De Vlaamsche School. Jaargang 10

bron
De Vlaamsche School. Jaargang 10. J.-E. Buschmann, Antwerpen 1864

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_vla010186401_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

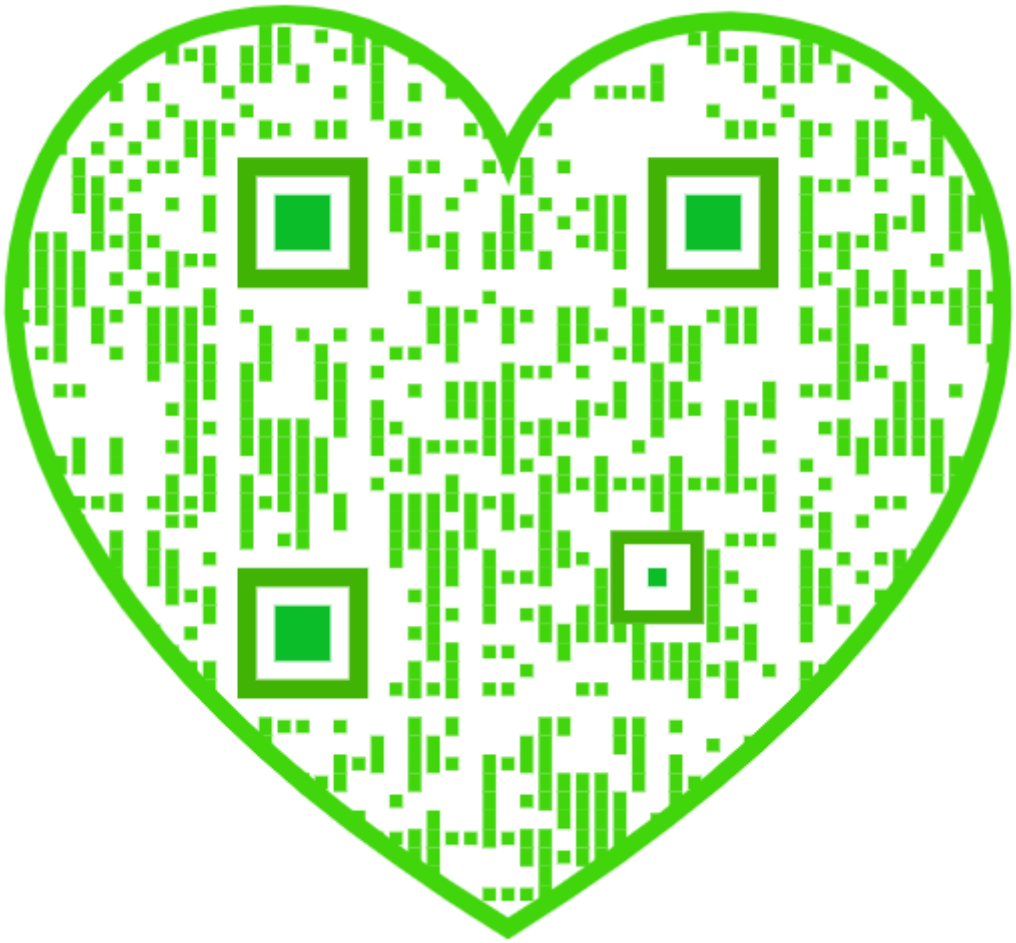

Tafel der platen.

	BLADZ.
Titelplaet en wapen der koninklyke Akademie van Antwerpen	5
De Rhyn aen de Schelde. Doorschynende schildering, uitgevoerd door M.F. SODER, in hout gesneden door M.J. HEMELEER	9
De Zeer Eerw. heer J.W. Brouwers, priester en leeraer te Roermonde, teekening en steensnede van JOS. NAUWENS	13
Prudens-Johan-Maria van Duyse, door F.D.V.	27
Zerksteen in de St-Jobskapel in de kerk van den H. Jacobus, te Antwerpen, teekening en plaetsnêe van JOS. HEMELEER	29
Samenstelling van M. EUGEEN VAN MALDEGHEM, plaetsnede van W. BROWN	40
De bescherm-engel, tafereel van M. JOS. BELLEMANS	45
Portret van Z.D.H. Mgr J.-B. Malou, teekening en plaetsnêe van JOS. NAUWENS en D. VAN SPILBEECK	61
Portret van Franciscus Stoop, teekening en steensnede van JOS. NAUWENS	69
Grafstede van Franciscus Stoop	71
Het H. Graf te Jerusalem, tafereel van M.J.-B. HUYSMANS, plaetsnêe van J. HEMELEER, naer eene lichtteekening van M.R. THIEREN	77
Portret van Karel-Lodewyk Ledeganck, door V.L.	85
Tafereel van M. VAN 'T VELT, etsing op stael door M.L. FLAMENG	97
Clavecimbel van 1630 door Joannes Ruckers	101
Museum van Antwerpen. Borstbeeld van Philippus V. Hispp. Indiarum rex	109
Het biddend meisje	113
Portret van Ferdinand de Braekeleer	117

Portret van Karel VI, teekening van J. DE BACKER, plaetsnêe van D. VEREST 131

Wapens van van Diest en van Berchem 134

Wapens van Antonis van Burgondië 135

Museum van Oudheden te Antwerpen. Beeld van Sint Joris en Brabo 136

Wapen van Karel de Stoute 137

Wapen van Maria van Burgondië en Max van Oostenryk 139

Wapen van Philips den Schoone en Johanna van Castilje 139

Afbeeldsel van Margaretha van Oostenryk en wapen van keizer Karel 140

Oud Stadhuis van Antwerpen afgebroken A^{o} 1564 141

Zevenkoppige draek. - 1520 141

Druon Antigon. - 1549 142

Paviljoen op de Groote Markt. - 1549 143

Wapen van Grapheus en van Philips II 143

Portretten van Antonis van Stralen, Frans Floris, Melchior Schets en hunne wapens 145

Het oud Schip van den Ommegang 146

Tooneel opgericht ter Merkt van Antwerpen, voor het Landjuweel van 1561 147

Portret van Christoffel Plantyn en zyn wapen. Het zeepaerd. - 1582 148

Portret van Otho Venius en zyn wapen. 149

Wapens van Albertus en Isabella 150

Wapens van Robert Tucher, Jacob Dasse en Jan van Brecht 150

Portret van Nikolaes Rockox en zyn wapen 151

Triumfstaek. - 1599. Wapen van Bochius 151

Wapen van don Ferdinand. Wapen van Rubens 152

Triumfwagen voor de victorie van Calloo. - 1638 154

De walvisch; de kemel; de olifant 156

Wapen van Gevartius en portret van Erasmus Quellinus 157
Wapen van Karel IV 158
Wapen van Savoije 159
Wapen van Maria-Theresia en Josef II 160
Portret van W.J. Herreyns 161
De Reuzin. - 1765. De Reus. - 1766 162
Toon en Lyn. - 1766 163
Ommegang der feesten van Rubens. - 1840 167
Ommegang der feesten van Rubens. - 1840 Kunstbrug op de Meir 168
Zilveren vaes, geschonken aen G. WAPPERS in 1844 171
Portret van David Teniers II. 177
Tafereel van David Teniers II. 187
Diploom der maetschappy ter aenmoediging der Schoone Kunsten te Antwerpen 189
Onder en boven, altijd koek, tafereel van DAVID COL, aangekocht door M. den majoor MUSCAR 193
Reinaart de Vos, tafereel van F. DE BRUIJCKER, aangekocht door M. den majoor MUSCAR 197
Bronswerk van M.A. Bogaerts 207
Museum van Gent. Het laatste oordeel, tafereel van RAPHAEL VAN COXCIE, teekening van C.T. FELT 213
Gedenkteeken der familie Tucher in de St-Jacobskerk te Antwerpen, teekening en plaetsnêe van M.J. GONS 222
Schild en vrind 223
Taal- en letterlievend studentengenootschap Met tijd en vlijt, te Leuven 229

1664 WIT JONSTEN VERSAEMT. **1864**

De Vlaemsche School

Tweehonderdjarig bestaen der koninklyke Akademie van Schoone Kunsten te Antwerpen.

Museum van werken der hedendaegsche Antwerpsche school.

Het jaer 1864 is wederom voor de kunsten een hoogst gewichtig tydvak. Het brengt het jubelfeest mede van het tweehonderdjarig bestaen der koninklyke Akademie van Schoone Kunsten van Antwerpen. Dit tydstip mag of kan niet voorby gegaen worden zonder dat men het op eene luisterlyke wyze viere. Reeds in 1854, heeft onze

hoofdopsteller, M.P. Génard, de aendacht des publieks op dit feest ingeroepen en, in 1862, deed hy in het akademisch lichaem het voorstel ter dier gelegenheid aen David Teniers, den jongere, eenen der stichters der akademie, een standbeeld opterichten. De gemeenteraedsheer M. Jos. Bellemans heeft, in zitting van 5 December 1863, een ander voorstel gedaen, dat wy hier laten volgen, in afwachting der beslissing die het Gemeentebestuer desaen gaende nemen zal

'*Voorstel aen het Collegie van Burgemeester en Schepenen der stad Antwerpen.*
MYNHEEREN,

'Ik heb de eer u hiernevens het ontwerp mede te deelen betreffende de stichting van een hedendaegsch Museum, by gelegenheid der tweehonderdjarige feesten der stichting onzer akademie.

'Daer gy de voorkomenheid hebt gehad myn voorstel aen het dagorde van den raed te brengen, stel ik my voor myne beweeggronden in de zitting van toekomenden zaturdag te ontwikkelen.

'Aenveerdt, Mynheeren, de verzekering myner zeer onderscheidene achting.'
JOS. BELLEMANS,
Gemeenteraedslid.

In gezegde zitting ontwikkelde M. BELLEMANS zyn voorstel ongeveêr als volgt: 'in de kunstgestichten waerover onze stad te recht fier

mag wezen, bestaet eene leemte die de kunstenaers en de kunstvrienden sedert lang hebben aengewezen; het behoort dus aen de tegenwoordige zaekgelasten der kunsthoofdstad dezelve aentevullen.

‘Gy zult allen begrepen hebben, Mynheeren, dat ik wil spreken van den aenleg eener verzameling van hedendaegsche kunstwerken.

‘Het zy my veroorloofd, Mynheeren en geachte kollegas, u nopens het *doel*, het *nut*, de *middelen* en vooral de *doelmatigheid* van het voorstel welk ik de eer heb u te doen, eenigszins nader in te lichten.

‘Het *doel;* doch zou het niet overbodig zyn u dit aen te wyzen? - Zegt het kunstgevoel welk ieder ware zoon van Antwerpen bezielt, ons niet genoegzaem dat als wy de merkweerdigste gewrochten onzer kunstenaers verzamelen, en ze onder de waekzaemheid der stedelyke overheid plaetsen, wy eenen pligt vervullen die volkomen met onze wenschen overeenstemt?

‘Wat het *nut* betreft, dit kan onder twee even gewigtige oogpunten beschouwd worden. Vooreerst hoe voordeelig zou het niet zyn, alleen voor wat de kunst betreft, onze jonge kunstenaers bestendig in de gelegenheid te stellen de voortbrengselen der hedendaegsche meesters te bestuderen en te vergelyken met de meesterstukken hunner doorluchtige voorgangers? En welke edele aenwakkering tevens voor hen om zich door hunne verdiensten eene plaets naest de weerdigsten te verwerven? Kan er, van eenen anderen kant, met het oog op 't volk, wel eene aengenamere en meer zedelyke uitspanning zyn, voor gansch onze bevolking, die zich steeds zoo gretig toont om de schoone voortbrengselen der schilderkunst te beschouwen, dan hem steeds nieuwe bladzyden te laten bewonderen?

‘Slaên wy dus een nieuw deel van dit volksboek open, welks inhoud verstaenbaer en welks lezing voor ieder, zelfs voor de ongeleerdsten, eene steeds nieuwe aentrekkelykheid oplevert.

‘Het praktische *middel* om zich dit boek te verschaffen, of liever om dit Museum aen te leggen zal niet zoo moeijelyk, niet zoo kostbaer zyn als men zich aenvankelyk wel zou kunnen inbeelden. Ik weet, Mynheeren, dat het aenroeren der geldzaek zeer kiesch is voor eene gemeente; maer wanneer die gemeente Antwerpen heet, en het de toekomst en den roem harer school geldt, heb ik de overtuiging dat de raed het eens zal zyn om het *beginsel* en eene *jaerlyksche som* op de begrooting te stemmen.

‘Deze som zou worden vermeerderd door eene bydrage van ten minste hetzelfde bedrag, welke wy gerechtigd zouden zyn op de begrooting der schoone kunsten van den Staet te vragen; want het Staetsbestuer welk sedert eenige jaren zich steeds zoo bereidwillig toont om de gemeenten behulpzaem te wezen by het uitvoeren van kunstwerken, zal aen de hoofdstad der kunsten zeker zyne edelmoedige medewerking niet weigeren, wanneer het er op aenkomt aldaer de schitterende voortbrengselen harer school te behouden.

‘Jaerlyksche inschryvingen, giften in geld en kunstwerken welke onze vermogende familiën het zich tot eere zouden aenrekenen er by te voegen, zouden de baten ter bereiking van ons doel gevoelig vermeerderen.

‘Wat de *doelmatigheid* betreft, Mynheeren, *adel verpligt adelsrecht;* hoe oud ook, blyft 't spreekwoord steeds waer. En wat is er edeler dan de roem onzer school wier tweehonderdjarig feest wy gaen vieren? Welnu, Mynheeren, buiten de volksfeesten die gewoonlyk by dergelyke gelegenheid worden ingerigt, geloof ik dat ook de adel onzer akademie ons verpligtingen oplegt.

‘Welk verhevener doel kunnen wy aen deze feesten toekennen dan er eene nieuwe of liever volledigende inrigting by te voegen welke zou geroepen zyn den roem onzer akademie, die in 1664 door David Teniers werd gesticht, te vereeuwigen en te verhoogen? Zou dan dit hedendaegsch Museum niet kunnen ingerigt worden met er het standbeeld van dezen beroemden antwerpschen kunstenaer in te plaetsen, en daermede eene reeks portretten te beginnen van mannen die onze stad beroemd hebben gemaekt?

‘Ik geloof, Mynheeren, dat de verschillende beweegredenen welke ik heb aengewezen voldoende zyn om u te overtuigen dat de stichting van een hedendaegsch museum noodzakelyk is.

‘Maer veroorlooft my u eenige feiten te doen kennen welke niet ondienstig zullen zyn om de tegenwerping te voorkomen welke my misschien kan worden gemaekt, dat bereids eene soort van hedendaegsch Museum bestaet, door de verzameling der bestellingen die onder *ambtelyken titel* aen de Akademiekers worden gedaen.

‘Die meening, Mynheeren, wordt niet door my gedeeld.

‘Kan toch eene schilderyen verzameling voor welke een ambtelyke titel (die overigens zeer eerbiedweerdig is, wien ik hulde breng, en welke over 't algemeen de weerdige belooning is eener lange en achtbare loopbaen in de kunst), alleen de grondslag voor de bestelling legt, als een Museum der hedendaegsche school worden beschouwd?

‘Meest al de antwerpsche kunstenaers zyn door het reglement uitgesloten, welk een vast getal dignitarissen aengeeft. Deze bestellingen hebben over 't algemeen veeleer de ouderdom, dan het talent des kunstenaers voor grondstelsel; daerentegen zou voor een degelyk hedendaegsch Museum alleen de verdienste van het werk een titel ter aenveerding behooren te zyn.

‘Dan, maer eerst dan, zouden wy onze uitstekende kunstenaers hunne schoonste doeken niet meer in de vreemde verzamelingen zien plaetsen, terwyl hunne geboortestad er slechts met leed- en spytgevoel het aendenken van behoudt, in afwachting dat eenige jaren na hunnen dood eene publieke veiling, of een toeval gelegenheid verschaft om eene *min of meer volmaekte* schildery aentekoopen, tegen eenen dry- of viermael hoogeren prys, dan men zou betaeld hebben aen den verveerdiger voor een werk waeraen hy al de weelde van zyn vernuft ten koste zou hebben gelegd.

‘De uitvoering, van myn ontwerp zou voor de toekomst deze zwarigheid voorkomen, met by den kunstenaer een keurig werk aen te koopen, op den geschikten oogenblik zyner loopbaen en aen een billyken prys. Onder dit oogpunt is myn voorstel nog, ik houde er aen het te doen uitschynen, eene daed van wys bestuer en geldelyken overleg.

‘Maer waren zy dat zelfs niet, zou ik dan nog niet geregtigd zyn u de woorden aen te halen, hier vroeger uitgesproken, wanneer het er op aenkwam een aenzienlyk krediet te stemmen, ten behoeve van twee verdienstelyke kunstenaers wier talent ik op prys stel? Ziet hier deze woorden welke ik in het vertoog der beweeggronden aentref:

‘Wy denken, Mynheeren, dat de stad Antwerpen haren naem van hoofdstad der schoone kunsten niet zou verdienen, indien zy wegens eenigerlei bedenkingen, zich niet verhaestte deze verhevene denkbeelden te ondersteunen.’

Ik hael deze woorden aen, niet in het belang van eenen of anderen persoon, maer ten behoeve der gansche antwerpsche school.

Ik heb dus de eer, Mynheeren, u de volgende besluitselen voor te stellen:

‘De Gemeenteraed van Antwerpen,
‘Willende eene nieuwe blyk geven van zyne groote bezorgdheid voor

de schoone kunsten, neemt het besluit, by gelegenheid van het tweehonderdjarige feest, der instelling zyner beroemde Akademie, een gedenkteeken te stichten welk een duerzaem nuttig karakter hebbe voor de hedendaegsche vlaemsche kunst.

'Hy beslist het stichten van een hedendaegsch Museum, noodwendige vollediging der schitterende galery van groote meesters die de school der hoofdstad van de kunsten opgeluisterd hebben.

'Dit museum zal gevestigd worden in eene der tentoonstellingzalen of in het lokael der koninklyke Akademie.

'Het zal aengelegd worden door den aenkoop, regtstreeks by de kunstenaers gedaen, van stukken die in de dryjarige tentoonstelling hebben uitgeschitterd.

'Eene byzondere Kommissie, voorgezeten door het opperhoofd der Gemeente en samengesteld uit leden des Gemeenteraeds, der Akademie en der Maetschappy voor de aenmoediging van Schoone Kunsten, waerby kunstenaers en liefhebbers zullen gevoegd worden, zal met de aenduiding en het aenkoopen der werken gelast zyn.

'De gelden zullen byeenverzameld worden met eene jaerlyksche som, gebragt op de stedelyke begrooting, met hulpgelden van den Staet en de provincie, vrywillige giften en de opbrengst van jaerlyksche bydragen en inschryvingen tot dit einde in te voeren.

'De galery zal daerenboven verrykt worden met giften van kunstvoorwerpen welke onze vermogende familiën, burgers of kunstenaers zouden doen. De namen der schenkers zullen ingeschreven worden als een bewys van openbare erkentenis.

'Er zullen bestellingen kunnen gedaen worden voor het aenleggen eener reeks portretten, stand- en borstbeelden, die de beroemde mannen onzer stad aen het geheugen hunner medeburgers zullen herinneren.

'Te dien einde zal het borst- of standbeeld van David Teniers, de stichter onzer akademie, er op den dag der inhulding geplaetst worden.'

Het neêrleggen van dit voorstel heeft aenleiding tot eene lange beraedslaging gegeven, waerin verscheidene goede gedachten werden ontwikkeld.

Wy deelen gansch in de opmerkingen door den achtbaren heer HAGHE gemaekt: 'dat indien onze voorvaderen op de gedachte gekomen waren de werken der groote meesters huns tydstips te verzamelen, wy thans niet ontbloot zouden zyn van de voortbrengselen van een groot getal beroemdheden in de kunst.'

Het ontwerp der stichting van een museum van werken van hedendaegsche meesters der Antwerpsche school is niet nieuw; menigmael is het besproken geworden, ook willen wy, hier enkel voor de geschiedenis aenteekenen dat het *Musée des Académiciens* gesticht is, ten gevolgen van dergelyk ontwerp in de vroegere bestaende *Société de St-Luc* opgeworpen, en daergesteld by koninklyk besluit van 27 meert 1855, onder het ministerie Piercot.

Wy keuren de gedachten des heeren BELLEMANS onder een dubbel oogpunt goed; als zynde zeer voordeelig voor de kunst, en dit zullen wy bewyzen:

1° Men kan op geene weerdigere wyze het 200jarig jubelfeest der stichting der Akademie vieren; reeds al te lang, heeft men aenzienlyke sommen gelds verspild aen feestvieringen met *lampions* en bengaelsch vuer, dan dat men eens iets blyvends mocht stichten; ook is het eene ernstige gedachte de werken onzer hedendaegsche meesters te verzamelen; men heeft goed en wel te redekavelen over de *hoofdstad der kunsten*, maer ernstig gesproken, wat bezit men ten onzent van talryke kunstenaren

onzes tydvaks, die reeds het tydelyke met het eeuwige verwisselden? Wat heeft men van E. Bart, J.B. Berré, Berckmans, G. Buschmann, Cels, L.A. Claessens, Corr, De Jong, Delin, Herreyns, E. Linnig, A. Lion, S. Lion, Mathieu, Meulemeester, Minguet, Noterman, Piéron, Serrure, F. Stoop, F.J. Stoop, Tielemans, Van Dael, Vander Neer, Verbeeck, Verschaeren, en zoo menige anderen wier namen ons thans niet te binnen komen. Wat zal men later hebben van Bource, De Block, Dyckmans, Ducaju, De Bruycker, Dillens, G. Guffens, J.B. Huysmans, Jacob Jacobs, P. Kremer, Lagye, Lamorinière, Lies, W. Linnig, Moerenhout, F. Pauwels, Schaefels, Slingeneyer, L. Somers, Swerts, Van Arendonck, L. Van Cuyck, Van Hove, Van Regemorter, Venneman, Verlat, Witkamp, A. Van Ysendyck, enz. die thans nog geene *membres effectifs* van het akademisch korps zyn. Wanneer zal men tafereelen hebben van De Keyser, Gallait, Leys, Wappers, Wiertz, enz., de jongsten der akademiekers, die nog jaren zullen moeten wachten vooraleer hunne beurt zal gekomen zyn tot het uitvoeren eener schildery!

2° Het *Musée des Académiciens*, is alles behalven hetgeen het zou moeten zyn; in plaets van werken van eersten rang te bevatten, zyn deze zeer schaersch, en, geen wonder, meestal hebben de kunstenaers eenen hooge ouderdom bereikt vooralleer men deel kan nemen van deze instelling; ook is het onbetwistbaer dat, met den besten wil der wereld, het byna onmogelyk is, van voor een besteld werk een meesterstuk te bekomen; men maekt geene meesterstukken wanneer men wil, daerom ook is het ontwerp des heeren Bellemans praktisch; buiten de schilderyen der *Académiciens*, zou men tafereelen aenkoopen in de dryjarige tentoonstellingen; men zou dus werken kunnen uitkiezen wanneer de kunstenaers op hunnen schoonsten leeftyd zyn, en de schitterendste werken voortbrengen. Ter zelfder tyd zou zulke maetregel eenen prikkel zyn om de tentoonstellingen des te belangryker te maken.

Ook kunnen wy geenzins aenvaerden dat het door den heer Bellemans voorgedragen ontwerp, groote moeijelykheid als instelling in zyne tot standbrenging zou opleveren; moet men nu niet even goed de keus doen tusschen de kunstenaren om deel te maken van het Akademiesch korps? Het is waer dat men zich daertoe meestal tot den vreemde richt, maer is het wel weerdig van de hoofdstad der kunsten van België te bogen op de werken van vreemde meesters wanneer men zyne eigene zonen miskent of vergeet?

Waerlyk men wyze ons in Antwerpen eene enkele plaets aen, waer men iets kan vinden voor de geschiedenis, den roem en de eer onzer hedendaegsche kunstschool, buiten ons nederig tydschrift. Hadden wy sedert eenigen tyd de portretten en zekere aenteekeningen over onze kunstenaers niet verzameld er zoude welligt niets bestaen.

Vuriglyk hopen wy dat men het hedendaegsche museum der Antwerpsche school stichte, ter gelegenheid van het 200jarig bestaen der Akademie door David Teniers ingesteld in 1664.

Met recht rekenen wy op de medewerking en de hulp van alle die hunne stad liefhebben; het nageslacht zal hun daer dankbaer voor zyn.

DÉSIRÉ VAN SPILBEECK.

Vlaemsche spelling.

De Minister van Binnenlandsche Zaken aen den koning.

Sire,

Een koninklyk besluit van 6 september 1836, heeft eenen pryskamp geopend voor eene kritische verhandeling over verschillige betwiste punten, in zake van vlaemsche spelling, met aenduiding der meest geschikte middelen om tot eenparigheid te geraken.

Ten gevolge van dezen pryskamp werd er een spellingstelsel aengenomen door het taelkundig kongres, te Gent gehouden, en byna door al de vlaemsche letterkundigen.

Sedert dien tyd heeft de studie van de vlaemsche tael vooruitgang gedaen en het spellingstelsel, door het kongres van Gent aengenomen, heeft van wege onze tael- en letterkundigen zekere wyzigingen ondergaen, welke op eene grondigere kennis van de hoofdgrondbeginselen der tael berusten.

Ik heb de eer aen U.M. de benoeming voor te stellen eener kommissie, die zal gelast zyn de weerde dier veranderingen te onderzoeken, en te beslissen tot hoe verre ze kunnen aengenomen worden voor het onderwys der vlaemsche tael in de scholen en staetsatheneums, alsook voor de bestuerlyke briefwisseling.

Sire, by het doen van dit voorstel, is myn inzigt geenszins eene officieële spelling op te dringen, maer het is van belang dat er overeenkomst besta tusschen het spellingstelsel dat in de gestichten van den Staet wordt onderwezen en het stelsel aengenomen door de tael- en letterkundigen, welke de eenige bevoegde rechters in de zaek zyn.

De kommissie, waervan ik de eer heb de inrigting voor te stellen, zal dus het in 1836 begonnen werk moeten voortzetten en de middelen opzoeken om tot eene wenschelyke eenheid te geraken. Na kennis van haer werk genomen te hebben en de persoonlyke vryheid eerbiedigende, zal het Staetsbestuer, in de bepaling zyner hoedanigheden de door de kommissie aengenomen regels kunnen aennemen en vooruitzetten.

Het zedelyk gezag dezer kommissie zal voldoende zyn, ik ben er van overtuigd, Sire, om de meeste gevoelens tot elkanders te brengen, en al degenen, welke zich met de beoefening der vlaemsche letteren bezig houden, tot hetzelfde te brengen.

Door den maetregel, dien ik de eer heb aen de koninklyke goedkeuring te onderwerpen, zal U.M. een nieuw bewys geven van hare bezorgdheid voor alles wat de beoefening der fraeije letteren aengaet in het algemeen en van het belang dat zy byzonder in den voeruitgang en in de ontwikkeling der vlaemsche tael en letterkunde stelt.

De Minister van Binnenlandsche Zaken.

ALP. VANDEN PEEREBOOM.

LÉOPOLD, koning der Belgen,

Aen alle tegenwoordigen en toekomenden, heil.

Overwegende dat het spellingstelsel, aengenomen ten gevolgen van den pryskamp door ons koninklyk besluit van 6 september 1836 geopend, zekere hervormingen en wyzigingen heeft ondergaen, voortspruitende uit eene grondigere studie van de hoofdgrondbeginselen der tael;

Overwegende dat het voor de vlaemsche letterkunde van belang is om tot een eenvormig stelsel te geraken;

Op voorstel van onzen minister van binnenlandsche zaken,

Hebben wy besloten en besluiten:

Art. 1. Eene kommissie, samengesteld uit letter- en taelkundigen zal gelast zyn om de weerde te onderzoeken der wyzigingen, toegebragt aen het stelsel, hetwelk voor de vlaemsche spelling was aengenomen, en de middelen op te zoeken om tot de eenparigheid te geraken.

Art. 2. Worden tot leden dier kommissie benoemd:

MM. Conscience, letterkundige te Kortryk;
MM. Dautzenberg, letterkundige te Brussel;
MM. Kanonik David, leeraer aen de hooge school van Leuven;
MM. de Decker, lid der Kamer van volksvertegenwoordigers;
MM. Heremans, leeraer aen het koninklyk atheneum te Gent;
MM. Stallaert, leeraer aen het koninklyk atheneum te Brussel;
MM. Van Beers, leeraer aen het koninklyk atheneum te Antwerpen;

M. Delcroix, letterkundige, wordt in hoedanigheid van sekretaris, by die kommissie gevoegd.

Art. 3. Onze minister van binnenlandsche zaken is met de uitvoering van het tegenwoordig besluit gelast; hy zal in vervanging der leden voorzien, welke zouden belet zyn aen te nemen.

Gegeven te Laeken, den 25 january 1864.

LÉOPOLD.

Mededoogen!

Thans is 't winter, sneeuw en ijs
Maakt en stad en velden grijs;
't Vriezen heeft het werk geslopen.
De armen door de schaamte en nood
Aan ons deur in een gekropen
Kloppen siddrend! - Doen wy open,
Deelen wy met hen ons brood.

God schonk ons en brood en vuur;
Buiten is het koud en guur,

Buiten slentren arme weezen,
Hongrig en bevrozen schier;
Kom hun smeeken niet misprezen,
Laat ons mededoogend wezen,
Roepen wij een weesjen hier!

God noemt de armeliên zijn kroost,
Wee die hem niet helpt en troost
Als het is in zijn vermogen!
God schenkt vele d'overvloed,
Om er tranen meê te droogen;
Rijken pleegt dan mededoogen,
De armen troosten is zoo zoet!

X.

De Rhyn aen de Schelde.

Doorschynende schildering geplaetst aen het Hotel du Rhin, gehouden door M. Krutwig aen de Werf te Antwerpen; ter gelegenheid der feesten, gevierd op 1 en 2 Augusty 1863. ***(Zie bladz. 112, van dat jaer).***

DIT WERK, WERD UITGEVOERD DOOR DEN KUNSTSCHILDER M.F. SODER, AEN WIENS WELWILLENDHEID WY DEZE TEEKENING TE DANKEN HEBBEN; DE HOUTSNEDE IS VERVEERDIGD DOOR M.J. HEMELEER.

Michiel-Frans Pelckmans.

Schoon deze brave leuvenaer geen boeken heeft laten drukken, ettelyke vlaemsche geschriften, die zyne werkzame hand ons achter liet, nopen ons eventwel hem ook eenige regels toe te wyden.

Pelckmans gedoopt in St-Petruskerk, den 14 augusty 1732, had tot vader, Hendrik, van Turnhout, tot moeder Anna-Maria De Lannoye. M. Fr. Van Thienen en Catharina Istas hieven hem over de doopsvont. Na in 't H. Dryvuldigheids-kollegie zyne kleine studies geëindigd te hebben, legde hy zich op de wysbegeerte toe, doch behaelde slechts de 57^{e} plaets[1] der *post lineales* in 1754. De dood zyns vaders, die het *Hof van Keulen* hield, maekte van den jongen Pelckmans zelf een gasthofhouder. Edoch, wyl hy een groot liefhebber was der geschiedenis zyns lands en geboortegronds, zoo verliet menig weetgierig vreemdeling zynen weerd met nauwkeurige gedachten nopens Leuven en deszelfs voormaligen luister.

In 1786 betrok Pelckmans, als kruidenier, het huis genaemd de *Kreft.* In dit zelfde jaer werd hy schepen der stad. Deze nieuwe bediening verschafte hem de beste gelegenheid om zyn lust te voldoen naer geschiedkundige opsporingen. Het is aen Pelckmans dat wy de behoudenis te danken hebben van ettelyke stukken, voor onze geschiedenis van het hoogste belang. Zoo schreef hy af het kostelyk handschrift van

(1) In 't boek '*Promotions generales Philosophiae et Artium ab anno 1750 ad 1797*, leest men Melchior in stêe van Michiel. Op kersten- noch doodsboeken onzer stad heb ik een Melchior aengetroffen.

Guillam Boon, in 1594 voltrokken, *nopens de oudheyd der stad Loven*, en voegde er *aenmerkingen*, *vermeerderingen en verbeteringen* by. Dit

stuk berust thans op de Bourgondische boekverzameling te Brussel, alsook het volgende: ‘Beschryvinge van het inkomen in onse stad door den partisan Du Moulin, hoe hy daer uytgedreven is en hoe onse stad door keyser Karel den 6^{en} met eenen gouden sleutel vereert is geweest, voorders hoe dese sleutel ons door de Franschen ontnomen is. In-4°.’

Pelckmans schreef nog af al de stukken rakende het proces van Anneessens, den vryheidslievenden en kloeken deken der Brusselsche ambachten. Edoch iets wat de lezer gewis zal aerdig vinden, is de moeite die Pelckmans in 1801, en dus reeds in eenen gevorderden ouderdom zich gaf van den gedrukten boek l'*Histoire des troubles des des Pays-Bas depuis leur origine jusqu'à la paix de Westphalie* 1560-1648, door VAN DER VYNCK, 2 vol. in-4°, uit te schryven. Meer dienst bewees hy der geschiedenis, wanneer zyne onvermoeide pen ons de stukken verzamelde nopens het beleg en de jammerlyke verwoestingen van Thienen in 1635. In dit boekdeel bevattende 9 stukken, voegde hy een 10^{e} *de obsidione Lovaniensi* in 1635. De cellebroeders van Leuven hebben een stuk in kopy van Pelckmans arbeid. Wy zyn hem ook nog verschuldigd een *Verhael van den inval in Braband en van het beleg van Leuven door Merten Van Rossum in 't jaer* 1542.

De boekzael onzer katholyke Hoogschool bezit nog een ‘Nauwkeurige beschryvinge van het Castrum Caesaris en van St-Jans kerke, dewelke beyde alhier op de Borgt gestaen hebben, wanneer dese gebouwt syn, door wie en in wat jaren die verkocht en gekocht syn en door wie afgebroken, In-4°.’

Ondertusschen het byzonderste en verdienstelykst werk ons door Pelckmans achtergelaten, is zyne:

Lovensche chronyke behelsende de bysonderste gebeurtenissen, zoo binnen Loven als elders, beginnende in 't jaer 1746 en eindigende in 1808.

Dat belangryk werk, 't welk thans het eigendom is der stad Leuven, bestaet uit XV deelen in XVII banden. Zoo als de titel meldt, bevat het al wat binnen en buiten Leuven, volgens Pelckmans, meerweerdigs is voorgevallen.

De godsdienstige man schreef in October 1807 de volgende regels op het laetste deel zyner Lovensche *Chronyke*: ‘Het zes-en-seventigste jaer myns ouderdoms ingetreden zynde en myn groote onpasselykheid doen my met rede vreezen dat ik den vyftienden tome van myne Lovensche Chronyke niet ten eynde toe voltrekken zal... My nogtans in alles aen den goddelyken wille onderwerpende, wille ik den leser doen zien dat ik boven die dagelyksche bezigheyt van deze chronyke, welke verre boven de vyftigh jaren alreeds is loopende, dat ik naer het volbrengen van myn krank vermogen der christelyke pligten van mynen staet en het bedienen der plaetsen in de onstuymighte tyden van onze nederlandsche revolutie, en het inkomen der Franschen, den my overblyvenden tyd in geene ledigheyt overgebragt hebbe, zoo zal konnen geoordeelt worden uyt het getal der hiervolgende werken, welke ik alle eygenhandig geschreven hebbe, welkers opzoek my veel tyd en moeyte gekost hebben. Neemt dan leser, desen mynen arbeyd in danke. De eenighte rede die my daertoe aengewakkerd heeft, was dat, gelyk onse voorsaten de gebeurtenissen van hunne tyden ons nagelaten hebben, en aen Ul. ook eene kleyne schetse van onzer tegenwoordige alderongelukkigste tyden zoo voor onse *Heylige Roomsche Kalholieke Religie* en haer weerdige en standvastige bedienaers als voor alle welpeysende inwoonders van onze Nederlanden, Ue. hierom ootmoediglyk verzoekende, omdat

ik misschien, door dezen mynen gedurigen arbeid, de christelyke pligten veronachtzaemt hebbe, den Bermhertigen God wilt bidden dat hy genadelyk myne bedrevene fouten en onachtzaemheden gelieve te vergeven.'

De deugdzame Pelckmans bedroog zich niet in het voorgevoel zyner nakende dood. Trouwens hy stierf den 12 February 1808.

L.W. SCHUERMANS.

Davids klagt over de dood van Saul en Jonathas.

(2. KON. 18-27).

O Israël, besef dijn rampe;
Bedenk wat overkostlijk bloed
Op dijne heuvelen gestort is,
En dat in welk een overvloed!

Zie toe hoe dijne velden treuren,
Hoe alles om dij henen zucht;
En dan, beschrei de dood der helden,
Geef dan den engen boezem lucht.

Doch ga het niet te Geth verkonden,
Noch op de straten Askalons,
Opdat der onbesneed'nen dochters
Niet vrolijk zijn in 't feestlijk dons.

Gebergte Gelboë, onvruchtbaar,
Vervloekt dijn korst en ingewand;
Dat dauw noch regen dij verkwikke,
De zon dij tot in 't herte brand'!

Want dijne velden en landauwen
Onteerden den gezalfden schild
Der magtigen, die de Allerhoogste
Tot zijne dienaars heeft gewild.

Hen, Saül, Jonathas, in 't leven
Elkanders liefde en Isrels roem,
Heeft ook de dood vereend gelaten,
Hen, 't puik wis van der helden bloem.

Nooit keerde Saül uit den oorlog,
Aleer zijn kling geverrefd was
Met 't rookend bloed van zijnen vijand;
En de onverwinbre Jonathas.

Heeft nooit den taaien boog gespannen,
Of strafte d'euvlen overmoed;
Het kostte 't brein aan de onverschroknen,
En den doorboorden 't hartebloed.

Want vlugger waren zij dan de arend
En sterker dan de forsche leeuw;
Daarbij, begaan met 't bitter lijden
Der arme weeze en droeve weeûw.

Weent over Saül, dochters Sions,
Hij doste u uit in karmozijn,
En sierde uwe feestgewaden
Met goud en zilver, om te fijn.

Dij, Jonathas, zal ik betreuren
Tot mijnen laatsten levensdag;
Want 'k had dij lief zoo als een moeder
Heur eenig spruitje minnen mag.

Ja, Israël, beschrei te samen
Met mij, door weemoed als ontzield,
Ons overdierbare oorlogswapens,
Te vroeg, eilaes! te wreed vernield.

C. EDMOND ALBRECHT.

Gent, slagtmaand 1863.

Kronyk.

ANTWERPEN. - De koninklyke Reddings-maetschappy met medewerking der zangmaetschappy *Grétry*, heeft op 1 february een concert gegeven, ten voordeele der nagelatene betrekkingen van de slachtoffers der vischsloep *Jonge Joséphine.* De heeren Tillez, Helsen, Herman en A. Janssens bebben hunne medewerking verleend, en zyn door talryke toejuichingen begroet geweest; byzonder M.A. Janssens by de uitvoering van een kluchtlied *de Tandentrekker.*

M. Kirstein sprak eene welgevoelde redevoering uit, die op de aenwezigen een diepen indruk maekte.

- M.P. Kremer heeft een tafereel voltooid, dat een der belangrykste is, die wy van hem zagen; het stelt *Karel I met zyne familie in het werkhuis van Antoon Van Dyck* voor. De koning en de koningin zyn voor het groot doek gezeten, waerop het portret van Karel ten voeten uit, staet aengelegd. De vorst drukt zyne te vredenheid uit aen den meester, die zich buigt; de koningin ziet, met eene voldoening die zy uitterlyk betoont, het kunstwerk aen.

Rondom de twee vorstelyke persoonen, zyn de kinderen geplaetst, waervan de portretten en kleeding gevolgd zyn, naer eigenaerdige tafereelen in 't leven door Van Dyck uitgevoerd, en die thans het Museum van Dresden versieren.

Op den achtergrond staen eenige persoonen van het koninklyk huis, waeronder de eeredame der koningin, die later de echtgenoote van den beroemden nederlandschen schilder werd.

Wy manen onze lezers aen, dit prachtig werk der hedendaegsche school te gaen zien by M. Kremer, te meer, daer dit tafereel zeer waerschynlyk, even als zoovele anderen van dezen meester, niet in het land zal blyven.

- M.J.B. Huysmans, heeft eene bestelling van een tafereel ontvangen, gedaen door de patriark van Jerusalem; het moet de Besnydenis voorstellen, en zal vier meters hoog zyn.

- MM.G. Guffens en J. Swerts zyn volop bezig met hunne kartons voor de wanden der St-Joris kerk; wy zullen trachten eene beschryving te geven van de ontwerpen die zy behandelen.

- M. Mortelmans, beeldhouwer, arbeidt aen een beeld de H. Katharina voorstellende, hetwelk door de klêerverkoopers-ambachten, waervan deze heilige de patrooners is, op de pomp der Vrydagmerkt zal geplaets worden.

- M. de Taey is voorzitter, M.J.B. Huysmans, ondervoorzitter, M.D. Col schatbewaerder; en de H.H.J. Verhas en Van Reuth secretarissen benoemd, voor de afdeeling van beeldende kunsten, in het Verbond voor Kunsten, Letteren, en Wetenschappen.

- M.H. Altenrath heeft op 25 January, in het Antwerpsch Kunst-Verbond, eene verhandeling gehouden, over de lichtteekening en hare toepassing op de kunstwerken. Hy besloot dat de lichtteekening van een groot nut is voor de verschillende kunstvakken, en wyd van te hinderen aen de kunst, het een krachtdadig middel is, voor de studiën in het algemeen.

M.F. Willems, handelde, denzelfden avond, over de algemeene natuerwetten; zyne voordracht, even als zyn ontwerp, boeidde de aendacht der aenwezigen.

- M.C.J. Van den Nes, zet gedurig zyne verhandelingen voort over de natuerlyke geschiedenis der vogelen, in den Dierengaerd, Zondags, ten 11 ure.

M.F. Willems gaf, op 26 January, eene verhandeling over het lager onderwys in de letterkundige maetschappy de Olyftak.

MM. Mees en Altenrath hielden er letterkundige voorlezingen.

- M.P.J. De Wit, decoratieschilder en voorzitter van den Schildersbond, heeft van zyne werklieden eene gouden speld ontvangen, als dankbetuiging voor de vermeerdering van dagloon dien hy, sedert geruimen tyd, heeft toegestaen, voorbeeld dat door de andere schildersbazen is gevolgd.

- M.B. Mees, heeft eene nieuwe uitgaef aengekondigd van het verhael *Velleda.* Het werk zal in een boekdeel, engelsch formaet verschynen, en ten pryze van fr, 1.25 afgeleverd worden.

BRUSSEL. - M. Jos. Jacquet, beeldhouwer aldaer, arbeidt aen een ruiterstandbeeld, Baudewyn van Konstantinopel voorstellende, hetwelk te Bergen zal geplaetst worden.

- M. Dumonceau, advokaet, heeft eene verhandeling gehouden over de nederlandsche dichters der 18^{e} eeuw: Van Alphen, Bellamy en Nieuwland.

- M. Baufeaux is door koninklyk besluit van 30 january, als leeraer aen de koninklyke akademie van Schoone kunsten te Antwerpen benoemd, in vervanging van wylen M. Verschaeren.

- M. Willem Geefs, heeft het model geleverd, van het tafelstuk dat door de gebroeders Herremans, dryvers en juweliers, aldaer is uitgevoerd, en door de Belgische kunst- en nyveraers die aen de laetste tentoonstelling van Londen hebben deel genomen, M. Fortamps is aengeboden.

Het voetstuk is samengesteld uit vier schelpen, om fruit in te leggen, gedragen door vier gevleugelde leeuwen, (zinnebeeld van de magt des geestvermogens); wat hooger, leest men de uitdrukking van herkentenis der tentoonstellers, voor de bewezene diensten.

In het middengedeelte, zyn de kunst en de nyverheid voorgestelt, het portret van M. Fortamps aen het land hechttende, en uitgedrukt, met de wapenen der negen provinciën. Daerboven een wereldbol waerop de Genius der wereldtentoonstelling van Londen prykt, de verdienste der werken der tentoonstellers van 1862 uitroepende; gouden stralen verspreiden zich van den wereldbol, waeruit zich twee Famen werpen met ontplooide vleugelen, en overal de verdiensten der Belgische voortbrengselen verspreidende.

- Het klokegelui op alle kerken, kondigde op 19 January de 757^{e}

verjaring aen van Vrouwkens-avond aldaer. Ziehier hoe een oud schryver, Erycius Puteanus, het geval verteld:

Ten jare 1100, toen Godfried met den Baerd hertog van Braband naer de kruisvaert vertrok, werd hy door verscheidene Brusselaren gevolgd, welke, voor die lofweerdige onderneming, hunne vrouwen verlieten. Zy werden in Syrië door de ongeloovigen gevangen genomen, en te Brussel geloofde men, door hun lang wegblyven, dat ze dood waren, Den 19 January 1107, kwam Godfried met zyne stryders onverwacht te Brussel terug en de vreugde der vrouwen was zoo groot, dat zy hare vermoeide mannen, die eene zoo verre reis gedaen hadden, opnamen en naer het bed droegen.

Van dien tyd af wordt *Vrouwkens-avond* alle jaren te Brussel met klokgelui op al de kerken gevierd. Vroeger waren de vrouwen dien avond volstrekt meesteres in hun huis, en in den namiddag van 19 January 1781, ging de provinciale raed van Braband opzettelyk in vakantie.

- De koninklyke maetschappy *Flora* zal aldaer, van 24 April tot 6 Mei aenstaende, onder de bescherming van het Staetsbestuer, eene algemeene tentoonstelling openen van hofbouwvoortbrengselen, kunst- en nyverheids voorwerpen die er mede in betrekking staen. Alwie, er deel wil aen nemen, moet vóór 1 April M. den minister van Binnenlandsche Zaken er kennis van geven.

- Het koninklyk musem van oudheden, is verrykt met 26 bareleven, die het zuiverste gedacht geven van de kleederen, wapenen, uitrustingen, krygstuigen, het zeewezen, enz. der Romeinen en der Barbaren.

Het is uit de reeks afgietingen der kolom van Trajanus die keizer Napoleon III te Rome heeft doen maken, en die in 1862 in het paleis der nyverheid te Parys tentoongesteld waren, dat deze zyn getrokken. Het is op verzoek van den bestuerder van het oudheidskundig museum, dat het Staetsbestuer die aenvraeg gedaen heeft aen den keizer der Franschen.

DIXMUDE. - *De taelminnende maetschappy de Ware Van Duyse's Vrienden* aldaer, heeft op 20 january, in haer lokael het Molenhuis eene zitting gehouden.

Men gaf lezing van eenen schoonen en krachtvollen brief van de Eerevoorzitster der maetschappy, Mevr. Van Ackere-Doolaeghe, waerby de befaemde dichteres in breede en duidelyke trekken het doel van den kring deed uitschynen; zy zegde tot hare medeleden: '*wees vlaemsch voor alles en alzoo zult gy den vooruitgang en de beschaving aenmoedigen;*' zy dankte het genootschap om hare benoeming als Eerevoorzitster; en eindigde met den wensch uit te drukken dat het gezelschap eene volksbibliotheek zou oprichten, eene instelling welke de ontslapen dichter Van Duyse altyd als een middel van verlichting aengemoedigd heeft en welke hy trachte te Dixmude in 't leven te roepen.

Deze lezing wekte eene ongemeenen en levendigen geestdrift en gejuich op, en vond eene volle goedkeuring. Onmiddelyk nam een lid het woord en deed de noodwendigheid eener volksbibliotheek klaer blyken en drukte de hoop uit dat de stem der Eerevoorzitster zal aenhoord worden. Langs alle zyden trad men den redenaer by en ieder lid wenschte dat men zoo spoedig mogelyk die inrichting tot stand bracht.

M. Kesteloot-De Man, letterkundige te Nieuport, had een dertigtal boekwerken aen den vriendekring als geschenk gezonden. De begiftiger werd met eenparige goedkeuring tot briefwisselend eerelid benoemd.

Twee werkende leden en een briefwisselend eerelid werden aengenomen.

M. Lanssens, briefwisselend eerelid en letterkundige te Couckelaere, had een boekwerk, geschonken.

Voorlezingen werden gedaen van: *De Apostaet* van Th. Van Ryswyck, *eene Ode* van den zelfden dichter, *de Lasteraer* van Jan Brouckaert en *de Vryheid* van Schumla.

In de maend december werden er insgelyks 25 boekdeelen geschonken, door den heer Adolf Beernaert notaris te Alverinhem. MM. Thys-Ghyssaert en A. Van Cuyck schonken insgelyks boekwerken en M De Breyne-Peellaert twee portretten, van befaemde vlaemsche letterkundigen.

Wy hopen dit jaer het portret medetedeelen van Mevrouw van Ackere, Vlaenderens eerste dichteres, eerevoorzitster van bovegemelde maetschappy.

- Op Drie Koningendag vierde de letter- en toonkundige maetschappy: *Nu*, *morgen niet*, aldaer het jaerlykschе feest.

De muziekstukken werden uitgevoerd door de heeren: K. Wyllie, vader, Feys-Ghyssaert, N. Feys, zoon, Aug. Hamers, P. Doolaeghe en P. Vandenkerckhove. Vervolgens hebben deze heeren nog eenige stukken laten hooren, die allen met geestdrift werden toegejuicht en veel beloven voor de toekomst.

M. Ed. Van Sassenbrouck verbeeldde: *de Kwakzalver* op meesterlyke wyze. M.H. Feys zong eene vlaemsche romance, keurig en schoon. M.N. Feys, zoon, zong twee romancen. M. Ed. Stragier zong ook eene romance met veel juistheid, en werd even als zyne voorgangers met warm gevoel toegejuicht. M.J. Delanotte heeft het gezelschap ook door zynen aengenamen zang voldaen; hy zong eene lieve romance met uitmuntende verstaenbaerheid.

Verders hebben de liefhebbers op den schouwburg een vrolyk tooneel gespeeld uit het stuk: *Neel de Loods.* Het is niet zonder *nut* voor de kunst, en niet zonder kostbare verlokking voor de verbroedering en het maetschappelyk leven dat de maetschappy *Nu*, *morgen niet* bestemd is.

Sedert eeuwen bestaet deze letterkundige maetschappy aldaer, gelyk eene sterke gebouwde rots, die het geweld der baren tegenkant, en altyd ongehinderd het hoofd verheft. Menige woelige tyden heeft deze aloude gilde doorworsteld; in spyt van inlandsche beroerten, vreemde overheersching, bloedige strydkampen op het oorlogsveld, heeft zy rustig en moedig haer doel willen bereiken en hare zending vervuld. Hare oude gewoonten en gebruiken blyft zy aengekleefd; wat er rond haer angst of moedeloosheid mocht verwekken, niets konde haer van het gebied der kunstliefhebbery afrukken, en ook niets konde hare broederlyke feestjes doen vergeten. Dagen, zooals *Drie Koningendag*, vergaderden hunne voorouders in het geliefde *gildhof* byeen; het waren makkers en broeders, allen bezield met vreugd en verlangen om een aengenaem gezelschap te maken, en door kunstoefening, van allen aerd zich te vermaken. Deze aloude blyde byeenkomst zagen wy op *H. Drie Koningendag*, by de Maetschappy weder vernieuwen.

GENT. - M. Rogghé, boekhandelaer zal kortelings eene novelle van mevrouw Courtmans uitgeven. *De Hut van tante Klara.*

LUIK. - M. Stecher, heeft op 17 january in de zael der hoogeschool zynen leergang geopend over de fransche proza in de XVIe eeuw.

Sterfgeval.

M.G.M.L. Piéron, landschapschilder te Antwerpen, is aldaer overleden op 31 january, in den ouderdom van slechts 39 jaren en 6 maenden.

De lykdienst had plaets op 16 derzelfde maend in de O.L. Vrouwe kerk, talryke vrienden en kennissen woonde dezelve by.

Bydragen tot de geschiedenis der kunstplegtigheden van Antwerpen

17, 18, 19, 20 augustus 1861.

(Zie de beschryving dier feesten door M.D. VAN SPILBEECK, bl. 30 a 56, van den 7^{den} jaergang of de *Compte-rendu du Congrès*, door M. EUGÈNE GRESSIN DUMOULIN.

De Zeer Eerw. heer J.W. Brouwers, priester en leeraer te Roermonde.

TEEKENING EN STEENSNEDE VAN JOS. NAUWENS.

Liefde na de dood.
Eene noordsche sage.

Niet verre van het gehucht Quam, in het lachend en schilderachtig noordsche dal welk men Gudbrandsdal noemt, aen den voet eener lange bergenketen die den loop des Lougen beheerscht, ziet men een grafsteen die - naer zyne zwarte tint, naer zyne afzakking in den grond en zyne menigvuldige bersten te oordeelen - zeer oud zyn moet. Laten wy de struiktakken die hem bedekken en het gras dat er overheenkruipt aftrekken dan zien wy in den zwarten steen twee ongelyke kruissen nevens elkaer geprent, nevens ieder kruis twee voorletters: eene L en eene E, en onder deze letters de woorden: *Kierlighed efter doden (Liefde na de dood).*

Wanneer de oude inwooners van Quam den alouden grafsteen aen den reiziger toonen, verhalen zy de volgende zonderlinge geschiedenis:

Eertyds leefden in deze streek twee magtige jarls, die door hunne rampvolle oneenigheden langen tyd dit land verwoestten. De eene be-

woonde den regten, de andere den linken oever des Lougen. Jong zynde hadden zy in eene groote vriendschap verkeerd.

Zy hadden in den oorlog van Denemarken tegen Zweden dezelfde gevaren op het slagveld getrotseerd, denzelfden roem van heldenmoed verworven. Eenig verschil van toestand in de hooge wereld van Kopenhagen was de eerste aenstoot in hunne betrekkingen, later had een hevig, lang, aenhoudend liefdegeschil in hunne harten eene onverbiddelyke vyandschap geprent. Toen zy weder in Noorwegen keerden hadden hun gebuerschap en de geschillen die er dagelyks uit voortkwamen - het zy voor de scheiding van een veld, het zy voor den eigendom van een plekje grond - langzamerhand in hunnen geest eene dezer onuitgelegde haten aengestookt, van die haten die elke gelegenheid uitbreidt gelyk eene vlam door den wind wordt voortgestuwd, die de gevoelige snaren der ziel spannen gelyk eenen roest waervan niets den voortgang weêrhoudt en die, als eene besmettelyke ziekte, van geslacht tot geslacht worden overgeleverd. Ware de hoogte der spitse rotsen waer zich hun heerschappelyk erf verhief, bestaerden zich de twee jarls als twee roofvogels bereid om zich met de huid te vatten, by de eerste gelegenheid, en hunne klauwen scherpend om elkaer te verscheuren. De boeren en dienstboden hunner kasteelen stookten somtyds onvrywillige, soms ook opzettelyk, deze noodlottige uitrustingen. Dan was het een Quamsche of een Hundtorpsche visscher die, wyl hy met

zyne netten naer de rivier ging, aengerand en mishandeld werd door de visschers van het vyandig klan; later een herder wiens vreesachtige kudde men moedwillig in de bosschen op de vlugt dreef; soms hield men een jager aen te midden der bosschen en ontroofde hem zynen buit.

Wie dan ook bestolen of mishandeld was geweest, liet niet na zyn beklag by zynen heer in te dienen, welk beklag gewoonlyk door hevige uitgalmingen van woede en wraekneming was opgevolgd.

De heer van Quam was nogtans een zoetaerdig en edelmoedig man. Dikwerf had hy deze noodlottige verdeelingen betreurd; gaerne had hy er een einde aengebragt, den vrede gesloten en als voorheen in vriendschap met zynen ouden krygsmakker geleefd.

Meermaels had hy zelfs de hoop gekoesterd tot deze gelukkige herstelling van den vrede te geraken, hy had dezynen aengespoord kalmte en menschlievendheid aen den dag te leggen, en daer hy van al wie hem omringde bemind en geëerbiedigd werd, was het hem niet moeijelyk hunne grieven en besluiten te overwinnen. Hy vergat echter dat van alle redens die den mensch tot haet voeren de wonden aen de eigenliefde toegebragt de kwetsendste zyn en ook de ongeneesbaerste. Door de voorregten dezes geboorte, was de heer van Huntdorp gekrenkt en vernederd. Hy kwam regtstreeksch voort van Harald-met-de-schoone-hairen, de aloude overheerscher van Noorwegen, en zyn gebuer was enkel de afstammeling eens nederigen jarls van het distrikt Drontheim. Hy had hem vernederd door den byval die zyne schoone houding, zyne goede manieren hem in de wereld hadden doen genieten, hy had hem eindelyk mishaegd met eene jonkvrouw te huwen, wier hand aen den heer van Huntdorp was geweigerd geworden. Deze was toch ook later in den echt getreden, edoch noch de voordeelen die hem eene ryke echtverbindtenis aenbragt, noch de hoedanigheden zyner vrouw konden in zyn hart de schande uitdooven die de byvallen zyns tegenstrevers by hem te weeg bragten. Dan, zyne vrouw had geene adeltitels. Zy was eenvoudig de dochter eens koopmans van Bergen, vroom en bescheiden, teeder en godvreezend, maer onverstandig en zonder onderscheiding. Wanneer hy zynen gebuer met zyne jeugdige en edele gade, die zoo moei, zoo bevallig was, zag voorbygaen, gevoelde hy eene stuiptrekkende woede, en meer dan eens, bragt hy de hand op zyn jagtroer om het gelukkig paer te vernietigen dat hem als een voortdurige schimp was.

Door een zonderling noodlot, hadden beide vyanden ieder één eenigen zoon, en deze kinderen groeiden op te midden der gevoelens van haet die dagelyks om hunne wiegen uitborsten en weêrkaetsten langzamerhand het eigenaerdig karakter hunner vaders.

Olaf van Hundtorp was in het gansche distrikt gevreesd. 's Morgens vroeg sprong hy te paerd, den degen op zyde, 't geweer op den schouder en doorliep dan het land, jagt makende op de wilde dieren, en wee den buitenjongen die hem op den weg ontmoette.

Olaf liet nooit na hem eenige kolfstooten te geven, die dan ook voortgezet werden door eene bende nietdeugen welke hem in zyne uittogten vergezelden. Ontmoetten zy een voerman die nevens den wagen zyne paerden voortyverde of eenen houtkapper die onder den last gebukt ging, dan schepten de guiten er genoegen in de kar in eenen put te

werpen en den houtkapper in de beek te stooten. Ook, wanneer men van verre den jongen jarl van Hundtorp ontdekte, vlugtten mannen en vrouwen met eene gelyke spoed; kon men hem niet ontsnappen dan groette men hem met blyken van eerbied die hem een grootsch gedacht van zyne weerdigheid gaven. 's Avonds zette hy zich met zyne makkers voor eene tafel die met kruiken brandenwyn en bier overdekt was: ieder verhaelde als schoone daden zyne kwade grappen van den dag, dan volgden vreugdekreten en woelige zangen, wier woeste harmony den afschrik en de onrust in de vredelievende wooningen van het gehucht wierp.

Eric van Quam, integendeel, had een zacht, ernstig, aenlokkend

gemoed. Zyn vader had tot taek genomen ten zelfde tyde zynen geest en zyne ligchaemskrachten te ontwikkelen.

Zyne moeder, die zelve eene opvoeding genoten had zoo als men er in dien tyd zelden eene kreeg, onderwees hem in het duitsch en in het fransch, en liet hem goede geschied- en letterkundige werken lezen die zy van Kopenhagen had ontvangen. Eric las met eene buitensporige drift; hy vermaekte zich vooral met romans betrekkelyk op het ridderschap, met volkssagen, die alstoen zoowel by de lagere dan wel by de hoogere volksstammen ophef maekten. Dikwyls zag men hem op den heuvel dwalen, zyn geweer op den schouder, zyn ransel op den rug. In stede echter de onschuldige inwooners der bosschen te vervolgen, zette hy zich aen den voet eens mastenbooms neder, haelde een boek uit den zak, en las of droomde. Ontmoette hy op den weg een' buitenman, dan naderde hy hem met vriendschap, vroeg hem inlichtingen over zyn gezin, over zyne werkzaemheden en gaf hem dikwerf nuttige hulp. Weinige dagen liepenvoorby zonder dat hy aldus een ongelukkigen de hand reikte, zonder dat hem eene zegening te wachten stond. Hy was, te meer, een schoone en edele knaep, met blauwe oogen, blonde hairen, maer zyn gelaet droeg eene zonderlinge uitdrukking van droefheid, en de brave lieden jegens wien hy zich zoo menschlievend toonde vroegen zich somtyds waerom men hem zoo zelden vrolyk zag.

Zyn onrustige gebuer Olaf had eene ongemeene beroemdheid van moed. Men zag hem onbevreesd op het toppunt der ongenaekbaerste rotsen klimmen, onverschrokken den beer in zyn hol aenvallen en de woede der wolven in het woud trotseren. In eene landstreek als Noorwegen, waer het volk de overleveringen houdt der onverschrokkene Vikings, der moedige Berserkir, en waer elkeen eene erflyke achting heeft voor de lichaemskracht, gebood de kloekheid van Olaf de instinktieve bewondering der boeren, en dekten soms zyne stoutheid met eene soort van heldhaftigheid.

Onder kalmere uitzigten en onder eene schynbare zwakheid, verborg Eric eene edelmoedige onbevreesdheid, en verving de spierenkracht door eene merkweerdige behendigheid.

De jonge lieden hadden zich ontmoet op een groot gastmael by eenen naburigen jarl, waer volgens het oud noorweegsch gebruik, na den disch gestreden werd. Olaf, door den drank aengehitst, en vervoerd door den vurigen haet dien hy van zynen vader had aengeleerd, daegde Eric uit tot een tweegevecht. Anderen mengden zich wederzyds in den stryd, zoodra beiden zich om het lichaem hadden gevat. Olaf was onbetwistbaer sterker dan zyn tegenstrever, maer deze legde in al zyne bewegingen eene wondere kloekheid aen den dag. De stryd duerde lang, talryke aenschouwers zagen hem met angst na, de eene wenschen makende voor den jongen jarl van Quam, de anderen voor dien van Hundtorp: het was geen dier gewoone stryden meer, onder 't lachen begonnen met eenen ridderachtigen hoogmoed en eene eenvoudige hoop op welgelukken. 'T was een ernstig, driftig gevecht waer van beider zyden de vervoering eener oude vyandschap uitscheen. De blikken van Olaf waren glinstrend van woede; die van Eric waren min vurig, doch lieten eene buitengewoone aenhitsing bemerken. De eene was schuimend en onstuimig, maer zyne onstuimigheid verried soms zyne krachtige poogingen; de andere was kleiner doch meer bedaerd; hy benuttigde al de misvattingen van zynen tegenstrever, gleed tusschen zyne armen, trok zich met kloekheid terug en omsingelde hem behendig. Wie hen beide gezien had met zoo verscheiden krachten had kunnen denken dat het een sterk gespierd tyger was, door de elastieke kronkels van een serpent omringd. Na vele beproevingen ontstond er een oogenblik krisis; de aenhangers van Olaf uitten reeds een triomfkreet. De jonge jarl had zynen tegenkamper in het midden van het lyfgevat en hief hem omhoog om hem op den grond te werpen; edoch Eric wist nog eens aen de kloeke handen die hem vastklemden te ontsnappen, en dan, gebruik makende van de verwarring zyns tegenstrevers, klemde hy hem stevig aen den band en wierp hem neder, onder de eenparige toejuichingen zyner vrienden en der vrienden van Olaf zelve, die den overwinnaer met verbazing aenzagen.

Met het schaemrood op de wangen stond Olaf nu regt, wierp een woesten blik op Eric en sprak:

- Tot morgen! niet in eenen stryd van kwaeddoeners zoo als deze, maer in een' stryd van edellieden, den sabel in de hand.

- Goed, antwoordde Eric, en bescheiden vervoegde hy zyne vrienden.

's Anderdaegs werd de stryd hernomen, maer ditmael had Eric meer voordeelen dan daegs te voren. Zyne vlugheid, zyn zekere oogslag dienden hem beter dan magt. Terwyl de woelige Olaf zich op hem wierp met de blinde woede zyner gramschap, beschouwde hem Eric aendachtig, hy zag hem naderen, weerde zyne aenvallen af en beantwoorde dezelve als een doortrapte wapenmeester. Olaf, door dezen tegenstand verbitterd, wilde met eenen beraden slag een einde brengen aen het gevecht. Hy verzaemde zyne krachten, en tot aen den band vooruitkomende, richte hy zynen degen op de borst van zynen tegenstrever met zulk eene kracht dat hem het wapen door en door het lichaem moest vylen.

Maer Eric weerde de byl af, en antwoordde aen deze misrekende beweging door eenen stevigen slag die Olaf het wapen uit de hand wierp.

De jonge jarl, voor de tweede mael in het openbaer overwonnen en vernederd, vroeg niet om den stryd te herbeginnen; met eene woeste gramschap en verontweerdigdigd wierp hy het wapen verre van zich.

Dan, zonder van iemand afscheid te nemen, vertrok hy met zyne gezellen, en degene die hem omringden hoorden hem binnen 's monds wreede woorden van wraek uitspreken.

Eric had met aendacht al de opgetogenheid dezer onbeteugelde natuer beschouwd, en zyne overwegingen verminderden de vreugde van zyne zegeviering grootelyks. Hy was te edelmoedig van karakter om eene laffe vrees te koesteren; maer zyn mymerachtige geest, tot rampvolle vooruitzigten gedreven, liet hem in de toekomst eenen onverbiddelyken vyand zien die niet zou ophouden hem te vervolgen, en die hem welligt eens zonder hulp of verdediging kon aenvallen.

In zyne woonst teruggekeerd, verhaelde hy wat hem gebeurd was; zyn vader omhelsde hem met vreugdetranen, als een kind wiens zegeprael het oude geslacht van koning Harald vereerde. Zyne moeder echter, die deze gebeurtenis met de teederheid eens vrouwenharten aenzag, gevoelde zich door eenen droevigen angst getroffen.

- God helpe ons!

sprak zy; sedert jaren waren wy reeds aen de wraek des jarls van Hundtorp ten prooi, nu zyn wy ook aen die van zynen zoon blootgesteld, die vooral onzen Eric bedreigt. Wat het my ook moge kosten, wy moeten van hem scheiden: hy moet vertrekken. Zyne verwydering, zyne afwezigheid alleen kunnen de vyandschap wegnemen van den hooveerdigen tegenstrever dien hy tweemael heeft overwonnen. Deze moederwoorden beantwoordden eenen der vurigste wenschen van Eric: de boeken die hy gelezen had, de mymeringen welke deze by hem te weeg hadden gebragt, zyn wakkere uitvindingskracht en misschien ook het rondzwervend instinkt dat de mannen van het Noorden eigen is, hadden hem zwevende gedachten van reiziger gegeven, gedachten die, ofschoon in het ruim vlottend, met eene onweêrstaenbare aenlokking waren vervuld. Hy beminde zyn vaderland met geestdrift en kon niet gelooven dat er op den ganschen aerdbodem eene schoonere streek mogt te vinden zyn.

Edoch, telkens dat hy in een dichtwerk of in een reisverhael eenige beschryvende regels over een ander gewest vond, beproefde hy aenstonds eene uitzinnige neiging om deze zoo van het zyne verschillende landen te zien, en die zich aen zynen geest onder zoo bevallige kleuren vertoonden. Ach! wie heeft in zyne jeugd deze magtige driften voor het reizen niet gevoeld! Wie onzer heeft by het intreden van de wereld,

van het ware leven, die verwyderde gelukzoekingen en die geheime kracht om de wereld rondtereizen niet beproefd welke men de landziekte van het oneindige mag noemen?

Is de aerde dan niet aen den mensch gegeven opdat hy hare gansche uitgestrektheid bewondere, en is het niet een heilige pligt het heelal te willen doorloopen als een gezegend boek waervan de grootheid en de voorzienigheid van God op elke bladzyde zich blykbaer laten bemerken?

Dusdanig waren de jongelingsdroomen van Eric en hy aenhoorde met vreugde de woorden zyner moeder; doch, alvorens tot een besluit te komen wilde hy zynen vader raedplegen, en deze met zyne krygshafige trotschheid, kon er niet toe overkomen het voornemen zyner gade te deelen in gelegenheden die aen de reis van zynen zoon den schyn eener vreesachtige vlugt zouden geven.

Eene nieuwe gebeurtenis kwam toch zyne vaste beramingen doen vallen. Eric keerde op eenen avond van zyne gewoone wandeling terug, toen op eenen omdraei van den weg die naer zyne wooning leidde hy eensklaps droevige kreten hoorde. Door een menschlievend gevoel voortgedreven, keerde hy op zyne stappen terug en bemerkte een schouwspel dat hem van woede deed opspringen. Eene zwakke oude vrouw, de vrouw van eenen der pachters zyns vaders, was daer, alleen, strydende en worstelende tegen eenen der getrouwste en woeligste makkers van Olaf die haer eenen zak groensels wilde ontrooven.

- Rampzalige! riep Eric uit, door deze baenstroopery verontweerdigd, en hy wierp zich tusschen den dief en zyn slagtoffer.

- Ho! zyt gy het, myn jonge heer? sprak de aenhanger van Olaf spottend; by God, ik ben verheugd u te ontmoeten; sedert lang hebben wy met u eene rekening te stellen en mogt ik zelf die vereffenen, dan zou men het my op het kasteel van Hundtorp niet ten kwade duiden. Komaen! vooruit, jonge held: laet zien of gy er nog in zult gelukken uwen tegenstrever te ontwapenen!

By deze woorden trok hy eenen langen dolk uit die aen zynen band hing. Eric liet zich de uitdaging niet herhalen. Hy trok zynen degen en plaetste zich voor zynen vyand, terwyl de pachteres, het gevaer vergetende dat haer bedreigde en voor haren jongen meester bevreesd, hem smeekte zich niet aldus bloottestellen, verklarende dat zy liever alles verloor wat zy bezat dan hem aen de gramschap zyner vyanden overgeleverd te zien. Maer de stryd was reeds begonnen, en de gezel van Olaf, door zyne woede verblind en onbewust met de zeldene kloekheid van Eric, had zich met zooveel kracht vooruitgeworpen, dat hy by den derden aenval het metael van Eric in de volle borst ontving en doodelyk gewond nederplofte.

- Vermaledyding! riep hy uit; myne moeder sprak de waerheid

toen ze my zegde dat ik een kwaden meester dien, en ik heb ongelyk gehad haren raed niet te volgen; vergeef my, ô Heer!

Eric wierp zich op hem om hem hulp te bieden.

- Neen, neen, sprak de gekwetste; alles is onnoodig, ik heb de dood in het hart; laet my maer uwe hand drukken, bidt God voor my, en wees op uwe hoede, want men zal mynen dood op u willen wreken.

Zyne oogen sloten en hy slaekte den laetsten zucht. De pachteres haelde boeren in het naestgelegen dorp om het lyk wegtevoeren. Eric begaf zich by zyne ouders en verhaelde hun wêer hetgene hem was voorgevallen.

- Dit mael, sprak zyne moeder angstig, dit mael mogen wy niet meer aerzelen; ons geliefd kind moet zich verwyderen, willen wy hem niet eens overmand en vermoord zien in den hoek van een bosch door zyne wreede vyanden. Dan, er is een man gedood. De slechte lieden van Hundtorp zullen alle mogelyke middelen in het werk stellen om zich te wreken; het is mogelyk dat zy de zaek voor het geregt roepen, ofschoon zy het geregt met reden moeten vreezen. Eric kan eene schandvlekkende vervolging sparen met zich naer Kopenhagen te begeven.

De oude jarl bleef nevens de schouw eenige oogenblikken stilzwygend op zyne byl leunende zitten, in diepe overwegingen verzonken. Aen den bliksem zyner oogen die onder dikke wenkbrauwen flonkerden, aen de samentrekking der spieren zyner wangen, bespeurde men dat een hevige stryd in hem woedde.

Hy regtte zich eindelyk op, ging tot zynen zoon, nam hem by de hand en zei:

- Gy hebt u edel gedragen, met eene oude en hulpelooze vrouw bystand te bieden. Ik betreur dat de ongelukkige zynen schandigen aenslag zoo wreed betaeld heeft; maer, wanneer het zweerd getrokken is, kan niemand over zyne slagen antwoorden! Nu denk ik dat wy den raed uwer moeder moeten volgen, en ofschoon het my zeer berouwt van u te scheiden, moet gy vertrekken, en hoe eerder hoe beter. Ik zal u eenige brieven bereiden voor myne vrienden in Denemarken, en ik verlang dat gy u morgen op den weg begeeft.

's Anderdaegs beklom Eric een goed paerd, en verliet het kasteel van Quam, voorzien met eene goede som gelds en vergezeld van een getrouwen dienaer. Zyn vader, hem het vaerwel brengende, wendde het hoofd af om in stilte een traen uit

zyn oog te wisschen; zyne moeder, die hem zelve tot het vertrek had aengespoord, weende toen zy hem zag verwyderen, en smeekte hem te blyven.

- Kom, Ebba, zei de oude jarl, een weinig moed; gy ziet wel dat hy moet gaen, uwe moederliefde heeft u doen gevoelen welke gevaren hem hier bedrygen en de landen waer hy zich heenrigt zyn veilig. Hy zal ons terugkomen met een goed geheugen der menschen en landstreken die hy zal gezien hebben.

Met deze woorden nam hy zyne vrouw by de hand, en sloeg met de zweep op het paerd van Eric dat zich aen het draven zette.

Olaf vernam byna ten zelfden tyde den dood zyns makkers en het vertrek des jongen jarls.

- De lafaerd! riep hy uit, hy durft het uitwerksel myner gramschap niet afwachten, maer ik zal hem wedervinden om my te wreken.

Terwyl zyn vyand aldus zyne toekomst bedreigde, stapte Eric rustig het Gudbrandsdal af, dan met droefheid aen de stille wooning denkend welke hy kwam te verlaten, dan zich met de gelukkige inbeeldingskracht der jeugd naer de landstreken vervoerend die hy zou bezoeken. Hy doorreisde met korte dagen een deel van Noorwegen en van de zweedsche kust, van waer hem eene visschersloep op den oever van Kopenhagen bragt.

In Gothenburg had hy eenen vertroostden brief van zyn gezin ontvangen. De lieden van Hundtorp, gewis door de vrees hunne eigene misdaden op te beuren, hadden het niet durven wagen de regterlyke vervolgingen te beginnen waervoor zyne moeder beducht was, en alles was rustig op het kasteel van Quam.

Zoodra zyne gemoederen gerust gesteld waren, gaf zich Eric met meer vryheid nog over aen de jeugdige en streelende aendoeningen der reis. Zyne ziel was ontluikt als eene vleklooze bloem te midden der wonderwerken eener schoone en indrukwekkende natuer, en zyne letterkundige studiën versterkt door het lezen der dichters, hadden aen zynen geest eene vurigere wending gegeven zonder aen de kracht zyner eerste gevoelens iets te ontnemen. Hy beminde de natuer gelyk een kind zyne moeder bemint, gelyk een jongeling de maegd zyner keuze lief heeft. Hy begreep al hare harmonyen, en voedde zich met geestdrift van al hare aengename geuren. Niet een kunstwerk, niet eene groote stad had tot nog toe zyn oog getroffen, en hy vergat de schilderyen der paleizen, der tooverachtige kasteelen die hy in de ridderromans gevonden had, - dit alles vergat hy op het zigt eens golfs van Noorwegen die zich in eenen rotsensluijer by den ondergang der zon spiegelt of van eenen zweedschen waterpoel als een edelgesteent in een mastenwoud geplaetst.

Met deze dichtryke liefde der natuer reisde hy vrolyk, want alles was voor hem een aenlokkend voorwerp van overweging; langs zynen weg vond hy weinig herbergen, echter kende hy de herbergzaemheid der inwooners van het Noorden. Hy had ze dikwerf zelf geoefend, en zoodra

hy eetwaer noodig had of dat zyn paerd vermoeid was, hield hy stil voor de eerste wooning die hy mogt aentreffen.

Dan kwamen ook aenstonds de inwooners des *gaards* hem te gemoet; de eene gelastte zich hem voedsel te bezorgen, een ander geleidde hem in de wooning; de huisvader zonder hem te vragen wie hy was, reikte hem met vriendschap de hand en het blondinetje diende hem nederig den disch voor. Soms, wanneer hy niet van meening was stil te houden en hy eene pastory of het huis eens welhebbenden boers voorbytrad, kwam hem de hospes van verre te gemoet, hem verzoekende eenige oogenblikken in zyne woonst doortebrengen en zyne nederige herbergzaemheid niet te verachten. Oogenblikkelyk werden alsdan al de kassen geopend; de gansche keuken kwam in beweging en men bragt vóór den jongen vreemdeling den droogen zalm, het gerookte ossenvleesch, het door de zuinige huishoudster gebrouwde bier, alsmede de kruik ouden brandewyn.

- O! brave lieden van het Noorden, zegde Eric, zich verwyderende, gy hebt de zuinigheid, de eenvoudigheid van zeden der Patriarken. Mogt gy altyd de zoete rust uwer eenzaemheid, de kloeke inborst en de bevallige deugden uwer vaderen behouden!

Wanneer hy zich aldus uitdrukte, dacht hy aen die opgeschikte manieren, aen die gewoontens van pracht die hy in verscheidene boeken had afgeschilderd gevonden, en het kwam hem voor dat het vorstelyk leven met al zyne feesten en betoogingen niet anders mogt beschouwd worden dan als eene inbeelding, wanneer men dezelve met de naïeve gewoonten, met de ruwe hartstogten der inwooners van het Noorden vergelykt. Deze overwegingen echter lieten hem de onbeteugelde haet des ouden jarls van Hundtorp, het opvliegend karakter en de brutale gewoonten van Olaf niet vergeten. Maer dit scheen hem slechts een toeval dat als eene vliegende wolk voorbygleed in het oneindige tafereel der noordelyke natuer en der landzeden welke hy zich niet vermoeide te doorgronden.

Door het aenlokkelyke zyner indrukken medegesleept, ging Eric verder door dan hy het zich eerst had voorgesteld: van Denemarken begaf hy zich in Duitschland, van Duitschland in Vlaenderen, en daer moest hy een onverwacht geluk ontmoeten, het zoetste, het merkwaerdigste geluk

dat een man op deze aerde mag genieten, eene jonge en deugdzame vrouw wiens blik zich voor de eerste mael ontroert by de stralen van den blik die haer zoekt, wiens hart zich ontluikt en klopt onder den nog onbekenden indruk der eerste liefde.

Op eenen schoonen zomerdag keerde Eric naer zyn vaderland terug, niet alléén zoo als hy vertrokken was, maer met eene beeldschoone vlaemsche maegd, die hem vurig genoeg beminde om bereidwillig hare schilderachtige landeryen te verlaten, en hem te zeggen gelyk het teeder meisje van den Bybel: 'Uw volk is myn volk.' En hy beproefde eene onuitspreekbare vreugde met deze teedere jongvrouw den weg af te leggen, haer met aendachtige zorgen te omringen, en haer met eene diepe gevoeligheid al de dichtryke indrukken te zien deelen welke hy haer inboezemde.

Zy had in Vlaenderen de zee gezien, hare zilveren golven aen den voet der Blankenbergsche duinen uitspreidend, zy had ze gezien in Oostende ontzagwekkend en oneindig, de moedige zeevaerders naer de verre landstreken dragende. Zy had geleefd te midden der jeugdige pachthoeven, der boomgaerden van Vlaenderen. Maer zy had geen hoegenaemd gedacht van die groote noorweegsche *fiords*, waer de zee, in haren onweêrstaenbaren loop bergen en rotsen schynt te doorspoelen. Zy had geen hoegenaemd gedacht van die lange, uitgestrekte sombere bosschen van mastenboomen, die de streken van het Noorden met zoo plegtig een karakter bekleeden, noch van die lachende en mymerende dalen, als schroomende bloempjes tusschen twee bergenketenen verborgen.

By elken stap in dit schoone land, uitte zy een kreet van verwondering, en buigde zich naer Eric met eenen blik van liefde en dankbaerheid om hem in hare vrome aendoening te sluiten.

- Gode zy dank! teêrgeliefde Lena, zei Eric; ik vreesde dat by het aenlanden gy uw vaderland zoudt betreuren, want wy bezitten hier den vruchtbaren bodem en ook den blauwen hemel van Vlaenderen niet. Ziet gy die ruwe houten huizen, hier en daer op de helling der bergen uitgespreid, en die netelige visschershutten met moeite op den boord der wateren opgeregt? Ze zyn bewoond door arme, werkzame lieden, die onophoudend tegen de strengheid der elementen worstelen en zich hoogst gelukkig achten wanneer, na hunne harde vermoeijenis, zy uit den onvruchtbaren bodem eenige schrale vruchten zien opryzen, of eene kleine vischvangst uit den schoot der onstuimige zee mogen ophalen.

- Ei! wat geeft het er aen? antwoordde Lena met eene godsdienstige en betrouwvolle gedachte. Het geluk ligt niet in die voortbrengselen van eenen overvloedigeren grond, in die pracht van rykere wooningen. Men zou het weleer hier vinden, in deze rustige schuilplaetsen, van het gedruisch der steden verwyderd en onder de vleugels der godheid behouden, in deze gewoontens van werkzaemheid, die bescheidene deugden waervan gy my dikwyls gesproken hebt, en die voldoening der beperkte nooddruften; dan, ik kan u niet zeggen waerom het my voorkomt alsof my dit land niet vreemd ware en dat zich voor mynen geest vertoont alsof ik het nog gezien had. Myn vader die veel van oude kronyken hield heeft my dikwyls verhaeld dat onze voorouders van het Noorden afkomstig waren. Wie weet of ik geene afstammelingen ben van eenen der avontuerzoekende noorweegsche bergbewooners, en of, van tydstip tot tydstip, door een dier onuitlegbare geheimen van het hart, het gevoel van zynen oorsprong en van zyn geboorteland zich niet in my heeft voortgezet? Misschien, voer zy lachende voort, ben ik eene uwer nichten; misschien waren uwe groot-ouders en de myne bloedverwanten; edoch, het verwantschap dagteekent zoo verre dat wy gerust mogten trouwen zonder een ontslag aen den bisschop van Brugge te moeten vragen.

De vreugde des jongen echtgenoots toen hy Lena met zulk een genoegen haer tweede vaderland zag tegenlachen, was alleenlyk verhinderd door de herinnering der haten van Hundtorp en der wraekontwerpen tegen hem ingerigt.

- Eilaes, sprak hy inwendig, deze landstreek is zoo rustig niet, en allen die haer bewoonen zyn zoo goed niet als het zich myne vrome Lena voorstelt. Voor eenigen tyd was ik niet beducht voor de bedreigingen van Olaf. Ik hield niet aen het leven zoo zeer als nu.... Nu, myn God! zou ik geenen nieuwen stryd wagen. Ik ben zoo bevreesd voor de dood!

Meer dan eens was hy voornemens geweest aen Lena zyn ongunstig voorgevoel medetedeelen, en iederen keer voelde hy zich teruggehouden door deze vrees, een droevig hindernis in de vrome vrolykheid zyner jonge gade te weeg te brengen. Toen zy Quam naderden, besloot hy nogtans haer aen eenen toestand voortebereiden die haer wat hy ook doen mogt, niet onbekend zou blyven. Hy zegde haer dus welke haet zynen vader sedert lang van den heer van Hundtorp scheidde, en hy vergat geene der omstandigheden die in de laetste jaren aen dezen haet een heviger en ernstiger karakter hadden bygebragt.

Léna hoorde hem met eene vurige aendacht aen, en zyne hand vattende nadat hy gesproken had:

- Stoor u niet! lieve Eric, sprak zy, ik geloof niet aen het voortduren van den haet, en, met eenige voorbehoudingen, zullen wy er wel in gelukken dien welke u bedreigt te verzachten en uittewisschen.

- Wat my aengaet, hy is reeds teenemael uitgedoofd, zei Eric. Myn hart is zoodanig met liefde vervult dat er voor den haet geene plaets in overblyft. Ik ben zoo gelukkig dat ik zou wenschen het gevoel van myn heil op de wereld te kunnen uitspreiden. Mogt Olaf er toe overkomen zulke vredelievende gedachten te koesteren. Maer gy komt in Noorwegen als een engel van vrede en verzoening wiens heilzame invloed zich aen de meest versteende zielen moet mededeelen.

Onder het spreken genaekte het jeugdige paer het oude kasteel van Quam. Toen Lena van verre de wooning bemerkte waer zy ging binnentreden, werd zy eensklaps mymerend en bedenkend en verbergde haer hoofd in hare handen.

- Wat is er dan? zei Eric. Zie hier den bodem waer ik u tot myne groote vreugde heen geleid heb; zie hier het huis waer gy als eene geliefkoosde dochter zult ontvangen worden. Deze reis is lang geweest, maer dank zy den hemel, zie hier de schuilplaets waer ik brandde terugtekeeren.

- Ach! antwoordde Lena, ik heb voor u het huis verlaten waer myne oogen zich voor het licht openden, ik heb mynen vader en myne moeder verlaten die weenden en snikten toen zy my vaerwel zeiden; ik heb mynen jongen broeder en myne kleine zuster verlaten die zich aen mynen hals hingen en my smeekten by hen te blyven. Voor u heb ik van alles afgezien, nu treed ik in eene nieuwe wooning waer ik nieuwe ouders zoek. Wie weet of zy zoo mededoogend zullen zyn als gy, of zy uwe keuze zullen goedkeuren, of zy my zullen beminnen?

- Wees niet bevreesd, myne lieve Lena, riep Eric uit; myne ouders kennen u reeds door myne brieven. Gy zult, lieve, eenen vader en eene moeder terugvinden, met de opregtste verkleefdheid, met de magtigste banden van het hart bezield, en gy zult altyd by u uwen Eric vinden die u zyn leven heeft opgeofferd, en die u onophoudend zal beloonen voor uwe opofferingen.

Op denzelfden oogenblik hoorde men boven den heuvel het geschel eens hoorns; dit geschel werd opgevolgd door luidruchtige vreugdekreten, en weldra zag men rondom het kasteel een groot getal mannen en vrouwen zich in beweging zetten in de rigting van het jonge paer. Daerna gaf een edele gryzaerd, met majesteitsche houding en witte hairen, den arm aen eene vrouw wier lange mantel de aenlokkende houding niet kon verbergen; beiden stegen ook van den heuvel af om de reizigers te gemoet te komen.

Het waren Eric's ouders die sedert eenige dagen zyne aenkomst wachtteden en eenen hunner onderhoorigen op schildwacht geplaetst hadden om hen te verwittigen zoodra zy hem mogten ontdekken. Eric en zyne jonge gade liepen de ouderlingen te gemoet en wanneer het huisgezin vereenigd was, ontstond er een oogenblik stilzwygenheid, een dier belangvolle oogenblikken die als de bliksem voorbysnellen en in de zielen die deszelfs bovennatuerlyke aendoening geweten, eenen onuitwischbaren doorgang, een onvergeetbaer geheugen prenten.

De oude jarl, zyne kinderen teder aen zyne borst geklemd hebbende, beschouwde Lena met eene hoogmoedige tevredenheid; zyne vrouw aenzag haer reeds met eene moederlyke teederheid. Lena, door dit gulhartig onthael tot in de ziel getroffen weende van vreugde. De bedienden van het kasteel, de boeren van het gehucht, getuigen van zoo een hartroerend tooneel, zwierden met hunne hoeden in de lucht onder het roepen van jubelkreten. De vrouwen klapten in hare handen en zongen, en 't is te midden dezer zangen, dezer uitgalmingen van geluk, dat Lena het slot van Quam binnentrad op den arm van haren schoonvader leunend; Eric volgde hen op eenige schreden afstand terwyl hy met opgetogenheid aen zyne moeder de verdienstelyke hoedanigheden zyner lieve Lena voorlegde.

De volgende dag was hetgene men regt een schoone dag mag noemen. Men hadde gezegd dat de bleeke morgendstond der noorderlanden het nieuwe paer wou geluk wenschen, zoo lachend en purperkleurig was hy. Een ligte nevel steeg uit de diepte van het dal omhoog, zweefde met het gemurmel der koû en steeg als een linnen gordyn tegen de helling van den heuvel omhoog. Weldra verdween hy door de zon weggesmolten, door den wind uiteengedreven en dan kon men dit schilderachtige dee van den Gudbrandsdal in al zyne schoonheid zien ontluiken; de Lougen rolde zyne zilveren golven in den schoot eener uitgestrekte weide; langs beiden zyden van den stroom rustte zich het oog uit op mastenboomen bosschen hier en daer met wooningen vervrolykt; aen den luchteinder bewonderde men bergen wier toppunten met eeuwigdurende sneeuw bedekt, door de stralen der zon opgehelderd als goud- en azuerbergen voorkwamen. Met de eerste dagschemering herleefde de beweging in deze eenzame streek. De vogels vlogen schuifelend van den eenen boom tot den anderen heen- en weder; de herder bragt zyne veerzen naer de weide, die terwyl zy het mastenhout doortraden, den boden met de paerlen eens overvloedigen dauws bezaeiden. Uit de wooningen der buitenmenschen zag men vrolyk de werkzame landbouwers en de yverige meiden treden.

Aen eene der vensters van het kasteel gezeten van waer hunne blikken in de verte de uitgestrektheid beheerschten, aenschouwden Eric en Lena in de uitzinnigheid van het geluk dit schilderachtig panorama.

- Wat is dit schoon! riep Lena uit, hare handen te samen voegende als om den hemel te bedanken voor de aendoening die zy gevoelde. Wat is dit schoon! sprak zy, en wat is men gelukkig zich met een denkbeeld van godsdienst en liefde op het zigt van zoo schoon eene natuer te ontwaken.

Ja, antwoordde Eric, hier is het leven goed wanneer men bemint en

zich bemind gevoeld. Bezie al die eenvoudige doch lachende op de helling der bergen verspreide wooningen, van elkaer gescheiden en half door het gebladert der boomen verborgen. Geene van die landelyke huizingen is er, waer in de duistere droomen myner jeugd, ik niet den tempel heb geplaetst van het huishoudelyk geluk. Toen zei ik tot my zelve dat men gelukkig zyn moet er zich te bevinden, verre van het overblyvende der wereld, in deze aenlokkende en verhevene schuilplaets, alleen met een levend schepsel, alleen, onder den blik van God. En myn geluk heeft myne droomen overtroffen. Nu zyt gy by my, in myn geliefd land, gy die ik zoo spoedig leerde beminnen, gy wiens blik, wiens glimlach voor my eene hemelsche zegening is. Ach! myn hart is zoo vervaerd dat ik vrees dat het maer een droom zy, maer indien het maer een droom is, moge wy dan de dood vóór het ontwaken treffen.

Terwyl hy sprak, vatte hy Lena by de hand, en geleidde haer uit het kasteel, op de groene mostapyten, onder de frissche mastenwelfsels.

En 's anderdaegs herbegonnen de twee echtgenoten hunne wandeling, en den volgenden dag nog. Zy stapten vrolyk vooruit gelyk twee vogels door de eerste morgendstralen ontwaekt, dan tot het toppunt op de hooge bergen klimmende waer Eric in den blanken sneeuw den naem van Lena schreef, dan aen den voet eener rots stilhoudende uit wier kruin eenen schuivende watersprong naer beneden stortte. De jonge vrouw trad met vlugge schreden vooruit tusschen de rots en het zilverachtig water, en toen men haer dan zag met hare zoete gelaetstrekken en hare bevallige gestalte, door het schuivend nat dat voor haer nederviel als een regen van paerlen en edelgesteenten, zou men gezegd hebben, dat het eene dezer bovennatuerlyke schepsels was die men in de schitterende doorschyning van eenen droom mag bewonderen.

Wanneer Eric en Lena langs het voetpad eene zodenbank aentroffen van waer men in de verte een der lachende landschappen der streek bemerkte, zetten zy er zich neder aen den voet van eenen boom, en onderhielden zich met die hartelyke gesprekken welke men daegs te voren heeft gevoerd en welke men 's anderendaegs herbegint alsof men iets nieuws zei. Somtyds onderwees Eric zyne jonge gade met de teedere uitdrukkingen der noorweegsche tael, en vermaekte zich met de poogingen die zy aenwendde om behoorlyk, volgens de lessen van haren kundigen meester, eenige zinspreuken in die vreemde tael uittegalmen. Maer de liefde is de behendigste leeraer die men vinden mag, en weldra murmelde Lena met eene volmaekte uitdrukking deze noorweegsche woorden: *jeg elsker dig* (ik bemin u.)

Soms verhaelden zy aen elkaer de volksvertellingen die zy in hunne jeugd gehoord hadden. Eens verhaelde Eric aen Lena de geschiedenis der jonge moeder, die door eenen onvoorzienen dood weggerukt, in haer graf de snikken harer jonge kinderen hoorde en van God de toelating verkreeg om in hare wooning terug te keeren om hen te verzorgen.

- O! zeide hy, by het eindigen van dit hartroerend verhael: het leven der ziel kan niet met het leven des ligchaems eindigen. Wanneer onze oogen sluiten, wanneer ons hart ophoudt met kloppen, indien dan eene vurige gedachte van liefde, van zelfopoffering ons bestaen vervult, zoo daelt ook dit gedacht met ons in het somber graf en houdt ons onder den killen grond wakker. Ja, ik ben er zeker van, de dooden zyn in gedurige aenraking met de beminde en betreurde wezens die zy achterlaten. Zy volgen hen in hunne droefheid, vermaken zich in hunne vreugde en bedroeven zich over hunne ongetrouwheid. Indien ik voor u kwam te sterven, myne teergeliefde Lena, zou ik nog steeds by u zyn, en zoo het gebeurde dat ik u noodig werd, zou

God, ik ben er zeker van, my de genade vergunnen het kerkhof te verlaten om u ter hulp te komen en om u te troosten.

- Ja, antwoordde Lena, deze gedachten hebben ook loop in myn land, en ik heb in Vlaenderen een oud volksverhael gehoord dat hiertoe goed past. Eene jonge moeder had haer eerste kind verloren en weende dag en nacht. Welnu, het wicht kwam uit zyn graf om aen zyne moeder te zeggen: 'Ween niet, moeder, ween niet. Als gy lacht is myn graf met roozen gevult, maer als gy weent is myn doodslaken met tranen gevocht.' - Maer ik ben het, myn lieve Eric, die vóór u zal sterven, en die myne grafstede zal verlaten om u aen den voet van eenen masten boom die zoete woorden te komen zeggen die gy my in uwe noorweegsche tael geleerd hebt: *jeg elsker dig* (ik bemin u.)

Terwyl de jonge echtgenoten zich aldus aen de streelende droomen hunner liefde overleverden, waekte de haet rondom hen, ieverig en werkzaem.

De terugkomst van Eric vernomen hebbende, had Olaf al zyne vurige driften voelen herleven. Toen hy verder onderrigt werd dat Eric eene jonge en bevallige vrouw had medegebragt, beproefde hy een gevoel van nyd dat eene nieuwe kracht by zyne aloude vyandelykheid zette. Dan, hy had Lena gezien. Op eenen zondag had hy zich achter eenen pilaer der kerk geschoven waer zy met godvruchtigheid den dienst bywoonde. Gedurende den ganschen zang der psalmen en gedurende het geheele sermoon, was by beweegloos op zyne plaets gebleven, het hart door eene aendoening getroffen die hem tot dan was onbekend gebleven, het oog op dit reine en aenlokkend wezen gevestigd. Van dien dag af werd hy somber en droomachtig. Hy liep niet meer zoo als eertyds door het woud met zyn luidruchtig gevolg; hy dwaelde, de oogen neêrgeslagen, het geweer op den schouder, alleen in het kreupelhout. In plaets van in de slemppartyen zyne zangen met die zyner makkers te mengen, aenhoorde hy met verstrooidheid de verhalen hunner lotgevallen en uittogten. Maer dikwerf bemerkte men hem, afgezonderd, binnen 's monds sombere woorden uitsprekende die zyne hevige gramschap verriedden, en telkens dat de naem van Eric vóór hem uitgesproken werd, zag men hem opspringen en zyn gelaet eene vreesverwekkende uitdrukking aennemen.

Eenige met een goed gevoel bezielde persoonen hadden Eric de onrustwekkende toerustingen van zynen vyand bekend gemaekt. Eenige landbouwers hadden hem reeds gezegd dat zy by avond, in de omstreken der heuvels van Quam, gewapende mannen ontmoetten, die rond het kasteel zwierven, en wier kwaedaerdige inzichten niet moeijelyk om bespeuren waren. Eric verachtte deze inlichtingen niet. Hy was te gelukkig om niet zorg te dragen zyn geluk voor de aenvallen eener wreede vyandschap te beveiligen, hy bekromp langzaem zyne wandelingen en verliet nooit zyne wooning zonder met eenen goeden sabel en eene goede byl voorzien te zyn.

Maer het verraed moest zyne stipte voorzichtigheid overtreffen.

De zomer was glansryk doch spoedig voorbygeloopen. De herfst was aengekomen, de vochte en koude herfst die in de landen van het Noorden den winter zoo naby is. Vaerwel bloemen van het dal, gebladert van den heuvel, vrolyk gezang der vogels, vaerwel! De vlugge zwaluwen, de zwanen met hare blanke veders verlieten de kusten van Noorwegen om eene warmere luchtgesteltenis te zoeken. De hemel was met een digt floers overdekt, en loodzware nevels strekten zich op den loop der Lougen en langs de bergen uit. Lena dorst zich niet te midden dezer koude nevels wagen, onder het bewind van een' yskouden

stormwind wiens krachtig geblaes de breede mastentakken tot op den grond buigde. Eric, aen deze regelmatige luchtveranderingen gewoon, verliet alleen zyne wooning om eene wilde gans of eenen verdwaelden vos te vervolgen. Op eenen avond dat hy zich door de jagt verder had laten medeslepen dan hy gewoon was, zag hy eenen boer naderen die hem met eene diepe angstuitdrukking zei:

- Ach! mynheer, ik kwam om u te zoeken. Heb medelyden met my. Myne arme moeder is stervend. Zy verklaerde my een belangryk geheim te willen openbaren, echter verlangt zy dit niet te doen dan aen u. Zy roept u, zy smeekt u by haer te komen. Ik bid u, bewys haer dezen dienst.

- Uwe moeder, zei Eric door de zonderlinge uitdrukking van den man getroffen. Is zy Frida Johnsson niet, die ginder op den oever woont?

- Juist, mynheer.

- Welnu, ik zal by haer komen, doch ik moet eerst naer het kasteel gaen.

- O! myn goede heer,

hernam de boer; de arme vrouw heeft welligt maer eenige oogenblikken meer te leven, en indien gy te laet moest komen zou dit voor ons eene groote droefheid zyn. Kom met my, ik smeek u; wy zullen weldra onze hut bereikt hebben en gy zult spoedig teruggekeerd zyn.

- Komaen dan, zei Eric, en hy seinde den boer vooroptegaen.

Om de gezegde wooning te bereiken, moest men door een slecht gebaend voetpad een woud doortrekken dat met kreupelhout en distels bezaeid was. Eric volgde den boer op zonder acht op den weg te even; deze bragt hem alzoo in 't midden van het bosch, en bleef eensklaps stilstaen.

- Goede God! zei hy, ik heb het voetpad verloren, een oogenblik geduld, ik zal het even opsporen.

En hy verwyderde zich, een fluitje aen zyne lippen brengend.

- Rampzalige! riep Eric door eene schielyke vrees getroffen.

Op denzelfden stond hoorde men eene ontploffing in het diepste der bosschen en Eric viel neder. Een kogel had hem in de volle borst getroffen.

- Lena! Lena! riep hy met eene stervende stem en hy zygde neder om niet weêr optestaen.

De jonge boer, door de bedreigingen en beloften van Olaf tot deze verraderlyke daed aengespoord, gevoelde eene hardknypende wroeging toen hy Eric zag vallen

en nam de vlugt. Inwooners van het dorp die hy om hulp by den jongen jarl riep, droegen het lyk naer het kasteel. Wy zullen niet beproeven de wanhoop uittedrukken van Eric's moeder en gade toen zy het bebloede lyk voor hunne oogen uitgestrekt zagen. Er zyn van die droefheden welke schilder en dichter onbevoegd zyn om neêrteschryven en die willen met een floers bedekt blyven.

De oude jarl stortte geen enkelen traen, slaekte geen enkelen zucht. Hy plaetste zich by het lichaem van zynen zoon, en bleef daer onbeweegbaer en sprakeloos, het oog gevestigd op het bleeke wezen dat hy zoo zeer bemind had.

Maer in de spieren zyner wangen was er eene dusdanige uitdrukking dat hem niemand dorst bezien en 's anderdaegs 's morgends vielen zyne tot dan toe slechts grysachtige hairen als witte sneeuwvlokken over zyne vermagerde wangen.... Hy geleidde zelf zynen zoon naer het kerkhof, hy woonde de gebeden des priesters en de droevige zangen by met eene zoo schynbare onverschilligheid, dat men hem voor een doode zou genomen hebben die de begrafenis van een anderen aflyvigen was komen nazien. Alleen, toen de leste schop aerde op de doodskist viel, te midden der tranen en snikken van de gansche buert die voor de treurige plegtigheid vereenigd was, wierp zich de rampzalige vader op de knieën, bragt zyn hoofd tegen den vochten grond en twee zware druppels vielen als hagelkorlen koud en helblinkend uit zyne vermoeide oogen. Dan rechtte hy zich weder op en begaf zich, zonder een woord te spreken, terug naer het kasteel.

Eenige dagen later zag men hem als eene schim zyne wooning voorbytreden. Hy ging van zyne wapenzael naer zyne stallingen, riep zyne lieden den eenen na den anderen, gaf zyne bevelen op een korten toon, zoo ernstig en zoo plegtig, dat oogenblikkelyk degene aen wien hy gesproken had zich met eene ongemeene vlyt bespoedigde om de hand aen het werk te slaen. Weldra was alles in beweging in deze sombere rouwvolle wooning. Hier scherpte men degens; daer bereidde men de zware bylen; elders maekte men zadels en getuig vaerdig. Alles kondigde buitengewoone ontwerpen aen, een oorlogsplan waervan de vader van Eric niets zei: De twee arme vrouwen, getuigen van deze toebereidsels beschouwden hem met vrees en dorsten hem niet ondervragen. Hy ging heên en weder, het werk zyner arbeiders beschouwende en met oog en hand aenmoedigende.

Op eenen morgend hoorde men eensklaps het geschel eener trompet aen de deur van het kasteel, daerna kwamen zich vyftig mannen te paerd, gewapend met pieken en sabels onder de venster van het kasteel plaetsen. De eene hield by den toom een paerd dat sierlyker uitgedoscht was dan de andere en wiens zadel aen beide zyden met een zwaer pistool was voorzien. De oude jarl gorde eenen degen om en

trad uit zyne kamer; maer op het oogenblik dat hy den drempel der deur zou overschreden, wierpen zich twee vrouwen in zyne armen - zyne gade en zyne schoon-dochter - die hem kwamen smeeken haer zyne meening bekend te maken en hare droefheid niet met eenen nieuwen angst te komen vergrooten.

- Luistert, zei de jarl, haer beiden de hand vattend; wy hebben het gruwzaemste der noodlotten beleefd. Ik bemin u uit het diepste myns harten, gy myne getrouwe Ebba en gy myne teedere Lena, de edele gade van mynen ongelukkigen Eric, en ik weet niet welk lot ons na deze wreede beproeving des hemels beschoren is; edoch, hoe groot ook myne liefde voor u en hoe onzeker de uitslag van myn besluit ook zy, moet ik gaen daer waer een dringende pligt my roept. Het oude schandinaefsch bloed kookt in myne aderen. Vaderlyke droefheid en wraekzucht brengen my tot onzen ouden heidenschen godsdienst terug. My dunkt dat de vergramde schimmen myner vaderen rondom my zweven my myn te lang geduld verwytende, en dat de oude Odin voor myne oogen zyne bebloedde lans beweegt. Ik moet gaen.... Bidt, indien gy bidden kunt. Hoopt, indien u eenige hoop mag tegenlagchen. Wat my aengaet ik heb

maer eene gedachte, maer een wensch meer: mynen zoon te wreken en daerna te sterven! Vaerwel!

En zich van de teedere omhelzingen der vrouwen afrukkende, sprong de oude jarl op zyn ros en verwyderde zich in galop opgevolgd door zyn schadron.

Met zyne trotsche droefheid, en zyn edel karakter, kon de afstammeling van den moedigen Harold zich niet tot dusverre vernederen tegen zyne vyanden de schandige middelen te gebruiken waervan zy zich bediend hadden, dat is zynen zoon door verraed te wreken. Hy wilde ook de strengheid der wetten niet inroepen. Het kwam hem als eene lafheid voor van het vonnis eener regtbank de straf der moord zyns zoons te verwachten. Neen, om de tempeesten van zyn hart te stillen was een gevecht by klaren dage, eene glansryke wraek noodig. Hy ging dus regt op regt, met zyn legertje, het kasteel van Hundtorp aenranden. Rondom dit kasteel verhieven zich een getal houten hutten die tot voermagazynen en graenzolders dienden. Hy was voornemens deze ligte gebouwen in brand te steken, en, dank aen de verbazing, aen de wanorde die onfeilbaer uit dezen brand zou voortspruiten, hoopte hy in het kasteel te dringen en zich van den moordenaer zyns zoons meester te maken.

Maer Olaf was met de ontwerpen des ouden jarls bekend. Hy zag hem van verre na en wachtte hem dagelyks af. Sedert eenigen tyd heerschte Olaf in het huis zyns vaders als meester, door zyne opvliegenheid bevreesde hy de bange inborst zyner moeder en den meerberadenen geest zyns vaders. Hy gaf als bevelvoerder zynen wil te kennen; boeren en dienstboden, allen buigden vóór hem; zyne ouders zelf na langen

tyd vruchteloos beproefd te hebben hem te wederstaen, hadden geeindigd met zyn hoogmoedig despotismus te aenvaerden. Zoodra hy door eenen zyner zendelingen vernomen had wat er op het kasteel van Quam gaende was, plaetste hy zyne ouders in eene afgelegene zyde van het kasteel, opdat zy hem in zyne handelingen niet zouden verhinderen; dan bereidde hy zyne wapens, vereenigde zyne medestryders en boeren, rangschikte den voorraed, plaetste zyne schildwachten rond den heuvel waervan hy de hoogte bezet hield, en wachtte.

Op het oogenblik dat een zyner bedienden hem de nadering des jarls van Quam meldde, riep hy diengenen zyner makkers waerin hy het grootste betrouwen plaetste, fluisterde hem zyne leste bevelen in het oor, en stapte zynen vyand te gemoet, niet vergezeld dan door een twintigtal mannen, maer er een zestigtal achterlatende.

De twee troepen ontmoeten zich byna op het toppunt van den heuvel, op den weg die naer het kasteel leidde. De vader van Eric beproefde eene onaengename verassing op het zicht van dien troep die zyne berekening verhinderde; doch, dezen zoo klein ziende, koesterde hy ook dadelyk eene nieuwe hoop op welgelukken, en gaf het sein van den aenval. Zyne krygslieden op dry rangen achter hem geplaetst wierpen zich op zyne schreden tegen het schadron van Olaf en sloegen het in wanorde. In dezen hevigen aenslag, vielen dry Hundtorpsche ruiters levenloos en eenige anderen gekwetst van hunne paerden.

Olaf beval eene beweging achterwaerts. Toen hy hem zag wyken, uitte de oude jarl een vreugdekreet die tot in het dal weêrgalmde.

- Vooruit! riep hy, wy houden ze, die schandige verraders, die laffe moordenaers!

En zyn volk volgde hem met eenen nieuwen moed bezield. Maer niet eerder hadden zy de poort van het kasteel bereikt of Olaf bragt een fluitje aen zyne lippen en eensklaps zag men uit de wallen een schadron ruiters te voorschyn komen veel sterker in getal en veel beter gewapend dan de vorigen. Olaf gebood nu weêr: achterwaerts! en beval eenen algemeenen uitval die de rangen der aenvallers verdunde. Dan wierpen zich een twaelftal reusachtige krygslieden rond den ouden jarl, die regts en links met hunne zweerden heên en weder slingerden en hem van de mannen die hem omringden gelukten aftesluiten.

Een hunner vatte zyn ros by den toom: een ander viel hem met eene buitengewoone kracht om het lyf. Hy, nogtans verweerde zich als een leeuw; reeds had hy met twee pistoolschoten twee zyner tegenstrevers het zand doen byten; daer hy zyne wapens niet kon herladen, had hy zyn lang zwaerd met de twee handen gegrepen en bragt aen degenen die hem omringden doodelyke wonden toe, terwyl hy met woedende kreten zyne getrouwe medekampers tot zyne hulp riep. Maer zyne soldaten door andere vyanden tegen gehouden konden hem niet naderen; dan Olaf was daer die den heldhaftigen gryzaerd altyd versche tegenparty zond. Eindelyk, van alle zyden omringd, door het getal overwonnen en buiten-

staet om zich langer te verdedigen, liet hy zyn hoofd met stilzwygende wanhoop op zyne borst zakken en wachtte den noodlottigen slag die hem zou afmaken. Dit was echter het voornemen van Olaf niet.

- Bindt hem, riep hy, met de toomen en banden uwer paerden; wringt zyne polsen en brengt hem op de voorplaets.

Het bevel werd stiptelyk volbragt, en zoodra de ruiters van Quam hunnen meester aldus gebonden zagen namen zy de vlugt en bragten droef en beschaemd aen de twee vrouwen van Quam de noodlottige tyding hunner nederlaeg.

Olaf liet eerst zynen krygsgevangene onder een somber welfsel sluiten, aen welks deur hy twee vertrouwde mannen plaetste. Dan liet hy een buitengewoon gastmael bereiden om de zege te vieren. Op het einde van den disch, terwyl de uitgenoodigden met luider stem de dapperheid van hunnen meester zongen, riep hy een zyner bedienden en zei:

- Ziehier de gebrokene wapens van onzen geslagen vyand; draeg deze aen zyne vrouw, als een schitterend bewys van onzen zegeprael, en zeg haer dat indien Lena er in toestemt my te huwen ik haer den gevangene terugschenk; zoo niet, zal hy aen de wallen van het kasteel gehangen worden.

- Welhoe, gy zoudt de weduwe trouwen van....

- Geene opmerking! riep Olaf op eenen bevelhebbenden toon. Ga. Ik verwacht u op het laetst binnen twee uren.

De zendeling steeg te paerd en keerde op den gezegden tyd terug. Olaf wandelde in den tuin en beschouwde reeds den weg met ongeduldige blikken.

- Welnu? riep hy den bode toe?

- Welnu! zei deze, ik werd dank aen mynen titel van gezant by de weenende vrouwen toegelaten, ik heb het doel myner zending op het best uitgelegd, en beiden....

- Beiden! spreek.

- Beiden hebben met eene angstige stem uitgeroepen; ‘Wy sterven nog liever!’

- 't Is wel. Ga u ververschen en laet my.

- Zie dan, zei de zendeling tot zich zelven, hy vat de zaek beter op dan ik had gedacht; 't is zonderling.

Olaf begaf zich naer den kerker om zich te verzekeren dat hy goed bewaerd was en zette alleen stilzwygend zyne wandeling voort.

's Anderdaegs zond hy met de zelfde vraeg de kleeren van den jarl naer het kasteel van Quam, en liet zeggen dat de grysaerd bloot en bevend van koude in eenen vochtigen kerker zuchtte.

Een dag later, zond hy lange hairlokken van het hoofd des grysaerds gesneden, en liet zeggen dat dewyl de schêer dit geliefkoosde hoofd reeds zoo naby geraekt had, een moorddadiger yzer het wel kortelings zou kunnen raken.

Dit mael bestaerden zich de twee vrouwen met een angstigen blik. De moeder scheen aldus hare dochter te ondervragen, en de dochter vreezende haer te begrypen wendde het hoofd af.

Den derden dag, liet Olaf op zyne vesting eene galg planten en deed er het lyk van eenen zyner gezellen, die daegs te voren ten gevolge zyner wonden overleden was, met den hals aenhangen. Men bragt den gryzaerd aen den voet van het schavot, en twee bedienden van Olaf, achter den rampzaligen gevangene geplaetst, dwongen hem met piekstеken de handen naer zyne wooning uit te strekken als om meêdoogen te smeeken.

Ten zelfden tyde, geleidde de bode van Hundtorp de zwakke vrouwen aen de helling van den heuvel, van waer zy dit afschuwelyk schouwspel zien konden, en legde haer, zonder erbarmen, de marteling uit die den ouden, edelen jarl te wachten stond.

- O God! riep Lena uit, op het zien van deze hartscheurende vooruitzichten neêrgeslagen. Ik stem toe! hy zy gered!

En zy viel krachteloos in de armen harer schoonmoeder die haer met overvloedige tranen besproeide.

- Ja! riep zy uit, toen zy het bewustzyn terug bekwam, hy zy gered! Hy is de vader van mynen Eric, en dus ook de myne. Het is myne pligt hem aen die gruwzame pyniging te ontrekken, en dan..... te sterven.

Men droeg haer op een rustbed; zy was bleek, beweegloos en reeds aen eene doode gelykend. Hare schoonmoeder was by haer; zy dorst haer echt er niet spreken, zy vreesde haer te bedanken, en nogtans, zy dankte ze zoo hartelyk met hare handen te zoenen en aen hare voeten te knielen....

Den zelfden avond kwam Olaf op het kasteel van Quam aen met al zyne gewapende mannen, als voor eenen stryd uitgedoscht. Maer in de droeve wooning kende men reeds het grootmoedig besluit van Lena en niemand dacht er aen den magtigen jonkheer van Hundtorp weêrstand te bieden. De hoogmoedige overwinnaer trad in het verwoeste huis als in eene stormender hand ingenomen stad. Achter hem kwam zyn krygsgevangene op een paerd gebonden door een twaelftal ridders bewaekt; en zoo zwak, zoo vermagerd, zoo neêrgeslagen, dat zyne lieden, hem ziende, niet konden vaststellen of het hun meester ofwel zyne schim was die zy voor oogen hadden.

- Ga, - zei Olaf tot een der bedienden van het kasteel, - en meld aen de weduwe van Eric dat ik bereid ben haren schoonvader vry te laten, zoo zy hare belofte vervult, en heden avond het verlovingsfeest wil vieren!

De bode vertrok en kwam eenen oogenblik later zeggen dat zyne meesteres de voorgestelde voorwaerde goedkeurde, mits men haer tot elf ure vry zou laten.

- 't Is wel, antwoordde Olaf, ik betrouw my op haer woord; dan, het ware niet voorzichtig van harentwege er aen te kort te blyven. Men make den gevangene los en late hem vry in zyne wooning treden. Van heden af herneemt hy bezit van zyn kasteel. Ik verlang enkel dat men de zael van het feestmael bereide, dat men de fakkels ontsteke, dat men uit den besten kelder het beste bier en den besten wyn ophale, opdat ons de tyd korter schyne in afwachting dat zich onze schoone bruid vertoone.

Welaen! - riep hy, eenige lieden van het kasteel onbeweegbaer ziende, - het is heden dat men een heugeniswaerdig huwelyk viert, de vereeniging van Quam met Hundtorp, der schoosten maegd van Vlaenderen met den gelukkigsten zoon van Noorwegen. Men bespoedige zich, want ik wacht niet graeg. Wat u betreft, voer hy voort tot zyne ruiters, blyft te paerd tot nader bevel, en waekt aendachtig, want men kan nooit weten wat er zal gebeuren. Ik zal zorg dragen dat u behoorlyke verversching toekomt: ik hoop dat de kelder van den schoonvader zynen schoonzoon eer zal aendoen. Het is een voorzichtige grysaerd, die zich denkelyk goede flesschen heeft bewaerd.

Zoo sprekende sprong hy van zyn ros en trad in de groote zael, waer de lieden van het huis wedyverden om zyne bevelen uittevoeren. Reeds

was de tafel versierd met steenen bier- en wynkruiken, en met zilveren bekers. In het midden bemerkte men een langen gedreven hoorn, die niet dan by groote gelegenheden uit de familiekas kwam. Het was een oud monument van de scandinaefsche kunst. De breede monding van dezen hoorn was gesloten met een stevig zilveren deksel, het hoofd van eenen draek voorstellende, en de punt eindigde met eenen zilveren staert, in verscheidene ringen gekruld. De zyden waren met vier banden omgeven, op de welke de geestige kunstenaer de schelpen geprent had van het dier, welk in de oude tyden de meeste noorweegsche schepen versierde. Tusschen deze banden waren onleesbare woorden gesneden bestemd om, volgens de traditie van Odin, de rampen afteweren. Deze ontzaggelyke beker rustte op twee groote klauwen, wier scherpe punten het afschrikkend beeld voltooiden door eenen behendigen Viland afgeschetst. Men zei dat koning Harald zich van deze prachtige drinkbokael bediend had op den dag van zyn huwelyk met de hoogmoedige noorweegsche die hem niet had willen huwen dan na zyne overwinningen. Meer dan eens, hadden de golven van den *miôd*, in dezen beker geschonken, den moed der Vikings en den geest der scalden ontstoken. De oude jarl bewaerde hem als een oude getuige der voormalige zeden van zyn land en als een kostbaer familiestuk. In de plegtige feesten van het huisgezin bragt men hem op de tafel, maer hy diende er enkel om als een zeldzaemheid te pronken, daer de oude nationale gewoonten reeds fel veranderd waren, en niemand dorst deze bokael gebruiken, die men eerlang met ééne hand moest vatten en in eens ledig slokken. Olaf, den hoorn ziende, herinnerde zich plotselings met geestdrift al wat hy van de oude noorweegsche lieden had gehoord.

- Aen my den beker! riep hy uit; hy liet hem dan ook met eene wyde wynkruik vullen en dronk hem zonder adem te scheppen, als een oude Vikingr; maer zyne makkers bemerkten weldra dat hy de magt eens Vikingr niet had.

- Waer is myne verloofde? riep hy eensklaps met eene drooge stem, waer is Mev. Lena?

- Zy kleedt zich, zei een dienstbode.

- Zy heeft veel tyd noodig, op myn woord, hernam Olaf. Maer geduld!

En hy herbegon te drinken. Eene uer later vroeg hy weêr, met de vuist op de tafel slaende, waerom hy zyne verloofde niet zag komen. Aen zynen ongeduldigen toon, aen zyne brutale gebaren, zou men gezegd hebben den Blauwen-Baerd zyne bevende gade roepend.

- Ik meen zelf, zeî de zelfde knecht, dat zy bezig is hare trouwkroon optezetten.

- En ik, hernam een der lieden van Olaf die sedert eenige oogenblikken het venster had gadegeslaen, ik meen dat zy is uitgegaen.

- Uitgegaen! riep Olaf, als een wild dier opspringend! By den hamer van Thor, indien men denkt met my te spotten zullen wy schoone dingen zien!

En hy sprong ylings uit de zael, den sabel in de hand.

.... Lena, in een lang zwart kleed gewikkeld en met een digt rouwfloers op het hoofd, begaf zich in de duisterheid van den nacht naer het kerkhof waer men haren echtgenoot had ter aerde gebragt. Wanneer zy de grafstede bereikt had welke zy zocht en waerop de maen door de wolken eene bleeke lichtstrael wierp, knielde zy op den vochtigen grond, voegde de handen saêm met eene diepe godvrucht, en zei:

- Eric, gy hebt my dikwyls gezeid dat zy die op deze aerde door eenen opregten liefdeband vereenigd werden ook niet door den steen des grafs gescheiden blyven.

Gy dacht dat men in den schoot der aerde de klagten en het geween hoorde der beminde wezens die men op de wereld in rouw liet. Ik koom tot u met dit geloof; ik ben alleen, zonder hulp, overweldigd door de droefheid, en ik smeek een woord van u; beminde echtgenoot, indien uw hart niet voor eeuwig is uitgedoofd, indien myne tranen door uwen doodstooi dringen, kom tot myne hulp, antwoord my.

Zy zweeg en wierp eenen verschrokken blik om zich henen.

- Eilaes! neen riep zy na eenen oogenblik stilzwygenheid, ik moest dit dolle denkbeeld niet voeden. De banden die de dood verbroken heeft kunnen zich niet meer vereenigen dan hiernamaels. De slaep der grafbewooners kan niet gestoord worden. Ik hoor niets dan den zucht der berkentakken die schynen met my te treuren. Ik zie niets dan den killen steen waer al myne inbeeldingen begraven zyn, en den hemel die zwart is gelyk de rouw myner ziel. O God! het was my nogthans zoo zoet te denken dat myn echtgenoot nog by my waekte, myne droefheid nazag, en my met eene onzigtbare hand kon beschermen. En nu niets, - niets! ik ben maer eene arme, zwakke weduwe, hulpeloos verlaten op eenen bodem aen de afschuwelykste ramp ongevoelig. Bermhertige God! Ontferm u myner!

Terwyl zy zoo sprak, zeeg Lena op den grond en legde haer aengezigt op het graf als wilde zy in het binnenste der aerde eene geliefde stem zoeken. Maer men hoorde niets dan het bruisschen der boomtakken door den wind getouterd en het klotsen van de baren des Lougen die zich tegen de rotsen braken. Eensklaps trilde zy, het kwam haer voor als of de aerde zich onder haer bewoog. Met hare twee armen omsingelde zy den grafsteen in eene driftige verrukking en deze geraekte los. Lena regtte zich op met eene stuiptrekkende beving, en een bleek, doodkleurig wezen verscheen voor hare oogen.

- Eric, riep zy uit met eene onbeschryflyk schrik- en vreugdegevoel.

- Ja, Eric, hernam de aflyvige, haer eene ontvleeschde hand reikende; Eric, wien een laf verraed aen het geluk onzer liefde ontroofde en aen wien het de hemel vergunde uwe droefheid bytewoonen, uwe klachten te hooren. Kom hier, by my, teergeliefde Lena, nader; myne lippen zyn koud en myne handen niet als dor gebeente, maer

myn hart heeft nooit opgehouden voor u te kloppen. Kom lieve, rampzalig, teeder kind voor wie de poorten des levens gesloten zyn en die te midden der grafsteden eene schuilplaets zoekt. Men draegt in het graf niet dan zyne liefdesmerten mede; men laet alle ydele vrees en alle ydele wenschen op de aerde.

- O myn beminde Eric! zei Lena, en zy sloot het kille lyk van haren echtgenoot in heure ermen en klemde het aen hare borst. Ik zie u dan toch weder, gy die ik als eene laetste hoop, als eene laetste hulp aenriep. Myne tranen en myne liefde hebben de magt des doods overwonnen. Nu ik u heb wedergevonden zult gy my niet meer verlaten. Voer my met u in de sombere schuilplaets mede. Onttrek my aen een rampzalig leven, aen onbepeinsbare onheilen!....

- Ellendige! bulderde met eene donderende stem Olaf, die na langen tyd Lena gezocht te hebben, op het kerkhof was aengeloopen en deze laetste woorden hoorde. Schynheilige! is het zoo dat gy uwe belofte vervult? Ziedaer, de straf van uw verraed zal zich niet lang doen wachten!

Met deze woorden doorstak hy haer met zynen degen.

- Gode zy dank! sprak Eric, ik zal niet alleen in het graf terugkeeren!

- God zy gedankt! murmelde Lena, nu ben ik gelukkig!

's Anderdaegs legde men, in het geopende graf, de getrouwe gade nevens haren echtgenoot.

De ouders van Eric wezen hunne plaets aen nevens hunne kinderen, in hunne droefheid tot elkaer zeggende:

- Mogten wy hen weldra vervoegen!

Olaf was verdwenen. Eenigen zeiden dat hy zich in de rivier versmoord had; anderen dat hy naer Duitschland was gevlugt; nooit zag men hem in de streek terug en niemand heeft ooit kunnen zeggen wat er van hem geworden is.

Heden is er in de frische eenzaemheden van het Gudbrandsdal geen enkel overblyfsel weer te vinden van de oude wooningen der jarls van Hundtorp en van Quam. De vyandelyke geslachten zyn verdwenen. Maer de schilderachtige landstreek die zy door hunnen haet stoorden heeft hare plegtige schoonheid behouden. By zomerdag is er geen reiziger die niet met genoegen stil houdt op het gezicht van die groene heuvels, van dit loopend water, van die rustige boerenwooningen, en te midden dezer lachende en verhevene natuer, is het hartverkwikkend de legende der twee echtgenoten te hooren vertellen en op hun graf het opschrift te lezen: *Liefde na den dood.*

HARRY PETERS.

Morgenstond en moederliefde.

De morgen wekt met licht en gloed
In veld en wouden teedre zangen,
En tintelt in de peerlen die
Op bloemenkolken wieglend hangen.

Hij drijft snel uit des menschen geest
En nachtgezicht en bange droomen,
En doet als nieuwen lust en moed
In onzen engen boezem stroomen.

Zoet lacht van onder 't wiegekleed
Het blozend kindje moeder tegen,
En wekt in hare ziel een beê
Van dankbaarheid voor zoo een zegen.

En wekt in hare borst een zang
Van liefdeheil en liefdeleven,
Die lach is rijker dan de straal
Der zon en kan meer warmte geven!

Wat is zij schoon! wat is zy groot;
Die moederliefde! - hoe ellendig
En arm en naakt is pracht daarbij!
- O, licht en liefde zijn onendig!

VERHULST.

Een album blaadje.

Geduld en moed, o kind, zijn engelen,
Die in des levens doornenkroon
En leliën en roozen strengelen,
En deze bloemen zijn zoo schoon!

En moet ge zuchten, moet ge lijden
Door menig pijnelijk idee,
Of met den storm des geestes strijden.
Zij troosten en zij strijden meê.

Zij doen den blik ten hemel richten,
Wanneer de ziel langs 't kerkhof zweeft.
De nacht biedt zulke schoone lichten
Waarbij zoo vreedzaam 't hert herleeft.

VERHULST.

Stad Antwerpen.

Het Collegie van Burgemeester en Schepenen,

Gezien het besluit van den Gemeente-Raad, in dato 30 January laatstleden, waardoor wordt vastgesteld, het TWEE HONDERDJARIG BESTAAN DER KONINKLIJKE AKADEMIE VAN BEELDENDE KUNSTEN waardiglijk te vieren:

Gezien het voorstel der algemeene Kommissie voor de regeling der feesten, goedgekeurd door den Gemeente-Raad in zitting van 17 dezer,

Van gevoelen zijnde dat het in het belang van den roem der Antwerpsche Kunstschool noodig is de geschiedenis onzer Akademie op eene volledige wijze te doen kennen, alsook dat de levensbeschrijving van den schilder DAVID TENIERS, den jongere, zoo als zij ons is toegekomen, veel te wenschen laat, en dat het noodig is op eene getrouwe en nauwkeurige wijze het leven van den grooten schilder, een der stichters der koninklijke Akademie van Antwerpen, te doen kennen.

HEEFT BESLOTEN,

de volgende vragen ten prijskamp voor te stellen:

1° *De geschiedenis opmaken der Koninklijke Akademie van Antwerpen, sedert hare instelling in 1663-1664, tot op onze dagen.*

In eene beknopte inleiding, zullen de mededingers de kunstinrichtingen doen kennen, welke vóór de instelling der Koninklijke Akademie van Antwerpen hebben bestaan, en een overzicht maken der wetten, die de St-Lukasgilde, bakermat onzer School, bestierden.

In hunne opstellen zullen zij rekening houden:

1° Der voorrechten, oudtijds aan de Antwerpsche kunstenaars toegestaan;

2° Der verschillige stelsels van onderwijs, in de Akademie gevolgd sedert hare instelling tot op onze dagen;

3° Der aangenomene wijzen van aanmoediging;

4° Der wisselvalligheden, welke onze Akademie onderstaan heeft op de verschillige tijdvakken harer geschiedenis, en bijzonderlijk na de Fransche overweldiging op het einde der XVIIIe eeuw. Zij zullen hulde toebrengen aan de bekwame mannen, wien wij het behoud onzer instellingen verschuldigd zijn.

Zij zullen bovendien den invloed beschrijven, uitgeoefend door onze School op vreemde Scholen en vice-versa, en zullen het karakter, welk de School van Antwerpen onderscheidt, wel trachten te bepalen.

De mededingers zullen rekening houden van de historische ontdekkingen sedert eenige jaren gedaan.

Voorwaarden van den Pryskamp.

De prijs der bekroonde voordracht zal een zilveren verguld eermetaal zijn en eene somme van frs. 400. De stukken moeten leesbaar geschreven zijn in het nederduisch of in het fransch, en zullen vrachtvrij moeten besteld worden, vóór 1 Juiij 1864, aan het adres van den Heer d'Hane-Steenhuyse, Raadslid, dd. Schepenen, Voorzitter der Commissie der feesten, Hertoginnenstraat, n° 15, 6^{e} wyk. De omslag der stukken moet het opschrift *Prijskamp* dragen.

De Commissie vereischt de uiterste nauwkeurigheid in de aanhalingen; te dien einde zullen de schrijvers zorg dragen, de uitgaven en de bladzijden der aangehaalde werken aan te duiden.

2° *Het leven van den schilder David Teniers, den jongere, beschrijven, met behulp van echte stukken.*

De mededingers zullen rekening houden van de historische ontdekkingen sedert eenige jaren gedaan.

Voorwaarden van den prijskamp.

De prijs der bekroonde voordracht zal een zilveren verguld eeremetaal zijn en eene somme van frs. 200. De stukken moeten leesbaar geschreven zijn in het nederduitsch of in het fransch, en zullen vrachtvrij moeten besteld worden, vóór 1 Julij 1864, aan het adres van den Heer D'HANE-STEENHUYSE, Raadslid, dd. Schepen, Voorzitter der Commissie der feesten, Hertoginnenstraat, n° 15, 6^{e} wijk. De omslag der stukken moet het opschrift *Prijskamp* dragen.

De Commissie vereischt de uiterste nauwkeurigheid in de aanhalingen; te dien einde zullen de schrijvers zorg dragen, de uitgaven en de bladzijden der aangehaalde werken aan te duiden.

De schrijvers zullen hun werk niet onderteekenen; zij zullen er slechts eene zinspreuk bijvoegen, welke zij zullen herhalen op een gezegeld briefje, inhoudende hunnen naam en hunne woonplaats.

De schriften, besteld na den voorschreven tijd, of die, wier schrijvers zich op eenige wijze zouden doen kennen, zullen uit den kampstrijd gesloten worden.

Een bijzonder jury zal door de Commissie benoemd worden om de ingezonden stukken te oordeelen en den prijs toe te kennen.

De prijs zal uitgereikt worden tijdens de Jubelfeesten der Instelling der Koninklijke Akademie van Antwerpen, welke zullen gevierd worden in de maand Augusty 1864.

Het Collegie denkt de mededingers te moeten verwittigen, dat na de beoordeeling de ingezonden stukken ter Stadsarchieven zullen nedergelegd worden, als zijnde het eigendom der Gemeente. Nogtans zullen de belanghebbenden er op hunne kosten kopijen konnen doen van nemen mits zich te dien einde te vervoegen tot de Heeren Burgemeester en Schepenen.

De Stad heeft het recht het bekroonde opstel te doen drukken; in dit geval zal de schrijver kosteloos vijf-en-twintig exemplaren van zijn werk ontvangen.

Gedaan te Antwerpen, in zitting van 19 February 1864.

Het Raadslid dd. Burgemeester

J.C. VAN PUT.

Ter Ordonnancie:

De Sekretaris

J. DE CRAEN.

Prudens Johan Maria van Duyse.

Fortunam Priomi contabo & nobile billum.

Den zondag morgend, 13

‘november 1859, werd de bevolking van Gent smartelijk verrast door de tijding van een verlies, zoo onvoorzien als rampspoedig. Men vroeg elkander op straat en in de vriendenkringen, of het wel waarheid moest heeten, hetgeen in weinige oogenblikken de gansche stad door was verspreid, dat de voortreffelijke burger, de edele mensch, de groote dichter - in een woord *Prudens Van Duyse*, dien zelven morgend plotseling uit de wereld was weggerukt? En toen de zoo moeijelijk te gelooven mare, door de vertrouwde vrienden van het huis des dichters de droevige bevestiging had bekomen, toen het gekend was dat hij, ofschoon noch door ouderdom noch door uitput ting rijp voor de eeuwigheid, niet meer onder de levenden te tellen was, toen ontviel uit elken mond eene regtzinnige uitboezeming van spijt, van deelneming aan den verpletterenden ramp, welke zoo zeer vaderland en volk als familie en vrienden had getroffen; men stak de hoofden bijeen, ieder vond woorden om uit te weiden én over zijn braaf karakter én over zijne buitengewoone geestesgaven, en bij de zwaarwichtigheid van het verlies, besefte men dat, was den man gedurend zijn leven eene billijke hulde ontzegd, bij zijn lijk ten minste niet kon of mocht gezwegen worden. - Men bekende het, de nederlandsche letterkunde had een harer schoonste sieraden, de vlaamsche taalstrijd een zijner kloekste soldaten verloren. Want Van Duyse was een man van genie, maar ook een man van overtuiging..... Waarlijk zulke wezens verschijnen al te zelden dan dat hun naam te gelijk met hunnen arbeid aan de vergetelheid zou worden prijs gegeven(1).

De dichter Prudens Van Duyse, uit eene oude landelijke familie, uit het land van Waas, zag in het begin der franschen keizerrijks, den 17 september 1804 te Dendermonde het eerste licht. Zijn vader van Kieldrecht herkomstig, was heelmeester, en gehuwd met Theresia Johanna Hanssens. Onze dichter in de O.-L.-V. Kerk gedoopt, had voor peter zijn oom J.B. Moens, doctor te Lebbeke, zijne meter met der woon te Kieldrecht gevestigd en echtgenoote van P.F. Van Duyse[1].

(1) Frans De Potter. *Prudens Van Duyse herdacht.*

1 Het huis, waer de dichter ter wereld kwam, is op den hoek der Koornmerkt, en ter vereeuwiging hiervan heeft het stedelijk bestuur van Dendermonde het volgende opschrift in den voorgevel laten beitelen

Prudens Van Duyse begon te Leuven en eindigde te Gent zyne akademische studien, ten jare 1832, met een diploom van candidaat notaris, en een van doctor in de rechten. Doch zyn dichterlijke geest weigerde den diploomweg in te slaan en dwong hem een Virgilius in plaats van de Pandecten te doorloopen. Prudens Van Duyse was dichter geboren, en hij dichte niet invitusparentibus maar inspirante Minerva. Zijn eeerste gedichten waren den vaderlande toegewyd, hij bekwam hier, alhoewel nog jong, nog al eenige beroemdheid, en daar hij, ten zelfden tijde, zich ook met de geschiedkunde ophield, werd hem het ambt van archivaris der stad Dendermonde aangeboden, even als de plaats van bestuerder der Akademie van teeken- en bouwkunde. Die betrekkingen bleef hy waarnemen tot in 1837, toen hij in Gent leeraar der oude talen benoemd werd in de scholen des Atheneums dier stad. Maar reeds het jaer nadien bekwam hy het zoo geachte ambt van archivaris der aloude hoofdstad van Vlaanderen. Als archivaris heeft hij der stad Gent groote diensten bewezen met de in ordestelling der keuren en oorkonden, waarvan hij eenen ontledenden inventaris opmaakte en uitgaf, gaande tot in het jaar 1585, zijnde de drie eerste deelen. Hij was ook professor der kunstgeschiedenis aan de teekenakademie. Het onderwijs der jeugd, en bijzonder het kosteloos onderwijs, lag hem nauw aan 't hart; hij bevorderde zoo veel hij kon met raad en daad meester en leerling, en waar men zijnen dienst of hulp inriep, ontbrak hij nooit; om die gepleegde burgerdeugd blijve zijne nagedachtenis bij ons in eere.

PRUDENS VAN DUYSE ALHIER GEBOREN DEN 17 SEPTEMBER 1804
OVERLEDEN TE GENT DEN 13 NOVEMBER 1859
BEROEMDE VLAAMSCHE DICHTER.

Boven al was Prudens Van Duyse dichter, en dichter met een onloochenbaar talent; dichter bezield met geestdrift en liefde voor de dichtkunst. Hij heeft vele dichtvakken beproefd, en natuurlijk in het eene beter geslaagd dan in het andere; nogthans, wil men uit zijne talrijke dichtstukken, die wegnemen, welke volgens deskundigen, min of meer van letterkundige weerde ontbloot zijn, blijven er nog genoegzame goede en voortreffelyke over, om zijnen roem op den vlaemschen parnassus grondig te vestigen, en zijne dichtster met meer glans te doen schitteren, dan van sommigen meer gevierde, doch min verdienstelijke poëten.

Het is waar, en tot lof der vaamsche letterkundigen, hoeft er gemeld te worden, dat zij, sedert Van Duyse 's dood, zijne werken hooger schatten en meer waerderen, dan zy het wel plegen te doen, gedurend 's mans leven.

In de verschillende prijskampen, waarin hij als mededinger optrad, behaalde Prudens Van Duyse ongeveer vijf-en-twintigmaal het eerste eeremetaal, zesmaal werd hij als tweede laureaat uitgeroepen en een maal de derde.

In 1856, drij jaer voor zynen dood, beantwoordde hy nog eene prijsvraag, zoo dat, gelijk Mijnheer F. De Potter schrijft: ‘men moet zeggen dat de aanhoudende mededinging van Van Duyse in de letterkundige wedstrijden aan het bekend worden der jongere schrijvers zeer hinderlijk was; dat hij zulks niet deed om alléén of boven de anderen te schitteren, hoeft nauwelijks te worden gezegd, maar de dichter geest was bij den man nu een kwelgeest geworden, en wanneer hem eenig onderwerp beviel, of dat hij wist het oorspronkelijk te kunnen behandelen, zette hij zich maar aan het getouw, en doorgaans had die arbeid de bekrooning tot gevolg. Dit ging zoo verre dat op den duur velen der jonge dichters zich by de prijskampen van eenig belang onthielden, uit vreeze van een ondichterlyk blouwtje.’

In 1855 schonk de koning hem, ter erkenning van zyne talenten het Leopoldsridderorde, maar eene eer, die het hart des dichters en geschiedkundigen mans meer moest vleijen, was hem dit jaar insgelyks voorbehouden. De koninglyke Akademie 's mans dichterlyke verdiensten, met zoo vele wetenschappelijke en geschiedkundige kennissen gepaard, waarderende, nam hem op onder hare briefwisselende leden.

De dichter Prudens Van Duyse na een vijf-en-vijftigjarig leven, uitsluitend en onophoudelijk aan de dichtkunst, de geschiedenis en de wetenschappen toegewijd, stierf te Gent den 13 november 1859.

Wij vlaamschminnende Belgen, wij moeten Prudens Van Duyse ware hulde en achting toedragen. Als hoogst verdienstelyke dichter staat hij zeker niet op den achtergrond, als taalkenner en beïeveraar heeft hy onzer moedersprake vele en duurzame diensten bewezen, en voor menigen hoon gewroken; als voorstaander onzer taalregten wankelde hy nooit, en streed voorop de bres, juist wel niet met veel uiterlijke gebaren, maar als overtuigd man in de heilige zaak, welke hij aankleefde, had hy zich ter weer, met eenen ondoorboorbaren schild gewapend, en hij hanteerde eene onbreekbare spies: wetenschap en geleerdheid. Hy kweet zich van zyne pligten, als godsdienstige man, edeldenkende burger, als grootmoedige menschenvriend, als uitstekende dichter, als ware vlaming.

Dat zyne nagedachtenis bij ons eeuwig voortleve en worde verheerlijkt.

C.V.R.

Kronyk.

ANTWERPEN. - M.C. Verhulst kondigt de uitgave aen van eene novelle *Trina* naer het platduitsch van Klaus Groth.

De prys der inschryving is fr. 1-50 waervoor men zich wende tot bovengemelden heer C. Verhulst te Contich.

- M. Le Grand-de Reulandt heeft eene tweede uitgaef laten verschynen van zyne vertaling naer het duitsch: *De la Constitution de la Commune en France.*

BRUSSEL. - De *Notes explicatives* gevoegd by het budget van binnenlandsche zaken voor het jaer 1864, bevatten over het belgisch archiefwezen eenige byzonderheden, waeruit blykt, dat hetzelve in zeer gunstigen toestand is en gedurende het jaer 1862 vele belangryke aenwinsten heeft gedaen, deels door aenkoopen, deels door geschenken en deels door verwisseling of teruggave. Aldus is 's Ryks archief te Brussel verrykt geworden met omtrent 650 charters betreffende West-Vlaenderen, en 900 der kollegiale kerk van St-Peeter te Leuven, voorts met 140 pakken Staetspapieren der zoogenaemde *Audientie;* 600 brieven van Keizer Karel en zyne moeije Margareta en 94 folianten *Breede Raeds boecken van Antwerpen* (1579-1794). Daer het archief der stad Antwerpen twee verzamelingen van deze boeken bezit, welke eenige leemten opleveren, is de aendacht van den nieuwen archivaris op die brusselsche collectie gevestigd; ten einde te zien of er geen middel zoude wezen, om ter ruiling of anderszins de antwerpsche verzameling te volledigen.

Onder de andere aenwinsten van 's Ryks archief bemerken wy een Charterboek der abtdy van Eename, bevattende 350 diplomen, van welke eenige uit de XIe eeuw. Dit *Cartularium* een geschenk van Z.M. den koning van Pruisen, heeft misschien eenig belang voor Antwerpen; want die abdy van Eename was oorspronkelyk te Deurne, en hare monniken kwamen in onze eerste Burgtkerk den goddelyken dienst doen, waerover de *nieuwe geschiedenis van Antwerpen* (I^{e} D. bl. 23) kan worden nagezien

Met zulke charterboeken zyn ook eenige archieven in de provinciën verrykt. Het depot van Gent, hetwelk in bezit is van de ryke archieven van S.-Pietersabtdy, tot welke 12 à 1500 charters uit de IXe en XVe eeuw behooren, is vermeerderd met een *Cartularium* der abtdy van Oost-Eecloo, welks oudste charter uit de XIIe eeuw dagteekent. Het depot van Bergen mag zich van zynen kant verheugen over het heerlyk geschenk aen hetzelve gedaen door M. Rolland, burgemeester van Hensics, en bestaende in het *Cartularium* der voormalige abtdy van St. Ghislenus aen welke het Henegouwsche stadje Saint-Ghislain zynen oorsprong verschuldigd is. Dit boek op perkament geschreven, bevat 411 charters, diplomen en andere akten van de jaren 965 tot 1419.

- M. Jan Platteel, van Antwerpen, in de hoofdstad woonachtig, heeft een tafereel tentoongesteld in het *Kristal Paleys*, te Londen, hetgeen aen de maetschappy *the Art-union* verkocht is, het stelt eene fruitmerkt voor waer van de groepering, den goeden samenhang van licht en bruin en byzonder de fyne en delikate behandeling der dry vooraenstaende figuren een allerliefst effekt uitmaken. Het verwondert ons geenzins te vernemen dat gemeld stuk zulken byval in de londensche tentoonstelling bekomen heeft. By den gedurigen voortuitgang diens schilders zou het aengenaem zyn een of twee schilderyen op onze naderende tentoonstelling te zien pronken.

- M. Van Schendel arbeidt aen een prachtig tafereel voor de tentoonstelling van Antwerpen.

- Verschenen: *Over Reinaerd den Vos en het Nederduitsch*, eene letterkundige studie door C.J. Hansen. - Brussel, L. Truyts, Keienveld. - Verkrygbaer by V. Buurmans, boekhandelaer, Hespenstraet. - Prys fr. 1.50.

Zerksteen in de St-Jobskapel in de kerk van den H. Jacobus, te Antwerpen.

TEEKENING EN PLAETSNÊE VAN JOS. HEMELEER.

De zerksteen dien men bladzijde 29 aantreft, hoort der familie VAN DE WERVE toe, waarover wij in den vierden jaargang, bladzijde 58, een artikel medegedeeld hebben, sprekende van de *oudste Burggraven van Antwerpen*, van wien dit adellijk geslacht der VAN DE WERVE afstamt. Onder de gedenkteekens die ten onzent nog bestaan dezer familie, welke een aanzienlijk getal Burgemeesters en Schepenen heeft voortgebragt, tellen wij dezen zerk in de St-Jacobskerk van Antwerpen geplaatst ter nagedachtenis van HENDRIK VAN DE WERVE, Ridder, en vrouw HELWIGIS NAN CUYCK, zijne gemalin. Beide persoonen zijn op den grafsteen rustende, met de handen te samen, afgebeeld. Aan de voeten des ridders ligt een leeuw, zinnebeeld van moed; aan die der vrouw, een hond, zinnebeeld der getrouwheid. Ter rechter zijde, zijn de wapens des mans gebeiteld, te weten: *van de Werve, Tuyl. van Seroeskerke*, *Herbais* en *Bergen in Carmerlant;* ter linker, die zijner gade: *van Cuyck*, *van Etten, Zeyn* en *Valckenburg;* onder de figuren, leest men het volgende opschrift*:*

HIER LEET BEGRAVE□ HEERE HENDRICK VADEN WERVE RIDDERE DIE
STERF OP DEN XXV FEBRVARII AN^{o} XV^{c} XL EN□ MET VROVWE HEIILLVICK
VA□ CVIICT SII□ HVIISVROVWE DIE STERF AN^{o} XVe LXXI D□E XXIX IUNY

Deze zerk is een der weinige met gebeeldhouwde figuren, die Antwerpen nog bezit; bijzondere zorgen moeten dus voor zijne behouding genomen worden. Sedert eenigen tijd, voert men, in zekere kerken de gewoonte in, dergelijke kunststukken recht tegen den muur te metselen, doch wy deelen in de gedachte der Koninklijke Kommissie van Monumenten, dat men deze zerken op den grond moet houden liggen, daar zij gebeiteld zijn om van eene manshoogte gezien te worden.

Men leze desaangaande het verslag der algemeene zitting der Kommissie van Monumenten van 1 October 1862.

In de weide.
Aen mynen vriend den heere J.-B. van Wezemael.

Wat is 't mij aangenaam en zoet
Te dartlen in de groene weiden;
Hoe slaat verrukkend mijn gemoed
Wanneer ik langs den effen vloed,
In mijmring mag verbeiden.

Hier spreidt natuur haar pracht ten toon;
Hier bloeit het geurig roosje
In al haar pracht, - in al haar schoon,
Op haren stengel - neen, haar troon,
Met haar natuurlijk bloosje.

En hoor daar, en zie
De homlende domlende bie
Die nijvrig haar honig komt halen
Uit 't nederig bloempje verscholen in 't riet!
Wat toch al natuur op de aarde niet biedt,
Wie kan al die wonderen malen?

Hier is 't nu het stroompje dat zachtjes

Er murmlend en bruisschend zich spoedt; -
't Viooltje met teedere lachjes
Dat lieflijk den dichter begroet;

En 't vogeltje dansend en springend
En zingend
In lommerrijk weeldrige boomen;

En 't vischje dat spelend, zich krinkelt
En rinkelt
In 't water der beekjes en stroomen;

En 't schuitje dat dobbert en wiegelt
En spiegelt
Wyl 't schippertje vreugdige toonen,
Uit jeugdigen boezem doet stijgen;
Wijl maagdekens ginder met lieflijke koonen,
- Het puikje van Vlaanderens mollige schoonen -
Het hartjen van vreugd voelen hygen.

Natuur! o Natuur wat al wonderen!
Wat stof om de macht te bewonderen
Van Hem, die uit Niet ons eens schiep,
En tot het genieten dier grootheden riep?

En ik juichte:

O Groot is de Heer?
Oneindig zijn macht en zijn kracht;
Hem lof dus en eer
O Dichter gebracht.

God, schepper, maker aller dingen
Wat op deze aarde groeit en bloeit,
De onwaardigste aller stervelingen
Gevoelt zijn hart tot U ontgloeid.
Ik ben een wormken in Uw oogen,
Doch Schepper, wil myn lied gedoogen,
Verstoot uw zondig schepsel niet.
O Heer der Heeren, God van goedheid,
Uw naam alléen is hemelzoetheid
Waarvan al aardsche goedheid vliedt!

O Gij, die al de wereldbollen -
Al wat het aarderijk omboort -
Doet op hunne assen draaijen, rollen,
Die alles schiept op 't enkel woord;
Die honderden miljoenen lichten,
Aan het gewelf der aard' wou schichten,
Tot teeken van uw macht en eer;
Die donders zendt, - doet bliksems flikkren;
Die zon en maan doet glansryk blikkren:
Geloofd, geloofd, almachtig Heer!

Natuur, het werk van uwe grootheid,
Onvatbaar voor ons broos verstand,
(Soms nog bespot door 's lastraars snoodheid!)
Is 't werk van uw Almachtig hand.
Gij spraakt: en kruiden, vruchten, bloemen,
Die geenen stervling al kan noemen,
Ontsproten op uw enklen wil!
Gij spraakt: en vooglen, visschen, dieren,
Zag men op de aarde, in 't water zwieren!
Gij spraakt: de zeëen bleven stil!!

Gij spraakt: en in den Paradijze
Schiept gij den mensch uit aarde en slijk;
Opdat nog meer uw goedheid rijze,
Schept gij de ziel - uw beeld gelijk,
En deedt den mensch in weelde baden,
Door U zoo mildelijk beladen
Met rede en oordeel en verstand,
Door U, als troetelkind, gekoesterd,
In 't Paradijs, gehuisd, geroesterd,
Beschermd door Uwe vaderhand!

O Groot is de Heer!
Oneindig zijn macht en zijn kracht;
Hem lof dus en eer
O Dichter gebracht!

KAREL DE WAELE.

Sinay 1864.

Joannes-Baptista de Jonghe.

In den jare 1785, den achtsten januarius, werd te Kortryk geboren, Joannes-Baptista De Jonghe, zoon van mynheer Michiel-Josephus De jonghe[1] en J^v^. Joanna-Theresia Van Roosebeke.

Zyn vader, in den tyd bekleed met het burgemeestersambt, wist zich door zyne aengeborene goedaerdigheid achtbaer en minzaem te maken; hy beoogde het welzyn van allen en wel byzonderlyk van zyne kinderen. Van eene middelmatige fortuin,

(1) Mynheer Michiel-Josephus De Jonghe heeft, tydens de fransche overheersching, het ambt van meijer bekleed van 1808 tot het aenkomen van Willem, den eerste, en hy is burgemeester gebleven tot 1817.

was zyne zorg groot voor de toekomst van zyn kroost, ja, zyn eenige wensch was dit en voor het tydelyke en voor het eeuwige gelukkig te maken. Met tegenzin nogthans, zag hy de aengeborene neiging van zynen zoon, voor de schoone kunsten met de kinderjaren opgroeijen, hy gebruikte alle middelen om hem tot eene andere verkiezing van beroep te doen overgaen; alles was vruchteloos.

Geboren van zoo deugdminnende als voortreffelyke ouders, werd er niets verwaerloosd om hem eene goede opvoeding te bezorgen.

Te Antwerpen bezat ten dien tyde Ommegang de algemeene achting, om zyne uitmuntende begaefdheid; dieren en landgezichten maekten zyne tafereelen uit; meer dan een woord zyn wy in het vervolg der nagedachtenis van dien man verschuldigd.

In Rubensstad, ging onze jongeling, onder het geleide van zulk eenen meester, tot een uitstekenden landschapschilder worden gevormd.

Te huis by dien grooten meester, waren alle zyne oogenblikken voor de studie; welhaest bezorgde hy zich de kennis der kleuren en het gemak van ze te behandelen. De werken van zynen meester welke hy gedurig voor oogen had, waren heel waerschynlyk, vol kracht en geestryk uitgevoerd. Ommeganck was trouwens een van die meesters welke niet alleen uitmuntten in alle soort van dieren aftemalen, maer die daerby nog veel waerheid en kracht door den keus van licht en schaduw aen zyne werken wist te geven.

Twee jaren maekten onzen schilder bekwaem om op eigene vleugelen te vliegen. Antwerpen zag met tegenzin de uer naderen van zyn afscheid, geerne zouden de kunstminnaers hem voor hunne stad hebben bewaerd; maer de liefde voor zyne geboorteplaets, voor de rust en de eenzaemheid, deden hem anders besluiten; hy had trouwens eenen afkeer van het gewoel der groote wereld, hy vlugtte de talryke byeenkomsten en buitengewoone feesten; matig in geheel zyne levenswys, uitsluitelyk bekommerd met zyne kunst, was hy innerlyk overtuigd dat de wyn en uitgelezene spyzen by langdurende maeltyden den kunstenaer hoogst schadelyk zyn, dat zulk een leven de geestkrachten verstompt, den mensch onbekwaem maekt tot groote en verhevene gedachten en dus hem tot hinderpael zyn, om tot de volmaektheid in de kunst te kunnen komen.

Gelyk hy vyand was van alle overmaet, zoo was hy ook hoogst afkeerig van alle buitensporigheden; zyne eerste opvoeding heeft in hem altyd den geest van godsdienst en kristenpligt bewaerd, waer hy, by aenhoudendheid, gedurende zyn leven is by gebleven. Van zyne eerste jeugd had hy de levensschets van vroegtydige schilders gelezen; daer had hy meer dan een treffend bewys aengetroffen van het ongeluk dat een aental kunstenaren was te by gekomen door de overdaed en ongelukkige levenswys; hy had het eeuwige voor oogen om zich het tydelyk welzyn te bewaren: ik schilder voor de eeuwigheid zegde hy. *AEternitati pingo*.....

Zich door deugd en kunstoefening eenen onsterfelyken naem te verschaffen, was het einde van al zyne bedoelingen.

Het leven van den mensch is aen zoo vele wisselvalligheden blootgesteld dat wie hy ook zyn moge, by onmogelykheid, al der zelver gevolgen kan vermyden.

Nauwlyks had onze schilder zich daer, waer zyne wieg eerst gestaen had neêrgezet, of er kwam iets in den weg dat hem dreigde voor altyd te sluiten uit den rang der groote meesters en hem dus den troost en de voldoening ging rooven van ooit een onsterfelyken naem te kunnen betrachten.

Hy maekte de kennis van een kunstschilder die lang in Italië en Zwitserland fortuin was gaen zoeken, zonder middelen van bestaen, hetgeen zeker byna onmogelyk is, vooral in de leerjaren; die schilder was een goede teekenaer en hy had zich in die

verrukkende landen en voor een liefhebber, zoo ryk in schilderachtige gezichten, door aenhoudende studie eenen schat weten in te zamelen van uitgelezen teekeningen; maer deze hadden weinig bygezet tot zyn onderhoud, ook had hy, zoo ik meen, weinig of niets naer de natuer geschilderd; vermoeid van

die schoone en ryke landen te doorloopen welke hem voor al zyn zweet en arbeid, niets anders dan aenhoudend gebrek byzetteden, voldaen van het wonderlyke van Italië; was hy te Parys aengekomen; daer scheen ook het geluk van hem weg te vlugten.

Eenige dagen na zyne aenkomst, trof hy eenen kunstschilder aen, wien hy zyne teekeningen toonde; die liefhebber verwonderd over de fraeije en schilderachtige verkiezingen, beloofde hem eene plaets waer hy zich een voldoende bestaen zou kunnen bezorgen.

In de hoofdstad van het machtig en kunstminnend Frankryk, was eene fabriek waer niets anders werd gemaekt dan landgezichten in lymverf, daer was het dat onze van middelen beroofde schilder werd gedwongen zyn bestaen te zoeken, en in het vervolg een welzyn moest vinden dat hy in zyne veeljarige wandeling, had moeten derven: juist was het daer ook dat hy ging verliezen hetgeen hy bezat, om zich eens een naem te kunnen maken.

Met dat hy te Parys eenigen tyd zyne bekwaemheid had getoond, verliet hy deze fabriek, zeide vaerwel aen Frankryk en kwam zich te Kortryk ter neêrzetten.

Niet lang of hy raekte in kennis met M. De Jonghe, maer de vriendschap bleef niet duren. M.X... die, eer hy, tot zyn ongeluk, om zyn bestaen te vinden, had moeten landgezichten in lymverf schilderen, en dus de schoonste jaren van zyn leven had geslagtofferd aen eene oefening die hem den tyd ontnam om zyne studiën naer de natuer voorttezetten, zag met tegenzin, welke poogingen hy ook wilde byzetten om M. De Jonghe te evenaren, dat hy altyd ver achteruit bleef, omdat zyne werken den smaek van het papier bewaerden en den lief hebber geheel en al niet wilden voldoen.

Tot hoe ver kan de eigenliefde den mensch verblinden, wat kan de wangunst niet al te wege brengen? Wat middelen bedenkt ze niet om te gelukken en het einde te bereiken van haer opzet, het koste wat het wil, ja al moest het slagtoffer voor de toekomst zyn verloren.

Het middel was haest gevonden.

M.X.... die niets zoo ter harte nam dan M. De Jonghe te kunnen wysmaken dat het niet van noode was zyne studiën verder naer de natuer voorttezetten, zegde hem: ik zou met zoo veel arbeid en tydverlies in de velden niet gaen zoeken, hetgeen gy reeds voldoende bezit; er zyn in Frankryk een aental uitmuntende meesters die nooit naer de natuer zyn gegaen, zy hebben de groote meesters die voor hen zyn geweest, getracht van naby te volgen, derzelver teekeningen en schilderwerken doorgrond en zich dus een naem gemaekt.

Hy had den vogel in het net.

Onze jonge schilder, misleid door de bedriegelyke woorden van M.X...., zeide vaerwel aen zyne oefeningen naer de natuer.

Eerlang werd de zaek klaer.

Een schilder en stadsgenoot die vele jaren reeds de hoofdstad van Frankryk had bewoond en die, door den koophandel in schilderwerken, zich had weten eene groote fortuin te bezorgen, hy was trouwens een uitgelezene kenner en minnaer van de kunst aen welke hy ook vele jaren had toegewyd, kwam De Jonghe's familie en moederstad bezoeken.

De aenkomst van M. Lafontaine was voor onzen schilder een der schoonste dagen van zyn leven, een dag die van hem een onheil moest afkeeren welk welligt op lateren tyd voor hem onherstelbaer zou zyn geweest.

By de eerste byeenkomst dezer twee vrienden, na eene broederlyke omhelzing, was vooral, gelyk dit by kunstbezittenden eigen is, het bekyken der werken van onzen schilder. Verwonderd zag M. Lafontaine dezelve aen, met moeite keerde hy van zyne verslagenheid terug, hy plaetste de stukken nu hier, dan daer, hy wendde den schilderezel op alle wyzen om er meer voordeelig den dag op te geven; eensklaps keert hy zich naer M. De jonghe: myn vriend, wat hebt gy gedaen? ik vind u in uwe werken niet, gy gaet terug of wel myne oogen bedriegen my! Van waer deze zoo noodlottige verandering? de werken die ik het jaer verleden van u heb ontvangen, alhoewel fraei en meer voldoende dan deze, hebben my min behaegd dan de werken die gy my eenige jaren vroeger hebt toegezonden; gy hebt de natuer verlaten of gy zet uwe studie met den zelfden yver niet voort als voorheên? Deze woorden raekten onzen schilder zoo diep in zyn gemoed dat hy van aendoening verbleekte, als was hy ontzenuwd of van eene schierlyke bezwyming overvallen. Van deze verslagenheid terug gekomen, zegde M. Dejonghe aen zynen vriend dat M.X.... hem had bedrogen met hem wystemaken dat hy te veel tyd verloor met te lande naer de natuer te studeren.

M. Lafontaine overtuigd dat een schilder nooit te veel, nooit te lang zyne studiën naer de natuer kan voort zetten, wil hy eens zynen naem door onsterfelyke werken vereeuwigen, om de onzeggelyke fraeiheden welke zy den leerzuchtigen beyveraer by elke beschouwing oplevert, sprak onzen kunstenaer toe; hoe was uw geest zoo dwaes? is het mogelyk dat gy de lessen van Ommeganck zoo haest hebt uit het oog verloren? de werken die gy by dien grooten meester hebt gezien, spreken niets dan waerheid, zy toonen u hierby de aenhoudende zorg welke hy heeft weten te gebruiken om zich dien schat te bezorgen door de gegronde studiën naer de natuer gelyk zyne werken ons aentoonen; zoo sprak M. Lafontaine.

Na eenige weken verblyf, verliet onze kunstenaer zyne geboortestad en vrienden, nam eenige werken mede van onzen schilder en sloot met hem eene vriendschap die met de dood alleen werd gebroken.

By het verlaten van zyne moederstad had M. Lafontaine alles aengewend om onzen schilder naer Parys te krygen; hy had hem voor oogen gesteld hoe veel byval zyne werken reeds genoten; op hoe weinig tyds hy zyn fortuin zou hebben kunnen maken, hoeveel hy zou hebben bygezet om zynen naem te vereeuwigen met Frankryks hoofdstad te bewoonen, dat de schilderakademie hem met opene armen zou ontvangen en hem geerne aen haren broederkring vereenigd zou zien.

Hoe groot, hoe treffend ook de beloften waren, hoe aentrekkelyk ook de woorden fortuin, eeuwige naem, liefdevolle uitnoodiging der fransche schilderakademie, tot daer kon Lafontaine nogthans onzen schilder niet brengen, dat hy zyne geboortestad en vaderland zou willen verlaten om zich op Frankryks grond ter neêr te zetten. Hy beloofde hem een bezoek te Parys by de eerste gelegenheid.

Om zyn gegeven woord te houden, ging hy het daerop volgende jaer naer Frankryk. Onzeggelyk hoe wel hy werd ontvangen van zynen vriend. Den volgenden dag bevonden beide zich in de vergadering der kunstminnaers; daer wedyverde men om De Jonghe de grootste eer te bewyzen en hem ten gulhertigsten doenlyk te onthalen; het was feest en men dronk eenen welkomteug op de onverwachte aenkomst van een voor vele tot hier toe nog onbekenden vriend.

De dagen, welke M. De Jonghe in de hoofdstad overbragt, waren uitsluitelyk toegewyd aen het nazien van al wat kunst betrof of aenmerkenswaerdig was, hy nam eenige schilderachtige gezichten omstreeks Parys en, na eenige weken verblyf, nam hy afscheid van zynen vriend, zeide vaerwel aen de leden van de koninklyke Akademie, gaf

den rug aen Frankryk en kwam te huis in zyne moederstad, voldaen by overmaet van de eer en achting welke hy had genoten by de fransche kunstminnaers.

Onze schilder andermael op den echten weg gesteld door de aenkomst van zynen goeden vriend, wendde alle poogingen aen om zynen misstap te herstellen: hy was by het daerlaten der natuer voor eene kundige oog achteruit gegaen; zyne werken hadden hunnen smaek verloren; men zag er de alverkwikkende zon hare zoo warme stralen en allerzielene leven niet in uitstorten, het luchtverschiet veeltyds te zeer gematigd deed zyne landgezichten te duister, te hard voorkomen en beroofde ze dus van de fraeiste hoedanigheden zonder welke het onmogelyk is den liefhebber te behagen.

Het was in deze werken dat later zyne benyders de gelegenheid vonden om hem in zyne algemeene achting, die hy genoot te kort te doen, zoo als wy hooger op zullen zien.

Onzinnige dwaesheid! deze werken waren reeds jaren en jaren vergeten. Hy had sints dien tyd een en andermael en nog zyne kunst met lauweren zien bekroonen[1].

Gedurende zyn leven, ja de laetste dagen niet uitgenomen kloeg, hy over het ongelyk dat M.X. hem had aengedaen, en de gevolgen voor hem zoo rampspoedig, ware hy door innerlyke vriendschap niet verlicht geweest.

Willen wy onzen schilder volgen dan zullen wy in hem met volle overtuiging een uitmuntende voorbeeld aentreffen van kunstlievende beyvering. Hy was belangloos voor al wat de tael der zelve niet kon spreken: rykdom, voortreffelyke echtverbinding[2], de vermaken der woelgeestryke wereld, aenminnelyke vergaderingen, luisterryke feesten en speeltooneelen, dit alles werd by hem geslagtofferd; in een woord de kunst, uitsluitelyk de kunst die voor hem alleen sprak, de tael der onsterfelykheid: ‘wy zyn, zegde hy de talenten den Almogenden verschuldigd, van hem alwat wy zyn, door hem alwat wy kunnen worden; deze genade heb ik onverdiend ontvangen by uitsluiting van velen, van mynen kant door aenhoudende werkzaemheid er in volmaekt te worden is myne betrachting, myn eenige wensch.’

Door goeden raed en ondervinding geleerd, zou niemand in het vervolg onzen schilder hebben kunnen wysmaken dat het niet meer voor hem noodig was, zyne studien naer de natuer voorttezetten.

Wanneer het jaergetyde het toeliet, ging er geen dag voorby of zoohaest de zon uit de oosterkimmen de berg- en boomkruinen beglanste en de natuer weder eens scheen te herleven, was onze schilder op de beên; men zag hem met palet en penseel de eene of andere poort doortrekken als ware hy ter maeltyd verwacht waer eene dringende vriendenpligt hem toe aenzette; geen reizer zag ooit blyder uer by zyne terugkomst, geen zeevaerder was, na den storm, ooit vrolyker dan onze schilder; hy was zoo vol schilderachtige gedachten, zoo vooringenomen van het voorwerp dat hem de nooit genoegzaem gekende natuer ging opleveren, dat hy in het voorbygaen

(1) Tweemael werd hy bekroond in zyn vaderland, éens in Holland en éens in Frankryk.

(2) Hy trad in den echt met Juffrouw Maria-Theresia Commeyne, den 14 October 1818, en won by haer vier kinderen: drie dochters en eenen zoon met naem Gustaef, die zich te Parys heeft neêrgezet waer hy reeds voordeelig is gekend by de kunstminnaers. In de laetste tentoonstelling van kunstgewrochten, heeft Keizer Napoleon een zyner schilderwerken aengekocht; ook hebben de dagbladeren met veel lof van dit voortbrengsel gesproken. Zyne werken worden veel gezocht en men telt hem onder de goede vlaemsche schilders die nu ter tyd Parys bewoonen. Zyn vak is het portret en de historie.

zyne beste kennissen, toen men hem eenen goeden dag toewierp, als ware hy slaepzuchtig, men andermael moest spreken om den schilder uit zyne mymering te kunnen trekken. Dus was hy bezield, zoo vol was hy van zyn opgenomen voorwerp dat de boomen en schilderyke boerenwooningen, hetgeen hem altyd het meest heeft behaegd, in de gedachte waren uitgevoerd, eer hy zich by het verkozene had ter neêrgezet.

Hoe bakerend de stralen der zon ook dartelden, dagen waren ten langste te kort, het glimmen der zon aen het oostereinde tot het noorden by haren ondergang was hem niet voldoende, de tyd scheen hem gestolen, hy keerde terug naer stad, zoo blytemôe, als ware hy beladen met eenen ryken schat.

Meer dan eens heb ik de voldoening gehad van zyn altyd behagelyk aenwezen te mogen genieten; meer dan eens hebben wy op den zelfden grond gezeten, waer hy het een of ander voorwerp door eene kunstryke bewerking op papier of op doek wedergaf, niet eenen boom of hy had zynen stam, takken en bladeren die hem eigen waren, alles was krachtig verlicht en kunstryk geschaduwd, met zooveel waerschynlykheid wedergegeven, dat de onkunde zelve de boomen zou hebben weten te onderscheiden; hy had de natuer nageschilderd en als eene tweede schepping doen geboren worden, met zoo goeden uitslag dat zyne studiën toen hy de zelve op doek wierp, by aenhoudendheid hem, als ware hy in een open veld, eenigerwyl de natuer aentoonden.

In zyne moederstad had hy zich by het verlaten van Antwerpen, by voorkeur ter neêr gezet; hy zou ook die stad, welke voordeelen hem in een ander land werden aengeboden, nooit hebben willen verlaten; van allen had hy een klein getal lievelingen by welken hy de door de studie uitgeputte geestkracht soms ging verkwikken, met eene wandeling of in een broederkring met de nieuwstydingen natezien. De nyd en de wangunst lieten hem dit genot niet.

Kortryk had ten dien tyde een klein getal kunstoefenaers, hierby was er een aental dat waende de kunstwys te zyn, omdat zy eenige jaren in de Akademie hadden weten veel papier en teekenaerde te verkwisten om hunnen ledigen tyd te dooden.

Soortgelyken werden weinig of niet ingelaten by onzen schilder; hy vlugtte trouwens het vleijen der onkunde en had een afkeer voor het oordeel derzelve.....

Deze, om zich hier over te wreken, en onzen schilder in zyne algemeene achting te laken, trachten toegang te hebben by M. Seraph. Vermote, die een goede teekenaer was vooral in doorzichtkunde, middelmatig, schilder, die zyne geestkracht geene palen wist te geven, die portret, historie en landgezichten schilderde, welke ofschoon fraei, nogthans in de waeg niet konden opwegen tegen de werken van M. De Jonghe.

Werden zy ingelaten by M. Vermote, scheen het hun als ware voor hen alles gewonnen.

Men sprak van de werken van onzen schilder niet meer dan met verachting: hy had te veel in den zwarten spiegel gekeken, hy kon niets uitvoeren tenzy na lang martelen en knoeijen, hy had geheel zyn leven te lande geloopen naer de natuer zonder te zien en zag nog niets, zoo spraken die dwazen.

Mynheer Vermote was een braef en deugdzame mensch, zoo heb ik hem altyd gekend, zoo was hy gezien in de geheele stad, ik telde hem onder myne ware vrienden; zonder fortuin, moest hy zyn bestaen vinden

in de teeken- en schilderkunst; reden die hem verpligtten nu het portret, dan de historie en ook landgezigten te schilderen; hy gaf toegang aen de vyanden van M. De Jonghe; deze zetten hem op alle bedenkelyke wys aen om eenige landgezichten ten fraeisten doenlyk uittevoeren; ook beloofde men die in eene publieke plaets op te hangen.

M. Vermote aengezet door hem tot hier onbekende benyders, ziende de voordeelen welke hy er in kon vinden, nam hun verzoek aen. Steeds was hy aen het werk; niets werd verwaerloosd om te gelukken; twee tafereelen waren op bestemden tyd voluitgevoerd en lieten weinig te verlangen voor de onkundige benyders.

Men bragt de stukken zegevierend ter bestemde plaets; geen ander gesprek voor het publiek dan: hebt gy de werken gaen zien van M. Vermote? Wat zyn ze voortreffelyk! dergelyke landschapschilder heeft onze stad nooit zien geboren worden; hy is niet een tweede De Jonghe, hy overtreft hem ver; de nyd zegevierende.

Maer, hunne onzinnige dwaesheid was het vierde van eene eeuw te laet gekomen, zyne werken waren gekend en ze verdienden de achting van alle kunstliefhebbers. Frankryk gaf er aenhoudende bewyzen van, tot zoo verre dat hy aen deszelfs verzoek niet kon voldoen.

Vloekwaerdig wangedrocht wat al onheilen baert gy den sterveling niet? hoe menigeen doet gy den met uw vergift vergalden beker niet ledigen, de onschuld pligtig maken, de algemeene achting zyns naesten rooven, hem in de stille eenzaemheid het zoet genot stelen dat hem vastbindt aen den gewenschten vrede, al zyn welzyn, hem vernietigen? Ware het u gegeven om u groot en aenzienelyk te maken en den voorrang te hebben by anderen?

Ware de nyd de wereld uit, liefde en eendragt zouden alom bloeijen.

Geen rust meer voor onzen schilder in zyne vaderstad, waer hy by voorkeus wilde zyne laetste uer wachten.

De onzinnige blindheid zyner benyders was tot daer gekomen, dat de dwaze menigte reeds hare tael sprak, de tael der lastering.

Getroffen in het diepste zyns gemoeds door een zoo onverdiende noodslag, bleef er De Jonghe niets over ter redding van zyne rust, dan het laten van zyne geboortestad en vrienden. Hoe hard, hoe pynelyk dit aendenken hem folterde, is niet te zeggen; het verlaten van de plaets waer hy al zyn welzyn vond, welke hy voor Antwerpen, voor Frankryks hoofdstad, in éen woord voor alle landen stelde, en die hy voor geene schatten zou hebben willen verruilen, omdat hy daer bezat hetgeen hem vergenoegde, rust en te vredenheid, den kunstschilder hoogst noodzakelyk.

Gebogen onder de slagen van deze alruin, verliet hy zyne moederstad en zette zich in den wyk Schaerbeek, tot Brussel, neder.

De zege was groot, Kortryks nyd verzadigd, de wangunst stak het hoofd op, De Jonghe was vertrokken.

O ondankbaerheid! o schande! gy hebt hem toen ten tyd, als gy hem geblinddoekt had door verleidenden laster uit uwen schoot geworpen! gy, Kortryk, waer ook myne wieg stond, ik word schaemrood als ik er aen denk; ja zeggen wy het met nadruk: gy hebt u niet alleen, maer ook uw jongste naneefschap eene onuitwisbare vlek aengevreven.

Wist gy niet wien gy vervolgdet?

Kendet gy zyne verdiensten niet meer?

Was het De Jonghe niet, die eenige jaren terug in eene algemeene prysworsteling, de kroon aen zyne mededingers ontrukte, in de hoofdstad van Oostvlaenderen? Hebt

gy vergeten hoe onze vaderstad wedyverde om hem, dien gy op zoo hartelyke wys het burgerregt ontzegdet, ten plegtigsten doenlyk, als of hy een koning of een prins geweest was, het eermetael op de borst, omringd van het magistraet, onder het gebrom der klok, het geratel der trommelen, het gedommel en het gekraek van het metael, en de aller vreugd verwekkende muziek aen het hoofd van wapperende vaendels, getrokken door eene krielende menigte die jubelde, den geluklach op het wezen, als hadden zy Kortryks roem op hunne schouderen? Ja het was De Jonghe! dan wildet gy hem beloonen by overmaet. Erkentenis en dankbaerbeid blonken op elks wezen.

Andermael was hy aller achting waerdig, toen, eenige jaren vooruit in de hoofdstad van België, by een algemeenen kampstryd met in en uitheemsche meesters in de schilderkunst, den tweeden palm hem werd toegereikt; niets minder was de algemeene vreugd in Kortryks vest, het aengroeijen trouwens der lauweren om de gekroonden schedel van onzen stadsgenoot, zette meer en meer den roem van Kortryks luister by.

Waer blyft de broederliefde die het band der eendragt boeit en den mensch op aerde verhemelt?

Welk een hoon werpt u de wieg, de kweekschool der vlaemsche meesters niet toe? Antwerpen wil zich wreken over het ongelyk dat hy by zyne ondankbare stadsgenoten had moeten weten te verduren; er ontbrak een bekwaem en uitmuntend meester in de schilder-akademie, Antwerpen had, gelyk wy hooger hebben aengetoond, alles aengewend om onzen schilder zich daer te doen neêrzetten, eer hy de lessen van Ommeganck verliet ook twyfelde het geenzins of men zou nu gelukken om hem voor altyd aen zynen broederkring te verbinden; andermael werd het echter in zyne hoop te leur gesteld.

Op de uitnoodiging zyner vrienden, neemt hy, die plaets van eer aen en bekleedt dezelve voor eenigen tyd. De liefde voor het beoefenen zyner kunst die geene palen kende, de rust en de eenzaemheid, wyze van leven welke hem alleen behaegde dwongen hem de schilderakademie te verlaten, in weêrwil van al wat men hem aenbood.

Schaerbeeck, brusselsche wyk, was zyne verblyfplaets; hoe zwaer de vervolging zyner benyders hem had gewond, heeft men in het vervolg met overtuigende bewyzen zien blyken.

Daér in de stille rust der eenzaemheid, heeft hy het overige van zyn leven altyd met dezelfde liefde voor zyne kunst bezield, welgemoed, omringd van zyne vrienden, overladen van roem en achting, zyne dagen gesleten en rustig zyne laetste uer gewacht.

Hy ging de eeuwigheid te gemoet in zoete ontgeesting; hy had wel geleefd en moest hierboven zyn loon ontvangen.

De Jonghe was dood[1]; hy had ruim een halven eeuwkring het licht gezien, waerdig van een langer leven om zyn aenminnelyk karakter, altyd vreedzaem in voor- en tegenspoed, geeërd en geacht van allen, overladen van roem, laet hy eenen naem die tot het jongste naneefschap de eeuwen moet overstappen.

De Jonghe is dood!

(1) Joannes-Baptista De Jonghe is geboren te Kortryk, den 8 january 1785.
Overleden in de Brusselsche wyk, Schaerbeeck, den 14 october 1844.

Zyne stoffelyke overblyfselen werden naer Kortryk overgevoerd en den 18^{n} derzelfde maend op de gemeene rustplaets der overledenen ter aerde besteld.
Hy was eenige jaren bestierder en leermeester der koninklyke Akademie van teeken- en bouwkunde te Kortryk.

Noodlottige kreet, alles schynt te pletteren geslagen, als ware het van eenen donderslag verbliksemd; eene akelyke stilte hangt als eene rouwspreijende wolk over Schaerbeke's wyk en zendt hare zwarte nachtschimmen over de hoofdstad van België; als wilde deze verbazend voor allen uitroepen: De Jonghe is niet meer!

Jammer is het maer dat een man van zulke verdienste, begaefd met zoo uitmuntende talenten, zoo vele zwaerheden, zoo harde noodslagen heeft moeten verduren, in den bloei van zyne jaren; in weêrwil nogthans, heeft hy zyne kunst tot zoo ver weten te brengen dat hy dezelve een en andermael en nog met lauweren heeft zien bekroonen. Hy had ruim een halve eeuw geleefd, en in het midden van den rampspoed en vreedzaem zyne kunst voortbeoefend. Maer wie mag zich tegen de onwederroepelyke schikkingen der Alvoorzienigheid verzetten: den mensch is het weefsel zyner lotgevallen onbekend, eene onzichtbare hand, bestiert den loop onzer dagen; rampen en ellenden omvatten ons van de wieg af en volgen ons soms nog wel eens tot aen den overkant van het graf.

By de vervolgingen en andere toevallige tegenkanten, kwam zich nog zekerlyk wel de hardste noodneep voegen, die buiten twyfel veel heeft bygezet om magtig zyne laetste oogenblikken te verhaesten, wy zeggen het vergaen van zyn gezicht. Hy was bykykend geboren, en had, door aenhoudende werkzaemheid, meer dan eens zyne oogen moeten krenken. Wy hebben zyne vroegtydige dood beweend omdat zoo verdienstvolle mannen in de kunst zeldzaem worden geboren. Ware het hem gegeven geweest nog twintig jaren te mogen leven en zyn gezicht te mogen bewaren, hy zou, ingezien tot hoe ver hy, in zyne beste jaren, zyne tydgenooten in de kunst vooruitliep, daer hy geen mededinger vond in zyn vaderland, ook welligt niet een hebben ontmoet by de vreemden.

Wy beweenen hem dus niet te vergeefs: hy was onzer achting waerdig en om zyne uitmuntende talenten, en om zyn zonderling gelukkig karakter. Die M. De Jonghe vanby hebben gekend moeten ruimvol overtuigd zyn, dat hy een dier menschen was die geene vyanden had moeten vinden, had hy geene ontmoet die zyne kunst wilden benyden.

In weêrwil nogthans van al wat men tegen zyne werken heeft weten in te brengen is er zekerlyk geen minnaer der schoone schilderkunst die een werk bezit van onzen meester welke zich er willen van ontmaken. Frankryk bezit het grootte getal zyner kunstgewrochten, Engeland bezit ook een aental; België heeft meer dan een zyner meesterstukken. Dat hy somtyds wat duister is, dit kan welligt waer zyn voor eenige zyner vroegtydige werken, maer wanneer wy die van zyne beste jaren met eene kundige oog van naby zien, vindt men den tyd niet om aen klaer of duister te peinzen: de fraeiheid van het geheele en de natuerlyke voluitvoering van elk voorwerp in het byzonder, houden den geest van den liefhebber als geboeid en het behaegt hem tot zoo ver dat hy niets aentreft of het voldoet hem ten hoogsten.

In zyne landgezichten munt De Jonghe voor al uit, en dit blyft zonder tegenspreken naest de waerschynlykheid der verw, het kenmerk der groote meesters, het karakter of eigenaerdigheid in al de voorwerpen met welke hy ze wist te bekleeden.

België verliest in hem een ware vaderlandslievende medeburger die, ofschoon hy veeltyds, ja by aenhoudendheid, om dus te zeggen, in zyne beste jaren zich moest verzetten tegen de hoogstvliegende uitnoodigingen der fransche kunstminnaers welke onzen schilder schatten, nogthans er niet toe kon besluiten om den vaderen aerd voor

uitheemschen grond te wisselen, ook verloor het in hem den voortreffelyksten landschapschilder dien het ter tyd bezat.

Door een onverzaedbaren yver aengezet, zonder zich te verhaesten of iets ter loops te doen, heeft hy een groot getal onsterfelyke werken nagelaten.

Kortryk mag zich te regt beroemen op de voortbrengselen die het van zynen uitmuntende stadsgenoot bezit. In het Museum hangt een landgezicht van De Jonghe, een ingang van een bosch; in dit tafereel, welligt een zyner gelukkigste werken, is alles kalm bovenmate, heel waerschynlyk, met veel geest verlicht en kunstryk geschaduwd; de boomen zyn met zooveel verstand gekarakteriseerd dat ze voor stam, takken en bladeren even als voor hun kleur treffend waer voorkomen. Dit landgezicht laet voor kunstbezittenden niets te verlangen, men zal my hier misschien toewerpen dat ik zoo met wat veel ophef spreek van dit werk, dat er nog oogen zyn die klaer zien; dat meer dan een der kundige hetzelf heeft weten te schatten, dat dit stuk te hard te duister is uitgevoerd. Hier brengen wy niets tegen in, wy zeggen ook dat het wat meer klaerder hadde kunnen behandeld worden, maer een echte kenner, voor afgunst onvatbaer, laet soortgelyke beknibbelingen ver achteruit, zyne eenige zaek is elk voorwerp naer de regelen der kunst aftemeten en er de natuergelykenis in te zoeken.

By Mr Delacroix-Heldenbergh, te Kortryk, is een schoon landgezicht van onzen meester; het biedt een ruimvol verschiet aen, zoo fraei, zoo kunstryk uitgevoerd dat het, in eene publieke tentoonstelling van kunstwerken te Brussel, niet alleen de algemeene achting der kunstbezittenden wegdroeg, maer ook hen verwonderde; dit landgezicht was voor onzen schilder een den nyd ontrukte zege.

Mynheer Descamps, zilversmid, te Kortryk, heeft ook een klein landschapje van M. De Jonghe. Dit landgezichtje is heel warm, vol waerheid, de boompjes en tronkjes zyn van eene teedere raking, de bladjes van elk in het byzonder zyn kennelyk gevormd; de uit strooi, leem en hout saemgeworpene hutjes zyn verrukkend schoon; de vyf beestjes die, geleid door eene buitenmeid, by het vallen van de avondzon naer de hoeve keeren, zyn wel geteekend en zorgvol uitgevoerd; hoe klein dit stukje ook zy, de hand van den grooten meester blyft er niet te kort.

By M. Vercruisse-Bruneel, in dezelfde stad, is ook een schoon gezicht van onzen meester.

Een breede weg, beplant aen beide kanten met zware en hemeldreigende abeelen, bekleedt den voorgrond; de oogst staet ryp op den akker, eene reeks tronkwilgen vertoont zich op het uiteinde van den tweeden grond, waer men een herder met hond en schapen ziet door kruipen, deze wilgenstraet schynt zich te verliezen aen het begin van den laetsten grond; de boomen laten niets te verlangen, zoo voor de kleur als voor het karakter, wilgen en andere tronken zyn vol waerheid, de aerdgronden zyn natuerlyk schoon, ryk in toon en prachtvol, de figuertjes en beestjes zyn wel geteekend en ryk gekoloreerd, de zon schynt eenige uren den middagkring ontweken te zyn.

M. de advokaet Dibbaudt bezit insgelyks een allerfraeiste landgezicht van onzen schilder: dit overschoon stukje is matig door de avondzon verlicht, een herder met talryke schapen, terug van zyne dagelykschе wandeling, staet de hoeve in te treden, de beestjes en de figuertjes zyn wel geteekend, geestryk geschilderd en zorgvol uitgevoerd; de landhoeve is van eene buitengemeene samenstelling, zy is schilderachtig ryk, de uit steen saêmgeworpen muren zyn kleurryk en vol waerheid, de tronkjes en

boomen zyn vol karakter, natuerlyk schoon en van eene teedere raking, de aerdgronden zyn toonryk en voldoende aengenaem, hier en daer met groen en plantjes bekleed; er heerscht in dit overfraeie stukje eene harmonie die wonderlyk is door den samenloop van lucht en licht.

In den Haeg zyn er ook eenige zyner werken; zy verbeelden de stad Kortryk aen verschillige zyden wedergegeven; de voorgronden zyn er bekleed met beestjes en figuertjes en andere byvallige voorwerpen welke, om hunne fraeije uitvoering en kleur, den wonderlyken samenloop van lucht en licht, die veel prys byzetten. Koning Willem was hoogst voldaen over de werken van onzen meester en tot bewys betaelde hy dezelfde 4000 franken.

Er zyn in zyne geboortestad een aental van zyne werken welke wy niet of slechts in het voorbygaen onder het oog hebben gehad, ze zyn voldoende gekend; onnoodig te zeggen dat een blik op de boomen van onzen meester hem noodzakelyk doet kennen, want daer muntte hy vooral in uit. Tot bewys van myn gezegde komt hier niet te onpas de eerlyke melding der dagbladeren van de hoofdstad van België.

Ieder bewonderde de uitmuntende fraeiheid zyner werken in eene openbare tentoonstelling van kunstgewrochten, waer welligt eenige vreemden om hunne grootsche verkiezing ofwel om andere opzichten hem vooruitliepen; des niets te min moest men bekennen dat, indien men de werken van deze of gene landschapschilder der vreemden onder het oog niet had, men zoude moeten zeggen dat niemand beter kon dan M. De Jonghe. '*Si l'on ne voyait pas K... k.*, *on dirait on ne peut pas mieux que De Jonghe.* (*Journal de Bruxelles*).'

In het karakteriseren der bladeren, had hy geen mededinger. *Idem.*

Hy zou waerschynelyk niet een mededinger hebben ontmoet, ware hy van natuerwegen tot grootsche samenstellingen aengezet geweest; hy bleef echter die onderwerpen verkiezen welken hem altyd het meeste hebben behaegd, de gezichten van Vlaenderen, den grond waerop hy was geboren.

Alles is schoon als het wel is gedaen, zoo sprak hy.

Men geeft den dwingeland een standbeeld om zyne gruwelen en euveldaden te vereeuwigen, goddelooze en vloekwaerdige schryvers gaen in hunne gebeitelde beeltenisse de publieke plaetsen versieren, de naem van vele die niet waerdig zyn tot het naneefschap overtegaen, ja die men liever nimmer had moeten hooren voluitspreken, wordt te water en te lande de wereld omgeslingerd of staet te pronken aen de uiteinden der straten, als waren zy de mannen die het geluk en welzyn hunner medeburgeren uitmaekten; kunstenaren als De Jonghe worden vergeten.

Tot daer zyn wy gekomen, dat ware deugd en ruimvolle verdienste by hunne landgenoten worden verwaerloosd, schoon zy des niets te minder in hunne uitmuntende werken by aenhoudendheid blyven leven.

Wanneer men Kortryk langs den zuidkant doorgaet, duizend stappen vooruit en nog, staet eene kapel op de gemeene rustplaets der overledenen; dáer hebben byzondere familiën hunne afgezonderde grafsteden waer men op rouwzuilen leest den naem van hen die daer het laetste oordeel wachten; te vergeefs zoekt men onder deze slapende familiën de overblyfselen van onzen stadsgenoot; hadde men hem naer verdienste weten te schatten men zoude, voorzeker, tot nu toe niet hebben gewacht om hem, na zyn afsterven, op den grond dien hy van de wieg af geerne zag, die hy met den aenwas der jaren meer en meer beminde, ja dien hy vooral liefhad, in den kring zyner vriendenschimmen waer hy onder de schaduwe des doods slaept,

een gedenkzuil op te rigten; dan zou de in en uitlander dáér ook kunnen lezen: hier wacht de groote landschapschilder De Jonghe, de roem van Kortryk, by de assche zyner voorvaderen, den jongsten dag af.

Terwyl ik de laetste pen op het papier zet, verneem ik de tyding dat men in de geboortestad van onzen schilder een ontwerp maekt om het ongelyk gedaen aen zyne verdienste te herstellen, en zyne nagedachtenis daer te vereeuwigen waer ze sints ettelyke jaren vruchteloos werd gezocht.

G. DE GEYNE, pr.

Wie zegt ons....

Wie zegt ons of by lichte nachten
Er geene engelen nederkomen,
Waarop dan jonge moeders wachten,
Wier hert zij eenmaal zijn ontnomen.

Wie weet wat dan die moeders denken,
En wat zij hopen en verlangen,
En of die englen dan niet wenken,
En fluistren hemelsche gezangen.

Wij zien er, die zoo trachtend de oogen
- Wanneer een lievling is ontnomen -
Bij avond richten naar den hoogen,
En uren blijven droomen, droomen.

En dan vroegtijdig de aerd begeven,
Gelaten in de wrangste smerte.
- Een grootsch mijsterie is het leven
Een grootscher nog het moederherte!

VERHULST.

De vrouw draegt de assche af.

Twee brave boerenlieden hadden, sinds lang, hunne zilveren bruiloft gevierd, en het grootste gedeelte van hun leven in ongestoorde echteliefde overgebragt, als eensklaps die lange vrede verbroken werd; en de oorzaek daervan was - eene aschhoop!

Na twintig jaren op eene ryke boerenspanning de aerde beploegd en vele schyven voor den ouden dag vergaerd te hebben, hadden zy eene fraeije burgershuizing, naby de kerk, gehuerd om op hunne sloefkens te gaen leven. Want indien God hunnen echt met geene kinderen had gezegend, had hy toch hunnen oogst, hun vee, hun landen, gansch hunnen handel en wandel gezegend!

Van alle hun vee hadden zy slechts eene melkkoei, eenen hond en eene kat mede naer hunne nieuwe wooning overgevoerd. Dit gaf aenleiding tot twist en krakeel.

Het verstaet zich van zelfs dat een ordentelyk boerenwyf, welk op hare renten leeft en onder den kerktoren woont, stipt de vroegmisse bywoont. Ja maer, in den zomer om by tyds klaer te zyn, moest zy met het krieken van den dag opstaen en in den winter eene uer vroeger als zy ooit op hare boerenspanning had moeten doen. Immers de koei moest gevoederd en gemolken worden, en de assche van het groote torfvuer, dat den ganschen nacht onder den koeiketel had gebrand, worden afgedragen.

Ten lange leste begon het de boerin te verdrieten zooveel werk te hebben, ja, het zag er nu nog erger uit dan op de boerenafspanning; en de koei weg doen - wel zeker, dan kon zy in haer leven geen koppeken smakelyken koffy meer drinken!

Eensdaegs, zegde zy tegen haren man die, tot naer de vroegmisse, in zyn bed bleef luijerikken.

- O, gy vadzigaerd, waerom 's morgens al geen handje uitgesteken; gy kondet, terwyl ik de koei melk, de assche wel afdragen!

- Laet het hekken maer aen de ouden styl, assche afdragen is vrouwenwerk! geeuwde de boer en draeide zich om op de andere zyde.

Toch de boerin gaf den moed niet op, dagelyksch bragt zy hetzelfde onderwerp ten berde. In 't eerste lachte en spotte de boer er mede, dan werd hy lastig en grimmig; en eindelyk toornig. Dit hoopken assche was de oorzaek geworden van eenen droeven huisselyken twist! Kat en hond schenen zelfs met den duivel der gramschap bezeten. Zoo als te voren lagen zy niet meer rustig voor het groote torfvuer neven een, zich wentelende in de warme assche; neen, de kat zette miauwend den rug op en de hond grolde, baste en liet de tanden zien. De hond had zyne wykplaets onder den stoel des boers, en de kat onder dengenen der boerin.

Als dit lang genoeg geduerd had, begon dat leven aen den rustigen boer te vervelen, en daer zyne vrouw het niet wilde opgeven, dacht hy eenen slimmen trek uit.

'Vrouw, zegde hy, hoor, die morgen 't eerste uit het bed opsta, of 't eerste een woord spreekt, draegt de assche af!'

De boerin meende eene goede overeenkomst is nog beter dan eeuwigdurende twist.

'Sla in! het zy zoo! zegde zy.' En de boer sloeg haer in de hand en de vrede was gesloten.

's Anderdaegs by het krieken van den morgen, werd de boerin op het gewoone uer wel wakker: ja, maer in de plaets van op te staen neep zy de oogen, met besluit, weder dicht. De koei, noch gevoederd, noch gemolken begon pynlyk in den stal te brullen; de zwarte spits baste en grolde in zyn hok, en de kat miauwde aen de kamerdeur; het hielp allemael tot niets, de boer sliep zoo vast, dat hem de trompet des laetsten oordeels, niet zou ontwaekt hebben.

Het klepte voor de vroegmisse en vele menschen kwamen voorby de huizing, en zegden ondereen:

'De ryke boerin heeft zich overslapen, als men zyne schaepkens op het droog gebragt heeft wordt men lui en vadzig!'

Dat ondervind ik wel aen myne vrouw, dacht de boer.

Dat is eene waerheid voor mynen man, dacht de boerin.

Toen de dorpslieden uit de misse kwamen en de vensterluiken der burgershuizing nog even dicht vonden toegesloten; bleven zy stilstaen, bezagen zich gansch bedremmeld en zegden ondereen:

'Er moet iets gebeurd zyn dat niet goed is.

De oude lieden zullen vermoord zyn, zegde een ander, zy hadden veel schyven in kas!'

'Zy hebben het door hunne wrekkigheid byeengescharreld en er is zoo geen nood aen dat men er hun afhielpe!'

Verdraeid, daer wilde de oude boer zyn bed uitspringen, was het Pietje Mop niet die daer sprak, hy aen wien hy over veertien dagen nog drie honderd franks, uit goeder buerschap en zonder dat zyne vrouw het wist, geleend had!

Als de mannen ergens staen, ziet men er haestig nog eenen grooteren hoop vrouwen. Dus was weldra gansch het dorp op de been en men hield een rumoer aen de deur, als wilde men het huis stormenderhand innemen.

De eene kermden, de andere lachtten, gene tierden en de vrouwen maekten de zonderlingste lykreden der boerin. Maer boven alle deze stemmen hoorde men de scherpe woorden van de lange Mie Achtergaels. 'Het is zonde wy zyn de *gazet* van het dorp kwyt; de pastoor zal niet meer te biechten hebben!'

'God in den hoogen hemel!' riep de boerin heel stillekens by haer eigenzelven uit, want luidop mogt ze niet, spreken en dit kostte haer ditmael niet weinig moeite, 'God in den hoogen hemel, dat die oude snapster nog eens mynen koffy 's achternoens komt uitdrinken en ik zal haer eenen anderen dans leeren!'

Ondertusschen was de droeve mare van de afgrysselyke moord tot de ooren der gemeente-overheid gekomen - en daer vertoonde zich de heer burgemeester met den veldwachter op de hielen.

Vooraleer de deur door geweld te openen deed de burgerlyke overheid drie plegtige opeischingen en gebood, in naem der wet, de deur te

openen. De boer die als lid van den gemeente-raed, het voorbeeld van de gehoorzaemheid aen de overheid moest geven, sprong onwillens regt en hadde voorzeker de deur geopend, zonder de schelmachtige spotterny, die hy in de oogen zyner vrouw meende te lezen.

Pardoef, daer vliegt de straetdeur op den grond! De vensterluiken worden vierkant opengeworpen, de angstige menigte stuift de kamer binnen en - daer lag de oude boer stil, rustig en glimlachend; en nevens hem zyne vrouw die, van schaemte, het hoofd onder de beddelakens verdook!

Nu eerst kwam de kat op de koord.

Te vergeefs trachtte de burgemeester de reden te weten van deze zonderlinge doenwyze; hy die niet antwoordde was de boer en de boerin! - Men vroeg een teeken, eene beweging, men zegde hen op te staen, het hielp altemael tot niets.

Daer had de veldwachter een gedacht: want het was een vernuftig mensch, en de heer burgemeester wist wel waerom hy de oude uitgediende Napoleonist altoos achter zynen rug deed staen.

‘Die menschen zyn betooverd!’ zegde de veldwachter.

‘Zy zyn betooverd!’ herhaelde de heer burgemeester met innige overtuiging.

De veldwachter verhief zich op zyne teenen, om zyn gryzen kop boven de schouders des burgemeesters te laten zien, sloeg krygshaftig op zynen sabel, en zegde:

‘Ik weet een middel om de kwade hand op te ligten!’

‘Laet zien, laet zien! riep het volk.’

De veldwachter naderde, met stilzwygende statigheid, de hardhouten hangkas die in een hoek der kamer stond, opende een der deuren en sprak tot de menigte:

‘Vrienden, ik heb van oude en geleerde menschen hooren vertellen, en vele duizende uren van hier, dat er niets zoo krachtig werkt tegen tooverny dan eene aelmoes voortskomende van het beste kleedingsstuk des betooverden; met de toelating van den heer burgemeester, let op! ga ik iets verkoopen; biedt eens ligt op; het is voor den armen!’

‘Wie biedt er iets voor!’ riep de veldwachter met forsche stemme.

Onder het gelach der menigte kwam uit de kas te voorschyn, een ouderwetsch zyden vrouwenkleed met geele en roode bloemen, eng keurslyf en korte mouwen.
‘Wie biedt er iets voor?’ riep weder de veldwachter.

Toen kon de boerin hare nieuwsgierigheid niet langer intoomen, zeer zachtjes stak zy het hoofd onder de beddelakens uit en - Lieve Heer! wat zag zy, haer beste, dure huwelykskleed, dit kostbaer kleed dat slechts met de Hoogtyden te voorschyn kwam, dat kleed in de ruwe handen des veldwachters, - en ô afgryzen - hy schudde het met eene mouwe over en weder, legde het op de tafel en riep:

'Wie biedt er iets voor?'

Dat was te veel; haer gemoed liep over en gaf zich lucht door een' kreet, waerin gramschap, droefheid, vrees, angst en verontweerdiging dooreengemengd was.

'O! gy geele schooijerslooper! zie toch toe of seffens scheurt gy 't nog.'

Daer sprong de oude boer in zyn bed recht en juichtte.

'De vrouw draegt de assche af!'

Nu was het raedsel weldra opgelost. Of men er mede lachte laet ik u eens denken. Op min dan dry dagen was de gansche geschiedenis de Kempen rond, en als gy ergens hoort zeggen: 'De man draegt de assche af!' dan moet gy op zyn antwerpsch verstaen: 'De vrouw draegt de broek!'

L.V.R.

Blankenberg en *cuique suum.*

In den voorgaenden jaergang der *Vlaemsche School* komt eene briefwisseling voor van M(ynheer?) of M(evrouw?), gerigt aen M. FRANS DE POTTER, wegens eene teregtwyzing door dezen gegeven op een artikel van M. SLEECKX over Blankenberg. Dit artikel, zooals de schryver in eene nota berigt, was over jaren opgesteld, weshalve er zoo al iets moet in voorkomen, hetwelk niet meer paste op den huidigen staet van het immer in bloei toenemende badplaetsje, of overeenstemt met de nadere ontdekkingen over zynen oorsprong gedaen. Genoeg, de teregtwyzing was allezins bezadigd; maer nu heeft bovengemelde korrespondent M. verzocht, in het tydschrift te willen bekend maken; 'in welk jaar de keizerin MARIA-THERESIA in de Nederlanden verbleef,

gaarne in Blankenberg vertoefde, en wel eens het keizerlijk purper aflegde, ten gelieve van een nederigen visscher, die over een twintigtal jaren overleden is.'

De korrespondent M. doet hierby aenmerken, dat al de hoog- en nederduitsche geschiedschryvers tot nu toe geloofden, dat MARIA-THERESIA nooit den voet in de Nederlanden gezet heeft, en deze aenmerking is allezins gegrond. Noch Brussel, noch Gent, noch Antwerpen hebben eenig aendenken van een bezoek van MARIA-THERESIA behouden, en van waer weet men dan, dat zy te Blankenberg geweest is?

Wat ons betreft, wy twyfelen of hy de uitvinder is van de *interessante novelle*, omtrent welke M. inlichtingen verlangt. Trouwens, in de maend September 1863, eer dat de *Vlaemsche School* het artikel van M. SLEECKX had opgenomen, heeft de *Étoile Belge*, onder hare rubriek *Variétés*, drie artikels *Courrier de Blankenberghe* afgekondigd, en het tweede dier artikels vangt met deze woorden aen:

'MARIE-THERÈSE *aimait beaucoup le séjour de Blankenberghe. La chronique secrète dit méme qu'elle oubliait quelquefois la majesté de la pourpre impériale avec un simple pêcheur qui vivait encore il y a quelques années.*'

Het opstel is aen het einde onderteekend met de hoofdletters F.C., en de schryver bekent, dat hy zich in zynen arbeid grootendeels heeft beholpen met het boekje: *Notice sur Blankenberghe*, van M. AUG. BARDIN, sekretaris der gemeente, dien hy ons voorstelt als een verstandig, studielievend en gedienstig man.

Wy willen het gaerne gelooven; doch waer komt de *pseudo-novelle* nu eigentlyk van daen, in welke *chronique secrète* staet zy beschreven, en wie heeft ze in het valies van den *Courrier de Blankenberghe* gemoffeld? - Dit zullen wy de twee vrienden T.-C. en A.-B. laten uitdoen. Ondertusschen strekke dees geval tot waerschuwing voor onze jonge schryvers, om al de historiekens door toeristen verteld niet al te haestig voor echte historische munt aen te nemen.

Emma's sterre.

Ik zie zoo gaerne hemelwaart,
Wanneer de zonne nedervaart;
Want ik heb ginds een sterrelijn,
Dat wederglanst zoo lief en fijn.

Dat sterr'ken is mijns vaders blik.

Hem zelven toch zag nimmer ik;
Kort was op aerde zijn bestaan,
Toen 'k aankwam, voer hij hier van daan.

Zijn glansoog volgt mij evenwel,
En zijnen wenk begrijp ik snel;
Want ik bemerk, dat nu en dan
Het sterr'ken klaarder schijnen kan.

Er was een dag, waarop ik dat
Niet deed wat ik gemoeten had;
Het was eens avonds - gistren, ach! -
Toen 'k vaders oog beneveld zag.

Recht treurig scheen het sterrelijn;
Maar haastig streek ik de gordijn,
En dacht: den hemel geef ik weêr
Nooit oorzaak om te treuren meer.

En stellig was die nu te vreê;
Want toen ik bad mijn avondbeè
En die besloot met eene traan,
Toen lachte 't sterr'ken mij weêr aan.

Ach, laat mijn leven, sterrelijn,
Een spiegel dijner klaarheid zijn!
Dat ik dij aanzie kalm altoos,
En wen du glimlachs, nimmer bloos.

Wen in der graven duister oord
Mijns levens zon eens niet meer gloort,
Dan leids du mij tot Hem gewis,
Die vriend der vaderloozen is.

NAAR CARL WILHELM BÖTTIGER DOOR C.J. HANSEN.

Het tafereel dat wy bladz. 40 mededeelen, versiert de kloosterkerk den H. Josephus toegewyd, bediend door de Zeer Eerweerde paters Redemptoristen te Brussel; hetzelve is geplaetst in het autaer van O.-L.-Vrouw van Goeden-Raed en stelt de H. Maegd voor, omringd van den patroon der kerk den H. Josephus, den stichter der kloosterorde, den H. Alphonsius de Ligorio, en den Zeer Eerw. pater J. Passerat, oud-overste over de Alpen. Hy is nedergeknield met den H. stichter biddend, de bescherming afsmeekende voor de goede bestiering van dit genootschap.

Deze samenstelling is men verschuldigd aen den in het godsdienstige vak talentvollen schilder, M. Eugeen van Maldeghem, thans in de hoofdstad woonachtig, en geboortig van Denterghem, oud-leerling der Koninklyke Akademie van Antwerpen, onder de leiding van Gustaef Wappers, van wien hy een der verdienstelykste leerlingen is. Reeds in 1838 behaelde van Maldeghem den eersten prys in het geschiedkundig vak, in den wedstryd te Gent gehouden, en waerdoor hy zich eene buitenlandsche kunstreis verzekerde en zyne studiën te Rome voorzette.

Het bekroonde stuk was eene voorstelling van *Karel V*, *in zyne cel over zyne vroegere grootheid nadenkende.* Op de Tentoonstelling van Brussel in 1839, was van hem wederom een tafereel: *Rubens die zyne vrouw Elisabeth terugvindt.*

Sedert dien heeft deze kunstenaer onophoudend voortgewerkt, maer zich byzonder op de godsdienstige schildering toegelegd; later komen wy breedvoerig op zyne samenstellingen terug.

Kronyk.

ANTWERPEN. - De *Vlaemsche School* had over 1863, nog eene kleine schuld uitstaen, en eer dezelve vereffend is, zie daer dat men haer over 1864 eene nieuwe opent! Getuigt dit van het vertrouwen in de solvabiliteit der *Vlaemsche School*, zy wil dit vertrouwen huldigen, door hare schulden niet te laten oploopen, en de beide acceptatiën te gelyk te kwyten. Dat doet zy des te liever, daer het twee mannen geldt, twee geneesheeren, welke door haren geachten vriend M. BROECKX, komen te worden aengeduid, om plaets te nemen in de ry der verdienstelyke mannen te Antwerpen geboren: doctor JAN-KAREL VAN ROTTERDAM en doctor JAN MARTEN FRANS CAROLUS. Zeer verschillend zyn echter de titels zoowel als het lot der beide practizyns tot deze onderscheiding. VAN ROTTERDAM, die in 1759 in ons midden het levenslicht aenschouwde, ging zich in 1793 te Gent vestigen en sleet dan gerustelyk zyn leven tusschen de studie en de praktyk van zyn vak; by zyn overlyden (1831) was hy leeraer by de hooge school, ridder van den Nederlandschen Leeuw, hy stond ter faem als Vlaenderens grootsten practizyn, eene faem, welke hy bevestigd heeft door verscheidene geleerde memoriën, onder welke degene over de watervrees, de aderlating en de cholera-morbus byzonder in aenmerking komen. CAROLUS in 1808 geboren, ontmoette op zyne levensbaen allerlei teleurstellingen: zyne studiën werden vooreerst onderbroken door de vryheidmoordende koninklyke besluiten van 1825; hy wist eerst niet juist of hy zich tot een geestelyk of wereldlyk beroep zou begeven; bestudeerde aldus achtereenvolgens de godsgeleerdheid en de geneeskunst, deed in deze laetste zyn exaem, doch beoefende ze zelden. Hartstogtelyk liefhebber der natuerlyke wetenschappen, ondernam hy eene reis in Brazilië en, eene andere in Algerië en zag zich telkens bedrogen in zyne hoop van tot eenen onafhankelyken staet te komen. In Afrika liep hy zelfs groot levensgevaer, zynde hy door de Arabiers opgeligt en slechts door hen gespaerd, omdat hy hen als geneesheer kon van nut zyn, en van dit vertrouwen maekte hy gebruik, om zich by de eerste gelegenheid met het beste paerd van den scheik door de vlugt te redden, eene episode, welke wy het penseel van een VERBOECKHOVEN aenbevelen. In zyn vaderland, hield hy zich onledig met vorschingen op 's Ryks archief te Brussel, en scheen eindelyk ievers te zullen aen geraken, als eene verlamming hem op de legersteê wierp, op welke hy in October 1863, in een gasthuis, na zes maenden lyden en schier van eenieder verlaten, den geest gaf. Hy was de eerste, die de aendacht der wetenschappelyke wereld op de chirurgie van JAN YPERMAN vestigde (zie *Vlaemsche School*, 9^{e} jaerg. bl. 182), en heeft nog andere ontdekkingen gedaen, Overtallig ware het nu nog by te voegen, dat de aenteekeningen door M. BROECKX aen zyne twee collega's gewyd, by de lezing de aendacht wekken en de belangstelling geboeid houden.

- M.W. Kaulbach, bestuerder der Akademie van Munchen, in Duitschland heeft eene groote samenstelling, genaemd: *het tydstip der hervorming* of liever der *kunstherbloeijing*, naer Antwerpen gezonden op verzoek der heeren F. Loos, G. Guffens et J. Swerts. Deze samenstelling is de zesde en laetste bladzyde der algemeene geschiedenis door Kaulbach voorgesteld op de muren der trapzael van het nieuw museum te Berlyn. Dit kunststuk is gedurende verscheidene dagen voor het publiek tentoongesteld geweest in de zael van het museum der akademisten, Venusstraet,

van zondag 6 tot zondag 13 en van 17 tot 27 meert, dagelyks van 11 ure 's morgens tot 3 ure des namiddags.

De kunstschepping en uitvoering van het groot werk was bewonderensweerdig. De karton stelt de gansche eeuw der kunstherbloeijing voor. Al de persoonagiën welke in godgeleerdheid, in kunst, poëzie, wetenschapen diplomatie zich eenen naem hebben gemaekt, zyn op dat onmeetlyk werk voorgesteld. Men mag het, Kaulbach's meesterstuk noemen, en ofschoon, grootsch en met buitengewoon talent uitgevoerd, denken wy het niet geschikt voor eene schildering; het is ook voldoende zoo; het is zoo machtig schoon, dat wy het, als het *nec plus ultra* van den Duitschen meester beschouwen.

- De burgemeester en schepenen verwittigen de belanghebbenden, dat, ter gelegenheid van den wedstryd door de stad voor de geschiedenis der koninklyke akademie geopend, de oude archieven dezer laetste tot het jaer 1804, zonder verplaetsing zullen kunnen geraedpleegd worden, in het bureel der akademie dagelyks van 9 ure 's morgens tot 's middags.

- Op 1 Meert hebben de leerlingen der koninklyke Akademie eene luisterryke serenade gegeven aen hunnen nieuwen leeraer in de teekenkunst, M. Beaufaux. M. Vermaelen heeft hem, in den naem van de leerlingen, geluk gewenscht.

- Verschenen: *Description des cartes de la province et des plans de la ville*, *par M.A. Dejardin.*

- M.C. Ommeganck, gemeente-raedslid, heeft op 4 Meert, voor de leerlingen der nyverheidsschool eene verhandeling gegeven over de krielvergrooting (*microscope*). Er werden ook proefnemingen met het toestel Drummond genomen. Deze leergang had in het lokael der *Wetenschappelyke vereeniging* plaets.

M.C. Ommeganck heeft ook een fransch werkje uitgegeven, het handelt over de samenstelling van eenen *collodium*, voor de lichtteekening, om oogenblikkelyk afbeeldsels te trekken. Verkrygbaer by M. De Coninck, Kaesrui.

- M.J.B Huysmans van wien wy in onze eerste aflevering, voor de kerk van Jurusalem, de bestelling eener schildery hebben aengekondigd, is ridder der orde van het Heilig Graf benoemd. Op 19 meert heeft men J.B. Huysmans eene serenade gegeven ter gelegenheid dezer benoeming en den 20^{n}, werd hem om 5 ure namiddag, een banket aengeboden in het *Cheval de Bronze.*

- In het Verbond van kunsten, letteren enz., zyn er op 3, 10 en 17 en 24 Meert verhandelingen gegeven door M. Bancel, en op 9 en 16 door M. Brasseur.

- M. Jottrand vader, heeft in den *Nederduitschen Bond* op zondag 13 meert, ten 11 ure 's morgens, in de bovenzael der *Sodaliteit*, eene verhandeling gegeven over de taelvryheid. De talryke kennissen des sprekers en de belangryke diensten door hem aen de vlaemsche zaek bewezen, hadden talryke aenhoorders uit alle rangen uitgelokt, dus dat deze zitting niet alleen door de leden van den *Bond* bygewoond werd maer dat er nog menige vrienden der vlaemsche zaek buiten den *Bond* het overtuigende woord van den befaemden redenaer zyn komen hooren.

Binnen weinigen tyd geeft M. Jottrand eene tweede verhandeling.

- De koninklyke maetschappy van Schoone Kunsten heeft zich op 23 february laestleden, in algemeene vergadering bezig gehouden met een voorstel door kunstenaren van Brussel gedaen, ondersteund door den heer minister van binnenlandsche zaken, om de tusschenkomst te vragen in het plaetsen der tafereelen en kunstvoorwerpen in de dryjarige tentoonstellingen.

M.J. Cuylits, voorzitter der maetschappy, heeft dit voorstel krachtdadig bestreden; er werd met algemeene stemmen besloten dit voorstel

te weigeren, zelfs wanneer het de weigering der ondersteuning van het Staetsbestuer moest voor gevolg hebben.

In dezelfde zitting is het ontwerp besproken van het hedendaegsch museum der Antwerpsche School, door M. Jos. Bellemans in de gemeenteraed voorgesteld, en waervan wy in ons eerste nummer van dit jaer gewaegen.

Dit ontwerp dat door de meerderheid van het uitvoerend bestuer was aen het dagorde gebracht, werd krachtdadig verdedigd door de heeren Th. Smekens, Jan Swerts, Alph. Dellafaille, Em. Geelhand en Terbruggen, en bestreden door de heeren graef G. Le Grelle, N. de Keyser; J. Van Havre, G. Kempenêers en E. Rigelé.

Hebben tegen het ontwerp gestemd: de HH. A. Cogels, Bal, L. De Burbure, de Keyser, J. Geefs, J. Jacobs, G. Kempenêers, Baron L. Le Candele, A. Le Grelle, Graef G. Le Grelle, H. Le Grelle, H. Leys, F.H. Mertens, J. Thielens, J. Van Havre, L.J. Van Hemelryck, J. Van Lerius, J. Van Regemorter, Somers, Mols-Brialmont.

Hebben voor gestemd: MM. J. Cuylits, P. Dens, A. Dellafaille, E. Geelhand, A. Geelhand, G. Guffens, P. Kremer, J. Lies, J. Ruyten, T. Smekens, J, Swerts, E. Terbruggen, Th. Van Lerius, J. Van Rooy.

M.F. Durlet heeft zich onthouden omdat hy dacht dat het noodig was meerder tafereelen aen te koopen.

- M.A. Van Ysendyck arbeidt aen een tafereel *Judith* voorstellende; het is zeer waerschynlyk dat deze meester dit werk naer de toekomende tentoonstelling van Antwerpen zal zenden.

BRUSSEL. - De kommissie tot invoering eener eenvormige spelling der vlaemsche tael is verschillende malen vergaderd, en heeft de beraedslagingen aengevangen. De meerderheid wil de zienswyze der opstellers van het *Nederlandsch Woordenboek* aennemen, en zich daertoe met de samenstellers van dat werk in betrekking stellen. Tegelykertyd echter is de meerderheid der kommissie van meening dat men sommige afwykingen, door het gebruik gewettigd, niet mag verbannen en het by voorbeeld ongeraedzaem ware aen de woorden *zwert* in plaets van *zwart*, *peerd*, in plaets van *paard*, het burgerregt te weigeren.

Professor David verdedigt krachtdadig de *ae* tegen de partygangers van *aa* enz.

- M. Greuze, heeft een boek in het licht gegeven, getiteld: *Ernest Stevenaert of de ontaerde zoon*, door Joan-Frans Piemont. Dit werk is een geschiedkundige roman, waerin de schryver eenige tafereelen ophangt van de fransche overheersching te Dendermonde. Wy hebben er vele krachtig geschrevene bladzyden in aengetroffen en vooral veel vaderlandsliefde en godsdienstzin. De Dendermondsche schryver verdient aengemoedigd te worden, hy heeft eene vry goede proef geleverd; wy zien met verlangen de verschyning te gemoet van zyn tweeden roman: *Jan Tack*, *of de misleide Vlaming.*

- Zyn benoemd tot leden van den jury, gelast met het beoordeelen der verhandelingen over de *Aloude nationale vergaderingen:*

MM. de Borgnet, baron de Gerlache, Faider, Gachard, Kervyn de Lettenhove, allen leden der koninklyke Akademie van België.

- M. Fraikin heeft de groep van Egmont en Hornes voltooid en zal dezen kortelings voor de gieting afleveren.

- M. E Lebens heeft een ontwerp ingediend voor het bouwen eener Beurs aldaer, by hetzelve is een brochuer gevoegd; doch daer wy het nog niet hebben ontvangen, moeten wy ons by deze aenkondiging bepalen.

- De klas van Schoone Kunsten der koninklyke Akademie van België voor 1864, heeft de volgende prysvragen uitgeschreven:

1° Volgens echte bronnen aentoonen op welke manier er sedert het begin der XIVe eeuw tot aen den dood van Rubens in het onderwys der graphische en plastieke kunst is voorzien geworden, in de Nederlandsche provinciën en het land van Luik.

2° De geschiedenis schryven der achtereenvolgende stelsels van de overdekking der gebouwen by de verschillige volkeren, en er de toeschryving en materialen aen de verschillige landen en klimaten uit afleiden.

3° De geschiedenis schryven der muerschildering in België en van hare toepassing op de gebouwen. Het karakter en de manier van werken van elk tydvak en van elke school aenduiden.

4° De lofrede schryven van Grétry; aentoonen wat zyn talent in de vyf *genres* der tooneelmuziek kenschetst.

De pryzen bestaen voor elke der twee eerste vragen, in een gouden eermetael ter weerde van 800 fr.; van 1200 fr. voor de derde en van 600 fr. voor de vierde vraeg.

De opstellen moeten goed leesbaer, in het vlaemsch, fransch of latyn geschreven worden en vóor 1 juny 1864, aen den bestendigen sekretaris der Akademie, M. Quetelet, te Brussel ingezonden zyn.

Voor den pryskamp van 1865, zyn de volgende vragen uitgeschreven:

1° De manier opzoeken waerop de bestekken der groote bouwkundige monumenten in de middeleeuwen werden opgemaekt; aentoonen waerin die bestekken met de hedendaegsche overeenkomen en verschillen; opzoeken of er ook, misrekeningen in gebeurden zoo als by ons, en doen zien wanneer ze den vorm en het belang der tegenwoordige gekregen hebben.

2° De geschiedenis schryven der landschapschildering, haren vooruitgang en veranderingen volgen, van den tyd af dat ze op de schilderyen maer eene onderhoorige zaek was, tot dat ze zelfs een vak op haer eigen is geworden.

De voorwaerden van dezen pryskamp zyn dezelfde als die van het programma van 1864.

- M. Couvreur is ridder van de ordens van den Nederlandschen Leeuw en van de HH. Mauritius en Lazarius benoemd. Deze onderscheidingen zyn aen M. Couvreur verleend, voor het werkdadig deel dat hy heeft genomen aen de internationale vergadering voor den vooruitgang der maetschappelyke wetenschappen, waervan hy sekretaris is.

- De minister van binnenlandsche zaken heeft aen de wetgevende kamers voor de weduwe van den tooneelschryver van Peene hetzelfde pensioen gevraegd, dat aen de weduwen der letterkundigen Van Kerckhoven, Van Ryswyck, Zetternam, D. Sotiau en Gaucet, op het budjet van het departement van binnenlandsche zaken vergund wordt.

Wy hopen dat de wetgevende kamers, de diensten inziende welke door Van Peene, aen de vlaemsche tooneel-litteratuer zyn bewezen geworden, niet aerzelen zullen het voorstel van den heer Vanden Peereboom, door hunne stemming te bekrachtigen.

- F. Fetis heeft in de laetste zitting der koninklyke Akademie van Wetenschappen, Letteren en Schoone Kunsten van België, lezing gegeven van eene levensschets van Pieter van Schuppen, beroemd Antwerpsch plaetsnyder der XVIIe eeuw, waeraen wy het volgende ontleenen.

'Pieter van Schuppen, te Antwerpen geboren in 1628, had gansch zyne studie in zyne geboortestad gedaen en zyne behendigheid met de graveerstift had hy reeds in

verscheidene werken laten blyken, toen hy het voornemen opvatte naer Parys te gaen, waer er in dit sfeer der

kunsten eene beweging heerschte, die al de mannen van talent daerheen trok en waeraen de Vlamingen niet ten achter bleven.

Hier willen wy eene dwaling herstellen, waerin al de biografen gevallen zyn ten, ten opzigte van onzen beroemden plaetsnyder.

Men zegt algemeen dat van Schuppen by zyne aenkomst te Parys leerling werd van Robert Nanteuil en dat hy zyn talent aen dien kunstenaer te danken had. Wy lezen het volgende in den *Manuël* van Hubert Rort: 'Tydgenoot van Edelinck, werd hy als deze door Colbert geroepen en Frankryk scheen het regt te hebben een artist, waeraen het de opvoeding gegeven had de zyne te noemen. Leerling van Nanteuil heeft hy, als deze, vele portretten gegraveerd naer eigene teekening.' Uit deze zinsnede zou blyken dat van Schuppen maer Vlaming van geboorte was, en dat hy, zonder talent te Parys gekomen, aldaer Franschman gemaekt werd, door de technische inwyding van Nanteuil.

Niets meer in stryd met de waerheid, zooals wy zullen bewyzen door het onderzoek der werken van den Antwerpschen graveur, naer tyd-orde gerangschikt. Niet alleen was van Schuppen een volslagen artist toen hy te Parys kwam; meer de lessen van Nanteuil waren, volgens ons, gansch niet geschikt om eene goeden invloed op hem uit te oefenen. Als wy zeggen dat hy even als Edelinck naer Parys werd geroepen, kunnen wy er uit afleiden, dat zyn talent reeds was kunnen gewaerdeerd worden, naer de werken die hy in België had voortgebragt, aengezien er geene rede bestond om een kunstenaer uit Antwerpen te roepen, wiens opvoeding nog moest gemaekt worden. Il alle geval moet het Colbert niet geweest zyn die hem naer Parys lokte, daer Colbert maer eerst minister werd in 1661, en van Schuppen was reeds, ten laeste, in 1655 in die hoofdstad.

Mariette, die over het algemeen beter de zaken inziet, is meer de waerheid naby, wanneer hy in zyne aenteekening van het *Abecedario* zegt: Pieter van Schuppen, de gravuerkunst geleerd hebbende te Antwerpen, plaets zyner geboorte, waer hy gedurende eenige jaren gewerkt had, kwam zich te Parys vestigen, waer Robert Nanteuil toen een grooten naem had. Hy hechtte zich aen dien graveur; besloten zynde hetzelfde graveervak aen te nemen, begon hy, even als deze, portretten te maken, en daer hy ten allerminste genomen, zulke schoone kleur van graveerstift had, werd hetgeen hy verveerdigde met even veel byval ontvangen. Men noemde hen niet anders meer dan den *Kleinen Nanteuil.* Ziedaer den waren uitleg der feiten.

Van Schuppen had te Antwerpen het graveren geleerd en verscheidene jaren in zyn land gewerkt. Hy had dus een gansch gevormd talent toen hy te Parys kwam. Hy was geen leerling van Nanteuil, maer hy hechtte zich aen dien graveerder en besloot te werken volgens het vak welke deze in voege had gebragt, wat niet hetzelfde is. Nemen wy goed deze zinsnede der aenteekening van Mariette in aenmerking: 'Daer hy ten allerminste eene zoo schoone kleur van graveren had als Nanteuil, enz.' Inderdaed van Schuppen had eene schoonere kleur dan Nanteuil en hy had groot ongelyk die vlaemsche hoedanigheid op te offeren, aen het verlangen om te gelukken door de middelen die aen Nanteuil eene overigens wel verdiende faem gaven.

Waerom is hy niet eenvoudig van Schuppen gebleven, den voortzetter der overleveringen van Rubens groote school?

..... Het getal stukken, het werk van van Schuppen samenstellende, beloopt tot ongeveer 150, zonder degenen die aen de opzoekingen kunnen ontsnapt zyn. Wy zullen er hier de opsomming niet van doen. Van de 150 van van Schuppen's gekende

platen zyn de dry vierden portretten. De keurigheid der platen, waerin hy historische samenstellingen van verscheidene schilders heeft nagemaekt, doet betreuren dat hy afgezien heeft van dit vak, om zich over te geven aen het meer winstopleverende vak der portretten.

DIXMUDE. - M. De Coninck van Merckem, lid der kamer van volkvertegenwoordigers, heeft aen de maetschappy *de Van Duyse's vrienden* aldaer voorgesteld, eene vlaemsche volksbibliotheek te stichten, en zal dezelve twaelf tot dertien honderd boekdeelen schenken, alsook inschryvingen nemen op de voornaemste vlaemsche dagbladen. Geen wonder dat het voorstel des heeren De Coninck, met toejuiching aengenomen is.

GENT. - M.A. Schepens heeft een blyspel met zang en een tusschenspel in twee deelen, laten verschynen in de tooneelbibliotheek 8ste jaerg. no 87 des heeren J.S. Van Dooselaere. Het is getiteld *Jaekske met zyn fluitje.*

- M. Victor Lagye heeft de laetste hand gelegd aen zyn aendeel der muerschilderingen, waermede hy door het staetsbestuer gelast is in de Hoogeschool aldaer; men spreekt met buitengewoonen lof over dit werk.

- M. Van Eenaeme heeft het portret van wylen M. Callier in marmer uitgevoerd, op last van het gemeentebestuer.

Verder legt hy de laetste hand aen twee overgrootte engelen, bestemd voor eene kerk in Vlaenderen.

LEUVEN. - M. Van Even, werkt aen eene beschryving der oude schilderschool van Leuven; hy zal in dit werk den tekst opnemen van de dokumenten over de familie Metsys, die hy ontdekt heeft.

Zie hier! over de ontdekking der geboorteplaets van Quinten Metsys:

Joos Metsys, die voor 1482 stierf, maekte yzeren sieraden voor koffers kisten, deuren, sloten en sleutels, immers op al die voorwerpen, van dagelyksch gebruik, wist hy een kunststempel te drukken. Deze omstandigheid legt uit hoe Quinten eerst kunstsmid was alvorens kunstschilder te worden. In 1490 was hy nog in zyne geboortestad. Maer in 1491-92, werd hy meester in de St-Lukas-gilde te Antwerpen ontvangen. Men weet dat by in 1531 stierf; hy was toen enkel 64 jaren oud, in stede van 84, gelyk men vroeger opgaf.

Catharina Van Kynckem zette, na 1482, het beroep haers mans voor met medehulp van haren oudsten zoon, Joos Metsys, zeer bekwaem werkman, die in 1481, stadshorlogiemaker was benoemd. Deze laetste werd in 1495 eigenaer van het vaderlyk huis dat voortkwam van zyn grootvader van moeders kant, Jan Van Kynckem. Joos Metsys, broeder van Quinten, stierf in 1530, nalatende eene dochter, Catharina Metsys, die den beeldhouwer Jan Beyaert huwde.

In 1543 werden deze echtgenooten, volgens M. Van Even, aengehouden in hun huis, Mechelschestraet, op last van de inkwisitie-regtbank. Overtuigd van den Bybel gelezen te hebben, werden zy ter dood veroordeeld. Jan Beyaert werd het hoofd afgehouwen, en Catharina Metsys werd levend begraven voor het stadhuis van Leuven.

Wy zyn benieuwd om de bewyzen dezer ontdekkingen te kennen.

ROUSSELAERE. - By de We Stock en zoon, is het derde deel der *Mengelpoëzy* van M. Blieck, verschenen. Dit boek is niet in den handel en is enkel voor de vrienden des dichters bestemd; het is met zyn keurig portret versierd en bevat gedichten, zoo als *Myne Eenzaemheid*, *Weêr hout gekweekt*, enz., welke zich door de fiksche uitdrukking der gedachte en den sierlyken versbouw kenmerken. Men treft er insgelyks

een der eerste stukken van den schryver in aen, dat van 1830 dagteekent en by hetwelk hy in eene nota zegt, dit gedicht tot slot zyner mengelpoëzy meê te deelen.

De bescherm-engel, tafereel van M. Jos. Bellemans.

Naestgaende plaet is uitgevoerd naer een tafereel van den kunstschilder M. Jos. Bellemans, gemeenteraedsheer te Antwerpen. Het stelt *den Bescherm-Engel* voor; wy denken het onnoodig dit werk te beoordeelen, daer de plaetsnêe een ieder in staet stelt er zyn gedacht over te vellen. M. Bellemans

heeft zich ook op de muerschildering toegelegd, en wel byzonderlyk in zyne reizen in Italië en Duitschland, en daerover willen wy hier uitweiden.

In 1858 begon hy de muerschilderingen der kerk van den H. Remaclus te Verviers. De koor is versierd met de afbeeldsels des Zaligmakers en der vier HH. Evangelisten, welke, onder de ingevingen des Heeren, de eeuwige waerheden geschreven hebben. Christus is in het middenvak afgebeeld, omringd van eenen lichtkrans en de zinnebeelden van het Geloof en de Hoop. De Zaligmaker stelt de opperste Liefde voor, en is voorgesteld als Offeraer, zoo als de kristelyke School, waervan Overbeek de zuiverste en de talentvolste uitdrukking is, dit altyd heeft opgevat.

De H. Joannes, de jonge en goddelyk bezielde Evangelist, is voorgesteld als in afwachting der ingeving; er ligt op zyn wezen een zacht en hemelsch vertrouwen verspreid. Naest hem zweeft de arend, zyn zinnebeeld, op breed uitgestrekte vlerken en omgeven van eene zee van licht en glans. De HH. Mattheus, Marcus en Lucas zyn ernstige afbeeldsels, teenemael verschillend van uitdrukking.

Deze vyf figuren vormen een prachtig geheel dat den achtergrond uitmaekt van het halfboogvormige einde der koor, onder de kroonlyst. Daerboven, God de Vader rechtstaende, de handen uitgestrekt als Schepper van het Heelal, schitterend van glorie, en omringd van engelen met zinnebeeldige byhoorselen. Aen de voeten, andere hemelsche geesten die de bemiddelaers tusschen God en zyne schepselen voorstellen,

en Hem de eer toedragende die zyne Godheid toekomt. Boven God den Vader, in het midden van het gewelf, is God de H. Geest, die met den Vader en den Zoon, in het middengedeelte onder de kroonlyst, de heilige Dryvuldigheid uitmaekt. Zoo als het uit onze eenvoudige beschryving blykt, vormen deze samenstellingen een geheel dat diep doordacht is, en een bewys geeft van eene ernstige godsdienstige studie; het treft den aenschouwer zoohaest hy in den tempel treedt.

Het dagblad *la Meuse* zegde: 'dat de schilder aen zyne samenstelling het grootsche aenzien der italiaensche meesters had gegeven, vereenigd aen het mystieke gevoel der duitsche school, doch altyd de kleur van zyn schitterend vlaemsch palet behoudende.' En wy stemmen dezen lof by.

Langs wederkanten der koor, boven de gestoeltens, heeft M. Bellemans twee groote samenstellingen geschilderd. Aen den linkerkant de *Instelling van het H. Sakrament.* De Zaligmaker, de oogen ten hemel gericht, wydt hetbrood; de apostelen, de eene in verbazing, de andere knielend in afwachting van het geheiligd voedsel des Heeren. Judas alleen neemt geen deel aen dit grootsch en indrukwekkend tooneel; hy richt zich op, ten einde zyne laffe en schandelyke verradery te voltrekken. Zyn goede bewaerengel verlaet hem, daer hy zich het aengezicht dekt, ten teeken van rouw. Deze schildering is, even als de andere, indrukwekkend van styl en krachtig van kleur.

Het panneel aen den overkant stelt de *mystieke Communie van den H. Raymondus* voor, den beschermheilige der ryke familie de Biolley aen wier liefdadigheid men de stukken verschuldigd is. De H. Raymondus staet in begeestering voor de H. Hostie die hem door hemelsche geesten aengeboden wordt.

Wy hebben deze mededeeling gedaen om te bewyzen dat M. Bellemans zich niet alleenlyk bezig houdt met het voortbrengen van tafereelen in olieverwschildering, maer ook reeds deel heeft genomen aen het vak der muerschildering dat zeker een groot hulpmiddel te meer is voor onze kunstenaren, ofschoon het nog al hevig beknibbeld is. Wy denken dat beide vakken met vrucht kunnen behandeld worden, en ieder in zynen aerd, meesterstukken kan opleveren.

De werken aen M. Bellemans te Verviers toevertrouwd, zyn reeds gunstig beoordeeld geweest door de koninklyke Kommissie van Schoone

Kunsten die destyds een zeer vleijend verslag daerover aen het Staetsbestuer indiende. Het is te hopen dat de versieringen die deze werken moeten omringen met denzelfden smaek en onder de leiding van bovengemelde kunstenaer uitgevoerd worden wil men eenheid in het werk behouden.

'k heb het, de traen in de oog, voor u geschreven.

Franklin parle quelque part de cette affection d'habitude qui n'est ni l'amitié ni l'amour, mais dont le siége est pourtant aussi dans le coeur.

Ik ween een traengezang
Op 't afgeloopen leven
Van een die vier jaer lang
In lief en leed me is bygebleven.

My dubbel droevig is die traen,
Omdat, o bitternisse,
Zoo vroeg de dood op 't hert kwam slaên
Van dien ik nu gemisse.

Hy was een Niets en was my Al!...
O gy, die weet van minnen,
Gy dichters, die voor 't ongeval
Een hert voelt kloppen binnen.

Die nooit het minste ding verstoot
Dat langen tyd u bybleef en diende,
Verneemt: myn arrem vogelken is dood,
En 'k ween een traengezang den afgestorven vriende!....

'k Ontving het op een lentedag
- O liefdetyd! - van iemand ten geschenke.
En telkens ik het hoorde of zag
't Deed my aen Hem en Haer gedenken:

Aen Hem die hulpe en vriend my was
En dien zy broeder noemde;
Aen Haer die in myne oogen las
En 't leven my verbloemde!

't Heeft vier jaer lang die zoete tael
- Het zangerken! - my aen het hert gezongen,
En dikwyls kwam een blyde strael
Van Liefde en Hoop tot my gedrongen.

Op eens lag al die vreugde plat:
't Werd ziek, weêrhield zyn zangen,
Zat op zyn stok verstreuveld, afgemat,
En liet zyn vlerken hangen.

Ik meesterde en bezorgde 't wel,
Maer dwaes, onkundig streven:
'k Hielp sterven die weleer zoo snel
My zong van blydschap, liefde en leven.

't Is uit! gebroken ligt de snaer,
Vaerwel, harmonieuze noten!
Gezangen, die my 't beeld van Haer
Met droomen overgoten.

Hier is myn rouwgezang
Op uw betreurde leven,
Ik heb het, vriend van vier jaer lang,
Voor u, de traen in de oog, geschreven.

KAREL DE GHELDERE.

Willem-Juliaen Avondroodt.

Een gevoelig verlies trof de stad Lier in de maend meert: de heer WILLEM-JULIAEN AVONTROODT, de nestor der vlaemsche letterkunde, ontsliep den 8 maert jl. in den gezegenden ouderdom van 86 jaren. Tot in 1830 had hy de bediening van gemeente-sekretaris waergenomen, en nog andere betrekkingen vervuld, met name degene van waterschout op de Beide-Neethen, schoolopziener voor het lager onderwys, lid van de provinciale kommissie der gevangenissen en van het bureel van weldadigheid. De litterarische nalatenschap des aflyvigen is niet groot. Hy heeft in 1826 als korrespondent bygedragen tot WILLEMS verhandeling over de oude bevolking der provincie Antwerpen, en in 1840 en 1841 in het *Belgisch Museum*, leverde hy een paer verhandelingen: *Iets over de uerwerken en klokken op de torens* (IVe D. bl. 218-21) en over de *Opdelvingen in de Kempen* (Ve D. bl. 60-70). Verders kennen wy van hem: *De Furie op Lier op den 14 october 1595.* Lier, J. VAN IN, 1840, in-8° van 48 blz.; *Ierland beknoptelyk afgeschetst*, Ibid. 1844, in-8°. *Verhandeling over den Maïs*, Lier, 1848, in-8°; *De kollegiale kerk te Lier.* Lier, 1851, in-12°. Het is ons onbewust, of hy nog meer in druk heeft laten uitgeven; maer hy schynt veel in handschrift te hebben nagelaten, en onder anderen hebben wy over eenige jaren van hem gelezen eene kleine verhandeling over de bruggen in de kempen, welke, zoo wy meenen, op ons provinciael archief nog aenwezig is.

Deze opstellen dragen blyken van veel belezenheid, doch laten onder betrekking van den schryftrant eenigzins te wenschen. Gedurende zynen langen levensloop is M. AVONTROODT in de gelegenheid geweest vele historische stukken te verzamelen, en in 1861 en 1862 heeft hy het

stedelyk archief van Lier geschonken: 1° Al de bescheeden betrekkelyk het waterschoutsambt; 2° een plan der stad Lier, zooals deze zich bevond vóór de opbouwing der oude vesten in de XVIe eeuw; 3° eene opname der rampen veroorzaekt door orkanen, watervloeden, sneeuwsmeltingen aen de dyken der Neethen, gedurende de vorige eeuwen tot in 1816; vier ettelyke oorkonden betrekkelyk de Schippersnatie van Lier.

Een koning in de Kempen.[1]

I.

Over weinige jaren kon men, in de nabijheid van het dorp L...., in de antwerpsche Kempen, ten einde van een lindendreefje, de groene deuren en vensterramen, en het laag afhellend strooyendak eener sierlijke hoeve bemerken. Langs den eenen kant der boerenwooning lagen stallingen, langs den anderen eene overgroote schure met leemen wanden. Pieter van Langendijk was de werkzame eigenaar der hoeve; door onophoudend zwoegen en onvermoeid

strijden tegen de dorheid des heidegronds, genoot hij eenen zekeren welstand, en mocht in het dorp bijna voor een rijk man doorgaan.

Een boogscheut van deze hoeve, was er eene andere gelegen van omtrent de zelfde opbrengst en grootte. Deze werd bewoond door Hendrik Koster, eenen goeden vriend van Pieter. Beide boeren bewezen zich onderling de diensten van goede buurschap. In den oogst en buitengewoone gevallen, die spoed vereischten, leenden zy elkanderen hunne dienstboden en arbeiders; in één woord, zij leefden als twee broeders die denzelfden akker beploegen.

Nochtans was hun karakter gansch tegenstrijdig: zoo zacht en goedertierend van aart Pieter was, zoo barsch en oploopend was Hendrik bij den minsten smaad. Pieter lachtte en schertste geerne en werd, als een blijde gezel, in de herbergen opgezocht en welkom geheeten; zijn vriend, alhoewel men zijne toomlooze macht en opvliegendheid vreesde, werd des niet te min ook wel ontvangen, omdat hij anderen alle goede diensten bewees, zoodra hij in goede stemming was, en dikwerf hunne feesten met eene vrolijke losheid bestuurde. Beide boeren waren van eenen veertigjarigen ouderdom.

Maar hetgeen hen misschien wel het meest vereenigde waren hunne kinderen, die zij met eenen ongeloovelijken hertstogt beminden. Wanneer Hendrik dikwijls woest en bedronken te huis kwam, en men een onweder van zijnen kwaden luim vreezen mocht, liep de kleine Anna, zijn eenig kind, tot hem, vatte liefkozend zijne handen of kroop op zijne kniën, en sloot hare armkens om zijnen hals, en zoende hem zoo vurig, dat eensklaps zijn aangezicht zich verhelderde; dan zweefde een hemelsche glimlach om zijne lippen en verzachtte hij zijne stemme om de lieve te streelen.

(1) Verboden nadruk.

Pieter had insgelijks maar een kind; Bernhart, zoo hiet het, was een dertienjarige knaap, zacht en goedaardig, het levende beeld zijns vaders; een welgespierd echt kempenkind, met den blos der gezondheid op de wangen, en die, hoewel nog zoo jong, zijnen vader reeds in den dagelijkschen veldarbeid behulpzaam was.

Als eene trouwe speelgenote minde Anna den jongen Bernhart, en hij verdedigde de aardige kleine, tegen de poetsen en treken der andere school- en speelmakkers. Zij stuwden hunne kudden gewoonlijk naar dezelve heidevlakten, en vonden weinig behagen in het spel, wanneer ze niet te samen waren; Bernhart maakte fluitjes en watermolekens voor Anna, en zij deelde met hem de vruchten warmede hare moeder steeds hare zakken vulde.

De twee boeren schepten vermaak in de eenvoudige eenstemmingheid hunner kinderen, en beloofden elkanderen ze te trouwen, indien de jaren hunne gevoelens niet veranderden.

In beide huishoudens heerschte dan aanhoudend het geluk en den vrede, slechts somwijlen door eene ongunstige weêrgesteltenis, eenen kwaden of min goeden oogst of door Hendriks korzelhoofdigheid gestoord.....

Het was op het einde van eenen schoonen dag der oogstmaand; de zonne was laag aan de kimme gedaald en kleurde den gezichteinder met eenen gloed van vuur, speelde in duizende vormen tusschen de takken der boomen en deed hunne geelachtige bladeren in zonderlinge tinten schitteren.

De velden wedergalmden van het blij geroep der koeiwachters, die hunnen gezellen door gekende zangen en kreten den avondgroet toeriepen, of hen uitnoodigden de verzadigde runderen huiswaarts te sturen.

Het bulken en loeyen der ossen, het geblaf der honden, en het gebleêt der schapen gaven een levendig voorkomen aen de anders zoo rustige heide.

De landman had toch zijn werk nog niet verlaten, want, hier en daar, sleepten peerden en ossen, met den boekweitoogst zwaar geladene karren langs de kronkelende paden voort, terwijl het trippelend geluid der vlegels door de verre echos herhaald werd.

Ten einde van het linden dreefje, op het voorplein van Pieters hoeve, ontwaarde men overgroote mijten uitgedorscht stroo; op den bodem lag graan in overvloed, en verscheidene arbeiders en dienstboden met vlegels, gaffels en vorken gewapend, schenen lustig bij hunne werktuigen te rusten en nieuwen voorraad af te wachten. Zij hijgden van vermoeyenis, en langs hunne gezengde wangen rolde het zweet in zware druppelen; toch waren zij ongeduldig en vrolijk, en een blij gemompel ruischtte onder hen.

Eensklaps uitte eene dienstmeid eenen blijden kreet en liep, vlug als eene hinde, in de richting van het lindendreefje; de andere arbeiders staken te gelijker tijd hunne gaffels en vorken omhoog en snelden, onder een schallend vreugdegeschreeuw, naar denzelfden kant.

Eene karre rolde statig en langzaam voort in de dreve. Het peerd was met groene takken versierd en omhangen, en op de karre, die met afgemaaide boekweit geladen was, prijkte een zware dennentak. Gewis, het was het leste overschot van den oogst.

Twee boeren, van de anderen slechts door hunnen bevelenden toon te onderscheiden, voerden het peerd, en een jongen knaap schonk met volle teugen, in eenen aarden beker, het gerstebier rond, hetwelk een jong meisje afwisselend en met aanmoedigende spreuken den toesnellenden overreikte. Beide kinderen noemden de twee vooruitgaende boeren: vader.

Ondertusschen was de karre het plein genaderd; het stroo werd met lange vorken afgestoken en ten bodem geworpen; de dienstmeiden schikten het lijnvormig in dunne lagen op het uitgedorschte graan. - Acht vlegels werden in de hoogte geheven en vielen allen te gelijk met eenen zwaren en eentoonigen slag op het stroo neder. Onverpoosd werd er voortgedorscht; het graan sprong kletterend uit de opengespalkte basten..... zie, men is aan het einde des beds, de vlegels vallen nog eens met een oordoovend gedruis neder en dan verheffen zij zich zwaaiend boven het hoofd, onder een driedubbel: *Hoera!* - Het is het einde van den oogst.

Het stroo werd uitgeschud en weggevaagd; de granen opgeschept, gemeten en in zakken gesloten, en de vrolijke menigte stortte met blij gewemel in de uitgestrekte kamer der boerenwooning, waar, in het midden van den haard, eene groote eiken tafel stond, die met eene volle tijl koeken van boekweitbloem prijkte, door de wakkere huisvrouw Geertruid gereed gemaakt. Elkeen stilde met wellustige gretigheid den aangeprikkelden honger, en diepe kannen van goed gerstebier, werden door de uitgenoodigden overpoosd geledigd.

Het drinken loste de tongen, en nu dreunde gansch de hoeve van vrolijke gezangen, kluchtige gezegden en uitroepen. Al de kempische liedjes werden herhaald en men vierde weerdiglijk het inhalen der leste karre van den oogst.

Beide boeren toch hadden zich in de wijden hoek der schouwe, vóór het torfvuur nedergeplaatst; zij trokken een besmookt pypje uit den zak en begonnen lustig de dampen des tabaks ten hemel op te jagen.

- Ha, Hendrik! riep Pieter lachend uit, zondag zal het er vrolijk in het dorp gaan; dan zullen wij ons nogmaals deftig kunnen verlustigen!

- Men zegt dat vele Gilden de prijsschieting zullen bijwoonen, zeide Hendrik.

- Ja, ja, de jongens van Oost- en Westmal, van Hoogstraten en Wustwezel, en ik weet niet van hoeveel andere dorpen, zullen niet ten achteren blijven. Daarenboven, de plecht van het Koningschieten zal eene menigte volks uitlokken. - Doch wie zou dit jaar het Koningschap der St.-Sebastiaans gilde betrachten; zou de oude Koning er niet in gelukken zijn rijk duurzaam te maken, met zich tot *Keizer* te doen uitroepen?(1)

- Dat zullen wij zien, viel Hendrik met heftigheid in de rede; wij hebben al eenen Hoofdman en eenen Koning, en dan nog eenen Keizer hebben, het zou niet om te dulden zijn, met al die opperhoofden!

- Zoudt gij misschien zin hebben, het lot zelf te beproeven, lachte Pieter.

- En waarom niet, indien bijzonderlijk, men den ouden Koning zoo als verleden jaar den vogel zonder tegenkamping liet nederhalen!...

- Ha, ha, ik had het wel gedacht dat er ook wat hoogmoed bij u in het spel was. Nu, nu, indien gij maar niet beter den vork en den riek dan den boog behandelt; herinnert gij uwe drij buitenschuiten nog in de leste prijsschieting?...

De scherts behaagde Hendrik in het geheel niet; hij fronste zijne wenkbrauwen en sprak met klem:

- Een louter ongeluk; toch indien ik den vogel niet afschiet zult gij het ook niet zijn.

- Ik weet niet; maar ik wed eene tonne gerstebier dat ik eer de koninklijke schild zal aanhangen dan gij, al pocht gij er over.

- Gij! gij! bruischte Hendrik op, ik wed twee tonnen bier dat gij nog geenen vleugel aanraakt; bij St.-Sebastiaan, ik wil nu, en ik zal den vogel zondag afschieten - en niemand anders dan ik!...

Door het bier verhit zou Pieter ongetwijfeld zijnen tegenspreker eens duchtig hebben geantwoord, en dezen woordenstrijd hadde in eenen hevigen twist kunnen veranderen, want de oploopige Hendrik stampte met zijnen voet in de assche, dat de wolken nevens hem opstoven, en

(1) In elke gilde is een *Hoofdman;* degene die den vogel bij de groote prijsschieting afschiet is *Koning;* drij achtereenvolgende jaren het Koningdom bekleeden, geeft recht tot den eertitel van *Keizer.*

beet den steel zijner pijp aan stukken; doch de kleine Anna kwam nu toegeloopen, klauterde op zijne knie en smeekte liefkozend:

- He, vaderken lief, ik mag zondag bij het Koningschieten maagdeken zijn, is 't niet waar? De Hoofdman heeft het mij zelf beloofd.

Hendriks gelaat nam eene zachtere uitdrukking aan bij het gulle lachje zijns dochterkens.

- Ja, ja, Anneken, gij zult den bloemtuil den Koning overhandigen; - o gij zult schoon zijn; ik zal u een schoon wit kleed uit de stad mede brengen.

- En blauwe zijden leidbanden, vader?

- Ja schoone blauwe zijden.

- O wat zal ik schoon zijn! riep het kind, en van vreugde danste het over den haard. - O, wat zal ik schoon zijn, Bernhart; een wit kleed met zijden banden! En zij vatte den jongen bij de hand als om hem uit te noodigen in hare vreugde te deelen. Toch hij bleef treurig, en wendde zijne oogen af geneigd om te weenen.

- Bernhart waarom zijt gij zoo droevig, hebt gij niet geerne dat ik maegdeken ben?

De jongen mompelde: - Ik zal er niet bij mogen zijn, Anneken!

Helaas! - antwoordde het meisje; hare dolle vreugde hield plotseling op, en zij bleef een oogenblik staan als om het raadsel op te lossen. Zij liep op nieuw tot Hendrik:

- Vader, vader, riep zij, mag Bernhart den pijl den Koning aanbieden?

- O gij schalksche knapen, lachte Hendrik, kom wij zullen het den Hoofdman vragen.

- En hij zal toestemmen?

- Mogelijk; ik denk van ja.

- O, riep nu het kind verheugd, Bernhart, gij zult den pijl den Koning aanbieden, den schoonen pijl met bonte bloemen versierd, en ik zal maagdeken zijn en hem den grooten bloemtuil geven, wat geluk!

En beide kinderen huppelden en sprongen van uitgelaten vrolijkheid de kamer rond.

Eenige oogenblikken daarna, stond Hendrik op, wenschte Geertruid en Pieter den goeden nacht, wees hunnen dank van de hand, en verliet de hofstede door zijne knechten en dienstmeiden gevolgd.

II.

De klok zond hare blijde galmen over het dorp, en kondigde het einde der hoogmisse aan. Eene dichtgeslotene menigte verdrong zich uit de te enge poort des kerkjes, en verspreidde zich onstuimig tusschen de groene boomen, die de uitgestrekte kuip versierden.

Gansch het plein had een feestelijk aanzien. De linden waren met roode en witte behangsels opgesmukt en tegen de huizen waren dennenboompjes, praalbogen en andere versiersels beplant, of veelkleurige vaandels opgestoken.

In eenen oogenblik was de gansche omtrek van volk opgepropt, en bood een levendig schouwspel aan: hier waaiden de wimpels en de standaarden der gilden in de hoogte; daar pronkten de boerenmeisjes met hunne schoone afhangende mutsen of met het zwierig strooyen hoedje, welks lange binders over hunne schouders wapperden. Verscheidene jonge lieden, met blauwe kielen gekleed, liepen met hand- en kruisbogen van den eenen naar den anderen kant der kuip, of aanschouwden nieuwsgierig de aankomende maatschappijen.

Vóór de uitgestrekte tafels der herbergen klonken, onder luid gejubel en schaterlachen, de vol geschonkene kannen en glazen onophoudelijk tegen een.

Eensklaps sloegen verscheidene trommels den aftocht; de menigte der kinderen, boerenmeisjes en nieuwsgierigen schaarde zich terstond in eenen kring rond de trommelslagers, en met moeite baanden zich de toeloopende gildebroêrs eenen doorgang door het samengedrongen volk.

De standaarden werden aan jongelieden, gezeten op zware werkpeerden met allerlei versiersels bont behangen, overgestoken, en in een dravend over en weder rijden openden zij aan de gilden eenen breeden weg tusschen de dorpenaren.

Nu stelden de gilden zich langzaam in beweging. Vóór elke maatschappij ging een trommelslager; na hem een sterk gespierd man, die eenen langen wimpel aan eenen stok gehecht, als eene zegevierende bannier, boven het hoofd der Koningen en hoofdmannen zwaaide, terwijl dezen met zware zilveren ketens, schilden en eermetalen behangen, statig vooruitstapten, gevolgd door de in twee reyen geschikte gildebroêrs met hunne opgesmukte bogen in de hand.

Het was de gilde van St.-Sebastiaan die den stoet opende. In het midden, ging een lieftallig kind, een maagdeken met een wit kleed en eene kroone van witte bloemen op het hoofd. Twee der jongste gildebroêrs leidden haar. Zij waren ook met het bewaken des houten vogels belast, dien het maagdelijn in de hand droeg, want het was eene onuitwischbare schande zich denzelven te laten ontrooven, hetgeen niet zonder voorbeeld was en meermalen tot bloedige gevechten aanleiding had gegeven.

De kleine Anna was zoo bevallig met haar bloemenkroontje om de blonde lokken, dat de moeders haar hunnen kinderen met de vingeren wezen:

- Zie eens, hoe schoon het maagdeken is!

En de kleinen klapten van verwondering in hunne handjes.

Daarop volgde eindelijk Bernhart met den kostelijken eerepijl dien den overwinnaar moest overgereikt worden.

De uitgenoodigde maatschappijen kwamen in de zelfde orde achterna, volgens de oudheid hunner instelling gerangschikt. Onder het handgeklap en de blijde toejuichingen der omstaanders trokken de gilden de kuip over, door eene ontzaggelijke menigte gevolgd.

Een kwaart uurs buiten het dorp was een groot veld, waar in het midden eene hooge wip opgestoken was. Bij het aankomen der gilden, werd zij nedergelaten en met den houten vogel op haren punt weder opgeheschen.

Nu werden de bogen gespannen en de pijlen veerdig gemaakt: de schietbeurt werd den mededingeren uit den St-Sebastiaan door het lot aangewezen.

De oude Koning opende den kampstrijd; hij schoot zijnen pijl in de

hoogte, raakte met forsschen slag den vogel; deze wiggelde, doch bleef vast aan de wip geklemd.

Dan krijschten de pijlen in de lucht, vele verloren zich onwerkzaam in het wijde ruim of deden de tengere wip beven; geen die den vogel trof.

Het was eindelijk de beurt van Hendrik; met stijve aandacht lette de menigte op zijne beweging; want hij zwoer bij hoog en leeg, dat hij den vogel niet zoude missen, maar hem verbrijzeld nederhalen. - Hij spant zijnen boog, mikt met vaste hand, lost den pijl.... doch te vergeefs; hij vloog snorrend door de lucht en kwam een oogenblik daarna op een langen afstand nedervallen.

Het rood der schaamte steeg hem op het voorhoofd en met slecht bedwongen spijt ontving hij het schertsen zijner gezellen.

- Hendrik, lachtte Pieter, uwe tonne gerste zult gij ten uwen koste aangeboden hebben; maar ik scheld ze u kwijt, indien ik den hooveerdigen kop van het dier niet verbrijzele.

Te gelijker tijd stak de boer zijnen pijl op de peze, hief zijnen boog omhoog en, een stond nadien, kwam de kop des vogels met zijnen schicht ten bodem.

- De vogel blijft voor u, beproef het nog eens, schertste Pieter Hendrik tegen, want ditmaal heb ik het op zijne gansche romp geladen.

De pijlen vlogen zonder ophouden in de hoogte: nu daalde de steert, dan een vleugel van het dier neder, en bij Hendriks beurt bleef er niets meer dan een rondvormige klomp op het einde der wip; doch door zijne woeste onstuimigheid miste hij nogmaels het wit.

- De vogel blijft dan voor mij! riep Pieter tergend uit:

Doch vooraleer hij zijnen boog nog gespannen had, kwam de vogel ter aarde gevallen! want Hendrik door zijnen hertstogt weggerukt, had met eene behendige gauwheid eenen tweeden pijl uit den koker getrokken en in de lucht gezonden. De tweede scheut echter, tegen alle wetten der booggilden, had een hevig misnoegen bij de boeren opgewekt. Men rukte den ordeschenner van de wip weg, en zelfs eenigen bedreigden hem met hunne opgehevene vuisten.

- Doemnis! morde Hendrik en brak in alle slach van woedende beleedigingen tegen zijne aanvallers los.

De verbrijzelde klomp werd op nieuw naar boven geheschen, en na een oogenblik vertoevens ging het schieten weder geregeld voort.

- Hendrik, ik behoef geene twee scheuten om Koning te zijn, riep schertsend de onvoorzichtige Pieter.

Nu stak hij den boog oomhoog, trok de peze in eenen kring naar onder, liet dezelve met snelheid en juistheid zijnen vingeren ontglippen, zoo dat de vormlooze romp in duizende verbrijzelde stukken met den gebroken pijl nedertuimelde.

Alsdan hief al het volk luidruchtige hoeras aan, de trommels sloegen den zege, de wimpels en de vaandels zwaaiden in de lucht, en de Koninklijke eereteekenen werden op Pieters borst gehecht.

Hendrik voelde zijnen boezem geweldig jagen; het rood der schaamte en der gramschap kleurde zijn voorhoofd, en norsch en met zwijmelende stappen, volgde hij den stoet die langzaam aftrok.

III.

De avond was gevallen; gansch het dorp lag in het donkere kleed des nachts gehuld, doch het woelen en feestvieren was nog niet gestaakt. - De bleeke stralen, die de maan van tijd tot tijd door de wolken schoot, lieten verscheidene menschen-groepen ontwaren, die langs de straten als nachtelijke schimmen dwaalden, de gevulde herbergen verlieten, of gezamenlijk eene zale inrukten, waar een dartel muziek tot den dans uitlokte.

In de herberg, die tot vergaderplaats aan de St.-Sebastiaans gilde diende, ging het nog even druk, en de omtrek weêrgalmde van woest geschreeuw en vrolijke gezangen. De glazen klonken tegen elkander, of vielen verbrijzeld op den grond; met eene uitgelatene vreugd bood de eene boer den anderen zijne volle kan aan, die men tot op den bodem ledigde, en in groote bierkuipen onophoudelijk weder vulde.

Aan den onvasten tred, de stotterende stemme en zotte of weinig samenhangende gezegden, kon men bespeuren dat eenigen zich te veel aan het drinken verlustigd hadden, en misbruik maakten van het gerstebier, dat naar believen rondgeschonken werd; want de gilde *teerde*[1], om de inhulding van den nieuwen Koning te vieren, en de boeren konden alzoo hunne gulzigheid verzadigen, zonder hunne gierigheid te kwetsen.

Uit het schaterend lachen en het gewar van fijnere stemmen, die uit eene nevenzale opstegen, kon men opmaken dat de vrouwen der gildebroêrs zich even goed aan het *zuipen*[2] verlustigden, en dat hun vermaak niet minder luidruchtig was, dan hetgene hunner echtgenooten.

Op den kerktoren sloeg het negen ure!

De Hoofdman sprong op eene tafel en beval stilte. De plecht der inwijding des nieuwen Konings ging plaats grijpen, en hij zou de macht ontvangen om zijn ambt uitteoefenen.

Pieter werd dan in eenen lederen zetel met gulden versiersels behangen, nedergeplaatst; de Hoofdman naderde hem, kuste hem op de wang, en hing om zijnen hals de zilveren schild, teeken zijns Koningschaps.

Al de gildebroêrs hieven hunne bekers in de hoogte en riepen driemaal:

- Hoera, Hoera, de Koning!

Daarna kwam den kleine Bernhart en gaf den eerepijl zijnen vader over. De blijde man hief het kind van den grond en zoende het met liefde en vreugd.

Nu was het oogenblik daar, dat het maagdelijn den bloemruiker den Koning moest overhandigen; de twee geleiders traden vooruit met de kleine Anna, die zich bevallig boog om den bloemtuil aan te bieden.

Eensklaps rijst er een woeste kreet uit eenen hoek der zale op, en te gelijker tijd breekt een sterke man door de verbaasde aanschouwers; hij vliegt vóór de maagd, rukt haar den ruiker uit de handen en vertrapt hem met woede onder de voeten!

- Doemnis! ik zou gedoogen dat *mijne* dochter, *mijn* kind, *u* lafaart dien ruiker zou overhandigen, die mij, mij alleen toekwam!

Het was Hendrik. In eenen hoek der zale, was hij aan het redetwisten; met hardnekkigheid hield hij staan, dat hij Koning moest zijn,

(1) *Teeren.* - Zoo noemt men het jaarlijksch feesten der gilde, waarop elk lid, tot het ledigen der daartoe gestelde biervaten, kosteloos en naar believen, mag drinken.

(2) *Zuipen.* - Een zekere drank samengesteld uit bier, eyeren, enz., in gebruik bij de vrouwen der gildebroêrs, op de feesten der maatschappij.

mits hij het eerst den vogel om laag gehaald had; hij sloeg met forsche vuist op de tafels, braakte tegen iedereen zijne gramschap uit en verkoelde zijne jagende borst met onmatige teugen biers.

De dampen van het vocht verhitteden nog meer zijn hoofd, en weldra kende zijne onstuimigheid geene palen meer. - Met innig spijt had hij de plecht der krooning nagezien; hij beet zijne lippen ten bloede en krampte de vuisten ineen; doch als hij de kleine Anna zag, die den bloemruiker, zijnen tegenstrever, thans zijnen doodelijken vijand, ging overreiken, bezat hij zich zelven niet meer van woede en sprong hij vloekend vooruit.

De verontweerdigde leden zochten hem te vergeefs van daar weg te rukken; hij hief zijne vuist in de hoogte en zweepte ze in eenen halven kring rond zich, zoodat hij verscheidene boeren deed overhoop tuimelen; want Hendrik was buitengemeen groot en sterk gespierd, en om zijne reuzenmacht bij de boeren geducht.

- Ah! gij armzalige schutter, gij zoudt Koning zijn!... gij!... door list hebt gij den vogel afgeschoten.... Ik moest Koning zijn, ik alleen! bij den duivel, ik zal niet gedoogen dat gij die nauwelijks eenen pijl in de hand kondt houden, hooveerdig het hoofd zult opsteken en meester in de gilde spelen!...

En hij boog zich dreigend voorover, als wilde hij de zilveren plaat van Pieters borst rukken.

Deze hoon was te groot!... Hoewel anders zachtaardig en kalm, kon Pieter thans zijnen toorn niet langer bedwingen; zijn oog ontvlamde en schoot stralen vuurs. - Eensklaps, als een getergde wolf, bonsde hij van zijnen zetel op, en plofte zijne geslotene vuisten met kracht op Hendriks borst. De worsteling nam aanvang.

- Ah! grijnsde Hendrik, kom hier dat ik u verplettere!

En met alle de zwaarte zijns lichaams liet hij zich op Pieters schouderen nedervallen en overhelde hem zegepralend. - Deze voelde zijne beenen wankelen onder den last die hem drukte, maar met behendigheid en kracht sloot hij zijne twee armen rond de lenden zijns tegenstrevers en strengelde hem als in eene ijzeren ketting vast.

De aanschouwers vormden zich eenen kring rond de worstelaars, en bleven nieuwsgierig en beweegloos dit schouwspel aanstaren, of bestond het er een te naderen, dan zweepte Hendrik hem zoo ongenadig den ijzeren arm door het gezicht dat hij met eenen pijnelijken kreet ter zijde vloog.

Nu werd het verschrikkelijk om zien, met wat woedend geweld Hendrik op Pieters schouderen drukte en met welke behendige en vaste bewegingen, deze zich nederboog, zich weder oprichtte, en zijnen aanvaller het evenwicht poogde te doen verliezen, en altijd vaster en vaster de armen rond Hendriks lenden strengelde. Ook ziende dat hij zijnen vijand zoo niet kon bemeesteren, wierp zich de boer plotselings achteruit, en rukte zich los; - ging eene trede achterwaarts en sprong weder met geslotene vuisten op Pieter toe, en stiet ze hem zoo geweldig in het aangezicht, dat het bloed hem langs neus en mond henen spoot. Nu wisselden herhaalde slagen en stooten, zich onverpoosd. De bebloede handen zweepten onstuimig door elkander, en vielen somwijlen met zoo veel geweld op de borst, dat zij eenen pijnelijken zucht deden ontsnappen.

De omstaanders aanschouwden met angst de beide kampvechters, doch geen was vermetel genoeg hen te naderen, want niemand wilde zich tusschen beiden stellen, om ten koste eener kneuzing hunne worsteling te doen ophouden.

Eenige spraken den burgemeester of den veldwachter te gaan halen; doch het groot getal dat min of meer vermaak in deze worsteling schepte, in welkdanige zij ook niet zelden deel namen, waren van gevoelen dat men hen onderling het geschil moest laten vereffenen.

En de worsteling duurde altijd woedender en woedender voort. Het zweet stond in zware druppelen op beider aanschijn, en zij hijgden naar hunnen adem als twee stieren die zich eene prooi betwisten. - Hendrik schuimbekte van spijt en razernij; hij matte zich te vergeefs af, in duizend onberadene poogingen, om zijnen tegenstrever tegen den grond te werpen, want Pieter kalmer, hoewel verhit door het gevecht en de wraakzucht, ontvluchtte zoo behendig zijne onbeteugelde slagen, dat hij niet overmand werd.

In het heetste van het gevecht, ontsprong eensklaps een hertscheurende kreet eener vrouwenborste en met hangende haren en weemoedig kermen, stortte Geertruid tusschen de twee kampvechters.

- Weg, eerlooze slange! schreeuwde Hendrik, en met eenen woesten stoot deed hij de vrouwe op zes stappen van daar, in het midden der omstaanders, nedertuimelen.

Nu kwam een helsche grimlach Pieters aangezicht benevelen!

- Ah, gij boosaardige lafaart, gij vrouwenmishandelaar, kom hier dat ik u wurge!

En met eenen sprong greep hij Hendrik bij den doek, die vast rond zijnen hals geknoopt was, en liet er zich met al het gewicht zijns lichaams aanhangen.

- Ten gronde!... Ten gronde!... Schreeuwde hij woedend, en deed zijnen vijand vooroverhellen.

- Laat los! laat los! bulderde Hendrik, en hij bracht zijne twee handen aan den hals en trachtte die van Pieter, welke die hem als twee nijptangen klemden, los te wringen.

Tot alle antwoord, sprong Pieter recht en liet zich met eenen harden snok aan den doek nederhangen...

Laat los!... gij wurgt mij!... riep Hendrik met gesmoorde stemme.

- Ten gronde! ten gronde!... schreeuwde Pieter hem tegen, en knoopte en wrong den doek nog vaster in een...

Hendrik stampvoette van woede en smerte; nu sloeg hij zijne gekromde vingeren in de handen die hem geketend hielden en doorreet ze woedend met zijne nagels; dan bukte hij het hoofd, en met den blauwverwigen mond poogde hij te vergeefs zijns tegenstrevers handen te bereiken om ze tot lossen te dwingen...

Afgemat, uitgeput door deze hopelooze poogingen, verzamelt hij nog eens alle zijne krachten, als een tijger, die zwemmend in zijn bloed, zich voelt bezwijken nog eens zich tegen zijnen vijand met eene bovennatuurlijke macht opwerpt; zoo ook richtte zich Hendrik op, draaide met snelheid op zijne hielen rond, en sleepte Pieter in eenen kring mede. Tafels, stoelen, kannen en glazen vielen met gedruis ten gronde; want door de snelheid van het draayen verloren Pieters voeten het evenwicht en, als de vleugel eens windmolens zwaaide hij met zijnen vijand rond; doch hij loste niet en snoerde nog vaster den halsdoek toe.

Alsdan draaide Hendrik door wanhoop gedreven zich nog eens rond: - zijne oogen stonden bloedverwig in hunne holtens; zijn aangezicht was bleek als dat van eenen doode; - hij draaide nog eens en uitgeput stortte hij loodzwaar neder. - Pieter viel boven op zijn roerloos lichaam.

Nu had de worsteling lang genoeg geduurd; de boeren liepen toe, rukten de twee vechters van elkander, en niet tegenstaande zijne be-

dreigingen droegen zij Hendrik aan de deur, die achter hem toegesloten werd.

Eenige stonden nadien ging de bijna geëindigde plecht voort. Pieter werd op nieuw tot Koning uitgeroepen, en het feest duurde tot laat in den nacht.

s' Anderendaags vergaderde de raad der gilde, en om Hendriks schandelijk gedrag te straffen, zoowel als om soortgelijke tooneelen te voorkomen, werd hij met eenparigheid van den lijst der leden gevaagd, en voor eeuwig onbekwaam verklaard, nog van de gilde deel te maken, of hare feesten bij te woonen.

IV.

Verscheidene jaren waren sedert de noodlottige worsteling in de St.-Sebastiaans gilde verloopen, en toch was de haat en de afkeer tusschen de twee buren nog altijd hevig en innig; - wat zeg ik, hij was van dag tot dag aangegroeid, door de geschillen die onophoudelijk tusschen hen plaats grepen. Inderdaad, daar hunne hoeven nevens elkander lagen, zoo lagen ook meest alle hunne weilanden en velden nevens een. Nu was het om eenen scheidpaal te doen, dien de een of de ander beweerde verplaatst te zijn; dan hadden Pieters runderen weder op Hendriks goed geloopen en zijnen oogst vernield; dan bekloeg zich Pieter, dat zijns buurmans peerden zijn hooigras bedorven hadden. De haat alléén maakte, dat deze twee mannen welke zoo lang als vrienden denzelfden akker beploegden, nu geenen dag meer konden zien voorbij snellen zonder reden tot krakeel en niet zelden tot rechtsgeding te vinden.

Zoo moest de wraakzucht in plaats van door den tijd uit te dooven, in beider herten meer en meer ontvlammen. - Iedereen haatte zich op de twee hoeven als om prijs. De knechten, de meiden, de arbeiders waren steeds onderling in geschil gelijk hunne meesters, en niet zelden werden zij handgemeen; daarbij was het ook altijd niet enkel toeval, maar dikwijls kwaadwilligheid der dienstboden, die de gramschap der vijandige boeren deed ontglooyen. Dan reed de knecht over 's buurmans land, en 's anderendaags beval de getergde boer het zelfde bij den dader te doen; allen deelden den haat hunner meesters tot de kalverjongens toe, die hunne gansche kudden in 's buurmans weiden stuwden om hunne makkers te tergen, die de eerste gelegenheid te baat namen om het tiendubbel te vergelden.

De haat had de twee, anders zoo rustige hoeven, tot eene helle gemaakt, waar in stede van dankzeggingen tot den Heere en vreugdeliederen, van 's morgens tot 's avonds, de akeligste verwenschingen ten hemel opstegen.

Nochtans leefden er te midden dezer godvergetenen twee schepselen die elkander niet haatten, maar integendeel eene tedere liefde toedroegen. - Hoe zou Bernhart, de kleine Anna, zijne speelgenoote, zijne zuster kunnen vergeten hebben en hoe zou hij degene kunnen haten, wier zacht en bekoorlijk beeld, wanneer hij aan zijne zoo gelukkige kinderjaren droomde, vóór zijne oogen zweefde, en zich aan al de herinnering diens vreugdevollen ouderdoms mengde?

En Anna, die nu tot eene lieve en bevallige maagd opgegroeid was, zij had met de jaren in heuren boezem eenen ongekenden gloed voelen oprijzen. Bernhart bemeesterde onwillekeurig hare inbeelding, en hoe meer zij te huis tegen 's jongelings naastbestaanden hoorde uitvaren, hoe meer hare neiging haar tot hem trok. Zij alleen vermogt haren vader te stillen in zijne opbruischende gramschap, en niet zelden

verworf zij door haar bidden en smeeken, dat hij eenig geschil liet varen en zijne ontwerpen van wraak niet verder dreef.

Zij was de zoete schutsengel van Hendriks huisgezin! Anna was zijn eenigste troost in de smert; want sedert den hoon dien hij ontvangen had, vluchtte hij alle vermaken, en zat gedurig in den hoek des haards, somber en mijmerend, den rook en het spele der vlammen aan te staren; en dan vermocht hem niemand te stooren in zijne zwaarmoedigheid, of met slecht bedwongen toorn, wees hij den vermetele van de hand; dan kon niemand buiten Anna eenen glimlach op zijn aangezigt tooveren, eenen glimlach van diepe vaderlijke liefde, de beantwoording harer kinderlijke streeling. Sedert den dood zijner gade had hij zijne liefde gansch op dit eenig voorwerp verzameld, met al de kracht van zijn levend en driftig karakter.

Niettemin van Bernhart of van zijne ouders mogt Anna niet spreken, en slechts aanhoorde hij met donkere stemming, de verhalen der kindschheid zijner dochter, als er die haatbare naam in gemengd was; ook hoe zeer de maagd leed door het bedwingen harer innigste neiging, had toch het kinderlijk gevoel de overhand, en vermeed zij zorgvuldig eene pijnelijke herinnering bij haren vader op te wekken; zelfs vlugtte zij de ontmoeting van haren vorigen speelmakker.

Het eerste jaar dat op den twist hunner ouders volgde, vereenigden zich dikwils de kinderen in een verborgen hoekje om samen te spelen, of als zij de kudden hoedden, kon men hun niet verbieden elkander dagelijks op te zoeken.

Doch niet tegenstaande Bernharts smeeken, werden tot zijne groote verwondering hunne bijeenkomsten van maand tot maand zeldzamer, en vier of vijf jaren nadien, zag hij het meisje zelden nog. Bij het besef van hetgene zij haren vader schuldig was, had zich ook eene tot dan toe onbekende maagdelijke schuchterheid gevoegd.

Meermalen als zij te samen in hunne aanpalende akkers werkten, had de radelooze Bernhart te vergeefs van vreugde zijne klak in de hoogte geworpen; en wanneer hij van verre haar toeriep: - Goeden dag Anna! - had zij zich telkens, terwijl het rood der schaamte hare wangen overtoog, omgedraaid, en zachtjes antwoordde zij slechts: - Dag Bernhart! - en een weinig nadien verliet zij het veld, of zette haar werk aan eenen afgelegeneren hoek voort. Kwam hij haar in eenen weg tegen of ontmoette hij haar zondags in het dorp, bij het ter misse gaan, boog zij steeds het hoofd als zij Bernhart zag aankomen en antwoordde nooit als met eenen stillen groet.

De jongeling wist niet aan welke reden dit zonderling gedrag toe te schrijven. Zou zijne lieve speelgenoote den haat haars vaders ten zijnen opzichte deelen, of zou zij slechts uit vrees voor Hendrik hem zoo afkeerig zijn en zoo hardnekkig vlugten? Hij hield zich bij voorkeur aan deze leste reden; want het gepeins, dat zijne zuster hem haatte, ware hem te wreed geweest, hadde hem te pijnelijk den boezem doorgriefd.

Van jaar tot jaar, echter, groeide in hem de liefde tot Hendriks dochter aan. Het tijdstip was gekomen dat zijn bedwongen hertstogt met geweld uitbersten moest; gelijk de damp, in eene geslotene busse opeengeperst, meer kracht erlangt, zoo ook was zijne liefde inniger geworden door den wederstand zelven.

Nu ging hij gansche dagen treurig en mijmerend langs de velden; hij vlugtte de spelen en de vermaken zijner vrienden! Het was de vrolijke Bernhart niet meer, die zoo gul en blij door het leven scheen

te rollen; men zag hem niet meer in de herbergen; op de feestdagen was hij in de vlakke heide te vinden of zworf hij in de zwarte dennenwouden; zijn werk deed hij achteloos en ongeregeld, en de droeve Pieter wist niet wat hij van zijnen anders zoo ieverigen zoon moest denken.

De arme Geertruid bijzonderlijk, zag met moederlijken weemoed dat eene geheime smert haren zoon deed verkwijnen. Meermalen trachtte zij de oorzaek zijner ziekte te raden, doch te vergeefs! Bernhart die tot dan toe niets voor haar verborgen had gehouden, bleef halsstarrig deze bekentenis weigeren. De vrouwe zag met afschrik dat zijne geheime kwaal hem met haastige stappen naar het graf moest slepen.

De malsche blos was van zijne uitgeteerde wangen verdwenen, en zijn anders zoo sterke lichaamsbouw was als weggesmolten onder den last zijner droefheid; hij geleek een levend geraamte.

Door moederlijke zorg

gemarteld, wilde zij toch het noodlottig geheim ontdekken. Eens dat Bernhart treuriger en droefgeestiger was, als ooit te voren, nam zij hem bij de hand, leidde hem in eene eenzame kamer, en daar smeekte zij hem, bij al wat hem duurbaar was, haar zijn hart te openen. Zij bad, weende; streelde; zij wierp zich op de kniën en zoende de handen haar zoons, en toonde zoo veel smert over dezes wreede handelwijze, dat Bernhart niet langer kon wederstaan; hij beleed alles en bekende aan Geertruid zijnen hartstocht.

Helaas, de kwaal was hopeloos!

Doch wat vermag eene moeder niet; eene moeder, als het lot, het leven van haar eenig zoo geliefd kind in het spel is! - Zij onderwerpt zich zonder tegenkanting aan de smertvolste vernederingen; haar hart toont haar de hoop, waar anderen slechts bittere teleurstelling ontmoeten.

Eenige dagen na dit voorval, verliet Gertruid tegen het vallen van den avond de hoeve. Zij ging nu gouw, dan weder langzaam, met ongeregelden tred voort in de rigting van Hendriks wooning. Eensklaps bleef zij stilstaan vóór de hoeve van den gevreesden boer met den afschrik eens jagers, die eenen tijger in zijn hol zijne jongen wil gaan ontrooven.

Doch die onzekerheid duurde slechts een oogenblik, want de moed eener moeder is zonder palen. - Zij nadert... heft de kling der deure op, en staat in de voorkamer der boerenwooning....

In eenen hoek des haards, waar nog eenig torfvuur onder eenen grooten koperen ketel smookte, zat Hendrik. Met het hoofd op de handen geleund, had hij nauwelyks de inkomende bemerkt.

- Goeden dag, Hendrik; - morde met bevende stemme de ontstelde vrouw.

Bij deze gekende sprake, hief de boer het hoofd verwonderd op, met eenen blik die scheen te zeggen: - wat wilt gij van mij?

Doch hij keerde zich even haastig naar het vuur en bleef in rustige houding voort rooken, als ware er niets gebeurd en stond niemand daar.

De arme moeder naderde hem met bange schreden.

- Hendrik, ik zoude het voor eene gunst van uwentwege aannemen, indien gij één woord van mij wildet aanhooren!

Langzaam wierp de boer eenen doordringenden oogslag op Geertruid, en zeide: - Nu spreek maar, hoewel uw bezoek verre is mij aangenaam te zijn.

- Hoe lang zal dit ellendig geschil tusschen twee voorheen boezemvrienden voortduren, begon Geertruid met half luide stemme; heeft deze rampzalige haat niet lang genoeg geduurd? Betaamt het wijzen menschen en nog meer christenen, de wraak en de afgunst zoo lang in het hart te blijven dragen?

- Is het mijne schuld, onderbrak Hendrik barsch en zonder het oog op te heffen, dat men mij onophoudelijk tergt, en mij dwingt het kwaad door kwaad af te weeren en te vergelden?

- Hendrik, antwoordde de vrouwe door dezen bijna kalmen toon aangemoedigd, Hendrik, laat ons maar rechtuit bekennen, zonder omwegen te gebruiken, dat de meeste geschillen slechts door ons eigen gemoed veroorzaekt werden, dat wij ons zelven kruisen met kwaad te zoeken waar er geen bestaat... Ware het niet beter als te voren in rust en vriendschap te leven?

- Gij hebt gelijk, vrouwe, laet mij met vrede en ik zal u met vrede laten.

- Helaas! te voren toen wij vrienden waren, rezen alle deze twisten tusschen ons niet op; en toch ik zweer het u, ik of mijn man willen u niet meer kwaed dan voorheen.

In Hendriks oog blonk de aanbrekende toorn.

- Uw man is een verraderlijke vriend, mijn vijand tot in den dood! Hij heeft mij gehoond, gelasterd, bespot. Hoon voor hoon! haat voor haat!

Geertruid zag wel dat zij eene te gevoelige snaar van zijn hart had

aangeraakt, en dat haars vijands haat onverbiddelijk was. Tranen schoten in hare oogen en met bewogene stemme sprak zij:

- Zoo mijn echtgenoot u beleedigd heeft, waarom moeten dan onze kinderen er de straf van dragen? Hendrik, indien gy onzen Bernhart zaagt, die zoo dikwils met uwe Anna speelde, uw petekind dat gij zoo zeer bemindet, gij zoudet medelijden er mede hebben. De afgekeerdheid tusschen u en zijn vader doodt het arme kind; zijne ziel heeft zich zoo in eens aan de herinneringen zijner kindsheid niet kunnen ontrukken zonder te bloeden!

- Is het mijne schuld? spotte de boer, die onder onverschilligheid zijne aandoening wilde verbergen.

Geertruid bemerkte het; met meer hoop ging zij voort:

- In name onzer vorige vriendschap, heb medelijden met mijnen armen zoon!.... Gij hebt wel kunnen opmerken hoe zeer steeds mijn kind aan uwe dochter verkleefd was, hoe zeer hij haar beminde; gij hebt misschien zelfs ontwaard dat zyne liefde niet onbeantwoord bleef; want gij zijt ook vader en het moet u niet moeielijk zijn, het hart uwer teêrgeliefde dochter te doorgronden. O, zoo het lot mijns Bernharts u onverschillig is, heb ten minste medelijden met uwe dochter; heb medelijden met het arme kind; maak hun beiden zoo niet gewetenloos het leven bitter en smertelijk. Haat mij; haat mijn echtgenoot, maar verstoot mijn kind niet, maak het gelukkig, en wij zullen u zegenen alle de dagen onzes levens!!...

Overvloedige tranen zegden nog meer dan hare woorden; zij snikte en zuchte overluid van aandoening.

Hendrik voelde ook een traan van weemoed in zijn oog opwellen, bij het afgeschetst tooneel der smerte beider jonge lieden; doch zijn hart was nog te vast de wraakzucht aengekleefd om der rede gehoor te geven. De hem aangedane hoon rees levendiger en levendiger voor zijnen geest op en verhief zich tot een reuzenbeeld dat alles achter zijne wangestalte verborg, uitgenomen de haat alleen! Ook hij bedwong alle de tegenstrijdige gevoelens die zijn hart bemeesterden onder eenen onmeêdoogenden spotlach, en met woorden die als messen Geertruids boezem doorvliemden, grijnsde hij:

- Ha, zoudt gij u zoo laag willen vernederen, gij, de vrouw van eenen Koning der gilde, voor uwen zoon de hand te bedingen van de dochter desgenen die als één hond aan de deure van den St.-Sebastiaan geworpen werd? - Hebt gij zoo lang door laster de schande op mijn hoofd geroepen, om Bernhart met Anna een verachtelijk huwelijk te doen aangaan!.,.

- Helaas! zuchtte de vrouw, gij kent de omstandigheden... gij weet hoe zeer wij schuldeloos zijn. Maar kunt gij dien ingebeelden smaad niet vergeten, indien ik den vuistslag wel vergeet, dien ik van u zoo onverdiend ten loon mijner tusschenkomst ontving?

Deze woorden in plaats van een goed uitwerksel op Hendrik te maken, ontstelden hem nog meer; het rood der schaamte glom op zijn voorhoofd; want hij had de hand tegen eene verdedinglooze vrouwe opgenomen; ook aanzag hij deze herinnering, als een verwijt en eenen hem op nieuw toebrachten hoon.

Met woede riep hij uit:

- Hoor vrouw, hetgene gij mij vraagt is niet mogelijk, en nog min zult gij door verwijten iets van mij bekomen. Een andermaal zou ik u raden u te wachten, mij in

mijn eigen huis, bij mijne haardstede te komen beleedigen! En nu, hoe eer gij de hoeve verlaat, hoe liever en hoe aangenamer het mij zou zijn!

En met deze woorden wees hij naar de nog opstaande deur.

Door deze beleediging en de overmaet harer droefheid verplet, verliet Geertruid de hoeve, want zij begreep nu, dat zij door haar bidden en smeeken op het versteende gemoed haars buurmans niet zoude winnen.

V.

Het was op het einde van eenen schoonen dag van september; de zonne was bijna achter de kimme gansch verdwenen; doch geen windje, voorbode des avonds, lispelde door de bladeren der boomen.

Eene smachtende dofheid heerschte op het veld; de vogels zongen niet meer; de dieren ademden pijnelijk en lieten een treurig gebrul hooren, over gansch de natuur scheen een uitgestrekt kleed van stille plecht geworpen, als in afwachting van een buitengewoon luchtverschijnsel.

Pieter stond aan zijne deur, en zag met stijve aandacht de wolken na, die met vlugge snelheid aan den gezichteinder dreven.

- Een geducht onweder hangt boven ons hoofd, Geertruid. - Het is gelukkig dat wij onzen oogst in de schuur hebben; want degenen die nog iets op 't veld hebben staan zullen weinig binnen voeren.

Eene pijnelijke uitdrukking kwam op Geertruids gelaat.

- Zou het onweder nog lang vertoeven, sprak zij, onze Bernhart is nog niet te huis? - De arme jongeling, ik heb hem zooveel het in mijne macht was, gepraamd met eenigen zijner vrienden naar de begankenisse van H.... te gaan. Altijd zoo treurig, zoo somber, helaas! - helaas! - mogt hij zich eens goed verlustigen!...

Eene traan glinsterde in Pieters oog; hij boog het hoofd en antwoordde niet.

Een stond daarna brak eene vurige bliksemschicht uit de wolken; Geertruid en Pieter maakten godvruchtig een kruis op hun voorhoofd, en besproeiden zorgvuldig de hoeve met gewijd water.

Een donderslag door alle de echos der vlakte herhaald, volgde op den bliksem. De regen viel in zware druppelen en met onstuimig geweld uit de lucht; een hevige noordenwind bulderde akelig in de kruinen der eiken, en zweepte de tengere toppen der dennenboomen voor zich heen.

De twee echtelingen hadden de buitendeur en de luiken der vensters vast toegesloten, en toch huilde het onweder met naar gedruisch in de wijde schouw.

- Geertruid door angst ontsteld, nam een gebedenboek, en begon het roozenhoedje te bidden; men kon zien aan hare vurige opgetogenheid en onrustigen blik dat zij voor haren zoon bad.

Het onweder verdubbelde van woede; de bliksemschichten schoten onverpoosd op elkanderen, door de lucht en men hoorde het onophoudelyk ratelen des donders.

Bevend deed de goede moeder het gebedenboek toe:

- Helaas, waar is nu onze arme Bernhart? Het is toch wonder dat hij heden zoo lang vertoefd?

Pieter zat mijmerend in eenen hoek der kamer; eenige achterdoch had hem ook bevangen; echter trachtte hij de vrees zyner vrouw te stillen:

- Wel, daar is niets buitengewoons in dit achterblijven! Bernhart zal zich tot het vallen van den avond opgehouden hebben, en door het onweder verrast, gedwongen zijn geweest onderwege te schuilen.

Niettemin beklemde een bang voorgevoel het hert der arme moeder; zij opende op nieuw haar boek, en begon met nog meer vurigheid te bidden.

En buiten loeide en brulde het onweder altijd even onstuimig voort!...

Eensklaps klonk er een harde slag op de buitendeur; - de moeder sprong met eenen blijden kreet op:

- Daar is hij! riep ze, en schoof haastig de grendels weg.

De arme vrouwe kon echter niet eene uitroeping van verwondering bedwingen; want in plaats van Bernhart trad een lang mager ouderling binnen; de grijze lokken die om zijn voorhoofd speelden gaven hem een eerbiedwekkend voorkomen. Hij was gansch in het zwart gekleed, en droeg een korte broek en langen toegeknopten frak; aan zijnen driekantigen hoed kon men bespeuren dat het een priester was. - Het water druipte van zijne kleederen!....

Bij zijn intrede was Pieter eerbiedig opgestaan en op ondervragenden toon sprak hij:

- Goeden dag, mijnheer pastoor?

De herder der parochie, want inderdaad het was hij, begreep den wensch van den boer.

- Goede lieden, sprak hij, terwijl hij den regen van zijnen hoed schudde en eenen stoel bij het vuur schoof, goede lieden, gij zult gedoogen, hoop ik, dat ik eene schuijlplaats tegen het onweder bij u zoeke? Ik heb verre van hier eenen gekwetste moeten bijstaan!

- Een gekwetste? kwam nieuwsgierig Geertruid, terwijl zij eenen mastentak op het vuur legde en met de blaaspijp trachtte te doen vlammen.

- Ja, vrouw Geertruid, sprak de herder met weemoedige stemme, er is schrikkelijk gevochten op den weg van H... onder de lieden die van de begankenisse kwamen.

- God! en onze Bernhart!... riep de moeder met benepen hart.

- Wie is de gekwetste, mijnheer pastoor? vroeg Pieter.

Zonder schijnbaar op deze vraag te letten, vervoorderde de herder:

- Hoewel de jongeling, zwaar gekwetst is, schijnen zijne wonden toch niet doodelijk, eenige dagen rust zullen hem wel herstellen.

- En mijn kind, mijn zoon, is nog niet teruggekeerd, onderbrak Geertruid klagend.

- Wie is de gekwetste? vroeg Pieter op nieuw met dringender stem, in Godes naam zeg het mij.

- Ik zeg het nog eens, antwoordde de herder, de wonde is niet doodelijk; seffens zal men den gekwetste hier binnen brengen; wie het ook zijn moge, ik bezweer u, weest kalm, want het leven des jongelings hangt er van af, dat alles rustig en in stilte ga!

Nu bleef er geen twijfel meer over, dat gezegde was al te klaar. Geertruid liep met angstig gegil naar de deur.

- O zeg mij, zeg mij, waar is mijn kind, mijn Bernhart! geef mij mijnen eenigen zoon weder? huilde zij.

Pieter vatte de hand des herders vast.

- O, mijnheer pastoor, zeg mij wat er van is? Is mijn Bernhart dood, of wat is er van; martel mij niet langer met mij in die onzekerheid te laten.

- Pieter, vriend, hernam met stille stemme de pastoor, ik wil u niet bedriegen, het is waar, het is uw zoon dien men zal aanbrengen; doch hij is niet dood, hij is slechts

gekwetst, en de hoop hem te redden is nog groot. Stil uwe arme vrouw, dat de lijder met gelatenheid ontvangen worde; het leven van uw eenig kind hangt er van af.

Met smertvolle aandoening, had de goede vader de woorden des pastoors aanhoord. In zijnen boezem woelde eene helle van onverstaanbare pijne; met sombere woede en klagende stemme gilde hij.

- Ah! de vuige booswicht heeft mijnen zoon vermoord!

- Vriend, gij moogt niemand onredelijk beschuldigen, sprak de herder.

- Ah! een angstig voorgevoel voorspelde mij iets kwaads, als ik dezen morgen, den wraakgierigen Hendrik het zelfde pad als mijn zoon zag inslaan. Het was hem niet genoeg mijne velden te vernielen, mijn vee te vergiftigen en mij te tergen; hij moest nog het bloed van mijn eenig kind, van mijnen Bernhart hebben!

- Pieter, sprak de pastoor ernstig, gij moogt niemand beschuldigen; gedenk dat gij gruwelijk zondigt, met zoo roekeloos uwen vijand van eene zoo grove misdaad te betichten? Daarenboven, ik herhaal het u, de wonde die uw zoon ontvangen heeft, kan nog genezen; daarom heb goeden moed, hoop in de goedheid Gods; men gaat den jongeling binnen brengen, bedwing u, en stel uwen zoon geenen gewissen dood ten prooi.

Pieter liet pijnelijk het hoofd op de borst nederhangen, Geertruid lag ontzenuwd op eenen stoel.

Buiten hoorde men eenige stappen naderen, en een licht gefluister van stemmen. De pastoor stond op, bracht tot teeken van stilzwijgen den vinger op den mond, en opende de deur.

Vier mannen met eene draagberrie traden binnen. - Op een met der haast verveerdigd bed, lag onder een wollen deken, een jongeling uitgestrekt; de oogen gesloten, het aanschijn bleek als de doeken die zijn hoofd omwonden, lag hij dáár onbewegelijk als een doode; het langzaam op en nederhalen zijner blauwverwige lippen, die aan eene pijnelijke ademhaling doorgang gaven, was het eenigste teeken van leven dat hij nog gaf.

Bij het zien van dit treurig tooneel, hief Geertruid het hoofd op en liet eenen hartscheurenden schreeuw ontsnappen.

- Bernhart! mijn kind! gilde zij en viel bezwijmend op den grond. Op een teeken des pastoors verwijderde men de arme vrouw.

Pieter stond bij de berrie; - de diepste droefheid drukte zich op zijn aanschijn uit; doch met innerlijke kracht bedwong hij zijne aandoening. Over zijnen zoon voorovergebogen, dorst hij bijna niet ademhalen, om den zieke niet te stooren, die hem niet meer herkende. Radeloos greep hij de hand des pastoors vast.

- O red hem, mijnheer, het is mijn eenige zoon; zoo gij wist hoe dierbaar hij mij is, gij zoudet hem redden!...

De herder fluisterde hem eenige woorden van troost toe, die als eenen zoeten balsem zijn hart verkwikten. Een minnend hart opent zich der blijde hope zoo gemakkelijk.

De gekwetste jongeling werd voorzichtig op een bed overgedragen. De pastoor ontdekte zijne wonde, onderzocht ze aandachtiglijk, en overtuigde zich dat, alhoewel gevaarlijk zij niet doodelijk was.

De jongeling had eene lange breede snede over het voorhoofd, nevens de herssens, ontvangen. De wonde scheen door eenen geweldigen stokslag te zijn toegebracht.

De brave herder, die zoo als de meeste buitenpastoors eenige kennis der heelkunde bezat, verbond op nieuw de wonde, tot dat de heelmeester verwittigd zijnde den gekwetsten nader zoude komen oppassen.

Sprakeloos lag Bernhart op zijn leger, hij herkende niemand; van

tijd tot tijd zwolg hij met moeite eenig vocht door, en scheen gevoelloos aan de smerte zelve.

Aan de sponde zat Pieter; met den arm op het bed geleund, verliet zijn strakke blik nooit het aanschijn zijns zoons; met onrust lette hij nauwkeurig op elke beweging des zieken.

Aan het hoofdeinde had zich de verkalmde Geertruid geplaatst; de tranen gaven lucht aan hare geklemde borst. Van tijd tot tijd bragt zij eenen verkoelenden drank aan des jongelings lippen, of ondersteunde zijn hoofd met eene moederlijke bezorgdheid en trachtte zijn lijden te lenigen.

VI.

Door gansch het dorp, had het gerucht zich met snelheid verspreid dat de dader des aanvals op Bernhart, niemand anders dan Hendrik zijn kon.

Zijn haat tegen zijns buurmans huisgezin, zijne bedreigingen en nog meer zijne aanwezigheid in het dorp H... en de aanklagende uitroeping van Pieter bij het vernemen der wandaad, dit alles riep zware vermoedens tegen den boer op.

De duisternis scheen hem te moeten begunstigd hebben, en eenigen fluisterden elkanderen toe, dat zij hem omtrent het zelfde uur als zijn slachtoffer huiswaarts hadden zien keeren, zoo als naar gewoonte gewapend met eenen zwaren gaanstok. - Er was dus geen twijfel meer aan of hij alléén was de moordenaar van Bernhart! - Wie anders hadde die euveldaad kunnen plegen op eenen jongeling die door allen, om zijner zachtmoedigheid wille, bemind werd.

Het gerecht van de vermoedens die op Hendrik drukten onderricht, gaf heimelyk het bevel den boer aan te houden en in de gevangenis te voeren.

Het was nog vroeg in den morgen. - Met het eerste licht der zonne had Hendrik zijne legerstede verlaten en zijne dienstboden gewekt. - Eene groote bedrijvigheid heerschte in en rondom de hoeve, en met werkzamen ijver deelde de boer zijne bevelen aan knechten en dienstmaagden rond. Intusschen hield Anna zich onledig met een overgroot turfvuur in den haard op een te stapelen...

Op dit oogenblik traden twee gendarmen de voorkamer binnen. Bij hun inkomen verbleekte het meisje van schrik, en week terug tot bij de achterdeur. Deze geduchte dienaren der wet, boezemen ten platten lande, eene zonderlinge vrees in, deels door hunne verveerlijke uitrusting, deels door het onheilspellend ambt waar mede zij belast zijn.

Hendrik zonder zich te ontstellen, naderde en vroeg hun beleefdelijk:

- Goeden morgen, vrienden, wat verlangt gij?

Een der gendarmen legde de hand op zijne schouders en sprak:

- Hendrik Koster, in name der wet, moet gij ons volgen!

Pijnelijk werd de boer door deze verklaring getroffen; met zichtbaren angst sprong hij eenen stap achteruit:

- Ik u volgen? riep hij, ik, gevangen, als een dief opgebracht worden; waarom, waarom dan?

- Wij hebben bevel; geen wederstand dus, bij den rechter zal men u zeggen waarom; wij hebben slechts last u aan te houden.

Woede en spijt benepen Hendriks boezem. Hij sloeg den arm met kracht rond den ijzeren steunboom, die in den hoek des haards tot hangtuig aen de ketels diende, en van daar scheen hij wanhopig de gerechtsdienaren uit te dagen.

Beide gendarmen kwamen tot den boer met het zichtbaer voornemen zich van hem meester te maken met geweld, indien het noodig ware.

Maar Hendriks dochter viel eensklaps voor hunne voeten; krampachtig omsloot zij het been eens gendarms als om hem te beletten verder te gaan, en weenend smeekte zij:

- Ach, doet hem geen kwaad, mijnheeren, wat heeft hij gedaan?... O mijn vader is geen booswicht!... gij hebt u misgrepen, in Gods naam laat hem los!...

Een der gerechtsdienaren greep het meisje woest bij den arm, leidde haar half bezwijmd de deur uit, en beval aan eene dienstmaagd haar te verwijderen.

Alsdan vatte men den boer bij den arm om hem van den steunboom los te rukken; de wanhoop echter verdubbelde zijne magt; vast hield hij de ijzeren stave omsloten, en hief zijne vuist dreigend in de hoogte.

De gendarmen namen de scheede hunner sabels, en sloegen zoo ombarmhartiglijk op zijnen arm, dat hij door de pijn ontzenuwd, ten gronde viel, doch zonder eenen enkelen kreet van smert te slaken.

Daarop haalden zij, niettegenstaande zijne woede, bij dezen nieuwen smaad, de sloten te voorschyn, schroefden de schandelijke klemijzers op zijne duimen en duwden hem de deure uit.

Hendrik, als een misdadiger, stapte met gebogen hoofde, tusschen de twee gerechtsdienaren... Somwijlen liet hij woorden vol toorn en woede hooren, en vroeg dreigend waarom men hem als eenen vuigen dief opleidde; en dan wrong hij de handen stuiptrekkend in een, dat het bloed uit zijne gepletterde vingeren spoot; dan weder sloeg hij den blik ten gronde, en scheen onbeschrijflijke zielsfolteringen te doorstaan, wanneer dorpelingen hem ongegroet voorbijsnelden of hem met misprijzend stilzwijgen aanzagen. Andermalen verhief hij trotsch het hoofd, als vreesde hij het nieuwsgierig oog der aanschouwers niet, doch verbleekte dan weder, bij het zien der voorbijgangers die zich heimelijk iets in 't oor fluisterden, en zich over den smaad die hem werd aangedaan schenen te verheugen.

Zoo verliep die akelige morgen. In het dorp sprak men van niets anders dan van den aanslag op Bernhart. - Ook Anna die de oorzaak niet kende van haars vaders inechtenisneming was het smertvolle nieuws nog meer komen nederdrukken.

Helaas! Bernhart, het slachtoffer eener verraderlijke moord; haar vader, haar teerbeminde vader de moordenaar!...

Begrijpt gij, wat zij lijden moest? - O, neen, haar lijden was onmetelijk als het oneindig ruim der heide; kon grooter ongeluk haar treffen!

Toch haar vader kan geen moordenaar zijn; neen, te edel is zijn inborst om zich aan eene zoo gruwelijke misdaad schuldig te maken en Bernhart zal genezen, zij bid zoo vurig!...

Bij deze gedachte glinstert eene straal van hoop in hare betraande oogen, en zij neemt het besluit den gekwetsten jongeling te gaen bezoeken.

Zij verlaat de hoeve. Zie, hoe bang zij langs de wegen met snelle schreden vliegt. - Daar komt een mensch aan; een buurman voorzeker!... Het rood der schaamte kleurt haar onschuldig voorhoofd; zij verbergt zich, de ongelukkige, achter eene hegge als stond op zijn aanzicht het bitter verwijt geprent: Dochter eens moordenaars.

- Zij is de hoeve genaderd, eene geheime vrees bevangt haar schielijk. Hoe zal zij voor het aanzicht durven verschijnen van bedroefde

ouders, die haren vader als den moordenaar van hunnen zoon beschouwen! - Eene wijl aarzelt zij, en is op het punt van weder huiswaarts te keeren; doch eene onweêrstaanbare macht drijft haar aan; met bevende hand heft zy de kling der deur op en treedt binnen.

Geertruid laat eenen kreet van verbazing bij hare intrede ontglipppen. Het meisje blijft beschaamd aan den ingang des huizes staan, en tot spreken onbekwaam, ontvloeyen overvloedige tranen hare oogen. Dat weenen ontroert de goede moeder; zij beseft de diepte van het ongeluk der arme weeze, die onschuldig is aan haars vaders wandaad.

Zij staat van haren zetel op, en neemt belangstellend het meisje bij de hand;

- Anna lief, ween niet; het ongeluk heeft ons beide getroffen, echter zoo onherstelbaar niet; eene lichte beternis doet zich in den toestand van Bernhart op.

Een vurige straal van hoop helderde de nedergeslagen oog der maagd op!

- O wees gedankt voor uwe troostende woorden, zuchte zij, Bernhart zal genezen, en mijn vader zal vrij zijn, o ja vrij zijn!....

Geertruid antwoordde niet, doch hare gelaatstrekken getuigden genoeg dat zij in de hope der arme niet deelde.

De schaamte kleurde Annas wangen, en met gebroken en bevende stemme vroeg zij.

- Denkt gij ook niet Geertruid, dat mijn vader onnoozel is?...

- Ja, knikte de vrouwe, doch haar hart zegde: rampzalig kind, ik beklaag u!

Daar zij geenzins twijfelde of Anna was gekomen om Bernhart te zien, want zij kende de schuldlooze liefde der jonge lieden, en een goed uitwerksel van Annas tegenwoordigheid op den zieke verhopende, leidde zij haar bij het lijdensbed haars zoons.

Bij het aanstaren van dit bleek aangezicht, van dit uitgestrekt lichaam, beweegloos als een lijk, van die uitgemergelde wangen, door droeve kwijning afgeteerd, kon Anna geenen kreet van pijnelijke aandoening bedwingen; onwillekeurig bracht zij de hand voor hare oogen, als wilde zij dit nare tooneel voor zich verbergen.

Doch zij naderde de sponde, en aanschouwde op nieuw met angst dien jongeling, die eer den grave dan der wereld scheen toe te hooren, en klagend riep zij: - Bernhart! Bernhart!

Het was als of die gekende sprake den zieke tot het bewustzijn wederriep. Hij opende langzaam de oogen, vestigde ze een wijl op de maagd, en sloot ze weder; zijne hand bewoog zich als wilde hij ze het meisje toereiken.

- Mijn zoon! o, hij heeft u herkend, Anna! zeide de moeder met blijdschap.

Anna nam de hand des jongelings in de hare, boog zich over het hoofd des zieken en fluisterde hem zachtjes toe:

- Bernhart, herkent gij mij nog: ik ben Anna, uwe zuster?...

De jongeling opende weder de oogen met eene dankbare uitdrukking, en die genoeg zegde dat hij zijne denkvermogens weder bekomen had. - Nu had de arme maagd eenen heiligen pligt te vervullen:

- Goede Bernhart, is het mijn vader die u gekwetst heeft?

En met stijve aandacht sloeg zij de beweging des zieken gade.

Bernhart poogde zoo goed hij kon een ontkennend teeken met het hoofd te doen! Anna had het verstaan; eene hemelsche vreugde blonk op haar gelaat.

- O, juichte zij tegen Geertruid, mijn vader is onplichtig! mijn hart zegde het mij wel; nu zal hij welhaast uit de gevangenisse wederkeeren, en Bernhart zal genezen! En wij zullen allen gelukkig zijn!...

En van verruking omhelsde zij de verwonderde moeder.

Van dit oogenblik af, verliet Anna bijna den zieke niet meer. Bewogen door haar smeeken, en ook door het goede uitwerksel harer tegenwoordigheid op hunnen zoon, stemden de dankbare ouders er in toe, haar in de zorg van het bedienen des zieken te laten deelen.

Gansche nachten waakte zij bij Bernharts sponde; zij voorkwam zijne minste wenschen en voelde zich genoeg beloond door den vurigen dank des jongelings; want hij genas spoedig van zijne wonde, en eene maand nadien was hij bijna gansch hersteld.

Hendrik, echter, bleef in de gevangenis; want alhoewel Bernhart zijne onplichtigheid bevestigde, had hij zijne vrijheid niet weder bekomen. De zaken waren zoo verre gevorderd, de omstandigheden zoo nadeelig aan Annas vader dat het gerecht in zijn en loop niet kon gestremd worden. Men vroeg zich of de ontkenningen van Bernhart uit een edelmoedig en beminnend hart niet voortsproten en of zijne getuigenis dan met reden niet als verdacht moest gehouden worden? De beschuldiging kleefde dan even zwaar over het hoofd van Hendriks wezen, en algemeen was men van zyne schuldigheid overtuigd.

VII.

De rechtbank van Antwerpen is met eene groote menigte volks opgekropt, dat zich in de ruime zale, met klimmende nieuwsgierigheid verdringt.

Achter eene halfronde tafel zitten de rechters in hunne roode en zwarte tabbaarden gehuld, en omringd door greffiers en advokaten met zwarte mantels omhangen. Aan de rechterzijde is eene afgeslotene rustbank verveerdigdt; het is de plaats der twaalf burgers, de gezworenen, die het plechtig ja of neen, plichtig of onplichtig over den beschuldigde moeten uitspreken.

Recht over de gezworenen staat er eene nederige bank met houten traliën omringd; gendarmen hebben er bij post gevat, om dengenen die er ingesloten is te bewaken.

Deze plechtige toestel der wet, maakt eenen somberen indruk op de omstaanders, op den gevangene en de getuigen. Zelden dáár roept men God ten getuige der logen, zonder zich te verraden; de grootste booswicht zelf, voelt eenen ongekenden angst in zijne ziele opstijgen en vraagt zich verwonderd af, waar zijne stoutheid gebleven is!

Het was een buitenman van middelbaren ouderdom die op de bank der beschuldigden nederzat; het toegeloopene volk wees hem elkanderen met de vingeren aan en fluisterde zich toe: - daar is de moordenaar! - en alle beloofden zich een zielroerend drama bij te woonen.

Helaas, het was Hendrik! de frissche blos, die vroeger zijne wangen kleurde, was verdwenen: doodsbleek zat hij daar met het hoofd in de handen om de wraakzuchtige blikken des volks te ontvluchten. Drie maanden lang was hij het slachtoffer geweest der trage voorzichtigheid der wet; drie maanden lang, had men hem gekweld, gefolterd om hem de bekentenisse des schelmstuks af te persen; drie maanden lang, had hij eenzaam en verlaten, in het strengste geheim opgesloten, nacht en dag, de klagende schimme zijner dochter gezien, de honende stemme zijns vijands gehoord; en de schande, het schavot in akelige vormen rond zijne sponde zien zweven!.....

Men had de getuigen gehoord; Hendrik was op nieuw door den voorzitter en de rechters over de hem opgelegde misdaad ondervraagd geworden; geen echter kon hem als schuldig aanwijzen. Men kwam wel is waar met nauwkeurige omstandigheden, zijn geschil met Pieter, zijn gevecht en zijne alom bekende vijandschap aanklagen; men kwam verhalen, hoe men hem dien zondag in het zelfde dorp als Bernhart gezien had; hoe hij omtrent het zelfde uur in de rigting der baan, waar de jongeling aangerand werd, was ontmoet geworden. - Dit alles riep zware vermoedens op hem, doch niemand kon tot het plichtig verklaren besluiten; daarbij eene getuigenis van groot gewicht, was die des gekwetsten zelf. Hij kwam met vaste en zekere stemme getuigen, dat, plotseling in de duisternis door eenen zwaren stokslag op het hoofd, overvallen, hij zijnen aanrander niet herkend had; niettemin de veel kleinere gestalte des moordenaars, gekleed met eene klak en kiel, terwijl baas Hendrik dien dag eenen frak en eenen hoed droeg, overtuigde hem ten volle dat zijn buurman de misdadige niet zijn kon.

De getuigenissen waren opgenomen; de pleitredenen begonnen.

De openhare aanklager, liet zich door de getuigenissen die Hendriks onplichtigheid bestatigden, niet afschrikken; met listige welsprekendheid wist hij aan de kleinste zake, het minste woord, eene schuldige beteekenis te hechten, Hendriks leven, zijnen

haat, zijn oploopend karakter, zijnen handel en wandel schetste hij met zulke zwarte kleuren af; de voordeelige verklaringen verzwakte, en de nadeelige ondersteunde hij zoodanig, dat, toen hij ten slotte, den beschuldigde als den pleger der misdaad aanduidde, en de rechters bezwoer zich door des moordenaars huichelende doenwijze niet te laten misleiden, de veroordeeling des ongelukkigen elkeen onbetwijfelbaar scheen.

En Hendrik zat dáár, met onbeschrijflijken angst in het harte! -

Helaas, hij zag wel wat er omging; doch alles gebeurde in eene tale, die de zijne niet was. Hij verstond geen woord van de rede zijns behendigen tegenstrevers over eene zake die voor hem van zulk groot belang was!!!...

Is dan de wet eene bittere spotternij? Is er dan geene regtveerdigheid voor den Vlaming, in zijn eigen land?

Wat verschil bestaat er tusschen de veroordeeling eens menschen in zijne afwezigheid, of de veroordeeling in zijn bijzijn, in eene tale die hij niet kent!...

Doch de pleitredenen gaan hunnen gang:

Hendrik Kosters verdediger tracht op zijne beurt, de opeengestapelde en op het zand gebouwde beschuldigingen te doen instorten. De ware plichtige is wel niet bekend; maar is dit eene rede om den onplichtige te straffen, moet dan de wet altijd eene prooi hebben?

In dier voege sprak de advokaat, terwijl de ongelukkige boer op de aanzichten der rechters het uitwerksel zijner verdediging zocht te raden; geen woord kan hij spreken en nochtans wie weet, of door gewaagde veronderstellingen zijne zake niet verergerd wordt!

Het rechtsgeding is ten einde; alvorens de noodlottige vragen de gezworenen voor te leggen, vraagt de voorzitter den beschuldigde of hij nog iets tot zijne verdediging te zeggen heeft.

Diep ontroerd staat deze op:

- Mijnheer, hoe de misdaad waarvan ik beticht hen, bewezen is, weet ik niet: alleenlijk zegt mijn geweten mij dat ik onnoozel ben; geene getuigenisse ook heeft mijne plichtigheid bestatigd. Van het overige, weet ik niets; ik kan geen fransch!.....

- Gij hebt eenen advokaat gehad om voor u te antwoorden, onderbrak de voorzitter.

- Een advokaat, ja! hernam Hendrik met meer drift, maar heeft die kunnen zeggen wat ik zou gezegd hebben; heeft hij misschien niet door onwaarschijnelijke beweegredenen dingen poogen te verklaren, die ik beter met de eenvoudige waarheid zou uitgelegd hebben?...

Ik smeek u dan, Mijne heeren, mij met toegevendheid te oordeelen! Helaas! ik weet het, mijne vijandschap met Pieter van Langendijk is de machtigste hefboom der beschuldiging. Doch indien gij ook vader zijt, zal uw hart u zeggen, dat hij die zelf maar één kind heeft, dat hij meer als zijn leven bemint, het eenig kind zijns buurmans, al ware die dan ook zijn vijand, al hadde hij een tijgershart, niet laffelijk zal vermoorden, want God mogte hem in zijnen eigenen lieveling straffen!

Hendrik vaagde eenen vluchtigen traan uit zijne oogen.

- O, ik ben onschuldig, onnoozel, mijn geweten kan niet liegen; ik zou misschien mijne veroordeeling met eenige gelatenheid dragen, bij het gepeins mijner onschuld; doch mijne dochter, mijn kind van de weereld als eene verworpelinge, gestooten!.... Ik hadde liever dat de dood haar seffens uit dit leven van schande en smerte rukte!.... Het is voor mijn kind, voor mijne dochter dat ik u genade afsmeeke....

Hier zweeg de beschuldigde; ontzenuwd liet hij zich op de bank nedervallen en stortte overvloedige tranen!

De aanwezigen waren diep ontroerd en onder het volk hoorde men een slecht bedwongen gemor van medelijden.

De gezworenen en de rechters verlaten de zale. Hendrik wordt in eene enge kamer opgesloten. Met groote stappen wandelt hij over en weder, als wil hij de folteringen zijner ziel ontvluchten; helaas, hij is bijna zinneloos van droefheid! - Dan toont zijne inbeelding hem het schavot, en zijne dochter met de wanhoop in de oogen, het schandmerk op het voorhoofd staart hem aan.... O, zyn boezem brandt.... En, dan is hij weder onschuldig verklaard.... Hij is vrij.... hij ziet zijne hoeve weder.... zijne Anna vliegt in zijne armen en omhelst hem.... hij lacht van vreugde bij dit blijde tooneel!.... Zoo verloopt een gansch uur, eene eeuw van wanhoop, van dolle vreugd, van zinneloosheid in de afwachting der uitsprake.

Eindelijk hebben de gezworenen hunne taak volbracht; met statige houding en strenge voorhoofden, als mannen die eenen heiligen plicht jegens de samenleving te vervullen gehad hebben, treden zij binnen.

De beschuldigde wordt binnen geleid. Nog eens op de bank der schande, Hendrik.... Luister, het woord dat u ten schavotte voeren, of u der vrijheid wedergeven zal, gaat uitgesproken worden.

De voorzitter der gezworenen richt zich op; hij legt de hand op de borst en zegt:

- Vóór God en vóór de menschen, op onze eer en geweten; is Hendrik Koster plichtig van aanslag tot moord? - Neen!...

Hendriks borst ontsnapte een kreet van zalige vervoering; hij viel bezwijnd op zijne bank neder! De aanwezigen juichten, niettegenstaande de bedreigingen der gerechtsdienaren, zijne vrijpleiting toe; want zij schenen een innig belang in zijne zaak gesteld te hebben.

De voorzitter der rechtbank staat op en spreekt de onmiddelijke invrijheidstelling uit!.... De gendarmen wijken terug, en openen de tralie die de bank omringt.

Hendrik met zwijmelenden hoofde, als dronken van ontroering, gaat de zale uit: - hij ademt de vrije lucht! Aan den ingang van het gerechtshof valt een meisje in zijne armen; - zij danst rond hem, de zalige Anna, en roept: ‘Vader is vrij! vader is vrij!

Daar stond ook Bernhart en Pieter, de zoo lang gehaatte Langendijk. Het ongeluk had zijn hart vermurwd en er tot de leste vonk der wraakzucht in uitgedoofd. - Bernhart bracht eenen langen zoen op Hendriks wangen; die zoen was dezen zoo zoet; die zegde hem, dat Bernhart hem voor geenen moordenaar hield. En dan nam de jongeling zijnen vader bij de hand en legde die in de hand van Hendrik, en de twee boeren drukten ze met vuriger kracht, dan ooit in hunne vorige vriendschap.

VIII.

Eene maand was verloopen sedert Hendrik's vrijspreking. - De winter had de velden verlaten; de lente was daar, en begon de boomen met bottende knopjens, en de groene weiden met viooltjes en madeliefjes te versieren. De nachtegaal zong weder in de dorre heidevelden en de zwaluwe hernam hare grillige vlucht in het ruim.

Op eenen schoonen lentemorgen, heerschte er eene ongemeene werkzaamheid rond Pieters hoeve: lange tafels met sneeuwitte doeken bedekt, versierd met aarden vazen waarin frissche bloemen prijkten, stonden op het uitgestrekte voorplein gerangschikt. Voorzeker ging hier een luisterrijk feest plaats hebben; want de menigvuldige houten banken en stoelen, toonden genoeg aan dat men vele gasten verwachtte. Aan het hoofdpunt der tafels stonden twee versierde zetels met lederen kussens, en daarboven was een zegeboog of veeleer een troon van groen dennenhout en bloemen uitgespannen.

De zou praalde helder en klaar aan den hemel, en hare koesterende stralen wederkaatsten zich in de tinnen vaten en kannen.

Eensklaps liet zich in de verte een klimmend gerucht hooren, als hetgene van verscheidene persoonen, die onder elkander vrolijk klappen, lachen en juichen; welhaast ook zag men in het lindendreefje een hondertal jongelingen, boerenmeisjens, bejaarde mannen en vrouwen blij voorthuppelen en twee karren overdekt met fijne witte huiven, omsingelen.

In de voorste karre, zat een jeugdig paar; aan de stijve houding en buitengewoon schoone kleederen des jongelings, aan zijnen zegenpralenden en liefderijken glimlach kon men genoeg bespeuren dat hij het bevallige meisje dat, niet min prachtig uitgedoscht, en den blik neêrgeslagen nevens hem zat, ten altare had geleid. - Het zijn Bernhart en Anna.

Hunne ouders, zoo goede vrienden thans, als zij te voren doodelijke vijanden waren, hadden zich niet langer tegen de liefde der jongelieden verzet; maar zelfs integendeel hunne verzoening door het huwelijk hunner kinderen willen verzegelen. - De blijde dag was spoedig gekomen; de geestelijke plecht was in de dorpskerk geëindigd, en men keerde naar huis weder, om het feest met groote vreugde te vieren. Vele geburen, kennissen en vrienden waren ter bruiloft verzocht, en hadden den oproep trouw beantwoord.

Pieter, Hendrik en Geertruid kwamen in de tweede karre aangereden. De twee boeren hielden elkander bij de hand en begrepen niet, hoe zij toch zoo lang zich hadden kunnen haten; nu lachten en schertsen zij om de martelingen en droeve gevolgen hunner wraakzucht.

Ongestoord duurde de bruiloft tot zonneondergang; er werd gedanst, gezongen en bijzonder veel poeder ter eere der jonge echtelingen verschoten!

Geertruid liep met onvermoeiden ijver van de eene tot de andere tafel en deed gansche hespen, groote stukken runder- en kalfvleesch den dischgenooten voordienen, terwijl schuimende drank de bekers zonder ophouden aanvulde. Nooit bij 's menschen geheugen werd er een guller feest in den omtrek gevierd!...

De twee gehuwden vestigden zich bij Hendrik en deelden met hem het verzorgen der hoeve. De brave vader was zoo gelukkig wanneer hij 's avonds onder den grooten lindenboom gezeten, zijn kleinzoontje op de kniën liet rijden en dat het zijne ruwe kaken streelde, of de zweetdruppels van zijn voorhoofd kuste, als hij van den veldarbeid terug kwam.

Door Bernhart en zijne Anna vurig bemind, hadde hij zich welligt den gelukkigsten der menschen kunnen heeten, zoo het gedacht aan de schande der gevangenisse zijn heil niet gedurig vergald had. Wel is waar, was hij onplichtig verklaard en moest men zijne aanhouding slechts als eene betreurensweerdige vergissing der wet beschouwen; doch het was hem niet onbekend dat eenige nijdige menschen veronderstelden dat hij bij gebrek aan bewijzen losgelaten was, en Bernhart in zijnen moordenaar, Annas vader niet had willen herkennen. Dit pijnde

hem zeer; want eenige hadden de laagheid gehad het hem in dubbelzinnige woorden te verwijten; ook niettegenstaande den aandrang van zijnen vriend Pieter, die hoofdman der de St. Sebastiaan gilde geworden was, had hij er op nieuw geen deel willen van maken, hoewel sedert lang de beslissing nopens zijne uitsluitiug vernietigd was.

Een jaar nadien werd er in het dorp, eene schrikkelijke moord begaan. De jongeling, het slachtoffer, was in de duisternis overvallen geworden, bijna in dezelfde omstandigheden als Bernhart. Thans gelukkiger kwam de overheid op het spoor des daders, en werd deze aangehouden.

Hij werd voor eenen inwooner van het dorp herkend, en koesterde sinds lang, uit minnenijd, wraakgierige plannen tegen den gevallene.

Ter dood veroordeeld, bekende hij, door de wroegingen zijns gewetens gedwongen, dat hij het was die den aanslag op Bernhart begaan had; bij misgreep had hij dezen voor zijnen vijand genomen, en uit schrik der straffe, zijn wanbedrijf verholen gehouden. Zijne bekentenis werd van punt tot punt bewaarheid door de zekere en onbetwistbare bewijzen die hij er van gaf.

Nu was Hendrik regt gelukkig; het laaste vermoeden dat zijne eer kon krenken was gansch uitgevaegd. Ook trad hij weder als te voren met het hoofd trotsch omhoog en bekwam weldra zijne vorige opgeruimdheid weder.

Eenige dagen daarna werd hij door zijne oude gildebroêrs weder in de vrolijke handboogmaetschappij ontvangen, en, bij den eersten prijskamp had hij het lang betrachte geluk den vogel neder te halen, en op zijne beurt tot Koning der gilde uitgeroepen te worden.

L. VAN RUCKELINGEN.

Kronyk.

ANTWERPEN. - Men heeft in de O.-L. Vrouwekerk in den beuk aen den zuidkant, eene nieuwe sierlyke geschilderde glasraem geplaetst. Dezelve is een geschenk van den wel edelen heer baron van Delft d'Eyssel, en verveerdigd door M. Bethune van Gent, den zoon van den senateur.

Kortelings zal er eene tweede geplaetst worden, geschonken door de familie Smekens als nagedachtenis van hunnen vader.

- De *Wetenschappelyke Vereening* die alles ter harte neemt wat vooruitgang der kunst kan bevoordeelen, heeft op zondag 10 april, eene tentoonstelling van kleursteendrukken (chromolithographiën) gehouden. Deze afdrukken zyn eene namaking van schilderyen, waterverwschilderingen, enz. Niettegenstaende menigvuldige poogingen gedaen te Parys, te Weenen en te Londen, is er tot hiertoe maer eene drukkery te Berlyn, die dit bewonderensweerdig uitwerksel heeft bekomen.

In ons land hebben wy de heeren Simoneau en Toovey te Brussel, die insgelyks zeer belangryke uitslagen bekomen hebben.

- M. De Beucker gaf op 13 april in bovengemelde vereeniging, eene verhandeling over de vorming der planten; al het belang mededeelen van deze schoone studie is onmogelyk; het ware te hopen dat al de kunstbeoefenaers en byzonder de bouwmeesters deze belangryke lessen volgden.

- M. Willem J.N.H. Vanden Bergh, in Nederland als dichter zeer gunstig bekend, heeft by M. Jorssen eenige gedichten uitgegeven, die wy onzen lezeren aenbevelen. M. Vanden Bergh heeft zyn *Dichtbundel* verdeeld in: I *Zangen in de vrije natuur;* II *Christenliederen;* III *Zangen des lijdens;* IV *Mengelpoëzij* en besluit eindelyk met eene verzameling fransche en hoogduitsche dichtstukken. De vorm van de nederduitsche dichtstukken is beschaefd, vloeijend en de tael zuiver. In het eerste gedeelte ontmoeten wy eenvoudige en ryke natuerschilderingen; in de kristenliederen merken wy een stuk aen *Rudolf van Habsburg*, waervan het onderwerp ontleend is aen de glasschildering in Venerabel-kapel der St-Jacobskerk te Antwerpen. In de zangen des Lydens en Mengelpoëzy vinden wy verscheidene stukken, die met genoegen door de liefhebbers der dichtkunst zullen gelezen worden.

- Aengekondigd: *De Liggeren en andere historische Archieven* der antwerpsche Sint Lucasgilde, onder zinspreuk: '*wt ionsten versaemt*' afgeschreven en bewerkt door PH. ROMBOUTS en TH. VAN LERIUS, advokaet, onder de bescherming van den Raed van Bestuer der Koninklyke Akademie van Beeldende Kunsten, van gezegde stad.

Voorwaerden: Het werk zal twee dikke boekdeelen uitmaken, groot in-8°, en in 12 stukken van ongeveer 100 bladzyden verschynen.

De teekeningen van den oudsten *Liggere* (1453 tot 1615) en van den vroegsten *Bussenboeck* (1538 tot 1627) zullen in plaet gebragt en by de uitgaef gevoegd worden. Deze teekeningen zyn uitgevoerd door Cornelis Floris, Pieter vander Haecht of Verhaecht, enz.

Prys van het stuk: 2 fr. - De uitgaef zal den 1^{n} juny beginnen.

Men schryft in by J. De Koninck, uitgever, Kaesrui.

MECHELEN. - Op 30 augusty aenstaende, zal aldaer eene tentoonstelling geopend worden van oude en hedendaegsche godsdienstige kunstvoorwerpen, zoo als kruisbeelden, wywatervaten, kelken, kandelabers, wierookvaten, priestersgewaden, enz. De persoonen welke willen mededingen, moeten voor 1 juny aen M.E. De Bleser, sekretaris van het inrichtings-komiteit, Bleekerystraet, de lyst zenden der voorwerpen welke zy willen ten toon stellen. De voorwerpen moeten vry gezonden worden aen het lokael van het pensionaet den Brul. Voor wat de oude kunstvoorwerpen betreft, zullen de vervoerkosten teruggegeven worden. - Eene somme van 600 fr. zal in twee of meer pryzen worden verdeeld.

Er is insgelyks eenen pryskamp uitgeschreven voor de schoonste ciborie, waervan de hoogte de 35 centimeters niet mag te boven gaen; de kelk moet in zilver zyn en van binnen verguld. Er zyn dry pryzen, elk van 300 fr.: een voor het schoonste werk in romaenschen styl, een voor den gothischen styl en de derde voor den renaissance styl.

Voor de schilderkunst is een prys van 400 fr., uitgeloofd. De konkurrenten moeten een karton leveren voor een geschilderd glasraem, op een tiende der wezenlyke grootte. De kunstenaer moet ook een gedeelte op glas uitvoeren, van 1 meter 50 à 2 meters hoogte.

Voor de beeldhouwkunde vraegt men een standbeeld der H. Maegd, met het kind Jezus, van 1 meter 30 a 1 meter 50 hoog. - De prys is 300 fr.

Iedereen, Belg of vreemdeling, mag mededingen. De stukken moeten vóór 15 augusty, naemloos aen M. De Bleser worden gezonden.

De ingezondene voorwerpen zullen in bovenstaende tentoonstelling te zien zyn, van 30 augusty tot 27 september. - Voor nadere inlichtingen wende men zich tot bovengemelden sekretaris.

Buitenland.

Binnen kort zullen de werken van Lodewyk den XVIe, te Parys uitgegeven worden, voorafgegaen door eene geschiedenis van den koning-martelaer en door eenen brief van M. Berryer.

[Levensschets van Mgr. Joannes-Baptista Malou]

TEEKENING EN PLAETSNEÊ VAN J. NAUWENS EN D. VAN SPILBEECK.

De diepe ontroering kortelings door geheel het land ontstaen by de dood, hoe lang voorzien ook, van den eerw. bisschop wiens edele wezenstrekken wy heden den lezer mededeelen, heeft genoegzaem getoond welke groote zelfstandige geest en magtige schryver België heeft verloren. Wy meenen den lezer te bevallen met, in 't kort, dit vruchtvol leven te overzien en ons aldus een voorbeeld voor oogen te stellen van wat yver en krachtdadige werkzaemheid vermogen, en welk spoor een edel geestvermogen na zich kan laten, hoe vroeg ook zyne loopbaen gesloten weze.

Mgr. Jan-Baptista Malou, werd te Yperen uit eene achtbare familie geboren, den 30 juny 1809. Zyn vroege geest en levendige inborst voorspelden weldra wat hy later worden moest. Nog jong voltrok hy zyne studiën in het kollegie van St-Aiheul in Frankryk, maer vond, by zyne terugkomst, de seminariën van België gesloten. Na eenige jaren afwachting, vertrok hy in 1831 naer Roomen en woonde de theologische lessen by van Mgr. Gornari, in een gesticht bestemd voor hen die zich tot de kerkvoogdy beschikken. Maer M. Malou die geenszins zulkdanige loopbaen begeerde, verzocht en verkreeg eene plaets in het germaensch kollegie, een gesticht wyd bekend om zyne sterke studiën. Na een dryjarig verblyf, bekwam hy met de grootste onderscheiding den titel van doktoor in Godsgeleerdheid, en keerde weêr naer België in 1835. Na een voorloopig verblyf in het seminarie, werd hy in 1837 door de Bisschoppen van het land geroepen tot den stoel van dogmatieke godsgeleerdheid in de katholyke Hoogeschool te Leuven.

Het is in zyn professorschap dat hy eerst zyne uitmuntende begaefdheden deed uitschynen en vrucht dragen. Te midden zyner oefeningen, nog verzwaerd door zyn ambt van bibliothecaris, en de talryke sermoonen die hy ten dien tyde uitsprak, schreef hy menivuldige verdienstelyke werken, waervan wy de voornaemste doen kennen*: Chronyke van het klooster van Oudenburg*, met voorwoord en eene dissertatie over de verwoestingen van Attila en Vlaenderen. 1840. - *Godvruchtige uitleg der voornaemste gebeden van den Christen.* 1841. Dit werk werd vertaeld in het vlaemsch en het duitsch. - *Het lezen van den Bybel in de gemeene tael, beoordeeld naer het H. Schrift*, *de overleveringen en de gezonde reden.* 1846. Merkweerdig werk welk hem den titel verwierf van lid der *Académie religieuse*, te Roomen, en eene eervolle plaets gaf onder de beste geestelyke schryvers. Twee vertalingen van dit werk verschenen er in 't duitsch. - *Historische en critische navorschingen wegens den echten schryver der Navolging Christi.* 1848. Hiermede werd klaer en duidelyk aen België de eer toegekend die Frankryk en Italië ons zoo lang betwistten.

Op vraeg van Mgr. Boussen, die reeds in 1840, Mgr. Malou tot kanonik benoemd had, en nu ziekelyk was, ging deze laatste tot bisschopcoadjutor verhoogd worden met regt van opvolging, toen, door de dood van Mgr. Boussen, den stoel van Brugge openviel den 13 october 1848.

De beroerten en onrusten van Roomen die alsdan den Paus naer Gaëta deden vlugten, verachterden de aenstaende benoeming tot den 11^{n} december van het zelfde jaer, alswanneer Pius IX onzen landgenoot, bisschop van Brugge verklaerde in het consistorium van Gaëta.

Mgr. Malou werd gewyd den 1 mei 1849, door Z.D.H. Mgr. Sterckx, kardinael-aertsbisschop van Mechelen, in de tegenwoordigheid van dry aertsbisschoppen en zeven bisschoppen van het land en uit den vreemde toegekomen.

Den 3 mei werd hy onder groote feesten en toeloop van volk solemnelyk te Brugge ingesteld.

De groote last waermede hy thans geladen was, gaf nieuwe krachten aen die reusachtige werkzaemheid welke wy reeds aengeteekend hebben. Met zorg en nauwkeurigheid sloeg M. Malou al de noodwendigheden gâ van zyn bisdom, dat zich nauwelyks uit ellendige jaren van beproeving oprichtte. Bezorgd en toegedaen aen al de belangen zyner toevertrouwden, trachtte hy de nog gapende wonden te heelen en de pynen te verzachten, en hy had het geluk, weelde en welvaert allengskens te zien wederom keeren. Geen deel van zyn bewind ging hy onachtzaem voorby, maer zyn wakker oog spoorde alles te gelyk na en wakkerde alles aen wat zyn bisdom lof en welzyn kon bydragen. Aen de bevordering der christene kunsten wydde hy byzondere zorgen; talryke maetregelen werden in zyn Bisdom genomen, die algemeen verdienen aenvaerd te worden. Daerenboven vond zyn onvermoeibare geest tyds genoeg om door nieuwe werken eenen wereldbekenden naem te verdienen. Wy allen weten welken grooten roem de diepe godsgeleerde en talentvolle spreker te Roomen verwierf, toen hy door zyn verwinnend woord deel nam in het grootste werk van het pausdom onzer eeuw; de verklaring als dogma der Onbevlekte Ontvangenis. Het werk over de Onbevlekte Ontvangenis dat korts nadien het licht zag, getuigde andermael van 's mans groote geleerdheid en uitstekend oordeel.

Maer zyn verheven geest putte zich niet uit in dien menigvuldigen arbeid; het land kent genoeg en zal lang nog den christenen schryver gedenken. Welke denkwyze men ook aenkleve, men kan aen Mgr. Malou het nadrukkelyk talent niet ontkennen, noch hulde weigeren aen den kamper die onvermomd te voren komt, duidelyk zyne grondbeginselen ontwikkelt en geene gevolgtrekking vermydt. In alle staetskundige zaken die eenigzins de regten der kerke aenroerden of naby gingen, heeft men hem zien onveranderlyk vooruittreden.

Kende men den man niet, wie zou gelooven, dat onder den angst van politieken schryver, de hoofdbrekeryen van het bestier des bisdoms, den arbeid van diepere werken, en later onder de pynen eener langdurige martelende ziekte, Mgr. Malou nog tyd genoeg aen zyne rust wist af te dwingen om nieuwe kunstryke en godvruchtige werken, tot stichting zyner toevertrouwden, samen te stellen. Zoo zien wy de *Verbeelding der Onbevlekte Ontvangenis; - de Regelen tot het verkiezen van eenen levensstaet;* - en, in zyne laetste dagen nog, de *Bereiding tot de dood*, en de *Litaniën der Onbevlekte Ontvangenis*, vrucht zyner liefde en eerbied tot de Moeder Gods, beurtelings verschynen.

Eindelyk bezweek hy onder zyne kwellingen en de spanning des krachtigen geestes die zoo lang reeds over zyne natuerlyke banden heerschte, en wien tot de laetste stonden, onder de smertelykste pynen alle klaerheid en zelfsbesef bybleef. Mgr. Malou stierf den 23 meert laetstleden, jong nog in jaren, maer ryk in deugden en verdienstelyke werken. Nog ver van den herfst zyns levens, is hy met eenen dobbelen oogst in den schoot van het eeuwig leven binnen gegaen. Van 's anderen dags, ten twee ure namiddag, tot den dag der begraving, werd het lyk van Mgr. Malou, met bisschoppelyke kleederen omhangen, in eene kapel van het paleis geleid, en toeganglyk gemaekt aen den drang van volk dat eene laetste mael de wezenstrekken van zynen beminden bisschop wilde aenschouwen. Op Paeschavond werd het lyk naer de Kathedrael gedragen in een langen stoet, waerin men de twee Afgezanten van het Koninglyk Huis, den heer Gouverneur van West-Vlaenderen en de Overheden der stad bemerkte. Ten negen uer 's avonds, werd het onder het snikken en weenen des volks in den grafkelder naest Mgr. Boussen gebragt. Hoe lang ook van

allen verwacht, heeft deze dood toch diep de gemoederen geschokt en komt zy als eene groote gebeurtenis voor. Hare gewichtigheid is genoegzaem door alle dagbladen geschat geweest.

De weerdige kerkvoogd is dan uit den stryd verdwenen; alle driftelyke, plaetselyke, overdrevene of baetzuchtige waerdeeringen moeten dan ook verdwynen en plaets maken voor het onpartydig oordeel, zulk een gelyk de nakomelingschap zal vellen. Elk edelmoedig herte werpe dan alle vooroordeel van eigendunken af en groete den verhevenen geest, het vurig herte, en den ongeveinsden schryver dien het Vaderland komt te verliezen.

N.

I.
Lentelied.

Het aardrijk lacht in 't groen feestkleed,
De stroom is blauw, de hemel klaar!
De lieve, zonnevolle lente
Met al haar pracht is weder daar.

Zij dartelt schalksels langs twijg en loover
En stoeit met halm en gras en kruid,
Zij klopt aan ieder bloesemknopje,
Lokt iedre bloem heur celken uit.

En magtig klopt zij aan mijn harte!
Zij wil naar binnen, los en vrij,
Om welig daar te doen ontluiken,
De stille bloem der poëzij.

Welaan, ik wil u binnen laten
En vangen diep in 't hart u op;
Doe menig kunsteloos lied ontluiken,
Breek meen'ge zangen uit hun knop!

II.
Morgenlied.

De bloemen ontplooijen heur kelken
Bepareld met daauwdroppen - pracht,
Daar valt op een grashalm een parel

En fluistert vertrouwlijk en zacht:

‘'t Is morgen! ontwaakte uit uw' sluimer!’
Reeds heeft zij 't den halmen vermeld -
Deez' hebben het wêer aan de bladeren,
De blaadren den bloemen verteld;

De bloemen, zij hebben 't den stroomen,
De stroomen der wouden herhaald -
En alles ontwaakt uit den sluimer
Met 't purper des morgens omstraald!

Wat hoor ik langs stroom en door loover
Voor liefelijk murmelen gaan?....
De golven en bladeren ruischen -
Zij vangen hun morgenlied aan!

Ruischt voorwaarts, mijn kunstlooze zangen,
Met 't murmlen der wouden gepaard....
Ach, kondet gij nog velen gaan wekken,
Ach, dat gij een daauwdroppel waart!

III.
Magt.

De zanger is op aard het magtigst,
Geen koning is zoo rijk als hij!
Van al wat God eens heeft geschapen
Komt hij dien God het meest nabij!

Al wat bestaet, al wat kan wezen,
Wat weder wegstoof in het niet,
En de verbeelding met haar dróomen -
Dat is des zangers wijd gebied!

Natuur is zijne welbeminde
Die in zijn zalig herte woont;
Ze omvlecht met frisch ontloken bloemen
Den vorstenstoel waarop hij troont.

Zijn mantel is het lenteloover,
Zijn diadeem de zonneschijn,
De zilvren sterren zijne schatten
De wintertooi zijn hermelijn!

En al de zangerige vogelen
Om zijnen troon van lentegloor,
Dat zijn zijn wakkere vasalen,
Dat is zijn juichend bardenchoor!

Zijn snaartuig is de tooverroede
Die 't nevlig beeld tot waarheid maakt
Dat - hem begeesterend omvangend -
In zijne fantazij ontwaakt.

Hy slaat ze in 't rond, - en 't prachtig Oosten
Biedt hem zijn rijkste schatten aen,
En door de maagdelijke wouden
Van 't Westen wijst zij hem de baan.

Hij slaat - en smart en lust en leven,
En elk gevoel wordt zang, wordt lied!
Hij slaat - en doet de dooden ademen
Of schept zijn beelden uit het niet.

Wie is zoo magtig als de zanger,
Wie is op aard zoo rijk als hij?
Wie komt van Gods geheele schepping,
Dien grooten God zoo zeer nabij?

IV.
Wensch.

Ik draag nog vele zangen
In 't altijd woelend hart,
Uit vroegre en laatre dagen
Van lust en liefde en smart.

Zij drijven mij steeds voorwaarts,
Heur stem is nooit gesust,
Had ik ze reeds gezongen!...
Zij laten mij geen rust.

Wat deert mij roem en glorie!
't Is niet mijn zangerzucht;
Ik zing slechts om te zingen
Ik geef den boezem lucht.

Kon ik slechts aan ieder zeggen
Wat mij door 't harte woelt:
Kon 'k andren doen gevoelen
Wat ik reeds heb gevoeld!

Kon ik door al mijn zingen,
Eer eens de harpsnaar zwijgt,
Één harte slechts bewegen
Dat 't zich tot zingen nijgt!

Ach, kon ik zóó maar zingen
Dat 't andren mijmren doet -
Want heimlijk, zachtjes mijmeren

Doet aan het hart zoo goed!

V.
Roemzucht.

O waren mijne zangen
Een balsem voor elk hart;
Zong ik een eeuwig troostlied
Voor elke stille smart!

O waren ze de toovering
Der valsche vreugd ten spot
En spraken ze aan een ieder
Van liefde, hoop en God!

En juichten zij dan daverend
De gansche wereld door
En ruischten zij dan weldoend
Een ieder in het oor!

Vernam de magtge koning
Hun klanken op zijn troon
En zong hen elke moeder
Bij 't wiegje van heur zoon!

Herdacht hen bij zijn zwoegen
De vlijtige arbeidsman
En droomde 't blozend meisje
In zijnen slaap er van!

En ware ik dan vergeten,
Kwam nooit de roem tot mij -
Want roem heeft dra ontspannen
De snaar der poëzij!

VI.
Het Dietsche vaderland.

Zij hebben mij gezegd: ‘Hoe tooit ge
Uw gezang niet in een ander kleed?
Zóó wordt hij bij uw volk begraven
En Frankrijks taal klinkt wijd en breed!’

Maar neen! de taal slechts mijner moeder
Is de een'ge waard'ge voor mijn lied!
Wil ik voor iedereen ook zingen -
In vreemde tale zing ik niet!

En is 't dat Frankrijk in de annalen
Der aarde in gouden letters blinkt -
Mijn land is even groot en magtig:
't Land waar de dietsche tale klinkt!

't Gaat van de Noordzee tot den Donau,
Van de Alpen noordwaarts tot aan 't meir;
't Zal zich onwrikbaar eens verheffen
Daar 't de eendragt kiezen zal tot weer.

O 'k wilde 't in mijne armen knellen
En maken het tot één gezin,
En - 't vurig aan mijn boezem drukkend
Dan zeggen hoe ik het bemin!

VII.
De ontmoeting.

Ik heb er aangetroffen
In 's werelds woest gedrang
Die schouderschokkend lachten
Met poëzij en zang.

't Zijn ouden en 't zijn jongen;
Met harten vol venijn;
Het is slechts bij de zonen
Des volks, waar zij niet zijn.

Ik zag de grijze spotters
Met eenen glimlach aan -
Maar bij de jeugd'ge weende ik
Een bittren weemoedstraan!

VIII.
Gebed.

Oneind'ge God! Gij die de wereldbollen
Aan 't zwerk welluidend - ruischend voort doet rollen
En 't spelend bieken op der bloemen dons
Toeluistert, met zijn nederig gegons;

Gij die den vloed van d'Oceaan kunt dwingen
Het loflied van Uw oppermagt te zingen,
En die met welgevallen nederziet
Op 't vogeltje met zijn eenvoudig lied -

Ik dank U, dat Uw goedheid in dit leven
Het zingen mij als taak heeft opgegeven,
Daar Gij een straal geworpen hebt in mij
Van uwe Godheid zelv', de Poëzij!

Ik dank U, dat Gij mij ook hebt gezonden
Om 't menschdom, Uwen kindren te verkonden
Dat Gij onwrikbaar, eeuwig blijft bestaan
En zij hun oog op U slechts moeten slaan!

Wat ben ik zonder U, Gij eeuw'ge Dichter?
Uw dwangjuk maakt de taak des zangers ligter!
En Gij, Gij die mijn hart tot zingen jaagt,
Kunt mij verbrijzlen als het u behaagt!

Leidt Gij dan, Heer! de toonen mijner snaren!
Laat weldoende hen in 't menschenharte varen
Dat nog op troost en hoop en vrede wacht!
Daartoe, oneindig Wezen! geef mij kracht!

EMIL SEYPGENS.

Roermond.

Herman Harts, Vlaemsche schryver der XVIIe eeuw.

Doorgaens bekommeren de geleerden zich weinig met de menigte of met de volkstael, dewyl zy slechts voor een klein getal en soms wel om eigenbaet schryven. Vroeger, toen het latyn uitsluitelyk de tael der geleerdheid was, ging het veel erger dan in onze dagen, wanneer toch nu en dan al eenig werk over kunsten of wetenschappen in de moedertael het licht ziet. Maer het is de priesterschap, die tot zending heeft de volksmenigte te beschaven en van bederfnis te bewaren: trouwens is het tot de priesters niet dat onze goddelyke Zaligmaker gezegd heeft: '*Gy zyt het licht des werelds en het zout der aerde*, *gaet*, *onderwyst alle volkeren; predikt myn Evangelie aen alle schepsel?'* Zy zyn dus verpligt tot het volk in de volkstael te spreken. Hieruit volgt dat het hoofdstuk *over de gewyde litteratuer* eene der wydloopigste plaetsen moet beslagen in de letterkundige geschiedenis der talen aller beschaefde volken. Dan voor wat België betreft, het moet onder dit opzicht gewis voor geen ander land wyken. 't Is al sints jaren dat wy nu en dan de levensbeschryving geven van vlaemsche schryvers uit Leuven of uit deszelfs omliggende plaetsen, en men heeft kunnen bemerken dat de meesten dezer geestelyken waren. Zulks was ook elders het geval. Thans gaen wy weêr eenige regels wyden aen eenen geestelyken schryver van Aerschot, die ons dunkens wel verdient herdacht te worden: 't is Herman Harts, die in genoemd stedeken gedoopt is den 3 November 1625. Zyn vader heette ook Herman en zyne moeder *Catharina de la Bastida.* Onze Harts behoorde tot het adelyk geslacht *van Eynatten-Schoonhoven*(1). Zyn groot-vader, Joris Harts, had getrouwd Anna van Eynatten en, de achter-klein-dochter van Herman van Eynatten en van Lysbeth van Schoonhoven. Waerschynlyk heeft de jonge Harts zyne kleine en godsgeleerde studiën te Leuven gedaen. In 1659, den 9 Mei, werd hy kanonik van Onze-Lieve-Vrouwen-kerk in zyne geboortestad in de plaets van W. Matthys. En, na dat *Jan van Rivieren* zyn ontslag van koor-deken had gegeven, om te Diest op het beggynhof pastoor te gaen zyn(2), heeft Harts den 22 Oktober 1660 hem in de zelfde weerdigheid vervangen en deze bekleed met allen lof gedurende vier-en-twintig jaren en half. Hy is gestorven den 30 Meert 1685 in het 60ste jaer zyns ouderdoms en ligt in de kapel Onzer-Lieve-Vrouwen begraven onder den zark(3) van Eynattens geslacht.

(1) Vroeger een heerlykheid en kasteel buiten de Waterpoort by Aerschot tusschen den *Demer* en de *Mottebeek* en *Weerts-kapel* die vroeger meer naer Rillaer hene stond. By meer andere rivieren treft men den naem van *Weert* of *Weerde* aen, en natuerlyk; immers de weerde dat nu weersel, afweersel, geweer, afweering zou zyn, beteekende vroeger beletsel, tegenhoudsel, schutsel, een soort van rivier, eiland, een dyk, dam, in 't latyn, by Kiliaen, obstaculum, agger, propugnaculum, insula amnica etc.

(2) Die eerw. edelman schreef een boekdeel op het wonderdadig beeld van O.-L.-V. van Aerschot, dat verloren schynt.

(3) Wiens opschrift aldus luidt: 'Hier leggen begraven, uyten edelen geslaght en familien van Eynatten, gecomen uit lande van Limborgh over Maze, Heere van Schoonhoven. Ierst joncker Herman van Eynatten, heere van Schoonhoven, Thile, Hueculum enz. Sterft A° 1505 Aug. 21. Joffrouw Lysbeth van Schoonhoven, zyn huysvrouw sterft A° 1531. En joncker Arnoult van Eynatten, heere van Schoonhoven, sterft A° 1562, Aprillis 20. Jouffrouw Anna van Busseleyden, syne huysvrouwe sterft A° 1545 Octob. 21. Joncker Aert. van Eynatten, heere van Schoonhoven sterft A° 1613, 13 January. Joffrouw Philoppote van Schore, zyne huysvrouw sterft A° 1624.' De hier lest gemelden hadden een zoon met name *Maximiliaen van Eynatten*, die wy in 't kort wel willen herdenken. In 1574 te Aerschot of liever te Brussel geboren, kwam hy naer Leuven de wysbegeerte studeeren en verkreeg in 1597 de 8e plaets, en later den graed van licentiaet in de godsgeleerdheid. In 1607 kanonik Onzer-Lieve-Vrouwen te Antwerpen en twee jaren nadien scholaster der zelfde katedrael en in 1616, zegelbewaerdea des bisdoms, stierf deze godvruchtige en allerbeleefdste priester den 29 Junie 1631 en werd begraven in O.-L.-V. kerk, waer zyn grafschrift nog te lezen is. Hy liet achter: *Manuale*

De achtergelaten werken, van Harts gekend, zyn allen in het vlaemsch en getuigen van 's mans belezenheid, iever en godsvrucht, maer niet van zyne dichterlyke hegaefdheden of taelkennis. Het zyn:

I. Het *Gheestelijck Bieken.* Loven (by Nempé?) 1674. Dit boekje van 138 blz. in-12° bevat 57 godvruchtige liedekens, aen zyne nicht *Maria-Magdaleen van Eynatten* opgedragen en aen een dubbel gebrek mankgaende; ze missen inderdaed die heilige verhevenheid, welke godsdienstige gezangen en de grootheid onzer heilige geheimen vereischen. Ook zyn ze getoonzet op wereldsche voozen.

II. Ik bezit van Harts nog de volgende boekdeelen:

1° *Profijtighe aenmerckingen op alle de Sondaghen des jaers*, door den eerw. heer Herm. Harts, deken der collegiale kercke van Onse Lieve Vrouwe in de stadt Arschodt. - Tot Ceulen (leest Leuven) by Joannes-Wilhelm. Friessen (Nempe) in den Ars-Engel M.DCLXXVIII *met gratie en privilegie.*

Dit boekdeel in-4° van 483 blz. is opgedragen aen den doorluchtigen Heere Franciscus van Horenbeke, biskop van Gent, en goedgekeurd door L. Vincent, doktor en professor te Leuven en door P. Damman, licentiaet in de H. Godheid, apostolieken en koninklijken boekkeurder. Deze laetste verklaert *hebbe daerinne* (in de aenmerckinghen) *niet bevonden dat strydt teghen het Catholijck Geloove oft Goede Zeden maer rechte, oprechte en heylighe Leeringhe.* Nochtans schynt my Harts wel eenigzins tot de strenge gezindheid diens tydes behoord te hebben. Hy meldt den lezer dat zijne *Profytighe Aenmerckinghen*, welke hy eerst gepredikt had, berusten zoo op *eygen ondervindinghe van langhe iaren* als op de HH. Vaders en geloofweerdige schryvers. En waerlyk, de deken van Aerschot schynt my zeer ervaren geweest te zyn zoo wel in de boeken der kerkleeraers als in het Heilig Schrift, Immers op de zykanten zyner *aenmerckinghen* pryken een aental latynsche teksten met nauwgezetheid te pas gebragt. Jammer maer dat in het eerste stuk de styl er zoo gewrongen, en de spraekkunstige schryfwyze er zoo ongelyk en slordig uitzien. J.-E. Willems mogt van het volgende deel met meer rede zeggen: *men vindt eene betere proza in zyne sermoonen*[1],

2° *Profijtige aenmerckingen op de Heylige-dagen* door enz. Leuven by Hieronymus Nempe 1681 enz.

Schoon dit 2^{e} deel van 400 bldz. in-4° en opgedragen aen den zeer eerw. heere Jacobus-Rosnata Crils, abt van Tongerlo, met veel meer oplettendheid geschreven en gedrukt is, vond het echter zoo weinig aftrek dat de t' Serstevens, wier winkel nog vol afdruksels lag, er in 1712 den titel van veranderden als volgt: *Sermoonen op de heylige dagen van het jaer en op den gedenkdag der geloovige zielen met de medîtatie op de heylige Passie ons Heere J.-C.; waer in het catholijck geloof bevestight wordt, en de dolingen, die daer teghenstrydigh sijn wederlegt, seer dienstigh voor alle geloovige.* Brussel, by de gebroeders t' Serstevens 1712 in 4°.

Paquot (XV. 18) Willems, Witzen-Gheysbeek[1] hebben allen een staelke aengehaeld van Hartses verzenmakery. Ik zal er hier een leveren van zyre proza.

Exorcismorum continens Instructiones et exorcismos etc. Antv. Plantyn 1619, in-8° van 314 blz. en later nog meermaels herdrukt. - Zie verder over de leuvensche geslachten van Eynatten, van Schore, van Schoonhoven, P. DIVAEUS, *Rerum Lovan*, blz. 31, 35, 91.

(1) *Verhandeling*, II blz. 140.

(1) *Biographisch Anthologisch en Kritisch woordenboek der nederduitsche dichters.*

‘Op den feestdag van den H. Andreas apostel enz.

Ick mercke, hoe Onsen lieven Heer, als hy Petrus ende Andreas begeerde te roepen, eer hy ze heeft geroepen, een mirakel gedaen heeft welck is geweest den groote visch-vangh, doen van de menigte de netten scheurden; te weten om alsoo de gemoederen te disponeren, van lichter te volgen. Dus getuyght de H. Schrifture dat eene verschricktheyt die broeders hadt bevangen, in 't vangen van soo veel visschen. Waer naer den Heere sprak ende riep seggende: *komt na my;* hetgeen sy terstond gedaen hebben.’

Men ziet het, dat is nog zoo slecht geen vlaemsch. Edoch het eerste deel, dat slechts drie jaren vroeger het licht zag, is op verre na zoo nauwkeurig niet als dit, hetwelk beter is voor wat styl, tael en woordspelling raekt. Indien wy nu Herman Harts wilden in vergelyking stellen met zyne reeds door ons besprokene tydgenoten: G. Demetser, pastoor van Leefdael, en Christ. Vanlangendonck, hoogleeraer te Leuven zyne geboortestad, dan zouden wy bevinden dat zyne styl veel styver is dan die des lestgenoemden, en zyne taelkennis beneden degene des eersten staet. Maer deze was ook een Noord-Brabander, en in 't Noorden bloeide schitterend 't nederduitsch terwyl het in 't Zuiden steeds immermeer verwaerloosd werd.

L.W. SCHUERMANS, pr.

Kronyk.

ANTWERPEN. - M. Orban, heeft eene Koorkap verveerdigd, versierd in het midden met het beeld van den H. Bartholomeus; 't is prachtig van kleur; en verders eenen O.L.V. schoot, waerop de uitspraek der Onbevlekte Ontvangenis door Zyne Heiligheid, is voorgesteld.

- M.J.B. Huysmans, die zoo als wy vroeger aenkondigden, eene bestelling bekomen had van den patriark van Palestina, heeft dit werk voltooid en tentoongesteld; het gevraegde tafereel is een altaerstuk verbeeldende *De Besnydenis Christi*, voor de nieuwe kerk van den *Naem Jezus* te Jerusalem.

Dit werk heeft natuerlyk op het eerste gezicht zekere verwondering moeten opwekken, omdat het niet geput is uit de gewoone beschryvingen die men hier kent, maer uit het leven van Maria, volgens de meditatie van Catharina Emmerich, welke schryfster ten onzent niet ganschonbekend is, maer toch weinig gevolgd wordt.

De schilder heeft zich moeten gedragen naer den geest en de volksoverleveringen in den Oost, welke hy ter plaetse heeft moeten studeren. Zoo zyn byvoorbeeld de kleeding van Maria en Joseph verschillend van 't geen wy tot hier toe by dergelyke heilige beelden gezien hebben.

Indien dit werk by onze bevolking vreemd voorkomt, omdat het alles in eene geheele andere stemming is dan hetgeen wy gewoonlyk zien in

godsdienstige schildering, dan toch heeft men kunnen bestatigen dat als kleur dit tafereel al de eigenschappen heeft van het talent des heeren Huysmans, die zich in den Oosten eene gansche afzonderlyke genre heeft aengeworven.

- By koninklyk besluit van 31 maert, is M.L. Van Hemelryck, lid van de besturende kommissie der koninklyke Maetschappy ter aenmoediging van Schoone-Kunsten te Antwerpen, tot lid van den bestuerrraed der koninklyke Akademie benoemd, in vervanging van M.G. Kempeneêrs.

- Op 14 april had er in den *Burgerkring* een letterkundig feest plaets. Het ouverture voor piano, en de fantazy voor violoncelle, werden kundig uitgevoerd. *Aen het Vaderland*, eene romance, woorden van M. De Graaf, muziek van M. Vander Plassche, algemeen toegejuicht is, De jonge heer Florquin, leerling van M. Odufré, voerde twee stukken uit op de fluit, die eere doen aen het goede onderricht van zynen meester. Aen de fantazy voor harmonium, door M.G. Ryssens, alsook aen het stuk voor piano, door den jongen heer Seldenslags, viel zeer veel byval ten deel. Verder hoorden wy stukken uit de schoonste opera's uitvoeren door liefhebbers van den *Kring*.

- MM. Kockerols, beeldhouwers, hebben vyf levensgroote beelden voltooid; het eene den H. Ligorius, voor het klooster der redemptoisten, te Duinkerken; de vier anderen, den H. Petrus, H. Paulus, H. Joannes en den H. Jacobus, voor eene kerk te Brugge. Zy zyn insgelyks gelast voor de zelfde kerk de beelden der acht andere apostelen uittevoeren.

- MM. De Bock en Van Wint leggen de laetste hand aen de XIV^{de} Statie van den Kruisweg in witten steen voor Mechelen waervan wy vroeger gewaegde.

- M.J. Van Arendonck arbeidt aen een zinnebeeld hetwelk tydens de feesten ter eere van Teniers op eene openbare plaets zal pryken.

- M. Jos. Ducaju is gelast met de uitvoering van een standbeeld van David Teniers II; hetzelve zal in brons gegoten worden, en gedeeltelyk door den Staet, en gedeeltelyk door de Stad betaeld worden.

- M.E. Gife heeft een ontwerp gemaekt voor het gebouw van het kunstverbond; men is volop bezig, hetzelve uittevoeren onder zyne leiding, het gebouw zal in de maend augusty gedeeltelyk gereed zyn.

- Verschenen: *Sinte Greef of de graef van halfvasten*, blyspel in een bedryf, door Jan Ducaju, tweede uitgaeve; en *Dahlia-liefhebbers*, blyspel in een bedryf, bewerkt naer een zedeschets van Hendrik Conscience, door F. Boghout.

AUDENAERDE. - M. Edmond Vander Straeten, een gunstig gekend schryver en toonkunstenaer, wiens ieverige opzoekingen in de oude handvesten, reeds menige belangryke ontdekking aen het licht hebben gebragt, heeft het derde vervolg des boeks: *La Musique aux Pays-Bas avant le XIXe siècle*, in den *Messager des Sciences Historiques*, van Gent, laten verschynen. Het bevat ongekende inlichtingen op de levens en gewrochten der volgende toonkunstenaren: Pieter Hurtado, zangmeester van St-Bavo, te Gent; Kornelis Canis (de Hondt), muziekmeester der kapel van Karel V; Rogier Pathie, orgelspeler van Maria van Hongarie, landvoogdes der Nederlanden; Stephanus de Milt, muziekmeester te Audenaerde, de vermoede uitwerker van een rouwzang welke destyds aen de *Kersauwieren* der vryheerschap van Pamele diende. Dit gezang is breedvormig door den schryver ontledigd en het bevindt zich hervoortgebracht tegenover zyne studie, met de vertaling in hedendaegsche notering.

BRUSSEL. - M. Van Schendel heeft een tafereel voltooid, de H. Magdalena voorstellende, en arbeid aen een werk dat al zyne vroegere zal overtreffen.

- M. Edmond Vande Vyvere, van Audenaerde, is lid der koninklyke kommissie van gedenkteekens benoemd geworden. Deze jongeling heeft zich lange jaren by de Akademie van bouwkunde zyner geboortestad op eene byzondere wyze onderscheiden.

- M. Ed. J. Gregoir, heeft aldaer by de gebroeders Schott een werk laten verschynen: *Les artistes Musiciens Néerlandais.*

Wy kunnen niet nalaten eenige der beroemdste Nederlandsche Toondichters aen te halen, die door hunne kunde vele diensten aen de toonkunst bewezen hebben. Onder dezen moeten gerangschikt worden, de levende Musici:

J.G. Bastiaans, organist aen het groot en beroemd orgel van Haarlem; A. Batta, uitmuntend bassist, thans te Parys; M. Beltjens, bekend door zyne lieve romancen; A. Berlyn, komponist te Amsterdam; F. Botgorschek, fluitist van Z.M. den koning te 's Gravenhage; J. Brener, goed pianist thans te Milaen; J. Buzian, 1^{e} prys van het Conservatorium te Brussel, thans te Londen; P. Christiani, byzonder goed clarinottist te Amsterdam; de familie Coenen, allen goede toonkunstenaers; J. De Graan, een jong en uitnemend violist oud 12 jaren.

D. De Groof, de welberoemde clarinettist, thans te Parys, F. Dunkler, orkestmeester der Grenadiers; A. Dupont, orkestmeester te Halle, (Duitschland); D. Dykhuyzen, de waerdige organist te Nymegen; J. Franco-Mendes, bassist te Parys; de pianist Madeleine Graever, die thans zeer veel opgang maekt te Brussel en in Duitschland; de bassist G. Hekking, te Bordeaux; R. Hol, komponist te Utrecht, G. Hutschenruyter te Rotterdam; M. Lazare, pianist; de violist M. Leenders; E. Lubecq, vermaerd pianist te Parys; J.X. Lubeck, direkteur van het Conservatorium te 's Gravenhage; de *Nestor* der Nederlandsche toonkunstenaers, een man van groote bekwaemheden; Mej. Offermans, zangeres; N.J. Potdevin, een goed virtuos op den horen; E. Silas, pianist en komponist te Londen; W. Smits, de vriend van het volksgezang te Amsterdam; X. Van Boom, fluitist van den koning, een der grootste virtuosen van dezen tyd; C. Van der Does, pianist aen 't Hof te 's Gravenhage; J.A. Van Eycken, goed organist te Aberfeld; de zangeres De Vries, te Madrid; J. Verhulst, komponist; G. Vrugt, goed zanger, die by de omwenteling in 1830 het nationael lied met buitengewoon succes in publieke vergaderingen zong.

Zie daer de toonkunstenaers, die Holland tot roem en eer verstrekken.

BRUGGE. - M. Mondt-Groenewout van Antwerpen, heeft in het St.-Jans gasthuis aldaer, eene nieuwe orgel geplaetst die de aendacht en de bewondering van al de kunstkenners heeft opgewekt.

LEUVEN. - M. Thonissen, aen de katholyke Hoogeschool aldaer en lid der Vertegenwoordigers-Kamer, heeft eene nieuwe schitterende onderscheiding bekomen. De keizerlyke Akademie van wetgeving van Toulouse heeft hem onder het getal harer leden aengenomen.

- De E.P. Frans Kestens S.J. heeft een nieuw werk in het licht gegeven. Het is getiteld: *La liberté des cultes et le droit de l'Eglise* en is verkrygbaer by M. Fonteyn, Brusselschestraet, 6.

MECHELEN. - Zoo als wy in de laetste aflevering aengekondigd hebben zal er in de maend augusty eene tentoonstelling plaets hebben van oude en hedendaegsche godsdienstige kunstvoorwerpen. In Antwerpen heeft zich een komiteit gevormd, waervan de heeren Ch. Dellafaille de Leverghem en H. Theunissen secretarissen zyn.

Sterfgevallen.

Het gentsche *Kunstgenootschap* heeft een zyner werkende leden verloren. M. Lodewyk De Martelare, landschapschilder, is op 25 meert plotseling overleden, in den ouderdom van 41 jaren.

- M.L. Roelandt, oud-bouwmeester der stad Gent, is aldaer schielyk overleden. M. Roelandt was officier der Leopolds-orde, ridder van den nederlandschen Leeuw, lid der koninklyke Akademie van Wetenschappen, Letteren en Schoone Kunsten van België; der koninklyke kommissie van gedenkgebouwen; van het Koninklyk Instituet der britsche bouwmeesters, der akademiën van den Pantheon te Rome, van Madrid, Cherbourg, enz., enz.

België en vooral de stad Gent is aen M. Roelandt een groot getal voorname monumenten verschuldigd. Onder deze zullen wy aenhalen: de hoogeschool, het gerechtshof, den grooten schouwburg, het stapelhuis op den dok, het eerste plan der kerk van St. Anna, het gebouw van den Cassino, de ryschool, de binnenzalen van de *Concorde*, het slachthuis, allen te Gent; de stadhuizen van Aelst en van Ninove; de kerk van St. Maria, te Schaerbeek by Brussel; den modernen trap der St. Gudulakerk te Brussel; het gevangenhuis van Aelst; de gasthuizen van Lokeren, Ronsse en Bergen; de kerk van het klein seminarie, het gasthuis en school der Zusters van Liefde te St. Truyen; de kerken van Desselgem, Dottenys, Doel, der O.L.V. kerk te St. Nikolaes, het stapelhuis van Antwerpen, enz., enz.

M. Roelandt was te Nieuport den 31 january 1786 geboren en heeft dus den ouderdom van 78 jaren en 2 maenden bereikt.

Wy hopen later het portret van dezen befaemden en talentvollen bouwmeester mededeelen.

- M. Franciscus-Guillielmus Aerts, toonkundige, overleed te Antwerpen op 13 april; de plechtige lykdienst had plaets op 15 derzelfde maend in de hoofdkerk ten 10 uren, en werd bygewoond door zyne talryke leerlingen en ontelbare vrienden en kennissen. M.F.G. Aerts was aldaer geboren den 10 meert 1804. Zyne eerste studien deed hy te Meerhout, onder leiding van M. Homans, organist aldaer. Weldra had zyne kunst zooveel ontwikkeling genomen dat hy op eigen kracht kon steunen. Hy begaf zich naer Parys, waer hy kennis maekte met M. Herz, die hem lessen gaf en 't geen hem deed besluiten zich uitsluitend aen de studie toe te wyden. Sedret 1837 was M. Aerts kapelmeester in de St. Pauluskerk. Hy richtte in 1844 de muziekschool in en gaf er les in orgel en piano. M. Aerts heeft goede leerlingen voortgebracht. M. Herz door zyne dactilium gaf hem het gedacht dit stelsel op de piano toe te passen, door aen het klavier eene drukking naer goedkeuring te geven. In 1855 stelde hy eene zoodanige piano te Parys ten toon, en genoot er al den byval dien hy mocht verwachten.

- M.J.A. Gras leeraer aen de koninklyke Akademie te Antwerpen is aldaer overleden op 13 april.

De lykdienst had plaets op den 15 derzelfde maend, ten 9 ure, in de St-Antoniuskerk. De bestuerder der akademie, de leeraren, leerlingen en vele vrienden woonden de plechtige begrafenis by. Aen het graf sprak M. de Keyser, de volgende redevoering uit, in de fransche tael.

‘Het jaer is nauwlyks begonnen en de dood vereenigt ons nogmaels om een der leeraren der Akademie naer zyne laetste rustplaets te brengen, getroffen na zooveel anderen, die ons sedert twee jaren ontrukt werden.

Jan Andreas Gras, wiens stoffelyk overschot wy ten grave gaen leggen, was geboren den 22 augusty 1778, te Toulon, waer zyn vader ingenieur-scheepsbouwer was. Gras werd ons ontrukt na eene lange en eervolle loopbaen, in zyn 86e jaer. Op zyn 11e jaer scheepte hy zich in aen boord van een koopvaerdyschip, hetwelk onder het kommando van zynen oom stond. Het is onder dezes bestier dat hy de zoo drooge en moeijelyke studiën van het vak des zeemans begon. Vier jaren later werd hy benoemd tot aspirant der eerste klas, in de marine der republiek en verre van Frankryk gezonden. Ten dien tyde was de dienst geene eenvoudige kruising meer. Gras werd in 1805 gekwetst in een gevecht tusschen eene engelsch schip en eene fransche fregat, die destyds in de Guadeloupe in statie lag.

Zyne oversten hadden middelerwyl zyne byzondere bekwaemheden erkend voor de wetenschappelyke studiën en het kabinetswerk. Eene eervolle onderscheiding viel hem te beurt. Op zyn twintigste jaer werd hy uit de aktieve dienst geroepen, en aengeduid voor de betrekking van sekretaris van den minister der marine. Twee jaren later, op zyn 22e jaer, werd hy benoemd tot leeraer der wiskunde in de genie-school der marine te Parys.

Weldra werd hy naer de polytechnieke school van Antwerpen gezonden. Hy leeraerde er met onderscheiding gedurende de jaren 1811, 1812 en 1813. In 1814 zag hy van zyne functiën af. Van dan af tot aen zynen dood wydde hy zich toe aen de byzondere nyverheid, en aen deze bewees hy de grootste diensten in de moeijelyke kunst van den scheepsbouw. Hy was bestuerder van verscheidene belangryke timmerwerven, die van dan af tot nu toe zyn ontstaen.

Het was maer later dat de akademie het goed geluk had onzen betreurden kollega aen hare dienst te zien verbinden. Eene beslissing der regering van 22 february 1834, noemde hem leeraer van scheepsbouw. Toen in 1841, de beroemde Akademie een gesticht werd, geplaetst onder de bescherming des Staetsbestuers behield Z.M. de koning hem niet alleen in zyne functiën, maer hy geweerdigde zich hem nog met eenen nieuwen leergang te gelasten, dien der landmeetkunde.

Sedert 31 jaren was hy voor ons een verkleefd kollega en een vriend en voor zyne leerlingen een vaste leidsman in eene studie, waervan de kennis zoo moeijelyk is als zy weinig is verspreid.

De vereischten van zyn professoraet waren niet genoeg voor zyne werkzaemheid. Hy werkte lang aen een uitgebreid werk hetwelk hy deed verschynen, onder den titel van *Mémoires relatives à la marine Marchande* en dat de vruchten van zyne studiën en zyne lange ondervinding bevat. In zyne laetste jaren had hy al zyne ledige uren besteed aen een ander werk, dat het licht niet heeft gezien. Eindelyk heeft hy aen den handel van Antwerpen belangryke diensten bewezen, als kommissaris-expert van de kommissie der Over-Atlantische Zeevaert.

Het leven van M. Gras was een leven van onophoudelyke werkzaemheid. Rust kende hy in zyne lange loopbaen niet. Tot het laetste oogenblik heeft hy gewerkt en geworsteld. Niemand beter dan wy, zyne kollegas, konden beter over de uitgebreidheid zyner kennissen en de vastheid zyns karakters oordeelen. Zyne dankbare leerlingen zullen zyn aendenken, met de herinneringen aen zyne lessen bewaren. Zyne vrienden betreuren hem en hopen hem in een beter leven weêr te zien. Tot weêrzien, weerde kollega, tot weêrzien!

- Een der voornaemste schilders van Frankryk, M. Hypoliet Flandrin, is overleden te Rome; zyne dood is een groot verlies voor de kristene kunst.

Franciscus Stoop.

TEEKENING EN STEENSNEDE VAN JOS. NAUWENS.

FRANCISCUS STOOP werd ten jare 1776 te Basele in Oost-Vlaenderen geboren van ouders uit den burgerstand; zyn vader JACOBUS STOOP zag aldaer het licht in 1744, en zyne moeder, JOANNA ABBEEL had het leven ontvangen te Cruybeke, in 1747. Franciscus Stoop toonde van zyne eerste jeugd af aen eene geneigdheid voor het vak der bouwkunde, ofschoon destyds de middelen van vooruitgang in de kunst zeer bekrompen waren, en wel byzonderlyk in zyne geboorteplaets.

Nauwelyks de jongelings jaren voorby, leerde hy het timmermansambacht aen, en deed hy het mogelyke om eenige middelen in te zamelen ten einde zich naer Antwerpen te begeven, om aldaer de lessen der Akademie van Schoone Kunsten te kunnen bywoonen. 's Jongelings werkzaemheid droeg weldra goede vruchten, en trok de aendacht op zich der befaemde mannen die onze School bestuerden; ten gevolge der pryskampen waeruit hy zegenpralend trad, werd hy in 1806 geroepen om deel te maken van den keizerlyken raed van bruggen en wegen, en zulks in hoedanigheid van teekenaer gelast met de dokken van Antwerpen, onder het bestuer der ingenieurs *Viotte* en *De Bourge* die, in een verslag van dien tyd, en by brieve in 1813 aen Z.M. den keizer gericht, getuigen van de handigheid waermede F. Stoop zich kweet van de bouwing en het uitvoeren der *détails* van de belangrykste werken, zoo als de sluizen, *musoirs*, waterleidingen, draeijende bruggen, stoomtuigen, enz., daergesteld te Antwerpen en te Vlissingen, in welke laetstgenoemde stad hy zich bevond op het oogenblik van den val van het eerste keizerryk.

In 1814, op 10 Augusty, trad hy in den echt met JOANNA VAN HOUTTE, even als hy te Basele geboren, op 18 december 1786[1].

(1) Zy overleed te Antwerpen op 22 november 1854.

Hunne echt werd met drie spruiten gezegend: twee zonen en eene dochter[1].

Onder het bewind der vereenigde Nederlanden, werd Stoop met verschillige byzondere zendingen gelast, betrekkelyk het bouwen en herstellen van gedenkteekens der provincie, werkzaemheden gehecht aen die van opzichter-bouwmeester.

In 1819 besloten de bestuerleden der koninklyke Akademie, dezen bekwamen man in hun midden te roepen, en benoemden hem *Académicien* ingevolge art. 2 van het reglement[2].

In 1822 werd hy insgelyks als lid benoemd der maetschappy ter aenmoediging van Schoone Kunsten aldaer.

De bestendige deputatie der provincie gelastte hem met de opmeting der plannen en de uitvoering der teekeningen van den toren der hoofdkerk van Antwerpen, een werk waervoor onze medeburger eene byzondere belooning ontving, en de minister van binnenlandsche zaken en waterstaet zyne hooge tevredenheid uitdrukte by brieve van 9 meert 1824.

In de maend november van hetzelfde jaer, werd hy door Z.M. Willem I, koning der Nederlanden, als leeraer der klas van bouwkunde aen de koninklyke Akademie van Antwerpen benoemd, alwaer hy op 19 meert 1825 geïnstalleerd werd door den ieverigen bestuerder Matheus Van Brée. Deze nieuwe taek vervulde hy gedurende 18 jaren, met de meeste zelfsopoffering, en de talryke verdienstelyke leerlingen die hy vormde zyn het beste bewys zyner ernstige lessen.

Buiten de menigvuldige bouwmeesters en beambten in de verschillende besturen, tellen wy tusschen zyne leerlingen, zyne twee zonen Franciscus-Jacobus, die ten gevolge van zynen moed en zelfsopoffering te Antwerpen het leven liet in den verschrikkelyken brand van 2 december 1862[3], en Petrus-Paulus aen wien men de schoone kerk, in ogivalen styl, der abdy van Tongerloo verschuldigd is, een tempel die, zoo als wy vroeger zegden, een der belangrykste gebouwen is in onze eeuw, in België, uitgevoerd. Laetstgenoemde werd door zyne kollegas aengeduid als lid van het gemeentebestuer van Antwerpen, bekrachtigd door de stemming der bevolking op 28 january 1863.

Na de omwenteling van 1830, vervoorderde het belgische Staetsbestuer aen Franciscus Stoop het vertrouwen dat de vroegere regeringen in hem hadden gesteld; hy werd gelast, onder het hoogebestuer van den hoofdingenieur Dobbeleer, met de uitvoering van de groote brug op de Neeth te Waelhem, alsook met belangryke werken zoo wel in de gevangenis in het oud klooster van St-Bernardus, als op de wegen van Mechelen, Dendermonde, enz. In 1840 werd hy gelast door de bestuerders der polders, met het ontwerpen en opmaken van plannen, alsook met de bestiering van eene afleidingssluis tusschen den Polderdyk te Lillo, een zeer ingewikkeld werk dat met den besten uitslag werd bekroond.

In 1841, by de hervorming der koninklyke Akademie, onder het bestuer van Gustaef Wappers en het ministerie Rogier, werd hy miskend, en niet meer als leeraer benoemd, ofschoon hy, gedurende 18 jaren, deze plaets op de eervolste wyze bediend had.

(1) Franciscus-Jacobus, Petrus-Paulus, Rosalia-Ludovica.

(2) Dit diploom is geteekend door den Gouverneur der Provincie Ridder Pycke, den burgermeester Ridder Florent van Ertborn, den bestuerder der Akademie J.G. Herreyns, en de secretaris C.A. van Lanschot.

(3) Zie de *Vlaemsche School*, bladz. 1 enz., 1862.

Eenvoudigheid en deugd kenteekenden F. Stoop, doch vormden in zyn karakter eene wonderbare tegenoverstelling van aenhoudenden moed en volherding in alles wat hy ondernam; hy wist de grootste moeijelykheden te boven te komen, zoowel in zyne loopbaen als kunstenaer, als in het privaet leven. Het ware ons niet moeijelyk eene reeks herttreffende en zielroerende tafereelen optehangen van de tegenkantingen die de brave man beurtelings ontmoette, ter gelegenheid der verschillende staetsomwentelingen; doch wy bepalen ons Stoop afteschilderen als kunstenaer en oud-leeraer der koninklyke Akademie, omdat het nageslacht geene leemte te meer zou aentevullen hebben, van hetgeen er voor de geschiedenis der kunstschool verwaerloosd wordt.

Hy was een voorbeeldig man; zyn bestaen is eene schoone les, die herinnert wat rechtschapenheid en volherding vermogen. Van eenvoudigen timmerman op zyn nederig dorp, is hy tot de hoogste rangen opgeklommen, en heeft oneindige diensten aen het vaderland bewezen, zoowel als leeraer der Antwerpsche Akademie, als in hoedanigheid van beambte aen het korps van bruggen en wegen, 't welk menige bekwaemheden in zyn midden telt, en waervan de werken die, als zy door den kunststemp el niet immer schitteren, doch van oneindig nut zyn, van ervarenheid getuigen, en gedeeltelyk de eer en den roem des lands uitmaken.

In 1845, na veertig jaren rechtzinnigen en vereerenden dienst, ontving Stoop zyn pensioen, hetgeen hem niet belette, tot zyne laetste dagen, de betrekking van bouwmeester waertenemen gelast met de onderhoudswerken der gevangenissen van Antwerpen en St-Bernaerts.

Hy overleed twaelf jaren later te Antwerpen, op 18 Juny 1857; de lykdienst had plaets op den 21 derzelfde maend, ten 10 uren, in de O.L.V. kerk; het lyk werd gedragen door zyne oude leerlingen alsdan reeds bouwmeesters, en gevolgd door alle de leeraren der koninklyke Akademie; de hoeken van het baerkleed werden gehouden door M.N. De Keyser, bestuerder der Akademie, en M.M.E. Corr, en Gras leeraren aen hetzelfde gesticht, en een lid van het korps van bruggen en wegen.

Behalven de leden der familie, volgde er eene ontelbare menigte volks, uit al de rangen der maetschappy den lykstoet op, waeronder talryke leerlingen en befaemde kunstenaren.

De begravenis had plaets op het kerkhof der Marckgravelei; M. De Keyser, bestuerder der koninklyke Akademie, hield, namens het bestuer, eene redevoering; M.E. Corr, namens de leeraren, s' mans oude kollegas, beiden spraken in de fransche tael.

M. De Proost, namens zyne leerlingen, drukte zich uit als volgt:

Mynheeren,

‘De man die ons door den dood is ontrukt geworden, en dien wy betreuren uit ons midden verloren te hebben, was nogmaels een dier professors, welke, tydens het bestuer van Van Breé en Wappers, aen onze aloude Akademie, met aenhoudende poogingen en goeden uitslag, den stryd bleef onderstaen om de algemeene faem der Antwerpsche school te behouden; om haren nog niet ontrukten roem voor te staen, denzelven te doen aengroeijen en meerder op te luisteren.

Wy, zyne leerlingen, kunnen daerover oordeelen; 's mans onderwys als leeraer der bouwkunde, was eenvoudig en gemakkelyk om den geest te treffen; zyne leering had vaste grondstelsels, hy verstond de kunst niet, beroofd zynde van basis, of zonder gekenmerkt te zyn door onvermydelyke grondstellingen; met één woord, hy volgde

de baen, welke door groote en beroemde mannen in de oude eeuwen geopend is, en die altyd degene zyn zal, welke de sterkte en het schoone aen de gebouwen geven zal.

Hy bezat geenen hoogmoed. Ook zagen zyne leerlingen in hem veeleer

eenen vriend dan eenen professor. Zyne lessen werden gewoonlyk gegeven gelyk een vader des huisgezins zyne bejaerde zonen zou onderrichten.

Het waren redevoeringen welke door de leerlingen met vragen mochten onderbroken worden. Hy was aenmoedigend en aendryvend.

Wy allen gedenken nog, hoe hy ons by de jaerlyksche pryskampen van bouwkunde wist aenteprikkelen om de weerde der voorgaende wedstryden te boven te gaen; en, als onze wenschen niet vervuld werden, en wy nêerslagtig werden, als de hoop ons niet meer toelachte om eenen zegenprael te behalen, hoe hy ons aenporde en hoe hy, met de woorden: *die aenhoudt zal winnen*, het uitdoovende vuer op nieuw deed blaken.

De goede uitslag en de voorspoed zyner leerlingen, werden door hem met een gunstig oog aenzien, en hy verheugde zich, als de ontwerpen door zyne kweekelingen gevormd, ten uitvoer gebracht en verwezentlykt werden.

Ook zegde hy over eenige maenden tot my: “Ik ben gelukkig nog te hebben kunnen zien, dat de leerlingen welke met my de klas van bouwkunde gevolgd hebben, allen tot eenen eerlyken en goeden stand gekomen zyn, en dat zy my thans nog tot eer en voldoening verstrekken.”

Hy had niet noodig my van zyne zonen te spreken (wier meester hy was) en die beide bouwkundigen zyn welke hunnen beminden vader met eer in de kunst hebben opgevolgd. De gryzaerd had den gezegenden ouderdom van byna 80 jaren bereikt.

Zyn naem is Frans Stoop; hy was oud-professor aen de koninklyke Akademie. Hy leefde gelukkig, kloeg nimmer en had het ongelyk, hem aengedaen, sedert lang vergeven. Thans is hy in den Heer ontslapen, en worden zyne stoffelyke overblyfselen ter aerde besteld.

De wandelaer zal by zyn graf of elders mogen zeggen: *hy was een braef en deftig man!* en wy, zyne oud-leerlingen, verhopen dat hy reeds de kroon zal bekomen hebben, welke God voor de uitverkorenen heeft toebereid.’

De welgevoelde woorden des heeren De Proost deden een diepen indruk op de aenwezigen, byzonderlyk toen hy gewaegde van de miskenning vader Stoop aengedaen, by de hervorming der Akademie, waervan hy, voor zyn tydvak, een der verdienstelykste mannen was; zyne benoemingen als rechter in de groote pryskampen, zoowel hier als te Amsterdam en veelvuldige andere bewysstukken waervoor de plaets tot mededeeling ons ontbreekt, hebben zulks ruimschoots bewezen. Wy achten ons gelukkig den naem dezes bouwmeesters voor de kunstgeschiedenis onzer stad in het tydschrift de *Vlaemsche School* aengeteekend te hebben; moge hy by het nageslacht voortleven.

DÉSIRÉ VAN SPILBEECK.

Bydragen tot de kunstgeschiedenis.

Bossche kunstoefenaers.

De stad 's Hertogenbosch, die de eere heeft de geboorteplaets te wezen van eenige kunstenaers van name en fame, bezat van in de XVIe eeuw schilders, beeldhouwers en bouwmeesters. Trouwens, uit de stadsrekeningen, door den archivaris M^{r} VAN ZUYLEN aen het licht gebragt, blykt dat de schoone kunsten in de hoofdplaets van Noord-Braband beoefend werden van in den aenvang der gemelde eeuw. Het is waer, van den persoon en het talent dier oude Bossche kunstenaers valt hier niet veel te zeggen. Sommigen worden in de rekeningen slechts by hunnen doopnaem aengeduid; van anderen worden slechts de gewrochten gemeld en is de naem der meesters geheel weggelaten. Zulks is het geval met den eersten ‘maelder’, die op 1501 wordt aengetroffen, ‘als hebbende vermaekt en gestoffeerd het kruisbeeld, op hetwelk ten Raedhuize den eed werd afgelegd. Standbeelden met verschillige kleuren geschilderd, waren toen en nog lang daerna in gebruik; tegenwoordig houdt men zulke kunststukken voor boersche gewrochten en geen onzer meesters zou er de hand willen aen steken. Die gewrochten zelve waren doorgaens niet veel meer dan dag- en decoratiewerk. Het zou ondertusschen niet onmogelyk zyn, dat de oude smaek voor de gekleurde beelden kwame te herleven. Geduld: *qui vivra*, *verra*: de mode is toch zoo een aerdig ding. Dit zy zoo het wille, en nederkomende op het hoofdonderwerp dezes artikels, laten wy hier een aental posten volgen, welke min of meer als curiositeit tot de kunstgeschiedenis mogen gelden.

Byeenlezingen uit den *Inventaris der Archieven van 's Hertogenbosch*, van Mr R.A. Van Zuylen. I[(1)].

1498. - WILLEMEN LOMBAERTS, gelaesmeker, die gemaickt heeft een gelass ter Prekeren, int pant, tegen de capittel camer over, met vele verscheydene wapenen..... dair voor — I^{e} Deel bl. 30.

(1) N.B. De doopnamen der kunstenaers staen doorgaens in dativo, om de eeuwige herhaling van het voorzetsel *aen* te vermyden. Men versta dus door *Jannen*, *Willemen* enz. *aen Jan*, *aen Willem.*

gelyck dat verdingt is, gegeven, 9 Ryns guld.

1506. - YOEST, den maelder, van (op) 300 chartten die wapenen ons genedichsten Heeren van Brabant ende deser stat met verwen af te sette..... betaelt 3. Ryns gul. I 122.

1508. - WILLEM VAN BULLESTRATEN, loeds(bouw)meester der kerk te Ammerzoden ende met hem HENDRIK OEMS, metseler, die het slot van Ponderoyen hadden helpen ruineren en afbreken. I. 151.

1531. - WILLEM PERSOENS, vant patroon te maken van den wapenen des Keizers, metter cronen van Brabant en deser stadt, soe men die vutgehouwen opter poyen setten zal. bet. 9 st. I. 467.

1531. - FRANSSEN VANDER WITHAM, steenhouwer, van twee kynderkens te maken, staende op de pylers van der poyen (des Raedhuis van 's Hertogenbosch). Ibid.

1531. - Meester JASPER MABEE, beeldsnyder, van die perdekens voert raethuis tot het uregewerck dijnende te vermaken. I. 467.

1531. - Item voor vier perdekens, twee die steken en twee die staen *(sic.)* te scilderen.... Item van te verschilderen Onsen lieven Heer ten oirdeele met ter dueren. I. 468.

1531. - JAN DER KENNIS, bouwmeester der kapittelkerk van S. Jan te 's Hertogenbosch en van het vernieuwde Raedhuis dier stad. I. 468.

1532. - Meester HENRICKEN, den scilder van te scilderen, die wapenen deser stadt, die deser stat pypers te Mechelen in de processie na ouder gewoente thoenen. I. 486.

1533. - WILLEM RAESS, den scilder, gebezigd aen het schilderen van het Raedhuis. I. 494.

1533. - JACOB WILLEMS die 34 daigen 3 quarten int palmueren (palueren?) aldair onledich is geweest. Ibid.

1533. - WILLEM en JACOB GERRITSE, stoffeerders ofte maelders (schilders); (zy stoffeerden de beelden der vier keizers I. 495.

op het Raedhuis, waervoor hen betaeld werden) 23 Car. guld.

1533. - JOEST en JONCKERS, gelast met het maken van beelden op het Raedhuis. Ibid.

1536. - DIRCKEN, die maelder, voor tstofferen der tonne, die op het Raethuis hangt. I. (524).

1539-40. - JAN LOYEN, scilder, ses wapenen opte baer (voor de uitvaert der keizerin) en autaercleet gehangen, op fyn goudt gewrocht op waigenschot, ende die naer de uytfaert int hoicher choir gehangen. bet. 5 Car. guld. - Item twelf slechter wapenen 54 st. Ibid.

1540. - FRANSSE den beltsnyder, van eenen beldt van S. Andries in steen gehouwen, lanck 5 voeten, met synen tabernakel lanck 11 voeten, met 's Keizers en 'stads wapenen, om te plaetsen buiten de poort van het nieuw blokhuis aen de Hinthammer poort. Item een Marienbeeld om te stellen binnen de poort (van gemeld blokhuis,) voor arbeyt en conste 24 Car. guld. I. 527.

1540. - WILLEM, den mailder, van die selve beelden metten wapenen te stofferen, 12 Car. gul. (Ibid).

1540. - JAN OEMS, scilder, gemaickt vyff blasoenen..... ende hem dairvoor betaelt soe van hout ende stofferen, 8 Car. gls. I. 527.

1540. - LAMBERDEN, den beldtsnyder, van een houte niess te maken, in de haut van dat beeldt van den Keyser voer traethuys, 10 st., en tselve te vergulden 12½ stuivers. I. 566.

1545. - JANNEN, den maelder, van den priem en den arn (arend) op die Gaffel staende te stofferen. (Die Gaffel was een der vleugels van het meergemelde Raedhuis.) I. 627.

1545. - JAN VAN ZOEMEREN, beldsnyder, 4½ dag aen dese stad wapenen die men voer die Gaffel setten sall, gesneeden, sdaighs 4 st. vz. 18½ st. I. 425.

1545. - JAN HENRICXS, beldsnyder, 6 daigen aen dwerck van der loyve (luive) voor de Gaffel, gesneeden als boven. Ibid.

1545. - LENAERT ARIAENSS, beltsnyder van der loeven van die Gaffel met antycx te snyden, dair hy wel 16 daigen aen heeft gewrocht 4 car. gul. 16 st. Item van 4 dolphlinoyen te snyden voer die Gaffe van twee dachueren, 10 st. I. 628.

1549. - GERRIT JACOPSS en JAN PRIEM JANSS, van der wapenen te maken en se te scilderen ende voert raethuys opte stellagie opte poye dair die Prince (PHILIPS II) hulden, men gehangen heeft, ende van die beelden voer traethuys staende aff te wasschen, van nyeuwe te vernisschen vz., 28 Car. gl. I. 661.

1549. - LAMBERTEN HENRICX, beeldsnyder, omme die voirs. beelden voert traethuys staende te repareren, dairse gebroken waeren, 2. Car. gls. 5 st. I. 661.

1552. - JANNEN PRIEM, maelder, in de Putstraet, van eenen kelck ter cause der justitien, opte galgh tot Vucht gesteld, 3 st. I. 672.

1555. - JAN LOYEN, scilder, betaelt van 6 groote wapen 't stuck 7 st. op papier gemaict, omme in de kercke te hangen aen den altaer, opte zwarte clederen ende opte baer (der koningin, moeder van Keizer KAREL), noch 14 cleyn wapenen aen de toirtsen ende kerssen te gehangen, tstuck 5 st., noch voir 6 houte scilden met fynen goudt ende silver bestreken, 't stuck 25 st. I. 693.

1558. - WILLEM REMMEN, scilder, van vier taefferelen te scilderen ende te stofferen 't stuck 20 st., die selve noch vier wapenen op papier gescildert om aen de baire te hangen (voor de uitvaert van Keizer KAREL) 't stuck 7½ st.; noch 12 wapenen op papier om aan de toirtse te hangen, tstuck 6 st. vz. tsamen 12 Car. gul. 4 st. I. 717.

1567. - JAN VAN OIRSEL, scildere, dat hy ter instantie van ANTHONIS VAN

BOMBERGEN in de voors. vendelen hadden gescreven: *Que Cesaris Cesari que Dei Deo*, betaelt 3 gls. 12½ st. (Kapitein VAN BOMBERGEN, speelde toen in den Bosch zyne perten met eene der bende door BREDERODE of door het antwerpsche Consistorie geligt, over welke ligtingen men kan nazien de *Nieuwe Geschiedenis van Antwerpen* I. 171-173)

's Avonds buiten.

Wen de gulden zonneschijf,
Badend in een purpergloed,
Na 't vervullen heurer taak
Zich ter westerkimme spoedt,
En, als tot haar afscheidsgroet,
Zich met 't liefste tooisel tooit,
Dat eens maagdelijns gemoed
Ooit met hoogmoed heeft vervuld.

Dan ben ik mijn woon ontsneld,
En doorwandel, ligt te voet,
Veld en akker, bosch en weî.
En een dankbeê, 't hoogste Goed,

Namens heel den schepslenstoet,
Met een lofzang toegestuurd,
Komt me uit hert en mond gevloed
Daar 'k natuur haar schoon betracht.

'k Luister dan hoe 't vooglenkoor,
Altijd gorglend even zoet,
Eenen stroom van toonen blij
Door het luchtruim galmen doet,
En hoe 's herders hel getoet,
Welk de kudde stalwaarts drijft
En het vee voor 't dolen hoedt,
Oever weide en velden schelt.

'k Zie dan hoe een vrouwenhoop
Neerstig een stuk land doorwroet,
En de vrucht in zakken gaart,
Die hen eerlang voeden moet,
Hoe de boer in overvloed
D'opbrengst van zijn arbeid oogst,
Wijl zijn opgeruimd gemoed
God voor zijnen zegen dankt.

En daar 'k alles zoo omvat,
Wat mijn blik of oor ontmoet,
Voel ik my opregt verheugd;
Vrij loopt dan het jeugdig bloed
Mij door de aadren; en 'k vermoed
Dat verveling niets vermag
In dien stond, want wel te moed'
Ben 'k dan immer en te vrêe.

C. EDMOND ALBRECHT.

Gent, Herfstmaand 1863.

Koninklyke Maetschappy ter Aenmoediging der Schoone Kunsten, te Antwerpen.

17e DRYJAERLYKSCHE TENTOONSTELLING.

1. - De Nationale Tentoonstelling der Schoone-Kunsten van 1864 zal te Antwerpen geopend worden voor de werken van nog levende kunstenaers, zoo Belgen als Vreemdelingen.

Men zal er evenwel de werken toelaten van kunstenaers, die sedert het sluiten der zael van 1861 overleden zyn.

2. - De Besturende Kommissie zal ter Tentoonstelling ontvangen: - schilderyen, - cartons, teekeningen, waterverfschilderingen, pastels, - gravuren en steendrukken, - beeldhouwwerken, dryfwerken en gegraveerde medaliën, - bouwkundige samenstellingen.

3. - Er zullen niet kunnen toegelaten worden:

De werken die reeds op eene der vroegere Tentoonstellingen, te Antwerpen zyn tentoongesteld geweest.

Die welke niet kunnen begrepen worden in eene der soorten by artikel 2 aengeduid.

De kopyen, behalve die welke een kunstwerk uit een ander vak voorstellen.

De kunstwerken niet meer aen hun maker toebehoorende, indien er geen bewys van toestemming van den kunstenaer by wordt overgelegd.

De schilderyen, teekeningen en gravuren zonder lysten.

De naemlooze werken.

De kommissie beslist, of er redenen zyn om de plaetsing te weigeren voor andere oorzaken dan die hierboven vermeld.

4. - Lysten van ronden of ovalen vorm, of met gebroken hoeken, zullen in vierkante ramen moeten vastgemaekt zyn.

5. - De werken, voor de Tentoonstelling bestemd, zullen moeten besteld zyn in het lokael der Maetschappy in de Venusstraet, uitterlyk *den 18 July ten 8 ure 's avonds.* Na dit tydstip zullen zy niet meer aenveerd worden.

Zy zullen aengekondigd worden door eenen adviesbrief gerigt aen den Sekretaris der Maetschappy ter aenmoediging van Schoone Kunsten te Antwerpen.

Deze brief zal de opgave bevatten van den naem en voornaem alsmede de woonplaets des kunstenaers; - den uitleg van het onderwerp; - en, indien de kunstenaer zyn werk wenscht te verkoopen, den prys, welken hy er voor vraegt.

6. - De kisten zullen gerigt zyn: *Aen de Besturende Kommissie der Nationale Tentoonstelling van Schoone Kunsten*, *Venusstraet te Antwerpen.*

7. - De Maetschappy neemt te haren laste de vervoerkosten, weg en weêr, van al de voorwerpen welke haer uit België, langs de spoorbaen van den Staet, *tarief n*^{o} *2*, (petite vitesse) zullen gezonden worden; de vervoerkosten langs alle andere baen, blyven voor rekening van den afzender.

De voorwerpen uit den vreemde gezonden, zullen moeten gefrankeerd worden tot aen de Belgische grenzen.

8. - De Kommissie heeft uitsluitelyk het regt van plaetsing der tentoongestelde voorwerpen.

9. - De Tentoonstelling zal den 7 Augustus geopend en Zondag 2 October onwederroepelyk gesloten worden.

De zalen zullen geopend zyn alle dagen der week van 10 ure 's morgens tot 4 ure namiddag. De Zon- en feestdagen zullen de zalen open blyven tot 5 ure des avonds.

De Kommissie behoudt zich het regt de zalen te sluiten, telkens dat het aen Z.M. den Koning of aen de Koninklyke Familie zou behagen ze met een bezoek te vereeren, of dat eene andere buitengewoone oorzaek het zou genoodzaken.

10. - De inkoomprys tot de tentoonstelling is een frank per persoon.

De kinderen beneden de 14 jaren oud, zullen slechts 50 centiemen betalen.

11. - By afwyking aen het voorgaende artikel, zal de inkoom gratis zyn, te beginnen van 24 Augustus, des Zondags van 2 tot 5 uren en de Woensdagen den geheelen dag.

12. - De kunstenaer-tentoonsteller en de Inteekenaren der Maetschappy zullen eene kaert van persoonlyken toegang voor geheel den tyd der Tentoonstelling ontvangen; deze kaert moet door den houder geteekend zyn, en worden vertoond telkenmale dat hy den vryen ingang verlangt waertoe die kaert regt geeft. De verlorene kaert zal door geene andere vervangen worden.

Elke inteekenaer zal het regt hebben om des zondags de leden zyner familie, by hem inwoonende, en de persoonen vreemd aen de stad, kosteloos in te leiden.

De leerlingingen van 's Ryks Akademiën welke de hoogere leergangen volgen, zullen gratis tot de zalen toegelaten worden.

13. - Geen der tentoongestelde voorwerpen zal uit de zael kunnen terug genomen worden voor de sluiting der Tentoonstelling.

14. - Ten ware andere aenwyzingen, zullen de voorwerpen aen de afzenders onmiddelyk na het sluiten der Tentoonstelling terug gezonden worden.

Degene, die oningepakt of zonder voldoende aenduiding voor het terugsturen zouden besteld zyn, en die binnen de zes maenden niet zullen afgevraegd zyn, worden beschouwd als der Maetschappy afgestaen, welke daer over naer goedvinden zal beschikken.

15. - Leden der kommissie zyn tegenwoordig by het openen der kisten by hunne aenkomst, alsmede by het erinpakken der kunstwerken voor de terugzending; zy zorgen dat deze werkzaemheden met alle noodige voorzorgen plaets hebben.

16. - De Kommissie zal eene strenge bewaking uitoefenen ter goede bewaring der voorwerpen die haer zullen toevertrouwd worden, zonder echter de verantwoordelykheid op zich te nemen van toevallen die zouden kunnen plaets grypen gedurende de Tentoonstelling of tydens de verzending.

17. - Onbegrepen de pryzen aen de pryskampen van beeldhouwkunde en van bouwkunde, geregeld door een afzonderlyk programma, heeft de Maetschappy eene som van 6000 francs ter beschikking der Kommissie gesteld, welke ten titel van aenmoediging tusschen de beeldhouwers en graveurs, die aen de tentoonstelling deel nemen, zullen kunnen verdeeld worden.

18. - De middelen waerover de Maetschappy van nu af aen beschikt, stellen haer in staet voor zich zelve aenzienlyke aenkoopen van kunstwerken te doen, bestemd om onder hare inschryvers uitgedeeld te worden.

Mijn schat.

Andren moog' 't een wellust heeten,
's Weerelds onheil te vergeten,
Onder 't kozen
't Zuchtjeslozen
Met een teedre hertvriendinne,
Onder leiding van der minne;

Of door banden, nooit te slechten,
Zich zijn liefste aan te hechten,

En door 't leven
Hêen te zweven
Met dat engelachtig wezen,
Uit der maagden bloem gelezen.

Ik beken 't, dat 's schoon en edel
Als het snarenspel der vedel;
't Kan zelfs vaak en
Vrolijk maken
En gelukkig en tevreden;
Maar toch streelt het mij niet heden.

'k Draag een andren schat in 't herte,
Tot een balsem voor mijn smerte,
Door de Alhoeder
In mijn moeder
Mij geschonken en gelaten,
Dank zijn goedheid, buiten maten.

Sinds mijn vader tot belooning
Zijner deugden, eene wooning
Kreeg hier boven,
Om te loven
D'Onbegonnen, zijnen Loonder,
Werd die schat alleen bewoonder.

Van dat herte, rijk in liefde;
En 'k ervoer, wat ook me griefde,
Altijd was er
Heul veil, rasser
Zelfs dan de onspoed mij kwam treffen,
Vóór 'k zijn nad'ren kon beseffen.

Ja, 'k laat andren de engelinne
Die ze vrijen; ik beminne
Boven alles,
Naast mijn Alles,
Mijne moeder; want 'k kan vatten
Dat zij de opperste is der schatten.

Daarom stuur ik bij de bede:
‘Heer, vergun een zoeten vrede
Dijnen diender’,
Tot d'Alziender
Steeds de smeeking, dat zijn zegen
Ook zijn dienares beregen.

C. EDMOND ALBRECHT.

Gent, Wintermaand 1863.

Storm.

Wanneer de storm zijn breede vleuglen
Aan de ongetemde lenden gordt,
En met een woede, niet te teuglen,
Zich op de siddrende aarde stort;

Wanneer zijn voet de wouden plettert,
Zijn ijzren hand de rotsen scheurt,
Zijn stem als een bazuingalm schettert,
Of als der wanhoop klaagtoon treurt;

Wanneer hij blind komt aangevlogen,
Hij, voor wiens adem alles zwicht,
Voor wien de bergen nederbogen,
De zee zich uit haar afgrond licht;

Dan beeft tot in haar diepste kolken,
Heel de aarde; mensch en dier ontvlucht;
De dag wordt nacht; het floers der wolken
Dekt met een rouwkleed aarde en lucht.

Dan stremt den hoovling 't bloed in de aadren
En 't schaterende feestgelach
Verstomt bij 't schrikbaar stormwind naadren,
Bij 't gieren van zijn vleugelslag.

Want Zie! de marmren wanden scheuren,
Het gulden welf dreigt doodsgevaar,
En davrend slaan de bronzen deuren
Der vorstenwoning op elkaar.

Dan beeft de priester in den tempel,
Want krakend buigt de torenkruin,
Terwijl de wilde storm zijn stempel
Vernielend drukt op 't kerk-arduin.

Dan beeft in zijne wijdsche zalen
De rijke, en de armoede in haar hut,
Wanneer de stormwind muren, palen,
Den grond van dorp en vesting schudt.

Dan beeft zij op haar legerstede,
Haar harde, strooijen legerstêe,
De bange moeder, die haar bede,
Tot God zendt voor haar zoon op zee.

Maar één ontroert niet, bij het brullen
En loeijen van d'ontbonde' orkaan;
Hem blijft de diepste stilte omhullen,
Hem raakt des stormwinds hand niet aan.

Den doode, - die in 't hart der aarde,
Zijn eerste en laatste rustplaats vond,
Hij stoort hem niet, die 't stormgevaarte
Verplettert op bebloeden grond.

En eens toch, toen nog 't leven gloeide,
In 't stof, thans sluimrend in het graf,
Toen geest en adem samenvloeide,
En 't oog een lichtvonk van zich gaf;

Toen zijn hem stormen aangevlogen,
Niet zichtbaar als dit buldrend weêr;
Maar die den boezem meer bewogen
Dan ginds de orkaan; het loeijend meer.

Ga voort met uw verschriklijk brullen,
Zing vrij, orkaan, uw stormenlied:
Den doode blijft zijn stilte omhullen,
Gij stoort de rust der graven niet!

WILLEM J.N.H. VAN DEN BERGH.

De struisvogel.

De heete zandwoestyne van Asia, en Afrika zijn de eenige plaetsen waer men struisvogelen vindt; daer treft men ze soms in talryke kudden aen. Op eenen zekeren afstand zou men hen soms voor eenen troep ruiters houden; zy bekleeden zonder twyfel de eerste plaets of rangschikking onder de vogelen, niet alleen door hunne grootte, maer ook omdat zy den overgang tusschen de zoogdieren en vogelen in de groote

schakel der natuer uitmaken. Van den grond, tot het einde van den kop heeft de struisvogel van zeven tot negen voeten hoogte. De kop en het grootste deel van den langen hals is hier en daer met dunne gezaeide haren bezet, en niet met pluimen overdekt; aen het lichaem heeft hy

zwarte vederen die eenigzins van elkander afstaen. De vederen der vleugelen en van den steert zyn sneeuwit en eindigen in eene zwarte punt. Het sterk bouwgestel zyner beenen dient hem zeer goed tot verdediging en bespoedigt ook zynen gang, vliegen kan hy niet; maer loopt zoo snel en byzonder als de wind gunstig is, dat het vlugste peerd hem niet kan byhalen. De struisvogel laet zich gemakkelyk temmen, en er zyn weinige huisdieren, welke meer dienst kunnen doen; de Arabieren gebruiken hem zelfs om op te ryden en schatten hem zeer hoog voor zyne lekkere eijeren en zyne kostbare vederen.

Elke struisvogel legt tien of twaelf eijeren, en verscheidene leggen te zamen in eenen nest, zoo dat men soms zestig à zeventig eijeren by elkander vindt; deze wegen tot dry pond ieder, bewaren zich goed en zyn een zeer lekker eten.

Kronyk.

ANTWERPEN. - Het belgisch leger telt in zyne gelederen verscheidene officieren, die zich in de letterwereld niet ongunstig hebben doen kennen. Mannen van kryg en studie zyn zeldzaem: aen de meesten ontbreekt tyd of lust, om zich ernstig op een of ander vak der wetenschap toe te leggen, en er is veel geestkracht noodig, om, te midden der nauwgezette pligten van het krygmansleven, de uitspanningsuren aen een boekenvertrek op te offeren, in plaets van ze in het koffyhuis te gaen slyten. Onder die officieren, welke de roeping niet hebben kunnen wederstaen, als zy den degen hebben ter zyde gelegd, de pen op te vatten, bekleedt M.A. DEJARDIN, kapitein der genie te Antwerpen, eene niet onverdienstelyke plaets, wegens de specialiteit zyner studiën. Kaerten en plannen zyn het voorwerp derzelve, en, zoo men wil, eene

liefhebbery van verzamelaer, maer toch iets dat zyn nut heeft. Zooals de schryver in zyne voorede zegt, zyn kaerten en plannen dienstig, om ons den omtrek en de verdeelingen van eene landstreek en van eene stad te doen kennen, op het oogenblik dat zy werden gemaekt, en dewyl men er op verschillige tydstippen heeft vervaerdigd, zyn zy byzonder geschikt tot opheldering van de topographische veranderingen. Daerenboven kunnen zy betwiste punten van grondgebied en eigendom helpen beslechten. Uit dit dubbele oogpunt beschouwd, heeft de *Description des cartes de la province d'Anvers et des plans de la ville* (een in-8° van 300 blz.) gewis haer nut en belang. Het werk is verdeeld in drie deelen: het eerste, noemt 154 kaerten van het oude Markgraefschap, die van de provincie Antwerpen en degene van den loop der Schelde; twee van deze laetste klasse zyn onder alle voorbehouding gebragt op het jaer 1020. In het tweede deel worden 404 plannen en gezigten der stad Antwerpen; en in het derde 27 van de omliggende schansen beschreven. In het geheel 585 stuks: men oordeele of tyd en geduld er noodig is geweest, om zulken inventaris op te maken. Bemerken wy, dat zich onder den hoop vele op gelykmatige of kleinere schael herdrukte kaerten, plannen en gezigten bevinden; maer, zooals M. DEJARDIN zeer wel zegt, het is niet mogelyk den graed van het belang en van elk stuk te bepalen: dit hangt af van het standpunt, op hetwelk men zich plaetst, van het onderwerp hetwelk men wil behandelen, en van den tyd of de gebeurtenissen, met welke dit onderwerp in betrekking staet. Wy kunnen dus den schryver slechts goedkeuren, als hy niets heeft willen overslâen, tevens dat wy ons verblyden de Antwerpsche geschiedenis met eene nieuwe bron van inlichtingen verrykt te zien.

- Doctor DE WACHTER, van Ruysbroek, komt eenige bladzyden te wyden aen de geschiedenis van het brusselsche *Collegium medicum* van onzen stadgenoot M. CH. BROECKX. Het zal wel onnoodig zyn te zeggen, dat M. DE WACHTER dit werk en deszelfs onvermoeiden schryver zyne hulde brengt; maer hetgeen ons aengenaem verrast heeft, is in dezen geneesheer een dier mannen aen te treffen, die hunne moedertael naer eisch enwaerde weten te schatten. Hy schroomt dan ook niet eenige krachtige zetten uit zyne pen te laten vloeijen tegen degenen die zich schamen, hunne moedertael te spreken en te schryven. Wy verhopen, dat M. DE WACHTER het daer niet zal by laten, en dat wy hem eerlang over iets van meerderen omvang zullen mogen gelukwenschen.

- M. De Beucker heeft op woensdag 20 april om 8½ ure 's avonds, in de Wetenschappelyke Vereeniging, alsook voor de leden van het *Kruidkundig Genootschap*, eene verhandeling gegeven over de byzonder invloedhebbende werkkrachten op het planten-leven. Zaturdag 23 april gaf M.L. Delgeur eene verhandeling over de sterrekunde by de ouden.

De vooruitgang van dezen *Kring* neemt gedurig toe, kortelings zal de bestuerder M.C. Ommeganck belangryke verhandelingen geven.

- MM. Mareels hebben een zeer schoon beeld in hout uitgevoerd den H. Antonius voorstellende, bestemt voor de kerk van Ottenbourg.

- M. Brouwer, een Nederlander, die sedert eenigen tyd in Antwerpen verbleef, heeft daer een prachtig tafereel uitgevoerd, *de verryzenis der H. Maegd Maria* voorstellende. Kortelings zal deze verdienstelyke schilder een groot werk ondernemen in Holland, bestaende in de muerschildering eener Kerk; de kartons en schetsen zyn reeds voltooid. M.H. Dirckx van Roosendael, zal de ornementeringen uitvoeren.

Het H. Graf te Jerusalem, tafereel van M.J.-B. Huysmans.

Naestgaende plaet stelt het H. Graf te Jerusalem voor, geschilderd en beschreven door den verdienstelyken kunstschilder J.B. Huysmans. Dit tafereel is uitgevoerd voor een vaendel door Mevrouw van Praet aen de Kerk van Hemixem geschonken, als herrinnering harer reis in den Oosten. Het vaendel is verveerdigd van eene roode *cachemiren* tapyt in orientaelschen styl, doorweven

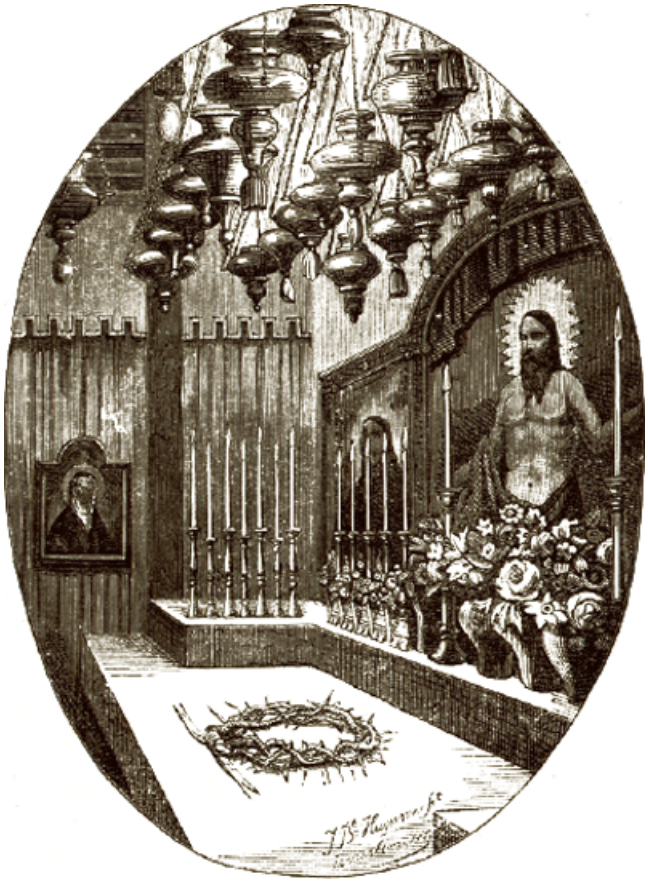

NAER EENE LICHTTEEKENING VAN M.R. THIEREN, PLAETSNÊE VAN J. HEMELEER.

met bloemen in goud, zilver en andere kleuren, waerop de edele geefster het H. Sacrament heeft laten borduren.

De keerzyde is in licht blauwe *cachemire*, waervan het middengedeelte deze schildering uitmaekt, en waeronder twee wapenschilden pryken, dat van Jerusalem, samengesteld uit vyf gouden kruisen op zilveren veld, het ander de leus der kruisvaerders *Deus vult* (God wil het) in gouden letteren op rooden grond bevattende.

Van boven twee andere wapenschilden van Mevrouw Van Praet- van Ertborn, die met het volgende opschrift de schildering heeft doen omringen. '*Piae vomit memorioe peregrinationis sancto sepulcro CI□.DCCC.LXIII.*

De stok van het vaendel is met rood fluweel overtrokken, waerboven een latynsch kruis tusschen twee palmtakken. De dwarsche stok waeraen het vaendel met ringen gehecht is, eindigt aen wederkanten met een kruis, waeraen een witte en zwarte paerdenstaert hangt.

Dit alles is vereenigd met gouden koorden en kwispels, en eindigt met eene orientaelsche versiering en kwispel van kemelhair.

Deze eigenaerdige standaerd of vaendel is uitgevoerd, onder de leiding van M.P. De Wit, en het tafereel van M. Huysmans waervan wy de plaetsnede mededeelen, gaet uit in lichteekening van M. Thieren; deze laetste in eene sierlyke lyst geplaetst is verkrygbaer by M. Van Sulper.

De rondvormige plaets die het middengedeelte der kerk van het H. Graf uitmaekt, is omringd van zestien peilers eene galery dragende, overdekt met een stevig opgewelf. In het middengedeelte van dit rondvormig gebouw, is eene kleine kapel gebouwd in steen uit de roode zee komende en zeer wel aen marmer gelykende; de ingang is van eene manshoogte. Het is in deze enge geheiligde plaets dat het graf van den Goddelyken Zaligmaker is. Zie hier, hoe M. Huysmans zich uitdrukt in zyne reisbeschryvingen uit Italiën en den Oosten, door hem in 1856-57 uitgegeven:

'Ik zag reeds buitenwaerts, het geheimvolle licht der veertig zilveren lampen die gedurig boven het graf branden. Ik trad er niet alleen in, zoo als M. Delamartine maer niet min getroffen als hy. - Ik bevond my eerst in een klein rondvormig gebouw, in witten marmer, in welks midden er een blok van den zelfden marmer op een voetstuk bewaerd werd. Het is de steen waerop de heilige vrouwen den Engel zittend vonden toen hy hun de verryzenis aenkondigde.

Myn medegezel had my gevolgd; wy drongen samen bukkende onder den kleinen doorgang die van den rondvormigen bouw naer het H. Graf leidt, aen den rechterkant van het heiligdom geplaetst. De bouwmeester schynt te hebben begrepen dat de mensch zich bukken moest om de heiligste plaets der wereld te bezoeken. Ten hoogste vier of vyf persoonen kunnen zich voor de steen, ook in wit marmer, plaetsen die het Goddelyk graf bedekt. De steen is gedurig bevochtigd door de tranen en het zoenen der pelgrims.'

Het is dit tafereel dat M. Huysmans uitgevoerd heeft voor het vaendel door Mevrouw Van Praet aen de kerk van Hemixem geschonken.

Aan Vlaandrens hoofd-dichteres M.^{we} Van Ackere, geboren Maria Doolaeghe,

O rijk begaafde vrouw, die Vlaandrens taal en regten
Verdedigt en vereert door 't krachtig vrije lied,
Dat uit uw vrome borst stijgt over 't kunstgebied,
En rijke peerlen weet aan Vlaandrens kroon te hechten,
Streef voort, niets zal uw wil of kracht beteugelen:
Een Godheid heeft in u haar troon gesticht,
Dien nimmer haat of laster zal verbrijzlen,
Dewijl hij 't vlaamschevolk veredelt en verlicht.
Uw naam zal lot en tijd verduren,
En stemt elk vlaamsch gemoed tot eerbied en ontzag:
Alwie een sprankel kunst in zijne borst voelt blaken,
Wordt door uw tooverstem vervuld met zielsvermaken
En kent zich magteloos bij 't geen uw harp vermag.

Wie is de groote Bard, wie is de stoute Dichter
Die naar verdienste schetst uw hemelpoëzij?
En wie zweeft door het ruim, op nooit gekende vlerken,
De vlugt, de stoute vlugt van uwen geest nabij?
Neen, de aarde blijft verstomd en luistert naar uw zangen,
Naar uwe godenspraak, die Ge uitstort in uw lied,
Daar Gij de tranen droogt op nat bekreten wangen,
En 't volst genot van vreugd met hoop in 't harte giet.

Gij zingt in lief en leed,
Bij 's Konings purpren troon,
En bij 't miskende broedergraf -[1]
Wien 't volk noch zerk, noch kruisken gaf
Dáár klinkt uw hijmne schoon.

Heb dank, geëerde Vrouw,
Voor zoo een edele daad;
En eerlang zal men op dit graf,
Dat men geen terp, geen bloemke gaf,
Zien staan een pronksieraad!

Wij reiken U uit 't volst gemoed
De blijde broederhand,
Volherd, streef moedig naar uw doel;
Want nimmer blijft de Vlaming koel,
Bij de eer van taal en land!

En als uw wenschen zijn verhoort
En 't dankbaar nageslacht
Zal wijzen op zijn praalgesteent,
Dat uit uw vlijt zijn naam ontleent,
Dan wordt Gij ook herdacht.

L. COSYN DE BUCK.

Mariakerke, 1863.

(1) De west-vlaandersche dichter David de Simpel.

Koninklyke Akademie van Beeldende Kunsten te Antwerpen.

Op 24 april had de tentoonstelling plaets der werken uitgevoerd in de afgezonderde werkplaetsen, alsook die der pryskampen der leerlingen der Koninklyke Akademie.

M.E.J. BOKS heeft eene karton tentoongesteld de *Dood van Archimedes* voorstellende en een goed uitgevoerd *Portret van G.L.D.;* M.E. DE BRUXELLES, *De Maegd;* M.J.B. DE WEERDT, eene schets van een tafereel *De H. Petrus eenen kreupelen genezende, aen den ingang van den tempel.* M.E. RUMMELS, *St.-Jan-Baptist berispt Herodes over zynen handel met Herodias*, *de vrouw zyns broeders.* M.P. VAN DER OUDERAA, eene karton *De Kruisvaders by het H. Graf te Jerusalem.* Wy hopen deze samenstelling die voor een tafereel bestemd is, op de toekomende tentoonstelling te zien. M.G. DE LATHOUWER, *Gezicht uit den omtrek van Antwerpen*, dat veel schoone hoedanigheden bevat en veel vooruitgang sedert verleden jaer, aen den dag legt. M.A. DE PRET, *De puinen van Cambron;* M.J. JANSSENS, een *Landschap,* de morgenstond voorstellende; M.E. SALUSSE, de *Boorden van het Schyn.*

Voor de Beeldhouwkunde hebben wy enkel aengetroffen M.J.C. JACOBS, met een beeld *De Hoop* voorstellende. M.H. WINTERS, heeft een *Plan van een stadhuis voor eene stad van 2*^{en} *rang*, *eene bevolking van 70,000 zielen hebbende.* Dit ontwerp geeft een bewys van veel aenleg, en belooft een goed bouwmeester meer voor de toekomst. M.P. DIERCKXSENS, heeft eenen *Ingang eener gaendery*, in de styl der wedergeboorte, uitgevoerd. Aen dezen moeten wy aenraden, ernstige bouwkundige studiën te doen, hetgene aen velen ontbreekt die de klas van teekenkunde, toegepast op de stielen volgen. M.E. JORIS, heeft eenen *Praelboog*, styl der wedergeboorte en den *Muer eener bidplaets,* in arabischen styl; dit laetste is zeer schoon. M.L. VAN MOOCK, heeft twee *Vanen* geschilderd, voor een broederschap van het H. Sakrament en een ander voor een broederschap van St-Eloy, beide in de styl der Middeleeuwen. Zy zyn met veel zorg uitgevoerd.

Voor de Graveerkunde hebben wy eene schoone teekening gezien van M.L. DURAND, *De opvoeding der H. Maegd Maria,* naer P.P. Rubens, en de aengelegde plaet.

Op 1 mei had de prysuitdeeling plaets, in tegenwoordigheid der provinciale en gemeente-overheden, en een talryk publiek.

Het muziekkorps van het 10e Linieregement speelde de *ouverture* van *l'Aurore;* daerna gaf M.G. Kempeneêrs lezing van het verslag in de fransche tael opgesteld, over den toestand en de werkzaemheden van het gesticht. M.P. Rombouts, greffier, deed vervolgens de volgende namen kennen, die zegevierend uit de pryskampen waren getreden, de primussen werden by afwisseling van muziekstukken en toejuichingen van de aenwezigen bekroond.

In de *schilder- en teekenkunde*, hooger onderwys, prys van uitmuntendheid: F. DE WILDE, van St-Nicolaes en G. VAN GENK, van Bergen-op-Zoom. - Middelbaer onderwys, prys van uitmuntendheid: O. ERELMAN, van Groeningen. - Overgangsafdeeling: E. SIBERDT, van Antwerpen. - Lager onderwys: K. DE RAEDT, van Brussel.

Landschap- en dierenschildering, middelbaer onderwys: prys van uitmuntendheid: A. DE BISEAU, van Brussel.

Beeldhouwkunde en boetsering, hooger onderwys: F. VAN HAVERMAET, van St-Nicolaes. - Middelbaer onderwys: J. WILLEMS, van Antwerpen; tweede afdeeling: E. POLDERMAN, van Meenen. - Lager onderwys, eerste afdeeling: J. VAN AERDE, van Antwerpen; tweede afdeeling: P. HOLTEN, van Nederweert. - *Sieraden naer teekening*: J. VAN OS, van Antwerpen.

Bouwkunde, hooger onderwys: A. BLEYS, van Hoorn. - Middelbaer onderwys, eerste afdeeling: C. VAN GENK, van Bergen-op-Zoom. - 2e afdeeling: H. BLOMME, van Antwerpen. - Lager onderwys, eerste afdeeling: A. SCHEÊPERS, van Antwerpen; 2e J. RATINCKX, van Antwerpen.

Scheepsbouwkunde. - De pryskampen dezer klasse hebben slechts alle twee jaren plaets.

Kunsten toegepast op de nyverheid, hooger onderwys: A. DIERCKX, van Antwerpen. - Aenmoedigingsprys: L. VAN MOOCK, van Antwerpen. - Middelbaer onderwys, eerste afdeeling, prys van uitmuntendheid: E. BULCKENS, van Lier. - Tweede afdeeling, prys van uitmuntendheid: H. VAN HERCK, van Antwerpen.

Sieraden, middelbaer onderwys, decoratieschildering: L. FRET, van Antwerpen. - Lager onderwys: H. DE VOS, van Antwerpen.

Koper- en metaelsnede. - De tyd benoodigd tot het graveren eener plaet laet niet toe pryskampen te openen.

Hebben ten toon gesteld: middelbaer onderwys: M. VERMEIREN, van Antwerpen. - Lager onderwys: A. ARNOU en H. VAN DER BORCHT, beide van Antwerpen.

De balling.
(In mijns vriendes album.)

Zwaarmoedig en in gedachten verslonden, stapt hij daar weêr, de arme banneling, uit zijne stille wooning, en rigt zijne schreden naar het open veld.

De lucht is betrokken; het regenachtig weder moedigt als het ware zijne treurnis aan en stemt zijne mijmerende ziele tot droomen.

Zonder omzien volgt hij immer het door hem gekozen pad, en nadert eindelijk een beboscht heuvelken, aan welks voet een beekje ontspringt, dat grillig henenkronkelt.

Een stalige eik breidt zijne reuzenarmen over de zachtruischende bron wel uit, als hielde hij zich ten allen tijde gereed om ze tegen de dorstige zonnestralen te beschutten.

Onder aan den trotschen boom doet een indruk in de aarde vermoeden, dat die plek zeer dikwijls eenen mensche ter rustplaats verstrekt.

Met eenen zucht zet de eenzame wandelaar er zich neder, en staart weldra bewusteloos in het kristallen water.

Nu verdwijnt de stempel der droefheid allengskens van zijn gelaat, terwijl innig genoegen er eenen zoeten glimlach op drukt.

Het moet zijn dat aangename denkbeelden hem komen streelen, want heller en milder worden nog steeds zijne wezenstrekken. Nu en dan beweegt hij ligtelijk hoofd en hand, als ware hij vrolijk aan 't kouten, of verroert de lippen en murmelt eenige woorden, die getuigen dat hij in zijn geboortedorp bij magen en kennissen meent te zijn.

Ongetwijfeld verschijnt al wat hem weleer heeft omgeven en nog steeds dierbaar is, voor zijn gezigt. In zijne verbeelding drukt hij zijne nabestaanden beurtelings tegen den zwoegenden boezem; dan ontwaart hij het nederig kerkje met zijnen stompen klokkentoren, dat voor iedere zijner kindersmerten een verzachtenden balsem veil had; het ootmoedig huizeken waar zijne wiege stond, waar hem voor de eerste maal het woord *moeder* stamelend van de lippen viel, waar zijne genoegensvolle jeugd zoo vlug voorbijsnelde; daar worden hem dan eensklaps die welige akkers, die onbegrensde velden voor den geest getooverd, en die vaderlijke weide, waar zij, die hem het aanzijn schonk, met angstige zorge heurs lievelings onvaste stappen rigtte.

Eilaas, niet lang mag de verstooteling het zoete genot smaken, welk dat bekoorlijk tafereel hem schenkt. Daar staat reeds de nijdige wezentlijkheid hem als een afzigtelijk spook aan te grijnzen, en maakt al de poogingen ten onnutte, die hij inspant om zich nog eens het aanlokkende schouwspel voor te spiegelen.

Dan, door moedeloosheid vermeesterd, zucht hij:

‘Daar heb ik nog een dier gelukkige stonden beleefd, die mij zoo schaars gegund worden; doch nu, o jammer! nu moet ik dat heil weêr wreed bezuren door de pijnlijkste teleurstelling.

Ik waande mij in het gezegend vaderland bij al wat mij heilig is, en ach! alles wordt mij op eens ontgoocheld! Geen lief dorpje met al de plaatsen die het tooneel waren van 't vermaak en het leed mijner kindsheid; geene waarde hut met al hare genuchten; geene ouders, geene vrienden, neen, dit alles niet meer voor mij. Ik ben balling! verre van hen allen afgezonderd, ontmoet ik hier slechts lieden, die onverschillig voorbij mij henenstappen; mijn blik weidt hier enkel op dorre woestenijen, die mijner treurende ziele nog duizendmaal akeliger voorkomen dan zij zich eigentlijk vertoonen. Alleen dees dal biedt mij soms eenige verkwikking, schoon het er mij nog droevig uitziet door zijne eenzaambeid.

God! in wat diepen smertkolk hebs Du mij nedergestort! Ach! ik voel wel, 'k zal mijne ramp welhaast besterven! De dood alleen geeft mij rust en vrede terug! Mijn Schepper, ik smeek het, gelief dijnen dienaar al spoedig tot Dij te roepen, en de vergelding te schenken van 't bittere leven, dat hij hier in dit tranendal heeft doorgetreden!’

En door de wanhoop vermast, legt hij het hoofd in de handen en brengt zoo een ruimen tijd in zelfvergetelheid door.

De avond valt reeds in wanneer hij opstaat en met loome voeten huiswaarts kuijert.

Nog is het hem gansch duizelig in de hersenen als hij den drempel zijner wooning overschrijdt; doch eensklaps teekent zich een levendig genoegen op zijn aangezigt af, wijl hij met koortsige haast eenen brief aangrijpt, dien men hem toereikt.

O! hoe schoon, hoe aangenaam verrast te worden door tijdingen, van eene hand geschreven, welke men dikwijls met vurigheid in de zijne heeft gedrukt.

Daar staart hij met jagenden boezem op het losgescheurde papier, doch schijnt in den eerste niet te begrijpen wat het melden mag. Dan

gaat een licht voor zijne oogen op; hij herleest het, maar kan toch hetgene hij ziet niet gelooven.

‘Hoe!’ roept hij in geestdrift uit, ‘ik zou vrij zijn? 'k zou naar mijne geboorteplaats mogen wederkeeren!.... Is het geene begoocheling, geene ijdele droom die mij bedriegen komt, om mij vervolgens te martelen!.... Maar neen! dit schrift zegt het mij; het is wettig en draagt het handteeken van mannen, die met hunnen zegel niet spotten. Ja, o heil! het is waarheid! Ik zal mijne ouders, bloedverwanten en vrienden op vaderlandschen bodem de hand mogen drukken! ik zal er nog menige gelukkige jaren in hun liefderijk gezelschap mogen doorbrengen! O Heer! wat hemelsche zaligheid hebs Du mij voorbewaard! O! heb dank, wees eeuwig geloofd!’

En even als een kind, geeft de ontslagene banneling door handgeklap zijne verrukking te kennen, en loopt in vervoering heen en weder.

C. EDMOND ALBRECHT.

Gent, Lentemaand 1864.

Het verlaten huisje.
(Vry naer Kahlerh).

Kent gy niet 't vervloekte huisje,
In het eenzaem, somber woud?
Voortyds zag men 't prettig hutje
Nedrig blikken door het hout.

Vreedzaem leefde er streng een gryzaerd,
Wen des avonds in zyn woon,
Binnentrad een ryke vreemdling,
Sprekende op een bitsen toon:

‘Deze hut betaelde ik onlangs
Weg dus booze schuldenaer!’
- ‘Nu is myne gade stervend,
Spaer ons, eedle heerschap, spaer!’

- Buiten huis de vuige schooijers,
Dat zy sterven langs de straet!....
Beiden ziekelyk en weenend
Stapten voort in dezen staet.

En zy sleepten 't kranke lichaem
Verder in het diepe woud;
Klettrend viel de dikke regen
Forschsig blies de wind en koud.

Nimmer sints die treurgen stonden
Zag men de arme lyders wêer;
'T prachtig slot der ryke heerschap
Liet geen spoor van 't huisje meer.

Heerschzucht en verwyfde weelde,
Huisden in die schoone woon;
O het was een schrale gunste,
Want 't geluk was haer ontvloôn.

Ja, des nachts in 's wreedaerds kamer
Kwamen telkens spoken af;
Nergens vond hy rust of redding
Tegen deze schrikbre straf.

Eindelyk van 't leven moede,
Hecht hy aen zyn poort een strop
En door wanhoop overmeesterd
Hong hy vol verdriet zich op.

Kent gy niet 't verlaten huisje
In het eenzaem somber woud?
Reizers schuwen bang de plaetse,
Waer dit drama werd ontvouwd.

L.F. DAVID.

Aeltre, 1863.

Nieuwe inlichtingen over de familie Teniers.

Het Gemeentebestuur van Antwerpen heeft een handschrift aangekocht dat kostbare inlichtingen over eenen der takken der familie TENIERS bevat, de volgende zijn door M. Génard, archivist, aan de dagbladen medegedeeld.

Men weet, dat de familie Teniers een groot getal kunstenaren heeft voortgebragt; drie dezer dragen den voornaam *David*, te weten: 1° David Teniers, gezegd *de oude*, dien wij den naam van David Teniers I zullen geven; hij trad in den echt met Dymphna Cornelissen de Wilde.

2º David Teniers, gezegd *de jongere*, zoon des voorgaanden, en

dien wij David Teniers II zullen noemen. Hij huwde eerst Anna Breughel, dochter van Jan, gezegd den fluweelen Breughel. Daerna Isabella de Fren. Hij is de medestichter der Akademie van Antwerpen.

3° David Teniers, zoon dezes laatsten, dien wij onder den naam van David Teniers III zullen aanteekenen, en die in den echt trad met Anna-Maria Bonnarens van Dendermonde.

David Teniers II en David Teniers III zijn beide te Brussel overleden. Het jaar hunner dood is onbekend. Daar de geschiedschrijvers de twee kunstenaren met elkander verwarren, kon men het niet eens worden over hunne eigenlijke daden.

Sommigen zijn van meening, dat David Teniers II (*de jongere)* ten jare 1685 overleed; anderen, dat hij in 1690 of 1694 stierf; belangrijke verhandelingen die dezer dagen in druk kwamen, schenen gelijk te geven aan hen die het jaar 1685 verkozen. Inderdaad twee geleerde oudheidkundigen, die opzoekingen in de doodboeken der Kapellekerk te Brussel hadden gedaan, van de jaren 1684-1685, hadden in deze registers de volgende aanteekening ontdekt:

'*Den 11*en *februarii 1685*, *sieur David Teniers, (begraven*) *in de kercke van Coudenberg*, *(woonende) op de Hooghstraete*, *naest de Roode Poorte.*'

Het handschrift, op voorstel van ridder Leo de Burbure, voor de stadsarchieven aangekocht, doet omtrent deze zaak, de volle waarheid kennen.

Dit boekdeel, door de hand van David Teniers III geschreven, draagt voor titel: *'Hantboeck daer in staedt gespecifieert alle die goederen ende gronden van erven*, *renten ende obligatien*, *competerende aen d'Heer David Teniers ende myne Huysvrouwe J*e. *Anna-Maria Bonnarens die getrouwt syn den 4 Augustus 1671.'* Het bevat den burgerlijken stand dezes laatsten en zijner kinderen. De dag van kunstenaars dood is daarin aangeteekend door zijne eigene vrouw; Anna-Maria Bonnarens zegt: *'Myn man Daviet Teniers is overleden den 10 Februaris 1685*, *ende is begraven in de proiale Kercke van Kauenber binnen Brussel. Goedt geft de ziel de eeuwige rist.*'

Eene aanteekening van eenen van Teniers zonen, luidt als volgt: '*Myne vader saligher David Teniers is overleden tot Brussel den thiende february sesthien honder vyf en tachentich ende ligt begraeven in de prochie van Kauenber*, *by syne moeder saligher in de choor van Onsen live Vrouw. Godt geeft de ziele de eeuwige ruste.*'

Er is dus geen twijfel meer; het is David Teniers III die in 1685 overleed.

Teniers' moeder, in laatst aangehaalde aanteekening vermeld is, zoo als wij hooger hebben gezien, Anna Breughel, te Brussel in de maand Mei 1656 overleden.

Tot nu toe wist men niet dat David Teniers III een schilder was. Het *Hantboek* bewijst niet alleenlijk dat hij een kunstenaar was, maar doet verder nog de namen der leerlingen kennen, die in 's meesters werkhuis werden aanvaard; te weten:

1. Frans Jochin, ontvangen in 1672.
2. Lodewijk Van der Vinne, aanvaard in 1673.
3. Cascarillo (een Spanjaard), aangenomen op verzoek der gravin van Montereij, vrouw van den gouverneur-generaal der spaansche Nederlanden.
4. Jan Van Diest, ontvangen in 1673.
5. Dionijs....., aanvaard in 1682, op voorstel van don Antonio-Augosto, Maëstro-del-Campo general.

Volgens het *Hantboeck,* schijnt David Teniers III, gezamentlijk met zijnen vader David Teniers II, aan eenige tafereelen voor den hertog van Orleans te hebben gearbeid.

DAVID TENIERS I EN DE RHETORYKKAMER VAN ST-NIKOLAES.

De heer L. Hoornaert, letterkundige, secretaris der Akademie aldaer, heeft in zijne opzoekingen in het archief der Rederijkkamer de *Goudbloem* van gezegde plaats, eene rekening ontdekt dragende voor opschrift: '*Dit sijn de parcelen verschoten voor het spel van Jericho*, *vertkocht op onse kermisse* 1616 en waarin hij onderandere heeft gelezen: *Item aen de geschilderde delen dienende tot allen spelen betaelt aen Davidt Teniers..... 2 pont vla.*

Item om die te halen tot Tems (Temsche) *met schipvracht. 10 stuy.*

Volgens de dagteekening van het stuk (1616) is er hier kwestie van *David Teniers I of den oudste*, die in 1649 overleed en vader was van den stichter der Akademie van Antwerpen. *De geschilderde delen dienende tot allen spelen* waren waarschijnlijk de *avant scène*, waarop meestentijds allegorische figuren verbeeld werden, en daardoor wordt het klaar bewezen dat onze beste meesters de beoefening der eigentlijke dekoratieschildering niet beneden hun talent achteden. Voor de *Goudbloem* van St. Nikolaes moest het eene groote eer zijn een tooneel te bezitten dat door een der knapste vlaamsche kunstenaars, een leerling van Rubens, geschilderd was.

Al wat maar eenigzins met de kunstenaarsfamilie Teniers in verband staat, verdient gekend te wezen, opdat men tot het opstellen eener volledige biographie moge komen. Van daar deze mededeeling.

Stadsgeboden van Antwerpen.

Onder de registers, op het archief van Antwerpen voorhanden, bevindt zich eene verzameling van *Stadsgebodboeken*, 16 deelen in-folio, van 1489 tot 1794. Deze collectie is tot dusverre weinig geraedpleegd geweest, en nochtans zou zy wel verdienen te worden uitgepluisd. Onder vele opzigten moet zy belangryk zyn en wetenswaerdige byzonderheden bevatten, niet alleen voor de kennis van het oude policiewezen en der volkszeden in het algemeen, maer ook voor honderde dagelykse voorvallen, van welke men in de gekende chronyken geen spoor vindt, en welke echter zekere historische waerde hebben. Wy zyn overtuigd, dat een behoorlyk inventaris dier *Gebodsboeken* eene zeer curieuse, en, dat nog meer is, authentieke stadschronyk zoude vormen, en als wy zeggen inventaris, dan verstaen wy, dat men by deszelfs opstel zooveel mogelyk den tekst der oorkonden zal behouden, slechts weglatende wat tot de gewoone formulieren behoort. Wy geven dit een en ander in bedenking aen M. den archivaris, en tot proeve van de verrassende ontdekkingen, welke men in de aengewezen bron doen zoude, halen wy uit eene gedrukte verzameling van *Stadsgeboden*, zich bevindende ter stedelyke bibliotheek, een paer stukken, elk over een verschillig onderwerp.

I. - Zonderlinge Kerkdiefte.

Voorheen gelyk tegenwoordig waren er gemeene kerk- en huisdieven, voor welke het vooral om geld, juweelen en zilverwerk te doen was. Zy mogen het ook op kunststukken gemunt hebben, als zy dezelve ongemerkt konden wegkrygen, doch

van die welke een stuk van eene schildery uitsneden of een lid van een standbeeld afbraken, kent men er niet veel. Te Antwerpen werd echter eens zulk een liefhebber gevonden.

In den morgend van 3 January 1601 namelyk, bemerkte men met ontzetting, dat een der schoonste tafereelen, welke de Cathedrale versierden, het altaerstuk van den jongen Handboog, voorstellende de marteldood van S. Sebastianus door WENTZEL COBERGHER, op de deerlykste wyze was geschonden, zonder dat men zich van deze schending kon reden geven. Hierop doelt het eerste stadsgebod, hetwelk reeds door M. VAN LERIUS in een ander tydschrift werd uitgegeven.

Gheboden ende wtgheroepen by mijnen Heeren, *Schouteth*, *Borgermeesteren*, *Schepenen*, *ende Raedt der Stadt van Antwerpen*, *op den iij Ianuarij 1601.*

Alsoo sekere quaedwillige desen voorleden nacht oft morghenstont in onser L. Vrouwen Kercke wt het tafereel van S. Sebastiaen staende op den outaer van den jongen hand-boge, hebben een groot stuck wt ghesneden, waer inne waeren gheschildert twee vrouwen personagien, ende noch een groot stuck van een roode caffa gardijne af ghesneden, hangende beneffens het voors. tafereel, wesende een seer enorm feyt, ende kerckrooverije, dwelck onghestraft niet en behoort te blyuen. Soo eest dat men van s'Heeren ende stadt weghen condight en laet weten, soo wie van het voors. leelijck feyt weet te spreken, hy t'selue terstonts te kennen geve aen mijn Heer den Schouteth deser Stadt, sules dat de voors. persoonen oft persoon die sulcs ghedaen heeft in handen mach comen, ende sal den seluen van der stadts wegen gegeven worden de somme van hondert guldens eens. Ende soo verre datter iemant af weet te spreken ende tselue verswijght ende niet te kennen en geeft, sal ghestraft worden als de ghene die t'voors. feyt ghedaen heeft.

Of de dader van dezen zonderlingen diefstal ontdekt werd, is ons niet gebleken. Het geschonden tafereel werd door COBERGHER hersteld en versierde O.L. Vrouwen kerk tot in 1794. Uit den akt van verkooping, door M.TH. VAN LERIUS, in het *Taelverbond* van 1853, bl. 55 medegedeeld, blykt dat dit kunststuk in tyds in veiligheid werd gebragt. De fransche kommissarissen vonden dan ook niets te rooven dan eene kopy, welke zich tegenwoordig bevindt in het Museum van Nancy (Frankryk), aen hetwelk het door NAPOLEON I werd geschonken. De echte *S. Sebastiaen* van COBERGHER is in bezit van onzen stadgenoot M.P.A. VERLINDE. De altaerstukken der andere schutgilden, uitgenomen dat der *Kruisafdoening*, bevinden zich in het Museum van Antwerpen.

II. Ontvlugting uit het Steen.

Onze oude geduchte gevangenis het Steen, schynt eertyds uitwendig geene wacht, zelfs geene schildwacht, te hebben gehad. De bewaring der gevangenen ging den cipier en zyne knechten aen. Deze bewaring was wel niet heel moeijelyk, aengezien gevaerlyke kwaeddoeners er aen boeijen werden gelegd en in de diefputten gezonken. Civiele en correctionele gevangenen hield men op den zoogenaemden ‘gemeynen Steen.’ Die daer zaten konden al krygen wat zy wilden, mits betaling, wel te verstaen. In 1546 zat daer zekere HANS IN DEN HELM, die, toen men hem eene kruik met bier zoude geven, zyne bank tusschen de deur schoof, en, door zyne makkers geholpen, de wachters overweldigde, hen de sleutels afnam en de plaet poetste. Twee-en-vyftig gevangenen geraekten aldus op vrye voeten. Allen konden echter weder gevat worden,

uitgenomen een piemonteesch kapitein. HANS IN DEN HELM, die den eersten werd achterhaeld, moest zyne vermetelheid met zyn hoofd boeten. (Zie *Antw. Chronykje* 1743, bl. 44.) Dergelyk een oproer had in 1608 met hetzelfde gevolg plaets. Dit werd door het volgende stadsgebod kenbaer gemaekt

Gheboden ende wt-gheroepen by mijnen Heeren, *den Schouteth*, *Borgermeesteren*, *Schepenen*, *ende Raedt der Stadt van Antwerpen*, *op den 16. January. 1608.*

Alsoo ter kennisse van de Heeren ende Stadt ghecomen is, dat JAQUES FREMONT Cypier van den Steen alhier, gister auondt hem heeft veruoordert denselven Steen met syne familie te verlaten, waer deur alle de gheuangene, aldaer om civile en criminele saken geseten hebbende, vry ende los zyn gelaten en wech geloopen, ende dat de selve gheuangene, ende besundere HECTOR LOMMELINO, ende synen dienaer, met dreygementen en anderssints hebben bedwongen den buyten en binnen Sluyter van de voorsyden Steen tot het openen vander poorten: soo ist dat men van s'Heeren ende deser Stadts wege voorts- roept den veurseyden Cypier en alle de ghevangene, namentlijcke HECTOR LOMMELINO, PHILIPS synen dienaer, JAN CLAESSEN, ABRAHAM BERNAERTSSEN, BONAVENTURA VAN ONCLE, DANIEL DE GRAUWE, HANS FONTENY, ende JAN FELTEN DE GHINTER, ten eynde sy hen des aengaende comen verantwoorden veur mijnen Heeren den Schouteth, Borghermeesteren, ende Schepenen deser Stadt, tegens morgen veurnoene, te wijlen de Heeren te rechte zullen zitten. Oft anderssindts ende by ghebreke van dien sal men tegens hunliedens ende elcken van hun voorts procederen, gelijck men naer recht ende coustume vermagh ende ghewoon is te doene. Verbiedende alle Borgeren ende Ingesetenen deser Stadt yemanden van de voorseyde gheuangenen te herberghen, logeren oft verberghen op arbitrale correctie. (Get.) G. KIEFFELT.

Zulke publicatien geschiedden voor al de schelmstukken, waervan de daders onbekend of voortvlugtig waren, zoo vonden wy nog in de beroepen Stadsgeboden:

1600. 29 April, ‘van een dood kind in de ruye’ van de gasthuisbemde (gewezen Vuilrui, nu Vaertplaets) gewonden in eenen blauwen doek, ‘een enorm en execrabel faict.’

1606. 14 Maert, van zeker manspersoonden zoon des hoveniers JAN BOUCHER, wiens lyk naekt en uitgeschoten gevonden was in de vest, buiten de Beggynenpoort.

1610. 9 Juny, van ANTONY BEERENS, plekkenwasscher, door eenen onbekenden booswicht in de Lepelstraet, tusschen 9 en 10 uren 's avonds, moedwillig doodgestoken.

1615. 26 September, van NIKOLAES 'S HERTINCX, een 14 jarige jongen, zondag 's avonds, omtrent de herberg de *Jonge Swaene*, in het Klapdorp, door drie Walen met ‘opstekers getroffen, daeraf hy op den staenden voet is gestorven.’

1616. 28 Juny, van JAN GANDY, potbakker, 's avonds aen S. Jans vliet doodgestoken door ANTOON ROMBOUTS, voortvlugtig, woonende aen den Blydenhoek, tegenover of naest den scherpregter.

1617. 9 January, van zekeren GEERAERT, van Hamburg, spigillewercker (?) ‘'s avonds te voren dood gevonden voor het huis de *Molle*, in de Schuitstraet, hebbende eene quetsure boven de rechte memme.’

Deze voorbeelden bewyzen, dat een inventaris der *Stadsgebodsboeken* zou bekend maken met vele stadsnieuwskens, waervan in de Antwerpsche couranten der XVIIe en XVIIIe eeuw geen spoor gevonden wordt: Die gebeurtenissen uit het dagelyksche leven, elk afzonderlyk genomen, leveren voor de geschiedenis geen belang op; maer

uit het gezamentlyke over een gegeven typperk, is voor den wysgerigen beschouwer nut te trekken, als zynde zoo vele bydragen om tot de kennis van den

zedelyken staet der bevolking te geraken, en de criminele statistiek der vorige eeuw uit die van onzen tyd te vergelyken.

L.C. SUYVELGHEEST.

Antwerpen, *mei 1864.*

Aanteekening.

Plaatsgebrek hindert mij heden op voorgaande artikel te antwoorden; ik zal de eer hebben in het aanstaande nummer eenige inlichtingen mede te deelen over de belangrijke verzameling van *Stadsgeboden* waarvan de geleerde heer SUYVELGHEEST gewaagt; zij zullen, hoop ik, den achtbaren schrijver overtuigen dat er aan den wensch door hem uitgedrukt, reeds gedeeltelyk voldaan is.

P. GÉNARD.

Kronyk.

ANTWERPEN. - Op 24 april had in het voorloopig Beursgebouw, in de Cité, een koncert plaets ingericht door de Dames van Liefdadigheid waer men de quadrilogie van M. Benoit uitvoerde.

Het orkest was van uit ruim 250 liefhebbers en toonkundigen van Brussel en Antwerpen samengesteld onder het bestuer der heeren Fischer en Bessems. Het orgel werd gehouden door M. Mailly; de harp door M. Hasselmans.

De samenstellingen van M. Benoit kenschetsen zich door eene goede faktuer; hunne strekking is ernstig; de meester bezit veel godsdienstig gevoel; zyne gedachten zyn verheven en grootsch.

De *Kersnacht*, het *Kyrie*, het *Sanctus* en *Benedictus* en *Te Deum*, zyn werken onder de leiding eener diepe overtuiging voortgebragt: geene aerzeling; de samensteller zet met zekerheid en met magt zyn thema voort; de schoone motieven zyn allen verschillend van aerd, en goed en frisch bewerkt.

De *Kersnacht* met zyn verrukkend *gloria;* het *Kyrie* met zyn roerend smeekgebed, het *Sanctus*, met zyn heerlyk motief, het *Benedictus* en het finale der mis van *Requiem*, somber en smeekend, dat als met eenen zucht uitsterft, en eindelyk het *Te Deum*, groot en verheven, van het begin tot het einde, niet zinkend maer immer begeestert, zyn talentvolle uitstortingen eens dichterlyken gemoeds.

Ook aen toejuichingen of bloemtuilen ontbrak het niet, en M Benoit zal moeten overtuigd zyn van de genegendheid der antwerpsche bevolking.

Wy danken de Dames van liefdadigheid om de gelegenheid te hebben gevonden ons zulken schoone morgenstond te hebben verleend.

- M. Maillard heeft een prachtig tafereel hersteld, toehoorende aen M. Ed. Verhaegen, oud-gemeenteraed en reeder, het stelt: *Diana Acteon vervolgende.* De figuren zyn uitgevoerd door Theodoor Boyermans, de dieren door Frans Snyers. M. Verhaegen is een der weinige kunstliefhebbers die tafereelen aenkoopen,

- MM. Alma-Tadema en Verwee kunstschilders; M. Desvachez, plaetsnyder; en M. Sopers, beeldhouwer, hebben in de tentoonstelling van Parys eermetaelen bekomen.

- M. Kiven, onze gunstig gekende violoncellist, is orkestmeester genoemd van de kerk van den H. Paulus; die benoeming vindt goedkeuring by de toonkundigen en liefhebbers.

- M. Orban arbeidt aen eenen prachtige mantel voor het O.-L. Vrouwebeeld der Augustynekerk; het is een geschenk van den wel-edelen heer Baron Osy de Wichem, senateur, hoofdman van het broederschap.

- MM. De Bock en Van Wint hebben twee schoone beelden in eiken hout uitgevoerd voor de kerk van het Ursulinnenklooster te Heikruis, by Hal. Zy stellen den H. Augustinus en de H. Angela voor. Deze bekwame beeldhouwers leggen zich voortdurend op de echte godsdienstige kunst toe.

- Er is een nieuw muziekgezelschap tot stand gekomen. Het bestuer is samengesteld uit de heeren Callaerts, bestuerder; Jacobs-Beeckmans, secretaris; Wilmotte, Th. Kreglinger, F. Joostens, G. de Deken, Thibaut en Muscar, leden.

- De uitslag van den voorbereidenden pryskamp voor den grooten prys van beeldhouwkunde, gezeid van Rome, is gekend. De mededingers wier namen volgen zyn toegelaten geweest om aen den pryskamp deel te nemen: 1° MM. Carbon, van Gits; 2° Deckers, van Antwerpen; 3° Paelinck, id.; 4° Dupuis, id.; 5° Samyn, van Nyvel; 6° Biesbroeck, van Gent. De vier eersten zyn leerlingen der koninklyke Akademie van Antwerpen; de 5e uit die van Brussel en de 6e uit die van Gent.

- M. Dela Montagne kondigt de uitgave aen van het volgende werk: *Historique de la Facture et des Facteurs d'Orgue*, *avec la nomenclature des principales orgues placées dans les Pays-Bas et dans les provinces fiamandes de la Belgique,* par ÉDOUARD G.J. GREGOIR, membre de l'Académie Ste-Cécile de Rome et de plusieurs sociétés artistiques. De inschryvingsprys is fr. 3; na de verschyning van het werk, zal dezelve verhoogd worden,

BRUSSEL. - Het getal der hier te lande verschynende tydschriften, byzonder aen de beoefening der historische wetenschappen gewyd, is onlangs vermeerderd geworden met: de *Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de la Belgique.* Uitgegeven onder de bescherming van den hoogw. heer Mgr. DE RAM, rector-magnificus der katholyke Universiteit, en verzameld door de wel eerw. heeren REUSENS, by dezelfde Universiteit, KUYL en DE RIDDER, respectievelyk onderpastors te Antwerpen en te Brussel, komt dit nieuwe tydschrift eene leemte aenvullen, welke in de andere te veel bespeurd wordt. Zooals de titel aenduidt, is het voornamelyk gewyd aen de kerkelyke geschiedenis, en de eerste aflevering, welke daer voor ons ligt, heeft onze verwachting niet bedrogen. Het eerste gedeelte van een doorgeleerd opstel van den eerw. heer DE RIDDER over de oude kerkelyke landbeschryving van België, heeft onze belangstelling niet minder geboeid als de een-en-twingtig onuitgegeven oorkonden in deze eerste aflevering opgenomen. Allen zyn begeleid van ophelderingen en aenteekeningen, eene oplettendheid welke de uitgevers van oude documenten niet altoos hebben. Het oudste dezer oorkonden is van den jare 1183 en betreft de oprigting eener parochie te Pierrebais (Pieterbeek) in Waelsch Braband. Onder de overigen zullen wy, als van algemeen belang aenstippen, het verslag van den bisschop JOANNES MALDERUS aen den Paus over den toestand van het bisdom van Antwerpen in 1616. Overigens zou men ten onregte denken, dat de *Analectes* slechts dienstig kunnen zyn, met opzigt tot de kerkelyke geschiedenis; alwie de eerste aflevering met eenige aendacht wil doorbladeren, zal zich ras

overtuigen, dat andere vakken der historische wetenschap daer met der tyd eene ryke bron van velerlei byzonderheden zullen vinden, welke een verstandig schryver zal weten te benuttigen. Aldus, om maer een voorbeeld aen te halen, mag de inventaris van den schat van S. Albinuskerk, te Namen, beschouwd worden als eene bydrage voor de geschiedenis der kunst en nyverheid. Deze inventaris is van den jare 1218 en maekt ons bekend met de gouden, zilveren en koperen vaten, reliquiekassen, kandelaren, lichtkransen enz. destyds in gebruik, alsook de met priester-altaergewaden, ivooren kammen, enz. Dit is niet alles:

die kostelyke inventaris bevat ook iets voor de letteren. S. Albinuskerk bezat namelyk, nevens de werken van HAIMO, bisschop van Halberstadt, (XIe eeuw) en van den eerwaerden BEDA, engelschen priester (VIIIe eeuw), degene van den latynschen grammaticus PRISCIANUS, en van de twee romeinsche dichters OVIDIUS en VIRGILIUS; dit is een der belangrykste voorbeelden van den prys, welken men toenmaels aen de boeken hechtte, wegens derzelver groote schaerschte en kostbaerheid. De nieuwe *Analectes* mogen dus allezins welkom heeten by de beoefenaers der geschiedenis. Zy verschynen by afleveringen, van welke vier jaerlyks een boekdeel in 8° van ongeveer 500 blz. zullen samenstellen.

- M. Gallait, heeft twee tafereelen naer Londen gezonden. De eerste stelt voor: *De aenstelling van don Juan Vargas in hoedanigheid van voorzitter van den raed van beroerte.* Het wreede werktuig van Filips II legt den eed af in het oud paleis des gouverneurs van Brabrand in tegenwoordigheid van den hertog van Alva. Dit tooneel is grootsch van effekt: de houdingen, de gelaetstrekken, zyn met een wonderbaer talent gemaekt. De byzonderheden zyn zeer verzorgd, en namelyk het roode kleed van het opperhoofd der regtbank, die het volk te regt met den naem van *bloedraed* bestempeld heeft, maekt eene gelukkige tegenstelling met de sombere wapenrusting van den hertog van Alva.

Het onderwerp der tweede schildery is insgelyks uit dat tydvak der geschiedenis gekozen; het is: *de lezing van het doodsvonnis der graven van Egmont en van Hoorn.* In de groote zael van het *Koningshuis* (heden den *Cercle artistique*), leest de greffier de noodlottige sentencie aen de veroordeelden af, die door den bisschop van Yperen worden bygestaen. Men bemerkt eenige ondergeschikte persoonagiën op den achtergrond.

- De uitgever H. TARLIER, te Brussel kondigt aen, om in de maend july eerstkomende te verschynen, eene naemrol van al de notarissen van België sedert de oprigting van het notariswezen tot in january des loopenden jaers, met aenduiding van de houders der protocollen, een boekdeel in-8° van 400 blz. tekst en 400 blz. blanco voor de aenteekeningen, byvoegsels en verbeteringen. Prys 5 frs. voor de inschryvers.

BRUGGE. - De achtergelaten werken van Mgr. Malou zyn aen de paters Bollandisten toevertrouwd, aen deze zal dus de eer komen dezelve in het licht te geven.

GENT. - M. Sleeckx, leeraer aen 's ryks normaelschool te Lier, heeft by M.W. Rogghé een nieuw werk laten verschynen, *Dirk Meyer*, eene geschiedenis van den waterkant te Antwerpen. Het is versierd met sterkwaterplaten van den verdienstelyken kunstschilder Hendrik Schaefels, van Antwerpen.

Wy hebben het werk met veel belangstelling gelezen, en er menig aendoenlyk tafereel in aengetroffen, die ons tot tranens storten toe bewogen hebben; wy hopen later op hetzelve terug te komen.

- By W. Rogghé, is nog verschenen *Stemmen des gevoels*, door Karel Bogaerd. Wy wenschen den dichter geluk over deze uitgaef. Zyne gedichten zyn vloeijend, nu eens krachtig, dan op zekere plaetsen zeer lieflyk. Er heerscht in allen een warmen geest van vaderlandsliefde. Bogaerd's gedichten verdienen aenmoediging.

De Hut van Tante Klara, door Mev. Courtmans, een boekdeel van 120 bladz., groot formaet. Dit werk is by de voornaemste boekhandelaers, ten pryze van fr. 1-75 verkrygbaer.

MECHELEN. - Op 16 april heeft aldaer de beoordeeling plaets gehad der werken van de jaerlyksche pryskampen der leerlingen der Akademie. Het is bewezen dat deze instelling gedurig in weerde klimt en dat het onderwys er niets te wenschen laet.

YPEREN. - Op 24 april, heeft aldaer, de plechtige inhaling plaets gehad van mej. E. Deweerdt, lid der *Vlaemsche Ster*, bekroond te Veurne met den eersten prys in het toeneel-festival, dat aldaer het verleden jaer heeft plaets gehad. By deze gelegenheid droeg M.E. Van Biesbrouck, uit name der verdienstvolle dichteres, mevr. Van Ackere, een treffend dichtstuk voor.

Buitenland.

AMSTERDAM. - De jury ter beoordeeling der ten getalle van 21 ingezondene plannen, voor het ontworpen museum *Koning Willem de Eerste*, dat wy op bladzyde 68 van het jaer 1863 aenkondigden, heeft den uitgeloofden prys van gl. 1500 toegewezen aen het ontwerp der heeren prof. Ludwig Lange en Emil Lange te Munchen en de premie van gl. 300 aen dat van M.P.J.H. Cuypers, te Roermond, terwyl loffelyk worden vermeld de plannen gemerkt: *Concordia res parvae crescunt*, *Travailler c'est vivre* en *Rembrandt.* De jury heeft echter opgemerkt dat geen der ingezondene werken voldoet aen al de bepalingen van het programma.

- De tentoonstelling te Rotterdam van schilder- en andere kunstwerken is in de zalen der societeit *Harmonie* voor het publiek geopend.

Men treft er onder andere de byzondere tafereelen aen: *De bannelingen van den hertog van Alva*, door Ferdinand Pauwels, en de groote schildery van Gudin, *De aenkomst van keizer Napoleon III te Genua* voorstellende, (toen hy op 12 mei 1859 het opperbevel aenveerdde over het fransche leger), men verwacht er ook dat *ter bevryding van Italje.* Te oordeelen naer de 18 voeten ruimte, die er voor gelaten zyn, moet het een zeer kapitael stuk zyn. Deze schildery is de eigendom van den keizer der Franschen.

De uitdrukking der beeldende kunsten, *naer de overlevering van Plinius* voorstellende, door M.N. de Keyser, is een prachtig tafereel, dat ophef maekt.

Van Calame, die in meert laetstleden te Genève overleed, is een uitmuntend sneeuweffekt ten toon gesteld. De eigenaer van dit werk van den vroeg gestorven kunstenaer, heeft het welwillend afgestaen voor de tentoonstelling - een vriendenhand versierde het met een krans van immortellen.

Aen twee andere schilderyen, van Louis Meyer, (*kinderen op een rots en een woelende zee)*, ziet men geene teekenen van een droevig afsterven, maer toch weet men, dat de schilder, wat zyn gezondheidstoestand betreft, toen hy deze twee doeken in het leven riep, reeds in treurige omstandigheden verkeerde.

Men treft schilderyen aen van O. Achenbach, H^{tte} Bellangé, Bloeme, H. Bource, H.J. Burger. Niet weinig aendacht verdienen de vier stukken van Jarozlaw Cermac, van Ragusa.

Wyders vindt men hoogst aenzienlyke werken van Schelfhout, Israëls, Verveer, Cock, mej. Haanen, Hanedoes, J.A. Heijermans, Hollander Cz, J. Jacobs (3 heerlyke stukken), Jamin, de beide ten Kate's, Kindermans, Lamorinière, Lapito en Van Lerius,

de beide Maris, mevr. Martin, Muller (Van Dusseldorp), Rochussen, mej. Röder, mevr. Ronner, geb. Knip, Schwartz, Schultz (van Carlsbad), Springer, Thoren, van Moer, Verlat, Veyrassat, Voltz, Jan Weissenbruch en anderen.

Verhandeling over Karel-Lodewyk Ledeganck.[1]

Myne heeren,

Wanneer men de werken bestudeert dier mannen, welke den eerenaem van dichters verdiend hebben, en die de Romeinen *vates*, dat is *propheten*, *met den geest Gods bezield*, noemden; dan kan men ze, myns dunkens, zonder op geleerdheid

of al te groote nauwkeurigheid aenspraek te willen maken, in dry groote orden rangschikken: dichters des geestes, - dichters des levens, - dichters des harten.

DICHTERS DES GEESTES. Zoo was Vondel, zoo was Bilderdyk. Magtige geniën, wier alomvattend brein zich van de verhevenste denkbeelden meester maekt, de nietigste voorwerpen tot zich verheft, en dat alles dan in woorden die den geest verbazen en het hart verrukken, bezingt. Adelaers die op hunne straffe vlerken tusschen hemel en aerde zweven, en van daer, met hunne scherpe blikken, den somberen nevel die de aerde omringt, en de blauwe wolken die den hemel verbergen, doorpeilen.

DICHTERS DES LEVENS. Die zingen, in hunne dichterlyke tael, de wezenlykheid, het leven, - niet gelyk men het droomen kan, maer gelyk het is; het leven met zyne smarten en zyne vreugden, met zyne tranen en zyne gezangen, met zyne boosheden

(1) Voorgedragen in den kring '*La Loyauté*,' te Mechelen.

en zyne deugden. Het kwaed bevechten, de deugd verheffen, den geest veredelen, en de menschheid steeds een wyder en breeder horizont aenwyzen, ziedaer hunne zending. Zoo was Van Ryswyck, Van Duyse, Tollens; zoo zyn de meeste onzer hedendaegsche dichters.

DICHTERS DES HARTEN. Zoekt de naekte wezenlykheid niet by hen, want hunne lier is te engelachtig om aen het aerdsche stof bezoedeld te worden; maer voelt gy in uw hart eene onverklaerbare smart, voelt gy de hand des weemoeds loodzwaer op uw leven drukken, voelt gy uwe ziel wegsmelten in eene dier hemelsche vreugden die ons aen de aerde ontheffen, neemt dan uwen toevlugt tot hen, want by hen zult gy eene traen voor alle uwe smarten en een gezang voor alle uwe vreugden vinden!

Zoo is Van Beers, maer zoo was voornamelyk Ledeganck. En om u het verschil te doen zien dat tusschen den dichter des geestes en den dichter des harten, tusschen Bilderdyk en Ledeganck bestaet, zal ik eene vergelyking gebruiken: Bilderdyk, dat is de boabab, die zyne wortels tot in den schoot der aerde schiet en zyne kruin tot in de hemelen verheft; de boabab dien men met verbazing en siddering aenschouwt; Ledeganck, dat is de liefelyke roos die door een ieder bemind wordt, en door hare lachende kleuren en geurige walmen een ieder bekoort.

Het is over Ledeganck, mynen lievelingsdichter, dat ik u spreken zal.

Karel Lodewyk Ledeganck werd den 5^{den} november, 1805 te Eecloo geboren, waer zyn vader het nederig ambt van schoolmeester uitoefende. Zyne moeder, Johanna Coddens, was eene dier edele vrouwen voor wie het gansche leven eene gedurige zelfopoffering is en wier minnende harten slechts dry woorden kennen: God, echtgenoot en kinderen; eene dier moeders gelyk de onze nog waren, maer waervan men in onze dagen van ligtzinnigheid en praelzucht slechts weinige voorbeelden meer aentreft. ‘Aen haer, zingt Ledeganck,

> Aen haer heb ik, myn harp! uw vroeg bezit te danken.
> Terwyl zy in de wieg my schommelde onvermoeid,
> Zweefde op haer' adem soms een stroom van vreemde klanken,

En met de moedermelk kwam melody gevloeid.
't Was even of haer jeugd, by zomeravondstonden,
In 't suizen van den wind die toonen had gehoord,
Waermeê, by 't voorgeslacht, zich vreugde en smert verkondden,
En die de stroom des tyds sints eeuwen heeft gesmoord.
En als reeds de ouderdom haer wang met rimplen groefde,
Lag nog een roerend lied by wylen op haer tong;
Zoodat myn dorst naer zang geen andre bron behoefde,
Dan die voor heel myn jeugd uit hare borst ontsprong.

Doch, in het brave gezin des schoolmeesters waren meer deugden dan schatten te vinden en wanneer de begeesterde Ledeganck de jongelingsjaren had bereikt, moest hy eene plaets van schryver op het stadhuis van Eecloo gaen bekleeden. Dan begon hy zich op de dichtkunst toe te leggen:

De knaep nog nauw tot jongling opgegroeid,
En reeds aen stroeve pligt en ambt geboeid,
Ging, na zyn taek, soms dweepend langs den akker,
Een' Vondel in de hand.

Achtereenvolgens behaelde hy met zyne gedichten de eerepalmen, te Deinze, in 1827; te Brugge, in 1828; te Thielt, in 1830 en eindelyk werd hem in 1834 door het staetsbestuer de lauwerkroon voor zyn gedicht: *Zegeprael van 's lands onafhankelykheid*, toegewezen. Alle die zegepralen voldeden den jongen dichter niet; by de gaven welke de natuer hem zoo mild had geschonken, zou hy degene voegen welke de geleerdheid alleen geven kan: hy zou den graed van doktor in de regten bekomen. Grieksch en latyn zal hy zich zelven aenleeren, van Eecloo zal hy dagelyks zich te voet naer Gent begeven om de lessen der hoogeschool by te woonen, en 's avonds dan, zal hy zynen vermoeiden geest dwingen zich op de drooge regt-studiën toe te leggen.

Den 16^{den} Augustus 1835 werd hy, na zyn exaem met groote onderscheiding doorstaen te hebben, tot doktor in de regten uitgeroepen.

Maer, had de geest des dichters zich eenen nieuwen horizont geopend, zyn onophoudend werken had het lichaem ter neêr geveld, en van toen af voelde Ledeganck de kiemen der ziekte die hem in den bloei des levens ten grave moest slepen.

Weldra werd hy vrederegter te Zomerghem benoemd, waer hy met juffrouw De Hoon in den echt trad. Weinigen tyd daerna kreeg hy de overtuiging dat zyne kwael ongeneesbaer was; die overtuiging ontmoedigde hem niet; hy droeg zyn lyden met eene kristene gelatenheid en verborg zyne smarten.

Loodzwaer was intusschen de hand des ongeluks op hem neêrgevallen: hy had zyne geliefde ouders naer het graf vergezeld en dat dubbele verlies had aen zyn hart smartkreten ontrukt, die niet alleen meesterstukken van dichtkunst, maer tevens meesterstukken van kinderliefde zyn.

In 1842 verliet hy Zomerghem om zich te Gent als provinciale opzigter van het lager onderwys te vestigen; in 1845 werd hy toegevoegden leeraer aen de hoogeschool dier stad genoemd. Intusschen hadden hem zyne medeburgers met eenen zetel in den provincialen raed vereerd.

Ledeganck's einde naderde; hy bewerkte de '*drie Zustersteden*' een stuk dat alleen den naem van eenen dichter zou vereeuwigen, en dat voor hem de zang zyner dood en tevens de zang zyner onsterfelykheid moest worden. Het verscheen in 1846 en den 19^{den} maert 1847 verliet de groote dichter de wereld waer hy zoo vele zegepralen beleefd had maer toch zoo vele onregtveerdigheid van wege zyne benyders en zoo vele smarten had moeten verduren.

Den 23sten maert werden zyne stoffelyke overblyfsels ter aerde besteld op den St.-Amandus, by Gent, waer de heldhaftige vaendeldrager van het vlaemsche leger, de groote Willems, reeds rustte; en waer men sinds dien een anderen dierbaren doode heeft gebragt: den dichter Van Duyse, op wiens kist men eene kroon moest leggen die men den tyd niet gehad had hem om het hoofd te strengelen[1].

Op het graf van Ledeganck herinnerde men de oude spreuk der vaderen: EENDRAGT MAEKT MAGT, en de Vlamingen zwoeren die gouden spreuk na te leven. Helaes, men weet hoe lang zy die belofte gehouden hebben!

Wanneer men Ledeganck als dichter bestudeert, vindt men in zyn leven twee sterk afgeteekende tydvakken. Het eerste gaet tot in 1834; dat waren zyne leerjaren; dan heerschten nog de rederykkamers met hunne smakelooze, heidensche poëzy, aen wier invloed Ledeganck zich niet gansch had kunnen onttrekken. Het tweede tydvak begint met het gedicht op 's Lands onafhankelykheid en eindigt met de dood des dichters, jaren van roem en grootheid die met eenen lauwer beginnen en met het schoonste voortbrengsel onzer hedendaegsche letterkunde, met *de drie Zustersteden* eindigen. Het is slechts in dat tweede tydvak dat wy Ledeganck zullen bestudeeren.

Achtereenvolgens zullen wy den grooten dichter, den echten Vlaming, den teederen zoon, den trouwen echtgenoot, den opregten kristen en den diepzinnigen denker beschouwen.

Hetgeen wy in Ledeganck het meest zullen bewonderen, is de diepe kennis van het menschelyk hart, die hem steeds de juiste snaer doet treffen; de verhevenheid zyner gedachten, die de nietigste stoffen veredelt, de harmony zyner verzen die de voorwerpen zyner zangen voor onze oogen optoovert en de treurige toon die, als een somber waes, over het grootste deel zyner voortbrengselen gespreid ligt.

De kennis van het menschelyk hart had hy aen zynen arbeid te danken; de edelheid zyner zangen en hunne zoete welluidendheid kwamen hem van zyne meesters: Lamartine, Victor Hugo, Schiller en lord Byron; de droevige toonen zyner harp waren slechts de weêrklanken van zyn hart.

En nu wy Ledeganck's leven kennen, mogen wy zyne gewrochten van digter by beschouwen; doch, om niet al te lang de welwillende aendacht myner toehoorders gaende te houden, zal ik my vergenoegen met hen de schoonste zinsnede uit de schoonste zyner gedichten voor te dragen. En beginnen wy met het stuk dat ik u reeds meldde, *Zegeprael van 's lands onafhankelykheid.* Van in het eerste vers zult gy de vaderlandsche, de vlaemsche gevoelens van Ledeganck leeren kennen:

'k Zal in der vaedren tael, myn vaderland bezingen,
Met Belgies zangrenchoor het strydperk binnentreên,
Waer 't heilig eerloof blinkt, door dichtren aengebeên,
En by den zangstryd daer naer gloriepalmen dingen!
Gy, Dichtkunst! die de ziel aen uwe klanken snoert,
Leer gy my d'echten toon, die harten treft en roert; -
Gy, die my dierbaer zyt naest 't voorwerp myner zangen,
Stort gy in dit myn lied een vonkje van den gloed,

(1) Na de dood van Van Duyse, vernam men dat een zyner werken den prys in de belgische akademie behaeld had.

Die my tot u bezielt; die, hoe de nood moog' prangen,
My voor het vaderland den boezem blaken doet!

Wie is hy, die daer droef, met wankelende schreden,
Langs onze velden dwaelt? De smart heeft vóór den tyd,
Zoo 't schynt, zyn kruin besneeuwd; - zyn oog gloeit als van spyt; -
Een kleeding, luttel waerd, dekt zyn ontvleeschde leden,
En 't aenzien gansch ontsierd door d'ongeschikten tooi,
Sleept hy zich hooploos voort, aen schaemte en nood ten prooi!
Doch in zyn' fieren blik, in zyne forsche trekken,
In 't overblyvend vuer, dat uit zyn oogen straelt,
Is iets heldhaftigs, iets dat edel is, te ontdekken!
Wie is hy, die daer droef langs onze velden dwaelt?

Ach! gruwzaem is zyn lot!... Zyn wieg stond aen de boorden
Der Weisel, en zyn jeugd, die nimmer dwang verstond,
Vond rust en heil en roem op zyn geboortegrond.
Was Polen niet de bloem, de perel van het Noorden?
Thans heeft zyn vaderland voor de overmagt gebukt,
Thans is zyn vaderland, onmenschlyk, hem ontrukt;
Zyn heilig erf zag hy tot wreede schennis doemen;
't Werd onder vorsten, als een oorlogsbuit, verdeeld,
Zyn landzaet, die weleer op vryheid hoog mogt roemen.
Waegt thans geen' verdren stap, dan dien zyn Heer beveelt!

Zyn lot is yslyk wreed! Weleer, in zyne streken,
Vond hy het zoetst genot by huiselyken haerd,
Maer 's overheerschers kling heeft gâ noch kroost gespaerd,
En hy, hy is alléén des wreeden woede ontweken.
Weleer zag hy zyn' naem geëerd op vreemden grond,
Thans dwaelt hy, wreed vervolgd, Europa's ryken rond,
En vindt er spot en schimp, maer heil noch troost by vrinden;
Gelukkig zoo hy nog op 't Albionsche strand,
Op Belgies vrye kust mag eene schuilplaets vinden!
Ach! gruwzaem is zyn lot: - hy mist een vaderland!

En, Belgen! zulk een lot was 't uwe, eer uwe zonen,
Door eendragt, heldenmoed, en gloriezucht bezield,
De boei vermorzelden, die u geketend hield!
Eer onafhanklykheid hun' zegeprael mogt loonen!
Sinds eeuwen droegt gy, slaefs, het juk van vreemde magt,
Sinds eeuwen werd uw naem, uw deugd miskend, misacht!
En nergens vond uwe eer, hoe vaek gehoond, een' wreker;
Men leverde u als 't erf, den bruidschat eener vrouw!
Of de enkele oorlogskans, hoe weiflend, hoe onzeker,
Besliste meest alleen, wie u beheerschen zou!

Vergeefs dat eens de held, waer 't magtig Rome op roemde,
Die honderd volkren sloeg en drong in Romes magt,
Uw' onversaegden moed verdiende hulde bragt,
Daer hy u 't dapperste onder al die volkren noemde!
Vergeefs dat later tyd uw' grootschen lof vermeldt,
't Zy 't moedige oorlogsdeugd of eedle kunstdrift geldt;
Vergeefs dat Egmonds faem naest die eens Rubens' gloorde,
Uw grootheid bleef ontkend, uw vryheid onderdrukt,
En wat van deugd, of eer, of roem u toebehoorde,
Schreef men den vreemdling toe, voor wien gy laegt gebukt!

Thans heeft de dwangdienst uit, - 't verlossingsuer geslagen!

De Godheid, met uw leed, uw deerlyk wee, begaen,
Gord de uwen heldenstoet 't geregte slagzwaerd aen,
En liet hem d'yzren dwang van uwen erfgrond jagen!
Thans smaekt gy stille vreê na dondrend krygsgerucht,
En ademt gy voor 't eerst in eigen vrye lucht!
Thans mag uw oog verrukt op eigen welvaert staren;
Naer eigen wil en wet, naer eigen wys beleid,
Bestuert ge uw zeden thans, verdedigt uw altaren,
En smaekt gy 't heilgenot der onnafhanklykheid!

Is het waer dat de spraek des dichters beeldspraek moet zyn, *ut pictura poesis*, dan hebt ge van nu af moeten bemerken dat Ledeganck wel opregt dichter was.

Reeds ter dier gelegenheid nogtans, spuwde de afgunst haren laster op hem; men beschuldigde hem van de hollandsche regering niet genoeg geschandvlekt te hebben, men bestempelde hem met den naem van *Orangist.* Hoort hoe hy antwoordde. '..... Sommigen heeft dit gebelgd, en volgens hen had myn vers een smaeddicht tegen de voormalige regering moeten zyn; anderen, in tegendeel, hebben my dit vers als eene misdaed aengerekend. Aen beiden antwoord ik met Frankryks grooten lierdichter:

Non, sous quelque drapeau que le barde se range,
La muse sert sa gloire et non ses passions;
Non, je n'ai pas coupé les ailes de cet ange,
Pour l'atteler, hurlant, au char des factions![(1)]

Het vaderland moet ieder boven alles beminnen; MAER DIE HET DOOR PARTYZUCHT MEENT TE DIENEN, IS EEN VERDWAELDE, en in myne oogen ware het eene schennis de poëzy tot staetkunde te verlagen.'

En hy had gelyk, de groote dichter. Ja, wy Vlamingen, wy moeten alles doen wat mogelyk is om het vaderland te verheerlyken; ja, wy moeten België beminnen, want wy hebben België gemaekt, maer daerom hebben wy het regt niet de hollandsche regering te vermaledyden. Neen, want dat tydvak was een tydvak van roem en grootheid voor het nu verkwynende Vlaenderen; en wanneer wy die jaren herdenken, toen gelyk Th. Van Ryswyck zingt,

Toen Vlaenderland in eer en aenzien stond,
Toen d'ambachtsman geen bedelzak moest dragen,
En iedereen bestaen en nooddruft vond;

En dan onze blikken op het hedendaegsche Vlaenderen terug brengen en zien:

..... Hoe thans de handel kwynt,
Hoe men ons regt en nyverheid besnoeide,
Hoe 't volksbestaen allengs geheel verdwynt;
En hoe de Wael van stad tot stad gezonden,
In vreemde tael ons omdryft en gebiedt,

O zoo er ons dan eene traen in de oogen komt, men werpe ons dien naem van Orangist niet toe, maer men eerbiedige onze smart, want die smart is diegene welke het kind by het sterfbed zyner moeder gevoelt. En zoo men ons daerom niet mag beschuldigen, nog veel minder mag men daerom den dichter laken, want

(1) Lamartine.

Sous quelque drapeau que la barde se range,
La muse sert sa gloire et non ses passions!

En om een onwederleggelyk bewys te hebben van die vurige vaderlandsliefde die het hart van Ledeganck bezielde, nemen wy zynen *zwanenzang*, die prachtige ode aen het vlaemsche vaderland: *de drie Zustersteden.*

Hoort hoe hy het woord rigt tot het aloude Gent, de wieg van zoovele vlaemsche helden en het bakermat van Vlaenderens grootheid. Wat al weemoed ligt er in die treurige woorden waermede hy het vervallen '*leeuwennest*' begroet, wat al fierheid wanneer hy, de roemryke dagen dier stad herdenkende, hare verledene grootheid zingt!

Gy zyt niet meer,
Gelyk weleer,
De trotsche wereldstad, die koningen deed beven;
Gy zyt niet meer dat leeuwennest,
Dat wydgeducht gemeenebest,
Dat tot de volkren sprak, het hoofd fier opgeheven;
Niet meer de bakermat van Vlaendrens heldenmoed,
Niet meer de zetelplaets van weelde en overvloed.

Uw heerschappy
Is lang voorby,
Met alles wat de glans van heerschappy vereenigt;
Voorby, met al de wonderkracht
Van zelfsbestaen en eigen magt,
Die eigen voorspoed schept en eigen onspoed lenigt;
Voorby, met eigen zede en aerd en eigen pracht;
Voorby, gelyk het ryk van een verdelgd geslacht!

De tyden vloôn
Sints u een zoon,
De glorie zyner eeuw, een keizer werd geboren.
De tyden vloôn, sints hier ter steê,
Na lang en snerpend oorlogswee,
Het heilig vreêverbond van Neêrland werd bezworen.
O! wie geeft u terug uw telgen van weleer!
Of ziet het vaderland ooit zulke helden weêr!

O neen, de roem
Is als een bloem,
Die nimmer wederbloeit, wanneer zy eens ontblaêrde;
En in zoo menig' staetsorkaen,
Als over u is opgegaen,
Is de uwe neêrgestormd, en ligt verwelkt ter aerde.
Al wat gy nog behoudt van uwe aloude faem,
En ongeschonden draegt, is uw aloude naem.

En welke harstogtelyke, welke oneindige liefde in die weinige woorden:

En toch nog nu
Bemin ik u,
O Gent! gelyk een spruit van adelyken bloede;
Gelyk den ryksten diamant
In de eerekroon van 't vaderland;

Gelyk de schoonste telg, die 't schoone Vlaendren voedde.
Ik min u als 't gebloemt, dat in uw tuinen bloost,
En 'k juich, dat gy de wieg zyt van myn dierbaer kroost!

En omdat hy Gent zoo vurig bemint, zal hy haer de oorzaek harer vernedering doen kennen, haer de middelen aenduiden om zich op nieuw te verheffen, en haer de toekomst doen zien die haer nog tegenlacht.

Ha, aenhooren wy wel die woorden van den stervenden bard! zy zyn ook op ons toepasselyk, want wy ook hebben menigmael

de melody van eigen spraek miskend
Om vreemden na te zingen!

Gy zyt geen spruit
Van 't lauwe Zuid;
Gy zyt een kloeke telg van 't blonde en frissche Noorden!
En echter, zegt men, gy bemint
De zoelte, die de zuidewind
Gelyk een stiklucht blaest uit zyn verpestende oorden,
En merkt niet, dat zy 't gras van Vlaendrens beemden schroeit,
Wanneer ze er aen het zwerk geen donderwolken broeit.

Men zegt, gy mint
Gelyk een kind,
Wat Frankryks hoofdstad teelt van wufte grilligheden,
Van zingestreel en valsche pracht,
Van schynvermaek, en zwier en dragt,
Van wulpsche dartelheid en laf verwyfde zeden.
Men zegt, gy draegt haer juk als een geliefd sieraed,
En deelt den schimplach zelfs, waermeê ze uw' landaert smaedt!

Men zegt, dat gy
De melody
Van eigen spraek miskent, om vreemden na te zingen;
Dat gy uw gouden moedertael,
Uit leeraerstoel en regterzael,
Als ruw en onbeschoft, misdadig laet verdringen,
En dat de dierbre, by de altaren biddend, zwygt,
Of slechts nog, ongetooid, ten stoel der waerheid stygt!

O! heeft dit schyn?
En kan het zyn,
Dat men van vryen grond naer uitheemsch juk wil vlieden?
Dat men aen andren wetten vraegt,
En willig vreemde kluisters draegt,
Als men geboren is om zelve te gebieden?
Als men op eigen erf een' ongeleenden tolk,
Eene eigen tael bezit, het kenmerk van een volk?

Wie zulks bestond,
Die ondervond
Welhaest de gruwbre straf van die zich zelv' verdelgen:
Om 't magtloos poogen, schimp en spot
By 't nagestreefde vreemde rot,
En smaed by nagebuer en vloek hy eigen telgen.
Want die geen onheil ziet in laffe bastaerdy,
Is veil voor vlek en schande, en ryp voor slaverny!

Geen ryker kroon

Dan eigen schoon!
De roos behoeft geen glans van blakende robynen;
De malsche wei, geen roozengaerd;
De blanke zwaen, geen pauwenstaert;

De fiere boschmonarch, geen bont van hermelynen!
En wat behoeft het schoon der maegd van lei en scheld?
Gewis geen vreemden tooi, die haer de leden knelt!

Daerom gedenk
Den heilgen wenk
Van al wat u omringt. Blyf trouw aen uw verleden!
Blyf steeds uw' vlaemschen oorsprong waerd!
Wees vlaemsch van hert en vlaemsch van aerd!
Wees vlaemsch in uwe spraek en vlaemsch in uwe zeden!
Uw' roem en uw geluk vindt ge op dien weg alleen,
Met al de heerlykheid der dagen van voorheen!

En dan, dan zal
Men overal
U minnen als een spruit van adelyken bloede;
U, als den ryksten diamant
In de eerekroon van 't Vaderland;
U, als de schoonste telg, die 't schoone Vlaendren voedde.
Dan bloeit ge eens als 't gebloemt', dat in uw tuinen bloost,
En blyft ge, o Gent! de roem, de zegen van uw kroost!

Maer niet verre van het kwynende Gent, ligt er eene vlaemsche zusterstad; en helaes! die is stervend, en wanneer de dichter zyne droevige blikken op Brugge laet nedervallen, dan voelt hy de droefheid zyn hart overstelpen en dan rollen de toonen zyner lier klagend en somber als het gejammer van Jeremias op de puinen van Jerusalem, en dan stuert hy aen Brugge de poëtische en beeldryke woorden toe, die lord Byron eens aen het verslaefde Griekenland liet hooren:

‘Wie ooit een doode maget Zag,
Den eersten droeven stervensdag,
Eer nog den vinger der vernieling
De lynen heeft gekrenkt van schoonheid en bezieling, -
Die ondervond, hoe zacht, hoe engelachtig schoon,
't Genot der eeuwige rust op 't wezen ligt ten toon;
En ware 't niet dat oog, verglaesd en onbewogen,
En ware 't niet die wang, met lykwade overtogen,
Waerop de aenschouwer staert, door weemoed overmand,
Hy twyfelde uren lang. Zoo kalm en boeijend tevens
Is 't aenzien van den dood, nog in den vorm des levens, -
En zoo is 't aenzien van dit strand!’

Dus zong de Bard van Albion,
Toen onder Hellas' milde zon,
Daer hy op vroeger grootheid rouwde,
Hy, 't prachtig Griekenland, thans levenloos, beschouwde.
En zulk een sombre toon, en zulk een treurig lied
Ontwelt my daer myn oog op uwe muren ziet,
O lang gevierde maegd der rykste van de steden!
Nog draegt gy 't kenmerk van den adel om de leden,
Nog zweeft om u een strael des luisters van weleer;
Maer ach! de hand des doods drukt loodzwaer op u neder:
Wel vind ik nog in u het schoone Brugge weder,
Maer 't levend Brugge, eilaes, niet meer!

Doch het gedacht alleen dat het vlaemsche Brugge eene eerlooze dood zou moeten sterven is hem zoo pynlyk dat zyn hart er niet aen gelooven kan: hy zal zich zelven liever bedriegen, hy zal zoo lang in de duistere toekomst zoeken, tot dat hy eindelyk ergens eene flauwe, maer toch nog zichtbare hoopstrael zal zien flikkeren:

O! zulks verzoet myn dichtersmert!
O! zulks verheugt my 't vlaemsche hert!
Welaen, laet andermael u tooijen!
In d'adelouden gloor! laet u met bloemen strooijen!
Versier u gevels met tapytwerk, als gy plagt!
Laet d'achtbren gildenstoet heromgaen in zyn pracht,
Met al zyne eertrofeên, banieren en blazoenen!
Gebied den zegentoon van harpen en klaroenen!
Gebied den klokkenklank van elken torentrans,
En laet het krygstuig die verzellen met zyn donder!
Nood heel het land ter feest, opdat het u bewonder
In 't overschot van uwen glans!

Maer ga dit plegtig hooggety
Voor u niet zonder les voorby,
O uit den slaep ontwakend Brugge!
Zie op het roemryk kroost, dat gy thans viert, terugge,
En denk, dat hem zyn vlaemsche en onverbasterde aerd
Het spoor der glorie heeft gebaend en opgeklaerd;
Dat nooit zyn grootsch vernuft by vreemden heeft gebedeld;
Dat vlaemsch beschavingslicht het brein hem heeft veredeld,
En dat op vlaemschen grond geen kunstbron hem ontbrak;
Dat steeds voor 't vlaemsche schoon zyn eedle ziel ontblaekte,
En dat het nooit de tael der vaderen verzaekte,
Zelfs dan als 't tot de wereld sprak!

O! moest gy zulks een les versmaên,
Dan waer 't alras met u gedaen!
Dan ware uw levensvonk van heden
De laetste strael der zon, die wegzinkt naer beneden!
Dan wierd ge in 't vaderland den vaderlande vreemd,
Gelyk een dorre heide in Vlaenderens malsche beemd. -
Doch neen, by 't zien wat eens uw vroeger zonen waren,
Zal uw vernieuwd geslacht hun grootheid evenaren,
En zoeken eigen heil in eigen deugd en eer,
En leenen u een' glans, die nimmer zal verzwinden;
Dan moge ons nakroost Brugge eens niet slechts schoon hervinden,
Maer schoon on levend als weleer!

Maer hoort! Daer heeft hy de laetsten der Zustersteden ontwaerd en er stygt hem een jubeltoon uit de borst, want hy heeft die zusterstad groot, magtig, edel en *nog onverbasterd*, dat is *nog echt vlaemsch* gezien, en daerom zingt hy een prachtig triomphlied haer ter eere. Die fiere stad is het fiere Antwerpen:

O Koningin der Schelde,
Wat overschoone dag,
Toen ik u laetstmael zag!
Gy trokt uw muren uit naer 't lommer van den velde,
En waert gedoscht in feestgewaed,
En droegt den lach op 't lief gelaet.
De wemelende drang van uwe ontelbre kindren
Scheen me als een digte zwerm van bontgewiekte vlinderen,

Die zich in 't geurig ruim der lentelucht verheugt,
En 'k sprak: hier woont nog heil en volksgeluk en vreugd!

Doch wat zyn al die gunsten
Van stoflyk heilgenot
By 't onwaerdeerbaer lot,
Dat u beschoren blyft in 't schittrend ryk der kunsten!
Nog nooit is 's grooten meesters geest,
Van uwe kindren wars geweest,
En thans veel min dan ooit; want gy vermenigvuldigt
Nog immer in uw' schoot den kunstkring, die hem huldigt;
En heden wyst gy fier op een vernieuwd geslacht,
Waer Rubens' ziel in gloeit met al haer scheppingskracht!

Bevoorregte en begaefde!
Uw kunstvermogen vond
Nog onlangs op uw grond
Eene andre bron dan die, waeraen ge u immer laefde;
Een' morgen hoorde 't vaderland,
Verbaesd, een juichtoon aen uw strand:
Het was een dichterkroost, dat in uw' schoot ontwaekte.
Dat kroost, waerin de gloed van vroeger barden blaekte,
Zong liedren wonderschoon, als stemmen der natuer,
Als galmen opgewekt, door ingeschapen vuer!

O! laet hun maetgezang,
Betoovrend als 't geschal
Der vooglen in het dal,
Myn' heeschen gorgeltoon, myn staemlend lied vervangen!
Door hen worde in het pure goud
Der moederspraek uw lof ontvouwd!
Door hen uw roem verbreid tot 's aerdryks verste boorden!
Ik leg de cither neêr, verrukt door hunne akkoorden,
Den veegen bard gelyk, die 't voorhoofd buigt, en zwygt,
Zoo haest een scheller toon uit kloeker borsten stygt!

Dat zyn de drie Zustersteden. Wat hemelsche poëzy in die verhevene beelden, in die sombere tafereelen, in die vurige aenmoedigingen, in die bezielde schildering van een roemryk verleden en van eene hoopvolle toekomst! Wat magtige akkoorden in die lier die ons dan eens de statige klanken der Ode, dan wêer de gemoedelyke toonen der lyrische poëzy laet hooren!

Neen, de tael waerin men zulke meesterstukken schryft, kan niet vergaen; en zoo lang er een geest zal zyn die het schoone zal kunnen begrypen en een hart dat zal kunnen beminnen, zoo lang zullen Ledeganck en de vlaemsche letterkunde en de vlaemsche tael worden bewonderd!

En nu dat wy Ledeganck reeds als dichter en burger kennen, kunnen wy hem als zoon, als kristen beschouwen, en daerom zullen wy zyn hart ondervragen, wanneer het gepletterd ligt onder eenen der zwaerste slagen die den mensch kunnen treffen, dat is wanneer het de dood eens vaders, eener moeder beweent. Denkt niet hier het laffe geschrei der moedeloosheid te zullen hooren; neen, maer ge zult heete tranen op de bleeke wangen des dichters zien rollen, maer ge zult zyn hart zien wegkrimpen onder de drukking der smart; maer ge zult den jammerkreet hooren der ziel, die de

zielen harer ouders zou willen volgen en door hare stoffelyke banden aen de aerde gekluisterd ligt.

> En nauwlyks opent zich ons oog voor 't licht der reden,
> Wanneer een' galm gelyk, die echoos na zich laet,
> 't Geen ons heeft voortgebracht alreeds niet meer bestaet!
> Of blyft een enkel spoor van onzen oorsprong over,
> Het is dat plekje gronds, ontbloot van gras en loover,
> Waerop, by 't jongst vaerwel, zoo menig traen me ontviel,
> Waerop ik vaek des nachts, in myn verbeelding, kniel,
> Dat my zoo diep ontroert, wanneer ik 't kerkhof nader,
> En waer myn oog op leest: '*Deze aerde was uw vader!...*'
> Deze aerd' myn vader! Hoe! eene inborst, een gemoed
> Zoo zacht en rein als 't licht van d'eersten morgengloed;
> Een levensloop zoo ryk in deugden als in dagen;
> Zoo vol van liefde en troost als vreemd aen morrend klagen,
> Gansch een bestaen van hoop in Godes wet en wil:
> Dit alles zou deze aerd' bedekken, koud en kil?
> En ik, ellendeling! ik, die geen goed der aerde
> Gewild hadd' voor een' stond, die hem genoegen baerde,
> Ik, die geen glorie zocht dan in zyn' lof alleen,
> En van wiens teedre ziel de myne een weêrglans scheen, -
> Ik zou, gelyk een kind door goochelspel bedrogen,
> Myn hert en mynen geest en heel myn zielsvermogen
> Dan hebben uitgestort en vruchtloos saêm geprest
> In een verganklyke asch, waer geen gedaent' van rest?
> O God! vergeef het hun, die immer twyflen konden,
> Of aen dit leven wel een toekomst zy verbonden!
> Zy hebben nooit bemind! of 't voorwerp van hun' gloed
> Is hun nog niet ontscheurd, hun hert heeft niet gebloed! -
> Zy hebben niet, als ik, de vreugde van hun leven,
> In 't plegtig uer des doods, den afscheidskus gegeven;
> Zy weenden niet, als ik, op hunner oudren graf;
> Vergeef het hun, O God! hun twyfling was hun straf! -

En dan, nadat hy de snydende pyn die hem den boezem verscheurt zoo dichterlyk heeft beschreven:

> Dat is myn lot, o vriend! ik zoek geen' troost op aerd':
> Men wil, dat onze kunst soms vreugde in weedom baert;
> Maer 'k heb vergeefs getracht de lykzangsnaer te streelen,
> Beproef gy, of uw toon een bloedend hert kan heelen!
> En gy, almagtig God! gy, die myn binnenst kent,
> Zoo wel als 't zonnenheer aen 't glinstrend firmament,
> Gy weet, hoe ik hem minde, en hoe ik bitter treurde,
> Sints de engel van den dood den band des bloeds verscheurde.
> O gun hem in uw' schoot, als loon van zyne deugd,
> Eene eeuwigheid van rust, eene eeuwigheid van vreugd;
> Of heeft hy niet geheel.... O! laet my 't oov'rig lyden,
> En moge ik eens by hem uw' naem gebenedyden!

En volgen wy hem nu by het graf, waer zyne moeder in rust:

> Haer laetste stond nogtans was zienlyk naêr en nader,
> En als op zachten tred gekomen. Doch zoo lang
> Heur waerde lotgenoot, onze onvergeetbre vader,
> Met haer was, gloeide nog gezondheid op haer wang.

Geen grievend herteleed, geen lang en pynlyk waken
Aen 's kranken treurig bed, versloeg haer kloeke ziel;
Maer nauwlyks zag zy hem de laetste zuchten slaken,
Als moed en lichaemskracht op eenmael haer ontviel,
En nu werdt gy voor haer, o teêrgeliefde zuster!
Het eenigst wat op aerd' ten troost haer overschoot;
Zy sluimerde op geen dons, in 't hevigst wee, geruster
Dan op den arm, dien gy haer hoofd ter peluw boodt.
Tot aen den boord des grafs geleund op uwe schouderen,
Ging ze aen uw kinderhand van de aerd' naer de eeuwigheid.
En, zuster, heil zy u! want voor die dus hunne ouderen
Beminden, is door God een heerlyk loon bereid!

O dag van bittren rouw, weêr zweeft gy my voor de oogen!
Welke is die bange kreet, die my met wanhoop slaet?
Op vleuglen van de vrees is de afstand doorgevlogen:
'Is 't waerheid zieltoogt zy?' - 'Ach broeder! 't is te laet!'

Daer zyg ik neêr ten grond, de vingren in de haren,
Terwyl ik op den vloer een' stroom van tranen pleng:
'O God! gy woudt my dan den laetsten troost niet sparen,
Haer zegen! Ach, uw wil is heilig, maer hoe streng!'
Ik knielde voor de spond, waer 't dierbre stof op rustte,
En 'k trachtte te vergeefs te bidden met den geest.
O! toen ik voor het laetst haer 't koude voorhoofd kuste,
Wat ware in dezen kus te sterven zoet geweest!

Wie van ons heeft die zelfde smarten niet gevoeld, wie van ons heeft niet eens met den dichter geroepen:

> Wat ware in dezen kus te sterven zoet geweest!

O! er is niets buitengewoon, niets overdreven in die overschoone lykgezangen, maer daerom juist doen ze ons tranen in de oogen komen, daerom juist doen ze ons welligt ongeneesbare wonden in het hart bloeden, daerom zyn ze zoo hemelsch schoon, want die zangen zyn waerheid, en waerheid en schoonheid zyn één.

En wilt ge nu met den echtgenoot hooren zingen? luistert dan naer die warme uitboezeming zyner liefde.

Op Virginies naemdag.

Virginie!
't Is als feestdag in myn hart.
Waer ik om my henen zie,
Niets is treurig, niets is zwart.
Trots het barre jaergety
Staet natuer in bloei voor my.
Alles is met groen bekranst,
Alles is met licht omglanst
Door een zielsverrukking, die
Van uw' naem komt, Virginie!

In dien naem
Is myn hoop en myne vreugd.
Rang en schat en ydle faem,

Met de droomen van de jeugd,
Zyn ellenden, meerder niet,
By hetgeen, die naem my biedt.
Alles wat de ziel verblydt,
Alles wat gy voor my zyt,
Al het heil, dat ik voorzie,
Drukt die naem uit, Virginie.

Aen natuer
Dank ik eene teedre ziel,
Waer een sprank van heilig vuer
Als een glans in nederviel.
Doch dat vuer bleef onbewaekt
En de sprank ware uitgeblaekt,
Had uw naem haer niet gered
En in vollen gloed gezet.
Deze naem blyft, wat geschiê,
Thans myn schutsnaem, Virginie.

Op het pad
Van het leven vond ik vroeg
Eene lier, die 'k als een' schat
Lang aen myne zyde droeg.
Thans hangt ze aen den wand, ontsnaerd.
Doch zoo vaek deez' dag verjaert,
Vraeg ik voor uw' naem een' toon,
En ik vlecht hem eene kroon
Die ik u ten feestkrans biê,
Als ik thans doe, Virginie!

Welke eene dichterlyke liefde, maer ook welk een edel hart!

Ik zegde in den aenvang myner verhandeling, dat Ledeganck zich nog kenmerkt door den droeven toon die velen zyner gewrochten beheerscht, en om dit te bewyzen, zal ik u een hartroerend stukje voorlezen, dat hy in 1836 schreef, dus in het jaer zelf dat hy doktor in de regten werd, en de hoop zyner jongelingsjaren met den schoonsten uitslag bekroond zag. ‘Dertig jaren, zoo spreekt de dichter tot zyn hart,

Dertig jaren zyn daerheen,
Sints my 't eerste licht bescheen!
Wat al stormen, o myn hart!
Hebt gy moedig reeds getart;
Wat al doornen, sints dien stond,
Hebben bloedig u gewond!
Juicht gy in uw noodlot niet,
Dat de tyd snel grafwaerts vliedt,
En dat ge op des levens baen
Zoo veel wegs hebt afgedaen?
Vraegt ge niet als een genâ
Dat ras 't uer der toekomst sla?....
Ja.

Maer de neevlen op deze aerd
Waren soms ook opgeklaerd,
En na 't onweêr en t'orkaen
Loeg de zon u soms eens aen;
Onder doornen scherp en boos
Pronkte ook wel een frissche roos,

En by 't oopnen van haer' knop
Stilde soms uw droef geklop; -

Zoudt ge op 's levens kronkelpad
Voor die bloem, waerop ge eens tradt
Voor die zon, die u bescheen,
Wenschen om terug te treên?...
Neen.

Maer, myn hart! gy werdt gevoed
Door den reinsten, têersten gloed,
Waer het englendom op roemt,
En die de aerde liefde noemt;
Nimmer vondt ge een' maegdenlonk
Waer voor u die gloed in blonk;
En zoo God, met u begaen,
Nu nog op uw stroeve baen,
Een' dier sterflyke englen zond,
Die haer lot aen 't uw verbond,
Die u minde, en met een' lach
Op de rest uws levens zag?....
Ach!

En in 1841, wanneer hy gade en kinderen had, maer het byzyn zyner ouders miste; wanneer de gloriekroon hem omstraelde, maer nyd en afgunst hem vervolgden; wanneer hem eene roemryke toekomst tegenlachte, maer de schim der doods reeds grynzend naest hem stond; dan schreef hy de volgende romance neder:

Lief kind, gy wilt dat ik u melde
Waerom zoo vroeg dit gryze haer;
Wanneer de lent' nauw henensnelde,
Hoe ik niets van de lent' bewaer?
Waerom de nacht vóór 't morgengloren?
Waerom de sneeuw, eer 't winter scheen?
Hoe zou ik nog der jeugd behooren?
Ik heb, helaes! zoo veel geleên!

Wie vraegt der bloem, wat ruw getyde
Zoo ras haer doen verwelken heeft?
Den vlinder, gansch fluweel en zyde,
Wat mist hem op de wiekjes kleeft?
Wie vraegt, wat onweêr, zwart van vlagen,
De bron beroert, waerin ge u ziet?
Geniet, 't is 't regt van uwe dagen,
Lief kind, maer vraeg, o vraeg my niet!

Maer zoo ooit op uw roozenpaden,
Het jeugdig hert u wordt bezeerd,
Gelyk een bloem met dorre bladen,
Waer men met deernis 't oog van keert;
Zoo ooit de rouw uw ziel ontstelde,
Kom aen dees borst zoo afgestreên
O kom, lief kind, dat ik u melde,
Waerom ik zoo veel heb geleên!

Had ik dan geen gelyk, wanneer ik u zegde dat gy by den dichter des harten eene traen voor alle uwe smarten zoudt vinden!

Een ander kenmerk van Ledegank's lier is de betooverende welluidendheid harer toonen, hetzy hy eenen lykzang zinge over het stervende Brugge, weenend zuchte op het graf zyner ouders, een triomphkreet aenheffe by het aenschouwen van Antwerpens voorspoed, of donderend den lasteraer schandvlekke. En hiervan slechts twee voorbeelden:

De boekweit! de boekweit! o vlugge Sylfieden
Die fladdert en wiegelt in dwarlende vlugt,
Gy dartelt voorzeker wel liefst in de lucht,
Waer ge over en weder in boekweit kunt vlieden,
Want gy maer alléén zyt zoo lief als die vrucht,
Komt, rept uwe wiekjes, o blonde Sylfieden!
En fladdert en wiegelt en dartelt om my;
De toon, dien de lier aen de boekweit wil bieden,
Moet even zoo luchtig en zacht zyn als gy!

Ziet ge de boekweit niet onder het zoele zomerwindje op en neder golven, ziet ge de vlugge sylphieden niet spelende hêen en weêr fladderen, wordt ge de frische geuren niet gewaer die de boekweit uitwasemt? En wilt ge de zware vlegels trippelend op den dorschvloer hooren nedervallen?

Maer wat daevrend gerucht
Wedergalmt in de lucht?
't Is een dreunend geklank
Van geroep en gezang,
En een ploffend geklop
Leidt de juichstemmen op.
Wordt een veldfeest gevierd
Door de schaer, die zoo tiert,
En op tripplende maet
Dus den akkergrond slaet?
Neen, de landman is thans
Noch aen feest, noch aen dans,
Maer aen arbeid en zweet,
Die hy, zingend, vergeet.
Zyn geliefkoosde vrucht,
Die den regenvloed ducht,
Ligt gemaeid op den grond,
En nu moet zy terstond
Op het zeildoek getorscht,
En met vlegels gedorscht,
Om in zakken vol graen
Van den akker te gaen.
O! het werk is de vreugd
Van de heilige deugd!
En van daer dat gerucht,
Dat weêrgalmt in de lucht,
En dat dreunend geklank
Van geroep en gezang,
By de klepprende maet
Die de dorschvlegel slaet.
't Is de zoon van het veld,
Die de zegeprael meldt
Van zyn nyvere hand
Op 't weêrspannige land;
't Is de schat der natuer,
Dien hy bergt in de schuer! -

En, om myn gezegde door een tweede voorbeeld te staven, zal ik de toonen van het klavier, door meesterhanden bespeeld, slepend of zwierig, somber of helder, zingend of weenend laten hooren:

Kunstenaer! wanneer uw vingeren,
Zwevende over 't glad klavier,
Toonen door elkandren slingeren,
In verwisselenden zwier;
Weet ge, dat in uwe akkoorden,
Als in wondre tooverwoorden,
Dan een tael zich hooren laet,
Die ons hevig kan ontroeren
En den geest aen de aerde ontvoeren,
Maer die 't hart alleen verstaet?

't Is soms lief als 't appelblozen,
Waerin zich de boomgaerd tooit,
Of als bloesem van de roozen
Zacht op leliensneeuw gestrooid!
't Is soms zwart als nachtlyk duister,
En soms klaer als zonneluister
Aen het oosten opgegaen;
't Zyn soms zomeravondluchten,
Waerin zuidewinden zuchten,
Of 't is 't stormen van d'orkaen!

Ligte noten, blyde toonen
Schildren 't hupplen van de jeugd,
Of den marsch van heldenzonen,
Of het schertsen van de vreugd.
Trager maetgang, angstig stenend,
Schetst een hert, dat zuchtend, weenend,
Kermt om een een ellendig lot;
Of een teêrder klankenmengelen
Leert ons de eeuwige tael der engelen;
Een vuerge beê tot God!

Nu blyft er my nog u te toonen wat magtige denker Ledegank was; en hiervoor zal ik weinig tyd noodig hebben: immers in de *drie Zustersteden* en in de andere stukken welke ik u voordroeg, hebt ge moeten bemerken dat des dichters woorden geene ydele klanken zyn, maer diepe gedachten bevatten. Ik zal u dan ook maer eenige fragmenten voorlezen uit het schoonste zyner verhalende gedichten, uit *de Zinnelooze;* ragmenten die de afgetrokkenste denkbeelden, ja zelfs philosophische eerstelsels in den sierlyksten vorm wedergeven.

De menschheid? Wat al denkbeelden in dat enkel woord, wal al vragen in die enkele vraeg! Zeker zou het ons moeijelyk zyn er eene goede verklaring van te geven. Zulks kost aen Ledeganck geene moeite: hy zal ons in eenige woorden de menschheid in hare groot- en nietigheid doen kennen; hy zal ons hare vreugden en hare smarten doen zien, hare zangen en klagten doen hooren; hy zal ze ons verklaren door die twee woorden: deugd on ondeugd:

De menscheid! de menschheid! o God van hier boven,
Wat raedsel, waer Gy slechts 't geheimwoord van kent!

Wat eeuwige stof om uw goedheid te loven!
Wat afgrond van boosheid en ramp en ellend!
Hoe zalig een telg uit uw' boezem gerezen,
Zoo lang als uw licht haer geleidt en haer sterkt!
Hoe aeklig een beeld van verschrikking en vreezen,
Zoo haest als uw straffende vinger haer merkt!

't Is zoet en verheugend die telg te beschouwen,
Wanneer zy in deugd en in liefde zich kleedt;
Wanneer zy den glans van haer' geest mag ontvouwen,
Een glans, waer zy d'engel op zyde meê treedt.
Hoe schoon in den traen van den troostenden broeder,
Die ook in ellendigen broederen ziet;
Hoe treffend in 't oog van de teedere moeder,
Dat stroomen van liefde op den zuigeling giet!

Maer heillooze menschheid, zoo haest haer de driften
Bestormen en jagen op 't spoor van het kwaed;
Als hoogmoed of haet haer het leven vergiften,
Als gansch hare wellust in 't misdryf bestaet!
O vreeslyk, wanneer zy, uit wraek ongenadig,
Op 't bloedige slagveld zich zelve verscheurt,
Wanneer ze op 't schavot of in kerkers, misdadig,
De vryheid of 't schuldige leven verbeurt.

Doch heilloozer nog en al meer te beklagen,
Wanneer haer het licht van de rede is ontzegd;
Wanneer zy het lot van de dieren moet dragen;
Wen zinneloosheid op haer schedel zich hecht!
Ja, slagveld en kerker zyn nare tooneelen,
Maer 't akelig Godshuis biedt droever gezicht,
Waer de ergste der rampen, die de aerde kan teelen,
Op 't hoofd van rampzalige onschuldigen ligt!

En nu wy dat raedsel der menschheid kennen, zal hy een ander vraegpunt oplossen; en wanneer hy de zinneloosheid, dien schrikkelyken toestand der ziel, welke, aen een kranke ligchaem vastgeketend, zich niet meer door dat ligchaem kan doen gehoorzamen, zal afgeschilderd hebben, zal hy in zyn edel gemoed eenen toon vinden die ons tot in het binnenste zal ontroeren, en ons hart van medelyden, voor die arme verlatene broeders, voor de zinneloozen zal doen kloppen.

Daer toont zich de menschheid in al hare ellende,
Verdreven tot 's levens verwyderdste grens;
Gelyk aen de plant, die haer leven nooit kende,
Verbryzeld, vernietigd, een spot van den mensch.
Daer scheuren de bitterste pynen de herten,
Met doornen geworteld in 't diepst van 't gemoed,
Die heviger vlymen dan tastbare smerten,
Dan wonden des vleesches, dan stroomen van bloed.

Men hoort er geluiden, men ziet er gebaerden
Te voren nog nimmer gezien of gehoord;
En echter geen een van die schuldlooze ontaerden
Kan melden, wat dolk hem den boezem doorboort.
Ontzettend tooneel, wen de heillooze kranken,
Die onder de schokken des lydens vergaen,
De lucht doen weêrgalmen van juichende klanken,
En meenen, dat andren hun lyden verstaen!

Van waer dan die wanorde in 't edelst vermogen
Door God aen de kindren der aerde bedeeld?
Is dan onze geest niet een vonk uit den hoogen,
Onstoflyk geschapen naer 's Eeuwigen beeld?
O ja, maer helaes! aen het lichaem verbonden,
Onmerkbaer vereenigt zoo lang dit bestaet;
Dat lichaem is broos, wordt zoo schielyk geschonden,
En wie telt de bronnen, de vormen van 't kwaed?

Wat heiliger deugd dan de vreeze des Heeren!
Zy geeft van den hemel een' voorsmaek op aerd';
Maer wee, zal in schrik deze vrees ooit verkeeren,
Die schrik wordt een ramp, die de zielen ontaerdt;
Wat zaliger heil dan de zuiverste liefde!
Doch als haer het voorwerp des minnens verliet,
Hoe menig een hert, dat zy doodelyk griefde,
Hoe menig een geest, dien zy krookte als een riet!

En worden zelfs deugden een bron van gevaren,
Kan 't reinste gevoelen in waenzin vergaen,
Wat zullen de stoflyke rampen dan baren,
Wat zal er uit brandende driften ontstaen!
Wat zullen de krankten, die 't lichaem beroeren,
Wat zal de fortuin, die hoogmoedigen slaet,
Wat de eerzucht, de waen, die de zinnen vervoeren,
De wanhoop, de wellust, en 't looze verraed? -

Doch zie, in den drang wat verteedrende wezens:
Daer zyn er met blinkende deugden versierd,
Wier daden, geen voorwerp des schrikkens of vreezens,
De zachtste, de vleijendste liefde bestiert.
Daer zyn er, van wie men geneigd is te vragen,
Of wel hunne ziel nog verblyft op deze aerd';
Of zy niet de kroone der Heiligen reeds dragen,
Die God in den hemel voor hen heeft bewaerd.

Daer zyn er, die niets van den mensch meer behouden
Dan enkel de vorm nog, waerin zy bestaen:
Die even als 't brullende dier uit de wouden
't Gebit in hunne yzeren traliën slaen!
Daer zyn er die driftig naer gruwelen haken,
Die dorsten naer 't bloed van een weereloos kroost;
Daer zyn er, wie schendige hertstogten blaken,
Waervoor zich de zangster omsluijert en bloost!

En echter zy hebben geen misdaed bedreven;
Of kunnen onnoozelen 't misdryf begaen?
Neen, meest uit een ramp van 't rampzalige leven
Is dees hunne onheelbare ramp eens ontstaen.
Hun geest was voor 't yzeren noodlot te teeder,
Te teêr voor hun gloeijend en smeltend gevoel;
Één slag dezes lots viel te hard op hen neder,
En stortte ze op eens in der jammeren poel!

En gy, o gelukkigen, grooten der aerde!
Die 't droevige noodlot van lydenden ziet,

Vergeet niet, dat ook eene moeder hen baerde,
Vergeet toch de onschuldige zinloozen niet!
Vergunt hun een' wyk voor de guerheid des weders,
Vergunt hun wat zoets voor het haveloos lyf,
En, zyt gy gestemd tot iets roerends en teeders,
Gaet heen en doorwandelt hun somber verblyf!

En nu, Myne Heeren, heb ik myne taek, zoo goed mogelyk, volbragt voor zooveel het myne geringe middelen en de korte tyd waerover ik beschikken mogt, het toelieten.

Myn doel was geenszins u eene letterkundige kritiek voor te dragen; mogt ik door myn magteloos woord u slechts doen zien hebben, hoe schoon uwe moedertael is en wat verhevene meesterstukken zy bezit; mogt ik u die tael wat meer hebben doen beminnen; mogt ik eenen enkelen stryder meer aengewonnen hebben voor dat groote, moedige vlaemsche leger, dat bezig is met den laetsten stryd tegen onregt en verdrukking te leveren, dan ware myne hoop ten volle vervuld.

En dat zal zyn, want gy ook zyt de zonen eener vlaemsche stad die eens hare dagen van roem en grootheid beleefde, en een ware zoon kan toch zyne moeder niet verstooten. En daerom, vooraleer ik van u scheide, zend ik u nog die woorden van den onvergetelyken Ledeganck, als vaerwel, toe:

.....Blyf trouw aen uw verleden;
Blyf steeds uw' vlaemschen oorsprong waerd;
Wees vlaemsch van hert en vlaemsch van aert,
Wees vlaemsch in uwe spraek en vlaemsch in uwe zeden.
Uw roem en uw geluk vindt ge op dien weg alleen,
Met al de heerlykheid der dagen van voorheên!

Ja, blyft Vlamingen, Myne Heeren, want zoolang gy Vlamingen zult zyn, zult gy een roemryk verleden en eene roemryke toekomst hebben, en zoo gy uwen oorsprong vergeet zal uwe geschiedenis van gisteren dagteekenen en morgen eindigen; blyft Vlamingen, want gy zyt de zonen der helden die overal op den wereldbodem hunne namen in onuitwischbare letters hebben neêrgeschreven, en gy hebt het regt niet die namen te bezoedelen; blyft Vlamingen, wordt flaminganten en verdedigt uwe tael omdat men ze verdrukt, en dat een edel, een vlaemsch hart, al datgene verdedigt wat men verdrukt!

MAX. BAUSART,
Student in de regten.

Het schippersambacht, te Mechelen.
I.

Het ambacht der schippers stond in nauw verband met de vischverkoopers; er waren vele schippers die te gelyk visschers waren, doch het getal van schippers die beurtschepen hadden of alle soorten van koopwaren aenbragten, was veel grooter, zoo dat deze laetsten den naem aen het ambacht gaven, waeronder de visschers begrepen waren.

Vóór dat er steenwegen waren, die maer in de XVIe eeuw begonnen gelegd te worden, werden alle koopwaren met het schip vervoerd, zoodat er eene zeer groote onderhandeling met de schippers tusschen al de steden der Nederlanden in de middeneeuwen bestond.

Aengaende het begin van dit ambacht is er niets bekend; ongetwyfeld zoohaest als Mechelen zich tot stad gevormd had, kwamen er schippers die de noodzakelyke koopwaren aenbragten. In het akkoord tusschen Wauter Berthout en Dierik, heer van Beveren, in 1267 aengegaen, ziet men hoe de schippers van Calloo en Kieldrecht toen reeds met visch naer Mechelen kwamen. Doch daeruit blykt niet dat zy zich dan reeds in een gemeen ambacht vereenigd hadden.

Wy hebben in de archieven van O.L.V. kerk niet kunnen achterhalen in wat tyd de schippers aldaer hunnen autaer bekwamen; het eenigste dat wy konden vinden, was dat, vóór de XVIe eeuw, hunnen autaer in den middenbeuk aen eenen der pilaren stond.

De heer A. Van den Eynde, kunstteekenaer ter stede, heeft ons eene kopy der rol van 't schippersambacht van 1495 ter hand gesteld, wier opschrift luidt:

Dits die groote rolle van 't jaere XIIII^{c} XCV.

Daer het het stuk niet lang is, laten wy het letterlyk volgen:

'By mynheeren commoniemeesters, schepenen, dekens, gheswoornen, rentmeesters en Raet van der stadt van Mechelen syn den goeden lieden van den ambachte van den scheeplieden op haer bede ende begheerte ter ghemeender welvaert van den zelven ambachte ende om allen vrede ende eendrachtigheid tusschen de ghemeyn gesellen van die te vuedene en 't onderhoudene, ghegunt ende verleent de poincten en ordonnantien hier naer gescreven, behoudelyck dezelve myne heeren daer inne haer minderen meerderen ende interpreteren, alsoo dicke als 't hen believen zal, op den sevenden dach van decembris in 't jaer ons Heeren duysent vier hondert en vyv-en-neghentig.

I. In den eersten dat een ieghelyk schipper die voortane van Mechelen 't Antwerpen varen wilt, binnen derzelver stad eerst sal moeten ghelegen hebben eenen nacht, ende dan sal hy om 't syne te ladene ende te bevrachten syn profyt ende beste doen eenen dach lanck sonder meer, ende daer me op den selven dach syn reyse moeten doen, sonder verdrach al en waer die vracht maer eenen halven stuyver weert, ten waer dat 't goet dat hy aenghenomen hadde en begonnen te ladene op dien dach noch niet bereet en waere, welcke hy dan ten naesten daeghe daer na sal moeten laden zonder iemandt daer me belet oft eeniche schade te doene oft dat hy oock by avonture van storme oft quaeden wedere niet ghevaeren en coste, in welcke ghevalle hy des anderendaechs daer naer sal moeten vaeren sonder roepen oft yemandt te letten oft schade te doen, en by contrarie van desen dade zal daer aen 't elcker reysen verbeuren vier schellingen groot brabants gelts tot behoef van den voers. ambachte, en daer toe eenen wech te gaene daer die gheswoerne van den selven ambachte hem dien setten sullen, of vier scellinghen groot vlaems ghelts, den zelven ambachte daer voer te betalen of te voldoene eer hy syn ambacht sal mogen hanteren.

II. Item dat een ieghelyck schipper met volck van Antwerpen gheladen tot Mechelen varende, zyn volck binnen der poorten van Mechelen bringhen sal eer hy des anderen daechs sal moghen vaeren oft met iemandt deylen en de paerten op verbeurte als vore.

III. Item dat soo wie eenich goet inghenomen hadde ende dien dach niet en voere, alsoo voorsegt es, insgelyckx verbeuren sal vier schellinghen groot vlaems gelts ende eenen wech als boven ten behoef van den voerscreve ambachte.

IIII. Item dat soe wie eenich goet aenghenomen hadde ende dat eenen anderen overgave, soe dat hy dat zelven niet en voerde, eer hy iemand schaede sal moghen doen oft letten, sal eerst moeten tot Antwerpen ghevaren hebben en daer toe nochtans verbeuren vier schellinghen groot-vlaems tot behoef van de voors. ambachte soe dicke als dat ghebeurde.

V. Item dat gheen schipper met anderen schippers te gader sal moghen deylen dan dieghene op 't selve ghetyde op eenen dach te gader uytvaren ende roepen doer die strate[(a)] gelyck van der ghesellen en die dertich persoonen binnen dens vry uyt den reghene laden mach naer oude costume.

VI. Item dat gheen schipper op ten zelven dach dat hy t' Antwerpen of te Mechelen inne compt om gheen vracht sal moghen hutsen[(b)] noch oock eenighe inneme ongehutst op de verbeurte voorscreven.

VII. Item dat alle die ghene die 't scippers ambacht gebruycke ende schepen vueren ghelyck den ghenen die de voors. straete bevaren, sculdech selen zyn alle jaer te verdinghene ende te betalene den gheswoernen van den voors. ambachte haeren wyn en den ambachte syn recht.[(c)]

VIII. Item dat gheenen schipsmans wyve gheoorloft syn en sal van den voers. ambacht wesende, eenighe vracht aen te nemen te Mechelen, 't Antwerpen oft te Berghen voer de waghe op ter straeten oft in eenighen huysen binnen den merckten oft daer buyten op de peine van vier schellingen grooten vlaems gelts te betalen ende eenen wech te gaene in de manieren voors. eer haer man syn ambacht sal mogen hanteren.

IX. En es desen over al te verstaene dat op andere plaetsen dan op Antwerpen ende Mechelen, elck syn beste doen mach om bevracht te wordene en te varene ten allen tyde als hy die ghecryghen kan zonder reproche oft iet te verbeuren.

Verdinghen volgens *Kiliaen* beteekent huren, pachten; het beteekent hier zoo veel als heden; patent betalen.

In 1513 werden aen deze rolle verschillige artikels gevoegd, te weten:

A. Item dit es overdraghen van den geswoernen van den scheplieden binnen Mechelen oude ende nieuwe ende metten ghesellen van den ambachte dat sy te gader sullen deylen te weten in de Sincxen merckt ende in den Bamisse merckt van Mechelen uytweerts, van goede en van volcke tot Antwerpen, ende dan selen sy haer reyse maeken ende doen malcanderen goede rekeninghe, en des ghelyck sullen zy oock te gader deylen van Antwerpen weder om te Mechelen weert alsoo verre als sy verboeyempt zyn, ende een ieghelyck sal voor hem sien est dat hy verliest oft nat

(a) *Roepen door die straten.* Voor dat een schip vertrok, ging er lemand langs de straten en riep deszelfs beschikking om de persoonen te verwittigen die wilden medevaren. Zoo riep men byv.: Scheep Brussel, scheep Antwerpen, enz. *Dertich persoonen uyt den regen laden.* Dat is binnen het schip plaets geven daer zy van regen bevryd zyn. *Binnen dens.* Binnen de denne of plankzoldering des schips.

(b) *Hutsen.* Kiliaen geeft daervoor *schudden.* Het beteekent hier het lot werpen met teerlingen, die men in de handen schudt eer men ze uitwerpt. Dus eene vracht hutsen is het lot werpen om eene vracht te mogen laden. De kordewagenaers en buildragers hebben dit gebruik nog behouden.

(c) *Straeten bevaren;* daer er hier geen kwestie kan zyn van met karren of wagens te varen, maer alleenlyk met het schip, zoo komt het woord *straet* wonder voor; doch *Weiland* geeft ons op het woord straet hoe het ook beteekend een water; aldus schryft Vondel: *de zeeman die zich in de straet waegt.* Zoo dat dit woord hier staet voor rivieren.

maeckt eenich goed, dat zal hy alleen moeten betaelen, want niemandt en zal hem daer af te baet komen. *Verboeyempt.* Staet

voor verbodemt, dat geladen beteekent om dat het goed in den bodem des schips geladen wordt.

B. Item so wat schipper, die 't smorghens hutst die zal dien dach moeten varen sonder des anderdaechs iemant te letten zonder arghelist.

C. Item dat noch een iegelyck schipper sal moeten comen hutsen, in de Sincxen merckt des s'morghens ten ses uren, en in de Bamisse merckt ten seven uren om te wetene wier voorvaeren sal, ende die dan niet komt hutsen, die en zal dien dach niet moghen varen.

D. Item quame daer iemandt met eenighe schepe dat te cleyn waere of eenich dat men wraken mach[(a)] ende ghebreck ane waere, daer selen die geswoernen heur segghen in hebben en de stellen dat tot heuren segghene beternisse te doene van den cleynen schepe, ende est noot, dan daer uyt te segghene om dat er die coopman mede bewaert zoude zyn.

E. Item als te laeyen es in den vliet eenighe huyen, daer sal een ieghelyck om hutsen, en die 't valt, die sal daer moeten varen ende laeyen dien dach daer af, ende varen daer uyt metten anderen schepen; en blyft hy daer dan in ligghen tot des anderdaechs, te wetene om dat 't goet niet gereet en waere, soo selen hen dan syn deel vents[(b)] eenen redelycken penninck toe schikken voor syn lanck laeyen, of worden se eens, dat daer eenen in varen sal voer hem zelven ende sal daer laeyen tot dat hy daer uytvaert zonder eenigh belet van eenige andere schippers.

Item alle de voors. poincten sal men onderhouden het minsten met het meesten op die correctie van den geswoornen naer den zaken te doenen; soo daer inne verbeurt sal syn eenen wech te ghevene naer dat daer in misdaen zal zyn; ende waert by alsoo dat sy keven of quaede woorden malcanderen gaven ten huyse van vremde lieden, dat men se calengieren zal tot wasse ende weghe daer 't den geswoornen believen zal.

Dit was aldus overdraeghen en ghesloten in manieren boven gescreven in 't jaer ons heeren duysent vyf hondert en derthiene den XX dach van mey.

Uit aendenken.

(a) *Wraeken*; volgens Kiliaen *afkeuren* een schip dat men wraeken mag; een schip dat men als slecht mag afkeuren.

(b) *Deel vents* beteekent hier ons dunkens, venten die mede deelen in de vracht, gelyk in de vorige artikels gezegd wordt.

Gy waert my eenmael alles, o,
Hoe eerlyk was my toen het leven!
Ryk als de lentemorgenstond
Die zangen wekt in hof en dreven.

Een paradys by welkers pracht
Ge een engel waert met stralende oogen,
Waeruit een warme liefde glom,
Zoo koestrend door haer vreemd vermogen.

Hoe dikwyls droom ik my terug
Gekweld door innig zielsverlangen
In dat verloren paradys,
Zoo mild aen troost, aen licht en zangen,

C. VERHULST.

Het konyntje en de jager.

Nadat Konyntjen, in het veld,
Zyn buikjen had te vreên gesteld,
In 't knauwen en 't herknauwen
Van zyn gewonnen roof:
Als klaver, kool en peënloof
En andre vruchten der landouwen,
Nam 't zyn vermaek, voor in, voor uit,
Te springen, tusschen plant en kruid,
Wanneer een man komt aengereden,
Te peerd, met overgroot gedruisch.
Konyntje zegt: ‘hier is 't niet pluis!’
En kruipt, gezwind van schrik bevangen,
Zyn hol in, waer geen hem kan vangen.
Wanneer zyn angst nu was voorby,
Komt 't stil zyn schuilplaets uitgekropen,
Ziet in het ronde, waent zich vry,
En stelt zich weder aen het loopen
Terwyl het nu in 't malsche gras,
Wat pyltjes aen het peuz'len was,
Verschynt een jager vóór zyn blikken....
‘Hier’ zegt ons sloortje, ‘is geen gevaer!
Hy nadert stil... ja, zyn gebaer
Verraedt dat ik hem zelf doe schrikken!’

Terwyl het denkt aen geen bezwaer,
Is reeds de jager aen het mikken....
En hemel! paf...!
Een scheut gaet af...!
Konyntje ligt en spartelt
Terwyl het lood hem martelt.

Te dikwyls ziet men hindernis,
Daer waer er geen' te vreezen is,
Terwyl men veilig schynt te wezen
Daer waer men alles heeft te vreezen.

L. DE WULF.

Mechelen, 28 December 1863.

Tafereel van M. van 't Velt.

ETSING OP STAEL DOOR M.L. FLAMENG.

De dankbare zwaluw.
Den heere M.L. Cosyn, te Mariakerke.

Zoeltjes speelt het zuiderwindje
Door 't gebladert van het woud;
d'Aerde tooit zich reeds met bloemen,
't Vogeltje zingt bly en stout,
En myn zwaluw van 't verleden
Jaer, vertoont zich niet,
Tot myn groot verdriet.

't Ochtendkrieken wordt my telkens
Door haer zusters vlug verkond;
Vrolyk komen zy weêr schaetren,
Van den vroegen morgenstond;
Of ik zie hen langs de stroomen
Vliegen en gezwind
Keeren als de wind.

Zeg my, zwaluw van voordezen,
Die ik minde jaren lang,
Zyt gy ginds in verre streken
Soms aen ziekte of vreemden dwang,
Of aen bittren nood bezweken?
Gy vertoont u niet,
Tot myn groot verdriet.

Heeft de roofklauw u verslonden?
Zeg, myn lieve vogel, zeg
Wat is de oorzaek van uw afzyn?
Waerom blyft gy heden weg,
Mag ik niet de reden kennen?
Zeg, myn beste, zeg
Waerom blyft gy weg?

Houd men ergens u gevangen?
O die wreedheid baert hun kwaed!
Want ik heb het hooren melden
Dat gy zwaluw waer gy gaet,
Heil of onheil kunt verwekken
Zeg, myn liefste, zeg,
Waerom blyft gy weg?

Luttel dagen na de klagten
Van den gryzen vogelvrind,
Kwam een gansch verminkte zwaluw
Voor het venster met een lint
Om den regten poot gebonden,
Door den braven heer.
- Zie ik ben hier weêr,

‘Voor myn dood wil ik u nogmaels
Komen danken voor het goed,
Dat gy my zoo vele jaren,
Hebt bewezen, met 't gemoed
Van den besten aller vaedren.
Sterven is my zacht
'k Heb myn pligt volbragt.’

En de erkentelyke zwaluw,
Zeeg van alle kracht beroofd,
Op den blauwen steen van 't venster;
's Levens geest was uitgedoofd.
Dankbaer ziet men vaek de dieren;
Schoon in stervens nood,
Is hun vriendschap groot.

L.F. DAVID.

Aeltre, *Lentemaend*, *1864.*

Het landschap en de duif.

Laetst had een man met kunst, naer de natuer,
Een eenzaem oord geschilderd op een muer.
Men zag er 't blauw des hemels naest de boomen,
En nevens riet en struiken, op de zoôn,
Een heldre beek, al kabblend, henen stroomen,
Met eenden op den boord, van kleuren schoon,
Toen eene Duif, die felle dorst kwam prangen,
Het Landschap zag, en brandde van verlangen
Om haer te laven. Straks trekt ze uit de lucht
Naer 't lachend oord, met een verhaeste vlugt,
Waer ze, onverwyld, den valschen muer gaet raken
Die heur den nek zal kraken.

Wat heeft de schyn, in zyn bedrieglykheid,
Naer hun verderf, al menschen heengeleid!

L. DE WULF.

Kronyk.

ANTWERPEN. - M. Jan Van den Dries heeft eene nieuwe romance uitgegeven, by M. Ch^{s}. De Vylden te Gent, getiteld: *Auf morgen*, met duitschen en franschen tekst. De duitsche woorden zyn geleverd door M. Ludwig Percival en de fransche door M.G. Demarteau. Men kan dezelve bekomen by de muziekhandelaers Rummel en Possoz, te Antwerpen.

- Aengekondigd: *Twaelf nieuwe Schoolliedekens voor de belgische jeugd.* Muziek van J.H.J. VERCAMMEN, woorden van FÉLIX GILLENS, onderwyzers.

Deze liedekens op goed pauier gedrukt zullen in de maend juny verschynen, en tegen den prys van 30 centiemen de inleekenaren toegezonden worden.

BRUSSEL. - M. Kervyn de Lettenhove lid der Kamer van Volksvertegenwoordigers, heeft eene aenteekening uitgegeven, *over de Vlamingen in den slag van Cassel*, *ten jare 1328.* Het is een uittreksel van een handschrift, berustende op de Keizerlyke bibliotheek te Parys, en behelzende de beschryving der goederen van de Vlamingen, te Cassel gesneuveld en die, als verbeurd verklaerd, aen den franschen staet waren overgegaen. Dit handschrift behelst niet minder dan 3192 verbeurdverklaringen: hetgeen het verhael bevestigt van den veldslag waer *Zannekin* sneuvelde met al zyn volk, zonder dat er een overschoot. Achter elken naem volgen de woorden: *qui mourut en la bataille de Cassel.*

Daeronder komen verbeurdverklaringen voor te Veurne, Nieupoort, Hondschoote, Bederen, Warhem, Adinkerke, Steenkerke, Lyseele, Wielpen en zelf te Zoetenaey, een dorpje dat thans niet meer dan 30 zielen telt.

- M. Jottrand, vader, heef*t* zyne verhandandelingen, gehouden in de Nederduitsche Bond te Antwerpen, in druk laten verschynen.

- M.B. Landrien heeft een werkje uitgegeven ten dienste der scholen.

- M.F. Reynen heeft een vlugschrift uitgegeven handelende over het gebruik der talen in België; het is een antwoord op de voordragt in de Akademie gedaen door M. Leclecq, procureur-generael.

- M. Van der Plassche, advokaet, heeft zyne verhandeling, gehouden in eene Meeting aldaer, insgelyks in druk uitgegeven.

- M. Lod. Ceuterickx, voorzitter der tooneelmaetschappy *Vreugd en Deugd* te Geeraerdsbergen, is aldaer in den ouderdom van 35 jaren overleden. Hy hield zich onledig met het schryven eener geschiedenis der stad en harer omstreken, wanneer zyne gezondheid ondermynd werd.

DENDERMONDE. Op maendag 16 Mei jongstl. vierde de tooneelmaetschappy *De Rosiers*[1], van Dendermonde den 1^{n} verjaerdag harer herinrichting op eene luisterlyke wyze. Reeds van in den morgen was het lokael *De Duitsch* met vlaggen en wimpels versierd. In de byzonderste venster zag men een prachtig zinnebeeld pryken verbeeldende de stad Dendermonde, die de Rosiers beschermt. Zeggen wy hier, in het voorbygaen, dat dit zinnebeeld vervaerdigd was door den heer De Vlaminck, voorzitter der maetschappy die nooit de lessen eener teekenschool heeft bygewoond en die nogtans het penseel als een echte schilder weet te leiden De inwendige versiering der zael aen de heeren Byl en Th. Van Damme toevertrouwd, was met veel smaek opgeschikt. Onder de versieringen bemerkte men de namen van uitstekende tooneelkundigen en vlaemsche schryvers als: VAN DUYSE, VAN PEENE, ROSSEELS, J. DUCAJU, DESTANBERG, HIEL en MICHIELS: onder de komponisten bevonden zich de namen van GEVAERT, GOTFRIED STAUFF, MIRY, GORTEBEECK en anderen.

Boven de vergulden lyst bevattende de portretten der Rosiers, hing de lauwerkroon door de Antwerpsche kunstbroeders tydens het tooneelfeest van Augusty 1863 aen de Rosiers geschonken, als ook het vergulden eermetael door de maetschappy in Brussel behaeld.

1 De maetschappy van Rhetorika '*De Rosiers*' onder kenspreuk '*Deucht ist Motyf*' werd ingerigt te Dendermonde ten jare 1478 en heringerigt in 1863.

Ten 5 ure des namiddags, werd het feest door stadsbeyaerd voor de eerste mael aengekondigd. Ten 7 ure nam het banket aenvang. Niet minder dan 60 dischgenoten namen deel aen dit echt vriendenmael; onder de uitgenoodigde persoonen bevonden zich de heeren Eyerman, burgemeester, Schoupp en Em. Jansens schepenen, Ed. Bouwens raedslid, thans greffier by de regtbank van Antwerpen, De Wael, raedslid en Périer, stadssekretaris. Verders voorname nyveraers, beambten officieren en vrienden. De heeren Rosseels, Des. Delcroix, Em. Hiel en Michiels, eere-leden der Maetschappy, hadden hun spyt uitgedrukt het feest niet te kunnen bywoonen.

Aen het dessert werd eerst het woord genomen door M. de Vlaminck, voorzitter; hy dronk op het achtbaer magistraet van Dendermonde, De heer Burgemeester antwoordde in welgepaste termen en dronk op den bloei der maetschappy. De heer greffier Bouwens zegde een vaerwel aen de Rosiers en wilde zich gelukkig achten zynen zoon in de Maetschappy en in de Denderstad te mogen achterlaten. Het hoeft hier niet gezegd te worden hoezeer de woorden des heeren Bouwens op de gastvrienden eenen diepen indruk hebben gemaekt. M. Frans Aerts stelde eenen heildronk voor aen dichter Hiel en M. Johan Moruaux aen den komponist Ed. Gortebeeck en aen de leden van het orkest. - Intusschen had het zang- en tooneelkundig feest aenvang genomen. Al de leden der maetschappy, oud en jong, hadden eene romance, duitsch, fransch en vlaemsch vooral, of een tooneelstukje aengeleerd, en allen hebben zy het naer wensch uitgevoerd. M. Frans Romlot, de eerste komiek der Dendermondsche Rosiers, had eene zeer koddige alleenspraek vervaerdigd en heeft dezelve met zyne gewoone kluchtige gebaerden voorgedragen.

Tot laet in den nacht duerde dit feest. Nooit heeft er eene warmere vriendschap geheerscht onder de minnaers van het vlaemsch tooneel en allen zullen den 1^{n} verjaerdag der Rosiers in het geheugen geprent houden. Mogt die eensgezindheid onder al de tooneelbroeders bestaen dan zou men met recht verzekerd zyn dat het nationael tooneel in ons vlaemsch België in den bloeijensten staet zou komen.

DIXMUDE. - Mev. Van Ackere, heeft een dichtstuk uitgegeven, getiteld: *Uitboezeming*, hetwelk werd voorgedragen op de vriendenmaeltyd, door het letterkundig genootschap *de Ware van Duysesvrienden*, aldaer op 10 Mei laestl. gehouden.

GENT. - M. Emiel de Borchgrave, aen wien het gouden eermetael is toegewezen der prysvraeg der Koninklyke Akademie ‘om de oorzaek der uitlanding des vlaemschen volks in vroegere eeuwen’ uit te leggen, heeft in de charters betrekkelyk de volksplanting in Thuringen de namen der kolonisten opgenomen, die daerin, onder de aenwyzing van hunne geboorteplaets, voorkomen als stellers of als getuigen van akten. Daeruit bewyst hy dat er onder die uitgewekenen, inboorlingen waren van Antwerpen, Gent, Wacken, Brugge, Lembeke, enz. Hy is ter plaetse stad der Slavonen, en hun laetste bolwerk in Saksen, werd in 1147 overwonnen door Albrecht den Beer, en waerschynlyk is het dan geweest, dat ze haer aendeel vlaemsche volksplanters kreeg, door dien markgraef in zyne staten verspreid. Zy wierpen een grooten dyk op, die van Luterbork voortloopt tot aen Wittenberg. Op het vereenigingspunt van den dyk met de stad bouwde zy eene pastory, eene sterkte en huizen. Deze bebouwde omkring maekte het voorgeborgte uit van Luterbork, en noemde zy *Damme*, naer de stad Damme, hun vaderoord. ‘Rond Luterbork werd een woeste grond van verscheidene mylen

uitgestrektheid door hen bebouwd, en nog tot heden wordt die grond geweest, ten einde aldaer zoowel op den bodem als in de oude handschriften de sporen op te zoeken die er de vlaemsche volksplanting heeft achtergelaten. Op het grondgebied van Oud-Saksen heeft hy een geheel distrikt aengetroffen, alwaer tot hiertoe by de bevolking, buiten den naem van *Vlamingen*, de tael onzer vaderen en duizenden gewoonten uit het vlaemsch leven, nog in voegen zyn. De schryver verhaelt den indruk van zyn bezoek by de afstammelingen der Vlamingen uit de jaren 1100, die sedert 700 jaren het vlaemsche volksleven in een vreemd land voortzetten, als volgt: 'Onder de gewesten, alwaer de Vlamingen zich nederzetteden, is het distrikt Luterbork datgene, welk de belangrykste overblyfsels der vlaemsche volksplanting oplevert. 't Is het eenige, alwaer men Vlamingen aentreft die de spraek van hunne voorouders schier ongeschonden hebben overbewaerd. Luterbork, de vermaerde Vlaming genaemd. In dit distrikt vindt men veel andere plaetsen met vlaemsche namen, zoo als Brugge, Gent, Yperen, Mechelen, Lichtervelde en een groot getal anderen. Men treft er even veel vlaemsche geslachtnamen aen, als Fleming, Braband, Mechelen, Holland, en volmaekte vlaemsche namen als die van Poelman, welke men overvloedig ontmoet in den Vlaming en te Luterbork.'

In de XII en XIIIe eeuw ontstond deze vreemdsoortige beweging onder het vlaemsche volk. Duizende menschen verlieten den geboortegrond om zich in Noord-Duitschland te gaen vestigen. Van daer dat men heden nog de vlaemsche zeden, gebruiken, benamingen en tael in Holstein, dat hertogdom van 120,000 inwooners, hetwelk Duitschland tegenwoordig aen Denemarken betwist, terugvindt even als in Brandenburg, Laxken, Thuringen, enz.

- M. Heremans is verslaggever genoemd over de werkzaemheden der onlangs ingestelde spellingskommissie.

MEENEN. - De koninklyke maetschappy: *de Fonteinisten*, van Gent, heeft den eersten prys voor het drama en den derden prys van het blyspel behaeld in den pryskamp door de maetschappy van Rhetorika uitgeschreven. De maetschappy *Vooruit,* van Deinze, heeft den tweeden prys van het drama en den 1sten prys van het blyspel behaeld. De tweede prys van het blyspel werd toegewezen aen de maetschappy van Oostende en de maetschappy van Yperen.

Sterfgevallen.

Op 17 April heeft te Brussel de begrafenis plaets gehad van M. Pieter Andries, voorzitter der letterkundige maetschappy *de Veldbloem*, waervan hy de stichter was. Hy was voor de vlaemsche zaek een verkleefde vriend en had haer in zynen betrekkelyk nederigen toestand, overgroote diensten bewezen. Ook was het getal aenzienlyk van hen die hem eene laetste hulde hebben willen bewyzen. Meer dan vyf honderd persoonen volgden het stoffelyk overblyfsel naer het kerkhof. De volgende maetschappyen waren met hare door vloers overdekte bannieren, in den stoet tegenwoordig: *de Wyngaerd*, *de Morgenstar*, *de Veldbloem*, *de Jonge Tooneelisten*, *de Gentsche Weêrgalm*, *de Verbroedering*, *Simon Stevin*, allen van Brussel, *Taelzucht*, van Mechelen. Op het graf werden redevoerigen uitgesproken door MM. de Jaegher, Versluys, Michiels, Van Mol, Demartelaere, Michiel Van der Voort, Mehauden, en nog andere, wier naem ons onbekend is.

- Op 2 mei jongstl. is te Dendermonde in den ouderdom van 64 jaren overleden, de heer Emmanuel Verhas, kunstschilder en sedert meer dan 30 jaren Professor van ontleed- en doorzichtkunde by de academie van teeken- en bouwkunde. De heer Verhas laet twee zonen achter die in de kunstwereld reeds eene goede faem verworven hebben, namelyk: de heeren Frans en Jan Verhas, die beide hunne studiën aen de Akademie van Antwerpen voltooiden.

- Op 15 Mei overleed te Antwerpen M.A. Van Ostaeyen een der warmste verdedigers der vlaemsche zaek, en zeer verdienstelyke letterkundige. Van Ostaeyen werd in zyn leven niet altyd naer verdienste geschat, ofschoon hy een voorbeeld van rechtzinnigheid was, en niets dan het goede beoogde. Hy zag in 1807 het licht te Wuestwezel; zyne ouders waren onbemiddelde menschen die hy vroegtydig verloor. Jong nog, begaf hy zich naer Frankryk, waer hy eenige jaren verbleef, en keerde met de omwenteling van 1830, in zyn vadeland terug. Het was in de maetschappy voor *Tael en Kunst* dat hy zich als letterkundige en warme verdediger der vlaemsche zaek deed kennen, behalve eenige kleine boekjes en gelegenheidsgedichten, gaf hy in 18.. een boekdeeltje uit, *Luim en Ernst* getiteld. Er viel de man weinig ondersteuning of aenmoediging ten deel, en hy gaf gedeeltelyk de moed op om nog iets uittegeven, doch eenige jaren later had hy het geluk, even als vele andere weinig gekende schryvers, door mevrouw Ida van Duringsfeld naer weerde geschat te worden, welke een zeer vleiend overzicht schreef over het werkje *Luim en Ernst*, dat toen reeds sedert lang aen papierprys door den schryver aen een oud boekverkooper was afgestaen; zy vertaelde zyn *Socialist en de Heiboer.* Verschillende volksliederen, *luimige Katrientje* en de *verwaende Klaes* munten onder de besten zyner voortbrengselen uit.

In de laetste jaren was hy beurtelings beambte in de *Grondwettelyke Conservatieve Vereeniging*, by M. De Vos-Verbruggen, gemeenteraedsheer, en op het bureel van het dagblad *de Grondwet*, waer hy zeer belangryke artikelen schreef.

De lykdienst had plaets den 18 derzelfde maend om 9 ure, in de parochiale kerk van den H. Willebrordus. Toen de geestelyken met de overblyfselen van den afgestorven uit het lykhuis stapten, werd er op de kist eene lauwerkroon neêrgelegd door M.E. Van Ryswyck. De kist werd gedragen door de heeren Edward en Willem Van Ryswyck, M. Karsman en H. Althenrath; de hoeken van het baerkleed werden gehouden door MM. J. De Laet, volksvertegenwoordiger; J.C. Van Ryswyck, vader; E. Rosseels en Gys.

De begravenis had plaets op het kerkhof van St-Willebrordus; er werden verschillende redevoeringen gehouden door de heeren W. Van Ryswyck, E. Vander Linden, De Herdt en Ed. Van Ryswyck die een dichtstuk las dat een diepen indruk op de aenwezigen maekte.

- Op 28 mei overleed te Antwerpen, M. Petrus-Egidius Meeussen distriktkommissaris, ridder der Leopoldsorde, in den ouderdom van 61 jaren. De lykdienst had plaets op 1 juny in de St-Jacobskerk; de lykstoet was zeer talryk, men bemerkte er buiten een groot getal hooggeplaetste persoonen M. Ed. Ridder Pycke, gouverneur, der provincie, M.J.C. Van Put, d.d. burgemeester, M.F. Gregoir, colonel der burgerwacht. De hoeken van het baerkleed werden gehouden door de heeren Hermans, voorzitter der burgelyke regtbank: Em. Geelhand-Moretus, lid der bestendige deputatie; De Cuyper greffier der provincie; en Haghe stokhouder der balie.

De begravenis had plaets te Merxem. M. de Gouverneur en M. Haghe hielden er eene lykrede, waerin zy al de verdiensten van den aflyvigen in breede trekken

aenhaelde. M. Meeussen laet eene niet onbelangryke bibliotheek achter, byzonder van werken in Antwerpen gedrukt en uitgegeven.

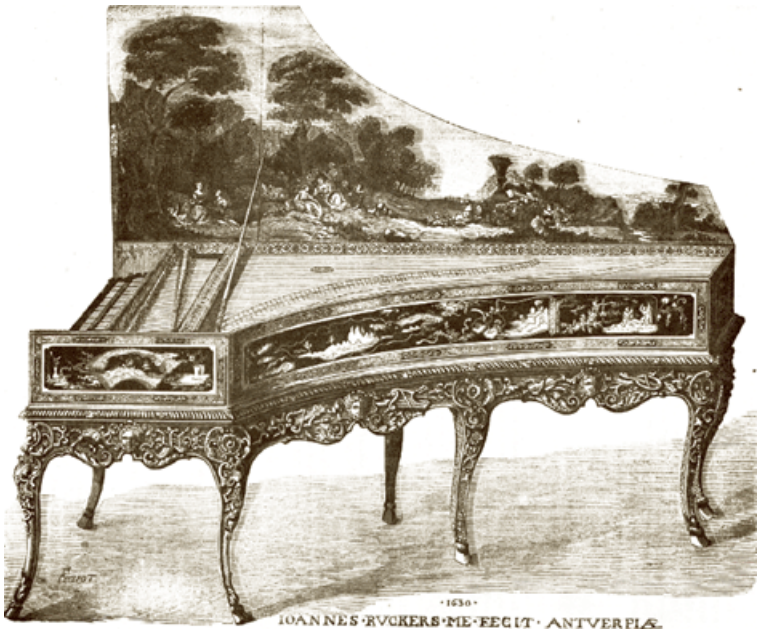
·1630·
IOANNES·RVCKERS·ME·FECIT·ANTVERPIÆ

De Antwerpsche clavecimbelmakers.

Voorgaande plaat stelt eene clavecimbel voor, ten jare 1630, te Antwerpen, door den vermaarden JAN RUCKERS verveerdigd; dit kunstwerk bevindt zich thans te Parijs, en werd ten jare 1858, door den heer F. PIGEORY hersteld.

Eene oudere clavecimbel, van ANDRIES RUCKERS, bevindt zich in het Museum van Oudheidkunde van Antwerpen; zij dagteekent van het jaar 1615, en bevat naast verscheidene versieringen en bloemen, het volgende opschrift:

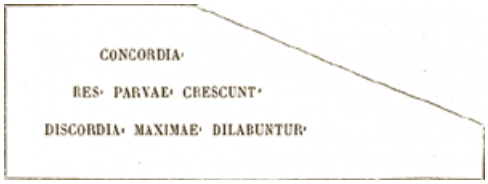

De geleerde heer Ridder DE BURBURE heeft in 1863, in de koninklijke Akademie van België, eene belangrijke verhandeling over de antwerpsche clavecimbelmakers gelezen; wij nemen uit het opstel des gekenden toondichters, de naamlijst over der meesters die zich te Antwerpen in dit kunstvak even als in dat van instrumentmaker, hebben onderscheiden:

1523.	JOOST CAREST of KAREST, kwam in Sint Lukasgilde in 1523.
1537.	GOOSEN KAREST, van Keulen, JANS zoon, werd als poorter van Antwerpen aangenomen, den 9 Maart 1536.
1542.	ALBERT VAN NEEREN of VAN NEER, zoon van WILLEM, geboortig van Nijel bij Gulik werd als poorter aangenomen den 18 Junij 1542.
1542.	PETRUS VORENBORCH of VORNENBERCH, zoon van PETRUS, geboortig van Keulen, werd lid der Sint Lukasgilde, den 23 Junij 1542.
1552.	SIMON MOYNS of MOENS, kwam in Sint Lukasgilde in 1552.
1558.	MARTINUS BLOMMESTEYN werd de tweede genoemd in eene ordonnantie van 28 Maart 1558 betrekkelijk de clavercimbelmakers.
1558.	JACOBUS THEEUWES, of THEEUS werd de derde in dezelfde ordonnantie genoemd.
1543.	HANS, orgelmaker, werd de vijfde genoemd in het reglement van 1558.

1550. CHRISTOFFEL BLOMMESTEYN trad in Sint Lukasgilde in 1550.

1558. JACOBUS AELBRECHTS kwam in de gilde den 28 Meert 1558.

1558. MARTINUS VANDER BIEST. kwam in de gilde den 28 Meert 1558.

1558. LODEWYK THEEUWES, kwam in de gilde den 28 Meert 1558.

1558. JAN DIERICXEN, kwam in de gilde den in 1558.

1558. JAN of HANS VAN PEBORG, kwam in de gilde den id.

1558. GISBERTUS VAN DEN BOGAERDE werd in Sint Lukasgilde aanvaard in 1558.

1560. WILLEM GOMPAERTS werd in de gilde aangenomen in 1560.

1561. WILLEM LEEST, zoon van GODSCHALK, geboortig van 't land van Gulik, werd poorter, den 5 X^{ber} 1561.

1568. JAN JASPERS, zoon van JOOS, geboortig van COESVELT, werd als Poorter ingeschreven, den 28 Januarij 1568.

1570. HANS of JAN MOERMANS werd in Sint Lukasgilde aangenomen in 1570.

1576. AERT of ARNOLDUS VAN DER ELST trad in Sint Lukasgilde in 1576.

1579. HANS of JAN RUCKERS, genoemd de oude, werd lid van Sint Lukasgilde in 1579.

1579. ARTUS of ARNOLDUS BORLON, BURLON, PORLON, (cyetermaker) werd als lid der Sint Lukasgilde aangenomen in 1579.

1579. HANS of JAN GROWUELS, zoon eens gildebroers, werd meester in 1579.

1583. JAN VAN EESBROECK werd poorter den 9 X^{ber} 1583.

1584. JAN MUELEVOETS (cyetermaker) woonde te Antwerpen in 1584.

1585. LODEWYK VAN DIEPENRYCK was in 1585 onder de leden der Sint Lukasgilde begrepen.

1588.	EEWOUT of EDUARDUS WOLFAERT, was in 1588 onder de leden der Sint Lukasgilde geteld.
1588.	LUKAS AELBRECHTS, zoon van JACOBUS AELBRECHTS, voornoemd, werd in de gilde, als meesterszoon, aangenomen in 1588.
1610.	DANIEL BADER, een Duitscher, werd in 1600, als orgelmaker, en in 1607 als clavercimbelmaker ingeschreven.
1606.	FRANSCISCUS VAN UFFEL, werd aangenomen in 1606.
1610.	MICHIEL IMMENRAET, zoon van LUKAS, geboortig van Keulen, werd poorter, den 5 Maart 1610.
1610.	REYNER LEUMS was van het getal der meesters van Sint Lukas in 1610.
1611.	Een zoon van HANS RUCKERS, de oude, waarschijnlijk ANDREAS, werd, in 1611, in Sint Lukasgilde als meesterszoon aangenomen.
1613.	GEORGIUS BRITSEN werd als meester der gilde aangenomen, waarschijnlijk na 1613.
1614.	De clavercimbelmaker, LEONARDUS, werd gerekend onder het getal der overledene gildemeesters in 1614 en 1615.
1627.	ANTONIUS JOANNES werd in den register der kas van onderlingen bijstand der gilde opgeteekend in 1627.
1627.	CORNELIUS HAGHENS, insgelijks.
1628.	DIRCK DE VRIES werd onder de overledene gildebroers van 1628 gerekend.
1629.	JAN VANDERVOORT, trompetmaker, woonde te Antwerpen in 1629.
1631.	MICHIEL COLYNS clavercimbelstelder, werd lid der Sint Lukasgilde als meesterszoon 1631-32.
1636.	Een.... RUCKERS, clavercimbelmaker, werd meester van Sint Lukas in 1636; hy is geheeten meesterszoon.

1636.	Meester DANIEL, instrumentmaker, vervaardigde een contra-basso voor Venerabel-Kapel der Kathedraal van Antwerpen in 1636.
1641-42.	SIMON HAGHENS werd als meesterszoon in de gilde aangenomen in 1641-42.
1641.	THEODORUS VERBRUGGHEN maakte een contra-basso voor de groote hoogzaal der Kathedraal in 1641.
1641-42.	JAN COUCHET trad in Sint Lukasgilde in 1641-42.
1647.	PETRUS PORLON of BORLON, maakte een contra-basso voor de hoogzaal der Hoofdkerk in 1647.
1647.	JAN BORLON.
1647.	FRANSCISCUS BORLON.
1654-55	GEORGIUS BRITSEN werd in Sint Lukasgilde aangenomen in 1654-55.

1658-59	GEORGIUS BRITSEN, genaamd de jonge, kwam in de gilde als meesterszoon in 1658-59.
1658-59	CHRISTIAAN PELLE werd in de gilde aangenomen 1658-1659.
1658-59	THOMAS WATSON, werd in de gilde aangenomen 1658-1859.
1665.	JOSEPHUS COUCHET werd lid van de gilde in 1665.
1666.	ABRAHAM COUCHET werd in de gilde aangenomen in 1666. Hij is geheeten ‘meesterszoon.’
1696.	JAN COUCHET werd in de gilde aangenomen in 1696.
1717.	JACOBUS VAN DEN ELSCHE, alias VAN ELSEN, kwam in de gilde in 1717.
1717.	ALEXANDER BRITSEN werd in de gilde aangenomen in 1717.
1793.	N. BUL, } niet ingeschreven in de boeken der gilde.
	JAN HEINEMAN, } niet ingeschreven in de boeken der gilde.

De landman en de mol.

Een landman die met spyt zyn voren zag doorwroeten
Door 't knagend mollenras
Dat koren, rapen, vlas,
Deed kwynen op den stam, sprak, boos: ‘zy zullen 't boeten!’
En aenstonds werd gesteld
Een val in 't openveld.
En zie, de landman mogt er dra, naer zyn verlangen,
Een vetten mol in vangen.
Het beest was nog niet dood, wen hy ter plaetse kwam,
En 't sprak met tranend oog: ‘o meester, zy niet gram!
‘Heb ik soms kwaed bedreven,
Wil my dit toch vergeven!
Ik heb, (ik vlei my niet), u ook veel goed gedaen:
De worm, de slek, de wolf, de veemol[1] die uw graen
En andre vruchten doen vergaen
Zyn maer (gy weet het wel) te vaek van myne tanden
Gedrongen tot myn ingewanden.’

(1) Wolf, veemol, soort van groote wormen welke de wortelen van zekere vruchten aentasten en ze doen vergaen.

‘Neen!’ zei de bouwman, ‘neen! gy sterft door myne handen!

Dus spreek my hier van geen genaed'!
Om goed te doen, pleeg' men geen kwaed!’

De mug en de kemel.

Een mugge, moê van heên en weêr
Te vliegen, zette zich eens neêr
Op eenen kemel, niet uit lust
Om 't beest te byten, maer om rust
Te nemen, na een langen togt
In 't ruim der locht.
Na dat de mug
Wat stonden op den hoogen rug
Des kemels had gezeten, zei
Ons dwergje, met verwaendheid, ‘ei!
Dienstwillig beest! zoo myn verblyf
U wat te zwaer valt op het lyf,
Dan vlieg, met een,
Ik elders, heên.’
De kemel die het hoofd ophief,
By deze tael, zei: ‘vriendje lief!
Gy weegt, voorwaer,
My niet te zwaer,
Want 'k word u nog niet eens gewaer!...’

Ja, velen meenen iets te zyn,
Daer men nog niet altyd gewaer wordt hunnen schyn.
L. DE WULF.

Antwerpen, 15 Mei 1864.

Den Heere L. SUYVELGHEEST, *letterkundige*, *ter stede.*

Geachte Heer,

In een artikel in het tijdschrift *de Vlaamsche School* geplaatst, wijst gij op de belangrijke verzameling van *Geboden* ter Stadsarchieven bewaard. Ik deel ten volle in uwe meening nopens de noodzakelijkheid om den inhoud dezer stukken te doen kennen en heb, van den dag mijner in functietreding, maatregelen genomen opdat de *Inventaris* daarvan, welke zeer uitgebreid is, in eene der eerste afleveringen van het *Archievenblad* verschijne.

Deze inventaris werd ten jare 1798, opgesteld door den Secretaris VAN SETTER die, zoo als gij weet, ten dien tijde, het bewaak over een deel der Stadspapieren had; de gewetensvolle man deed hierdoor een groote dienst aan de geschiedenis. VAN SETTER's werk werd later voortgezet tot het jaar 1800. De inventaris welke met het jaar 1489 begint, vormt, om zoo te zeggen, eene niet gekende Chronijk van onze stad, welke men met des te meer vertrouwen kan raedplegen dat zij enkelijk uit oorspronkelijke stukken bestaat, en hoofdzakelijk omtrent het openbaar leven onzer voorvaderen berichten bevat, welke zoo zelden in de oude geschiedboeken zijn te vinden.

Als een staal van het opstel van Secretaris VAN SETTER, en tevens als een bewijs van het belang welke de tafel der *Gebodboeken* oplevert, deel ik hierbij eene lijst

mede der stukken welke met de jaren 1584-1585 in verband staan; buiten twijfel zult Gij, geachte Heer, vrede hebben oorkonden te raadplegen welke den innerlijken staat der stad, tijdens en na het beleg van FARNESE, doen kennen.

Aanvaard, geachte Heer, mijne beste groeten.

P. GÉNARD.

Gebodboeken.

1584.

4 Jan^{ry}	Verloren obligatie door Simon Rodriguez.
13 d^{o}.	Biddag en vastendag om God te danken dat hy, op 17 January van den voorleden Jaere, dese stadt heeft verlost van den aengevangenen aenslag der Franchoisen, en oock sedert beschermt en bewaert heeft tegens de Spaigniaerts ende andere Lands vyanden.
18 d^{o}.	Proc^{e} van Philips Dehu Tapissier, Lieutenant van den Vendrick van Capiteyn Hemsen, die aen de Croonenborgpoorte, s' nachts, onder de wachte seker rumoer gemackt heeft, spreeckende seer injurieuselyck tegens den Buytenborgermeester.
eod.	Privaeten en weerdribben te ruymen voor de maendt April, om alle pesten en contagieuse sieckten te schouwen.
26 d^{o}.	Vyfden penninck te betaelen.

eod.	Victualien te vueren naert fort, hetwelck tot conservatie deser stadt aen den Noort gemaeckt wordt.
1 Feb^{ry}	Processe van twee jonge Dienaers en Knaepen van Jacques Creker busmaecker die hun feytelyck geopponeert hebben tegens degene die aldaer gesonden waeren om de restanten van den vyfden penninck te ontfangen.
13 d^{o}.	Verloren obligatie door François behoort dienaer van Cornelis De Grauw.
16 d^{o}.	Item door Cornelis De Keyser.
18 d^{o}.	Processe van Elisabeth oft Elsken Kellenaers, Huysvrouwe van Abraham Peeters, die hem selven op gisteren in den gevankenisse met een eetmes verdaen en het leven genomen heeft, welcke Elisabeth gesuspecteert en dat sy met haren man, verstant, collusie, en behulpelyck of ten minsten wete gehadt heeft van 't vervalschen, cimenteren, ende schroeyen van diversche goude munten.
18 d^{o}.	Proc^{e} van Isaak Peeters sone van den voorschreven Abraham, pligtig in't vervalschen van goude munten.
25 d^{o}.	Stadt schynsen te betaelen.
27 d^{o}.	Hondersten penninck te betaelen.
eod.	Proc^{e} van seker meyssen, geboren van Aken, oud 15 jaeren, vyf jaeren gedient hebbende ten huyse van Hans Melis, dewelcke bekent en beleden heeft, dat sy des voors haers meesters twee dogterkens, d' een oud wesende 5 jaeren ende d' ander oud dry jaer en half, d' oudtste voor en de jongste naer, met den hoofde nederwaerts in't privaet van 't selven huys geworpen heeft ende alsoo moordadelyck van den leve berooft heeft.
eod.	Privaeten te ruymen voor 't eynde der maend April, alsoo sulcx naer dien tydt, voor Baemis niet sal geoorloft syn te doen.

eod.	Verloren obligatie door Jeronimus Vanden Oudendorp.
8 Meert.	Begraeven der doode, soo wel van de peste gestorven, geexecuteerde als andersints, den salaris dienaengaende, en van het maecken der graeven, draegen etc[a].
14 d[o].	Verloren obligatie door Willem Clopman.
26 d[o].	Idem door Thomas Hil.
29 d[o].	Meertsche bieren, prolongatie tot veraccysen derselve voor de borgers.
4 April.	Vergaederingen der jongers verboden, niet te vechten, slaen of worpen met steenen, slyck etc[a].
7 d[o].	Proc[e] van Jenneken Vleeschouwers, huysvrouwe van Jenneken Elsevyer haer geneirende met oragnien en appelen te coop te veylen, die haer kint, wesende ses weken oud, den hals gansch gebroken heeft ende alsoo vermoort.
eod,	Kleermaeckers ende oudecleercoopers.

Vide 17 Novembris 1559.

9 d[o].	Ruymen der privaeten, prolongatie derselve tot het eynde van April.
11 d[o].	Verloren obligatie door Cornelis Grammeye.
13 d[o].	Biddag en vastendag opdat Godt alle onse saeken, handel en resolutien, wille voorstaen, dirigeren en bewegen tot syne glorie, opbouwinge en conservatie van syne kercke, vertroostinge en verlossinge van de bedruckte lidmaeten derselve uyt de tegenwoordige miserie en ellende der oorloge.
eod.	Premie van f 100 tegens eenige schippers, bootsgesellen en borgers, die desen morgen op de Werf, aen den provost van't regiment van Colonel Pettein ontweldigt hebben eenen Gillis Smits, wesende denselve die de scheut dede, daermede

doorschoten wert, dengenen die in't mercktschip van Middelborg onlangs op de riviere vast by dese stadt doodtgebleven is, als bootsgeselle en soldaet van't voors, regiment, die men om syne misdaeden, straetschenderyen en gewelt op dese riviere gedaen, soude geexecuteert hebben, synde in't ontweldigen van den voorschreven Smits, niet alleenelyck den gemelden Colonel ende synen Provost aengetast en bevochten geweest, maer oock den scherprechter in syn been gesteken ende gequetst.

19 d°. Beesten en vee alhier ter merckt comende, niet tegen te gaen oft op te houden, calveren door de keurmeesteren deser stadt uyt, af oft quaed gekeurt en daeromme de ooren van de selve afgesneden syn, niet te coopen, te slaegen oft op te blaesen door de buitenvleeschouwers, om alhier op geoorlofde tyden te vercoopen.

21 d°. Satdtswallen buyten deselve niet te gaen oft te ryden, geen groen aldaer te plucken of uyt te steken, noch oock op de borstweeringen deser stad te klimmen op arbitraele correctie.

25 d°. Herbergiers en andere borgers hunne gasten over te brengen.

26 d°. Bruyloften en maeltyden, op deselve geene te groote oncosten te doen, nog meer dan vyftig persoonen op deselve te nooden, ten waere by permissie van Borgermeesteren en Schepenen hun meer waere geaccordeert, op pene van f 100, rinsgulden en arbitraele straffe.

26 d°. Austruweel, costuyme in denselven polder, dat de gelande metten anderen liggende scharinge de minste daeraf 't recht ende preferentie heeft, dat hem den meester moet volgen, behoudentlyck dat den minsten t' selve met recht op den eersten dag van Mey is gehouden te versueckene ende want ter oorsaecke van de negligentie van de voorschreve minsten d'andere meerdere niet en weten

	waermede sy hun sullen reguleren, tensy daeraf eerst en alvorens naerder verclaeringe worde gedaen, recht van de voorschreve schaeringe vastgestelt.
1 Mey.	Huysen, schutselen, boomen, haegen ende andere bekommeringen staende tusschen deser stadsvesten ende de steene paelen daertoe gedesigneert ende opgestelt, geordonneert by resolutie van den breeden Raedt te vellen en te neder te worpen, wort aen een igelyck gegeven de authoriteyt en macht om 't selve te mogen doen en tot hunnen particulieren profyte te mogen haelen, soo nogtans dat buyten de gelimiteerde paelen niet magh beschaedigt worden, met order aen den Drossaerdt van deser stadtsheerelyckheydt van sulcx met syne dienaers te verhinderen ende de contraventeure aen te houden; wacht der poorten moet hem assistentie alsdan geven.
3 d^{o}.	Verloren obligatie door Jan Losson.
4 d^{o}.	Borgerhout en Dambrugge aldaer ofte in andere buytenyen geene huysen, metseleryen of timmeragien te maecken, duerende desen oorlog.

9 d°.	Sondags of op andere leechdaegen, geene conynen, duyven of vogelen te vercoopen, mangelen of tuysschen.
eod.	Verkens lancse de straeten niet te mogen gaen oft vroeten, mits de groote hitte, uyt vreese van quaede siekten.
19 d°.	Cuype met waeter ende leere voor de deure door iedereen te setten, uyt vreese van brant, mits de groote droogte.
30 d°.	Stadsvesten en grachten, daerneffens niet blycken, wasschen of zeepsop of loog uyttespoelen; doode honden oft catten of andere beesten daerin niet te worpen, het waeter van de vesten en grachten daermen medebrouwt daerdoor verargert, gecorrompeert en bedorven wordende.
2 Juny.	Sinxen jaermerckt geprolongeert.
eod.	Schippers en schuytenaers geene goederen in hunne schepen te laeden al eer den controleur blyckt by pasporten dat deselve goederen op de middelen van de generaele Staeten behoorelyck verlicent syn, arbeyderen en waegelieden deser stadt mogen deselve goederen, niet anders vervueren.
4 d°.	Verloren obligatie.
12 d°.	Verloren obligatie.
eod.	Buytenlieden, lediggangers, vagabonden alhier gevlucht te vertrecken, ten waere deselve syn opgeteeckent volgens d'ordonnantien.
21 d°.	Verloren obligatie door Michiel Pyt.
eod.	Meirepoortbrugge, aldaer met geene cremeryen, fruyt, boter, kaes, melck of diergelycke voor te staen.
Ult. d°.	Impost van de graenen te betaelen als oock van het meel denselven vastgesteld.
2 July.	Brugge buyten het bierhooft deser stad om te gaen paer de heude van Brussel, niet te belemmeren met masten, balken

	ende andere diergelycke vuyle timmeragien.
3 d^{o}.	Impost op de wyn en bier asynen te betaelen.
11 d^{o}.	Graenen, boter, kaes, sout, hout, torven en andere waeren op prys gestelt.
12 d^{o}.	Verloren obligatie.
17 d^{o}.	Borgers alhier hun welvaeren, ryckommen in den goeden tydt gewonnen en vercregen hebbende, als nu uyt dese stadt vertreckende ende in't heymelyck hun vaederland verlaetende, om de gemeyne lasten te ontvluchten, 't zy uyt armhertigheid, ydele vreese ofte andere ongefondeerde consideratien; goederen derselve sullen aenveert ende geappliceert worden, gelyck men sal vinden te behooren.
21 July.	Biddagh en vastendag om Godts gramschap te stillen en te voorkomen, de vyanden van desen Lande alle hun geweld doende om Brabant in eenige slavernye te brengen.
eod.	Maendelycke quotisatie van alle gecalificeerde borgers en ingesetenen, door deselve te betaelen binnen dry dagen.
23 d^{o}.	Over 't veir in Vlaenderen niet te gaen om de wercken aldaer gemaeckt wordende af te spieden en aen den vyand daervan kennisse te geven.
27 d^{o}.	Treckpeerden alhier houdende en karrelieden moeten gaen wercken over 't veir tot de fortificatie van't fort aldaer gemaeckt wordende.
1 Aug.	Verloren obligatie door Jan Cornelissen engelsman.
eod.	Geene communicatie particulier nog tractaet te houden met Spaigniarts en hunne adherenten, gemeyne vyanden, verdrukkers en verdervers van dit vaderlant.
21 d^{o}.	Austruweels lant met waeter bedeckt synde mag niemand aldaer met schuyten

	of platte schepen vaeren, uyt vreese van door den vyand genomen te worden.
eod.	Vyf ten honderde te betaelen van alle coopmanschappen uyt dese stad gevaert ende getransporteert wordende.
22 d^{o}.	Schippers mogen in hunne schepen of schuyten geen mans innemen of afventen sonder pasport.
23 d^{o}.	Evocatie van verscheyde borgers die dese stadt verlaeten hebben, niettegenstaende d' ordonnantie van 17 July laestleden.
eod.	Gruys nog aerde niet te voeren, sonder billet van de fortificatie meesters.
29 d^{o}.	Binnen de Dycken oft ingeloopen oft verdroncken land met schuyten niet te gaen of visschen, soo in Vlaenderen over 't veir, als in Brabant op pene van lyfstraffe.
3 Sept.	Schippers, schuytenaers ofte andere 'tvolck van de Croonenborgsche poorte en oock van de kaeyen en waeterkanten deser stadt. noch by daegen noch by nagten met schuyten niet te vueren en over te setten te lande op't Kiel achter het casteel.
12 d^{o}.	Imposten van vyfden, thienden en hondertsten penninck quotisatien en andere middelen te betaelen, executeurs en cnuyvers niet te misdoen.
22 d^{o}.	Vee of beesten niet te koopen dan op de merckt.
eod.	Quotisatien binnen acht daegen niet betaelende, sullen de hellicht meer moeten geven.
1 Octob.	Privaeten te mogen ruymen.
18 d^{o}.	Proc^{e} van Hendrick de Greve.
23 d^{o}.	Eetwaeren en andere coopmanschappen op prys gestelt.
27 d^{o}.	Biddag en vastendag om God te bidden van de saeken van dit vaederlant voor te staen.
30 d^{o}.	Singen langs de straeten om Ste Martens vieren verboden, vergaederinge niet te

	maecken, geene insolentien voorts te stellen.
3 Nov.	Huysen, schueren, schutselen, haegen, boomen buyten de limieten deser stad sonder consent der eygenaers niet af te houden te breken of te branden, doore ruyters, soldaeten ofte andere; uyt de hoveniers hoven niets weg te nemen.
8 d^{o}.	Verloren obligatie door Hans Nicolaes van Jershoven ende Gillis Houtappel.
eod.	Idem door Richard Fletzer.
eod.	Soldaeten nog schipsvolck hier ontrent in garnisoen liggende, niet te logeeren in de stadt sonder consent.
15 eod.	Quotisatien te betaelen.
eod.	Verloren obligatie door Peeter vander Haegen.
eod.	Gevangenen Steen op eene andere plaetse gemaeckt, mits de groote menigte, soo van criminele als civiele gevangenen, nieuwen cipier en sluyters gecommitteert, cipier van den ouden Steen geene gevangenen te aenveerden, sonder consent van't magisrraet, alle officieren hunne civiele geapprehendeerde op het nieuw steen te stellen.
14 Decemb.	Schepen binnen in de vlieten te laeden en buyten niet te

vernachten uyt vreese van door den vyand oft andere quaetwillige vervoert te worden.

eod. Met den vyand niet te handelen, nog correspondentie te houden, hulp nog bystand aen den selven niet te geven.

15 d°. Rondwachten te bezetten ter uren als men in den vooravond de clocke luyt.

24 d°. Hondersten chynspenninck van den Casteele te betaelen.

29 d°. Inroepinge van de gevluchte persoonen ingevolge d'ordonnantie van 17 July laestleden.

1585.

3 Jan.ry Halven stuyver op elcken voet breede van de huysen gestaen aen de straete, en van de huysen gestaen in de gangen een oort, soowel van de huysen buyten als binnen den cirkel deser stadt, voor een jaer te betaelen, tot ruyminge van de slyck- en mesthoopen deser stad.

4 d°. Quotisatien te betaelen.

9 d°. Verloren obligatie door Jan Cassiopin, den jonge.

eod. Proc.e van Michiel Becx, brouwer, denwelcken door Jan Struyck, officier van de lange roede deser stad, ten versoecke van Aert van Thuyl en Hans van Leyen, in bewaernisse genomen is, synde op syn gelofte aen den selven geconsenteert in syn slaepcaemer te gaen slapen, en, dien niettegenstaende, vilipenderende syne eere ende belofte, uyt de apprehensie ende bewaernisse van den voorschreven officier is ontvlugt, waerover den gemelden officier, door syne constituanten aengesproken ende geprejudicieert wort; denselven Michaël Becx niet te logeren ofte te versteken.

14 d^{o}.	Verloren obligatie door Hendrick Sainen ende Staes Cosyn tot laste van Cornelis Neefs.
19 d^{o}.	Biddag en vastendag om Godt te bidden voorspoet aen onse waepenen tegens den vyand te geven.
19 d^{o}.	Visschers mogen de groene en versche visschen die sy in't verdroncken land vangen, niet elders vercoopen dan op de Vischmerckt.
26 d^{o}.	Graen ofte andere eetwaeren sonder pasport niet te vervoeren uyt dese stadt.
26 d^{o}.	Op't ys met schrickschoenen ofte andersints niet te loopen, op de vesten of op't verdroncken landt.
4 feb^{ry}	Vyfden penninck te betaelen.
4 feb^{ry}	Verloren obligatie door Jan Deschamps.
15 d^{o}.	Vaert over't Austruweels land, reglement voor de schuyten die naer Eeckeren, Wilmarsdonck ende andere omliggende plaetsen over en weder vaeren.
27 d^{o}.	Bedelaers, lediggangers en vagabonden te vertrecken.
eod.	Eetwaeren, graenen, boter, kaes, speck en harinck op taxe gestelt.
7 Meert.	Meertsche bieren door borgers geen tappers wesende, inte leggen voor halve accyse.
9 d^{o}.	Stadtschynsen te betaelen.
20 d^{o}.	Schippers die hunne schepen en pleyten buyten dese stad aen de Kaeye hebben liggen, moeten deselve tusschen dit en vier ureu naer noen, binnen de vlieten deser stad trecken op pene van f. 100: - uyt vreese van door den vyand genomen te worden, ofte door quaedwillige aen den selven gebrocht te worden.
23 d^{o}.	Verloren obligatie.
eod.	Gruys, aerde en slyck te voeren in de casematten by d'oude Beggynepoorte.
1 April.	S'avonds naer 't luyden van de rondeclocke, niemand hem te vinden

	ontrent de vesten, poorten en bruggen deser stad dan alleenelyck de heeren van den Raede en Magistraet en hunne officiers en colonellen; cuypen oft tobben met waeter en leederen voor de huysen te stellen, uyt vreese van brant, prolongatie tot het veraccysen van de meertsche bieren.
18 d^{o}.	Boomen, haegen oft plantagien niet te vellen oft af te houwen buyten de limieten oft gedesigneerde plaetsen.
20 d^{o}.	Biddag en vastendag om Godt te bidden van de saeken deser Lande voor te staen.
27 d^{o}.	Achtsten hondertsten penninck geconsenteert, om te bekomen de penningen noodig tot avancement van de gemeyne saeken; openinge van de riviere en onseth deser stadt.
11 Mey.	Schepen geordonneert tot de wacht op de riviere, soo boven als beneden dese stad; naemen dergene die de wacht op deselve hebben op te geven.
eod.	Backers brood te backen, 'tselve voor aen de deure te veyl te setten, en idereen daermede te gerieven, soowel den armen als den ryken tot sulcken pryse daer dat opgeset is, sonder hetselve achter in hunne huysen verborgen te houden op verbeurte van alle graen en broodt, dat men in hunne huysen sal vinden, t' een derden deel tot behoef van den huysarmen ende daerenboven op verbeurte van hun ambacht; meelverkoopers moeten alle borgeren gerieven elck veertel voor 15 schellingen grooten vlaems, sullende voor elke veerteel leveren 14 steen.
16 d^{o}.	Stadtskint Salomen De Bruyne in den ouderdom van ontrent 72 jaeren.
eod.	Eetwaeren vercoopende, hun te reguleren naer de ordonnantien op deselve gemaeckt, prys derselve niet te verhoogen.
17 d^{o}.	Schippers vuerende schuyten en platte bodemschepen, moeten met deselve ten dienste van de stad komen aen d'

engelsche kaeye onder behoorelycken salaris.

26 d°. Schippers en schuyteniers met hunne schuyten en platte schepen, moeten hun laeten vinden binnen s' landts ontrent Oorderen, om aldaer in te nemen alle alsulcken coren, graen en andere proviande en eetwaeren als tot provisie deser stad van noode wesen sal.

eod. Buyldraegers, sackdraegers, torfdraegers en andere moeten hun laeten vinden aen de amonitie caemer om van daer hun voorts te vervuegen by de schuyten en platte schepen, om de victualien ontrent Oorderen voor dese stad in te nemen en te laeden, op pene, tegens de gebreckelycke, van hunne poorterye en ambacht te verliesen.

11 Juny. Procl^e van eenige quaetwillige seditieuse en oproerige persoonen, die vergaederinge gemaeckt hebben aen St Michiels ter plaetse waer het broodt uytgedeylt wort aen de Colonels-caemer op de pleyn van den Casteele en elders.

eod. Cooplieden, coren, rys en andere diergelycke soorten van graen opgecocht hebbende, moeten 't selve wederom brengen oft

	doen brengen ter plaetse daer 'tselve vercocht is ofte gelevert is. Nota: dese ordonnantie is niet gepubliceert.
15 d^{o}.	Caebels, touwen, ankers en ander gewant en gereetschap van de schepen, tot ontseth deser stadt gedient hebbende, weggenomen synde, weder te brengen.
17 d^{o}.	Biddag en vastendag om Godt te bidden dat dese stadt van de beleringe mag ontseth ende bevrydt worden.
21 d^{o}.	Bedelaers, lediggangers, vagabonden, Luyckenaers ende andere vremdelingen te vertrecken, aen deselve geene huysen ofte caemers te verhueren.
25 d^{o}.	Procl^{e} der crediteuren van wylen capiteyn Adriaen Lamey die, in de leste expeditie op den Couwenstynschen Dyck, gebleven en verstorven is, wiens sterfhuys door desselfs broeder aenveert is, onder beneficie van inventaris.
26 Juny.	Hoveniers, huyslieden, hunne jongers, dienaers, maerten ofte andere, binnen dese stad hun houdende en dickmaels naer buyten moetende gaen, mogen hetselve niet doen, sonder te hebben den penninck daertoe geordonneert, den selven niet te misbruycken ofte te leenen.
27 d^{o}.	Quotisatie te betaelen.
2 July.	Wynen op prys gestelt.
15 d^{o}.	Nieuwe munte van goud en silver te ontfangen.
18 d^{o}.	Verloren obligatie door François Rattel.
eod.	Proposten of woorden niet te houden, fameuse libellen oft referynen niet te maecken tot veragtinge van de overigheydt, tot oneenigheyd ende scheuringe van de gemeyne ruste.
20 d^{o}.	Procl^{e} van Jacques Verplancken ende Adriaen Janssens, geapprehendeert ter oorsaecke van sekere seditieuse feyten

	en proposten; dewelcke de justitie ontweldigt syn.
26 d^{o}.	Quotisatien, 100^{e} & 5^{e} penningen te betaelen.
2 Aug^{ty}	Prolongatie van 14 daegen van de verminderinge van de hoogselen staende op de wynen alhier gesleten wordende.
8 d^{o}.	Backers, graen oft meel hebbende, moeten sonder dilay broodbakken ende 'tselve openbaerlyck voor hunne huysen te koop stellen.
17 d^{o}.	Nieuwe hoogselen op de wynen en bieren gestelt tot betaelinge ende voldoeninge vanden heysch by Syne Hoogheid den Prins van Parma op de reductie deser stad gedaen, als oock tot andere noodelycke saecken, schulden ende onkosten tot den dienst deser stadt streckende.
21 d^{o}	Soldaeten sonder pasport van Syne Hoogheydt, alhier synde, uyt dese stad te vertrecken.
eod.	Peck en teirtonnen aen te brengen aen de Commissarissen daertoe gestelt.
eod.	Borgers ter wacht te komen op hunnen tydt.
22 d^{o}.	Borgers hunne huysen te openen om te besigtigen, ten versoecke van de fouriers van Syne Hoogheydt.
26 d^{o}.	Sout niet op te koopen ofte uyt de stad te vueren.
28 d^{o}.	Graenen, broodt en andere eetwaeren niet op te koopen om verkoop daermede te houden.
eod.	Saevel op Casteelplyn niet te mogen haelen.
31 d^{o}.	Munte, ganckbaer gelt niet te weygeren t' ontfangen of op te steken.
2 Sept.	François Peeters, clerck geweest synde van wylen Mynheer den Amptman, seer subtielyck vertrocken synde, sonder van syne administratie aen de Weduwe van den Amptman eenige rekeninge gedaen te hebben, of de partyen, dewelcke hem

	hadden doen arresteren, eenige satisfactie te geven, ende boven dien alle de boecken, registers het officie aengaende tot seer quaeder trouwen met hem nemende; tot welcke oorsaecke hy tot Middelburg in Zeeland, ten vervolge van de voors. Weduwe is aengehouden en in stricte gevangenisse geseth; alle degenen aen den selven iet ten achteren synde oft op den selven iet pretenderende, moeten hunne bescheeden brengen, in handen van den Sekretaris Vander Neesen.
eod.	Boomen niet af te houden oft fruyt te rooven.
11 d^{o}.	Waeckhuysen oft ronthuysen niet af te breken.
eod.	Prelaeten, collegien, capittelen, cloosters, Godts- en gasthuysen, geestelycke plaetsen en generalyck alle persoonen geestelycke en weirelycke, publiecke oft privaete gevolgt hebbende de partye van Syne Majesteyt oft vertrocken geweest synde in neutraele landen, alsnu (ingevolge het tractaet gesloten met Syne Hoogheydt, uyt den naem van Syne Majesteyt met de Gedeputeerde deser stad op 20 Augusty) wederom willende treden in heure goeden, actien en credieten, wordt geordonneert aen alle degene die dusdaenige besitten, deselve weder te geven.
12 d^{o}.	Waepenen of munitien van oorlog uyt de stadt niet te transporteren, sonder consent. Nota: dese ordonnantie en de twee voorgaende, syn geboden en uytgeroepen by Hendrick van Ouwenhuyse gesworen Colfdraeger, Borgermeesteren, Schepenen ende Raed deser stadt.
13 d^{o}.	Borgerlycke wacht, tachentig vendelen derselve gecasseert, mits den garnisoene binnen dese stadt, gestelt wegens Syne Hoogheydt; trommelen en vendelen derselve over te brengen. Nota: dese en de volgende ordonnantien syn geboden en uytgeroepen van wegen Heer Fredericx Perrenot ridder,

	baenderheer van Ronse, heer van Champaigney &[a] als Gouverneur, Hooft ende Capiteyn der stadt van Antwerpen, ende van wegen den Schouteth, Borgermeesteren, Schepenen ende Raed deser stadt.
13 d°.	Issuerecht te betaelen door degene dese stadt verlaeten; niemant metter woonen te laeten vertrecken, dan met consent van den Gouverneur deser stadt.
14 d°.	Graenen nog andere eetwaren niet op te koopen, Monopolien van sout verboden.
14 d°.	Waepenvercoopers moeten hun doen opschryven, om te beletten dat egeene munitien van oorlog door secrete intelligentie den vyand souden toegesonden worden.
eod.	Weerden en andere hunne gasten te moeten overbrengen.
19 d°.	Boomen buyten dese stad niet af te houden, fruyt niet te stelen; huysen, schueren oft stallen niet af te breken; steenen, balken oft andere oude materialen buyten niet te haelen.
26 d°.	Impost op de consumptie van de graenen geconsenteert, te continueren.
eod.	Impost op de consomptie van visch, harink en sout geconsenteert, als voren.

eod.	Impost op de consomptie van't vee, vleesch en bestialen.
eod.	Impost op de zeepe.
28 d^{o}.	Processie generael van devotie om God te bedanken, dat het hem gelieft heeft dese stad te vereenigen met de Koninclyke Majesteyt onsen nateurelycken Heer, ende oock omdat Godt dese stadt miraculeuselyck gelieft heeft te verlossen van de sweetende siekte.
1 Octob.	Vremdelingen alhier komende woonen, ordonnantie desaengaende van 9 September 1578 geerpubliceert. Nota: is vernieuwt op 20 Novemb. 1593. 27 Sept. 1597. 28 Sept. 1600 & 1602.
8 d^{o}.	Wapenen onder hem hebbende om te vercoopen, niet wesende in't ambacht, moeten hun laeten opschryven, om allen uytvoer derselve te belletten in desen turbulenten en dangereusen tydt.
9 d^{o}.	Sondags en s'heyligendags niet voor te staen oft eenige neiringe te doen. Vernieuwt op 7 July 1586.
16 d^{o}.	Sonder licht achter de straeten niet te gaen naer den 9 uren s'avonds.
eod.	Tuysscholen van teerlingen, caerten ende andere ongeoorloofde spelen verboden.
eod.	S'nachts en by ontyden in maskere oft mommen niet te gaen, nog ook met verbodene waepenen.
19 d^{o}.	Verloren obligatie.
24 d^{o}.	Amonitien, als waepenen en andere instrumenten van oorlog, sonder pasport niet uyt te voeren.
26 d^{o}.	Proc^{e} van Jacques Rycksbosch, denwelcken door Geeraert Vander Laenen, steenweirdere, naer voorgaende vonnis en sommatie hem gedaen, onlancx heeft ontlast ende gelaeten uyt de gevangenisse en bewaernisse van den

voors. Steene, alwaer hy ten versoecke van Hieronimus van Lyere was gestelt en sekeren tydt geseten hadde, voor welcke ontlastinge den voorschreven Vander Laenen nu wort aengesproken by den voorschreven van Lyere ende tesselfs versoecke in gevangenisse is gestelt, pretenderende denselven daerinne te houden ter tyd hy Vander Laenen wederom in apprehensie sal hebben gesisteert den voorschreven Rycksbosch.

4 Nov. Uytdraegsters, corfsters en andere hun geneirende met oude dingen te koopen of te vercoopen, moeten voorstaen op de plaetsen daertoe gedesigneert en nergens elders.

7 d°. Begraeffenis plaetse voor degene die anders dan in de oude catholieke religie syn gestorven, aengewesen in de lepelstraete tegens over het vondelingenhuys, beneffens eene andere ledige erve deser stadt toebehoorende, gelegen tusschen den muer van het Beggynhof westwaerts en der stadtswallen oostwaerts, den Meulenberg suytwaerts ende de gemeyne straete loopende naer de Roode poorte noordwaerts, mits betaelende voor de plaetse van de begraeffenisse in recompense van de jaerlycksche huere, te weten de ryke dertigh stuyvers en hunne kinderen thien stuyvers ende de arme ses stuyvers en hunne kinderen dry stuyvers, welcke betaelinge men sal doen in handen van den secretaris Vander Neesen, daertoe by myne Heeren gecommitteert, al eer den grafmaeker geconsenteert sal wesen eenige graeven te maecken, welck met stilligheid en modestie sal moeten geschieden het lyck alleenelyck vergeselschapt met ses persoonen, sonder meer op pene van arbitraele straffe.

12 d°. Schoolmeesters geene kinderen te leeren sonder autorisatie en consent van myne heeren en van de scholasters.

eod.	Hoogsel van f 5. - per aeme van alle soorten van wynen, en ses stuyvers op de buyten inlantsche bieren en vier stuyvers op de binnen bieren per tonne, geconsenteert voor te lichten de somme tot het maecken der Dyckagien.
eod.	Waepenen door niemant te vercoopen, dan door degene wesende in 't ambacht van de smeden onder de natie, van de busmaeckers of harnasmaeckers.
27 d^{o}.	Premie van f 50. - tegens fameus libel op de borse geplackt, door eenige seditieuse persoonen.
4 Dec.	Karren, waegenen en peerden noodig tot den dienst van Syne Majesteyt van s' Heeren wegen gearresteert, mogen de waegelieden niet achterblyven, maer moeten hunne peerden comen gaede slaen.
11 d^{o}.	Kercken, in deselve niet te gaen wandelen, maer met eere ende reverentie in de selve te verblyven.
12 d^{o}.	Sonder licht naer den seven uren s'avonds niet te gaen, nog oock vermomt oft gemaskert.
17 d^{o}.	Graenen, monopolien, derselve verboden, treffelycke en gequalificeerde borgers, cooplieden en ingesetenen gecommitteert om te hebben de toesigt ende superintendentie van de graenen, nootelyck wesende tot de provisie deser stadt.
eod.	Wynen, wynasynen, verguys ofte cidre alhier te waeter aenkomende, mogen nergens elders gelost worden dan op de Werve, impost en accys derselve te betaelen.
18 d^{o}.	Verloren obligatie.
24 d^{o}.	Niet te verhuysen sonder consent der Wyckmeesters.
24 d^{o}.	Stadtschynsen te betaelen.

Plakkaerten en dekreten van den hove. 1538-1780.

1584.

2 April.	Geestelycke goederen te quoteren, alimentatie van geestelycke persoonen deselve goederen beseten hebbende.
22 Juny.	Licenten niet te geven van de vivres, amonitie & naer den tot Delft. vyand vervoert wordende, 't gene verboden wort.
24 July.	Convoi recht te betaelen. ibidem.
27 ibid.	Victualien en amonitien uyt dese Landen niet te vervueren naer den vyandt.
7 Aug.	Order van dese placcaerten te doen onderhouden. t'Antwerpen.
11 Sept.	Postmeester generael deser Landen D'h^{r} Ohain tegens synen ibidem. wille brieven op Spagnien door particuliere niet te brengen.
12 Dec.	Schippers en schepen op Mechelen & convoien.

1585.

25 Nov.	Quartieren tusschen den volck van oorloge gebroken ten platten tot Dordrecht. Lande, niet te benaerdeelen.

Museum van Antwerpen.

Naestgaende borstbeeld in witten marmer, is voortkomstig van het stadhuis van Antwerpen, en werd uitgevoerd door Joannes Petrus Van Baurscheit, den oude. De kunstenaer was de zoon van Mathias Van Baurscheit, en Geertruid

PHILIPPUS V.
HISPP. INDIARUM REX.

Balkx. Hy werd geboren te Würmerdorff, by Bonn, den 8^{en} December 1669. Men kent de reden niet die hem naer België dreef, maer de secretaris der oude akademie, Jacobus van der Sanden, leert ons dat hy het beeldhouwen in onze stad kwam aenleeren by Petrus Scheemaeckers, den ontwerper van het prachtig gedenkteeken van del Pico, in 1857, een der belangrykste versieringen der St. Jacobskerk geworden. De jonge kunstenaer legde zich insgelyks op de bouwkunde toe.

De archieven der St. Lukasgilde duiden in 1695 de aenneming van Van Baurscheit als vrymeester van dit genootschap aen.

De kunstenaer huwde den 5^{den} April van hetzelfde jaer, in de hoofdkerk (zuid kwartier), Maria Catharina Baets, dochter van Petrus, koopman in schilderyen.

De vader der bruid was getuigen van het huwelyk, alsook zyn zoon Petrus, de jonge, die even als zyn broeder Marcus, een goed landschapschilder was. Van Baurscheit had dry kinderen van Maria Catharina Baets: 1° Dymphna Catharina, gedoopt, als de volgende, in de hoofdkerk (zuid kwartier) den 12 February 1696; 2°

Maria Catharina, de 4 Augusty 1697; 3° Joannes Petrus die in stilte gedoopt werd in het ouderlyk huis, den 27 April 1699. - De doopsplegtigheden werden hem bygediend in hetzelfde kwartier, den 10 Mei daeropvolgende.

Zyn vader leerde hem het beeldhouwen; maer de jonge Joannes Petrus legde zich by voorkeur op de bouwkunde toe. Hy werd als vrymeester der St. Lukasgilde aengenomen in 1712, als meesters zoon. Het was deze kunstenaer die voor Melchior van Susteren, heer van 's Gravenwezeel, het schoon gebouw uitvoerde op de Meirplaets, thans tot koninklyk paleis dienende, en voor Arnold du Bois, heer van Vroylande, het gebouw in de lange Nieuw straet dat thans als byhuis der Nationale Bank dient. Het voorfront van dit gebouw is nog versierd met de omlystingen der wapens der familie du Bois, een wilde man en vrouw voorstellende, gebeeldhouwd door Van Baurscheit, de jonge.

Joannes-Petrus meester die ongehuwd gebleven was, werd in de laetste jaren zyns levens ziekelyk en was verpligt dikwyls bedlegerig te blyven. Hy stierf schielyk in den nacht van 9 tot 10 September 1768, en werd begraven, den 12 dezer maend, 's avonds in de St. Walburgiskerk, onder den zerksteen zyner familie. Hy was een der kunstenaren die in 1741 de akademie van Antwerpen van haer verval vrywaerde, met zich te gelasten er het onderwys kosteloos te geven, hetgeen hy deed tot in 1755.

Joannes-Petrus Van Baurscheit, de oude, zyne eerste vrouw verloren hebbende, hertrouwde, den 20 December 1704, in de hoofdkerk (noord kwartier), met Isabella De Coninck, die hem dry kinderen schonk: 1° Isabella-Clara, gedoopt (zoo als de twee anderen in de hoofdkerk zuid kwartier), den 20 October 1705; 2° Franciscus-Joannes-Josephus,

den 19 January 1707; 3° Petrus-Carolus, den 16 December 1710.

Onze Van Baurscheit werd beeldhouwer-bouwmeester, bestuerder der werken van zynen Vorst genoemd. In 1709 verheven met de taek van tegenwaradyn der Brabantshe Munt te Antwerpen, zag hy in 1713 van zyne bediening af, waeraen verscheidene voordeelen gehecht waren, ten voordeele van zynen zoon Joannes-Petrus, den jonge. Joannes Petrus Van Baurscheit, de oude, overleed in Mei 1728, in het huis genaemd *Reuzenhuis*, in de Mattenstraet in deze stad. Dit gebouw, waervan de voorgevel versierd was met het standbeeld van Salvius Brabo, den overwinnaer van den fabelachtigen reus van Antwerpen, Druon Antigoon, behoorde ten dien tyde, aen de commandery van Pitsenborg, van het Teutonisch orde, te Mechelen ingesteld; het werd door den brand vernietigd, in de maend July 1856.

Van Baurscheit werd den 8 Mei 1728 ter aerde gesteld, in den grooten beuk der St. Walburgiskerk, volgens een register dezer parochie. De grafsteen droeg voor eenig opschrift den familienaem van den kunstenaer.

De oude predikheerenkerk bezit van dezen meester het schoone altaer in marmer van den H. Roozenkrans, onder anderen versierd, van eene groep de H. Maegd en het kindeken Jesus, alsook der standbeelden den H. Dominicus en de H. Catharina van Sienne voorstellende. Digt daerby bevindt zich eene O.L.V. van de Zeven Weeën, in wit marmer gebeeldhouwd; het is het meesterstuk van onzen standbeeldhouder. De oude kerk van het professiehuis van de societeit Jesus bevat verscheidene voortbrengselen van deze kunstenaer. Wy zullen ons bepalen met hier de predikstoelen de beelden die binnenwaerts het portael van dezen tempel versieren, aentehalen.

Het borstbeeld, dat wy mededeelen, werd geteekend door M.H. Schaefels en in steen gesneden door M. Jos. Hemeleer; het verscheen voor de eerste mael in de *Messager des sciences historiques de Belgique*, in 1851, met een artikel des heeren THEODOOR VAN LERIUS, wien wy dezen ontleend hebben, getrokken uit *den Catalogue du Musée d'Anvers*.

Aan mijnen vriend L.J. David.

Wie is hij die zoo roerend zacht en teder
Elks aandacht boeit aan zijn gevoelig lied,
Dat als een tooverstem klinkt over 't kunstgebied?
Wat streelt zy schoon, zijn dichterlijke veder?

't Is Hij de vriend der kunst op Harelbeek geboren,
Waar nog de roem der eerste graven bloeit,
Alwaar het zilvernat der Lei in bogten kronkelt,
Waar drift naar 't schoon uit hart en oogen vonkelt
Waar deugd en godsdienst nog op ieders lippen vloeit.

't Is dáár dat Hij zijn jeugd leerzuchtig heeft gesleten,
En waar zijn eedle ziel van Godes gaven dronk;
Waar de eerste straal van kunst op zijnen schedel blonk,
En waar Hij deugd en plicht heeft met natuur gemeten.
En nu, in latre levensdagen,
Geniet Hij 't loon bij huisselijken haard:
Bij een verheven Vrouw den vaderlande waard
Waar alles ademt, weelde, vrede en lust,
De liefde tot de kunst, en eer en zielerust.

En van dit heilgenot de geest doordrongen
Geleidt Hij thans met moed de lieve jeugd,
Geen eedler stem heeft ooit voor 't kinderhart gezongen,
Zijn leering is als 't dauwnat op het veld gesproeid,
Waardoor de plant en bloem in vollen luister bloeit.

Gegroet, ô Zendeling zoo waardig uwer take!
Gij hebt een schoonen herfst de toekomst voorbereid.
Gij kent, begrijpt al 't schoon van onze moedersprake,
Waaraan Gij hebt met zorg uw levenslent gewijd.

Gij hebt door zuivre toonen
Zoo menig hart geroerd,
Ja door uw zachte snaren
Tot hooger sfeer gevoerd.

Een aantal lievelingen,
Bezield met moed en dank,
Dat vaderland en tale
Verdedigt vrij en vrank!

Verstrekken U ten kroone,
En strenglen om U vast,
Gelijk een heiloofranke
Die om den eikboom wast.

Heb dank voor al uw zorg,
En u veelvuldig streven,
Ja eeuwig zal uw naam
In 't hart der braven leven.

Wees gelukkig, waarde Vriend,
Met uw dierbre Gade en Kindren,
Leef in ongestoorde vreugd
Voor uw braafheid en uw deugd,
Leef voor grooten, leef voor mindren.

L^{d}. COSYN-DE BUCK.

Mariakerke, 1864.

Aen de Vlaemsche taelbroeders.

De uitgave van het *Woordenboek der Nederlandsche Tael* zal weldra aenvangen. Het eerste blad is reeds ter perse, en nog in dit jaer zal de eerste aflevering het licht zien. Met genoegen zal zeker die tyding door onze vlaemsche broeders worden vernomen. Onze congressen, getuigen van den broederband die Noord en Zuid aeneensnoert, hebben het bewezen, hoe de zaek van het woordenboek in België steeds warme belangstelling heeft opgewekt.

Te Gent en te Amsterdam werd de behoefte luide uitgesproken; te

Brussel het eerste ontwerp met toejuiching ontvangen; te Utrecht, Antwerpen, 's Hertogenbosch en Brugge het bericht van de goede vorderingen der zaek met vreugde begroet, en de redactie aengemoedigd door de ondubbelzinnigste blyken der algemeene sympathie.

Veel arbeid en onderzoek, veel rustige voorbereiding heeft deze zaek gekost; met tallooze bezwaren had zy te kampen: doch door volharding mochten wy dat alles te boven komen, en eindelyk valt ons de voldoening te beurt u het begin der uitvoering aen te kondigen. Welaen dan, taelgenoten, schenkt ons krachtig uwe hulp, om de uitgave ook op stoffelyk gebied te ondersteunen en in ieder opzicht wel te doen slagen.

Om het woordenboek zoo algemeen mogelyk te verspreiden, hebben de uitgevers (een drietal der meest geachte boekhandelaren van Noord-Nederland; met anderen uit Zuid-Nederland verbonden) den prys zoo buitengewoon laeg gesteld, dat daervan nauwelyks een tweede voorbeeld is aen te wyzen, zelfs niet het beroemde fransche woordenboek van Littré, dat om zyn lage prys bekend is.

Maer by de zorg en moeite, die de uitgevers aen het woordenboek ten koste, leggen mogen zy aenspraek maken op de ieverige medewerking van allen, die Neerlands tael liefhebben.

In Noord-Nederland is hun die medewerking boven verwachting ten deel gevallen: binnen weinige weken was het getal der inschryvers tot 3000 gestegen, en dat getal neemt nog aenhoudend toe.

Laet Vlaemsch België nu niet achterblyven! Het geldt hier niet alleen de belangen onzer gemeenschappelyke tael van wier eenheid het woordenboek tot onderpand zal verstrekken; niet alleen den broederlyken band tusschen de twee groote afdeelingen van den Nederlandschen stam; maer het geldt ook vooral eene levensvraeg voor de vlaemsche zaek, die u allen in uwe heiligste rechten betreft.

Mag eenmael het woordenboek tot stand komen, dat al den rykdom en de schoonheid onzer Nederlandsche tael zal tentoonspreiden, dan is u, Vlamingen, de zege verzekerd; gy behoeft de mededinging van het fransch niet langer te duchten; de innerlyke weerde uwer eigene landstael zal zich wreken op iedere miskenning van haer onbetwistbaer recht.

Te meer mogen wy dat vertrouwen, daer de beraedslagingen der hooggeachte kommissie, onlangs door uwe Regering benoemd tot regeling der vlaemsche spelling, ons reeds het verblydende uitzicht hebben gegeven dat eerlang, door vruchtbare wisseling van gedachten, tusschen Noord en Zuid de zoo lang gewenschte eenheid van spelling zal tot stand komen. Slaet dan alle de handen ineen, om het woordenboek, dat u als bondgenoot te gemoet komt, te ondersteunen.

Overal waer het vlaemsch gesproken wordt, moet dit hulpmiddel te vinden zyn. In de scholen, waer het vlaemsch onderwezen wordt, in de vergaderzalen der gemeenteraden, die zich door de moedertael bedienen; in de boekverzamelingen der rechtbanken, die over de belangen van vlaemsche burgers uitspraek doen; in de leesbibliotheken voor het volk bestemd, overal, in een woord, waer het uwe tael en uwen volksaerd betreft, moet men in staet zyn de schatkamer te raedplegen, die onze vereende poogingen voor de tael van Nederland zullen uitsluiten.

Bevordert door onze zaek, die bovenal de uwe is met al uw vermogen, door inschryving, door aenbeveling, door alle middelen die u ten dienste staen. Toont, dat

de Vlamingen op hunne moedertael waerachtig prys stellen en hare belangen eendragtig weten te handhaven.

Yverige en krachtige sympathie zal ons op nieuw een prikkel zyn, om de groote taek, die uw vereerend vertrouwen ons opdroeg, met inspanning van alle krachten tot stand te brengen, in het belang onzer nederlandsche nationaliteit. Ons streven geldt de eer en den roem onzer tael, en ‘de tael’ (zoo luidt uwe kernachtige zinspreuk) ‘de tael is gansch het volk.’

Te gelyk met de eerste aflvering van het ‘Woordenboek der Nederlandsche tael’ zal ook het eerste gedeelte van het ‘Middel-Nederlandsche Woordenboek,’ door den ondergeteekende bewerkt, het licht zien. Het zal de middeleeuwsche tael van Vlaenderen, Braband en Holland, de tael van Maerlant, Boendal en Stoke, uit al de oude gedenkstukken onzer letterkunde volledig verzameld bevatten, en alles verklaren wat thans verouderd is.

Het zal de eenheid van den Dietschen stam nog duidelyker in het licht stellen, door aen te toonen dat die eenheid niet van gisteren of heden dagteekent maer reeds in de gryze oudheid worstelde. Roemryke herinneringen zyn voor u inzonderheid. Zuidelyke Nederlanders, aen dat middeleeuwsche tydperk, aen den bloeityd van Vlaenderen en Braband verbonden, en die herinneringen spiegelen zich af in de tael onzer vaderen. Maer tevens is deze de grondslag onzer thans levende spraek, het ‘Middel-Nederlandsch Woordenboek’ der hedendaegsche tael. Beide werken gezamenlyk hebben een doel, het ontwerpen van een volledig beeld van ons nederlandsch in de gansche ontwikkeling zyner historie.

Welaen dan, ondersteunt ook hier de poogingen, die in ons nationael belang worden aengewend.

Beschaem de vrees van hen, die duchten dat een woordenboek, aen de verouderde tael gewyd, weinig kans heeft van wel te slagen.

Toont hun, dat Nederland niet alleen zyne tegenwoordige beschaving waerdeert, maer ook die van een roemryk verleden in eere weet te houden.

Ontvangt onzen broederlyken groet en onze warmste heilwenschen voor de vlaemsche zaek.

Leiden, *16 mei 1864.*

M. De Vries.

Aen de ryken.

Voor hen, wier lot men immer moet beklagen,

Byzonder in het koude jaergety,
Kom ik u hier om hulp en bystand vragen;
Wiens harte bloedt niet by dit noodgeschrei?

Wilt d'arme toch een' milde gift verleenen,
Opdat hy niet van koude en honger kwyn';
Redt toch die moeders met haer teêre kleenen,
En eeuwig zullen zy u dankbaer zyn.

O gy, die nooit noch smart noch armoê kende,
Wien 't lot slechts vreugde en nimmer onheil biedt,
Vergeet toch nooit de diepe ellende
Der arme weeûw en harer kindren niet.

In gindschen woon zit eene zieke vrouwe
Met hare klein, beroofd van vuer en brood;
Zy smeekt zoo droef, de handen saêmgevouwen,
Den Opperheer om eenen rassen dood!
Dit gansch gezin zal van gebrek bezwyken,
Als het weldra geen' hulpe wordt vergund;
Wilt medelydend hen eene aelmoes reiken -
't Is met een klein dat gy hen helpen kunt.

O gy, die nooit noch smart noch armoê kende,
Wien 't lot slechts vreugde en nimmer onheil biedt,
Vergeet toch nooit de diepe ellende
Der arme weeûw en harer kleine weezen niet.

De goede daed wordt reeds beloond in 't leven,
Mits er Gods gunst op ons voor nederdaelt;
De bete broods, aen de arme wees gegeven,
Wordt u met goud door de Almagt weêrbetaeld.
'Bemint elkaêr!' zoo zegt het Opperwezen,
En staet elkaêr in druk en rampen by;
Want zoo gy wilt dat God uw vader weze,
Dat elke mensch u dan een broeder zyn.

O gy, die nooit noch smart noch armoê kende,
Wien 't lot slechts vreugde en nimmer onheil biedt,
Vergeet toch nooit de diepe ellende
Der arme weeûw en harer kleine weezen niet.

HENDRIK GROESSER.

Boekaanbeveling.

Dirk Meyer, *eene geschiedenis van den waterkant, door* Sleeckx. *Met twee platen door* Hendrik Schaefels. - *Verkrijgbaar bij de voornaamste boekhandelaars der stad en des rijks.*

Het getal der boeken boven welker titel de gewetensvolle beoordeelaar, hier de tolk of voorspreker der openbare verlichte denkwijze, het eenvoudige 'a a n b e v o l e n' schrijven mag, is dun gezaaid in iedere letterkunde. Dit is ongetwijfeld nog meer het geval op een pas ontgonnen kunstgebied, als het onze, waar het onkruid van het *would be* voortgaat met welig en ongedeerd opteschieten, in afwachting van het niet eens geslepen wiedmes eener gestrenge en rechtvaardige kritiek. In den gaard der fraaie letteren, gelijk in elk ander vak der goddelijke kunst, m o e t ieder voortbrengsel,

het nederige liedebloempjen even als de reusachtige epos-eik, in zijnen aard meer dan middelmatig-verdienstelijk wezen en naar den maatstaf der voortreffelijkheid gekeurd worden; waar men het gebrekkige koestert, ziet men van het verhevene af en daar wordt het verval der schoonheid geteekend. Dient er dan ook in zulken tijd van letterkundige vrijbuiterij opzettelijk gezwegen over zoo menig onbeduidend knoeiwerk, zoo wordt het ten anderen pligt, een woord te reppen over gewrochten die, gelijk het onderhavige, onder alle opzicht verdienstelijk zijn.

Doch het geldt hier slechts eene novelle, niet eens een' klassieken heide-roman, laat staan een ernstig kunstwerk?.... Alsof eene meesterlijke vertelling - wie kent Groth's *Trina*? - een vertelsel zelf - men denke maar aan Andersen - niet tegen een ander meesterstuk van ‘ernstigen’ aard opwegen konde!

Het is hoogst loffelijk inderdaad om zijnen vaderlande gedenkstukken der geleerdheid, der moedertaal en der geschiedenis op te richten; maar wie durft loochenen, dat het niet ook zeer verdienstelijk is, boeken te schrijven waarin het volk leering en verlichting vinden kan? Aan beiden ontbreekt echter iets; want wie een geleerd boek verstaat, zal niet licht met een volksboek van dien aard genoegen nemen. Ook is het, leider! zoo, dat een hoog kunstgewrocht, welk de roem eener natie uitmaken kan, voor het meerendeel harer leden doodgeschapen is, omdat het vooreerst op eenen hoogen grond van beschaving steunt.

Maar waarom toch op geene boeken gezonnen, die kunst, kennis en onderricht, door eenen gemeenen band - des gevoels, bij voorbeeld - vereenigen; waarin de *gebildete* licht iets leeren, en dat de onterfde der hoogere beschaving tevens verstaan kan; terwijl beiden, hoe verschillend van zienswijze ook, daardoor zoo mogelijk innig getroffen worden? Welnu, die boeken bestaan en heeten romans en novellen; en zulke taak wordt vooral vervuld door de novelle, de vertelling, wanneer zij op ware gronden rustende, door ware middelen, als het realism alleen aanbiedt, voorgesteld wordt.

Dirk Meyer is eene realistische novelle.... Doch genoeg van afgetrokkene beschouwing.

Dirk Meyer vervat de eenvoudige, roerende geschiedenis van eenen jongen uit het zoo wonderlijke Schipperskwartier van Antwerpen, die na door eenen makker der gemeenteschool tot guiterij en erger nog verleid geweest te zijn, in het zeemansleven getrokken wordt en zich allengskens van den kwaden invloed zijns gezels ontdoet, om een eerbaar zeevaarder, daarna stuurman en gezagvoerder te worden. De lezer geraakt op aangename wijze bekend, niet alleen met het boertige leven der kostelooze jongensscholen, met honderdlei gebruiken en gewoonten van de Antwerpsche kleinburgerij, met de huiszeden van zoovelen: scheepsmaker, garnaatleurster, bootsman, kleinhandelaar, enz. die aan of omtrent van den *grooten plas* leven, maar vooral met de moedige zielen die dezen bevaren, en de belangwekkende omstandigheden, waarin zij niet zelden verkeeren.

Een rechte *vlug* is Piet van Deun, die na alle mogelijke guitenstreken ten uitvoer gebracht te hebben, van school gejaagd wordt, omdat hij eene stopnaald in meesters stoel gesteken had, met een gevolg dat licht te raden is. - Dirk, die hulpleeraar in de school geworden is, komt er eens toe om eenen zijner ambtgenoten duchtig af te rossen voor beleediging zijner moeder, en durft niet meer naar de school terugkeeren; maar Piet weet er raad op en verbergt hem in het ruim zijns schips, onder voorgeven dat al de gendarmen achter hem zoeken. Onderwijl vaart het

schip zeewaarts in, en Dirk wordt als kajuitjongen aangesteld. Piet is een echte bruinlever, van ‘zoo gewonnen zoo geronnen;’ kloek is hij en behendig. Zie eens, hoe hij onverschrokken de glibberige boegspriet der kermisschuit oploopt, om er de vaantjens af te langen, die zoovele prijzen verbeelden - een schouwspel dat met ieder jaarfeest duizenden toekijkers rond het groot Stadsdok heen lokt.

Maar Dirk vindt geen genoegen meer in die reeks van ruwe vermaken, waarvoor Piet leeft, en die meestal op de schande of het gasthuis uitloopen. Niet alleen is hem het voorbeeld te stade gekomen van den stuurman Daan van den Hoek, die bedrogen in eene eerlijke liefde, zich nog meer dan vroeger in zich zelven terugtrekt, om met ernst te studeren; maar wat van eenen beslissenden invloed was op het levensgedrag van onzen Dirk, die in den aanvang maar al te veel neiging toonde om het slempig baantjen van Piet in te slaan, was zijne bekendwording met 's bootmans dochter, Johken Saeyens, een eenvoudig en lief kind, dat hij weldra ook vurig beminde, zonder het eigentlijk te vermoeden. Zoodra hij zich daarvan rekenschap gaf, was zijn plan ook gevormd; een simpel matroos, die buitendien nog zijne goede moeder te onderhouden had, kon inderdaad op geen huwelijk denken; maar hij zoû leeren, zijn exaam voor stuurman doen, en dan.... Ja, maar terwijl de mensch wikt, schikt God. Toen het schip wederom vertrekken zoû, wierd de bootsman erg gekwetst en men moest zonder hem vertrekken. Het huishouden van Johken Saeyens verviel weldra in armoede en het was op aanraden zelf van Dirks moeder, die niets van haars zoons liefde vermoedde, dat het arme meisjen zich voor haren vader en jongere broêrtjens opofferde, door eenen rijken oudgezel te huwen, die haar dezen voorslag deed. Men oordeele over Dirks wanhoop bij zijne terugkomst. Waarlijk treffend is het tooneel waarin zijne goede moeder hem, met blijdschap, die akelige tijding mededeelt. Thands is alle geluk voor Dirk verdwenen. De even ongelukkige Daan zoekt hem zoo goed mogelijk te troosten en beiden besluiten met een fransch schip eene verre reis te ondernemen. Dan, het ongeluk vervolgt hem: hij lijdt schipbreuk! Degenen der manschap, die het verzwelgend element gespaard heeft, zwerven radeloos op zee in eene opene boot, zonder een der eilandekens, door woeste menscheneters bevolkt, te durven noch te kunnen aandoen. De honger verhoogt hunne ellende en reeds zijn zij op het punt, om het leven te behouden, eene ijselijke menschenslachting te ondernemen, wanneer zich in de verte een schip vertoont, dat hunne noodseinen heeft opgemerkt, en nu ter redding dezer rampzaligen bijdraait. Eenmaal geborgen, vinden zij eenen zeeweg tot het vaderland terug. Daar verbeidt hen een gul onthaal van Dirks moeder en zijne vrienden en kennissen. En wat meer is voor den armen beproefde, het geluk dat hem met Johken ontvlucht was, keert ook met haar tot hem terug. Haar rijke echtgenoot was overleden, en het kostte Dirks moeder niet veel moeite om haar van Dirks liefde te overtuigen. Ook de belangwekkende Daan vindt zijn levensgeluk in de armen van Johkens vriendinne.

Dit is in het kort de inhoud der novelle, die ons bezig houdt. Leerzaam en boeiend is dit gewrocht op iedere bladzijde en met eene veder geschreven waarvan men zeggen mag, dat zij eere doet aan Nederlands taal en letterkunde.

Dirk Meyer is een voortreffelijk gewrocht, waarvan de lezing op menige plaats heldere tranen van het reinste gevoel uit het oog lokt. Dit is een hooge lof, dien het werk van Sleeckx wel verdient, en waarover wij hem geluk wenschen.

C.J.H.

Het biddend meisje.

Laura bidt! en engelharpen storten
Godes vrede in haer kranke hert,
En als Abels offerdampen, stygen
Hemelwaerts de zuchten van haer smert.

Zie zy knielt! in aendacht opgeheven,
Lief en schoon, lyk Raphaël de onschuld maelt!
Van een' lichtkrans reeds geheel omgeven,
Die om 't hoofd van hemelingen straelt!

O zy voelt in hare zachte pynen
Vreugd, daer Godes blik haer tegen lacht,
In den geest ziet zy der maegden troonen,
Waer een straelkrans op haer komste wacht.

Englen-liefde, hoop en bly vertrouwen
Staen in hare reine ziel geprent.
En, dees engel biddend te beschouwen,
Is een blik ten hemelen gewend.

G.V.D.V.

(*Vry naer het hoogduitsch.*)

Peeter en Willem Antoon van Dieve.

I. De schrandere geschiedkundige, waerop Leuven zich te regt mag roemen, Petrus Divaeus, is in deze stad geboren ten jare 1536. Zyn vader, ook een *Peeter*, die zynen naem had van een gehucht of landgoed, *Dieve* geheeten, en onder de barony van Rotselaer gelegen, was *clerck van den Register* en stierf in 1550. Het volgende jaer werd onze *Peeter*, een zestienjarig doch al zeer bekwame knaep, door het magistraet als buitengewoon klerk of schryver benoemd met eene jaerwedde van 50 guldens. Deze trek werd later meermaels verhoogd en in 1570 tot 100 guldens gebragt. In 1565 werd *van Dieve* van wege de stedelyke overheid belast mits eene wedde van 90 guldens met het opzoeken en byeenbrengen van al de oude voorregten en belangryke oorkonden rakende de stad Leuven. Deze hem zoo welgaende taek vervulde hy tien jaren. Maer in 1575 verliet hy zyn geboortestad en keerde er niet meer terug, wat het magistraet ook poogde. Den 30 December 1576 zond hy zyn ontslag af van Brussel, alwaer hy in 1578 tot het ambt van stadspensionaris was verheven. Het vaderland was in die rampvolle tyden schrikkelyk verdeeld en geteisterd door burger- en godsdienstoorlog. Nederland was Spanje moede en verzuchtte naer zyne onafhankelykheid; edoch de heerschzucht des Zwygers en het protestantism waren schuld dat het vaderland toen niet als één man opstond om zich vry en onafhankelyk uit te roepen.

Petrus Divaeus schaerde zich aen de zyde van Willem van Oranje, of ten minste was hy voor de Statenparty, en om dit laetste is hy juist niet te laken. Toen in het begin van 1580 de Belgische-Staten te Antwerpen vergaderden om krygsraed te houden, werd ook onze *van Dieve* daer heen geroepen, en van daer naer Mechelen afgevaerdigd om deze stad weder aen den *Staten-Bond* vast te maken. Mechelen werd den 9 April herwonnen en *van Dieve* als pensionaris dezer stad en heerlykheid aengesteld door den Prins van Oranje. Maer hy heeft zyn ambt niet lang bekleed; den 1 November 1581 lag hy zoo gevaerlyk ziek dat hy zyn testament maekte en korts daerna stierf. Hy ligt in St-Rombaut-kerk over den preekstoel begraven.

In 1560 was hy getrouwd met *Maria Van den Eynde.* Een zyner zonen, met name Franciscus, betrok het bloeiend klooster van St-Merten in zyn geboortestad en oefende daer gedurende eenen tyd het ambt van onderprior uit; maer hy overleed te Mechelen in 1612. De andere, *Cornelius*, schildboortig en heer *van Tendale*, stierf den 12 Mei 1632 en ligt in St-Huibrechts-kapel van St-Jacobs-kerk binnen Leuven begraven.

Petrus Divaeus bezat diepe kennissen in het vak der geschiedenis, blykens zyne achtergelaten werken. Hy zelf gaf er maer een van uit, het is: *De antiquitatibus Galliae Belgicae sub Romanis. Plantyn 1566 en 1583*, in-4°. De overige, die zyne te vroegtydige dood en de woelige tydsomstandigheden hem zullen belet hebben door den druk gemeen te maken, liet hy, ten minste gedeeltelyk, volgens wy in *Valerius Andreas* zien, in de handen zyns zoons Cornelius.

Hub. Miraeus deed in 1610, by Verdussen te Antwerpen, drukken P. van Dieve's werk, *De antiquitatibus Brabantiae et rerum Brabanticarum.* Libri XVIII, in-4°.

Nu blyven er van onzen geschiedschryver nog over, behalve eenige door J.M. Vanlangendonck aengehaelde en door van Dieve zelf gemelde gewrochten, welke verloren schynen:

1° *Rerum Lovaniensium* libri IV. 2° *Annalium Lovaniensium* libri VIII. Deze voor Leuvens geschiedenis zoo belangryke boeken heeft de geleerde Vanlangendonck, wien wy hier na zullen bespreken, uitgegeven onder den volgenden titel:

Petri Divaei Lovaniensis, *urbis ac provinciae Mechliniensis syndici opera varia:* scilicet Rerum *Lovaniensium* libri IV. Annalium ejusdem oppidi libri VIII. Opus utrumque hactenus ineditum. De Galliae Belgicae antiquitatibus liber primus, quibus ad calcem adjecta sunt. Hermanni Nuerarii de Gallica Belg. Commentarius, ejusdemque de origine et sedibus priscorum Francorum Narratio necnon Abr. Ortelii et Joh. Viviani itinerarum etc Lov. Henri Vanderhaert 1757, in-folio.

Men ziet op den titel dezer schoone en kostbare uitgave dat Vanlangendonck hier verscheidene andere werken heeft by laten drukken, die eenig betrek met de *van Dieve's* hebben. Hy berigt ons ook dat hy *van Dieve* heeft voortgezet tot dan toe en vermeerderd met de namen der merkweerdige mannen die tot 1756 toe eenige openbare bediening in Leuven hadden uitgeoefend.

II. Nu gaen wy over tot *Willem Antoon van Dieve.* Hy was kleinzoon van gemelden Cornelius en zoon van Geeraert Aloys van Dieve, schildbore, heer van Tendale, schepen en raed-sekretaris van Leuven, overleden in 1701, en van *Dolla Anna Appelmans* die in 1703 stierf. Hy is geboren den 16 Febr. 1677. Even als zyn vader was hy licentiaet in de Regten, heer van Tendale, raed-sekretaris der stad Lueven en senator in 1707, 8, 9, 10 en 11. Den 22 July 1754 stierf hy en met hem de naem *van Dieve*; want hy was het leste mannelyk lid van zyn geslacht. Zyn stoffelyk overschot werd ter aerde toevertrouwd in de Augustynenkerk onder eenen grooten blauwen zerksteen waer reeds zyn broeder en meer anderen van zyn maegschap ter ruste lagen.

W.A. van Dieve was, als zyn overgrootvader, een beoefenaer der geschiedenis. Met eigenhand was hy de *Annales Lovanienses*, welke te Averbode in HS. bewaerd werden, gaen afschryven. Nu dit latynsch afschrift heeft hy getrouw in het nederduitssh overgebragt en de klad er van is door verschillige handen eindelyk in 1819 op de boekzael onzer Universiteit gekomen, en rust er nog.

In 1856 werd zy uitgegeven met dit opschrift; *Jaerboeken der stad Leuven van 240 tot 1507*, *in 't latyn opgesteld door Petrus Divaeus*, *in 't nederduitsch overgebragt door W.A. van Dieve*, *thans voor de eerste mael gedrukt met inlasschingen en aenteekeningen van Edward Van Even*, *enz.*

Deze vlaemsche overzetting getuigt dat W.A. Van Dieve zyne moederspraek genegen was, maer niet dat hy haer zoo zeer als de historie beoefend had. Trouwens zy draegt al de teekens des tyds, toen de tael verwilderd was. Edoch de heer Van Even heeft spelling, woordvoeging en woordschikking gewyzigd naer de hedendaegsche eischen der tale[1].

L.W. SCHUERMANS. PR.

Kronyk.

ANTWERPEN. - M. Jos. Lies arbeidt aen een prachtig tafereel voor de aenstaende dryjarige tentoonstelling, het stelt: *de kwalen van den oorlog* voor. Men ontwaert er een oude man met eene jeugdige freule, die aengerand worden, door bandieten in een bosch; het landschap is overheerlyk van uitvoering, even als de figuren die met de meeste zorg zyn afgewerkt.

(1) Voorwoord, b. VII.

- M.F. De Bruycker, heeft in de tentoonstelling van Sydenham den 1n prys bekomen der tentoongestelde schilderyen van vreemde schilders. De prys bestaet in 1500 franken, en is toegekend aen zyn tafereel: *Wanneer ik nog maer zestien jaren was.*

- Met genoegen hebben wy vernomen dat M. Gustaef Wappers aen de tentoonstelling *des amis des Arts* te Bordeaux een tafereel gezonden heeft, *de dood van Christoffel Colombus* voorstellende. *La Gironde* een fransch blad spreekt over het werk van den oud bestuerder der Akademie als volgt: 'De dood van Christophe Colombus, van den baron Wappers is ook een tafereel dat indrukwekkend is. God moet de tegenkantingen afgemeten hebben aen de grootte van het genie, want byna alle die buitengewoone mannen hebben wel schrikkelyk geleden. De val is des te eisselyker dat men zich hooger verheven heeft. Op dit eerbiedweerdig hoofd heeft de droefheid zich gekenmerkt; ieder haer van dezen langen witten baerd, zou een uer van angst kunnen aenteekenen. Het uitzicht is streng, hy heeft op het aenzicht eene grootsche onverschilligheid.'

Wy hopen op de aenstaende dryjarige tentoonstelling ook een werk van dezen beroemden meester aen te treffen, die zooveel diensten aen de kunst en byzonder aen de antwerpsche school bewezen heeft; ofschoon niet altyd naer weerde geschat.

- De koninklyke Maetschappy ter aenmoediging van Schoone Kunsten heeft reeds de afdrukken doen afleveren der schoone plaet door M. Michiels op stael gesneden, naer het tafereel, *de blinde bedelaer*, van den beroemden schilder Dyckmans.

Wy zyn gelukkig dezen uitstekenden meester, zoo getrouw te zien teruggeven, hy is en blyft een der schitterenste perels der Antwerpsche kunstkroon.

- De koninklyke Harmonie-maetschappy viert dit jaer haer vyftig jarig bestaen, men is reeds begonnen om maetregelen te nemen voor de versieringen van den hof, alsook voor de inhulding van het nieuwe gebouw dat onder de leiding van M.P. Dens in de stad uitgevoerd word.

Op zondag 19 Juny ll. vierde men in bovengemelde maetschappy voor de eerste mael een treurtogt uit, *Aux Mânes de Meyerbeer*, verveerdigd door den verdienstelyken toonkundige M. Jos. Grégoire.

- Op 17 Juny had er eene algemeene vergadering plaets in den Nederduitschen Bond, M. Rooses hield eene verhandeling: *over het dieren-epos der middeleeuwen*, *Reinaert de Vos*, en M. Jan Van Beers gaf lezing van den brief van M. De Vries aen het vlaemsche volk gericht, voor de uitgave van het Nederlandsch Woordenboek.

BRUSSEL. - Op 6 Juny in de vergadering der koninklyke Akademie van letteren, kunsten en wetenschappen (afdeeling der letteren), heeft M.F.A. Snellaert op de verhandeling van M. den prokureur-generael Le Clercq geantwoord. Zyne voorlezing werd meermaels onderbroken. De vergadering heeft besloten de redevoering van M. Snellaert in het *Bulletin de l'Académie* op te nemen, mits weglating van eenige zinsneden. Het uer was te ver gevorderd opdat er nog lezing zou kunnen gegeven worden van het antwoord van M. Kervyn de Lettenhove.

- Op 5 Juny heeft de Koning de deputatie der stad Maeseyck ontvangen, die Z.M. kwam uitnoodigen voor de feesten die aldaer zullen plaets hebben ter gelegenheid der inhulding van het gedenkteeken der broeders Van Eyck. Z.M. heeft de uitnoodiging aenvaerd. Hy zal er zich op het einde van Augusty naer toe begeven. M. Vilain XIIII, die deel maekte van de deputatie, heeft zyn kasteel van Leuth ter beschikking des Konings gesteld.

DIXMUDE. - De maetschappy: *de Ware van Duyse's vrienden*, zal op 26 July een letter-, toon- en zangkundig avondfeest geven.

GENT. - M.J.F.J. Heremans, leeraer der nederlandsche tael by het koninglyk atheneum en gelast met den leergang der nederlandsche letterkunde by de hoogeschool aldaer, is door rektor en senaet der Universiteit van Groningen, *honoris causa*, benoemd tot *Philosophiae theoreticae magister*, *literarum humanorium doctor.*

By deze benoeming hebben gezegde Universiteits-overheden gebruik gemaekt van de bevoegdheid, hun door de verordeningen op het hoogeronderwys in Noord-Nederland toegekend, om aen mannen van uitstekende verdienste den doktoralen titel, als blyk van achting aen te bieden.

Deze onderscheiding welke, sedert 1830, nog aen geenen Belg werd vergund, is eene schitterende erkenning der verdiensten van den geleerden leeraer, den wakkeren stryder voor de zaek van moedertael en volksbeschaving. Des te schitterender is deze erkenning, omdat vooral de hoogleeraer Jonckbloet, thans rektor magnificus te Groningen, door zyne diepe studiën van de vakken, door leeraer Heremans by voorkeur beoefend, uitmuntend in staet was om over dezes verdiensten te oordeelen. Het strekke den heer Heremans ten nieuwen titel om zyn voorloopigen toestand ter hoogeschool van Gent, op vaste grondslagen te zien vestigen.

Hy is ook benoemd tot verslaggever der kommissie, door het belgische staetsbestuer tot regeling der nederduitsche spelling ingesteld.

Wy hopen dat de voorloopige toestand van M. Heremans ter hoogeschool van Gent, eindelyk zal ophouden.

- M. Xavier de Cock heeft de schoone schildery welke in de tentoonstelling van Rotterdam prykte, en die men eenige dagen in het lokael van het *Kunstgenootschap* heeft kunnen bewonderen, verkocht.

- Men heeft by de vernietiging eener oude sluis, een groot getal zerkteenen opgedelfd, meest allen in zeer goeden staet. De oudste, draegt het jaertal 1403. Deze steenen schynen afkomstig te zyn van de oude Pharaïldis kerk of van die der Abdy van St.-Baefs.

KORTRYK. - De beroemde romanschryver Hendrik Conscience, zal kortelings eene fantazy laten verschynen, voor titel dragende: *Eene uitvinding des duivels.*

Deze fantazy van M. Conscience zal volkomen weerdig zyn van den grooten schryver, die er zynen naem aen hecht, en met veel belangstelling zal gelezen worden.

Hy arbeidt aen een ander werk dat insgelyks het licht zal zien, dat vooral de heerschende jammerlyke vooroordeelen over het tweegevecht tegen het lyf stoot, en bestemd is om onder het lezend publiek, dat tegen elk nutteloos bloedvergieten is, den grootsten ophef te maken.

ROUSSELAERE. - Op zondag 4 September eerstkomende, is er door de maetschappy *de Moedertael*, een pryskamp van letterkunde en uiterlyke welsprekendheid uitgeschreven.

Het schynt dat er een aental maetschappyen zullen aen deel nemen.

ST.-NICOLAES. - M. Karel de Waele, kondigt de verschyning van het 1e deel aen van een nieuw werk, *Waassche Poëzij*, tegen de maend Augusty aenstaende.

De inhoud van het boekdeel zal geheel toegewyd zyn aen de geschiedenis van het Land van Waes, of gebeurtenissen met haer in nauw verband staende.

Eene byzondere genegenheid voor myne duerbare landstreek, zegt de schryver, - ‘de daden zyner groote mannen in zangerige woorden aen het volk trachten te vertoonen, - het doen zien dat het Land van

Waes niet arm is aen historieke, hartroerende en dramatieke gebeurtenissen, - ziedaer de drie machtige dryfveêren die my tot het uitgeven dezes bundels aengespoord hebben.'

Het eerste deel zal, legenden, sagen enz. bevatten, en een boekdeel uitmaken van ongeveer 100 bladzyden, en zal de heeren inschryvers vrachtvry aen den geringen prys van fr. 1.50 afgeleverd worden.

Men wende zich daertoe aen den schryver te Sinaij, of aen M.A. Dieudonné, boekdrukker-uitgever te St.-Nikolaes.

Buitenland.

Zyne Majesteit Willem III, heeft zyn prachtig paleis te Amsterdam, ten dienste gesteld voor het houden van het internationael Krongres.

- Z.K.H. prins Frederik der Nederlanden, aen wien de hoofdkommissie voor het monument voor 1831 de keuze tusschen de bestgekeurde ontwerpen heeft overgelaten, heeft zyne keuze gevestigd op het ontwerp, gemerkt O.V., waervan verveerdiger is de bouwmeester Cuypers, uit Roermond.

Stad Antwerpen.
Algemeene prijskamp voor tooneel- en declamatiekunst.

I.
Tooneelprijskamp.

DE PRIJZEN ZULLEN ZIJN ALS VOLGT:

Voor tooneel- of blijspelen met of zonder zang, *uitsluitelijk door nederduitsche schrijvers vervaardigd.*

Voor de maatschappijen van vreemde steden:

Prijzen voor de best uitgevoerde stukken.

1e Prijs:	Zilveren-vergulde medalie van den Staat en eene som van 400 fr.
2e Prijs:	Zilveren medalie en eene som van 200 fr.

Voor de maatschappijen der stad:

1e Prijs:	Zilveren-vergulde medalie van den Staat en eene som van 150 fr.
2e Prijs:	Zilveren medalie en eene som van 75 fr.

Bijzondere prizen:

A. Zilveren-vergulde medalie voor de maatschappij die zich door de beste opvoering (*mise en scène*) zal onderscheiden.

B. Zelfde medalie voor de verst afgelegene maatschappij.

C. Zelfde medalie voor de maatschappij, die zich vooral door zuiverheid en eenheid van uitspraak zal onderscheiden.

D. Eene zelfde medalie zal ter beschikking van het jurij gesteld worden, om voor eenige uitstekende verdiensten aan eene der mededingende genootschappen te worden toegekend.

Alle vlaamsche tooneelmaatschappijen des lands worden tot dezen kampstrijd uitgenoodigd. Iedere mededingende maatschappij zal verplicht zijn een tooneel- of blijspel (komedie of vaudeville) met of zonder zang in één bedrijf te vertoonen. De prijskamp zal plaats hebben op den koninklijken schouwburg, maandag 22 en dijnsdag 23 Augustij. De prijzen zullen den tweeden avond van de prijskamp, uitgereikt worden.

II.
Prijskamp voor declamatie.

DE PRIJZEN ZULLEN ZIJN ALS VOLGT:

I. Voor liefhebbers inboorlingen des lands, niet te Antwerpen woonachtig.

A. Deftig vak. - 1e Afdeeling.

1e Prijs:	Zilveren medalie van den Staat en eene som van 50 fr.
2e Prijs:	Zilveren medalie en eene som van 25 fr.
3e Prijs:	Zilveren medalie.

B. Deftig vak. - 2e Afdeeling.

1e Prijs:	Zilveren medalie en eene som van 25 fr.
2e Prijs:	Zilveren medalie en eene som van 15 fr.
3e Prijs:	Zilveren medalie.

II. Voor liefhebbers te Antwerpen woonachtig.

A. Deftif vak. - 1e Afdeeling.

1e Prijs:	Zilveren medalie van den Staat.
2e Prijs:	Zilveren medalie.
3e Prijs:	Zilveren medalie.

B. Deftig vak. - 2e Afdeeling.

1e Prijs:	Zilveren medalie.
2e Prijs:	Zilveren medalie.

3e Prijs:	Zilveren medalie.

III. Voor liefhebbers in België woonachtig of aldaar geboren.

Deftig vak.

1e Prijs:	Zilver-vergulde medalie en eene som van 50 fr.
2e Prijs:	Zilveren medalie en eene som van 35 fr.

De prijskamp is algemeen: alle liefhebbers, tooneelkunstenaars en tooneelkunstenaressen des lands, ook die welke eene maatschappij voor den tooneelprijskamp vergezellen, kunnen er deel aan nemen.

De plegtige inhaling der tooneelmaatschappijen en deelnemers aan den prijskamp van declamatie zal plaats hebben op maandag 22 Augustij, des morgens. Ten dien einde zullen alle zich vereenigen, ten 9 ure juist, aan de statie van 's lands ijzeren weg, om van daar gezamentlijk en stoetsgewijs, met muziek en ontrolde vaandels, naar het stadhuis te gaan, alwaar zij door het leescomiteit zullen ontvangen worden. Daarna zal men zich op dezelfde wijze naar den koninklijken schouwburg begeven, om onmiddelijk den kampstrijd te beginnen.

Brieven en boeken vragtvrij te bestellen aan eenen der Secretarissen: M.P. GÉNARD, Coppenolstraat, No 2, of M.D. WATLÉ, Lombaardstraat, No 10.

Sterfgevallen.

- M.S. Comyn, burgemeester van Langemarck, notaris, lid van den provincialen raed van Westvlaenderen en ridder van de Leopoldsorde, is den 6 dezer te Langemarck overleden in den ouderdom van 72 jaren en 6 maenden. By zyne plegtige ter aerdbestelling werden er twee redevoeringen uitgesproken: eene in het fransch door M. Beke, burgemeester van Yper, en eene in het vlaemsch door M.E. Van Biesbrouck, kantonnalen schoolopziener, waerin al de deugden en verdiensten van den afgestorvene aengehaeld werden.

Ferdinand de Braekeleer.

De befaamde kunstenaar, wiens trouw afbeedsel wij mededeelen, zag te Antwerpen het eerste levenslicht ten jare 1792. Zijne ouders waren goede ingezetene burgers dezer stad; zijn vader oefende het smedersambacht uit, en hiet JOANNES FERDINANDUS JOSEPHUS DE BRAEKELEER, zijne moeder was Jufvrouw JOANNA BERNARDINA ANTONIA SEGERS. Nog zeer jong zijnde, verloor Ferdinand zijne ouders, en werd opgevoed door zijn oom den Eerweerden heer Arnoldus De Braekeleer, oud overste van het gewezen klooster der eerweerdige paters Miniemen aldaar.

Zijn oom ontwaarde in hem eene groote neiging voor de kunst en plaatste hem op zijnen vijftienjarigen ouderdom als leerling in teekenen schilderkunst bij den verdienstelijken Matheus van Brée; hij volgde de lessen der Akademie in beeldende kunsten waar hij beurtelings al de eerste prijzen behaalde. Reeds in 1813 werd hij bekroond in den prijskamp voor de geschiedkundige schildering in de Maatschappij ter Aanmoediging van Schoone Kunsten.

In 1815, wanneer de daartoe aangestelde kommissie[1] met de moedige medewerking der leden der Maatschappij ter bevordering van Schoone Kunsten, onder de hooge bescherming van Z.M. Willem I, onze ontroofde meesterstukken van Rubens en andere groote meesters, in 1794 als nationaal goed door de franschen aangeslagen, in Frankrijk gingen terugeischen, had de Gouverneur der provincie, als herinnering van dit feit, den bestuurder der Akademie verzocht, hem den leerling aanteduiden die met de meeste vrucht eene buitenlandsche kunstreis kon

(1) MM. ODEVAERE, STIER, OMMEGANCK, VAN HAL, VAN REGEMORTER en CAMBIER.

ondernemen. Het was FERDINANDUS DE BRAEKELEER die door hem werd aangeduid.

Op 3 December, na verschillende wederwaardigheden, vertrokken de langverwachte kunststukken uit Brussel, en twee dagen daarna, werden zij langs de Berchemsche of Keizerlijke poort, onder het luiden der klokken en het losbranden van het kanon, plechtig ingehaald door al de leerlingen der Akademie, onder den toeloop van duizende en duizende burgers. De bijzonderste leerlingen droegen hunne vroegere eermetalen op de borst. De eerste en voornaamste wagen werd door hun aan oranjekoorden voortgetrokken en zij geleiden de peerden der volgende met zijden linten van dezelve kleur, in een woord gansch Antwerpen was te been; het was een van die roemrkije dagen waarvan men er weinig in onze kunstgeschiedenis aantreft; ook besloot men dien heugelijken dag te vereeuwigen.

Na dat de stoet door de bijzonderste straten getrokken was, met de groote platte wagens, waarop de meesterstukken rustten, hield men op de Grootemerkt, voor het Stadhuis, stil, waar de leden der kommissie alsook de bijzonderste leerlingen door de provinciale en stadsoverheden ontvangen werden; en een verslag van het gebeurde werd op staanden voet opgemaakt en eermetalen werden de leden der kommissie overhandigd.

Mijnheer de gouverneur las het volgende stuk, dat hij den jongen DE BRAEKELEER ter hand stelde:

Le Sr FERDINAND DE BRAEKELEER d'Anvers, est désigné pour voyager en pays étrangers afin de se perfectionner dans l'art de la peinture.

Le Baron DE KEVERBERG DE KESSEL,
Chevalier de l'ordre du lion Belgique,
Gouverneur de la province d'Anvers.

Vu le rapport du conseil d'administration de l'Académie Royale de peinture à Anvers du 4 X^{bre} 1815 et le certificat de la Société d'Encouragement des Beaux-Arts de la même ville, rédigé en séance du 24 Août 1813 d'où il résulte que parmi les jeunes artistes qui honorent par leurs talents l'Académie précitée, Mr FERDINAND DE BRAEKELEER, natif d'Anvers, s'est particulièrement distingué en remportant au concours de 1809 le premier prix de dessin d'après l'antique et à celui de l'an 1811, le premier prix de dessin d'après la nature et l'anatomie pittoresque; et enfin en méritant par son application particulière et ses heureux progrès le grand prix de peinture décerné par la Société d'Encouragement des Beaux-Arts aux concours de 1813.

Vu l'article 9 du titre 3 du règlement du 19 Thermidor an XII arrêté par M^{r} d'Herbouville, préfet du département des deux Nèthes, portant que l'élève qui aura remporté le grand prix recevra pendant trois ans un traitement annuel de deux mille quatre cents francs pour continuer ses études dans les pays étrangers.

Considérant que pour l'application de la disposition qui précède, il ne peut être choisie une époque plus solennelle que celle où les amis des Beaux-Arts célèbrent le retour dans la ville d'Anvers des tableaux qui par l'abus de la victoire en ont été enlevés.

Jaloux d'ajouter à l'éclat de ce jour un souvenir qui serve d'encouragement aux talents:

Arrête:

Art. 1r. Le Sr FERDINAND DE BRAEKELEER est désigné pour jouir de la faveur accordée par l'article 9 du titre 3 du réglement du 19 Thermidor an XII à l'élève qui remporte le grand prix.

Art. 2. En conséquence il lui est accordé pendant trois ans un traitement annuel de deux mille quatre cents francs pour continuer ses études dans les pays étrangers.

Les trois années seront employées de la manière suivante: Deux ans et six mois à Rome et six mois en Allemagne, en France, ou en Angleterre pour en visiter les cabinets et galeries de tableaux.

Il partira au printemps prochain.

Art. 3. Il sera statué par un arrêté subséquent sur le mode de payement du traitement accordé par l'article 2.

Art. 4. Expédition du présent sera adressé à Mr FERDINAND DE BRAEKELEER, pour lui servir de titre à MM. les Membres du Conseil d'Administration de l'Académie Royale de peinture, à ceux de la Société d'Encouragement des Beaux-Arts et à M. le Maire d'Anvers, pour information.

Donné au Palais du Gouvernement à Anvers le 5 Décembre 1815.

(Signé) le Bon DE KEVERBERG.

Pour expédition conforme:

Le Gouverneur de la province d'Anvers,

Le Bon DE KEVERBERG.

Onnoodig te zeggen dat er maar een kreet in de stad te hooren was, die van: *Braekeleer mag naar Rome gaan*; aan gelukwenschingen ontbrak het ook niet; de jeugdige kunstenaar werd onverwachts het voorwerp van eene algemeene feestviering; ook was hij ten uiterst getroffen bij het ontvangen van bovengemeld stuk, waaraan hij zich geenszins verwachtte.

Doch ongelukkiglijk voor hem, werd er geen gevolg aan gegeven; het was eene van die beloften, gedaan in een oogenblik van opgewondenheid, en welke nog niet rijp voor uitvoering zijn; de redens des uitstels zullen wij hier niet onderzoeken, daar wij alleen feiten willen aanhalen. Het was in allen geval, onzes dunkens, voldoende, om een opkomend talent te dooden, en eene teleurstelling weinig waardig van ernstige staatsoverheden. Ook vreesde men, dat deze zoo bittere teleurstelling BRAEKELEER ten grave zou gebracht hebben.

Na langdurige briefwisselingen tusschen de stads-, provincie- en staatsoverheden, besloot men eindelijk eenen prijskamp in te richten waarvan de primus voor vier jaren, op rekening van den Staat, eene kunstreis in Italië zou mogen doen.

In 1819 had de eerste prijskamp plaats, genaamd van Rome; het was de teleurgestelde jeugdige kunstenaar die den zegepraal behaalde; hij vertrok nog hetzelfde jaar naar Italië, waar hij zijne studiën ernstig voortzette; in 1823 keerde hij in zijn vaderland terug. FERDINANDUS DE BRAEKELEER is dus de eerste primus der groote prijskampen in de schilderkunst der Koninklijke Akademie van Antwerpen geweest, onder het beheer van Z.M. Willem I, Koning der vereenigde Nederlanden ingesteld.

Op 16 october 1827 trad hij in het huwelijk met jufvrouw Maria Leys, dochter van Henricus-Josephus-Martinus Leys, plaatdrukker, en Maria-Theresia Craen; zij is de zuster van Hendrik Leys, een der beroemdste kunstenaren van België, en dien

DE BRAEKELEER de eer heeft gehad, tusschen zijne leerlingen te tellen. Hun echt werd met niet minder dan tien kinderen gezegend.

's Meesters werken opsommen, zou ons te verre leiden; daarom zullen wij ons bepalen met de volgende bijzondere voortbrengselen aanteteekenen: *De Spaansche furie in 1576 te Antwerpen*, welke het museum

der werken van oude meesters aldaar bevat; *De verdediging tegen den aanslag van den hertog van Alençon in 1583*, in bezit van prins Galitsen te St-Petersburg; *De Graaf van Half Vasten,* in het museum van Brussel; *St-Thomasdag*, in de verzameling van Z.M. den koning van België; de *Dorpsmuziekschool*, toebehoorende aan M. Delsere te Parijs; *Maria Delalaing*, *verdedigende Doornik*, aan M. Weimar te 's Gravenhage; *Kenau Hasselaer*, *verdediging van Haarlem*, te Haarlem; *Het kasteel van Antwerpen*, *na de overgaaf*, aan M. Henri Legrelle te Antwerpen; *De antwerpsche Kermis*, aan den wel edelen heer baron Gilles de Pélichy; *De Vledermuis*, in het museum van Gent; *De oude zieke*, aan M. Van Geertruyen-Schram te Antwerpen; *Het gelukkig huishouden*, aan den graaf van Schoenbern te Wiesbaden, enz.

Wij zouden deze opsomming oneindig kunnen uitbreiden, doch daar het onmogelijk is eene volledige lijst van schilders werken te vormen, willen wij ons met bovenstaande bevredigen. M.F. DE BRAEKELEER, heeft even als de bijzonderste meesters van vroegere dagen, eenige sterkwaterplaten uitgevoerd, die zeer schaarsch zijn. Onder zijne talrijke leerlingen tellen wij Hendrik Leys; E. de Block; Jacob Jacobs; Molyn, K. De Cocq; Const. Wauters; A. Serrure; Marchouw; Venneman, vader; Hunin; Mols-Brialmont, L. Carolus; J. Carolus; L. Somers; H. Mathysens; A. de Braeckeleer zijn neef, en zijne twee zonen Ferdinand en Henri den eerste is overleden.

Aan bijna al de maatschappijen en kunstinstellingen des lands is de naam van DE BRAEKELEER verbonden; onze schilder was een der ieverigste leden der maatschappij *Sciences*, *Lettres et Arts*; het was hij, die destijds voorstelde de bijzonderste gebouwen en gedenkteekens der stad te doen graveren, hetgeen men, jammerlijk genoeg, niet heeft voortgezet; hadde men 's kunstenaars raad gevolgd, er zouden zoovele belangrijke zaken voor de geschiedenis niet verloren zijn gegaan.

In 1836 werd hij tot lid van het gemeentebestuur gekozen, welk ambt hij vervulde tot in 1842; tijdens de feesten van Rubens, in 1840, nam DE BRAEKELER een groot deel in de werkingen; het was aan hem dat men het ontwerp van de kunstbrug op de Meirplaats te danken had, alsook van verscheidene andere versieringen die toen Antwerpen opluisterden.

In 1824 werd hij tot werkend lid der Maatschappij ter Aanmoediging van Schoone Kunsten genoemd.

In 1839 benoemde Z.M. de koning hem tot ridder der Leopoldsorde.

In 1847 werd hy benoemd als aanwezig lid der *Académie Royale de Belgique.*

In 1855, bij de stichting van het *Musée des Académiciens*, werd hij tot lid genoemd; in deze verzameling prijkt reeds een zijner werken alsook zijn afbeeldsel door den kunstenaar zelven uitgevoerd; het tafereel stelt: *de Schoolmeester* voor.

In 1861 werd hij tot lid benoemd der Akademie van St.-Petersburg, eene onderscheiding die nog aan weinige kunstenaren te beurt gevallen is.

De stad en het staatsbestuur willende een bewijs van hoogachting geven aan 's mans langdurigen en onvermoeiden arbeid, noemden DE BRAEKELEER, in 1864, tot medebewaarder der Museums van Antwerpen; deze onderscheiding werd door het publiek met voldoening vernomen.

Wij zouden in verschillende beschouwingen kunnen treden, over 's mans lotgevallen en wederwaardigheden, doch bepalen wij ons te zeggen dat 's meesters talrijk kroost, hem natuurlijk groote werkzaamheden oplegde, waaraan hij nooit gefaald heeft; DE

BRAEKELEER is een deugdzaam huisvader, die enkel en alleen, uit liefde voor het schoone en het goede arbeid!

Onze stadgenoot heeft een prachtig tafereel voltooit, dat op de aanstaande tentoonstelling van Antwerpen prijken zal; het zal, wij zijn daarvan overtuigd, eene perel te meer zijn, aan 's meesters kunstkroon.

DÉSIRÉ VAN SPILBEECK.

De hut in de duinen.
Mynen vriende P. Génard, archivaris der stad Antwerpen.

Wilt gy my nog eens volgen naer de duinen, vriend lezer? naer de barre maer toch immer schoone duinen der Noordzee, waer gy my zoo dikwyls hebt vergezeld? Het zal wellicht myne laetste dwaelreize zyn. Ik was al lang voornemens my te huis op te sluiten, maer het spreekwoord zegt te recht: de mensch wikt en God beschikt. De zomer met zyn frisch en aenminnig groen en zyne warme gulden zonnestralen is weêr daer; de vogelen zingen dat het eene lust is; de bieën gonsen en fladderen van bloem tot bloem; alles roept my toe: ‘Buiten in het veld, heerscht vrede en geluk! dáér ademt men den zoeten geur der bloemen! het frissche groen en het zoete gorgelgeluid der gevederde orgels verhelderen den geest en veredelen het hert!’ Weg is het besluit van nimmer te dwalen. Weg is het, verre, zeer verre. Nog eens wil ik hen zien, de barre duinen, nog eens. Zy zyn toch zoo schoon, zoo heerlyk, zoo prachtig wanneer de gouden stralen der warme Julyzon van uit het effen azuren uitspansel in volle busselen op hen nederdalen. En dan de zee, de heerlyke maer verraderlyke Noordzee, waerop duizende schepselen Gods het bestaen voor vrouw en kinderen zoeken, de diepe peillooze Oceaen die het vaderland jaerlyks ryke schatting betaelt, maer waerop ook elk jaer, elke maend, elken dag een onverschrokken natuerbroeder zyn verlaten graf vindt in den killen schoot der baren.....

Ja, nog eens, wil ik de vlaemsche duinen aenschouwen, voor het laetst een blik werpen op de majestatische noordzee met hare ontzaggelyke waterheuvelen; - wie er trek toe heeft, volge my.

In de omstreken van het gehucht de Panne, toehoorende tot de gemeente Adinkerke, zyn de vlaemsche duinen uitmuntend. Van verre gezien, gelyken zy niet slecht aen de golvende baren des Oceaens, naest welke zy zich verheffen en vormen, zoo als gy weet, een scheidsmuer tusschen het vaste land en de zee. Denk niet dat deze duinen of zandheuvelen onbewoond zyn. Neen, denk dit niet, want behalve dat de streek zeer wildryk is, verheft zich ook, hier en daer, aen den voet eens heuvels een klein huizeken, deels uit steen en kalk, deels uit hout of uit mutsaerd en klei opgebouwd. Byna allen zyn bewoond door arme visschersgezellen, die in de zee hun bestaen moeten vinden. Het zyn meest arme, maer sterkgebouwde en kloeke lieden; ook by byna allen klopt het hert op de rechte plaets. De vlaemsche visschers zyn arm, maer eerlyk en rechtschapen.

In een dezer nederige huizekens, en wel in datgene 't welk zich aen den voet van gindschen heuvel verheft, woonde Tone Brys, een arme visscher met zyne vrouw en haren ouden vader. De echtgenooten Brys hadden twee kinderen, een jongsken van zeven en een meisken van vyf jaer; zoo dat Tone, door zynen arbeid, in het bestaen van vyf persoonen moest voorzien. Nu, hy deed dit ook zoo goed hy kon, en werd hierin zoo trouw mogelyk geholpen door zyne brave vrouw, die

zich, buiten de zorg des huishoudens, ook met de garnaetvangst bemoeide; alsook door grootvader, of den ouden Ko Bortels, zoo als de strandbewooners hem noemden, want grootvader, ofschoon hy niet meer met de sloep op den plas kon gaen, had steeds een werkzaem leven gehad, en kon nu, ondanks zyne stramme leden, niet goed met de handen in een blyven zitten, en benuttigde zyne oude dagen, niet alleen met zyn pypken by den haerd te rooken, maer ook met netten te knoopen voor de visscherslui van de sloep de *Zeester* waerop zyn schoonzoon als visschergezel vaerde. Zoo als gy ziet, ieder deed het zyne om op de best mogelyke wyze het zure brood voor het gezin te winnen. Het ging hun dan ook meestyds goed; doch kwamen er dagen dat er geen rook uit de schouw kwam, dan toch knorde men niet in de kleine hut, maer men hoopte er op God en bad er om betere dagen; want er huisde liefde in het arme huisgezin en men wist dat God nooit slaet zonder te zalven.

Het was een zonnige Julymorgen. Tone, de visscher, stond in de kleine benedenkamer der hut, gereed om te vertrekken. De *Zeester* zou binnen een paer uren de reede verlaten om het geluk op den plas te beproeven. Tone zag er goed uit, al was hy slechts met een rood baeijen hemdrok en eene breede lynwaden broek getooid. Hy zag er goed uit met die stevige waterleerzen aen de beenen en het groote scherpe mes in den gordel. En aenstonds zal hy er nog beter uitzien wanneer hy den zuidwester, die grootvader hem aenbiedt, op het hoofd zal hebben. Voorwaer, nooit zag de noordzee flinkeren varensgezel. Zie eens, Flipken en Netteken denken er ook zoo over, want zy staen hun vader te beschouwen met oogen zoo groot als of zy voor de eerste mael den koning zagen. De huisvrouw staet gereed, met een pakje, eenig kleêrgoed bevattende, want Tone zal denkelyk twelf of veertien nachten op den plas moeten doorbrengen. Deze steekt de hand uit om het pakje uit hare handen te ontvangen; doch zyne vrouw zegt dat zy hem tot aen het strand zal vergezellen.

- Het is onnoodig, Doortje! - antwoordt Tone, - het is onnoodig, lieve vrouw! slechts een loopje en ik ben er. Ten andere, gy hebt nog veel te doen in het huishouden en binnen een paer uren moet gy weêr gereed zyn voor de garnaetvangst; gy hebt werk genoeg. Blyf dus maer hier.

En Tone slaet de armen rond den hals zyner vrouw en omhelst haer op de beide kaken dat het klinkt; maer toch wateroogen beiden.

- Ik zal mede gaen en het pakje dragen, - zegt grootvader, terwyl Tone voor hem geknield zit en op zyne zegening wacht.

- Blyf hier, vader, gy moet uwe beenen niet onnoodig vermoeijen, - - antwoordt Tone, wy kunnen hier zoo goed afscheid nemen als ginds.

- Loop maer voort jongen, ik volg - zegt grootvader, nadat hy Tone met een kruis heeft gezegend, - myn net is af en ik wil myne beenen eens verzetten.

Intusschen heeft Tone zich opgericht en heft beurtelings Flipken en Netteken in de hoogte en omhelst hen als of hy zeker was de lieve kleinen nooit terug te zien. Onderwyl heeft grootvader zyn pypken met een turfje, dat hy uit den heerd heeft genomen, aengerookt en eenige oogenblikken later verlaten de oude Ko Bortels en zyn schoonzoon de hut.

- Vaerwel, Tone! goê reis! - roept hem Doortje achterna.

- Vaerwel, vader! goê reis! - herhalen de kinderen.

Tone keert zich nog eens om en antwoordt:

- Dag Doortje, vaerwel! dag kinderen, weest wys! wanneer ik te huis kom, zal ik het moeder vragen. Vaerwel Flipken! vaerwel Netteken! allen vaerwel!

De moeder ziet Tone eene poos achterna, dan gaet ze binnen en weent in stilte. De kinderen zien hunne moeder weenen, bezien elkander en kruipen in een hoekje, waer zy sprakeloos neven elkander blyven zitten.

Wat doet Tone?

Hy spreekt met grootvader over de visschery, over het weder dat heerlyk is en eene goede vangst belooft, en over dergelyke zaken meer. Op eens breekt hy het gesprek af en roept:

- Zie, zie, wat kruipt die daer omzichtig over gindschen *hill!*[1] Hy heeft eene valies in de hand! nu is hy er boven op! hy keert het hoofd links en rechts alsof hy bevreesd was te worden bespeurd! nu daelt hy langs de zyde van het dorp omlaeg! hy is weg! zonderling! zeer zonderling!

- Zeg eens, van wien spreekt gy, Tone? - vroeg de grootvader; gy weet dat myne oude oogen versleten zyn, en ik niet goed meer kan zien.

- Van Kees, grootvader.

- Van wat Kees? - vroeg de ouderling.

Tone bedacht zich en zag dat hy misschien eene onvoorzichtigheid deed en, wat meer is, hy twyfelde of hy den man wel goed had herkend, en door zyne woorden misschien een onplichtige van eene strafbare daed kon doen verdenken, daerom antwoordde hy:

- Heb ik Kees gezegd, grootvader?

Grootvader knikte toestemmend.

- Nu, hernam Tone, dat was een domme streek van my, want ik zag iemand over den hoogen *hill* kruipen, op eene wyze als of hy eene misdaed op het geweten of er eene in den zin had; maer of hy Kees, Ko of Jan heet, dit kon ik niet zeggen, want ik heb hem niet herkend.

Grootvader scheen met het antwoord niet te vreden, en stapte zwygend naest Tone voort, en beiden verdwenen weldra, in de richting der zee, achter de duinen.

Weinige oogenblikken later waren Tone en grootvader aen het strand, waer de *Zeester* op anker lag, gereed om zoodra mogelyk de volle zee te nemen, want ty en wind waren voortreffelyk. Ko Bortels hielp de visscherlui nog het een en ander aen boord brengen en toen de sloep het anker lichtte, bleef hy nog zoo lang aen het strand rond slenteren tot dat de *Zeester* reeds een goed eind verre in zee was en zy, van het strand gezien, zich aen het oog niet veel grooter dan eene nootschael vertoonde.

- God behoede allen! - sprak hy halfluid, - en de hemel zegene de vangst.

Daerop haelde hy tabak en tondeldoos uit den zak, vulde het korte pypje met tabak, sloeg vuer met behulp van stael en kei, en stak het pypje aen den vonkenden tondel. Toen de tabak brandde, borg hy de doos terug in den zak en maekte zich bereid het strand te verlaten. Wanneer hy de duinen bereikt had, hield hy een oogenblik, als in gedachten weggezonken, stil; het scheen dat hy niet goed wist waerheen hy zyne stappen wilde wenden. Na eene korte poos zich aldus te hebben bedacht, prevelde hy binnensmonds:

- Wat wilde Tone daer straks toch zeggen, met dien Kees en dit

(1) *Heuvel.*

valies? Het scheen my toe dat hy zoo geheimzinnig sprak. Hy gewaegde van iemand die over den hoogen *hill* kroop, links en rechts zag als of hy vreesde bespied te worden. Welaen, de hooge *hill* is niet verre. Gaen wy er heen, misschien kan ik nog iets ontdekken.

En de oude Ko Bortels, zonder er aen te denken dat er sedert het gebeurde reeds meer tyd dan noodig verloopen was, om de persoon die zyne nieuwsgierigheid gaende maekte, de kans te laten zich uit de voeten te maken, sloeg nu den weg naer den hoogen *hill* in.

II.

De vrouw van Tone Brys weende stille tranen op het oogenblik dat haer echtgenoot de hut verliet om zich in het gezelschap haers vaders naer de sloep te begeven. Laet u dit niet verwonderen, en geloof daerom ook niet dat zy juist eene zwakke vrouw was. Integendeel, Dora was eene echte visschervrouw, sterk van lichamelyk gestel en moedig van ziel en geest. Maer Tone had, nog niet heel lang geleden, het gevaer geloopen, in eenen storm, op zee om te komen en was slechts met de grootste moeite en inspanningen de lillende golven der woedende zee ontsnapt. Sinds dien dag zag zy hem nooit vertrekken zonder te denken: - wat hy toen met behulp des hemels ontkomen is, zal hem misschien eene andermael niet meer gelukken! - en dan schoten haer de tranen in de oogen. Daerby dacht zy zoo veel niet aen zich dan wel aen hare kinderen, die dan vaderloos zouden zyn, en aen haren ouden vader, wiens eenige steun hy was. Toch vermande zy zich spoedig, en herinnerde zy zich dat ook zy plichten te vervullen had. De tranen werden spoedig weg gevaegd, de kinderen bevolen voor het Mariabeeld, dat boven de schouw op een plankje stond, te knielen en een Vaderons te bidden om door de voorspraek der Moedermaegd de bescherming van den Godmensch af te smeeken voor de arme zwalpers op den breeden plas.

Zoo ook deed Dora thans.

De kinderen stonden op uit hun schuilhoekje, plaetsten zich naest hunne moeder voor het Mariabeeld, en beantwoordden met de innigste godsvrucht den roozenkrans die Dora luidop bad.

Toen het gebed geeindigd was richtten allen zich op. De kinderen trokken terug in hun schuilhoekje en Dora begon het een en ander aen kant te schikken, waerna zy het ontbyt, bereidde. De komme koffy en een dikke boterham van zwart brood werd genuttigd, byzonder door de kinderen, zoo gretig en zoo vergenoegd, als of het ontbyt uit de fynste spyzen bestond. Het spreekwoord ‘jonge hongerige magen zyn met weinig te vreden’ bleek nog eens te meer waerheid te zyn. Na het ontbyt werd de koffykan met eene kom er op, op het smeulend turfvuer in den heerd gezet voor grootvader; waerna Dora tot de kinderen zegde:

- Weest nu braef en wys, kinderen, moeder gaet zich kleeden voor de visschery.

Flipken en Netje keerden terug in hun hoekje om met elkander in stilte, over vader, moeder, grootvader en de zee te prevelen, en Dora verliet het vertrek om zich voor de garnaetvangst te tooijen.

Omtrent een kwaert uers later keerde Dora terug. Zy had hare vrouwelyke kleeding verwisseld, voor eenen opschik die veeleer aen de kleederdracht eens mans dan aen die harer kunne geleek, want het benedengedeelte haers kleeds was in de pypen eener

wyde lynwaden broek, die hare beenen omsloot, geborgen; terwyl een zuidwester, haer hoofd dekte. Op den rug droeg zy eene wissen mand, niet slecht gelykende aen de hot der Luxemburgsche krytvrouwen. Aen haren linker arm hing een korf en in de rechter hand hield zy een stok waeraen een soort van schepnet was vastgemaekt. Dora was geheel voor de garnaetvisschery toegetakeld. In de deuropening die de twee vertrekken van elkander scheidde bleef zy staen, en eenigzins verwonderd zegde zy:

- Hoe! grootvader is nog niet terug! waer mag hy nu toch blyven? Hy weet immers wel dat ik naer het strand moet. Verwonderlyk! hy is dat toch niet gewoon! - en zich tot de kinderen wendende, vervolgde zy: - Flipken, kind, pas op uw zusje, ik ga zien waer grootvader blyft. Of neen, loopt gy liever eens spoedig naer het strand, dáér waer de sloepen op anker liggen, en zeg grootvader dat ik op hem wacht om uit te gaen.

Flipken, zoodra hy de woorden zyner moeder had gehoord, kustte zyn zusje op de twee kaekjes, sprong recht en fluisterde!

- Tot seffens, Netje; ik keer spoedig weêr en dan spelen wy voort.

Daerop liep hy, snel als een jonge reebok, de deur uit op zoek naer den gryzen grootvader.

Omtrent een kwaert uers later keerde de knaep werkelyk terug, doch gansch buiten adem.

- Moeder! moeder! - kreet hy, - spoed u! gy moet haestig naer grootvader, aen den hoogen *hill*, hy zit daer by een doode en wacht u!

- Grootvader!... hoogen *hill!*... doode!... sprak de moeder met eene stem die tevens van verwondering en onsteltenis getuigde, - wat wil dit zeggen, kind? Ik hoop toch niet dat het uw vader is?

- Neen, neen, moeder, - haestte zich de knaep te antwoorden, - het is een vreemde. Toen ik aen het strand kwam, vond ik er grootvader niet en de *Zeester* bouwde reeds lang zee. Ik vroeg aen patroon Meynne, die gereed stond om met de *Waterperel* te vertrekken, of hy grootvader niet had gezien en patroon Meynne antwoordde dat grootvader den weg naer den hoogen *hill* was ingeslagen. Daerop ben ik langs dien kant de duinen ingeloopen en toen ik den hoogen *hill* naderde heb ik er waerlyk grootvader zien zitten naest een doode.

- Een doode!... herhaelde Dora.

- Ja een doode, moeder, - hervatte de knaep, - doch grootvader zegde dat gy spoedig tot hem moest komen, want hy gelooft dat de doode nog leeft.

- En kent gy hem? - vroeg de moeder.

- Neen, moeder, neen, ik ken hem niet, - zegde de knaep, - ik geloof dat het een vreemde is, want ik herinner my niet hem ooit te hebben gezien.

Dora, die uit de eerste woorden van den knaep had denken te verstaen dat er Tone, die in het gezelschap van grootvader de hut had verlaten, een ongeval was overkomen, zag zich thans door de uitlegging des knaeps gansch gerustgesteld, doch zy begreep ten zelfden tyde, dat er in de duinen iets was geschied waervoor men hare hulp inriep. Zy haestte zich dan ook dadelyk korf en net ter zyde te leggen, de mand van den rug los te maken, en na zy Flipken met zoete woorden had bevolen op klein Netje te passen, snelde zy zoodra mogelyk de deur uit in de richting van den hoogen *hill.*

Toen zy daer aenkwam, vond zy er werkelyk haren vader die aen den voet des duins geknield zat. Voor hem lag een vreemdeling uitgestrekt ten gronde. Het was een man van omstreeks de vyftig jaer, gekleed als een gegoed landbouwer der streek. Zyn aengezicht was doodsbleek, zyne lippen waren blauw, hy had een diepe wonde

aen het hoofd en zyn aengezicht was met bloed bedekt. Ko Bortels hield het hoofd van den gewonde met de beide handen een weinig opgeheven, ten einde alzoo

te trachten het al te groote bloedverlies te beletten. Daer hy met den rug gekeerd zat naer de zyde langs waer Dora ter plaets was verschenen, stond zy reeds naest hem vooraleer hy haer had bemerkt.

- Wat is dat, vader? - vroeg Dora, - hoe komt gy aen dien man? Is hy dood?

- Ust, Dora! ust! - fluisterde Ko, met halfluide stem, - hy is slechts gewond! daer zoo even heeft hy nog gezucht. Spoedig toegebrachte hulp zou hem misschien nog tot het leven terug kunnen roepen. Zoo gy naer Adinkerke sneldet en den doktor verzocht hier te komen.

- Neen, vader, neen, - antwoordde Dora haestig, - terwyl zy zich ontdeed van haren katoenen onderdoek, er hoeft hier geen uitstel. Reeds is er te veel bloedverlies; indien wy het niet dadelyk trachten te stelpen, dan is het zeker dat de geneesheer hier niets dan een lyk zal vinden.

En onmiddelyk de daed by het woord voegende, bukte zy zich over het lichaem des vreemdelings, en verbond zoo goed mogelyk de gapende wonde. Toen zy dit verricht had, haelde zy de tondeldoos uit haers vaders zak, wierp stael, kei en tondel ter zyde en snelde heen in de richting der zee. Daer schepte zy de doos vol water en keerde er mede naer den hoogen *hill*, waer zy onmiddelyk het voorhoofd en de slapen van den lyder begon te bevochtigen en te wasschen. Veel tyd verliep er vooraleer deze teekens van leven gaf, doch na herhaelde inspanning, trof eindelyk een moeilyk uitgebrachte zucht hunne ooren. Dora en Ko gingen voort met den lyder zoo goed mogelyk te verzorgen tot dat zy er ten leste in gelukten hem de oogen te doen openen. Het was wel is waer een flauwe maer tevens een dankbare blik, men zou gezegd hebben de laetste dankbetuiging eens stervenden aen zyne verzorgers. Nu wilden Dora en haer vader den vreemde optillen en beproeven of zy hem niet konden doen staen; doch nauwelyks had dezes rechter voet den grond geraekt, of een pynelyke kreet ontvlood zyne borst en de beide helpers waren genoodzaekt hem terug tegen den heuvel te leggen.

- Ik vrees, vader, dat hy buiten de wonde aen het hoofd, ook eene breuk aen het been heeft, - sprak Dora, - hoor, die man kan hier toch niet blyven liggen. Weet gy wat wy zullen doen? - vervolgde zy, - ik zal hier blyven om hem te verzorgen, ik ken dit beter dan gy. Loop gy van uwe zyde naer het strand, en verzoek daer de hulp van een paer gezellen. Zy kunnen hem op eene baer naer onze hut brengen. Terwyl loopt gy verder, naer Adinkerke, en verzoekt den geneesheer ten onzent te komen. Zoo is er misschien noch redding voor den ongelukkige. Maer spoed is er noodig, vader. Toeft de doctor lang, dan twyfel ik er aen of hy vindt niets dan een lyk.

De oude Ko scheen het met zyne dochter daeromtrent eens en beloofde dat het aen hem niet zou liggen of de verlangde hulp zou tydig genoeg worden aengebracht, om den lyder te kunnen helpen. Daerop verliet hy de plaets en liep, sneller dan men dit van zyne stramme beenen zou hebben verwacht, over de duinen naer het strand.

Dat Ko zich goed van de aengenomen taek had gekweten bleek spoedig; want weldra verschenen een paer sterke visscherslui met de noodige draegbaer op de plaets des onheils. De gewonde werd met veel omzichtigheid op de baer gelegd en Dora maekte met behulp van haren zuidwester en een gedeelte harer bovenkleeding eene soort van kussen dat zy voorzichtig onder het hoofd des lyders stak. Toen dit gedaen was tilden de twee gezellen de baer omhoog en sloegen, gevolgd van Dora, den weg naer Tone's hut in.

Wanneer Ko en de geneesheer van Adinkerke, omtrent een uer later, de wooning binnentraden, vonden zy den gewonden in Dora's kamer, waer de medelydende vrouw hem haer eigen bed had afgestaen. - Tone's echtgenoote zat er naest en bevochtigde zyne lippen en slapen met helder water, ten einde zynen dorst te lesschen, en hem tot het leven, dat hem gansch ontvloden scheen, terug te brengen.

De doktor naderde het bed en onderzocht de wonde des gekwetsten. Hy bevestigde, wat Dora en haren vader gevreesd hadden, namelyk dat de vreemde eene breuk aen het knoezelbeen had bekomen en zegde dat zyne wonde aen het hoofd zeer gevaerlyk, doch, hy hoopte het, niet doodelyk was. Daerop legde de geneesheer, volgens de regels der kunst een verband op de wonden des hoofds en des beens, verklaerde dat het onmogelyk was den lyder voor als nu te vervoeren, schreef de noodige geneesmiddelen voor en bevool dat men hem nu zou laten rusten en zorg moest dragen dat hy zich zoo weinig mogelyk zou bewegen en dat men hem vooral niet mogt toespreken of met vragen lastig vallen. Ko en Dora beloofden zulks en verzekerden den doktor dat zy voor den lyder de beste zorg zouden dragen en beurtelings naest zyne sponde wilden waken. De geneesheer vertrok met de verzekering dat de gewonde aen geene betere handen kon worden toevertrouwd dan aen die van Ko en Dora.

III.

Den volgenden morgen reeds vroeg kwam de dorpsgeneesheer den gekwetste bezoeken. Dora, die des nachts naest het ziekbed wakend had doorgebragt, zegde dat de lyder goed gerust en niet te veel geklaegd had. De doktor nam het verband van het hoofd, onderzocht nauwkeurig de wonde, legde een nieuw verband en verklaerde dat voor het oogenblik alle gevaer voorby was en hy, indien geen onvoorziene inval den toestand des gekwetsten kwam verergen, voor de volkomen genezing instond. De wonde aen het hoofd zou, dacht hy, na verloop van weinige dagen gansch verheeld zyn; maer de breuk aen het been zou hem langer, denkelyk eenige weken, op het ziekbed gekluisterd houden. De geneesheer opperde daerom het gedacht of het niet raedzaem zou wezen den lyder naer het ziekenhuis over te voeren, daer hy voor de inwooners der hut zeer tot last verstrekte en Dora haer eigen bed, dat zy den gewonden gewillig had afgestaen, moest missen; doch Dora verzette zich hiertegen met kracht en toonde zich, wat de geneesheer ook inbracht, weinig bereid hierin toe te geven.

- Maer, vrouw Brys, - zegde de doktor, - hoe kunt gy u hier tegen zoo hardnekkig verzetten? wat ik u aenraed is voor het welzyn van hem en van u. Gy kunt hem immers niet verzorgen gelyk het behoort; daerby, indien hy hier blyft, stelt gy u bloot aen groote uitgaven. Denk er eens goed opna, Dora. Wat my betreft, ik zal u voor de verzorging niets eischen, maer de apotheker zal u de geneesmiddelen niet onbetaeld medegeven. Ten andere, het is immers toch maer een vreemde.

- Een vreemde is het, mynheer, antwoordde Dora, maer daerom zal hy toch niet min goed verzorgd worden als of hy tot de familie behoorde. Hadden wy hem niet gevonden en verpleegd, hy ware gewis gestorven. Wat de uitgaven betreft, indien de zieke geneest, zal hy het ons, indien hy kan, terug geven. Kan hy het niet, dan hebben wy het om de liefde Gods gedaen; want, al is hy een vreemde, het is een mensch, en alle menschen zyn kinderen van den zelfden God. Wy zyn zeker niet ryk, maer al wat wy bezitten is tot zyn dienst.

- Gy zyt zonderling, vrouw Brys, - begon de doktor.

- Neen mynheer, neen, - onderbrak hem Dora, - zoo zonderling niet dan gy het u wel inbeeldt, - myn echtgenoot is alle dagen op zee, aen de grootste gevaren blootgesteld; indien hy, in het gevaer verkeerende, geene behulpzame hand ontmoette, wat zou er dan van hem en van ons geworden?....

- Welnu, Dora, gy kunt misschien gelyk hebben, - antwoordde de doktor, en hy dacht by zich: de liefde tot den evenmensch zit veel dieper in de herten der armen, dan in die der ryken.

Toen hield hy Dora nog voor, hoe zy den gewonde moest behandelen; gelastte haer, daer hy volkomen rust noodig had, hem met geene vragen lastig te vallen en hem zoo weinig mogelyk toe te laten te spreken. Dora beloofde zyne voorschriften stipt te zullen volgen, waerna hy vertrok.

Elken dag bracht de geneesheer een bezoek in de hut. Elken nacht waekten Ko en Dora beurtelings by den lyder en, dank zy de goede behandeling van den man der kunst en de liefdevolle verheeling der arme visschersfamilie, zyne hoofdwonde genas in weinige dagen. Toen hernieuwde de doktor de vraeg of den vreemde het niet verkieselyk vond naer het ziekenhuis te worden overgebragt. Deze was bereid er in toe te stemmen; doch Dora deed haer uiterste best om hem dit voornemen uit het hoofd te praten en, daer hy zag dat hy haer, die hy zyne redster noemde, zou bedroeven indien hy voor zyne volkomen herstelling de hut verliet, besloot hy te blyven. Alleenlyk besprak hy dat men, daer hy Dora's bed had ingenomen, en het niet meer noodig was dat men den nacht wakend naest zyne sponde doorbracht, een bed voor haer uit het dorp zou doen komen. Dora wilde weigeren, voorgevende dat zy zich wel zou weten te behelpen; doch de vreemdeling wilde hier niet van hooren en verklaerde dat hy, indien zy zyn voorstel afsloeg, geen dag langer in hare wooning zou vertoeven. Dora gaf dus, ofschoon tegen dank, toe.

Zoodra de doktor vertrokken was en Tone's vrouw die hem tot buiten de deur vergezeld had, het vertrek terug betrad, riep hy haer by zich en zegde haer ook haren ouden vader te roepen, en toen zy dit gedaen had verzocht hy beiden naest het bed te gaen zitten. Toen nam hy eene hunner handen in de zyne en bedankte hen voor de goede zorgen waermede zy hem zoo liefderyk verpleegd hadden.

- Ik was een vreemdeling voor u, - sprak hy, - ik was en ben u nog gansch onbekend. Gy hebt my niet gevraegd wie ik was, maer hebt my opgenomen en verpleegd uit liefde tot God en den evenmensch. Zonder u, myne redders, ware ik te midden der eenzame duinen omgekomen. Ik dank u uit het diepste myns herten voor uwe niet te vergelden daed, voor de grenzelooze, christelyke liefde jegens my gepleegd. Nu ben ik u ook, met myn dank, de bekentenis myns naems schuldig, alsook hoe het kwam dat gy my gewond in de duinen hebt aengetroffen: Luistert dan:

- Myn naem is Liebert Vrolik, ik ben een welstellend pachter en bewoon een dorp in de nabyheid van het fransch stadje Duinkerke. Ik had een broeder die de vlaemsche zeehaven Oostende bewoonde en er over eenige maenden overleed. Daer ik zyn eenige erfgenaem ben, was ik daerheen geroepen ten einde in bezit te worden gesteld van het bedrag zyner nalatenschap. Ik had den oproep van den notaris met het regelen der nalatenschap beantwoord, en na een paer dagen in de vlaemsche stad te hebben doorgebracht, werd ik door dien ambtenaer in het bezit gesteld der som die my toe kwam. Daer ik nu niets meer in die plaets te verrichten had, besloot ik zoodra mogelyk

de terugreize te doen, en om nog den zelfden dag myne wooning te kunnen bereiken, vertrok ik den volgenden morgen, of liever de volgende nacht; want nog was de zon aen de Oosterkimme niet zichtbaer. Ik had, ten einde niet alleen te reizen in de eenzame duinen, daer ik veel geld en waerden by my had, een my aenbevolen gids, die my den kortsten weg aenduidde en myne kleine valies hielp dragen, medegenomen. In de nabyheid van Nieupoort gekomen, betaelde ik myn leidsman, die my de valies ter hand stelde en terug naer Oostende keerde, terwyl ik alleen den weg door de duinen voortzette.

Alles ging goed en niets deed my voorzien dat ik weldra het slachtoffer zou worden van een zoo veraderlyken als misdadigen aenslag. Toen ik de plaets naderde waer gy my hebt gevonden, en waervan ik zonder uwe tydige hulp niet levend zou zyn terug gekeerd, ontwaerde ik in de verte een man die over de duinen liep en my van eerst af als zeer bedenkelyk voorkwan. Behalve dat hy een dikken stok in de hand hield, keerde hy het hoofd steeds links en rechts als of hy zich verzekeren wilde, dat er niemand in de nabyheid was. Geheel zyne houding boezemde my schrik in, want alles deed zien dat hy niet recht in zyne schoenen liep. Ik was dus verwittigd en hield my op eenen aenval voorbereid. Doch, wat zou ik doen om my te verdedigen? de man met het rampvoorspellend uitzicht was gewapend en ik... ik had niets om my te verdedigen. Terwyl ik daeraen dacht, waren wy elkander allengs genaderd. Nog slechts een paer stappen verwyderde ons van elkander. Toen sprong hy vooruit, verhief den stok dien hy in de rechterhand hield en greep met de linker naer myne valies. Ik sprong achteruit, om den slag van den stok op het hoofd te vermyden, en wilde om hulp schreeuwen, doch ten zelfden tyde kwam de stok omlaeg, ik ontving den slag op het rechterbeen; in plaets van een luiden hulpkreet slaekte ik een pynelyk geschrei en ik viel plotseling ten gronde. Ik had den moed nog tot den booswicht op te zien. Nog eens hield hy den stok omhoog en eer ik den tyd had hem te smeeken my toch het leven te laten, ontving ik een tweeden slag en dit mael op het hoofd. De slag was zoo hard dat hy my dadelyk bedwelmde. Wat er verder is geschied weet ik niet...

- En gy zegt dat gy eene valies by u had toen de booswicht u aenrandde? - vroeg de oude Ko, - Hemel! hoe alles zich schikt.

De vreemdeling en Dora, die den zin van Ko's woorden niet begrepen, bezagen hem met nieuwsgierige blikken, waerop deze spoedig antwoordde.

- Ja, ja, bezie my maer, die dief uwer valies, uw moordenaer, want ik mag hem zoo wel noemen, daer het zyne schuld niet is dat gy u nog tusschen de levenden moogt verheugen, is gekend. Er is iemand die hem over den hoogen *hill* met het voorwerp zyner misdaed heeft zien vlugten.

- Hoe! - riep Liebert Vrolik verwonderd uit, - hoe! er was iemand in de nabyheid toen de misdaed werd gepleegd?

- Maer, nu ik er aen denk, vader, - vroeg Dora, gy zyt het misschien die hem hebt zien vluchten.

- Ik niet, antwoordde Ko, - maer....

- Maer hoe kwaemt gy dan toch aen die gedachten om van het strand naer den hoogen *hill* te gaen?

- Indien Tone hier was, - sprak de gryzaerd - die zou u meer kunnen zeggen. Denkelyk kent hy den misdadige. Hy is het die hem heeft gezien.

- En hy heeft hem u niet genoemd?

- Niet heel en al, en daer ik het niet juist weet, denk ik het beter om geene valsche vermoedens op te wekken, te zwygen tot dat Tone wederkeert. Nog eenige dagen geduld slechts en de misdadige zal gevat en gestraft worden.

Nu vertelde de oude Ko de woorden die hy den dag van Tone's vertrek uit dezes monds had gehoord, doch voorzichtigheidshalve verzweeg hy den naem dien hy hem had hooren uitspreken, ten einde niet op een bloot vermoeden misschien eene gewigtige beschuldiging op het hoofd eens onpligtigen te laden. De vreemdeling, van zynen kant, verklaerde hoe de misdadige hem in zyne overyling wel het valies met een paer duizend franks alsook zyn gouden zakuerwerk had ontstolen, maer hem toch had vergeten te betasten en hem daerdoor in bezit had gelaten van het beste deel zyns schats dat in bankpapier bestond dat hy in eene brieventesch, die hy in den binnenzak zyns kleeds droeg, had geborgen. Daerby verklaerde hy dat hy het zich aen niets wilde laten ontbreken en hy, zoo lang tot Tone terug was, in al de uitgaven van het huishouden wilde voorzien.

Op dit oogenblik kwamen Flipken en Netje juichend en zingend de hut binnen gestormd.

- Moeder, grootvader, wy zyn ryk! schatryk! - riep de knaep terwyl hy te midden van het vertrek stond te dansen.

- Ryk, kind! - vroeg Dora, - wat vertelt gy toch?

- Ryk, moeder, ryk! - herhaelde Netjen en zy begon even als haer broertje te dansen dat het eene vreugd was om zien.

- Maer wat hebt gy toch beiden? - vroeg de moeder eenigzins streng; - ik geloof dat gy bezig zyt met het hoofd te verliezen.

Nu trad de knaep nader, opende de hand en liet drie goudstukken zien.

- En van waer komt dit geld? - vroeg de moeder.

- Gevonden! sprak Netje, - gevonden! Is het nu niet waer dat wy ryk zyn?

- Maer waer toch? spreek spoedig.

- Hum, - zegde de knaep, ik was met zusje naer het strand gegaen om zeeschelpen te zoeken, zoo als gy weet. Toen wy moede gezocht waren, liepen wy langs de duinen tot aen den hoogen *hill*; wy klommen op het top des duins en lieten ons er van boven afrollen, een mael, twee mael, dry mael en dan nog al meer. Toen wy moede gerold waren legden wy ons te rusten aen den voet van den *hill.* Eensklaps zag Netje iets blinken. Zy liep er naer toe en raepte het op, het was een goudstuk. Zy liet het my zien; ik liep tot haer en, ik ook, ik zag iets glinsteren in het zand. Ik bukte my: het was een tweede goudstuk. Wy zochten beide of er nog iets dergelyks verloren was en ik vond een derde stuk. Maer wat wy vervolgens nog zochten, toch vonden wy niets meer. Zeg, is het nu niet waer dat wy ryk zyn?

- Zonderling! - sprak de vreemde, - aen den voet van den zelfden *hill* waer ik bestolen werd. Ik zou haest denken dat dit geld voortkomt van hetgene my ontstolen is en toch is dit niet goed mogelyk daer ik geen ander goud by my had dan hetgene in het valies was opgesloten, en dit was goed dicht. Zou de dief het op den oogenblik der misdaed hebben geopend en het vervolgens misschien hebben weggeworpen? Maer, dan zou men het ledige valies hebben moeten terug vinden.

- Ik verzeker u, - onderbrak Ko de bedenkingen des vreemdelings, - dat de dief met het valies over den *hill* is gevlucht, Tone heeft het met eigen oogen gezien.

- Hoort, kinderen, - sprak Liebert Vrolik, - geeft het geld aen uwe moeder, het is voor u; zeg aen niemand dat gy dit gevonden hebt. - En zich tot Dora en Ko wendende, voegde hy er by: - het best van al is te wachten tot dat Tone terugkeert.

- Dat is het best, zoo als gy zegt, - sprak grootvader, - wees er zeker van, dan zal zich alles ophelderen.

Er werd nu over het voorval niet meer in de hut gesproken; doch elk van zyne zyde brak zich het hoofd om het zonderling raedsel op te lossen.

IV.

Er heerschte eene droeve stemming binnen de hut in de duinen. Tone had, by zyn vertrek, gezegd dat de *Zeester* twelf of hoogstens veertien dagen zou hebben uitgebleven. Reeds dry weken waren verloopen sinds hare afvaert en nog was zy niet terug; zelfs hadden andere sloepen, die later de reede verlaten hadden en reeds terug gekeerd waren, haer nergens gepraeid. Dat dit ongewoon lang wegblyven Dora en Ko zeer verontrustte, behoef ik nauwelyks te zeggen. Dora bad dagelyks voor het behoud haers mans en deed ook elken morgend en avond hare kinderen voor het plaesteren Mariabeeld, dat op het plankje tegen de schouw stond, nederknielen, om door de tusschenkomst der moedermaegd bescherming by God voor hunnen vader af te smeeken. Die toevlucht tot de moeder der bedrukten deed telkens nieuwe hoop in haer hert dalen en verwekte ook telkenmale haren wrangen zielenangst. Doch, daer zy in den loop des dags, niet de minste tyding van den afwezige ontving, ontvlood haer weêr alle hoop, en gaf zy zich over aen allerhande treurige gissingen, en zy beeldde zich in dat zy haren echtgenoot nimmer zou wederzien. Des nachts sloot zy de oogen niet, zy dacht steeds aen Tone. Daerby kwam zich nu voegen het onverwacht voorval dat den gewonden vreemdeling in hare hut had gebracht. Zy dacht aen het valies, en het goud dat het bevatte, aen de goudstukken die door de kinderen aen den hoogen *hill* waren opgeraept en aen het niet terug vinden van het valies. Dan herinnerde zy zich ook dat haren vader had gezegd dat Tone den boosdoener kende en hy by zyne terugkomst alles zou ophelderen. Zy dacht er ook op na, dat het haer vader was die het eerst den gewonde in de duinen had gevonden. Daerop beeldde zy zich in dat Tone zelf misschien de misdaed had begaen en zich door de vlucht aen de hem wachtende straf had onttrokken. Daer haer vader den naem van den misdadige had verzwegen, werd zy in dit gedacht nog versterkt, en zy verbeeldde zich dat hy dit slechts deed, niet zoo als hy zegde om geene vermoedens op eenen onplichtige te laden, maer om den waren plichtigen aen het gerecht te onttrekken en alzoo zyne en hare eer niet te bezoedelen. - En wie weet of vader zyn medeplichtige niet is! - dacht zy verder; doch neen,.... neen, dit is onmogelyk.... zy zyn te deugdzaem, en deugdzame lieden worden niet op eens booswichten. - Zy zocht dit gedacht uit haren geest te verbannen, en toch dacht zy - ik zal Tone nimmer wederzien! - En toch weende zy bitter. Zoo had zy den nacht doorgebracht.

De morgen kwam aen. Zoo als elken dag bad Dora den hemel bescherming af voor het behoud van haren echtgenoot en het gebed verlichtte nogmaels den angst die haer op het herte woog. Toen gaf zy zich even als elken morgen aen hare huiselyke bezigheden over. Wanneer het ontbyt klaer was, bracht zy den bedlegerigen vreemdeling zyn deel, waerna zy zich met grootvader en de kinderen aen tafel zette. Toen het ontbyt genuttigd was, werden de kinderen gewasschen en gekleed en zy kregen verlof om langs het strand schelpen te zoeken en in de duinen

te gaen spelen. Zoodra het knaepken en zyn zusje de wooning hadden verlaten, sloot zy de deur van het vertrek waerin Liebert Vrolik te bed lag en verzocht haren vader om een onderhoud. Toen deze haer had geantwoord dat hy daertoe bereid was, schouwde zy hem op eene zonderlinge wyze in de oogen en vroeg hem:

- Zeg eens, vader, komt het u niet vreemd voor, dat Tone zoo lang uitblyft?

- Zeer vreemd, inderdaed! - antwoordde Ko, op eene wyze als of hy het gesprek zocht te ontvluchten.

- Niet waer? - ging Dora voort, - ik heb er den ganschen nacht op nagedacht, en het schynt my toe of wy hem nooit meer zullen wederzien.

- Maer, Dora, wat is dat nu voor een gek gedacht? - vroeg de ouderling, - omdat Tone wat langer wegblyft dan hy het dacht, gaet gy u seffens inbeelden dat er hem iets noodlottigs is gebeurd. Gy weet immers wel dat zeelieden by hun vertrek niet altoos juist kunnen berekenen wanneer zy zullen terugkeeren. Daerom moet gy u niet inbeelden dat hem een ongeluk is overkomen.

- Ik beeld my niets in, vader, - sprak Dora, - maer ik gevoel het maer al te wel hier binnen, - en zy legde zich de hand op het hart, - dat er ons iets rampspoedigs boven het hoofd hangt. Hoe kwam het toch, zeg my, dat gy het juist waert die den gewonde aen den voet van den hoogen *hill* hebt aengetroffen.

- Wat is dit nu voor eene vraeg, Dora? - zegde de oude Ko eenigzins verbaesd, - ik of een ander, wat doet dit ter zake?

- Maer juist gy? - hernam Dora.

- Omdat ik er uit nieuwsgierigheid was heen gegaen.

- Maer waerom toch? de hooge *hill* ligt in de tegenovergestelde richting onzer wooning.

- Uit nieuwsgierigheid, zeg ik u. Heb ik u niet reeds gezegd dat Tone een man met een valies over den hoogen *hill* had zien vluchten, en....

- En wie was die man? - onderbrak Dora haer vader.

- Dit mag of kan ik u niet zeggen, antwoordde Ko heel bedaerd.

- Gy moogt of kunt dit niet zeggen, - sprak Dora, nogmaels den ouderling strak in de oogen sturende, - ik geloof u; doch ik vermoed dat ik zoo wel als gy en Tone den waren misdadige ken.

- En wie verdenkt gy? - vroeg Ko.

Dora zweeg en beefde.

- Wien? - herhaelde haer vader, - Spreek!

Eene traen glinsterde in de oogen der vischersvrouw, en zy prevelde met stille nauw hoorbare stem:

- Tone.

Ko Bortels verhief zich in gansch zyne lengte, greep haer koortsig by den arm en vroeg.

- Wat naem hebt gy daer genoemd ongelukkige?

- Niet waer, Tone is gevlucht? - sprak Dora huiverend, - en gy zyt, toen gy hem veilig wist, naer de duinen terug gekeerd om zyn arm slagtoffer te redden.

- Zwyg, - bromde de oude Ko, - Dora ik gebied u te zwygen. Ik dacht dat gy Tone, den besten jongen ter wereld, beter kendet dan hem, gy zyne vrouw, van eene zulke laffe misdaed te durven verdenken. Tone is met de *Zeester* vertrokken; ik zelf, zoo gy weet, heb hem tot daer uitgeleide gedaen. De smert van zyn lang uitblyven moet u het hoofd op den hol gebracht hebben om zulke vermoedens te durven uitspreken.

Gy, ten minste, zoudt de laetste moeten zyn hem zulke laffe daed te durven toeschryven.

- Inderdaed... gy hebt gelyk, vader... - stamelde Dora, - de angst... de smert... de wanhoop... ik weet inderdaed niet wat er my heeft toegebragt.

- Welnu, wees bedaerd, Dora, - zegde de grysaerd op eenigzins goedigen toon, - gy vreest dat er aen Tone een ongeluk is gebeurd en dat gy hem nooit meer zult wederzien; ik, integendeel, heb een voorgevoel dat my zegt dat wy hem weldra in de armen zullen drukken en omhelzen. Zet u die zotte gedachte uit het hoofd en, zie, om u er in te helpen, wil ik u zeggen wie Tone heeft denken te herkennen in den drager van het gestolene valies; maer beloof my er niemand van te spreken.

- Wien? - vroeg Dora nieuwsgierig.

- Belooft gy de geheimhouding tot Tone terug is?

Dora knikte toestemmend.

- Hy noemde my slechts zyn voornaem.

- En die was?

- Kees.

- Ik weet genoeg, - zegde Dora, - het is Kees Ravys, de strandlooper, myn voorgevoel zegt het my; Ravys is een slechte kerel.

- Alweder overyling, Dora. - vermaende haer Ko.

- Daerenboven, ik heb hem reeds een paer malen in de omstreken van den hoogen *hill* zien rondslenteren, en telkenmale keerde hy het hoofd links en rechts als of hy vreesde te worden gezien.

- Gy kunt gelyk hebben, Dora, maer wy moeten zwygen tot Tone terug keert, wy mogen door onze schuld op niemand valsche vermoedens laden....

- En wat meer zegt, - onderbrak hem Dora, - voor de misdaed, kwam hy elken dag voorby onze wooning; iedereen in de Panne weet dat wy een gewonde hebben ingenomen; ook hy weet het, en sinds dien tyd hebben wy hem langs hier niet meer te zien gekregen; hy vermydt zorgvuldig ons huis.

De oude Ko stemde met Dora in, dat ook hy den strandlooper vermoedde de dader te zyn van de mislukte moord en den gepleegden diefstal; doch hy bad nog eens er aen niemand hoegenaemd, voorzichtigheidshalve, van te spreken. Dora stemde in het verlangen haers vaders, ofschoon met tegenzin, toe - want zy dacht het beter den verdachte maer dadelyk by het gerecht aen te klagen, - en uitte nogmaels de vrees dat er met de sloep van Tone iets rampspoedigs was gebeurd. De oude Ko, ofschoon hieromtrent niet al te gerust gesteld, trachtte haer moed in te spreken en beloofde haer, in den loop van den dag, eens tot aen het strand te wandelen ten einde te hooren of men niets aengaende de *Zeester* had vernomen.

Dora's vader hield woord. In den namiddag ging hy naer het strand en slechts tegen het vallen van den avond keerde hy huiswaerts. Hy zag er in het geheel niet opgeruimd uit en zette zich sprakeloos in eenen hoek neder. Dora, die zyne droeve stemming bemerkte, ging tot hem, legde hare hand op een zyner schouders, en vroeg.

- Welnu, vader! zeg, wat hebt gy vernomen?

- Niets, - luidde het antwoord van Ko.

- Niets! - herhaelde Dora, - vader, gy bedriegt my; gy verzwygt my iets.

- Ja toch, - hernam de grysaerd met bevende stem, - de *Waterperel*, patroon Meynne, is uit zee teruggekeerd.

- En...

- Hy heeft de *Zeester* nergens ontmoet; maer...

- Maer...

- De manschap der *Waterperel* heeft in zee eenig zeilwerk en de voorplecht der *Zeester* opgevischt.

- God, God! ik heb het gedacht, - kreet Dora, - Tone is verloren! Ik zal hem nooit meer wederzien! de zee is zyn graf!

En de arme vrouw borst in luide snikken los. Ko Bortels deed al wat mogelyk was om Dora op te beuren; hy wilde haer valsche hoop doen tegenblinken; doch zyn eigen hert was te vol om daerin te gelukken en weldra deelde hy mede in de tranen zyner dochter.

Des anderendags spoelde de zee een lyk op het strand; het was dit van een der gezellen der *Zeester*. Dit voorval versterkte de gedachte van het ongelukkig gezin, dat de sloep waerop Tone als gezel had gevaren met man en muis was vergaen, en toen Dora Flipken en Netje bedroefd in hun hoekje by elkander zag zitten, prevelde zy met het hert vol droeve wanhoop.

- Arme, arme vaderlooze weezen!

V.

Omtrent twee maenden waren verloopen sedert de ontmoeting van Ko Bortels met Liebert Vrolik. Dank aen de goede behandeling des doktors en de liefdevolle verzorging van Dora, was de genezing des vreemdelings tot zoo verre gevorderd dat het hem gelukt was, niet alleen het ziekbed te verlaten maer ook op den arm leunend van Ko, wel is waer een weinig trekkebeenend, langs de duinen te kunnen wandelen. Liebert Vrolik zou nu weldra de hut in de duinen kunnen verlaten om zich naer zyne eigen wooning te begeven. Wat ging er nu van Dora en haer huisgezin geworden? Want Tone was nog niet terug gekeerd. Verre van hem te mogen wederzien, had men zelfs niet het minste woord omtrent hem of de *Zeester* vernomen. Dat er dus, zonder de edelmoedige tusschenkomst, van den door Dora en Ko geredden reiziger sinds lang de diepste armoede in de kleine wooning zou hebben geheerscht is ontegenzeggelyk. Tot nu toe waren zy hier voor gevrywaerd gebleven. Maer Liebert Vrolik eens henen, dan toch zou het immers onmogelyk worden dat Dora met de opbrengst der garnaetvangst en met het weinig dat Ko verdienen kon, door van den vroegen morgen tot den laten avond netten te knoopen, in de noodwendigheden van het huishouden kon voorzien. Meer dan eens had Dora hierop by zichzelve nagedacht en het eenige antwoord op deze vraeg dat zy had gevonden, luidde:

- Weldra zal myn lichaem op het kerkhof rusten en myne ziel zal met die van Tone vereenigd zyn.

- En vader, en de kinderen? - vroeg zy zich nogmaels af.

- Vader, - luidde het antwoord, - misschien eindigt hy zyn leven nog in het bedelaersgesticht, en de kinderen worden in het weeshuis opgenomen. Arme oude man! arme weezen!.

Op zulke stonden sloeg zy zich de handen voor het aengezicht en de tranen stroomden vry over hare wangen.

Eens, dat zy zich, misschien voor de twintigste mael, de zelfde vraeg had gedaen en deze wat luider had beantwoord dan zy het plag, antwoordde iemand die zy niet had bemerkt, daer zy zich alleen in het vertrek waende.

- Dora, gy laet u door rampzalige gedachten overmeesteren. Waerom denkt gy het ergste? Ware het niet beter te betrouwen op de goddelyke Alvoorzienigheid? Hy die mildelyk zorgt voor al wat ademt en leeft, zal ook, wees er zeker van, u of uw huisgezin niet vergeten.

- Vergeef my, mynheer Vrolik, - sprak nu Dora, die de stem des sprekers had herkend, - vergeef my, dat ik my door myne noodlottige inbeelding liet medeslepen. Gy herrinnert my myne pligt. Ik moet en zal arbeiden zoo veel ik kan en God, ja ik voel het, zal het overige doen.

Liebert Vrolik sprak nog eenige bemoedigende woorden om de ongelukkige Dora op te beuren. Hy deed dit op zulke deelnemende wyze dat hy er ten deele in gelukte. Nu kondigde hy haer aen dat hy voornemens was haer binnen een paer dagen te verlaten om in zyn dorp zyne vroegere levenswyze te hernemen; doch alvorens van de Panne, misschien voor altoos, afscheid te nemen, verlangde hy volgeerne eens naer Adinkerke te wandelen, waer hy zich herrinnerde eene oude kennis te hebben, die hy nu eens wilde bezoeken. Hy vroeg dan aen Dora of het hem toegelaten was in den namiddag in het gezelschap van haer knaepken er heen te wandelen. Dora antwoordde, dat niet haer knaepken, maer haer vader, hem er heen zou leiden, daer hy dan, terwyl hy nog moeilyk te been was, op dezes arm zou kunnen steunen en zich alzoo minder zou vermoeijen. De heer Vrolik nam dit aenbod gretig aen en, zich verwyderend, troostte hy haer nogmaels met de woorden:

- Heb goeden moed, Dora! heb goeden moed, en denk dat God die my door uwe tusschenkomst het leven heeft gered, ook myne redster niet ongetroost zal laten. Wel is waer hebt gy van Tone niets meer vernomen, maer toch ontbreekt u ook de stellige verzekering dat hy in de golven is omgekomen. Misschien ziet gy hem nog wel weder.

De visschersvrouw sprak geen woord, maer schudde droevig het hoofd. Liebert Vrolik liet haer thans alleen met hare weinig bemoedigende gedachten en verliet de hut om eene poos langs de duinen in de koesterende zonnestralen te wandelen.

Des namiddags trok hy, met de rechterhand op een stok steunend en met de linker op den arm van den ouden Ko, naer Adinkerke. Des avonds was hy in de hut terug. Wat had hy in het dorp verricht? Dit wist de ouden nettenknooper niet te zeggen, want na langen tyd het dorp op en neder te hebben gewandeld, en alle de huizen zorgvuldig te hebben bekeken als of de vreemdeling iemand zocht die hy niet vinden kon, waren zy te saêm in eene herberg getreden. Liebert Vrolik had Ko verzocht dáér op hem te wachten, was vervolgens heen gegaen, en werkelyk, omtrent eene uer later teruggekeerd, zonder hem echter mede te deelen wat hy had uitgericht. Toen had hy het gelag betaeld en beide waren teruggekeerd naer de hut in de duinen. Wie was de oude kennis die Liebert Vrolik in Adinkerke had bezocht? Hy had het niet gezegd. Het was dus een geheim, zoowel voor Dora als voor Ko. Het was een geheim voor allen.

VI.

- Dora Brys, en ook gy, Ko Bortels, doet my heden het genoegen u met uw zondagpak te tooijen, - riep Liebert Vrolik op eenigzins opgeruimden toon, toen hy des

anderendags morgens had ontbeten; - gy moet my heden naer Adinkerke vergezellen; ik wil u daer iemand voorstellen.

Dora wilde opwerpingen maken. Zy sprak van lieden die zy niet kende, van de onmogelykheid de kinderen alleen te huis te laten, en nog meer dergelyke uitvluchten; doch de heer Vrolik wist het alles zoo goed

te bepraten, dat zy moest eindigen met in zyn verlangen toe te stemmen. Op hare vraeg by wien hy haer wilde inleiden en tot wat doel, wilde hy echter niet antwoorden. De kinderen konden medegaen, zegde hy, en dit was genoeg. Dora had den man dien haer het leven schuldig was, lief gekregen; er was in haer hert voor hem een zwak ontstaen, zoo als het doorgaens het geval is met lieden die iemand van eenen gewissen dood hebben bevryd. Zy had reeds zoo veel voor hem gedaen, ook dit, misschien de laetste dienst, kon zy hem nu niet weigeren.

Eene uer later wandelde de heer Liebert Vrolik in het gezelschap van heel het gezin naer Adinkerke. Onderwege vertelde hy Dora dat hy den vorigen dag, toen hy met Ko van het dorp terug keerde, in de duinen den man had ontmoet die hem zyne valies had ontstolen en gepoogd had hem te vermoorden. De booswicht moest insgelyks hem, zyn slachtoffer, hebben herkend; want niet zoodra had hy hem bemerkt, of hy had gesidderd uit al zyne leden, had ylings rechts ommekeer gemaekt en was daerop schielyk achter de duinen verdwenen.

- Waeraen hebt gy hem herkend? - vroeg Ko.

- Hy droeg de zelfde kleeding als den dag der misdaed, - antwoordde de heer Vrolik, - ten andere, zyne wezenstrekken staen my duidelyk genoeg voor, om ze nooit uit het geheugen te verliezen.

- En het is daerom wellicht, - sprak Dora, - dat gy ons hebt verzocht u naer Adinkerke te willen volgen? Gy zyt voornemens hem by het gerecht aen te klagen en wilt ons tegen hem doen getuigen. Maer bedenk, heer Vrolik, dat dit voor ons geene gemakkelyke zaek is! Wy hebben wel vermoedens, doch den aenslag op u leven hebben wy niet zien plegen.

De vreemdeling schudde ontkennend het hoofd en zegde:

- Neen, neen, daerom is het niet; onze wandeling heeft een gansch ander doel.

- Ware Tone hier, - voegde Dora er diep zuchtend by, - maer... neen daerop mogen wy niet meer rekenen... Tone komt stellig nimmer terug.

- God is almachtig, vrouw Brys, - troostte Liebert de arme visschersvrouw, - en zoo lang er leven is mag men de hoop niet opgeven!

- Gy zegt het wel, - zuchtte nogmaels Dora, - zoo lang er leven is! Doch Tone leeft niet meer.

- Hoe weet gy dit? - hernam de vreemdeling, - hebt gy stellige bewyzen zyner dood?

Dora liet het hoofd op de borst hellen en stapte zwygend voort.

- Zoo lang gy geene stellige bewyzen daeromtrent hebt, - vervolgde Liebert, - moogt gy ook niet wanhopen.

- Neen, - voegde Ko er by, - dit mogen wy niet. Onze droefheid kunnen wy wel is waer niet matigen; doch alle hoop mogen wy niet opgeven. Het is immers nog al meer gebeurd dat arme zeevaerders, die men sedert lang door de zee waende ingezwolgen, eenklaps terug keerden. Wat eens geschiedde kan nog geschieden.

- Gy zegt het wel, - sprak Liebert troostend, - dat den moed u dus niet ontzinke! gedenk dat de hoop de schoonste zonnestraal is die het menschelyk hert kan verlichten en verwarmen.

- Gave het de hemel dat hy spoedig terug kwame, - murmelde Dora; - ik ginge blootvoets naer *Onze Heeres Huizeken*, by Nieupoort, en ik ontstake er voor het beeld van den gekruisten Zaligmaker, de grootste waskeers die er in de stad te vinden ware.

- En ik zou u vergezellen en er biddend den Heere danken voor zyne onnoembare weldaed, - voegde Ko er zuchtend by.

Liebert Vrolik, bemerkende dat het onderhoud eene stemming had genomen die hy niet wenschte, vond het geraedzaem het gesprek af te breken en stapte nu sprakeloos naest Ko en Dora. De kinderen die niet bewust waren van hetgeen in de herten hunner moeder en grootvader omging, liepen bly juichend vooruit, want in hunne zondagkleêren met moeder en grootvader mede naer het dorp te mogen gaen, scheen hen een gansch feest, eene ware kermis. Toen zy reeds een goed eind vooruit waren, riep Liebert hen achterna, en daer zy den vreemdeling hadden leeren liefhebben keerden zy spoedig terug naest zyne zyde. Deze beloofde hen dan allerhande speelgoed en lekker, en zyne beloften werkten op de herten der kleinen als of hen al de schatten der wereld waren voor het oog getooverd. Zy vatten den vreemden heer by de handen, dansten en juichten als kleine dwazen, om een oogenblik later zyne handen weder los te laten en op nieuw zingend vooruit te schieten. De droefheid der moeder en de vreugde der kinderen vormden een wreed en scherp kontrast, dat niemand zoo zeer kon beseffen dan Dora. Het vlymde haer als een mes door het hert. Wel had zy de kinderen willen doen bedaren, maer zy gevoelde dat zy de vreugde dier jonge herten niet mogt beletten.

Zoo kwamen de wandelaers te Adinkerke aen. Toen zy omtrent te midden der groote dorpstraet waren, hield Liebert Vrolik voor een net huisje met twee verdiepen, en dat onbewoond scheen, daer de deur en luiken gesloten waren, stil, haelde een sleutel uit den binnenzak zyns kleeds, en zegde:

- Eindelyk zyn wy er.

Daerop stak hy den sleutel op het slot, opende de deur en verzocht Dora en Ko om binnen te treden, terwyl hy met de kinderen aen de hand volgde. De visschersvrouw en de oude grootvader traden werktuigelyk het huis binnen; zy waren onbewust van hetgeen er ging geschieden. Toen allen binnen waren, opende de heer Vrolik de luiken en nu zagen Dora en Ko dat zy zich in een schoonen en voor een dorp tamelyken grooten kruidenierswinkel bevonden. De vreemdeling leidde Dora en Ko gansch het huis, onder en boven, rond. De arme visscherluî bewonderden de fraeije meubelen die het huis versierden en verklaerden vry uit dat zy nooit iets zoo ryk hadden gezien. Vervolgens vergezelde hy hen in den moestuin, achter het huis, en toen zy allen goed hadden afgezien, verzocht hy hen terug te willen binnen keeren. Mynheer Vrolik bracht hen toen in de kamer achter den winkel, zette dry stoelen aen de ronde met een groen tapyt overdekte tafel, nam een der stoelen voor zich en verzocht Dora en Ko op de anderen plaets te nemen. Deze bezagen elkander met klimmende verwondering en schenen een oogenblik te aerzelen; doch op het herhaeld verzoek des vreemdelings, namen zy plaets. Nauwelyks zaten zy neder of Liebert Vrolik vroeg hen:

- Wel nu, zeg my eens, hoe vindt gy dit huisje?
- Moei! zeer moei! - klonk het antwoord te gelyk uit den mond van Dora en Ko.
- Rechtzinnig! - hernam de vreemdeling.
- Het is eene rykemans wooning, - zegde grootvader.
- Met een heerlyken tuin er achter, - voegde Dora er by.
- Nu, dan ben ik recht te vrede, - sprak de heer Vrolik, - en dan....
- Blyft gy hier woonen, niet waer? - vroeg Dora glimlachend, als wilde zy hem doen zien dat zy zyn geheim kende.

- Byna geraden! - zegde de vreemdeling, - behalve eene lichte wyziging. Er blyft hier iemand onzer woonen, doch ik ben het niet.

Dora bezag beurtelings den vreemdeling en Ko, doch er kwam haer geen woord over de lippen. Men zou gezegd hebben dat zy met eene volkomen stomheid was geslagen.

- Deze winkel was over te nemen, - vervolgde de heer Vrolik, - en het huisje was te koop. Ik ben gisteren met den eigenaer van het huis en den inboedel overeen gekomen, heb dan den notaris van het dorp een kontrakt doen opmaken in uwen naem en thans behoort u het alles in eigendom toe.

- Maer, mynheer, waeraen hebben wy zulks verdient? - waegde Dora te vragen.

De vreemdeling overhandigde haer de kwytbrieven en koopakt terwyl hy zegde:

- Hoe! gy durft my vragen waeraen gy dit hebt verdient? Zyt gy dan vergeten dat gy my het leven hebt gered? Zonder uwe tydige tusschenkomst, ware ik te midden der barre duinen omgekomen.

- Maer een ander had dit even goed kunnen doen dan wy.

- Gy hebt my verzorgd en verpleegd alsof ik tot uw gezin behoorde; daerenboven hebt gy een gedeelte myner fortuin, die ik in bankpapier by my droeg gered. Indien minder nauwgezette lieden my hadden vinden liggen, gewis hadden zy er my van beroofd en my aen myn lot overgelaten.

- Het is te veel, veel te veel! - prevelde Dora binnensmonds, niet wetende hoe hare herkentelykheid uit te drukken.

- Het is in verre na niet genoeg, - sprak de vreemdeling; - ik ben u het behoud myns levens verschuldigd en ik sta u slechts een klein gedeelte myner fortuin af. Ik zeg nog eens, het is niet half genoeg.

Dora en Ko wisten niet hoe hunne dankbaerheid uit te drukken; zy vatten de handen des vreemdelings in de hunnen, vielen voor hem op de knieën en weenden warme tranen van aendoening. De vreemdeling om een einde te maken aen het tooneel waerin hy den voornaemsten rol speelde, hief ze van den grond op en sprak:

- Daer gy nu ten uwent zyt en hier meer ruimte hebt dan in het kleine huis in de duinen, zou ik u raden slechts hier te blyven. Wat gy ginder bezit, en zeker is het niet veel, kunt gy morgen of overmorgen laten halen.

De kinderen by het hooren dezer woorden, dansten, juichten, klapten in de handen en riepen met blyde stem:

- Och! ja, moeder! ja, laet ons hier in het schoone huis blyven woonen.

Doch Dora legde de hand op het hert en sprak:

- Het is my hier binnen zoo gejaegd! Ik dank u, mynheer! ik dank u duizendmael voor uwe edelmoedige handelwyze. Doch er is iets, ik weet niet wat, iets sterker dan mynen wil, iets dat het my niet mogelyk is uit te leggen, dat my naer de duinen dryft. Nog een nacht in de kleine hut doorgebracht en dan... Welnu dan zullen wy hier komen woonen, en er elken avond bidden voor den edelmoedigen man, die ons voor de armoede heeft gevrywaerd.

- Zoo als gy verkiest, - zegde Liebert Vrolik, - ik wil u heel en gansch meester laten. Ook ik zal nooit vergeten wat gy eens voor my hebt gedaen.

Daerop sloot hy de vensterluiken weêr dicht en allen verlieten het schoone huis, de kinderen wel is waer met hangende lip en zichtbaren tegenzin, doch toen de vreemdeling hen had gezegd dat hy nu voor hen in het dorp ging speelgoed en lekker koopen, kregen zy hunne vroegere vrolykheid terug. Toen ook de deur gesloten was,

overhandigde mynheer Liebert Vrolik den sleutel aen de nieuwe eigenares, en allen sloegen, thans opgeruimder dan by hunne komst, den weg naer de duinen in.

VII.

- Hemel! de geest van Tone! - Kreet Dora en zy vatte haren vader by den aim ten einde niet ten gronde te storten.

- Maer Dora! wat hebt gy toch? - vroeg de oude Ko zyne dochter verschrikt aenschouwende.

- Wat is er, in 's Hemels naem? - sprak de heer Vrolik de handen der kinderen loslatende en eensklaps vooruitspringend om zyne redster, die in bezwyming vallen ging, te ondersteunen.

- Daer! Ginds! Het is zyn geest! - fluisterde de visschersvrouw den vinger vooruitstekend.

Ko zag in de aengewezene richting en schreeuwde vol blyde verbazing:

- Tone! God zy gedankt! Het is Tone zelf.

- Vader! daer is vader! hy is terug! - riepen Flipken en Netteken en beiden sprongen als een paer jonge reebokken vooruit en liepen de handen boven het hoofd ineenslaend juichend de duinen in.

En inderdaed, boven op den hoogen *hill* stond een man in visschers gewaed. Het was Tone. Voorzeker had hy de uitroepingen zyner gade, van grootvader en van zyn kroost gehoord, want hy had zich met het aengezicht tot hen gekeerd en strekte de armen tot hen uit, als wilde hy hen toeroepen:

- Komt hier! komt hier aen myn hert!

Maer hy zag hoe zyne gade in de armen zyns vaders bezweek; hy zag hoe een vreemdeling was toegesneld ten einde haer hulp te verleenen, en hy daelde met rasse schreden van den *hill* en liep naer de plaets waer zy zich bevonden. Halverwege kwamen de kinderen hem te gemoet en vatten hem, vreugdetranen schreijend, by de hand. Een voor een hief hy het knaepken en het meisje in de hoogte, blikte hen met zalige aendoening aen, drukte hen tegen de borst en kustte de arme bloedjes keer op keer, op voorhoofd en wangen. Dan zette hy hen terug op den grond en sprong zyne vrouw, zyne aengebeden Dora ter hulp.

- Dora! - riep hy, zoodra hy haer genaderd was, - Dora, - en haer driftig by de handen vattend, voegde hy er met stille stemme by: - gy had dan geene tyding van my ontvangen? Gy dacht gewis my nooit te zullen wederzien? Gy vreesdet dat myn lyk op den bodem der zee berustte en ik hier, in de duinen, eene weduwe en twee vaderlooze weezen had achtergelaten. Gy ziet my onverwacht terug om u in de armen te drukken en te omhelzen. Dit ontstelt u, niet waer?

- Ust! zwyg! - deed de vreemdeling, - zy bekomt! het is slechts eene lichte bezwyming.

- Oh! ik weet niet wat ik zeg, - prevelde de arme visscher, - de vreugde van het wederzien maekt my schier zinneloos.

Dora, die slechts licht ontsteld was, door het plotseling wederzien van den geliefden echtgenoot, dien zy lang dood waende, opende langzaem de oogen. Haer eerste blik viel op Tone. Zy strekte de armen tot hem uit. Hy wilde haer aen het hert drukken en omhelzen; doch de van geluk

overstelpte moeder ontsnapte aen zyne armen, zakte op den grond neder en riep met dankbare begeestering uit:

- Dank, ô hemel! Dank, vader der armen en bedrukten! Ik heb niet ydel myne hoop in u gesteld! gy hebt de bede der bedrukte aenhoord! ook ik zal myn woord houden! niel alleen zal ik naer Nieupoort ter bedevaert gaen en in *Onze Heeres Huizeken* eene waschkeers ontsteken, maer daerenboven zal ik er een zilveren schipken offeren. Dank, hemel! myn hert loopt over van vreugd..

Tone hief Dora op van den grond, sloot haer vurig aen het hert en drukte zyne lippen in eene lange omhelzing op haer voorhoofd. Toen

de eerste ontroering voorby was, blikte Dora haer echtgenoot in de oogen en zegde:

- Tone, lieve, wat heb ik angst om uwe lange afwezigheid uitgestaen; maer nu is, God dank! alles voorby. Voldoe nu aen myne nieuwsgierigheid en vertel my wat u wedervaren is.

Tone wees met den vinger in de richting der kleine hut in de duinen en antwoordde:

- Kom, Doortje! ginds!.... daer zal ik u alles verhalen.

- Kom dan spoedig, - zegde de vrouw en zy trok hem met den arm voort, - kom spoedig, Tone, want ik brand van verlangen om u te hooren. Doch Tone bewoog zich niet; hy bezag beurtelings zyne vrouw, grootvader, den vreemdeling en de kinderen, en stamelde eenigzins verwondert:

- Maer, Dora, wat beteekent dit altemael? Ik tref u hier aen in de duinen getooid als of het een feestdag ware? En die vreemde heer?....

Dora wees op hare beurt in de richting der hut en gaf hem ten antwoord:

- Ginds, Tone! ginds! het is eene geheele geschiedenis! wanneer ik ze u zal medegedeeld hebben, zult gy misschien kunnen toebrengen tot het ontdekken eener schrikkelyke misdaed.

Tone vatte Dora by de hand en spoedde zich nevens haer, gevolgd door den vreemdeling, grootvader en de kinderen, naer de wooning. Nauwelyks hadden zy den drempel overschreden of Tone moest zyn wedervaren mededeelen.

- Toen wy met de *Zeester* van hier vertrokken, - verhaelde hy, - was het weder goed en de wind gunstig; wy zeilden goed vooruit en bereikten weldra eene

voordeelige plaets om de netten uit te werpen. Wy zetten ons daer ook spoedig aen den arbeid en, telkens dat wy de netten ophaelden, kregen wy eene goeden voorraed visch aen boord, zoo dat wy op weinige dagen eene volle lading hadden en den boeg huiswaerts konden wenden. De terugreize was zoo voordeelig als het vertrek, en wy berekende reeds hoeveel elks deel der winst zou kunnen beloopen, toen er op het onverwachtst, te midden van den nacht, een akelig onweder opstak. Daer wy slechts eenige mylen van huis waren, gebood de patroon het zeil by te zetten, om te trachten het onweder te doorworstelen en zoodra mogelyk, op de reede der vlaemsche kust het anker te kunnen uitwerpen. De patroon stond aen het roer, al de manschap hield zich bezig met het uitvoeren des bevels; het was stikdonker. Eensklaps vernemen wy de stem des patroons die een akelige noodkreet laet hooren, daerop volgde een yselyk gekraek en geschreeuw. Wy waren overvaren door een vaertuig dat ons, daer wy noch zyne manschap licht aen boord hadden, niet had opgemerkt. Alle onze manschap lag in zee. Spoedig werd er op het vreemde vaertuig rondgeloopen, vuer gemaekt, de booten uitgezet en naer de drenkelingen rond gezocht. Doch dit alles had tyd vereischt en weinigen onzer konden zwemmen. De poogingen der manschap van het vreemde schip waren dan ook vruchteloos, in zoo verre ten minste dat zy slechts my alleen der dood konden ontrekken; alle de overige gezellen der *Zeester* lagen reeds op den bodem der zee. Ik werd aen boord gebracht van het vreemde schip - eene russische bark die van Londen naer Archangel voer, - naer de kooi geleid en goed verzorgd; doch ik was genoodzaekt de reis naer Rusland mede te maken. Toen ik daer aenlandde, zag ik naer eene gelegenheid uit om terug naer Vlaenderen te keeren; doch dit ging zoo gemakkelyk niet. Er lag geen schip voor Antwerpen, Oostende, Brugge of Gent in lading; ik moest dus wachten tot zich eene gelegenheid zou voordoen. Na eenige dagen vernam ik dat eene zweedsche koff, met pek, teer en kemp voor Duinkerke was bevracht. Ik bood my aen om de reis als matroos mede te maken; heden morgend ben ik in de fransche have aengekomen en zie my thans hier.

- Zoo gy wist wat doodelyken angst wy hebben uitgestaen, Tone, - zegde Dora; - wy vreesden u nooit weder te zien. Hoe komt het toch dat gy ons uit dit vreemd land niet hebt geschreven?

- Niet geschreven? - vroeg Tone verbaesd, - zeker heb ik dit gedaen. Den zelfden dag toen ik in Archangel den voet aen wal zette, schreef ik u. Ik zelf heb den brief aen het postkantoor gebracht. Gy hebt hem dus niet ontvangen?

Dora schudde ontkennend met het hoofd en antwoordde:

- Er is ons geen brief toegekomen. Wy waenden u dood.

- Dit is zonderling, nogthans! - sprak de visscher, - indien ik zelf niet....

- Een oogenblik. - onderbrak hem mynheer Vrolik, - vergeef my dat ik my tusschen uwe zaken bemoei; maer, zeg my, zoo ik u bidden mag, wie schreef het adres op den brief?

- Ik zelf, - antwoordde Tone.

- En dit luidde?

- Aen de vrouw van Tone Brys in de Panne.

- Nu man, - sprak de vreemdeling eventjes glimlachend, - daer ligt juist den knoop. Gy hadt behoeven by het adres te voegen waer die Panne, dat slechts een gehucht is, ergens ligt. Haddet gy geschreven te Adinkerke uw brief ware zoo min te recht gekomen als thans. Er ontbrak slechts aen uw opschrift het woord 'België.' Gy hebt u ingebeeld dat men in Rusland weten zou waer de Panne ergens gelegen was, terwyl er in België zelfs honderde duizende lieden zyn die er waerschynlyk nooit hebben over hooren spreken.

- Gy hebt gelyk, - zegde Tone, - daer aen had ik niet gedacht.

- Nu, nu, - sprak Dora, - gy zyt terug en dit is wel het byzonderste; denken wy nu niet meer aen het overige. Het uitgestane verdriet is thans vergeten.

- Maer, nu zyt gy my ook een verhael schuldig, geloof ik, - zegde Tone.

- En gy gaet het oogenblikkelyk vernemen, - antwoordde Dora en daerop vertelde zy het wedervaren des vreemdelings tot in zyne minste omstandigheden. Nauwelyks had zy er mede gedaen of Tone keerde zich tot Liebert Vrolik en vroeg hem:

- Het was een zwart lederen valies, niet waer, mynheer, die u geroofd werd?

De vreemdeling knikte toestemmend.

- De man die ze u ontstal droeg een oliejakker, eene breede broek van geteerd lynwaed en op het hoofd een zuidwester.

Liebert deed hetzelfde teeken.

- Hy heeft gryze oogen en rosse bakkebaerden.

Mynheer Vrolik knikte voor de derde mael dat hy de waerheid sprak.

- Welnu, - zegde Tone Brys, - ik ken den booswicht; het is Kees Ravys, de strandlooper. Ik heb hem over den hoogen *hill* met de valies zien vluchten. Hy zal gestraft worden.

Tone wilde dadelyk de hut verlaten ten einde by het gerecht tegen den misdadigen te gaen getuigen; doch de heer Vrolik hield hem tegen met de woorden:

- Heden niet; het is een dag van vreugde, denken wy thans niet aen de wraek.

- De misdaed moet gestraft worden, - sprak Tone; - doch uitgesteld is niet vergeten.

Nu deelde Dora haren echtgenoot mede hoe de vreemdeling hen voor hare zorgen met een lief huisje en winkel, in Adinkerke, had begiftigd, Tone wist niet hoe Mynheer Vrolik voor zulk edelmoedig geschenk te bedanken; hy wist zelf niet of hy zyne ryke gift mocht aenveerden; doch deze liet hem verstaen dat hy het daer niet by laten wilde.

- Ik dacht morgen reeds van hier aftereizen, - zegde hy, - maer nu ben ik eensklaps van voornemen veranderd; morgen moet er in het nieuwe huis worden feest gevierd op ons beider onverwachte redding en overmorgen vergezeld gy my naer Oostende, waer ik voor u eene nieuwe sloep zal doen bouwen.

- Eene sloep waervan ik de patroon zal zyn? - vroeg Tone met van geluk glinsterende oogen.

- Neen, - sprak Dora, - nu wy eene andere broodwinning hebben gaet gy niet meer op den grooten plas; te veel angst heb ik reeds uitgestaen dan dat ik daer in zou toestemmen.

- Zoo meen ik het ook niet, - voegde Liebert Vrolik erby, - gy zult de reeder der sloep zyn, en zult dus ruimschoots uw deel in de vangst krygen. Myne voorwaerde is dat gy by vrouw en kinderen te huis blyft.

- En de sloep zou my in eigendom toebehooren? - vroeg Tone den vreemdeling met twyfelende blikken beschouwende.

- Zoo gy beloofd aen land te blyven, ja, - was het antwoord des vreemdelings.

- Ik zou dus nimmer mogen varen? - vroeg Tone eenigzins droevig gestemd.

- Gy kent myne voorwaerde;

- Welnu, hetzy zoo.

De kinderen die het gesprek hadden afgeluisterd, sprongen en dansten blyde het huis rond en riepen juichend.

- Hoera! vivat! vader blyft te huis by moeder! Hy gaet nooit meer op zee! nu zal moeder altoos lachen en nooit meer kryschen.

Tone vatte het knaepje zette het op zyne knie en omhelsde het vurig. Dora greep het meisje en drukte het, van zoete vreugd het hert vervuld, aen den boezem.

Des anderendags werd het gerecht kennis gegeven van de gepleegde misdaed. Kees Ravys, de strandlooper, werd gevat en in het gevang geworpen. Eerst loochende hy de misdaed, doch daer men zyne hut doorzocht, en er het gestolen geld en het gouden uerwerk des vreemdelings vond, moest hy eindigen met de misdaed te bekennen. De valies en het kleêrgoed des vreemdelings was echter niet te vinden.

Toen de strandlooper hier omtrent door den rechter van onderzoek werd bevraegd, bekende hy dat hy, na het plegen der misdaed, de vallies had verborgen aen den achterkant van den grooten *hill*, dat hy later het geld was komen halen en de valies met het kleêrgoed terug had onder de aerde geborgen. Nu werd het duidelyk hoe het kwam dat de kinderen de dry goudstukken, die hy in zyne overyling had laten vallen, gevonden hadden. De schuldige werd kort daerna veroordeeld en ontging zyne verdiende straf niet.

En thans goede vrienden, die my op dit dwaelreisje in de duinen zyt gevolgd, vraegt gy nu wat dit verhael beteekent, dan antwoord ik u: veelerlei. Ten eerste, dat eene goede daed nooit onbeloond blyft; ten tweede, dat de misdaed altoos wordt gestraft, en ten derde, dat men nooit te vergeefs op den hemel vertrouwt.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Belgiën onder Karel VI, 1700-1740.

Onder dezen titel is er een nieuw werk verschenen van M.L. Van Ruckelingen; als aanbeveling zullen wij slechts de inleiding zijns werks aanhalen, niet twijfelende of dit boek zal kortelings eene plaats in iedere ernstige boekenkas innemen.

Dit boekdeel is de volledigingvan de geschiedenis der Oostenrijksche Nederlanden en maakt een geheel uit; met schrvijers vroegere werken:

België onder Maria-Theresia; De Pattriottentyd en de Jacobynen in België.

‘Sints eenige jaren hebben vele verdienstelijke schrijvers, zoowel in de Fransche als in de Nederlandsche taal, zich op het beoefenen der vaderlandsche geschiedenis toegelegd. De oude chronijken zijn weder opengeslagen, het stof van onze kostelijke archieven geschud, de daden onzer voorouders afgeschetst geworden. Wij hadden, helaas, niet alleen

KAREL VI.
TEEKENING VAN J. DE BACKER, PLAETSNEÊ VAN D. VEREST.

de werken, maar zelfs de namen van onze roemrijkste mannen vergeten.

En dacht men dan misschien, vermits men het eigen verleden verloochend had, om nieuwe begrippen en nieuwe instellingen bij vreemden te zoeken, men onbezorgd het lange leven der vorige geslachten, hun zwoegen, hun streven naar zelfsontwikkeling en gemeentevrijheid mogt versmaden?

Doch indien de vrije instellingen, op de nieuwe staatsbeginsels zoo haastig opgebouwd, reeds bij onze naburen instorten, indien de puinen zelfs worden gebezigd, om eene drukkende, alles samenvattende en samendringende alleenheersching te vestigen, indien alleen in de Nederlanden de vrijheid, nog onbezoedeld, het hoofd verheft, aan wat anders hebben wij onze redding te danken, dan aan dit aloude gemeenteleven, dat steeds het merg der natie, ondanks haar zelve, blijft doorstroomen? Planten, die spoedig en waterig opschieten, leven eenige dagen; boomen, die zich langzaam ontwikkelen, leven eeuwen.

Zoo ook gaat het met een volk. Instellingen ontsproten aan den aart des volks of gegrift op eigene zeden, instellingen zich langzaam ontwikkelende met de geestvermogens der natie, met de tijdsomstandigheden vooruitstrevende, zich uiterlijk hervormende volgens den smaak der opvolgende geslachten, zulke instellingen kunnen alléén stand houden en de jaarhonderden trotseren. Alle inrichting, welke tegenstrijdig is met de geaartheid, de zeden, de geschiedenis eens volks, is een onnatuerlijke aanwas, een bastaartstelsel en moet uitgesneden worden.

Daarom heeft het beoefenen der geschiedenis mij eene edele taak toegeschenen. Zij is immers de ondervinding der verledene geslachten; zij leert ons wat moet behouden, geheiligd, wat moet verworpen worden. Een volk, dat zijne geschiedenis verwaarloost, blijft altijd kind; het dwaalt langs onzekere wegen en op waggelende beenen rond, tot dat het zich werpt in de armen der dwinglandij om rust en steun te zoeken.

Dit moge God voor ons duurbaar vaderland verhoeden! - Vele kiemen van verteering en verkankering zijn echter reeds in den krachtigen eik gedrongen, welke het eerst in Europa de individuële vrijheid belommerde; toch, en dit troost ons, de gezonde sappen door de Vlaamsche beweging uit den moederschoot geput, zullen misschien nog weelderige loten doen opschieten rond dien ouden stam reeds tot in het hart verdorven.

Ik heb gedacht, mijne plicht, als burger, als vaderlander, als Vlaming te doen, met de geschiedenis der laetste eeuw in onze moedertaal, en niet zonder eenige zorg en eenigen arbeid, te verhalen.

Zonderling genoeg, het tijdvak der Oostenrijksche heerschappij schijnt maar weinig het belang onzer vaderlandsche schrijvers op te wekken.

Waarom is moeilijk te beseffen; inderdaad is er wel een tijdvak waarin men beter de werking van het oude bestuurstelsel kan nagaan, en de drijfveeren onzer vorige gemeenten zien spelen. Hetzij, dat gedurende den Spaanschen opvolgingkrijg, zij met geweld ten gronde gebogen, zich onder Karel VI met nieuwe veerkracht verheffen; hetzij, dat met eene ijzeren taaiheid, zij wederstaan aan de zachte, maar aanhoudende drukking van het Weenerhof onder Maria-Theresia; hetzij dat later zij eenen dwingeland van den troon werpen, eene republiek stichten en eindelijk, na een langen wederstand, onder het Fransche bewind verbroken worden.

Meer dan drie eeuwen lang zuchtte ons vaderland onder het juk van vreemde vorsten, en toch kon men noch de gemeente-instellingen, nog de vrijheid dooden. En als wij vrijheid zeggen, dan verstaan wij voorzeker geene volkomene vrijheid, die nog steeds te zoek is, maar eene betrekkelijk het tijdvak; kostelijke vrije instellingen, welke slechts eenige milde zonnestralen behoefden, om zich weelderig, stevig, zonder schok of stoot, in onze eeuw te ontwikkelen, ja, die voorzeker de Nederlanden gered hadden, indien zij konden gered zijn geworden.

Ik heb beproefd mijnen Vlaamschen landgenooten, een geslacht te herinneren waaraan wij raken; een geslacht, dat niet verdiend in zulke vergetelheid te liggen gedompeld, nog min den smaad en schimp waarmede men al te dikwijls de nagedachtenisse onzer vaderen bezoedelt, als men ze nog herdenkt.

Gedurende bijna tien jaren, heb ik tusschen de dagelijksche beslommeringen en bezorgdheden, die mij ten deele vielen, dezen arbeid onvermoeid voortgezet; onder het werken heeft zich den gezichteinder verbreed; ik meende in den beginne slechts eene beknopte schets van Maria-Theresias regering te malen, en ik heb de Geschiedenis der

Oostenrijksche Nederlanden voltooin. Moest ik nog herbeginnen, ik zou waerschijnlyk mijn werk op eenen nog breederen leest schoeijen.

Ik heb in deze boekdeelen mij enkel tot de staatsgebeurtenissen en de algemeene wending der kunsten en lettereren moeten beperken; ik hoop het huiselijke leven, in de achttiende eeuw, ter gelegenheid eener levensbeschrijving van een beroemd man, omstandiglijk te kunnen afschetsen.

Dat anderen meer bekwaam, meer ervaren in de vaderlandsche geschiedenissen, meer vrij van kommer en zorg, het spoor, dat ik ingeslagen ben, bewandelen en gewis zy zullen over een nog eenigzins duister tijdvak een stroom van licht doen stralen.

Dit ware de zoetste belooning voor mijnen arbeid.'

Kronyk.

ANTWERPEN. - M. Ferdinand Pauwels heeft zyn tafereel *de Wederkomst der Bannelingen van Alva*, ten toon gesteld; ontelbaer was de menigte die zich in de gewoone tentoonstelling-zael in de Venusstraet. voor het nieuwe werk van den jeugdigen meester, verdrong. Wy begrypen niet dat men die zael slechts gedurende eenen dag heeft willen toestaen, doch gelukkiglyk heeft de bevolking het geluk gehad, dezelve nog twee dagen te kunnen gaen bewonderen, op een der zalen van het koninklyk schouwburg. Deze zoo dichterlyke schepping is weerdig van de faem die Pauwels in 1861 verworven heeft. *Het Vertrek der bannelingen van Alva*, dat hy ons toen te zien gaf, was bedroevend en verschrikkend en *de Wederkomst* is thans vergenoegend en vreugdevol.

Magtig van kleur, zuiver van teekening, blyft hy de overleveringen der vlaemsche school getrouw, en bewyst dat zyn vertrek uit Antwerpen in plaets van hem te benadeelen, hy niettegenstaende de zoo schitterende hoedanigheden, die hy reeds ten toon spreide nog een overgrooten vooruitgang gemaekt heeft. De groothertog van Saksen Weimar mag gelukkig zyn, zulke meester voor zyne kunstschool te hebben aengetroffen.

- M. Ed. Verhaegen, oud lid van het gemeente-bestuer, heeft reeds dry tafereelen aengekocht, die in de aenstaende tentoonstelling zullen pryken, van de heeren B. Weiser, Ruyten en J. Rosseels.

- Door koninklyk besluit van 2 july zyn de heeren J. Cuylits, N. de Keyser, E. Geelhand, A. Geelhand, E. Rigelé, A. Cogels, H. Le Grelle en L. Van Hemelryck, leden der uitvoerende kommissie der maetschappy ter aenmoediging van schoone kunsten, gemagtigd tot het instellen eener lotery, samengesteld uit tafereelen en andere kunstvoorwerpen, aen te koopen door middel van de opbrengst der inschryving.

- M. Th. Van Bever, stads-ingenieur, heeft een plan opgemaekt om de oude stad met de nieuwe te verbinden, later komen wy daer breedvoerig op terug.

- Op 3, 4 en 5 July waren in een der zalen van het koninklyke schouwburg de lessen ten toon gesteld der leerlingen der Nyverheidsschool, waeraen het staetsbestuer acht zilveren eermetalen verleend heeft.

- Op 10 July had de eerste plegtige prysuitdeeling aen de leerlingen plaets, in de Concert zael van het *Theâtre der Variétés*; M. de gouverneur der provincie, de dd. burgemeester verschillende leden van het gemeente-bestuer, de leeraren, de voorzitters der Wetenschappelyke Vereeniging en der Maetschappy der bevordering van Kunstnyverheden woonde dezelve by.

M. de gouverneur, de dd. burgemeester en de secretaris der nyverheidschool, hielden beurtelings eene redevoering die door het talryk publiek toegejuicht werden.

AUDENAERDE. - By het afkappen van eenen muer der oude vestingsgronden, heeft men eene ontdekking gedaen. Meer dan twee honderd zilveren muntstukken kwamen uit eene holte van den muer gerezen.

Deze zilverstukken ten getalle van 229, zyn niet zeldzaem; onder deze vindt men: een zilveren stuiver van *Philippus den Schoonen* (1478-1506); vele zes-stuiverstukken van Albertus en Elisabeth, met het jaertal 1606; zes-stuiversstukken van *Philippus den IV*, geslagen ten jare 1621 tot 1655; twee en een halven dukaton van denzelfden.

Byna terzelfder plaets, waer deze munten zyn gevonden, heeft men een gedeelte van eenen ouden versterkingstoren uitgedolven, waervan het binnenste gedeelte meer dan 4 meters hoogte heeft en het buitenwerk een drytal meters boven den grond verheven is. Dezen toren bevat dry schietgaten en is byna geheel in arduin-steen gebouwd. Het schynt dut M. Dr de Graeve wiens eigendom het is, dit overblyvende stuk niet zal laten afbreken.

BRUSSEL. - By de wed. Parent en zoon, is een schrift verschenen, waerin de heer J.F.J. Heremans, van Gent, duchtig gehekelt wordt, over de uitgave der *Nederlandsche Dichterhalle;* doch dit schrift is naemloos verschenen.

Wy betreuren dat de schryver den moed niet heeft, zich te laten kennen daerom voegen wy er een fransch spreekwoord by: *La critique est aisée, mais l'art est difficile.*

Moge hy, nu iets meer of beter leveren als M. Heremans, dan zal hy eenen wezentlyken dienst bewyzen aen de letterkunde.

BRUGGE. - Op het Taelkongres, in september 1862, waervan wy een breedvoerig verslag mededeelde, werd beslist dat het eerstvolgende Kongres in den vakancietyd van 1864, te Rotterdam zoude plaets hebben.

De vakancietyd nadert, en tot heden is ten aenzien dier zoo belangryke vergadering nog niets anders bekend gemaekt.

Zou het Taelkongres dit jaer *niet* gehouden worden?

DEINZE. - Verschenen: *De Vondeling*, een roman uit onze dagen, door A.C. Vander Cruyssen. Dit werk werd bekroond in den letterkundigen pryskamp aldaer.

GENT. - M. Willem Rogghé heeft een kataloog uitgegeven, van vlaemsche boekwerken by hem verkrygbaer, deze uitgaven is zeer nuttig byzonder voor de gemeentens waer men zich onledig houd met het daerstellen van volksbibliotheken.

GULLEGHEM. - De maetschappy van letter- en tooneeloefening aldaer *Vlamingen*, *vooruit!* heeft eenen pryskamp uitgeschreven van letter-, bybel-, tooneel- en zangkunde tegen 28 Augusty van dit jaer, denzelve zal plaets hebben, in de groote zael van het gemeentehuis.

LEUVEN. - In eene zyner laetste zittingen, heeft het tael- en letterlievend studenten-genootschap: *Met Tyd en Vlyt*, by de katholieke Hoogeschool, besloten van het buitenlidmaetschap aen eenige voorname letterkundigen uit Holland aen te bieden, onder andere aen Dr. Brill, Hofdijk, Dr. A. de Jager, Mr J. Van Lennep en Dr. M. de Vries. Deze heeren hebben dit aenbod met welwillendheid aengenomen.

Sterfgeval.

Karel Wynen, violinist, geboren te Tongeren, leerling van den vermaerden De Beriot, is te Marseille overleden, oud 37 jaer. Hy reisde byna de geheele wereld door sedert 15 jaren, en was eerste violinist van den Keizer van Brasiliën, die hem het orde van de Witte Roos schonk.

Herinneringen uit de Antwerpsche feesten van vroegere tyden.

Korte Inleiding.

Even als de mensch, hebben de gemeenten in haer leven zekere tydstippen, welke zyn gekenmerkt geweest door eene min of meer algemeene deelneming der bevolking in eene of andere voorname plegtigheid, zooals de inhuldiging van eenen gevierden vorst by het aenvaerden eener veelbelovende regering, de dag van de verlossing van het vreemde juk, de instelling van een gesticht, de oprigting van een monument, hetwelk den kunsten tot sieraed, der menschheid tot eere, der burgery tot welvaert, of enkel de nagedachtenis van een verdienstelyk man ter verheerlyking verstrekt. En indien zulke gebeurtenissen te allen tyde het voorregt hadden, de deelneming der tydgenooten op te wekken, het zyn ook degene welke de gemeente met het meeste welbehagen herdenkt, en waervan zy het geheugen by de verschyning der jubeljaren door openbare feesten tracht te ververschen. Als uitdrukkingen van den volksgeest, als weêrspiegelingen van eene algemeene gestemdheid, hebben die feesten, nevens haer burgerlyk karakter, ook hare zedelyke en wysgerige zyde.

Een aendachtig beschouwer vindt daer altoos stoffe voor de studie van het volksleven; vaek strekken zy hem ten maetstaf ter waerdeering van het kunstgevoel, den godsdienstzin, de handels- of nyverheidsneigingen eener bevolking; en al de vertooningen en opsieringen, tot welke de festiviteiten gelegenheid geven, zyn voor hem als zoovele teekens van den geest die de gemeente bezielt. Deze schryft dan ook de openbare vieringen als gedenkwaerdige tydstippen in hare jaerboeken; meermalen wordt er zelfs opzettelyk eene beschryving van vervaerdigd.

Onder de steden van België, welke zich zulke tydstippen met welbehagen herinneren, behoort onze goede stad Antwerpen. Ontegenzeggelyk komen hare feesten eene voorname, zoo niet de eerste plaets toe, als men ze uit een artistisch oogpunt beschouwt. Te Antwerpen mogen de feesten, uit haren aert, of godsdienstig, of wereldsch zyn, allen voeren het stempel van eene byzondere voorliefde voor de schoone kunsten. Dit is haer eigendommelyk karakter: het gelde de inhuldiging van eenen vorst, de inwyding van eenen tempel, de verheffing van den handel of de oprigting van een standbeeld, een feest is by ons onvolmaekt, onvolledig, indien men de kunst van APELLES en PHIDIAS by de uitvoering niet heeft aengewend.

Dan, dit vinden wy geheel natuerlyk: is Sinjoor trotsch over de voorgaende handelsmagt der Scheldestad, niet minder is hy gezet op haren titel van hoofdzetel

der aloude Vlaemsche School, kweektuin van honderde artisten, onder dewelke hy sommigen niet enkel als medeburgers, maer schier als halve godheden aenschouwt.

Ondertusschen, indien wy de kunstmeesters, die van eeuw tot eeuw geroepen en gelast werden met het besturen en leiden der openbare versieringen, hulde brengen, het ware onbillyk, de schryvers en de graveurs te vergeten; dank aen de pen der eenen, aen de stift der anderen, kan het nageslacht zich nog een denkbeeld maken van hetgeen in vroeger tyd by plegtige gelegenheden te Antwerpen gedaen werd. Het is trouwens aen de schryvers en de graveurs, dat wy de litterarische monumenten verschuldigd zyn, die getuigen van de zorg met welke onze voorouders de minste sprankels van het kunstgenie verzamelden. Veel moge daer by voorkomen beneden het middelmatige; maer ieder deed wat hy kon, en als wy ons billyk toonen jegens de grooten, laet ons niet onregtvaerdig zyn jegens de kleinen, en hen, in Godes naem, ook een plaetsje geven.

Antwerpen, *Mei 1864.*
L.T.

I.

Het heugt ons niet, dat het ooit eenigen schryver in de gedachte zy gekomen, eene geschiedenis aen het einde te beginnen, of, beter gezegd, de ladder der jaren op te klimmen, in plaets van ze af te dalen, zooals men onveranderlyk doet sedert HERODOTUS tyden. Deze manier zou ongetwyfeld het voordeel hebben, ons van het bekende tot het onbekende te leiden, gelyk in de cyferkunst. Maer de geschiedenis is geen regel van driën, en laet zich beter afbeelden door

die goede lieden, welke de processie met sieraden zouden hebben opgeluisterd, het regt zouden hebben in der Beggaerden klooster hunne beentjes onder de tafel te steken. Dien ten gevolge bragten de rentmeesters in hunne rekening over het dienstjaer 1409-1410:

'Item van nuwen ornamenten, dat de persoone□ hadden, die mede, om ghingen ende reden alse (gelyk) apostelen, propheten, maeghden, coninghe□, ridderen ende andere nieuwe zaken, alsoe men zien mochte, die daer gheordineert waren, costen tsamen iij □ xj den. gr. vj mit vlms□. - Item ANDRIES DE CUYPERE, pingerer, die de ornamente□ maecte ende pingeerde, ende oec ordiner□de hoe sij riden ende ghaen souden, hadde voer sijn werken ende arbeyt xxj schellingen gr. vlms□. - Item van witten ghescelden roeden, die de goede liede ende dieneren vander stat in hare hant droeghen, inde vors. processie (der Besnydenis) costen xij gr. vlms□. - Ende van eenen maeltijt diemen gaf op den heylichs Sacraments dach, ten Bogaerden, alle den persoonen, die in beide den processien om reden ende om ghinghen met ornamenten, alsoe men voermaels ghedaen heeft, die coste xj sc. j d. gr. vlms□.'[1]

Zoo hebben wy dan eindelyk de daer straks vergeefs gezochte meet, vanaf of omtrent welke wy den oorsprong onzes Ommegangs mogen bepalen. De getuigenissen der historieschryvers stemmen trouwens hierin met onze stadsrekening overeen, dat zy het in zwang komen van zulke vertooningen tot de burgondische heerschappy betrekken. De pracht en weelde van het hof van PHILIPS DEN STOUTE en van zyne opvolgers lokte degene der steden uit, en deze begonnen by de ontvangst harer souvereinen groote kosten te doen. Een stuk wyn en eenige snoeken, met welke JAN III zich te vreden had gehouden, werden veel te karig geoordeeld, toen 'onsen geduchten Heere van Bourgondië!' hier omtrent Baefmis des jaers 1401 aenkwam: de drie stadsbargiën, met 'mosse ende zintelen[2]' versierd, werden zeilvaerdig op de reede gelegd; de Stad schonk aen PHILIPS twee 'cuwen' (kuipen) wyn en twee groote ossen, de schoonste welke men in den omtrek had kunnen vinden; de kanselier, kamerlingen en verdere dienaers des Hertogs ontvingen insgelyks geschenken[3].

Bekend is het overigens, dat onder de souvereiniteit van het huis van Burgondië, gedurende het tydperk de XVe eeuw, de schiet- en referynspelen tot de meestgeliefde uitspanningen onzer bevolkingen behoorden. Geen feest had belang, indien het niet door schutgilden of door rederykers werd opgeluisterd, en meermalen zag men de gaeischietingen in tooneelvoorstellingen elkander afwisselen en de festiviteiten vervrolyken. Eenigen onzer vorsten achteden het zelfs niet beneden hunne waerdigheid

(1) De Stad deed nog andere onkosten voor deze processiën. De vier knapen, welke de vier toortsen, elke van 44 pond, van Stadswege voor het Heiligdom droegen, kregen nieuwe gordelriemen en bocranen hoeden, om hen tegen het afdruipende was te beveiligen. De rekening gewaegt verder van '180 steenen hoeyen' en 185 paer handschoenen voor de schepenen, de klerken en verdere officieren. Voorts werd er drinkgeld gegeven aen de muziekanten (trompers, bongers en pypers), en aen de knapen die de abtelyke staven van de dertien prelaten droegen, welke de processie hadden bygewoond. De totale uitgave voor de twee processiën van 1410 (de bodenloon medegerekend) bedroeg 13 pond, 2 den. 6 myten gr. vlaemsch. (Zie MERTENS en TORFS. *Geschiedenis van Antwerpen*, III, 546-47)

(2) *Zintelen*, *Sindel* by KILIAEN, die het woord verklaert door *scoria spuma metali* (metaelschuim), waerschynlyk van goud of zilver.

(3) De totale uitgave beliep 24 pond, 16 schellingen en 5 deniers groot vlaemsch. Vergelyk MERTENS en TORFS. Op. cit. II, 609.

aen de schietspelen deel te nemen. De andere soo sture hertog ANTONIS liet zich aldus eens met zyne twee zoontjes, JAN

WAPEN VAN ANTONIS VAN BURGONDIE[1].

en PHILIPS, in onzen schuttershof vinden[2]. Dan hadden daerby optogten plaets, onder dewelke degene uit Antwerpen door pracht en talrykheid schitterden. De Stad stelde er van dan af eere in, dat hare gilden, onder welke zich 'de besten ende zuverliesten persoonen' bevonden, deftig en eenvormig uitgedoscht in het schiet perk verschenen, en het is op hare kosten, dat de roode laken kaproenen, met zilver versierd, voor de schutters vervaerdigd werden[3], die in 1404 naer het schietspel van Mechelen togen.

De aengevoerde post uit de rekening van 1410 is nog onder een ander opzicht kostelyk. Men ziet er van eerst af een kunstoefenaer, ANDRIES DE CUYPER, met het bestuer der versieringen en de leiding des Ommegangs gelast[1]. Een-en-twintig schellingen, welke hy voor zynen arbeid

(1) Dit wapen bevond zich in den gevel van het oud Stadhuis van Antwerpen. Zie *Graf- en Gedenkschriften der provintie Antwerpen.* Antwerpen, 2^{e} serie, bl. 8. *Vlaemsche School*, 8^{e} j. 1862, bl. 147.

(2) Insgelyks deed JAN IV, die by gelegenheid van eene gaeischieting den Ouden Voetboog van Antwerpen eenen zilveren vergulden kop vereerde, dien hy te Leuven had gewonnen. Volgens een rymdicht zou dit ten jare 1422 gebeurd zyn; maer geheel ten onregte heeft men dit feest te Antwerpen doen plaets hebben, en het is zelfs twyfelachtig, of er dit jaer hier eene plegtige gaeischieting was, by welke JAN zich zou hebben bevonden. Altyd blykt uit de rekeningen van Braband over 1422, waervan M. ALEX. PINCHART ons een extrakt zond, dat de hertog van den 13^{n} July tot den 31^{n} Augusty van dit jaer slechts eenmael te Antwerpen verscheen, namelyk den 22 July. Hy was toen in gezelschap van zyne huisvrouw, JACOBA VAN BEIJEREN, en de heeren van Nassau, Diest en Rotselaer; hy kwam van Lier en vertoefde hier nauwelyks eenen nacht, want den 23^{n} verreisde hy naer Putte. Den 31^{n} Augusty was het hof weder te Leuven, en bleef er zeer lang. Is het alsdan, tydens de Kermis van Leuven, dat de gaeischieting plaets had, waerby JAN den bedoelden kop of beker won?

(3) ANDRIES DE CUYPER, die, met MICHIEL LODEWYCKS, onze oudste bekende schilder is, was nog vroeger door de Stad gebruikt geweest. In 1404 waren beiden gelast geworden uit 'silveren vellen (bladen) de figuren van boghen en 'burgten te snyden' welke op 326 schutterskaproenen moesten worden gelymd.

(1) Dit wapen bevond zich in den gevel van het oud Stadhuis van Antwerpen. Zie *Graf- en Gedenkschriften der provintie Antwerpen.* Antwerpen, 2^{e} serie, bl. 8. *Vlaemsche School*, 8^{e} j. 1862, bl. 147.

eenen stroom - den stroom der eeuwen - die in zynen loop menschen en dingen medevoert; en het is zoo moeijelyk tegen stroom op te varen. Wy zyn dan ook te rade geweest, met de anderen dien stroom te volgen, en, zie daer, waerom wy, volgens algemeen gebruik, onze schets beginnen met in het donker rond te tasten en naer de meet te zoeken, van dewelke ons opstel noodzakelyk moet uitgaen, om, gelyk alle menschelyke zaken, een begin te hebben. Dan, hoe zeer wy ons draeijen en keeren, om oost en west te vinden, wy bespeuren volstrekt niets.

Verbeeldt u eens, goedwillige lezers, wy staen in het midden der XIIIe eeuw aen ons Scheldestrand, daer ligt eene Burgt met hare kuipe; wy hebben de zekerheid, dat er zich kerken en huizen bevinden, maer de nevel is zoo dik, dat hy ons belet de gebouwen, en de menschen te onderscheiden, hoe zouden wy dan kunnen zeggen, op welke wyze dezen zich verlustigen of verdrieten?

En dat duert zoo voort eeuw uit, eeuw in, zonder dat die verwenschte nevel wil opklaren, en ons toelaten het uitgangspunt der feesten van dit volk te bepalen. Onderhavig kapittel zou dus ook zoo kort als goed eene verklaring kunnen wezen, dat wy omtrent dit belangryk punt niets weten, en daermede *punctum.* Ter zake, in de XIIe en XIIIe eeuw was het te Antwerpen feest en kermis gelyk elders, en zelfs zoo dikwyls, dat onze JAN DE KLERK[1] het beneden zyne waerdigheid van historieschryver geacht heeft, van zulke alledaegsche gebeurtenissen melding te maken, te meer daer de festiviteiten nog niet veel beteekenden. Het eenigste, hetwelk toen bezienswaerdig kon heeten, dat waren de tornooispelen; maer deze waren ridderfeesten, uitsluitelyk door en voor den adel ingerigt. Onze kastelein ARNOLD VAN DIEST en heer JAN VAN BERCHEM woonden in 1238 zulk een feest te Compiègne by,

VAN DIEST.

VAN BERCHEM.

en wy hadden het geluk, twintig jaer later (1258) er een te Antwerpen zelf te zien, doch hetwelk ongelukkiglyk, gelyk meermalen gebeurde, door den dood van een der kampioenen verstoord werd[2]. Voor het overige, was het volk by dit gevaerlyk riddervermaek slechts bloot aenschouwer, de Stad kwam ook niet in de kosten;

(1) Anders JAN VAN BOENDALE, naer gissing omtrent 1480 geboren te Boendale, by Tervueren, overleden in 1365.

(2) Heer FLORIS, broeder van den roomschen koning WILLEM II, graef van Holland, werd er dood gestoken.

alleenlyk in 1324, ‘toen onsen here de Hertoghe hier sijn feeste hielt ende men joesteerde’ schonk zy den triumfanten JAN III ‘een stucke wijns[3] dat ghecocht ‘was jeghen heren JANNE SOETMONDE:’ wat regt gepaste naem voor eenen wynkoopman! Verders vereerde de Stad haren vorst eenige snoeken, een keurig vischgeschenk waervan de fynbekken maer alléén de waerde kunnen schatten.

De rekening van het jaer 1324 verantwoordt overigens nog meer wyngeschenken, onder anderen voor de prelaten, die de Besnydenisprocessie waren komen bywoonen. Van de aenstalten, welke daerby kunnen gemaekt zyn geweest, daervan wordt volstrekt niets vernomen. Doch dit zou wel beteren, en in de rekening van 1399 vinden wy voor de nieuwe processie van O.L. Vrouwen Hemelvaert, behalve 24 schellingen voor de ministreelen of muziekanten, 12 schellingen voor ‘twee nuwe pencheele van samite, die men maken dede ende pingeren’ (schilderen met O.L. Vrouwen beeld en de wapens van Antwerpen en Burgondië[1]. Tevens was men met de schenkwynen, welke LODEWYK VAN MALE had gepoogd af te schaffen, nog milder geworden, en was het geheele Magistraet met zyne klerken, knapen en dienaren deelachtig aen het zoete zap[2]. Voor, onder en na de plegtigheid gingen de zilveren bekers rond ter eere van Noachs volprezen uitvinding.

Aen diegenen, welke zich over dit germaensch gebruik zouden ontstichten, zullen wy zeggen, dat zy grootelyks ongelyk hebben. Vooreerst omdat middeleeuwsche begrippen niet naer hedendaegschen dunk mogen worden afgemeten, en ten andere omdat overal elders waer men het zich tot eere en pligt rekende de dietsche zeden getrouw te blyven, alle gewigtige zaken tusschen den pot en de kan werden afgehandeld. Onze vrome voorouders zagen er niets aenstootelyks in hunne devotie te doen gelyk zy hunne negotie dreven. Dan kwamen er ook mannen van licht, vooruitgang en beschaving, die bewezen gelyk twee mael twee vier is, dat de keuken naest den kelder niet mogt vergeten worden; en dat geen feest volmaekt kon heeten, waer niet te zelfder tyd gezabberd en gesmuld werd. Dit nieuwe liberale beginsel vond gereedelyk ingang, in weêrwil der aenkanting van de gezworen vyanden van alle nieuwigheden, die beweerden, dat men de Stad daerdoor op groote kosten zou jagen: men antwoordde hen, dat zy dompers, kreeftjes, houûvastjes en achteruitkruipers waren; alleenlyk, en om de gemeene tafelschuimers er buiten te houden, werd beslist, dat slechts

(3) Volgens het Ommegang-programma van 1651, waerover verder nader, zou de Stad ten jare 1313 een tornooispel voor de schutters hebben opgerigt en een ander in 1344, doch dit berigt komt ons allezins betwistbaer voor. Hoe het zy, nadien hadden te Antwerpen nog steek- en tornooispelen plaets in 1477 gedurende vyftien dagen op den Driesch; - in 1492 (Mei) door de Biskaijers, voor drie vergulde appelen, ter gelegenheid van de verovering van Grenada op de Mooren; - in 1494, (October), voor PHILIPS-DEN SCHOONE, waerby 32 ridders in het strydperk traden; - in 1549, (September), voor Keizer KAREL en prins PHILIPS, op de Groote Markt; - in 1569, (Augusty), voor den spaenschen slotvoogd SANCHO D'AVILA en zyne jonge bruid, op de Meir; - in 1594 (Juny), voor ERNST VAN OOSTENRYK, gouverneur-generael der Nederlanden.

(1) *Samite*, by KILIAEN *Samiet*; *sericum*, fluweel of zyden fluweel. Die *pencheelen* zouden dus voor kerkvanen te houden zyn, wiste men maer, welke de snede van het doek was. In allen gevalle waren het tafereelen.

(2) Item alsoe van ouds ghecostumeert es dat op den vors. dach (van Besnydenis ‘ommegang), ende oec op den heylichs Sacraments dach alsmen processie gaet, de scouthet, damman, scepenen, rentmeesters, clercke, cnapen ende die stad dienaeren, die met den vors. processien omgaen, wyn hebben van der Stad, diemen heet processie wyn, die quam van beide desen processien lxxxi ghelten (162 potten) wyns van vij gr(ooten); dat quam xl sch. vij den. gr.’ (*Stadsrekening* van 1398-99).

ontving, zouden ons een zeer gemeen dagloon toeschynen, indien men de toenmalige waerde der munten niet in aendacht name; maer ook waren zyne bemoeijingen zoo omslagtig niet als zy later zouden worden.

Een punt blyft intusschen duister: in de rekening wordt wel gesproken van gekostumeerde persoonen, ‘die in beide de processien om reden,’ maer het blykt niet of zy te paerd of op wagens zaten. Alleenlyk kan men met allen grond van waerschynelykheid veronderstellen, dat de koningen en ridderen te paerd zaten, en onder deze laetsten zal men ongetwyfeld de klassieke figuer van S. JORIS gezien hebben(1). Wy laten hem hier verschynen, zooals die edele en doorluchtige ridder hier in de middeleeuwen was voorgesteld op de oude S. Jorispoort, en zooals hy vermoedelyk ook by de processie verscheen(2).

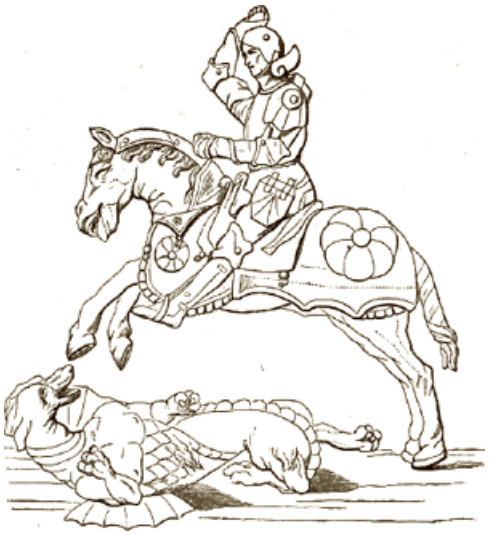

MUSEUM VAN OUDHEDEN TE ANTWERPEN.
SINT JORIS.

Van reuzen en dergelyke gebeitelde ongewyde beelden is vooreerst nog geen kwestie. Zulke voorstellingen waren echter hier te lande niet onbekend, en die steden, welke niet konden roemen als door reuzen gesticht zynde, eer een VAERNEWYCK er te haren dienst geschapen had, vergenoegden zich met eenige figuer van GOLIATH uit te monsteren. Het brabandsch stadje Leeuwe was eene der eerste daermede gereed(1), Ook Aeth, in Henegauw, om van andere te zwygen, bezat eenen ouden GOLIATH(2). Ondertusschen was de legende van DRUON ANTIGON sinds lange onder

(1) Zie verder de getuigenis van ALBRECHT DURER.

(2) Toen die poort. A^{o} 1543 werd afgebroken, werd het beeld van S. JORIS aen den Ouden Voetboog geschonken. Na de vernietiging van het gilde is dit monument van onze oude beeldhouwery op het Stadhuis bewaerd gebleven, en is thans het *Museum* van oudheden komen verryken.

(1) Leeuwe of Soutleeuw bezat van in de XVe eeuw eenen zoo talryken als eigenaerdigen Ommegang. Men zag by dezelven het *Gulden Kalf*, den *Grooten Leeuw*, den *reus Goliath*, den *fellen Draek*, het *Schip met de elf duizend Maegden*, het *Stalleken van Bethleem*, *koning Salomon en de Zon*, *Ons 'Heere in 't Graf*, *S. Barbara met haren toren*, *S. Michiel met engelen en duivels*, enz. (PIOT, *Notice sur la ville de Lean*, in de *Revue d'Hist. et d'archéologie*, t. II, p. 412-413.

(2) De reus en de reuzin van Aeth vergingen in 1635 by eenen brand in die stad, en twee andere beelden, werden door de Jakobynen op de Groote-Markt vernield, onder voorwendsel, dat het afbeeldsels waren van romeinsche edelen! TRAPESIUS DUBIECKI, *La ville d'Ath*, p. 27-28.

ons verspreid, en de schepenen hadden ze als historisch waer in een register doen beschryven[3]. Van zynen kant verkeerde het volk in de ernstige gedachte, dat de heeren der Duitsche orde de woonst van den gewaenden stichter der Burgt betrokken. In den wandel

BRABO.

had deze woonst geene anderen naem dan dien van *Reuzenhuis*; het was echter 's Reuzensbeeld niet, dat boven de poort prykte, maer dat van BRABO, den romeinschen fabelheld, die hem verslagen had[4].

Eerst in 1445 erlangt men de zekerheid, dat er ten minste één speel- of triumfwagen, by onzen Ommegang was. Dezelve verbeeldde de *Stad Ant-*

(3) De legende van DRUON ANTIGON en van den fabelheld SALVIUS BRABO, door welke hy werd verwonnen is in rym en onrym genoegzaem bekend, om eene nieuwe uitgave te kunnen missen. Men vindt ze op het stadsarchief in het *Oudt Register van diversche mandementen*, fol. 33. Nopens den oorsprong dier legende zie MERTENS en TORFS, I., 22-25 en onze *Nieuwe Geschiedenis van Antwerpen*, II., 54.

(4) Het *Reuzenhuis*, in de Mattenstraet, in hetwelk eene rystpeldery gesteld was, is onlangs (A^{o} 1856) afgebrand. Waer het verminkte beeld van BRABO, gebleven is, weten wy niet.

werpen, omringd van de zeventien provinciën der Nederlanden, welke PHILIPS DE GOEDE byna allen onder zyne souvereiniteit had vereenigd. Zy werden voorgesteld door evenveel maegdekens; maer tot algemeene ergernis - *cum publico scandalo* - was de zetel van *Braband* onbezet gebleven. De oorzaek hiervan was, dat zekere PAUWEL VAN DER TENTE, wiens dochter door het Magistraet was aengeduid geworden, om de rol van *Braband* te vervullen, geweigerd had haer te laten medegaen. Des mans ongewilligheid werd op het Stadhuis zeer hoog opgenomen, en de Vierschaer, voor dewelke hy gedaegd werd, zond hem in bedevaert naer het graf der Drie Koningen, te Keulen[1], om hem te leeren voor zyne dochter eene eere te versmaden, naer welke de andere poorters voor hunne kinderen zoo driftig streefden, als zekere kandidaten yveren om hier of daer op de kussens te geraken.

Te rekenen van dees tydstip begint men in de antwerpsche chronyken aenteekening te houden van de blyde inkomsten der nederlandsche souvereinen als hertogen van Braband en markgraven des H. Ryks. Van

(1) PAPEBROCHIUS, *Annales Antverpienses,* ad. A^{m}. I, 425.

PHILIPS DE GOEDE en zyne bezoeken wordt echter zeer weinig vernomen, hetgeen eenigzins is te bevreemden. Trouwens, toonde hy zich jegens ons goed, nadat de kwestie van den hulk van Calloo geheel was afgehaspeld[1], wy waren voor hem nog beter met onze lioenen, saluiten, schilden, ryders, realen, steert- en kruisguldens, want de groot vorst van West-Europa was ook vaek *Jan Kortbykas*, zooverre dat hy zyne juweelen by de lombaerden moest verpanden, tot dat wy ze hem hadden helpen lossen[2]. Om de pracht van het burgondische hof te kennen, zouden wy dus hebben moeten wachten, tot dat KAREL DE STOUTE hier 'met vieringen, met toortsen en met schoorpersoonagiën was innegehaelt geweest (5 Sept. 1467), en na dezen zagen wy achtervolgens met groote staetsie binnen komen, de jonge MARIA van Borgondië met MAX, haren gemael (Dec. 1477); dezelfde MAX, nu wedewenaer, doch roomsch Koning, (3 July 1486); zyn vader, keizer FREDERIK III, (Sept. 1486 en Aug. 1488;) zyn zoon PHILIPS DE SCHOONE en deszelfs stiefmoeder, BLANCA SFORZA, koning MAX zyn tweede wyf (Oct. 1494).

De regel schynt toen geweest te zyn, dat zulke feestelyke inhalingen des avonds en by fakkellicht geschiedden en dat er een pellen van gouden laken over des souvereins hoofd wierd gedragen. KAREL DE STOUTE, en zyne dochter MARIA kwamen aldus te paerd binnen; maer FREDERIK III, een bejaerd man, zat in eenen wagen bespannen met tien witte hengsten. Deze kleur schynt de meeste in achting te syn geweest, en zoo leest men ook, dat de jonkvrouwen van MARIA's gevolg op witte hakeneijen zaten. By zulke pracht konden groenvisschen en wyn niet meer in aenmerking komen, indien er niet iets kostbaers by was; doch tevens droeg men zorg, de waerde der geschenken met den rang des persoons te evenredigen: aldus terwyl PHILIPS DE SCHOONE slechts twee zilveren stoopen kreeg, werd zyn grootvader de keizer, ook keizerlyk beschonken: de Stad vereerde Z.M. twee vergulde stoopen, twee zilveren schotels, vier groote ossen en vier voeders wyn (1486).

(1) Zie onze *Nieuwe Geschiedenis van Antwerpen*, I. 99.
(2) Ibid. Ibid. I, 99, n. 1.

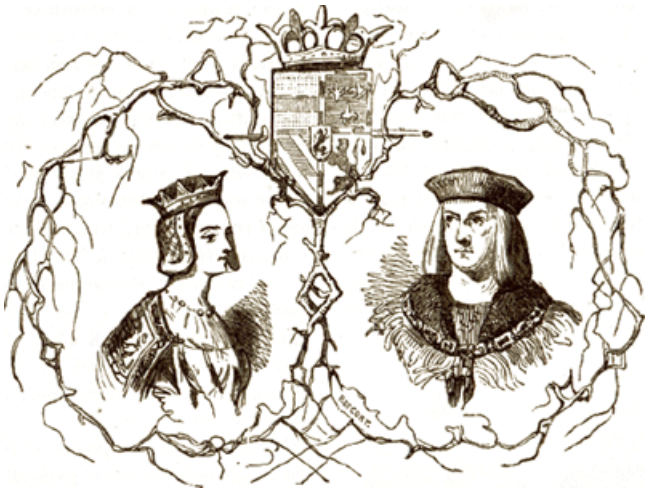

MARIA VAN BURGONDIE EN MAX VAN OOSTENRYK.

Eene inhaling, welke wy niet mogen verzuimen hiermede aen te teekenen, is degene van JOHANNA VAN KASTILJE, verloofde bruid van den jongen aertshertog Philips. Toen ‘die tydinge was comen, dat die dochter van Spaengien met groten state overquam (Sept. 1496)’ waren de brabandsche stenden te Antwerpen vergaderd, en werden weldra onderrigt, dat de prinses in Zeeland was gearriveerd; ‘ende quam, voerts, zegt een eventydig aenteekenaer, door Bergen-(op-Zoom) tot Antwerpen, daer zy costelyck inquam ende heerlyck ontfangen

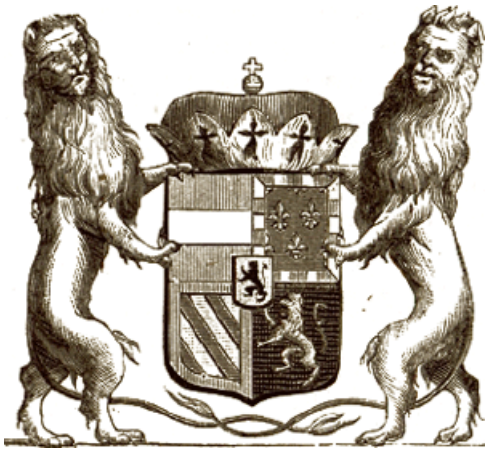

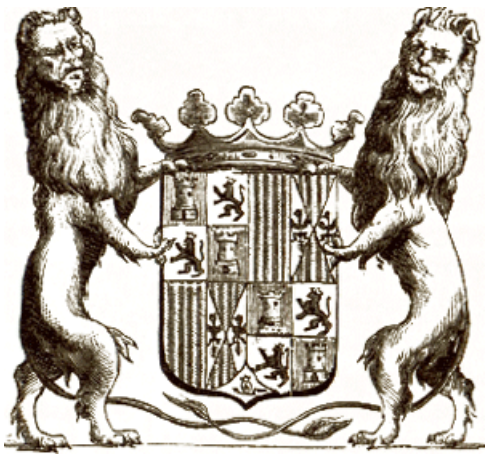

waert, soedat *(sic)* die fame dan dair ghynck, dat zy voerts soude trecken opwarts in Duytslant bij onsen gened[en] Heer, ende dat die bruloft aldair gehouden soude worden, soe waren die Staten hier inne beladen ende arbeyden zeer omme dat te beletten ende dat zy hier in den lande bleve, ende onsen gened[en] Heer alsoe causen ende redenen hadde aff te comen, ende hier binnen synen tande syn brug te beslapen[2].

Regt belangryke byzonderheid, en *honni soit qui mal y pense;* want welke kracht of virtuit ook moge hebben het onschuldig voorvoegsel *bc* aen het alledaegsch werkwoord *slapen* gehecht,, wy kunnen verzekeren, dat toen onze jonge Heere uit Duitschland[3] was afgekomen, alles rigtig en betamelyk toeging. Trouwens, het was niet te Antwerpen

(1) Deze wapens bevonden zich op den gevel van het *Vetkot*, vroeger het *Huis van Immerseel* op den hoek der Lange Nieuwstraet, n° 31. Dit huis tevens eene fraeije kapelle, welke er nog in wezen is, werd in 1496 gebouwd door heer JAN VAN IMMERSEEL, schoutet van Antwerpen.

(2) VAN ZUYLEN, *Inventaris der archieven van 's Hertogenbosch*, I, 25-26.

(3) Het juiste datum der aenkomste van de infante JOHANNA in Zeeland en te Antwerpen is moeijelyk vast te stellen. MERTENS en TORFS (*Gesch. van Antw.* III, 310) hebben reeds doen opmerken, dat dit datum by al de schryvers verscheelt. Volgens de rekening van 's Hertogenbosch over 1496, vergaderden de Staten te Antwerpen den 13^{n} September en bleven er vereenigd tot Baefmis, en het is binnen deze tydruimte, dat de ontscheping en de aenkomste van de Infante zouden hebben plaets gehad.

maer te Lier, dat de schoone PHILIPS zyn doorluchtig bruidje ontmoette; het is dáér, dat den 13 November 1496 het huwelyk door den bisschop van Kameryk werd ingezegend; het is dáér, dat in zeker huis, in zekere kamer, een kruis tegen de zoldering nog de plek zou aenduiden, waer het bruiloftsbed der ouders van Keizer KAREL stond: gelukkig Lier!

Ondertusschen bezitten wy geen genoegzame bescheeden, om met zekerheid te kunnen zeggen, dat daertoe openbare aenstalten en versieringen gemaekt werden, noch waerin dezelve bestonden. Eene hsc. chronyk op het jaer 1492 eene dankprocessie vermeldende, door de Spanjaerden ter gelegenheid van de verovering van Grenada gehouden, merkt aen, 'datter geen wagenen noch maeghden mede en ginghen,' waeruit wy vermeenen te mogen besluiten, dat er sedert eenigen tyd meer dan één Ommegangwagen medereed.

De beschryving, welke gemelde chronyk vervolgens geeft van de 'groote genuchte,' welke denzelfden dag tot in den avond op de Markt bedreven werd, bewyst dat zekere decoratiën toen gekend en in gebruik waren. 'Daer was, zegt de schryver, een kasteel gemaekt van hout met geschilderd doek overtrokken. Hetselve was van binnen van sand getast, en daer lagen busketschieters in, die met clouvers (kolvers) schoten, en soo speelde men, hoe dat Grenade gewonnen werd; oock lagen by het kasteel drie of vier amen wyn daer elck af dronck die wilde[1].'

(2)

Die regering van PHILIPS DEN SCHOONE, gekenmerkt door de geheele bevrediging van Vlaenderen, was ook het glansryksten tydperk der schuttersfeesten en refereinspelen. Het gild van den Ouden Voetboog van Antwerpen, hetwelk zich voordeelig onderscheiden had op de groote schietspelen van Mechelen (1458), van Lier (1464) en van Kortryk (1495), stak al de gildgenootschappen des lands door zyne ongeloofelyke pracht de loef af, toen het zich in 1498 naer het Landjuweel van Gent begaf: zyn trein bestond uit 600 paerden en 100 wagens, overdekt met rood laken, hetwelk men in Vlaenderens hoofdstad 'om Gods wille gaf.' Onze gildebroeders met al hun gevolg telden zeventien honderd man, aenhebbende roode kazakken, tannyte hoeden en witte sluijers. Of de Stad dezen keer ook in de kosten kwam, blykt niet; maer onze mannen hadden noch geld, noch tyd te kort, als het waer is, OTTO, dat zy zich te Gent zes weken lang aen den uitzet te goed deden.

Wat de rederykersfeesten aengaet, men weet, dat de kamer der *Violiere* in 1480 en degene der *Goudbloem* in 1490 ingesteld of door de Stad ambtelyk erkend werden. Dan eerst kwamen deze gezelschappen in aenzien, en schoon nog jong, waren zy by magte, om ten jare 1496 het eerste *Landjuweel* van Antwerpen op te hangen. De Stad

(1) MERTENS en TORFS, *Gesch. van Antwerpen*, III, 470.

(2) D.G.W. De goedwilligen, zooals de schutters van den Ouden Voetboog zich zelven noemden.

bekostigde de pryzen, bestaende in zes-en-dertig mark zilvers en roozen hoeden. Van de 28 kamers, die de uitnoodiging onzer rederykers beantwoordden, deden 22 haren intrede te land en 6 te water, en dewyl er pryzen te winnen waren voor het schoonste inkomen, spreekt het van zelve, dat de kamers in pracht en smaek wedyverden. De namen der bekroonde genootschappen zyn gekend, door de beschryving, welke de rentmeester LOD. VAN CAUKERCKEN, in zyn chronyk van het feest gegeven heeft; maer of er verders iets werd aengerigt, rept hy geen woord(1).

II.

Was er in vorigen tyd by onze Antwerpenaers een immer welgeziene vorst, dan was het Keizer KAREL, wiens merkwaerdige regering eene geheele helft der XVIe eeuw inneemt. Wy hadden hem van kindsbeen leeren kennen. Toen hy nog een kleine jongen was, kwam hy dikwyls herwaerts, of met zyne moeije, vrouwe MARGARETA, die hier den 24^{e} Juny 1507 als landvoogdes was ingehuldigd en er verscheiden mael de dagvaerd der landstenden hield, of met zyn grootvader keizer MAXIMILIAEN, die als voogd over hem stond, en dan was het telkensfeest(2), hetgeen echter niet zeggen wil, dat iedereen heel te vreden was: by lange niet. Toen gelyk nu waren er malcontenten van alle rassen en klassen, van alle kleuren en geuren; en zelfs liedjes-rymelaers, die eenen minister nevens de *levervreters* afzongen(3).

(1) Zie J.B. VANDER STRAELEN, *Geschiedenis der Violiere.* Antw., 1854, in-8° en J.F. WILLEMS, *Belgisch Museum.* 1^{e} Deel. - De *Chronycke van Antwerpen* van LOD. VAN CAUKERCKEN († 1704) bestaet oorspronkelyk uit drie folianten, welke zich in 1773 nog in het kollegie bevond. Ons stedelyk archief bezit een boekdeel, en op 's Ryks archief te Brussel, heeft men een tweede, gaende van 1500 tot 1600. Waer mag het derde gebleven zyn?

(2) Onze chronyken teekenen de volgende datums van zulke bezoeken aen: 1507, S. Gallusdag (16 October, - 1508, S. Lambrechtsdag (17 December), - 1509, S. Matthysdag (24 February), - 1510, (S. Placidusdag (5 October), - 1511, O.L. Vrouwen Visitatie (2 July), - 1516 des zondags na Lichtmis (11 February), alswanneer KAREL als hertog van Braband werd gehuldigd, by welke gelegendheid hy den 19^{n} en den 20^{n} aen Madame van Savoije (zyne moeije), den gezant van Arragon en andere heeren een groot gastmael gaf. (Hsc. *Chronyk van Antw.* en GACHARD, *Archives de Lille*, p. 254 et 255).

(3) ANTOON GHYSELEERS, ruiter by het keizerlyk leger (1507-18), was een dier hekelaers, en aen hem ontleenen wy den scheldnaem. Hy zou eenigen tyd te Antwerpen gelegen en er vruchteloos een meisje ten huwelyk gevraegd hebben. (Zie over dezen ruiterlyken rymelaer C.P. SERRURE, *Vad. Museum*, IV, 181-200).

Passen wy intusschen op, anders geraken wy ligt van ons stuk. Het geldt hier trouwens geen liedjeszangers, maer deftige latynsche poëten,

MARGARETA VAN OOSTENRYK.

gelyk onze twee sekretarissen, PETRUS AEGIDIUS[1] en CORNELIUS GRAPHEUS, die in 1520, toen KAREL tot keizer was uitgeroepen, beide de pen opnamen; de eene om ons de beschryving te geven van

WAPEN VAN KEIZER KAREL.

(1) PETRUS AEGIDIUS, geboren te Antwerpen, omtrent 1486, sekretaris ter akten (1510) dichter en regtsgeleerde († 1533). Zie *Vl. School*, 7e j., bl. 70. Zyne *Hypotheses* waren overigens het eerste feestboekje niet, vyf jaer vroeger had meester REMYS DU PUYS te Parys doen drukken: *La tryumphante et solemnelle entree faicte sur le nouuel et ioyeux aduenement de treshoule trespuissant et tresexcellent prince Monsieur Charles, prince des Hespaignes*, etc. *En sa ville de Bruges lan mil. x. cès et xv..... redigee en escript par maistre Remy du Puys, son treshumble Indiciaire et historiographe.* (Paris 1515). Bruges 1850. In-4o met 33 heutsneden.

's Keizers inkomste;[1] de andere om de jeugdige Majesteit eene *Gratulatie* op te dragen. Noch het een noch het andere boekje is ons onder de oogen gekomen; maer men kan niet twyfelen of de opsieringen waren zeer prachtig. Meester QUINTEN,[2] was met derzelver bestuer gelast, en ALBRECHT DURER[3] die by geluk hier was en de toebereidsels in den Eekhof zag maken, beschryft ons de decoratiën als eene 'dubbel zuilenry van 400 bogen, elken van 40 voet wydte, en twee verdiepen hoog, en dit kostte te samen, van schrynwerken en schilderen, 400 gulden. Dit ding is in alles overkostelyk, voegt hy er by. Eenige weken later, den 23 September 1520 was hy ooggetuige van de triomfante intrede van den jongen Keizer; maer alzoo hy het kort begrip der plegtigheid voor eenen stuiver gekocht had, vond hy het onnoodig er in zyn *Dagboek* eene beschryving van te geven.

Daerentegen beschryft hy zoo wydloopig als vermakelyk den kermisommegang van Oogstmaend des gemelden jaers. Wy willen er enkel een paer brokken uitnemen, als hoofdzakelyk by ons onderwerp passende:

'Op Zondag na O.L. Vrouw Hemelvaertsdag heb ik den grooten Ommegang te Antwerpen gezien, toen de geheele stad vergaderd was, van alle handwerken en standen, eeniegelyk naer zynen staet op het kostelykste gekleed. Ook had elke stand en gild zyn byzonder teeken, waeraen men ze kennen kon. Daer waren ook onder de byzonderste dingen, die rond gedragen werden, groote kostelyke waskaersen en ouderwetsche zilveren bazuinen. Daer waren ook vele pypers en trommelaers, die met hunne instrumenten een geweldig gedruisch maekten. Alzoo zag ik ze duidelyk onderscheiden, wyd van elkander door de straten gaen, zoodat er eene groote breedte tusschen beide was, en in deze orde opelkander volgende: goedsmeden, schilders, steenhouwers, zydeborduerders, beeldhouwers, schrynwerkers, timmerlieden, schippers, visschers, metselaers, leêrtouwers, lakenwevers, bakkers, kleêrmakers, schoenmakers en allerhande andere ambachten en neringen.

(1) De verkiezing van KAREL VAN OOSTENRYK tot koning der Romeinen was de ambtelyke voorspelling van zyne verheffing tot het keizerryk geweest. Jonker JAN DE HESDIN, toen gezant van Z.M. in Engeland, vierde deze gebeurtenis te Londen, en men verneemt uit de rekening van den rentmeester JAN MICAULT over 1519, dat dien gezant, boven zyne gagie, 300 pond (*livres*) werden toegelegd, omdat hy tweemael open huis gehouden, met de goede lieden gefeest en aen de menestreelen en muziekanten van het hof van Engeland en aen die van de stad Londen handgiften gedaen had; voorts omdat hy in het Augustyner klooster plegtige missen had doen zingen en processie houden; eindelyk omdat hy op verscheiden hoeken der straten van Londen vreugdevuren had doen aensteken, wegens de blyde tyding van de keuze van KAREL tot koning der Romeinen, enz. (GACHARD, *Archives de Lille*, p. 359.

(2) QUINTEN MASSYS, kunstschilder, dien men lang voor Antwerpenaer had aenzien, was van Leuven, waer hy in 14.. geboren werd, en overleed te Antwerpen in 1530. Zie: De *Vlaemsche School*, 2e j. 1856, bladz. 117, VAN LERIUS, *Catalogue du Musée d'Anvers.* Supp. p. 4. en onze *Nieuwe Geschiedenis van Antwerpen*, I. 128.

(3) ALBRECHT DURER, schilder, teekenaer en plaetsnyder, landmeter en ingenieur, geboren te Nuremberg in 1471 en aldaer overleden in 1528. M. FRED. VERACHTER heeft in 1840 eene vertaling van het *Dagverhael zyner reis in de Nederlanden* met aenteekeningen uitgegeven. Aen dit werkje hebben wy hier een en ander ontleend. Voor zyn afbeeldsel, zie: De *Vlaemsche School*, 3e j. 1857, bladz. 117.

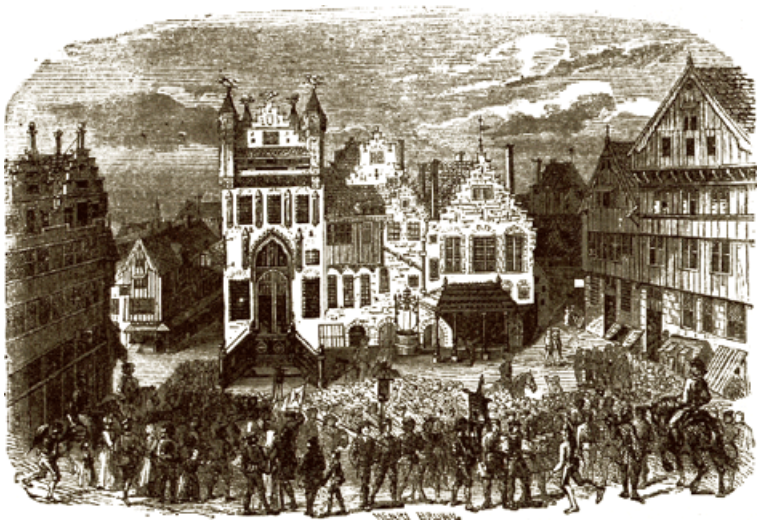

STADHUIS VAN ANTWERPEN IN DE XVe EEUW.
OPTOGT DER GILDEN. - 1520.

‘In dezen Ommegang waren zeer vele vrolyke dingen gemaekt en met groote kosten toebereid, want men ziet er vele wagens, spelen, schepen en ander klugtwerk. Daer onder was de orde en schaer der Propheten, vervolgens het Nieuw Testament, als de Groetenis des

ZEVENKOPPIGE DRAEK.

Engels, de Drie Koningen op groote kemels en op andere zeldzame wonderdieren rydende en zeer aerdig uitgerust, ook de vlugt naer Egypte, zeer eerbiedig en vele andere dingen hier kortheidshalve weggelaten. Eindelyk kwam er een groote draek, door Ste MARGARETA en hare maegden aen een snoer geleid[1]; deze was voor, zeer hupsch, en haer volgde S. Joris, een zeer braef kurassier, met zyne knechten. Ook reden in deze schaer jongelingen en maegden, op het kostbaerste gekleed, en velerhande heiligen voorstellende. Deze Ommegang, eer hy voorby ons huis gegaen was, duerde van het begin tot het einde meer dan twee uren.’

Uit deze beschryving blykt, dat de Ommegang, in weêrwil der menigvuldige voorstellingen, over het geheel zyn godsdienstig karakter nog niet verloren had; maer het heidensch zou niet toeven onder het christelyke gemengd te worden, en de Reus

(1) Draken, en wel draken die rook uitbliezen, zag men nog al veel by de toenmalige processiën. Over dien van 's Hertogenbosch leest men in de rekening van 1549-50: ‘Item voor ij □ zwevel (zwavel*)* in Onser Lieve Vrouwen, dracht in den omganck aen den draeck gebesight, betaelt jii st. ort.’ VAN ZUYLEN, *Inventaris der arch. van 's Hertog.*, I, 667.

schynt daer toe de eerste aenleiding te zyn geweest. Wy geven hier dit vermaerde standbeeld; zooals hetzelve in 1535 oorpronkelyk uit de handen van PEETER COECK te voorschyn kwam[2]. Dit pronkstuk van beeldhouwery, ‘hetwelk eene

(2) PIETER COECK, hofschilder van Keizer KAREL, geboren te Aelst in 1502, overleden te Brussel in 1550.

hoogte van 24 voeten heeft, verwekte de algemeene verrukking, en GRAPHEUS heeft schier geen woorden genoeg, om het te roemen: ‘het

DRUON ANTIGON.

zegt hy, is so constelijck na menschelycx lichaems proportie gemaect, dat men over dese side der berghen noch van grootheden, noch van consten wegen egeenen desgelijcken vinden en soude.’ Hierna beschryft hy DRUON zeer nauwkeurig: ‘Hy heeft een regt ruesens opsien, te wetene wreet, vreeslijck, tyrannisch, met eenen langen ronden baert, bernende innewaerts staende oogen, lanckharige wijnbrouwen, met bloote armen, bloote beenen, met eene antijcke borst, met cothurnen aen de voeten en de schenen, enz.’ Het is intusschen twyfelachtig, of dezen ‘gruwelijcken groten ruese’ van eerst af in den Ommegang reed, altyd is het, dat hy in 1549 zeer rustig op de Groote Markt was gezeten[(1)].

Deze uitstalling had plaets ter gelegenheid der inhuldiging van Keizer KAREL zoon, prins PHILIPS van Spanje, als toekomstigen heer dezer landen, waervan GRAPHEUS eene volledige beschryving in het licht gaf. Onze sekretaris vervaerdigde ook het meestendeel der jaer- en opschriften. De leiding der opsieringen was toevertrouwd geworden aen bovengemelden PIETER COECK. Dezelve waren zoo prachtig als kostbaer, en bestonden hoofdzakelyk in eene dubbele ry van bogen, dertig voet hoog, rustende op 2200 pilasters, uit een aental theaters en triumfbogen, door de Stad en de kooplieden opgerigt, alles geschakeerd met festoenen,

(1) Ten tyde van ALBRECHT DURER bewaerde men hier op het Stadhuis, en men liet ze hem zien, zekere groote beenderen, welke men voorgaf degene van onzen ouden Reus te wezen, die, naer de proportiën te oordeelen, de schoone gestalte van achttien voeten zou hebben gehad. De kunstenaer schynt dit sprookje voor goede munt te hebben aengenomen, en niet eens vermoed te hebben, dat die gewaende reuzenbeenderen eenvoudig walvischbeenderen waren; nochtans had men hem te Brussel een vischbeen getoond, ‘lang een vadem en meer en wegende 15 centenaers’ *Dagverhael*, bl. 47 en 56.

bloemkransen, draperyen, wapenschilden, stand- en zinnebeelden. Onder de triumfbogen bewonderde men dien der Spanjaerden wegens zyne krygshaftige aenstalte, dien der Genuëzen wegens zyne kostbaerheid en dien der Florentynen wegens zynen fynen kunstsmaek. De Engelschen en Duitschers hadden insgelyks elk hunnen praelboog, doch de Oosterlingen hadden zich vergenoegd, den gevel hunner oude huizing, den *Mooriaen*, in de Korte Koepoortstraet, heerlyk te versieren en met ontelbare wassen toortsen te verlichten. Onder de eerebogen der Stad verdient wegens de eigenaerdigheid melding dengene aen den ingang der Kloosterstraet, voorstellende den Hemelraed, verlicht door honderd lampen 'gemaect van middelbare drinckgelaeskens met olie daer in.' In het midden van deze lichtkransen zag men de afbeeldingen van God den Vader, voor welken prins PHILIPS geknield lag, om de *regaliën* te ontvangen. Ten einde den lezer eenige gedachte van de versieringen te laten opvatten, geven wy hier nevens de afbeelding van het paviljoen, hetwelk op de Groote Markt was opgeslagen, in hetwelk den Keizer, den Prins en beide deszelfs koninklyke moeijen van Hongarië en Frankryk, van stadswege een banket werd aengeboden, en uit hetwelk zy een vuerwerk aenschouwden, voorstellende ADAM en EVA onder den appelboom door de slang bekoord.

Dit reeds zeer onvolledig tafereel zou nog meer te wenschen laten, byaldien wy niet in eenige regels den stoet herinnerden door welken het keizerlyk Hof werd ingehaeld. Dezelve bestond vooreerst uit drie scharen ruitery: tot de eerste behoorden 400 poorters met violetten wambuizen, en zwarte bonnetten; tot de tweede 300 vreemde kooplieden; tot de derde 200 wethouderen, staets- en stadsbeambten. De tweede schaer, was de prachtigste, men zou gezeid hebben, drie honderd prinsen in zyde of fluweel uitgedoscht, met gouden halssieraden, gepluimde hoeden en kostelyk opgetuigde paerden, vergezeld van 400 lakeijen. Verders waren er 4000 burgers te voet.

Ongelukkiglyk kwam een aenhoudende regen de inhaling zeer hinderen en de kostbare kleederen beschadigen, en dien ten gevolge zullen er velen met eene verkoudheid te huis gekomen zyn. Meer nog, by het afgaen van het vuerwerk schynen onheilen te zyn gebeurd, edoch GRAPHEUS, na verhaeld te hebben, hoe EVA, ADAM, de slang de boom achtervolgens aengingen en barstten, besluit met deze woorden: 'Die daer bi stonden, so duere het onversichtich (onvoorziens) menichfuldich wtspringhende vier (en) crackende geluyt, wordden so verschrickt, dat sy van vreesen als met eenen donderslech met hoopen ter neder vielen, gruwelyck roepende ende tierende, deen herwaerts, dander derwaerts, (die oock konden) met haesten vliedende.'

Het boek van GRAPHEUS, deze keizerlyke en koninklyke *Triumphe* beschryvende, verscheen in 1550 en vond zulken ongemeenen byval, dat de schryver het genoegen had, het vóór zynen dood in drie talen te zien uitgeven[1].

(1) Voor meerdere byzonderheden ever deze triumf van 1549 zie MERTENS en TORFS, IV. 126-144; PAPEBROCHIUS, *Annales*, I. 317-352, en onze *Nieuwe Geschiedenis van Antwerpen*, I. 144-146.

PAVILJOEN OP DE GROOTE MARKT. - 1549.

De indruk door deze keizerlyke en koninklyke triumf nagelaten, lag by dien tydgenoot nog versch in het geheugen, als wy eenige jaren later, prins PHILIPS, toen koning van Spanje geworden, in ons midden wederzagen (1556). Deze ‘tweede incomste’ des Konings, had plaets ter gelegenheid van het eenigste kapittel van het Gulden Vlies hetwelk ooit te Antwerpen is gevierd geweest. De schryver van het *Antwerpsch Chronykje* loopt er vry hoog mede, en verzekert dat de koninklyke intogt ‘seer costelyck ende triumphante was.’ Jammer

WAPEN VAN GRAPHEUS(1).

dat dezelve gekenmerkt werd door een groot onheil, het toevallig springen van een theater aen den Driehoek, hetwelk met al de daerop geplaetste muziekanten in de lucht vloog. Over het algemeen waren wy niet gelukkig met onze vuerwerken.

Het Vlieskapittel, den 20^{n}, 21^{n} en 22^{n} January 1556 in de cathedrale kerk gehouden, onderscheidde zich niet van de vroegere plegtigheden van dien aert, en wy mogen het *Chronykje* gelooven, hetwelk, de vyf kerkgangen des Konings en der Vliesheeren beschryvende, uitroept, ‘dat dit seer triumphantelyck om sien was,’ te meer daer er na de plegtigheid van het ridderslaen door eenen heraut

(1) CORNELIUS GRAPHEUS, geboren te Aelst in 1482, sekretaris ter akten, dichter, regtsgeleerde en historieschryver († 1558). Over zyne werken zie PAQUOT, *Mémoires*, I. 604.

WAPEN VAN PHILIPS II.

‘al nieu gelt van gout en silver’ onder het volk gezaeid werd. Maer hetgeen nog veel belangwekkender zou zyn geweest, hadde iemand in de toekomst kunnen lezen, dit was de ontmoeting op dit riddertooneel van zekere mannen, die eene aenmerkelyke, schoon zeer verschillige rol op het tooneel der beroerten spelen zouden, waervan het gordyn

stond te worden opgehaeld. Onder de zeventien edele heeren met de Vliesorde beschonken, zou men hebben kunnen bemerken den hertog van Aerschot en den prins van Oranje (twee politieke tegenvoeters), den markgraef van Bergen, de graven van Meghem en Hoorn, terwyl onder de oude ridders de graven van Aremberg, Egmont, Mansveld en Hoogstraten ook gezeten was de sture hertog van Alva.

Van een vyftigtal wapenblazoenen, welke gedurende meer dan twee eeuwen in het choor der Cathedrale aen den luister dier plegtigtigheden herinnerd hebben, vertoonen wy hier dat van den Grootmeester der orde, PHILIPS II.

III.

Had er, gedurende de zestiende eeuw, binnen Antwerpen een luisterryk en immer gedenkwaerdig feest plaets dan was het wel zeker het Landjuweel van 1561. Men weet, dat hetzelve werd ingerigt door de kamer der *Violiere*, welke toen tot prins had den schepen MELCHIOR SCHETZ(1), en tot hoofdman den burgemeester ANTONIS VAN STRALEN(2), terwyl zy onder hare leden telde MARTIN DE VOS(3), FRANS FLORIS(4) en andere vermaerde schilders. Een engelsch agent, RICHARD CLOUGH, die zich den 3^{n} Augusty aen den prachtigen intogt der rederykers schier had blind gekeken, schreef den volgenden dag naer Londen, aen zynen meester THOMAS GRESHAM, dat deze intrede zelfs niet te vergelyken was by degene van PHILIPS II, in 1549. VAN METEREN en VAN MEERBEECK, die anders in hunne chronyken byna alles onder een verschillend daglicht voorstellen, waren het echter in dees geval eens, om hunne bewondering uit te drukken over dit edel streven naer eere en roem, want het was toch om niets anders te doen, en CLOUGH kan het maer niet begrypen, dat men zulke verbazende kosten gedaen had, alleenlyk om eene schael van zes oncen zilvers te winnen. Wy zouden dan ook een onvergeeflyk verzuim begaen, indien wy dit beroemde letterfeest niet herdachten. Daer hetzelve ondertusschen reeds herhaeldelyk min of meer omstandig is beschreven geweest, achten wy ons verschoond er breeder over uit te weiden, dan deze vlugtige herinneringen mede brengen. Het zou ons waerlyk te verre voeren, wilden wy den bontgeschakeerden stoet van de kamers afmalen, die aen het eigenlyke Landjuweel deel namen, want dan was er nog een Hagespel voor degene van minderen

(1) MELCHIOR SCHETZ, ridder, heer van Rumpst, Willebroeck, enz., 'een deuchdelyck man ende wel geschickt in de arithmetica,' zegt GUICCIARDINI. Het geslacht SCHETZ, herkomstig uit Maestricht, was te Antwerpen door den koophandel magtig geworden. MELCHIOR, als prins der rederykkamer was eigentlyk eerevoorzitter.

(2) ANTONIS VAN STRALEN, heer van Merxem en Dambrugge, 'een dapper ridder' getuigt weder GUICCIARDINI. Zyn geslacht was afkomstig uit Keulen. ANTONIS, meermaels burgemeester van Antwerpen, was ook kommissaris-generael van oorlog geweest, en werd den 24 September 1568, op bevel van ALVA in het slot van Vilvoorden onthalsd.

(3) MARTEN DE VOS, de oude, kunstschilder, geboren te Antwerpen in 1531, lid van S. Lucasgild in 1558, overleden in 1603. Aen dezen kunsten vaderlandslievenden meester heeft Antwerpen het behoud te danken van het meesterstuk van QUINTEN MASSYS, *De begrafenis Christi*, in het Museum (N° 46-50). (Zie *Catalogue du Musée d'Anvers*, p. 56 en 133).

(4) FRANS FLORIS of DE VRIENDT, de oude, kunstschilder, geboren te Antwerpen omtrent 1520, lid van S. Lucasgilde in 1548, overleden in 1570. Het pronkstuk van dezen meester, *De val der engelen*, ontkwam in 1566 aen de woede der beeldstormers, en is thans in het Museum. (N° 161).

rang. Die kamers (de drie van Antwerpen medegerekend, van welke de voornaemste, de *Violiere*, het feest gaf, terwyl de twee anderen enkel voor de eere speelden zonder naer de pryzen te dingen), die kamers zeggen wy, voorgereden door hunne trompetters, herauten, en blazoendragers, telden samen 1400 briljante ruiters, voorts honderde lakeijen te voet. Daerenboven bragten de vreemde kamers 23 speel- en 196 reiswagens mede, op welke nog andere gildebroeders met bannieren, toortsen en vuerpannen gezeten waren. En als men zich de verschillige rybenden wil voorstellen in derzelver eenskleeding van zyde, fluweel en taffetas, glinsterende van de gouden en zilveren boordsels; dan verbeeldt men zich eenen stoet, die eenen keizer of koning tot eere zou verstrekt hebben.

Om overigens den lezer van het persooneel der kamers en derzelver trein een denkbeeld te geven, mag hier dienen den volgenden beknopten staet, opgemaekt naer de opgaven van Mr J.B. VANDER STRAELEN. (*Geschiedenis der Violiere*).

STEDEN.	**KAMERS.**	**RUITERS.**	**PRAELWAGENS.**	**REISWAGENS.**
	LANDJUWEEL.			
Antwerpen,	de *Violiere*,	65	-	-
Antwerpen,	de *Goudbloem*,	48	1	-
Antwerpen,	de *Olyftak*,	47	1	-
Bergen-op-Zoom,	de *Vreugdebloem*,	54	2	12
Brussel,	het *Mariën Kransken*,	340	7	78
Diest,	* de *Leliekens*,	25	-	8
Diest,	* de *Christus Oogen*,	38	1	20
Herenthals,	de *Kauwoerde*,	51	-	2
's Hertogenbosch,	de *Mozes Doorn*,	125	1	10
Leeuwen,	het *Lelieken*,	40	-	5
Leuven,	de *Roos*,	40	-	6
Lier,	* de *Groeijende Boom*,	108	2	15
Mechelen,	de *Pioene*,	326	7	16
Mechelen,	de *Lisbloem*,	56	-	2
Vilvoorden,	de *Goudbloem*,	40	1	16
	Totalen	1403	23	196
	HAGESPEL.			
Brussel,	* de *Korenbloem*,	24	-	3

Berchem,	* de *Wyngaerd*,	121	1	22
Lier,	* de *Jenettebloem*,	36	-	8
Turnhout,	de *Heidebloem*,	62	1	6
	Totalen	240	2	37

N.-B. De kamers door het sterreteeken aengeduid zyn diegene welker blazoenen nog in het Museum van Antwerpen bewaerd worden. (N° 143-149 van den *Catalogue*). Naer de getuigenis van JAEK VANDEN SANDEN, sekretaris der oude Akademie, *(De Bloyende Konsten*, bl. 4), hingen al de 'blasoenen van dit Landjuweel, soo van die schilderprys in olieverw, als in beeldsnyderye (in 1774) nog op de Akademische voorsaelen ten toon.'

Eene omstandigheid echter heeft het gezamentlyk van den oogslag noodwendig moeten benadeelen. Het blykt namelyk uit al de eventydige

berigten, dat de kamers een voor een werden ingehaeld, beginnende korts namiddag met onze *Goudbloem* en *Olyftak*, en eindigende met het brusselsche *Mariën Kransken.* Zoo wilde het de hoffelykheid, en welligt ook de goede orde; want vooreerst de helft van de Groote Markt was ingenomen door het bouwen van het nieuw Stadhuis, weshalve het onmogelyk was, daer den geheelen stoet byeen te trekken; ten andere, de ruiters reden over het algemeen twee aen twee, en de trein van verscheidene kamers was zoo lang, dat terwyl deszelfs hoofd de Markt bereikte

ANTONIS VAN STRALEN.

FRANS FLORIS.

MELCHIOR SCHETS.

de staert nog in de poort stak.[1] Aldus, terwyl men eene kamer inhaelde, stonden de anderen buiten hare beurt af te wachten. Zeker zal het intusschen op de Mechelsche baen en tot Berchem toe geen klein leven geweest zyn; en dan onze *Violieren*, die veertien mael van de Markt naer S. Jorispoort over en weder moesten rotsen en ryden, en nog niet dood moede waren, toen zy om een uer 's nachts het *Marien Kransken* by het licht van duizende fakkelen en vuerpannen triumfantelyk inhaelden. Voorzeker waren die yverige kamerbroeders geene mannen van havermeel, zooals CLOUGH zich in zynen brief uitdrukt.

Het zal niet ondoelmatig zyn, hier aen te merken, dat het meestendeel der onkosten door de stadskas werd gedragen, doch het juiste cyfer is niet te bepalen, de rekening over het dienstjaer 1561 verloren zynde. Alleenlyk weet men, dat de *Violieren* de onkosten ten laste der stad op 450 pond vlaemsch hadden geraemd, voor het kleeden en reeden der persoonen, het huren van paerden en trompetters, het onthalen en trakteeren der vreemde kamers, het uitzenden der boden naer buiten, het teekenen, snyden, afzetten of schilderen der figuren, devisen, blazoenen ‘ende andere taergien.’ Desgelyks kwamen de meeste brabandsche steden hare kamers in deze onkosten te gemoet, en zou Brussel voor zyn deel er 30 à 40,000 gls. hebben aen toegelegd.

(1) De togt, van af S. Jorispoort, leidde langs de Poort-, Gasthuis- en Huidevettersstraten, de Meirebrug, de Eijer- en Melkmarkten, de Kaesrui tot de Groote Markt, om langs het Molengat af te ryden.

Met het ernstige van het feest, met de tooneelspelen, voor welke CORNELIS DE VRIENDT[1] op de Markt een fraei theater getimmerd had,

(1) CORNELIS DE VRIENDT, beeldhouwer en bouwmeester, geboren te Antwerpen in 1518 en in 1572 in deze stad overleden. Het Stadhuis en het Oostershuis zyn naer zyne plannen aengelegd.

kunnen wy ons niet inlaten. Herinneren wy enkel, dat indien het glinsterende *Marien Kransken* den eersten prys had van het schoonste inkomen, de zedige *Roos* van Leuven, dien van het zinnespel mogt wegdragen, en *Mozes Doorn*, eene kamer van s'Hertogenbosch, dien van het esbattement of kluchtspel.

Zonderlinge en schier ongelooflyke zaek, dat Landjuweel, een van 1561, de grootste en schoonste litterarische plegtigheid der XVIe eeuw, was in de volgende zoodanig vergeten en scheen zoo glad uit het geheugen gewischt, dat anders zeer deftige geschiedschryvers er geen melding van maken: vreemd stilzwygen, hetwelk men aen verscheidene oorzaken zou kunnen toeschryven, aen beredeneerd opzet by de eenen, aen onvrywillige onwetendheid by anderen, maer vooral aen de algemeene verwaerloozing van de grondige studie der moedertael, gedurende de XVIIe en XVIIIe eeuwen. Thans zou er ook van dezen beroemden tooneelpryskamp niets overblyven, dan eenige blazoenen in het Museum van Antwerpen; maer gelukkiglyk is hy, en dank aen de bezorgdheid van den psalmdichter WILLEM VAN HAECHT[(1)], destyds factor der *Violiere*, tegen eene geheele vergetelheid bewaerd gebleven, door de bekende verzameling der *Spelen van Sinne*, inhoudende de akten van dit vlaemsch tooneelcongres, over welks toedragt de keurige verhandelingen van de heeren MERTENS en VAN EVEN in den jongsten tyd nog meerder licht hebben doen opgaen.

Ondertusschen, in weêrwil van al den luister van dit rederykfeest, verhinderde hetzelve geenszins de kermisomgangen, doch voor dit jaer 61 hebben wy slechts bescheed over dengenen der Besnydenis. Uit een gekend programma van denzelven verneemt men, dat daerin werd voorgesteld een wagen 'met eene groote draeijende wereldt,' benevens de vier elementen, de vier hoofdwinden enz. Zeven andere wagens vertoonden zinnebeelden: den *Rykdom*, de *Hoovaerdy*, de *Afgunst,* den *Oorlog*, de *Armoede*, de *Ootmoedigheid* en den *Peis.* Van de andere stukken onzes Ommegangs, wordt in dat programma niet gesproken, en daerom is degene van 1564 des te merkwaerdiger. Dezelve telde niet minder dan twintig voorstellingen, onder welke men bemerkt: PORTUNSU, de god der zeehavens op een zeepaerd; - NEPTUNUS, op een zeemonster, lang dertig voet; - een *Olifant*, levensgroot met de *Fortuin* op zynen rug; - de *Reus* van Antwerpen, met vele jonge *Reuskens* rondom hem dansende; - Held BRABO voorgegaen van vele jongens zonder hand; het schip de *Koopmanschap* met den kapitein en AEOLUS; veertien wagens met zinnebeeldige en bybelsche voorstellingen, volgden daerop. Van dit alles is niets overgebleven, maer wy hebben altoos het schip, hetwelk nog ouder zou zyn dan den Reus. Volgens zekere overlevering werd het gegeven door de schippers, tydens de inkomste van Keizer KAREL (1520), en werkelyk spreekt ALBRECHT DURER van schepen by den ommegang gezien. Wat er van zy, het schip was van dan af het zinnebeeld der antwerpsche bedryvigheid, en wy laten het hier in zyne ouderwetsche optakeling voorby varen.

Het is te denken, dat het monster op hetwelk NEPTUNUS gezeten was, de walvisch is geweest. Altyd is het, dat men eerst in 1570, by de aertshertogin ANNA VAN OOSTENRYK,[(1)] het figuer gedoopt vindt. 'Daer op de Meert, zegt de chronyk, heeft

(1) WILLEM VAN HAECHT, een der voornaemste dichters uit de XVIe eeuw, berymde onder anderen de Psalmen van DAVID, welke tot in de XVIIIe by de protestantsche kerken van Holland in gebruik zyn gebleven.

(1) Dochter van MAXIMILIAEN II en vierde gemalin van PHILIPS II, die PHILIPS III by haer verwekte.

gestaen den grooten *Walvisch* met den godt der zee, NEPTUNUS, daer op sittende, heeft groot jolyt met dansen getoont.' De prinses ANNA, welke regtstreeks uit

HET OUD SCHIP VAN DEN OMMEGANG.

Duitschland te Bergen-op-Zoom was aengekomen, waer zy zou scheep gaen naer Spanje, doch door tegenwinden verhinderd was af te reizen, had dit oponthoud te baet genomen, om een uitstapje naer Antwerpen te doen. Zy kwam dus schier onverwacht. Nochtans had men in allen haest eenige toebereidsels gemaekt, en had eene natie 'op de Copper (Koepoort) bruggen eenen grooten Reus op een casteel gesteld.' Zoo dan waren er twee reuzen, want de oude, DRUON ANTIGON, hoe zeer ook beducht voor VULCAEN den vuergod, stond naest den walvisch op de Markt met eene brandende toorts in de hand. Desgelyks droegen de reuskens van zyn gevolg, mitsgaders al de gilden en ambachten, brandende toortsen. ALVA, die met zyne ruitery (de Roey Rockx en Blauw Rockx) hier was aengekomen, deed aen de toekomstige koningin van Spanje het eeregeleide. Deze ontving kostbare geschenken in zilverwerk, en er werd over het algemeen lustig gevierd. Voor de eerste mael wordt er melding gemaekt van de verlichting van O.L. Vrouwen en S. Jacobs toren, by middel van lantarens. Overigens heeft men er geene byzondere beschryving van, misschien omdat het een toevallig bezoek was; alleenlyk vermeldt PAQUOT een plakstuk met een paer latynsche klampdichten,

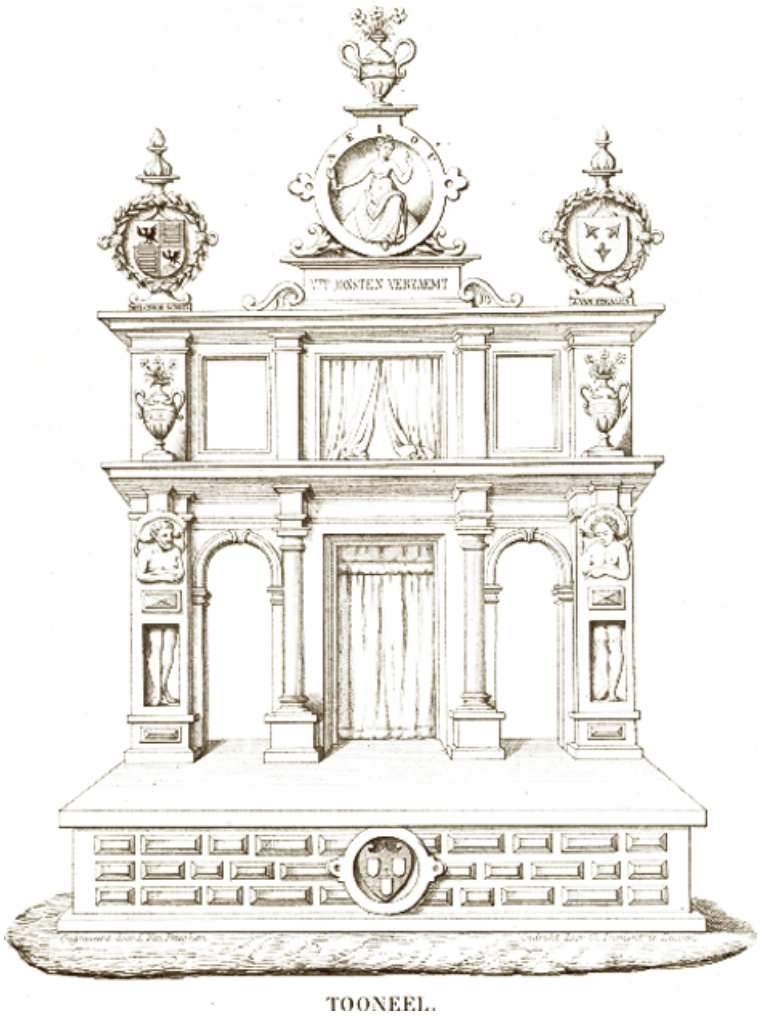

TOONEEL,
opgeregt ter Merkt van Antwerpen, voor het Landjuweel van 1561.

door eenen geleerden antwerpschen geneesheer, HUGO FAVOLIUS, ter eere van de koninklyke bruid en onzen eersten bisschop vervaerdigd[1].

In vergoeding, en behalve hetgeen VAN METEREN, VAN MEERBEECK, STRADA en andere tydgenooten er van geboekt hebben, bezit men eene korte en eene lange beschryving van de intrede van FRANS DE VALOIS, hertog van Anjou en Alençon broeder van den franschen koning HENDRIK III (19 February 1582).

Daer beide deze verhalen in de fransche tael en door naemloozen geschreven zyn, kunnen wy niets anders dan hier hulde brengen aen den uitgever CHRISTOFFEL PLANTYN[2], by wien het voornaemste, hetwelk

met afbeeldingen versierd is, het licht zag. Wie de decoratiën teekende en bestuerde, welke in zes dagen aengelegd en voltrokken werden, weten wy niet; maer de spaensche en italiaensche natiën onthielden zich van alle vreugdebetooning. Onder de daerby voor den dag gebragte voorstellingen bemerkte men een zeepaerd, misschien hetzelfde, dat by den Ommegang van 1564 door de nieuwbakken godheid *Portunus* was bereden geweest. Naer het oordeel van onze oudheidkundigen zou dit gedrocht, hetwelk twintig voet lang was, gemaekt zyn geweest naer eene der figuren, welke men in den gevel van het Stadhuis ziet. Wat er van zy, het vermeende zeepaerd werd voorgesteld als de afbeelding der *Tiranny*, en wel van degene der Spanjaerden, weshalve deze het na hunne terugkomst deden in stukken slaen.... Het onschuldige zeemonster moest aldus voor den Reus boeten, die, volgens gewoonte, op de Markt

(1) Zoon van eenen italiaenschen kapitein en van eene zeeuwsche juffer, geboren te Middelburg in 1523. Stadsdoctor van Antwerpen en hier in 1585 overleden. (Zie PAQUOT, *Mémoires*, II, 97.)

(2) CHRISTOFFEL PLANTYN, geboren te Mont-Louis, by Tours, in 1514, aertsdrukker des konings van Spanje en stichter der Plantynsche drukkery te Antwerpen, waer hy in 1589 is overleden. In O.L. Vrouwe kerk is hem een gedenkteeken opgerigt. (Zie *Graf- en Gedenkschriften*, I. 43).

hebbende post gevat, het schild van ALENÇON in de hoogte hief, terwyl hy dat van Spanje voor den voet wierp. Onze oude kastelein scheen echter van het gansche bedryf geenen zeer hoogen dunk te hebben; want aen de fransche Hoogheid eene heilzame les willende voorspellen, herinnerde hy haer ten slotte zich aen zyn eigen noodlottig einde:

Nil feritate fores, *populum pietate guberno*
Exemplo truculenta meo, *sed despice facta*[1].

zeide hy tot ALENÇON, die eer het jaer om was, met zyne *mignons* en *knietasters* het bewys zou geven, dat de lessen der geschiedenis en de voorbeelden van reuzen op de vorsten zelden vat hebben. Overigens, in weêrwil van al den gemeenden en gekunstelden geestdrift, in weêrwil van al het geklink en geklank, er lag over de gansche plegtigheid eene zekere koelte verspreid: het was, zoo als een sarkastiek kniezer uit den tyd zegt: *Gaudeamus met vele*, *maer met vele niet.* Inderdaed, behalve de Engelschen en eenige Duitschers, al de vreemde natiën bleven te huis.

Twaelf jaren later had gansch het omgekeerde plaets, maer wie zal dit wraken: de politieke toestand van Antwerpen was geheel veranderd toen aertshertog ERNST[2] hier zyne intrede deed (Juny 1594). Het contrast was dubbel, want vooreerst kon men zich herinneren het onthael den broeder des nieuwen landvoogds, aertshertog MATHIAS, wedervaren (1578); deze laetste, een twintigjarig jongeling, zonder ondervinding, zonder geld, zonder krygsvolk en zonder ondersteuning, was byna sluipsgewyze binnen gebragt, om tot werktuig te verstrekken aen den prins van Oranje. Aertshertog ERNST, in tegendeel, was vergezeld van verscheidene honderde edellieden en vertegenwoordigde den koning van Spanje, den geslagen vyand der koningin van Engeland. Geheel natuerlyk derhalve, dat er weder politiek onder de festiviteiten liep.

(1) Met woestheid wint gy niets; maer leidt uw volk met zachtheid, en moge myn voorbeeld u leeren nooit wreedaerdig te wezen.
(2) ERNST VAN OOSTENRYK, broeder van keizer RUDOLF II. Hy overleed te Brussel den 20 February 1595, slechts 41 jaer oud wezende.

De afwezigheid der Engelschen zal echter geene groote leemte veroorzaekt hebben, by de eendragtigheid der overige natiën, die zes praelbogen hadden opgerigt, terwyl de FUGGERS de gansche Kloosterstraet op hunne kosten versierd hadden. De Stad had van haren kant vyf eerebogen op verschillige plaetsen doen stellen, onder het bestuer en de leiding van OTTO VENIUS[1]. Deze beroemde kunstenaer was ook de vinder van het heerlyk amphitheater op de Meir, voorstellende den Vrede met de koninklyke Deugden, APOLLO met de negen Muzen, twaelf spaensche koningryken, een-en-twintig vorstendommen en de zeventien nederlandsche gewesten. Gaf deze zinnebeeldige vertooning den algemeenen wensch tot vrede te kennen, de gehelmde en gepantserde Reus herinnerde, dat de kryg nog niet had uitgewoed. Tevens had men de

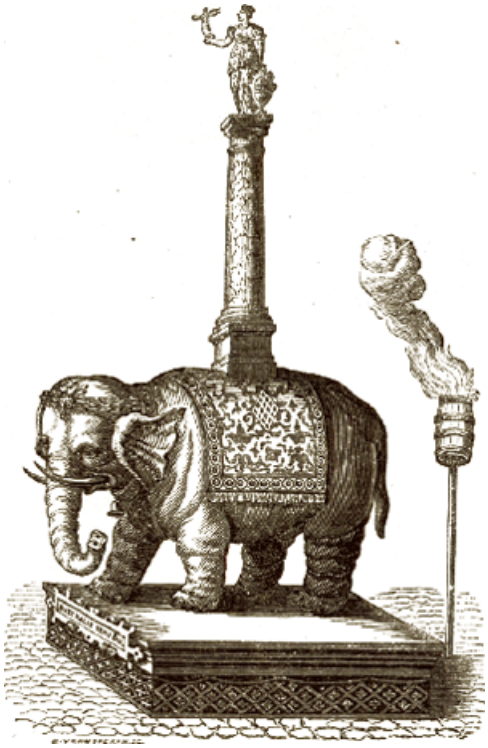

eigenaerdige gedachte opgevat, op den rug van den Olifant eene kolom te stellen, op welker top de Godsdienst ter hoogte van ongeveer vyftig voet verheven stond. Een luisterryk steekspel, den 28^{n} Juny op de Meir gegeven, en het laetste hetwelk men te Antwerpen gezien heeft, besloot de feesten der inhaling van ERNST VAN OOSTENRYK. Zy kostten aen de Stad ruim 26,000 guldens, zoo als blykt uit den volgenden post:

'Ander betalinghen gedaen aende wercken, oncosten ende extraordinarise lasten int oprichten vande Thooneelen, Theatren, Cyraten, Presenten ende anderssins tot vereeringe der Incompste van syne Hoocheyt ERNESTUS, Eertshertoge van Oistenryck etc..... Diversche persoonen als timmerlieden, houtbrekers, antycksnyders, schrynwerckers, schilders, seeldrayers, wasmaeckers, sydenlaeckenvercoopers ende diversche andere, soo aen leveringen als arbeytsloon by bestedinge ende anderssins gedaen int oprichten van Thooneelen, Theatren ende Chiraten ende diergelycke

(1) OTTO VENIUS of VAN VEEN, kunstschilder, geboren te Leyden in 1558, overleden te Brussel in 1629. Zie de *Vlaemsche School*, 8 j. 1862 en in den *Catalogue du Musée d'Anvers* het levensberigt door M^{r} TH. VAN LERIUS aen dezen bekwamen meester gewyd.

wercken, mistgaders aen presenten, al tot vereeringe der Incomste van zyne Hoocheyt ERNESTUS, Ertshertoge van Oistenryck als Gouverneur Stadthouder ende Capitain generael van dese synder Ma^{ts} Nederlanden, naer vuytwysen der declaratie, by rekeninge daeraff appart overgegeven ende gedaen voor mijnen heeren tot auditie derselver gecommiteert synde by acte vander Weth de data xiijj April anno xv^{e} vyffentnegentich, die de selve rekeninge hebben gelaudeert, geapprobeert, gepasseert, gesloten ende ondergeteeckent den xxviij^{n} Junij xv^{c} xcv, bedragende altsamen ter somme van sessentwintich duysent drye hondert tweentseventich ponden, thien schellingen ende vyff deniers artois, naer vuytwysen de voors. particuliere rekeninge hier geexhibeert; dus hier vuytgetrocken de selve somme van..... 26,372 ponden, 10 sc. 5 d. arthois[1].

OTHO VENIVS

Deze zoo heerlyk ingehuldigde landvoogdy was echter van korten duer, en OTTO VENIUS werd weldra geroepen, om andermael zyn vernuft te

(1) Rekeninge 1594. fol. ij^{c} lxxv. Extract door M^{r} den archivaris P. GÉNARD goedgunstig medegedeeld.

scherpen, ter gelegenheid van de inhuldiging der Aertshertogen ALBERT en ISABELLA (Dec. 1599). Dezelfde natiën, welke de inhaling van vorst

WAPENS VAN ALBERTUS EN ISABELLA.

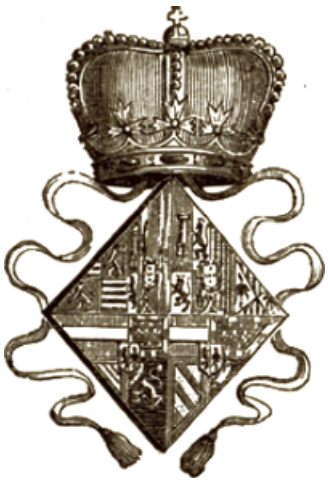

ERNST gevierd hadden, wedyverden nu, om den broeder van twee keizers en zyne bruid eere te bewyzen[1]. Alleenlyk was het getal der praelbogen met twee verminderd: de Florentyners en Lucchezers waren meerendeels verhuisd, en de handel aen het verloopen. Hoezeer men over dit laetste bekommerd was, zou kunnen blyken uit den praelboog den handelsgod MERCURIUS toegewyd, eene zinnebeeldige pleidooi voor den vryhandel, als het eenigste middel om het land uit zynen vervallen staet op te beuren. Dezelfde gedachte vond men wedergegeven in eenen draeijenden theater, die beurtelings België's voor- en tegenspoed vertoonde. De Stad, welke deze decoratie op de Meir had doen stellen, had nog vyf andere eerebogen bekostigd, mitsgaders eene zegekolom en een kolossael standbeeld van HERCULES. Wat aengaet den Ommegang, NEPTUNUS had den Walvisch verlaten, om met zyn wyf plaets te nemen

(1) ALBERT VAN OOSTENRYK († 1621), kardinael-aertsbisschop van Toledo, was eerst benoemd geworden tot landvoogd (1596), en aldus (rekening houdende van het *interim* door zyn kozyn den kardinael ANDREAS eenigen tyd waergenomen) de vierde oostenryksche aertshertog, die sedert twintig jaren met 's lands bestuer was gelast geworden. Broeder van twee keizers was hy zelf eens in de gelegenheid geweest den troon te beklimmen, doch had denzelven geweigerd. Na van de Paus den noodige vergunning tot trouwen te hebben, bekomen, had hy, met de hand der infante ISABELLA CLARA EUGENIA († 1633) de souvereiniteit der Nederlanden ontvangen.

in zynen zeewagen, die twee eeuwen heeft mogen doorryden, eer hy aen stukken zou zyn. De Olifant was ontwapend en voerde op zynen breeden rug het zinnebeeld des huwelyks: dit doelde op de echtverbindtenis des Aertshertogs met de spaensche Infante, waer van men zich veel heils voorspelde, even als de ontwapening van den Reus door Cupidootjes de hoop op eene aenstaende bevrediging der nederlandsche gewesten te kennen gaf.

De Aertshertogen, die den 8^{n} December hunne intrede deden met eene pracht den vroegeren luister onzer koopstad waerdig, werden den 10^{n} volgens de oude gebruiken ingehuldigd. Na de eedaflegging had er eene andere buitengewoone plegtigheid plaets op de voor het stadhuis opgerigte stellaedje: vier onzer schepenen: ROBRECHT TUCHER, JAKOB DASSA, JAN VAN BRECHT, en NIKOLAES ROCKOX, de jonge, werden

ROBERT TUCHER.

door den Aertshertog met de gewoone ceremoniën tot ridders geslagen. ‘Ik make u,’ sprak Zyne Hoogheid, nadat hy elk met het zwaerd drie ligte slagen op den schouder gegeven had, ‘ik make u ridder in den name Gods en van S. Joris, om het Geloof, de Kerk, het regt, de weduwen en weezen trouwelyk voor te staen.’ Daer deze vier heeren later tot het burgemeesterschap kwamen, in hetwelk zy een

JACOB DASSE.

JAN VAN BRECHT.

eervol aendenken hebben nagelaten, kan men zeggen, dat de volkskeuze hunne verheffing tot den ridderstand bekrachtigde, vooral opzigtens ROCKOX, de waerdige

vriend van RUBENS; ROCKOX, de edele aenmoediger der kunsten, de milde begiftiger van studiebeurzen[1].

(1) Over de burgerverdiensten van NIKOLAES ROCKOX, den jonge, en de schandige onteering zyner grafstede, zie onze *Nieuwe Geschiedenis van Antwerpen* I, 283-84, en VAN LERIUS, *Catal. du Musée*, 1857, p. 201-204. Wy hebben de nagedachtenis dezes achtbaren burgemeesters eene verdiende hulde willen brengen door het nevensgaende portret, naer RUBENS tripticon, *S. Thomas ongeloovigheid* (n° 275-79), hetwelk de kapelle der Onbevlekte Ontvangenis, door ROCKOX in de voormalige Minderbroederskerk gesticht, versierde, en van hetwelk dit portret de regterluik is.

NIKOLAES ROCKOX.

Des avonds vierde men op de Markt met den grooten *Triumfstaek*, waervan de decoratie volgens de gelegenheden veranderde. Dezen keer doelde zy op S. JORIS en de *Goedwilligen*, wier blazoen boven het hoofd des ridders beneden den keizerlyken adelaer hing. Wy hebben dezen triumfstaek, die sinds lang niet meer in gebruik is, hier met zynen dubbelen krans van piktonnen afgebeeld.

Hadde men nu ook vader DRUON's gewilligheid en welmeenende wenken zoo roijael vergolden, als men de hovelingsche beleefdheden van zynen compeer van Brussel vergold. Op zyn minste was zoo iets te hopen: immers in dien tyd was het zeer genoegelyk in de hofstad reus te spelen, wordende telken jare aen JANNEKEN en MIEKEN vier honderd guldens verstrekt(1). Doch deze hoop, benevens des handels verlangen, moest nog lang eene doode letters blyven, en de oorlog, onder welken de arme stad Oostende drie lange jaren moest gemarteld worden, zou aen beide zyden met hardnekkigheid worden voortgezet.

Maer stil; want als wy zoo voortgaen, storten wy gewis in de politiek. Alvorens echter uit de XVIe eeuw te treden, moeten wy nog eerst hulde brengen aen JAN BOGHE(2), onzen

(1) Doctor COREMANS, in de *Bulletins de la Commission royale d'Histoire*, 1re série, t. VIII, p. 66.

(2) JAN BOGHE of BOCHIUS, geboren te Brussel in 1555, sekretaris van Antwerpen in 1585, is in deze betrekking in 1609 overleden. Als schryver en dichter is hy in de latynsche letteren bekend.

TRIUMFSTAEK - 1599.

EN ZYN WAPEN.

stadssekretaris; aen den historieschryver der *Blyde Inkomsten* van 1594 en 1599, door VAN DER BORCHT[1] met platen versierd. BOGHE,

(1) PIETER VAN DER BORCHT, schilder en plaetsnyder, geboren te Brussel, volgens IMMERSEEL, omtrent 1540, en aldaer overleden, onzeker in welk jaer.

WAPEN VAN BOCHIUS.

die voor laetstgemeld relaes bescheeden en aenteekeningen uit andere belgische steden moest inwachten, werd middelerwyl door eene geraektheid getroffen, welke hem de regter zyde des lichaems verlamde. Men oordeele hoe bezwaerlyk het arbeiden voor hem werd: toch liet hy zich niet ontmoedigen en in 1602 had hy het genoegen, zyn tweede feestmonument te voltooijen en by JAN MORETUS in 't licht te zien verschynen.

IV.

Uit de omstandigheid dat er, gedurende de regering der Aertshertogen, na de daer straks aengeteekende feestbeschryvingen, geene andere meer verschenen, zou men soms in den waen kunnen komen, dat het te Antwerpen met alle buitengewoone festiviteiten gedaen was; maer geheel ten onregte. Er hadden integendeel gedurende dit tydperk velerlei belangwekkende plegtigheden en vieringen plaets, zooals by het aenleggen of inwyden van kerkgebouwen; alleenlyk waren het altoos geen vorstenhanden die er den eersten steen van legden, en het was een eenvoudig pater rector, FRANCISCUS AGUILLONIUS, die in Lentemaend des jaers 1615 voorzat by de fondamentlegging van het kostelykste dier gebouwen, de Jesuietenkerk, waervan hy zelf het plan en de teekeningen had geleverd. Doch toen in Oogstmaend deszelfden jaers, de Aertshertogen zich hier bevonden, wedervoer den Augustynen en der Anunciaden de eere, dat de beide Souvereinen den eersten steen legden van het choor der eenen en van de kerk der anderen.

Later, in 1631, was het de Infante (weduwe geworden) hoofdzakelyk te doen, de fransche koningin MARIA VAN MEDICIS naer onze stad te begeleiden. Deze weduwe van HENDRIK IV, welke men ook de moeder der Drie Koningen noemde, wegens haren zoon LODEWYK XIII, en hare schoonzonen PHILIPS IV (van Spanje) en KAREL I (van Engeland) werd hier met byzondere eere ontvangen, en haer verblyf in ons midden is niet de minst belangryke episode van het verhael, hetwelk DE LA SERRE, het volgende jaer, over dit reistoertje der koninklyke ballinge in 't licht gaf.(1).

WAPEN VAN DON FERDINAND.

Dan die plegtigheden, die bezoeken behoorden eigenlyk tot het dagelyksche leven, tot den gewoonen loop der dingen, en uit het gemis van byzondere beschryvingen kan men toch niets anders afleiden, dan dat men zulke groote gedenkstukken voor geheel buitengewoone gelegenheden bespaerde.

Zoodanig eene gelegenheid deed zich eerst op na den dood der infante ISABELLA, by de inkomste van Don FERDINAND VAN OOSTENRYK (17 April 1635). Het was een landvoogd, maer deze landvoogd was prins van den bloede, neef, zoon en broeder van drie PHILIPSEN, koningen van Spanje, kardinael-aertsbisschop van Toledo(1). Schoon nog jong, de faem had hem eene zekere bedrevenheid in staets- en krygszaken toegedacht, waervan men zich veel goeds beloofde ter beëindiging van den oorlog

(1) *Histoire cvrievse de l'entrée de la Reyne Mère dans les villes des Pays Bas.* Anvers, PLANTIN, 1632. In-4° met platen. In 1848 is te Amsterdam van dit werk eene nieuwe uitgave verschenen. Voor nadere byzonderheden uit hetzelve zie onze *Nieuwe Geschiedenis* van Antwerpen. I, 274-280.

(1) Don FERDINAND, geboren in 1609, was van zyn 10e jaer benoemd tot kardinael-diaken van Santa Maria in Portica. Hy overleed te Brussel, in October 1641 aen eene kwynende ziekte.

met de Vereenigde Provinciën: wat was er meer noodig, om des volks geestdrift op te wekken?

Het was RUBENS[2], dien men belastte dezen geestdrift te vertolken, RUBENS wien men de leiding en uitvoering der versieringen opdroeg, en, zooals men er zich mogt aen verwachten, zyn vindingryk vernuft

WAPEN VAN RUBENS.

schiep wonderen van kunst en smaek. Van de tien door den grooten meester geteekende en gedeeltelyk geschilderde praelbogen was degene op de Meir wel de bewonderenswaerdigste. Het was een ontzaggelyk gevaerte, dat 110 voet in de doorsnede en 80 voet in de hoogte had. Onder de bogen prykten, tusschen de twaelf groote godheden van het Olympus, de standbeelden van twaelf oostenryksche Keizers uit witsteen gehouwen, en welke de Stad den gevierden Prins-Kardinael na het feest ten geschenke gaf.

Dan er was dáér gelyk overal zulke magt van grieksch en latyn, dat een waerdig priester, HUBERTUS NEEFS, met reden oordeelende, dat ‘ijghelijck seer begeerigh (moest zyn) om het inhout van dese heerlijcke

(2) PETRUS PAULUS RUBENS, geboren in 1577, waer, is nog niet stellig uitgemaekt; maer hy overleed in 1640 te Antwerpen, waer S. Jacobskerk de asch van dezen grooten meester bewaert.

wercken te verstaen,' ondernam al de opschriften in het nederduitsch over te zetten, eene taek welke hy in acht-en-veertig uren tyds volbragt. Een paer zeldzame bundeltjes zyn de vruchten van 's mans loffelyk voornemen. Hooren wy vooreerst, hoe hy de beschryving van den *Triumph-Wegh* aenvangt:

Wanneer men duysent schreef ses hondert vyf-en-dertich,
Thien daghen in April en seuen, heel blijhertich
Fris sittende te peerdt, DON FERDINANDUS tradt,
Als Gouverneur van 't Lant, 't Antwerpen inde stadt
Als hy den dach te voor, met menichte van schepen,
In een vergulde jacht, van weerde onbegrepen,
Op 't Kiel ghelandt te voet heeft in 't Casteel vernacht,
Waer dat vergadert was schier al d'Antwerpsche pracht.
't Casteel gaf lustich vier, de stadt dé van ghelijcken
Op 't Scheldt, op Cattenbergh ende duysent wt de wijcken;
De locht was niet dan vlam, niet dan geschoten vier:
Het water van het Scheldt was heet geworden schier.

De schryver, na het ongeduldig verbeiden der burgery naer den volgenden dag te hebben afgemaeld, laet den gevierden landvoogd in de stad treden, en vervolgt:

Hy quam vast aen de poort, daer hem met groote weerde
TUCHERUS[1] wilcom hiet en leyd' hem voorts te peerde
Door heel den blijden wech, altijt ontdeckt sijn hoot
De Keysers poorte in, daer hem een bagge boot
Een wel versierde maeght: daer sagh men eens sijn wanghen
Met al te schoonen root vol maiesteyt behanghen.
Den blijden wegh beghost, den Prins sat op een peerdt,
Dat onghetwijfeld was wel duysent croonen weerdt.
De Dekens rontom 't peerdt der gulden met flambeeuwen,
Het volck van alle cant en dede niets dan schreeuwen:
Siet daer den Prins, den Prins, Godt geu' hem doch voorspoet
Dat hy ons Nederlandt in rust eens stellen moet.
.....
Daer rijdt hy, spaert ô Godt doch desen vromen helt!
De vroukens riepen oock: Siet wat een schoonen belt!
Siet wat een frischen man! hoe staedich van manieren!
Siet eens hoe vriendelijck laet hy sijn ooghen swieren.
Dit was rontom 't geroep.....

Maer al genoeg, en zullen wy de grammatikasters tusschen deze twee brokken poëzy zoo veel *sic's* laten stellen als het hen gelieft. Hetgeen wy vooral bewonderen, dit is de argeloosheid van den dichter by den wereldschen lof aen eenen prins der Kerk by monde van het volk toegezwaeid. Hy zag er volstrekt geen been in, dat de Kardinael-Infant als een knappe jongen door ons vrouwvolk geprezen wierd. Ook M[r] de plebaen GASPAR ESTRIX vond dit heel eenvoudig, aengezien hy het *Imprimi potest* zonder zwarigheid aen het boekje verleende.[2]

(1) ROBRECHT TUCHER, buitenburgemeester voor den negenden keer.

(2) De *Corte Wtlegginghe van alle de Triumph- Wercken* van 1635 hebben twee uitgaven gehad, een bewys dat zy aen eene behoefte voldeden. De eerste draegt de goedkeuring van den groot-penitenciaris ZEGER VAN HONTSUM; de tweede, welke evenveel bladzyden bevat als de eerste, is echter volledigher en bovendien gevolgd van een *Byvoeghsel*, bevattende de berymde beschryving van den *Triumph-Wegh*, gedurende het geheele verblyf des landvoogds

Het was natuerlyk, dat de kunstmeester, onder wiens leiding al de heerlyke en trotsche praelbogen waren aengelegd, met een bezoek van den hoogen gast vereerd wierde. NEEFS gewaegt echter niet van een bezoek van den prins der Kerk by den prins der Vlaemsche Kunstschool.(1) Daerentegen volgt hy hem in de Plantynsche drukkery, waer BALTHASAR MORETUS een latynsch kompliment Zyner Hoogheid ter eere drukte.

Ondertusschen lag er in al dit geestdriftig gejuich ook eene ernstige gedachte besloten. Don FERDINAND, die zich het vorige jaer in de vlakten van Nordlingen(2) eenen niet onaenzienlyken lauwerkrans had verworven, verscheen aen velen als Gods gezant, die op de eene of andere wyze den vrede zou bewerken, de Schelde heropenen en den handel van Antwerpen doen herleven.

Op deze verwachtingen doelden voornamelyk de voorstellingen van JANUS tempel op de Melkmarkt, en van den triumfboog van den handelsgod MERCURIUS op S. Jansbrug. 'Sluyt, o Prince,' roept onze dichter in zyne vertaling van het opschrift des tempels uit:

> Sluyt IANUS tempel toe, iaeght MARS nae de Barbaren
> Laet hem die met den crijgh en wapenen vervaren
> Brenght ons den Peys, den Peys daer iegelijck nae haeckt
> Waer yder door u compst een vaste hoop van maeckt.

En dien ten gevolge spiegelt hy zich op S. Jansbrug het herbloeijende Antwerpen voor, in de gerekte overzetting van vier latynsche verzen.

> De schepen sullen weer, gelijck sy pleghen, vaeren.
> De schippers sullen vry, soo sy voor d'oorloogh waeren
> Verlaeten schup en ploegh, en rydende door 't Scheldt,
> t'Antwerpen brengen aen veel coopmanschap en geldt.
> Quaey neeringh, quaden tijt, armoede, maegher kaecken
> Door FERDINAND verjaeght, en sullen noyt gheraecken
> Weer in dees rycke stadt. Het suer is al voorby
> De soetigheydt compt aen, dus Borghers maeckt u bly.

Ongelukkiglyk moest geen dezer troostelyke vooruitzigten zich verwezenlyken. Wel werd het Don FERDINAND gegeven, by het voortwoeden van den oorlog, in den Calloopolder nog eenige lauwers om zyn hoofd te vlechten (1638), hetgeen aenleiding gaf tot de schepping van den *Rubenswagen* (zie hier achter), in zyne oorspronkelyke gedaente eene krygstrofee voorstellende, waervan de schets, door RUBENS ontworpen, nog in ons Museum te zien is. Maer de wedervereeniging der Nederlanden, waermede

te Antwerpen. Het is deze laetste, welke de goedkeuring van den plebaen GASPAR ESTRIX voert.

(1) De Kardinael-Infant bezocht onder andere kerken degene der Jesuieten, en NEEFS geeft ons van het muziek dier kerk de volgende beschryving, welke ons opmerkelyk genoeg toescheen, om hier te worden aengestipt:

> De Iesuiten kerck van binnen en van buyten
> Seer treffelijck verciert, daer menichten van luyten
> En clauercingelen en alderhande spel
> Het aerdtsche Paradijs voor ooghen stelden wel
> Wel twintigh, soo my docht, daer clauercingels waeren
> Wel hondert, jae noch meer soo luyten, fluyten, snaeren
> En stemmen ondereen.....

(2) Nordlingen is eene stad in Zwaben. Het vereenigde fransche en zweedsche leger werd er door de Keizerlyken zoodanig geslagen, dat het geheel Zuid-Duitschland moest ontruimen.

sommigen, en onder dezen HUBERTUS NEEFS, zich gevleid hadden, werd voor goed eene onuitvoerlyke utopie.

TRIUMFWAGEN VOOR DE VICTORIE VAN CALLOO. - 1638.

RUBENS boezemvriend, de geleerde GEVARTIUS[1], die byna al de lof- en jaerschriften gemaekt had, was mede de schryver der *Pompa introïtus Ferdinandi* en van de *Laura Calloana*, welke beide monumenten van Stads wege werden uitgegeven. Zy vormen samen een boekdeel in groot folio, hetwelk VAN TULDEN[2] met 39 fraei gegraveerde platen verrykte. GEVARTIUS heeft van zynen kant iets meer willen leveren dan eene bloote verzameling van opschriften en beschryvingen; en, ter verklaring der menigvuldige zinnebeelden, heeft hy er eenen schat van geleerdheid uit de oude schryvers aen te koste gelegd, terwyl hy in de inleiding, waer hy de vroegere antwerpsche feesten herdenkt, ons vele byzonderheden tot dezelve betrekkelyk heeft bewaerd. De *Pompa* en de *Laura*, in alle opzigten waerdig van RUBENS en van zynen tyd, zyn tot dusverre het heerlykste litterarisch monument, hetwelk Antwerpen van zyne feestvieringen heeft behouden.

Maer na RUBENS, wiens genie de geheele Vlaemsche Kunstschool verlichtte, zag men derzelver glans allengs verkwynen, de yverzucht

(1) JAN CASPER GEVAERTS, *alias* GEVARTIUS, geboren te Antwerpen in 1593, sekretaris dezer stad, regtsgeleerde en historieschryver, overleden in het jaer 1666.

(2) THEODOOR VAN TULDEN, kunstschilder en graveur, geboren te 's Hertogenbosch in 1607, overleden te Brussel in 1676. M[r] VAN LERIUS, naer wien wy deze jaertallen schryven, geeft ze op onder alle voorbehouding.

verslappen en het artistisch enthusiasmis vervliegen. De geniale man scheen alles wat den bloei der schoone kunsten kon bevorderen, met zich in het graf te hebben medegenomen.

Deze algemeene aenmerking geldt vooral ten opzigte der antwerpsche triumfen: al wat naderhand in dezen aert is verschenen, kan geen vergelyking doorstaen met hetgeen men sedert den *Keizers Triumf* van 1549 gezien had. Of de ongunstige omstandigheden, in dewelke het vaderland door de europische politiek geplaetst werd, en waerby geene stad meer nadeel leed dan Antwerpen, op het verval onzer Kunstschool invloed hadden, is een vraegpunt, hetwelk tot het onderhavige onderwerp niet behoort. Genoeg, de natie was ontmoedigd, sedert dat zy door het kinderloos overlyden der Aertshertogen alle hoop op zelfbestaen had verloren. Ja, zy scheen alle geestkracht kwyt te geraken en slechts gevoelig te zyn voor kleine dagelyksche voorvallen. Den 18^{n} Augusty 1647, by voorbeeld, by den gewoonen togt van onzen Ommegang, verloor onze oudste burger, letterlyk het hoofd, op den hoek der Wolen Koepoortstraet, en in weinige oogenblikken was de geheele stad vol van de mare: *de Reus heeft den hals gebroken*![1] Men was minder ontsteld, toen eenige maenden later de staetsknoeijeryen te Munster dat Westphaelsch traktaet voortteelden, hetwelk, als 't ware, de Schelde den nek brak, van België eene politieke kolonie ten behoeve van Spanje en eene handels-uitwinning ten behoeve van Holland maekte, en aldus Antwerpen tot uittering doemde.

De nadeelige bepalingen van dit traktaet, hetwelk den 30^{n} January 1648 tusschen Spanje en de Vereenigde Provinciën geteekend werd, waren hier ongetwyfeld bekend, toen een nieuwe landvoogd, aertshertog LEOPOLD-WILLEM[2] inkwam en zeer heerlyk werd ontvangen: men kon hem trouwens niet verantwoordelyk stellen voor hetgeen te Munster was gebeurt. Er bestaet van deze receptie eene korte nederduitsche beschryving, en er moet ook eene latynsche, door GEVARTIUS van bestaen, welke PAPEBROCHIUS heeft kunnen benuttigen, doch welke wy nooit gezien hebben[3].

Insgelyks kennen wy er geene van de festiveiten, welke zouden zyn aengerigt by gelegenheid der afkondiging van den Westphaelschen vrede (10 Mei 1648). Wy hebben alleenlyk ergens een schilderstuk of plaet vermeld gevonden, die afkondiging voorstellende, waerover het volk zyne blydschap door dansen uitdrukte. Vergrypen wy ons echter niet over de oorzaek dezer zoo weinig gepaste vreugde. In dien tyd werden de traktaten met zekeren plegtigen toestel, onder trompetgeschal en klokgebrom afgekondigd, en dan liet het gemeen, dat van de byzonderheden der zaek niets wist, noch kon weten, zich ligt tot dansen verlokken, vooral, als er, ‘volgens ouder costuyme’, eenige vaten bier werden ten beste gegeven. Er mag dan ook eene openbare viering met piktonnen enz. geweest zyn; maer deze was officiëel: voor het ernstige gedeelte der bevolking was het traktaet eenen akt den Souverein afgedwongen, door gebrek aen middelen en door behoefte aen vrede, na tachtig jaren oorlog; behoefte welke de heimelyke hoop op eene verbetering in de toekomst niet uitsloot.

(1) PAPEBROCHIUS, *Annales Antverpienses*, V, 49.

(2) Zoon van keizer FERDINAND II en van MARIA ANNA, paltzgravin van Beijeren, geboren in 1614. Hy was bisschop van Straesburg, Passau, Olmutz, en grootmeester der Duitsche orde. Hy overleed te Weenen in 1662.

(3) *Annales*, *Antv.*, V, 1-16. - Vergelyk ook MERTENS en TORFS, V. 447.

Vele geslachten waren reeds voorby gegaen, die zich met deze hoop gevleid hadden, en nog meer anderen zouden er voorby gaen, eer zy zich zou verwezenlyken. In afwachting schikte men zich naer den slechten tyd gelyk men kon, en trachtte zooveel mogelyk party te trekken uit den Ommegang, om de kermisgasten te verlustigen.

Deze zou thans het *palladium* van de feesten der Scheldestad worden. Een programma van 1651 berigt ons, dat de stoet geopend werd door de zeven-en-twintig ambachten met hunne toortsen; elk ambacht had er twee, op welke zyne voornaemste werktuigen als kenteekens stonden afgebeeld; by voorbeeld, voor de schippers een schip, voor de meerschen eene weegschael, enz. 'Na deze, zegt het programma, volgen de simpele menschen uyt het dwinghuys van S. ROCHUS, by de Stad onderhouden, wie dat een van het geselschap voor uyt leydt: zyn paerd is een lange dikke stok.' Zoo! en deze onaerdigheid, welke men aen andere steden zou hebben kunnen overlaten, na den uitvinder in het zothuis eene plaets te hebben gegeven, vinden wy vyf-en-dertig jaer later op een ander programma nog weder! Anderzyds moeten wy bestatigen de afwezigheid der Jesuieten, Cellebroeders en zelfs der Peeterpotsheeren, terwyl de paters en fraters uit al de andere manskloosters, benevens de kanoniken van S. Michiels, S. Jacobs en O.L. Vrouwe medegingen. Dit was het godsdienstige gedeelte des stoets, dat besloten werd door den bisschop dragende het Allerheiligste.

Onmiddelyk na den bisschop volgde de Ommegang voorgereden door de stadstrompetters. Schoon het zeepaerd en de draken sinds lang den weg van alle vleesch waren ingegaen, onze diergaerde was nog tamelyk ryk in gedrochten, vooral als men wil letten op de afbeeldingen, vergeleken by de wezenlyke dieren, welke aen die stukken tot model hadden gediend. Op de Dolfynen, als fabeldieren beschouwd, valt wel

DE DOLFYN.

niet veel af te wyzen; maer wat aengaet den Walvisch, op wiens kop ORPHEUS met eene viool zat, wy gelooven niet, dat een Groenlandsvaerder dat logge stuk voor iets anders dan fantazy zal nemen.

Nochtans wordt onze Walvisch, zoowel als de Kemel en de Olifant, in het programma voorgesteld als gemaekt naer levende modellen; maer dan moeten de makers groote lomperts geweest zyn, want er zyn hier inderdaed in vroeger tyd van die en andere dieren zulke modellen verscheiden mael voorhanden geweest.

Aldus, voor wat betreft de walvisschen, het lydt geen twyfel, of eertyds zyn er in de Schelde gevangen. AMBROSIUS PARÉ, een beroemd fransch heelmeester der XVIe eeuw, verhaelt *(Opera Chirurgica*, p. 582),

DE WALVISCH.

dat er den 2n July 1577 op tien mylen beneden Antwerpen, een walvisch gekaept werd, dat dezelve 58 voet lang en 16 dik was en eenen staert van 14 voet breedte had. Uit de verdere beschryving blykt, dat deze zeereus tot het geslacht der kazilotten of noordkapers behoorde. Van dezen walvisch, die omtrent Saftingen was gestrand, en het geheel land werd rondgevoerd, spreekt insgelyks GALLIOT in zyne *Histoire de Namur*. Een andere, die in 1616 de Schelde opkwam, bleef verscheidene dagen op onze verlaten reede zwemmen en spuiten, tot dat hy tusschen Calbeek en Rupelmonde door eenige soldaten geschoten

DE KEMEL.

zynde, aen land getrokken werd en bevonden 42 voet lang en 12 dik te wezen(1).

De kemel is insgelyks eene zeer oude kennis. Reeds op het jaer 1462 teekent VALCKENISSE aen, dat er te Antwerpen zes kemelen aenkwamen, welke keizer FREDERIK III aen onzen hertog PHILIPS DEN GOEDE ten geschenke had gezonden. In de XVIe eeuw was dit

(1) *Annales Antverpium*, msc. ad. Ao

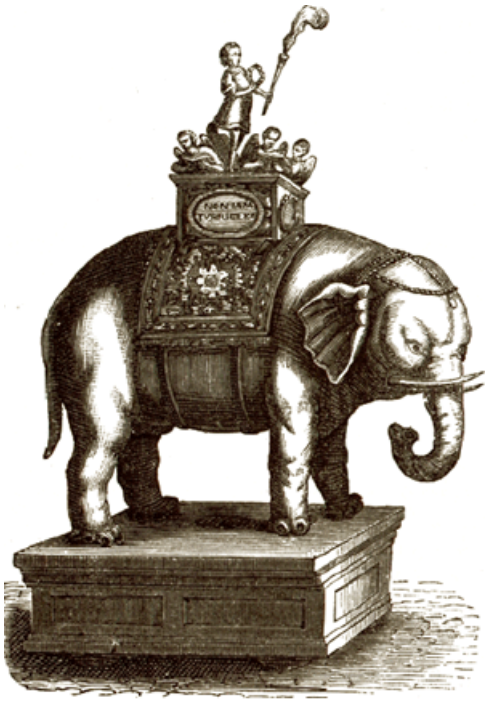

DE OLIFANT.

oostersche dier op onze jaermarkten niet zelden met meer anderen te zien geweest.

Eindelyk, wat aengaet de olifanten, W. VAN HEYST verhaelt in zyn *Boeck der Tyden*, dat er in 1483 een hier kwam met zynen geleider, ‘een levende wilde man die niet en sprak.’ Het *Antwerpsch Chronykje*

gewaegt van eenen anderen olifant, in 1563 uit Spanje herwaerts gezonden en door eenen neger langs de straten gestuerd. Overigens, de Olifant van onzen Ommegang liet zich niet alleen bewonderen door zyne hooge gestalte en nette vormen, maer ook door de buigzaemheid en beweegbaerheid van zynen snuit.

Maer keeren wy terug tot het programma van 1651. Hetzelve vermeldt alnog, onder andere wagens, eenen *Parnassusberg*, met APOLLO en de Muzen, eenen *Maegdenberg*, verbeeldende de leden der stad Antwerpen, en ten slotte de *Helle*, in de welke werden voorgesteld 'de woekeraer met gloeijende treften het gesmolten goud in den mond gegoten, de bankeroutier van zyn crediteurs al levend het vel afgetrokken, de dronkaerd drinkende *vin brulé*, die hem al te heet is, en de bordeelbrok zittende in een stoof, die hem al te warm is.' Ten verstande van dit laetste denke men aen het stadsgebod van 1606, hetwelk de badstoven met de huizen van openbare ontucht gelyk stelde. De trein werd besloten door de zes gilden en de heeren van het Magistraet, die de laetsten van allen kwamen.

WAPEN VAN GEVARTIUS.

Dit is de beknopte ontleding van het Ommegangs-programma van 1651, hetwelk, voor zooverre wy bevonden hebben, gedurende de laetste helft der XVIIe eeuw bestendig schynt te zyn gevolgd geweest. Men herdrukte het van tyd tot tyd met wyzigingen en byvoegsels, welke jonge dunne schorsen niet verhinderen, dat de oude tekst overal doorschynt. Volledige en zindelyke exemplaren van deze kermisboekjes zyn uiterst zeldzaem. De stadsbibliotheek van Antwerpen bezit eene uitgave van 1661, versierd met grove houtsneden, gelyk degenen der oude drukken van *Reinaert de Vos*, *Thyl Uilenspiegel*, en dergelyke.

Ondertusschen, en terwyl het gemeene publiek in zulke beuzelingen zyne verstandelyke genuchte schiep, scheen het sluiten van den Pyreneschen vrede (Nov. 1659), gevolgd van het huwelyk van LODEWYK XIV, met de infante MARIA THERESIA, dochter van PHILIPS IV, voor onze kunst- en letteroefenaers eene goede gelegenheid, om de overleveringen der antwerpsche *Triumfen* te hervatten. GEVARTIUS leefde nog

en vereenigde zich met QUELLINUS[1], om den huiselyken vrede te verheerlyken, die den 17n April 1660 werd afgekondigd, op een voor het Stadhuis opgeslagen theater, van hetwelk QUELLINUS de sierlyke teekening ontworpen had. De dag dier afkondiging was juist dien van de 25e verjaring der intrede van Don FERDINAND, en deze samentreffing zal zeker niet onopgemerkt zyn gebleven. GEVARTIUS, die de opschriften voor het theater vervaerdigd had, bezorgde ook de beschryving der plegtigheid, welke versierd met platen door RICHARD COLLIN[2], het volgende jaer by BALTHASAR MORETUS van de pers kwam. Vyf jaer later vereenigden QUELLINUS en GEVARTIUS andermael hunne talenten ter vervaerdiging van de schilderyen en opschriften, welke gesteld werden ter gelegenheid der inkomste eens nieuwen landvoogds: FRANCISCO DE MOURA Y CORTEREAL, markies van Castel-Rodrigo. (17 Aug. 1665)[3].

Maer het tydperk der groote feest-triumfen was uit. Zelfs de Akademie, voor welke DAVID TENIERS[4] koninklyke octrooi- en vrybrieven had bekomen, was op de zedigste wyze, zonder trommel of fluit op eene zael van de Beurs ingehuldigd (1664). Thans kwam het vieren

van partikuliere jubeljaren meer en meer in zwang. Naer de getuigenis van GUICCIARDINI was het reeds van in de XVIe eeuw te Antwerpen de gewoonte, dat de geestelyken de vyftigste verjaring van hunne verheffing tot het priesterschap, de echtelieden degene der inzegening van hun huwelyk met veel plegtigheid vierden;

(1) ERASMUS QUELLINUS, de jonge, kunstschilder, geboren te Antwerpen in 1607, overleden in 1678.
(2) Plaetsnyder, geboren in Luxemburg in 1626, overleden te Brussel, onzeker echter in welk jaer.
(3) Over de kunststukken voor de vieringen van 1660 en 1665 vervaerdigd, zie VAN LERIUS, *Catalogue du Musée*, art. ERASME QUELLIN.
(4) DAVID TENIERS, de jonge, geboren te Antwerpen in 1610, als meester aenvaerd by S. Lucasgild in 1632-33, overleden te Brussel in 1694.

doch voor de herdenking van groote gebeurtenissen, byzondere instellingen, enz., schynt men zich voor alsnog by de 100e verjaring te hebben bepaeld. Aldus hadden

de Jesuieten in 1640 de eerste eeuw van hunne neêrzetting in de Nederlanden, door de uitgave van een plaetwerk herdacht[1]. Zoo had ook onze Armenkamer in 1658 de tweede vereeuwing van hare instelling door een boekje in aendenken willen houden[2].

Meer omvattend in zyne beteekenis en in zyne herinneringen was het jubeljaer van 1685, zynde het eerste sedert de terugkeering der stad onder de spaensche heerschappy. Deze werd hierby minder gevierd, dan de herstelling van den katholyken godsdienst. Het was dan ook de geestelykheid, welke voornamelyk aen de viering deel nam: behalve het Kapittel hadden de vyf rykste manskloosters praelbogen, meestendeel ter verheerlyking van ALEXANDER FARNESE, doen oprigten. Desgelyks hadden gedaen de gebuerten van de Korenmarkt, de Vlasmarkt, het Kipdorp en de Kaesrui. Wat aengaet het Magistraet, het bepaelde zich tot het versieren van het Stadhuis met looverkransen en lauwerboompjes, van welke laetsten er één voor elk venster des hoofdgevels was geplaetst; wyders was er van Stads wege een triumfstaek op de Markt en een rustaltaer op de Meir gesteld, beiden volgens de teekeningen van den stadsbouwmeester BOUVAERT[3]. PETRUS FRANC. DE SMIDT, die van dit jubileum eene beschryving geleverd heeft, versierd met platen door JASPER BOUTTATS, heeft er ook het programma des Ommegangs by gevoegd, by *extra* vermeerderd met vyf zinnebeeldige wagens, toepasselyk op de omstandigheid. Een zesde wagen, voorstellende de *Spaensche Monarchie*, was geheel tegen de historische waerheid, want men zag er koning KAREL II op verbeeld, als heer en gebieder van de zeventien provinciën der Nederlanden.

Op dit tydstip bleef er van den maeltyd ten Beggaerden (zie in ons 1^{e} Kap.) nog slechts een aem wyns voor de leden van het broederschap der Besnydenis en een ontbyt voor den kapellaen van het Stadhuis, op de drie processiedagen van de H. Besnydenis, het H. Sakrament en O.L.V. Hemelvaert. De *Ordonnantie Albertine* (Cap. XV), het vaetje handhavende, had de kosten der drie ontbyten ‘gheredimeert in alles (op) de somme van ses guldens 's jaers’ (1618), alzoo byna tot eene aelmoes. Dan de *Ordonnantie Caroline* vond dit nog te kostelyk, te kwistig, en schafte al de processiewynen af, degene van den bisschop, de prelaten en de kanoniken niet uitgezonderd (1681). Meer nog, de *Caroline* beval ‘de twee Ommegangen insgelyks te redimeeren’ en te bepalen tot éénen, naer keuze van het Magistraet te houden op den zondag van Pinkster of op dien onder het octaef van O.L. Vrouwe.

V.

(1) *Imago primi soeculi Societatis Jesu*, Antv., Balth. Moretus, 1640, in-folio; en de vertaling: *D'eerste eeuw der Societyt Jesu;* Ibid. ibid. Beiden versierd met kunstplaten van ABRAHAM VAN DIEPENBEEK.

(2) *Den bloyenden staet van Antwerpen bewesen aen den Armen;* brochuer in-4°, zoo zeldzaem, dat de liefhebbers dezelve in de openbare veilingen met vyffranksstukken betalen. Zulke herinneringen bezitten wy in onze byzondere verzameling van de jubeljaren 1708, 1758 en 1808. Voor 1858, het 400e jubeljaer van de instelling der Aelmoezeniers, bestaet tot leedwezen der collectiemakers, zulk gedenkstuk niet.

(3) J.B. BOUVAERT of BOVAERT zou de auteur zyn van eene berymde beschryving van O.L. Vrouwen toren.

Het Barrière-traktaet, de bekende tegenhanger van het Munstersche verdrag, te Antwerpen onderhandeld en gesloten, werd hier den 15^{n} November 1715 met de gewoonlyke brommende en bulderende formaliteiten ter stadspuije afgekondigd, en wy nemen daer akte van, omdat, schoon het Magistraet de gevolmagtigden beleefdheidshalve op een ‘prachtig festyn’ onthaelde, er geen deelneming by de bevolking bestatigd wordt. Wie zou er dan ook lust gehad hebben, zich te verheugen over eenen vrede, alweêr ten koste van België gesloten, en over een traktaet, hetwelk het nationale gevoel niet minder krenkte als dat van Munster gedaen had? De luide klagten, welke, nadat de tekst van het Barrière-traktaet was bekend geworden, uit al de hoeken van het land opstegen, bewezen overigens, hoe onwelkom die politieke akt was. Eene deputatie werd door de Staten naer Weenen gezonden, om er plegtig tegen te protesteeren; maer alhoewel zy niets verkreeg dan hoffelyk wywater, de populariteit, of om beter te zeggen, de hoogachting voor den persoon van keizer KAREL VI leed er geene afbreuk door, te oordeelen

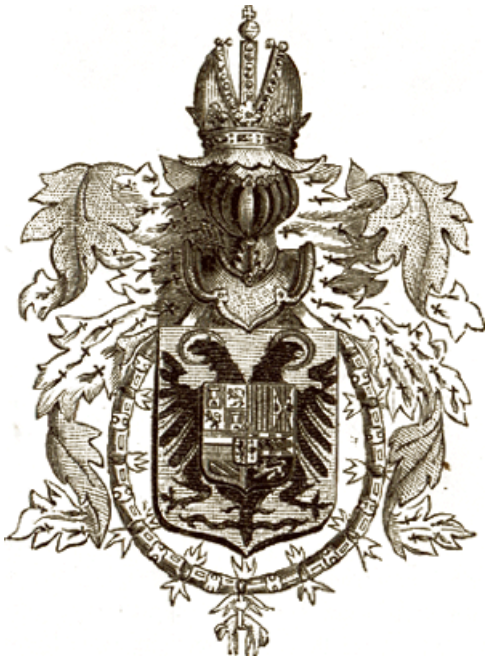

WAPEN VAN KAREL VI.

naer de festiviteiten, welke een paer jaren later te zyner eere werden ingerigt. Dan, dit was slechts schyn, en de openbare vreugde had een verhevener, een algemeener beginsel. Om dit bevattelyk te maken, is het noodig, dat wy de zaken wat hooger ophalen en breeder uiteenzetten.

Sedert de verovering van Konstantinopel door MAHOMET II (1453), was de bezorgdheid van het christen Europa byna bestendig gaende gehouden geweest door de vorderingen van den Turk in Hongarië en in Griekenland. Tweemael waren de ottomannische legers tot onder de muren van Weenen doorgedrongen, en telkens hadden zy het beleg met

schande moeten opbreken[1]. In de Nederlanden beschouwde men den Turk als den erfvyand der christenheid, der beschaving, des menschdoms. Men verheugde er zich over elke zyner neêrlagen, even zeer als men schrikte by elke zyner ondernemingen. In 1571, toen Don JUAN VAN OOSTENRYK den zeeslag van Lepante gewonnen en de turksche vloot verdelgd had, was men hier over deze victorie in de grootste vreugde. Onze bisschop FRANCISCUS SONNIUS deed de predikatie, de hoogmisse en de dankprocessie; al de wyken, gilden, natiën en ambachten vierden 'savonts seer triumphantelyck;' het Magistraet schonk den armen al het hout, hetwelk op de Markt voor een groot vreugdevuer was aengebragt; de consul van Portugael liet verscheiden stukken wyn loopen; de Genuëzen bragten den Aelmoezeniers eene zilveren schotel met honderd gouden kroonen en de Oosterlingen schonken hen voor de behoeftigen drie honderd veertelen rogge[2].

Deze werken van barmhartigheid, zoowel als de godsdienstige plegtigheden, gaven aen deze viering een karakter van vrome ingetogenheid, volkomen gepast met gevoelens van christelyke deelneming in de vreugd over de zege van Lepante, welke nog immer in S. Pauluskerk herdacht wordt by de viering van elk jubileum des broederschaps van den Roozenkrans. Van het tweede dier eeuwfeesten (1771) bezitten wy eene gedrukte beschryving, versierd met fraeije kopersneden van ADRIAEN LOMMELIN, een antwerpsch graveur uit de XVIIe eeuw. Hieruit volgt, dat er van het jubileum van 1671 ook eene beschryving moet bestaen of bestaen heeft, maer wy kennen ze niet.

Hetgeen den haet tegen de Turken nog byzonder aenhitste en onderhield, dit waren de wreede behandelingen, welke zy de Christenen, die hen in handen vielen, deden ondergaen. JAN BAPTIST GRAMAYE, die te Algiers zes maenden in slaverny gezucht had (1619-1620), wist er genoeg van, om reden te hebben, zyne pen tegen de barbarische zeeroovers te scherpen. Volgens hem waren er in Barbarië niet minder dan twintig duizend christene slaven, en het was zyne schuld niet, indien de toenmalige politieken zyne plannen tot uitroeijing der afrikaensche roofnesten voor droomeryen uitmaekten. Aen de XIXe eeuw was het voorbehouden, de utopiën van GRAMAYE tot eene wezenlykheid te maken. In afwachting werden er byna overal broederschappen van Trinitarissen opgerigt, de Turken op het tooneel en op de markt ten spot gesteld, in boeken en prenten verguisd, in rym en onrym vervloekt en vermaledyd, de aenstaende ondergang der ottomannische halve maen op alle toonen voorspeld, en zoowel hier als in Duitschland, door zeer ernstige schryvers aengekondigd. Wie daer aen mogt twyfelen, ga naer onze stadsbibliotheek, waer men hem langen zal: *De prognosticatie van eenen Arabiter* (sic) ACHAM TURCULEY, *geweest eenen der wyste ende principaelste van de Mahometaensche Weth*, *over de toecomende destructie ende verderffenisse van het ottomannische Ryck*, *voorseyt in het jaer 1200.* Antwerpen. H. VERDUSSEN. In-4°, zonder jaertal.

(1) Den eersten keer (1529) namen zy de vlugt op de tyding, dat Keizer KAREL met een magtig leger in aentogt was; den tweeden keer (1683) moesten zy even overhaestig opbreken, by de nadering van JAN SOBIESKI, koning van Polen. - Het was ter gelegenheid der verdryving van SOLIMAN uit Hongarië, dat FRANS VAN DER DILFT, burgemeester van Antwerpen schreef een *Orationem gratulatoriam ad Carolum V profligato è Panonia Solymanno Turcarum tyranno.* Lov. 1533. In-4°.

(2) *Antw. Chronykje.* 1743, bl. 234-36. Des anderendaegs, 10 November werd er voor de in den slag gesneuvelde Christenen in de Cathedrale eene uitvaert gehouden.

Na deze uitweiding zal men zich den geestdrift, de opgewondenheid kunnen verklaren, waermede in 1717 gevierd werd de zege door prins EUGEEN VAN SAVOIJE te Belgrado op de Turken bevochten. ‘Jae, zegt een tydchronykje, jae de vreugde was dusdanig, dat men van

WAPEN VAN SAVOIJE.

straet tot straet minnelycke byeencomsten sagh: jae men vond op differente straeten de taefels voor iedereen gedeckt.’ Ter goeder ure, zie daer wat nieuws, en dat men ons nu niet meer kome spreken van de *repas civiques* te Parys in 1792: onze Sinjoren zyn de Jakobynen immers in dat stuk vooruit: maer de vreugd zou onvolledig geweest zyn zonder vuerwerk: men ontstak er dus, en niet een of twee, maer honderd, twee honderd, drie honderd: zegge drie honderd Turken... en Turkinnen, welke allen te pulver verbrand werden, naer de getuigenis van ROVEROY, die acht-en-dertig bladzyden zyner *Chronyke* met jaerschriften en zinnebeelden heeft volgeschreven. Slechts naer gissing, kunnen wy zeggen, dat er een byzonder verhael van bestaet[1].

Het is eveneens met de beschryving der intrede van KAREL ALEXANDER, hertog van Lorreinen, en deszelfs gemalin MARIA ANNA, aertshertogin van Oostenryk, gouverneurs-generael der Nederlanden (24 Maert 1744), by den zelfden ROVEROY met al de jaer-, op- en rymschriften droogweg geboekt: de byzondere uitgave dezer beschryving is ons onbekend.

De kanswisselingen van den oostenrykschen successie-oorlog na den

(1) Wylen onze hooggeachte vriend Mr J.G. SMOLDEREN schynt er een exemplaer van in zyn bezit te hebben gehad. De catalogus zyner bibliotheek (bl. 167) behelst namelyk onder n. 709: *Vreugde teekenen over het veroveren van Belgrado.* 1717.

dood van KAREL VI ontstaen, deden ons korts daerna kennis krygen met LODEWYK XV, den eersten koning van Frankryk die ooit den voet in Antwerpen gezet had (4 Juny 1746). Het eenigste, hetwelk uit deze intrede verdient herinnerd te worden, dit is de onbewimpelde wensch van de Schelde te zien heropenen. De Franschman echter wachtte zich wel te beloven, hetgeen hy nog niet kon geven. Ondanks deze teleurstelling wilden sommigen wanen, dat hun droom was vervuld geworden. De zaek was, dat toen prins KAREL (weduwenaer geworden) zyne tweede plegtige intrede deed (18 Aug. 1749), de studenten van het Gymnasium der Jesuieten eene fraeije mythologische-historische cavalcade hadden ingerigt, waerby men onder anderen bemerkte eenen wagen, op denwelken, nevens de Maegd van Antwerpen, de zeven Schaken enz., zich ook SCALDIS bevond, wien men eene latynsche spreuk in den mond had gelegd, welke in het nederduitsch luidde: '*De Schelde in vryheid hersteld, verheugt zich over* KAREL*S terugkomst.*' Dit kon nu ook toepasselyk zyn op onze bevryding van het fransche juk, maer was op zyn minst dubbelzinnig, en veel gelukkiger getroffen was een jaerschrift, hetwelk boven S. Jorispoort prykte.

VIVAT DUX REDUX, DUPLICATE LAETITIAS![1]

Dertig jaren van stille rust en vrede, welke op deze inhuldiging volgden, billykten allezins dit chronogramma en zyn een der titels, op welke deze landvoogdy het meest mag bogen. Beminnaer der kunsten en wetenschappen, moedigde prins KAREL onze Akademie bestendig aen, en hierop doelt den volgenden gedenkpenning hem in 1756 door de Stad opgedragen.[2].

Maer nog eens, de tyd der keizers- en koningstriumfen, althans van derzelver uitvoerige beschryvingen, was voorby, en hetgeen de XVIIIe eeuw in dit opzigt kenmerkt, dit is de betrekkelyke menigte van beschreven en bezongen inhalingen van persoonaedjes van minderen rang. De lyst, welke wy van zulke boekjes bezitten, zal echter wel niet als volledig kunnen beschouwd worden, evenmin als men kan zeggen, wanneer dezelven in zwang kwamen. Alleenlyk weten wy, dat het gebruik daervan in de XVIIe eeuw bestond.

Wy bezitten aldus verzamelingen van dichtstukjes voor de inhaling van verscheidene Antwerpsche bisschoppen, en met name van JOANNES FERDINANDUS VAN BEUGHEM (11 Dec. 1679), HENRICUS GABRIEL VAN GAMEREN (8 Oct. 1759), JACOBUS THOMAS JOSEPHUS WELLENS (9 Sept. 1776); voor degene der prelaten ANTONIUS SPANOGHE, abt van S. Bernaerds (1679); ANTONIUS VARENDONCK (1762); MARCELLUS DE VOS (1772) en AUGUSTINUS POOTERS (1790), drie abten van S. Michiels. Zoo ook voor Antwerpenaers elders tot eenen bisschoppelyken zetel verheven, gelyk GOVARDUS GERARDUS VAN EERSEL tot dien van Gent (25 Aug.

(1) Lang leve de wedergekeerde Hertog, verdubbel uwe vreugde!
(2) MERTENS en TORFS. *Gesch. v. Antw.* VI. 153-54 en 193-96.

1772); eene verheffing waerover de gebuerte van het Klapdorp als van vreugde uitgelaten was.

Ons Klapdorp had overigens reden om zich te verhoovaerdigen: in eene eeuw waren drie kinderen uit die aloude wyk tot primus by de universiteit van Leuven uitgeroepen, namelyk DAMIANUS SNELLAERTS (1669), kanonik te Gent en te Antwerpen († 1720); GOVARDUS GERARDUS VAN EERSEL (1745), de zoo evengenoemde bisschop († 1778), en BALTHASAR JOSEPHUS CORUS (1759), advokaet by den souvereinen Raed van Braband († 1789). De ouders van dezen laetste woonden in de van ouds bekende huizing *de Drie Snoeken*, en by de viering vergat men niet zyne twee voorgangers te herdenken.

Desgelyks kregen onze Akademisten in zekere byzondere gevallen, zoo niet eene ovatie gelyk de Leuvensche primussen, althans eenen welkom. De kunstschilder VERHAGHEN[1], terug komende van 'syne geluckige reys na Vrankryk, Italien, Roomen, Weenen etc.' met den titel van eersten hofschilder van MARIA-THERESIA, JOZEF II en prins

WAPENS VAN MARIA-THERESIA EN JOSEF II.

(1) PIETER JOZEF VERHAGHEN, geboren te Aerschot in 1728, kweekeling der Akademie van Antwerpen, overleden te Leuven in 1811.

KAREL, werd door VAN DEN SANDE[2], sekretaris der Akademie, eenen '*Lauwerkrans van Apelles* tooneelsgewyze opgezet.' (5 Juny 1774). Deze zoogenaemde *Lauwerkrans* is een zinnespel in den trant van de gene der oude rederykers; VAN DEN SANDE toont zich in dit stuk alles behalve dichter. De aenhef der alleenspraek van de Antwerpsche Maegd, welke met het 1e bedryf het 1e tooneel opent, zal er over laten oordeelen:

(2) JAKOB VAN DEN SANDE, geboortig van Turnhout, sekretaris der Akademie en opsteller der *Gazette van Antwerpen*, en in 1799 alhier overleden.

Zoo haest myn oude Borgt na de de komst der Romynen
Begonst in handel, konst en scheepvaert uyt te schynen
Heeft *Mercuer*, door bevel van *Jupyn*, op 't versoek
Van *Pallas*, mijn vrindin, afgemerkt desen hoek
Aen *Scaldis* regten boord, om daer een stad te stigten
Omringd van vette wey, wout, landau, schoon gesigten.

En zoo voorts tot vyftig bladzyden van deze gerymelde proza, naest welke wy ook een staeltje van de toenmalige antwerpsch-fransche poëzy zullen aenvoeren. Het geldt! HERREYNS, directeur der Akademie[1]

By gelegenheid zyner benoeming tot historieschilder van GUSTAEF III, koning van Zweden (1780), werd hem door zynen vriend DE CORT[2], een dichtstuk opgedragen, hetwelk aldus aenvangt:

Célébre Emule des *Apelle*
Des *Michel-Ange*, des *Rubens*,
Voi la gloire, modeste HERREYNS
Que tu veux fuir et qui t'appelle;
Satisfait d'un sort plein d'appas
Dans le carriere la plus belle
Ose porter enfin tes pas.
Un Prince aussi grand qu'*Alexandre*
Mais plus savant, plus connoisseur,
De tes Tableaux admirateurs
A voulu te voir et t'entendre.

(1) WILLEM JAKOB HERREYNS, geboren te Antwerpen in 1745, alhier overleden in 1827. Hy was in 1780 directeur der Akademie van Mechelen.
(2) HENDRIK DE CORT, geboren te Antwerpen in 1742, overleden te Londen in 1810. Hy was hofschilder van den koning van Frankryk en van den prins van Condé, en lid der koninklyke Akademie van schoone kunsten van Parys.

En wederom zoo voorts: men zou DE CORT, toen te Parys gevestigd, zulke rymelary kwalyk vergeven, ware zy hem niet ingeboezemd geweest door zyne achting en vriendschap voor den zedigen HERREYNS.

Eindelyk waren er ook eenige broederschappen, welke hunne jubelfeesten lieten beschryven. Wy hebben er gezien van het aertsbroederschap der H. Drievuldigheid, in S. Jacobskerk (1768); van de broederschappen van den H. Roozenkrans, in S. Pauluskerk (1771) en der Beregting, in de Cathedrale (1773); van de herstelling van de katholyke godsdienst, in dezelfde kerk (1785); van de verheffing der reliquiën van den H. SEVERUS, in S. Jacobs (1791), en van MARIA *van Goed Succes*, in de Burgtkerk (1797). Deze drie laetsten werden vervaerdigd door den dichter PAUWELS, die daerin byzonderen smaek schynt te hebben gevonden. Dan is het opmerkelyk, dat de verschillige jubeljaren van het voornaemste onzer broederschappen, (dat van O.L. Vrouwen Lof in de Cathedrale), zyn voorbygegaen zonder herinnering na te laten. Wel verzekert men ons, dat er een bestaet van 1728, maer men heeft het ons niet kunnen toonen, noch deszelfs titel opgeven, ten zy men daer voor wille houden zeker boekje, hetwelk niets anders is dan eene nieuwe opgestoofde uitgave van het programma van 1651. Ook de schryvers der *Gilde van O.-L.-V. Lof* schynen geene van die werkjes gekend te hebben, edoch, zy gewagen er niet van in hunne aenteekeningen over de jubeljaren 1653, 1678, 1728, 1753 en 1778. Indien er dus over een of ander dier jaren iets in het licht is gekomen, de exemplaren moeten uiterst zeldzaem geworden zyn.

De inrigting der vieringen voor de prelaten en primussen geschiedde doorgaens onder leiding der Augustynen of der Jesuieten, volgens dat het Gymnasium der eenen of anderen de eere had genoten, den gevierden prelaet of primus onder zyne kweekelingen te tellen. Zy bezorgden de uitgave der *Applausi*, *Emblemata*, en dergelyke boekjes, welke by zulke gelegenheid vervaerdigd werden; de gebuerte van het ouderlyk huis des gewezen kweekelings bekostigde het overige. Verscheiden dezer feestherinneringen zyn versierd met kleine platen door ERTINGER(1), BOUTTATS, AERTS en FRUYTIERS(2). De Stad hield zich echter niet geheel ter zyde: daer gelaten de bisschoppen en prelaten, welke het Magistraet met de aen hunnen rang verschuldigde eere plegtiglyk ontving, werden de primussen door eenen der pensionarissen of door den oppertresorier met eenen trein van koetsen te gemoet gereden en naer het Stadhuis geleid, waer hen den eerewyn werd aengeboden.

Maer keeren wy tot onze Kermis-Ommegangen terug, by welke onze bisschop HENRICUS GABRIEL VAN GAMEREN eene hervorming kwam in te voeren, die door de vrienden der godsdienstige welvoegelykheid sinds lang gewenscht was. De prelaet scheidde namelyk het wereldlyke van het geestelyke, verbiedende dat de speelwagens van den Ommegang voortaen nog de processiën zouden volgen (1761). Het is mogelyk, dat eenigen van die welke by de voortleving van oude misbruiken hunne baet vonden, daerover hebben kunnen morren, zooals zy over eenige dertig jaren

(1) FRANS ERTINGER, uitmuntend plaetsnyder uit de XVIIe eeuw, die veel gearbeid heeft voor de plaetwerken van den baron LE ROY (de *Notitia March. S.R.I.* en de *Castella et Proetoria)*. IMMERZEEL kent dezen merkwaerdigen kunstenaer niet; maer hy staet in den *Liggere* van S. Lucasgild. (Medegedeeld door M^{r} TH. VAN LERIUS).

(2) PIETER BALTEN BOUTTATS, geboren te Antwerpen omtrent 1681 en overleden in 1756. (VAN DER STRAELEN, *Gesch. van S. Lucasgild*, bl. 240). Nopens J. AERTS en L. FRUYTIERS, die slechts graveurs van kinderbeeldekens schynen te zyn geweest, heeft M^{r} VAN LERIUS niets gevonden.

morden, toen wylen M^{r} de plebaen LAUWERS het krygsmuziek uit de kerk en een legioen van singelaers uit de processie bande(3). Maer het

(3) Onder de nederlandsche regering waren de soldaten van het garnizoen verpligt des zondags de krygsmis (eene stille mis met symphoniën!) by te woonen. Diegenen onzer tydgenooten, welke die mis hebben gehoord, kunnen zeggen, hoeveel Pharizeën er naer toe kwamen. - Wat aengaet de singelaers, voorheen gingen er honderden in de processie van O.L. Vrouwe mede.

gezonde deel der bevolking berustte in de wysheid des kerkvoogds, en de stadskermissen leden overigens by deze hervorming noch hinder, noch schade. Ten tegendeele, en men nam er gelegenheid uit, om den Ommegang met eenige stukken te vermeerderen. Met dit oogmerk vervaerdigde de beeldhouwer HERREYNS[2] het standbeeld der Reuzin (1765), welke sinds dien de onafscheidelyke gezellin van vader DRUON by alle onze stadsfeesten is geworden. Aenvankelyk werd zy als de *Maegd van Antwerpen* voorgesteld. Maer men vond zulk een struisch maegdelyn vry

DE REUZIN. - 1765.

onaerdig, en eene *Reuzen Compagnie* tot stand gekomen zynde (1766), herschiep de gewaende maegd in eene kloeke PALLAS, met helm, schild en lans. Hierop speelt een destyds verschenen dichtstuk (een kompliment van URANIA) aldus aenvangende:

> Welkdanig d'oorsaek zy, waerom gy hebt genomen *(sic)*
> De reys van Seriphon[1], waerom gy zyt gecomen
> Tot onsen Helicon, goddinne weest gegroet;
> Zyt PALLES willecom, U *(sic)* komste is ons soet.

Het overige is in denzelfden gebrekkigen trant, en wy willen het niet op ons geweten laden, er den lezer meê te vervelen. Een woord nochtans over de *Reuzen Compagnie*, misschien het zelfde gezelschap, dat in 1764 bestond onder de naem van *Bacchus Reuskens*, hetwelk voor den Kermis-Ommegang van 19 Augusty 1766 eenen zuiver mythologischen trein had ingerigt, by welken byna gansch het grieksche Godendom

(2) DANIEL HERREYNS JACOBSZ de tweede, en van MARIA DE DONCKER. (Medegedeeld door M. TH. VAN LERIUS).

(1) Zeker eiland der Egeesche zee, welks inwooners door PERSEUS versteend werden, door hen MEDUSA's afgehouwen hoofd te vertoonen, hetwelk PALLAS in haer schild had gesteld.

verscheen. Het smids- en het houtbrekersambacht hadden er voor hunne rekening den *Vulcanuswagen* bygevoegd, de vleeschhouwers dien van

DE REUS. - 1766.

Europa door den stier ontvoerd. Een andere wagen verbeeldde het *Trouwverbond van Oostenryk* met de voornaemste kroonen van Europa, ‘als eene der alder-aengenaemste vrucht(en) van den Vrede.’ Men was pas uit dien wreeden zevenjarigen oorlog gekomen, waerby zooveel edel bloed nutteloos verkwist werd. Ons vaderland, wel is waer, was bevryd gebleven van de uit dien onzaligen kryg geteelde rampen, doch, het was daerom niet minder verheugd, dezelve te hebben zien eindigen.

TOON en LYN, de Eijerboer en de Melkboerin, sloten insgelyks met elkander den vrede, waerby LYN niet vergat van haer ‘goed geduld’ breed op te geven, en, gelyk alle zedige vrouwtjes, haer eigen op te zetten. Drie strofen uit het vredestraktaet by VERDUSSEN in het licht gegeven; twaelf verzen, die zooveel herinneringen zyn van de moden onzer grootmoeders, gaen het ons leeren:

'T is LYN alhier, aldaer, ten kan my niet behaegen,
Dat ik voor lompen TEUN zoo slechten naem moet draegen
Wel dat ik lieber waer, zoo kreeg ik eenen Man,
Die haest van een Boerin een joufvrouw maeken kan.

Dan zoudy wat gaen zien, hoe ik my zou palleren.
Dan liet ik mijnen kop eens à la Grek coifferen
En aen CATLYNES arm daer hong een Engageant
Dry rangen boven een, de schoonste van het land;

Een Esclavage schoon zou ik van Peirels draegen;
Dat zou my beter staen als wel de Boere Kraegen;
Den Sak waer à l'Eclips, den Rok à la Saffetier.
'K en droege mijn leven lang geen Boere kleeren meer.

TOON.

LYN - 1766.

Dit was op dynsdag 19 Augusty 1766. Gansch de buert nam deel aen dit kermisfeest aen hetwelk nog herinnert het berymde jaerschrift.

LANG LEVE BLY VAN SIN
ONS LYN DE MELKBOERIN.

En daerna? - Netelige vraeg: daerna vonden wy niets byzonders meer, dat onder de oostenryksche regering zou zyn voorgevallen. Zelfs van de *Reusen Compagnie* wordt niets meer vernomen, en wy zouden niet kunnen zeggen, of zy eindigde gelyk zekere kompagniën *en commandite*, waervan de directeuren met den lantaren aen den dissel verhuisd zyn. Altyd is het zoo, dat onze herinneringen en aenteekeningen uit den ouden tyd niet verder reiken, en dat wy mogen overgaen tot degene van den nieuwen, die noodzakelyk een slechte tyd moet zyn, indien de andere een goede zal blyven genoemd worden(1).

(1) Wy zullen hier wel niet moeten beschryven zekere praeltreinen van meissens, stryksters enz., die hare vaderlandsche giften voor kanons naer het Bisdom bragten, noch zekere koddige cavalcaden, in welke de oostenryksche ministers, intendenten, kommissarissen, in een woord al de voorname *Vygen* op triumfwagens in allerlei beesten-gedaenten verschenen: deze laetsten bleven op het papier, en wy bezitten van eenen van dezelve eene plaet met de beschryving, welke alles, behalve geestig is.

VI.

De fransche Republiek, die al onze burgerlyke en geestelyke instellingen met eenen slag had weggevaegd, om geheel en gansch met het voorledene af te breken, was echter hier te Antwerpen met een draedje aen dit voorledene blyven hangen: onze Ommegang werd het koppelteeken tusschen den ouden en den nieuwen tyd. De Republiek, terwyl zy in onze tempels den beeldenstorm had ingerigt, terwyl hare agenten tegen de oudste en eerwaerdigste monumenten eenen dollen oorlog voerden, de keizerlyke adelaers van het Raedhuis afwierpen, de wapenschilden vernielden en de grafsteden schonden, de Republiek, zeggen wy, deed het oude gebruik herleven, van den Ommegang by de plegtige optogten te laten mede gaen. By de inwyding van den eersten Redetempel exhibeerde zy eerst voor eigen rekening eenen *Schavot*- en eenen *Vryheidswagen*, op welken laetste een negenjarig kind de Redegodin verbeeldde. (30 Nov. 1794). Daerna zag men de jakobynsche apostels, na tegen de dwaesheden van den Vastenavond te hebben gepredikt, zelve de bespottelykste grieksche en romeinsche maskeraden inrigten: geen optogt meer, waer de Ommegang niet werd by gevonden. By het feest der Republiek (22 Sept. 1796) en by dat van den Vrede (29 Dec. 1797), by voorbeeld, zag men de CATO's onzer Municipaliteit, met den Reus en den Walvisch voorop, de Markt af komen, om zich naer den Wetstempel (de voormalige Jesuietenkerk) te begeven. Het is waer, dat dit alles niets meer was dan politieke hansworstery, om het volk op de been en deszelfs hoofd op hol te krygen; doch deze civieke representatiën mislukten altemael, zooals de leiders zelf bekend hebben[(2)].

Maken wy echter een paer uitzonderingen voor een dubbel feit, hetwelk met de onlangsche ontvoogding der Schelde in verband staet. De Nationale Conventie de vaert op den stroom by een simpel dekreet vry verklaerd hebbende, (Nov. 1792), voer kapitein MOULTSON met een klein fransch eskader de rivier op en verscheen den 8^{n} Dec. met hetzelve op onze reede. De Beurs vierde deze gebeurtenis door eene

(2) Zie MERTENS en TORFS, VI, 430, 460 en 485, en onze *Nieuwe Geschiedenis van Antwerpen*, I, 380, 388 en 395.

glansryke illuminatie (17 Dec. 1792). Doch de legers der Republiek korts daerna uit België verdreven zynde, ging de Schelde weêr toe, en toen zy waren weder gekomen, liep het nog meer dan een jaer aen, eer aen eene nieuwe heropening der vrye vaert gedacht werd. Deze had den 10^{n} Augusty 1795 met al de republikeinsche eenvoudigheid plaets. Twee volksrepresentanten stapten aen het Laurysfort (aen het noordeinde der stad) in een schip, landden met hetzelve aen de Werf, en de Schelde werd geopend verklaerd, onder het luiden der groote klok en het dommelen des geschuts. Zoo werden ook verwelkomd de eerste koopvaerdyschepen, welke ten getalle van vier het waegden den stroom op te varen en den 18^{n} April 1796 voor de stad verschenen. Schoon deze tweede opening der Schelde niet veel meer beteekende dan de eerste, de datums hebben ons belangryk geschenen, om hier herdacht te worden.

Ondertusschen duerden de jakobynsche kwasteryen nog eenige jaren voort, tot dat de Brumaire-omwenteling er een einde aen maekte en hare inrigters aen kant stelde, en in 1803 hadden wy eene eenigzins betamelyker feestviering by gelegenheid van het bezoek des Eersten Consuls. Wylen Mr BOURCERET[1] gaf daervan eene beschryving, zonder platen, hetgeen te bejammeren is, want eenige praelbogen, onder anderen de Arcolabrug op de Meir, schynen zeer fraei te zyn geweest en zouden dus wel verdiend hebben door eene afbeelding bewaerd te zyn geworden. De held van die Arcolabrug, BONAPARTE, dien zyne bewonderaers by CAMBYSES, ALEXANDER en CESAR, de drie oude veroveraers van Egypte vergeleken, scheen zelfs aen TIGON het hoofd te hebben doen omloopen, want de Reus deed hem het voor eenen republikeinschen consul veel te hofsche komplimentje.

> MOLE MEA MAGNUS SED TU, BONEPARTE, TRIUMPHIS[2].

Nog stouter was TOON KOEKELOER, want met zyne boerenhand bood hy den Eersten Consul ruiterlyk de kroon aen. Dit staet geschreven en gedrukt gelyk in almanakken en gazetten, welke, zoo een ieder weet, nooit liegen: leest en oordeelt zelf.

> O toi! dont le génie étonne l'univers
> Dans le sein de la paix, comme aux champs de Bellone
> Daigne un instant sourire aux habitans d'Anvers
> Et de ma main rustique accepter la couronne.

Wy verzoeken onze lezers van dit feit akte te nemen: het is van het grootste belang voor de geschiedenis. Tot dusverre, had men geloofd, op het voorgeven van die van *chez nous,* dat zekere *tribunus* CURÉE in 1804 de eerste het voorstel gedaen had, om BONAPARTE tot keizer te verheffen. Gansch bezyden de waerheid: uit den kostelyken tekst door onzen municipalen sekretaris zoo gelukkig voor vergetelheid bewaerd, blykt ten duidelykste, dat TOON niet enkel het voorstel deed tot eene aenbieding der kroon, maer dat hy dezelve *motu propria* den kleinen kaporael aenbood, in een woord, hy was het fameus *senatus-consultum* van 28 Floreal jaer XII en de publieke opinie

(1) JAN LODEWYK BOURCERET, advokaet, geboren te Vaulx, departement der Yonne (Frankryk), sekretaris onzer Municipaliteit tot in 1817, en nadien bureelchef op het Stadhuis, overleden den 11^{n} April 1841, oud 75 j. 9 m.

(2) Door myne gestalte ben ik groot, maer gy, BONAPARTE, zyt het door uwe zegepralen.

een jaer vooruit[3]. Daer uit volgt, dat de *citoyen* CURÉE zich aen een plagiaet ten nadeele van onzen schranderen Eijerboer heeft schuldig gemaekt; want die *citoyen*, overigens een braef man, is tot staet gekomen, en onze stadgenoot zit nog altyd met zyne eijeren. De olie eindigt echter met boven te dryven, en het is te verhopen, dat Mr THIERS, wiens historische onpartydigheid gewaerdeerd wordt, by de tweede uitgave van zyne *Histoire du Consulat* onzen boer zal geven wat elken boer toekomt.

Verliezen wy ondertusschen TIGON den Reuze niet uit het ooge, want wy hebben met hem nog niet geheel afgerekend. Mr BOURCERET, die in zyne kwaliteit van sekretaris nog al veel heeft moeten weten, na (bladzyde 35) voor den honderdsten keer de historie van het *handwerpen* herzift te hebben, verhaelt ons, dat de gemelde Reus woonde in den *Kleinen Eekhof*, aen het Scheldestrand. Hy had, voegt hy er by, eene schuilplaets onder de bedding van den stroom, waer men eenen 'zetel van massief goud zou vinden, als men er konde aen geraken.' Ja zeker, als men er konde aen geraken, anders zou men zich niet achter het oor zitten te krabben, om de tien millioenen voor de krygsgronden te vinden. Maer *that is the question*, welke wy der wysheid van onzen Raed moeten overlaten.

Voor het overige, en altyd volgens de getuigenis van den sekretaris der Municipaliteit, zou de Eerste Consul op onzen Ommegang niet minder aendacht hebben genomen als op de negen witte paerden, welke de Stad hem vereerde, terwyl zyne gemalin JOSEPHINE DE BEAUHARNAIS een uitmuntend schilderstuk van onzen vermaerden OMMEGANCK[1] ontving[2]. Alzoo ontbrak er niets aen de feesten, noch den eerewyn in het vergulde voeder, noch de eerewacht met eenen kolonel, noch zelfs geen douaniers[3] om lierdichten te maken[4].

Van de andere groote feesten onder het Keizerryk: bezoek van NAPOLÉON en MARIA LOUISA (1810), geboorte des konings van Rome (1811), bestaen geene byzondere beschryvingen. De laetsten echter waren zeer bezienswaerdig, wegens de toepasselyke inrigting van den Ommegang. Deze had toen van de oude stukken nog behouden den Reus en de Reuzin, den Walvisch en het zeeschip, de wagens van VULCANUS, NEPTUNUS en EUROPA, al het overige was door ouderdom versleten en onbruikbaer

(3) Het voorstel van CURÉE, hetwelk hem overigens door anderen was ingeblazen, werd den 28^n^ April 1804 by het Tribunaet ingediend, den 2^n^ Mei door het zelve aenvaerd en naer het Senaet gezonden, 't welk den 18^n^ dito NAPOLEON BONAPARTE tot keizer uitriep. (BURET DE LONGCHAMPS, *Fastes universels*, X, 75-76, der 3e uitgave). CURÉE, die in de Conventer gezeteld had, had er voor de opsluiting en verbanning van LODEWYK XVI gestemd, in hoop van aldus den Koning te redden.

(1) BALTHASAR PAULUS OMMEGANCK, kunstschilder, geboren te Antwerpen in 1755, en alhier overleden in 1826.

(2) Baron MENEVAL, des Eersten Consuls sekretaris, had er een verward geheugen van behouden. In zyne *Souvenirs historiques* (Brux. T. VI, ch. V), spreekt hy van de 'procession triomphale si chère aux habitants d'Anvers, 'où figurent des personnes historiques, mystiques, profanes et fantastiques.'

(3) ALEX. DESMOULINS, onderluitenant, en FRADIN, beambte der douane te Antwerpen. Zie hunne dichtstukken by BOURCERET, page 68-73.

(4) Wy hebben ons hier met het werkje van Mr BOURCERET zoo wat vervrolykt, doch den schryver onverlet gelaten. Deze is overigens wegens zyne feilen ligt te verontschuldigen. Uit het hart van Frankryk herwaerts gekomen, kon hy zoohaest al de byzonderheden der plaetselyke geschiedenis niet kennen, noch over de juistheid der hem gegeven inlichtingen oordeelen. Zoo heeft hy (bl. 35) in allen ernst dees *anachronismus* kunnen schryven: 'Le géant, figure colossale de 26 à 28 pieds de haut, construite en 1534 par le peintre VANASSELT, sous la direction du grand RUBBENS.!!!'

geworden, was vervangen door zes zinnebeeldige wagens, doormengd met piketten ruitery, gekostumeerd als mamelukken. Het Keizerryk had toen het toppunt zyner glorie bereikt en zou nu nog rasser ondergaen dan het was opgekomen.

Sic transit gloria mundi: nauwelyks was de fransche adelaer te Waterloo geveld, of men haestte zich, onder het brommen der klokken, de vlaggen uit en de vetpotjes aen te steken, niet ter eere van deze

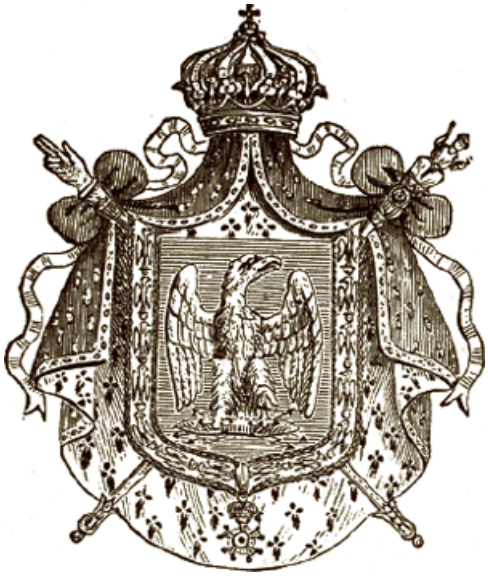

victorie - men had genoeg te doen met het verplegen harer slagtoffers, - maer omdat de man van 1803 en 1810 verraderlyk was gekaept geworden![1] Haesten wy ons er by te voegen, dat het een *spectacle par ordre* was, en men weet wat zulke spektakels beteekenen.

Geheel anders was het gelegen met de terugkomst der in 1794 geroofde kunstschatten: dat was een regt volksfeest vol ongedwongene vreugde. Onze kleine VAN DER BORCHT inzonderheid was er zoodanig door geraekt, dat hy als buiten zich zelve op zynen manken *Pegasus* sprong en dien fameuzen *Parnas-Galm* aenhief, uit welken wy deze naklanken opvangen.

> TRIUMPH! - dat Verrukking de Wolken doe Scheuren!
> 't Is uyt voor onz' SCHATTEN nog langer te treuren!
> Daer 's OMMEGANCK, - STIERS - REGEMORTER - VAN HAL, -
> Met RUBENS - VAN DYK al hun luyster gebral!!! -
> Gy lééft nog?! TRIUMPH! 's Hemels vyligen zégen
> Behield U by Vrankeryks brandenden haat?! -
> Verrukking! - Dankzeggingen juichen u tégen
> 't Kunst minnend gevoelen, vergeld, uwe DAAD.

Rymeling van eenen kwast, die het zeer ernstig meende, als hy, door zulk een gebrul, aen de vier kommissarissen hulde bragt, die onze kunstschatten in Frankryk waren gaen opzoeken. Wy herinneren ons nog de triumfante inhaling derzelve (5 Dec. 1815). In de kinderscholen zoowel als in de herbergen was over die inhaling vooraf veel gesproken geweest, en voorop verlustigde men zich in het schoone schouwspel, hetwelk het paradeeren van eenige honderde schilderyen, gelyk de kerkvanen by de

(1) '*Pour célébrer l'heureuse nouvelle de la prise de* BONAPARTE,' staet er in den brief van den onder-intendent der provincie aen den maire van Antwerpen (22 July 1815), by VERACHTER, *Inventaire*, p. 269.

processie langs de straten gedragen, zou opleveren, te meer daer de stoet nagenoeg den grooten cirkel zou volgen. Zoo spraken de schryvers en kunstenaers, die toen nog in de eerste broek staken[1], en men kan denken, hoe zy werden te leur gesteld, toen zy van de Markt zagen komen afgezakt drie groote vrachtwagens, op welke de schilderyen veilig waren ingepakt, maer volkomen onzigtbaer. Hoe prozaïsch! Zelfs had men ons de illusie niet gelaten van kunstwagens, door de kweekelingen der Akademie met oranje koorden voortgetrokken, want de paerden waren niet uitgespannen!

Onze Ommegang werd als het ware gelast het koningryk der Nederlanden in te huldigen. Ter gelegenheid van het bezoek van WILLEM, erfprins van Oranje, en van zyne gemalin, ANNA PAULOWNA van Rusland (Oct. 1816), hield de Reus tot HH. KK. HH. eene bombastige aenspraek, in welke hy hen eene les uit de belgisch-romeinsche historie voorlezende, hen herinnerde, dat hy, DRUON ANTIGON, geen Reus maer een Rus was, by gevolg een landgenoot van mevrouw de grootvorstin; en dat hy, WILLEM, afstamde van DODO, staetsdienaer van koning PEPYN VAN HERSTAL[2]. Dat riekt zoo al wat naer hofsche pluimstrykery; doch dat onze Reus, by het uitkramen dier historische ketteryen, het ten beste meende, blykt uit den volgenden raed, welken hy den prins gaf.

> Bouwt uwen vorsten troon op achtien braeve leeuwen,
> Die 't Neerlands Koningdom om Waterloo vereeuwen;
> Zoo gy den weyzen raed uyt hunne muylen hoort,
> Jaegt dan den vleyer weg die uwen roem vermoort...

Van deze inhaling, bestaet geene beschryving, zoo min als van de bezoeken van Koning WILLEM, aen eene van welke de herinnering verbonden is

(1) Zaten met ons op de schoolbank by Meester KOSTER, op de Oude Beurs, zooals het hen wel zal geheugen, de heeren JACOBS, VERBERCKT, VAN BELLINGEN, VLEESCHOUWER, BERTOU, HELEN, WATERSCHOOT, SPINNAEL, ALTENRATH, RAPS, DIELS, LEEMANS, VAN GEETRUYEN, SERVAIS, VAN BOUWEL, SLOOTMANS, ROOSEN, TSCHANDER, en anderen byna allen nog in leven zyn.

(2) Wy bezitten een exemplaer van dit zeldzaem stuk. Niets verraedt er den naem van schryver of drukker; maer de bombastige versbouw, de eigendunkelyke spelling enz. geven te kennen, dat het uit de pen gevloeid is van den dichter-schilder JAN ARNOLD VAN DER BORGHT, († 1842), wiens historiekunde, zich juist op de hoogte zyner poëzy bevond.

van de opening der eerste yzeren brug aen de Oude Dokken, alswanneer ook het *Nassauplein* gedoopt werd (Oct. 1822). Het is al wonder, want terwyl ENTHEAUME ons van naeldje tot draedje alles beschreven heeft, wat er is voorgevallen by de instelling eener kunst- en lettermaetschappy en by de inhuldiging van 's Konings afbeeldsel[1] (Aug. 1816), kunnen wy

die plegtigheid slechts aenstippen, even als den luisterryken muziekalen pryskamp der Groote Harmonie, by welken achttien muziekgenootschappyen optraden (Aug. 1826), voor memorie moeten vermelden[2].

Alvorens echter van de festiviteiten, onder de ouderlandsche regering gevierd, af te scheiden, zullen op het tegenwoordig schip wyzen, hetwelk eene niet onbelangryke historische herinnering oplevert. Hetzelve werd gebouwd in 1620, juist één jaer vóór de opzegging van het twaelfjarig bestand[3], van dit zelfde bestand, hetwelk den 9^{n} April 1609 te Antwerpen werd gesloten, dank aen de bemiddeling der gezanten van Frankryk en Engeland, die hier den 19^{n} February deszelfden jaers, als prinsen waren ingehaeld, blykens een relaes dat daerover in den tyd by ANTHONI DE BALLO in het licht kwam.

By het laetste bezoek van Koning WILLEM (Mei 1829) werd onze Reus met zyn geheel gezelschap te huis gelaten. Deze verzuimenis moest voor het huis van Oranje

(1) Dit schilderstuk, vervaerdigd door MATHYS VAN BRÉE, en WILLEM I ten voeten uit voorstellende, hing in eene zael van het Stadhuis.

(2) Herinneren wy echter, welke maetschappyen uit dit feest met pryzen naer huis keerden: By den pryskamp van de steden werd de 1e prys toegekend aen de Harmonie van Brussel en de 2e aen degene van Brugge; voor de gemeenten viel de 1^{e} prys ten deele aen de Harmonie van Hamme, de 2^{e} aen degene van Bornhem en de 3^{e} aen degene van Contich. - Voor het schoonste kostuem had Brugge den 1^{n} prys der steden en Everghem dien der gemeenten. - De maetschappy van Hoey kreeg den prys van yverzucht.

(3) Kollegiale akte van 28 July 1620. Medegedeeld door Mr GENARD.

de ergste gevolgen hebben. Wat was trouwens het doel van dit bezoek hier en elders? Zich van 's volks meening omtrent de handelingen der regering te vergewissen. Nu, dat doel werd volkomen verkeken: WILLEM, die wekelyks aen de minsten zyner onderdanen gehoor verleende, al kwamen zy dan ook zonder witte handschoenen en verlakte laersjes ten hove, WILLEM was niet te genaken dan door luiden, die hem de waerheid niet wilden of durfden zeggen. Zelfs WILLEMS, die man van echt nederlandschen bloede, de bard die 's Konings komst in 1822 zoo gemoedelyk had toegezongen, WILLEMS had zyne lier ontspannen, en dit stilzwygen des dichters zou een wenk hebben moeten wezen voor die welke niet hoorende doof waren. Al diegenen, welke den vorst tegen de vleijers zouden hebben kunnen waerschuwen, bleven dus weg of werden aen kant gelaten, en daerom ook vader DRUON, wiens vrypostigheid men niet minder duchtte als degene van zynen gezel TOON KOEKELOER. Dit orakel van de Eijermarkt was insgelyks niet in de gelegenheid zich te uiten, althans liet niets hooren. En zie aen welke dunne draden de koningskroonen hangen! Wie weet, welke wending de zaken zouden genomen hebben, hadde men onzen oude of het orakel laten spreken! De vleijery en de koppigheid schikten het anders, en het met zooveel moeite aen een gelymde koningryk der Nederlanden scheurde onwederroepelyk in twee.

VII.

FEESTEN VAN RUBENS. - 1840.

De belgische staetsomwentelinge, voor Antwerpen ingeluid door eene verschrikkelyke ramp (Oct. 1830), welke als de voorbode van andere plagen en ellenden scheen te wezen, was in tegendeel het sein van eene regering, die ons rust en vrede zou verzekeren, en eene gansche reeks van gedenkwaerdige feesten aenbrengen. Deze vingen zelfs seffens aen, en, terwyl de puinen van S. Michielsentrepot nog rookten, en het Zuidkasteel ons nog met zyne vuermonden dreigend aengaepte, vierde men de blyde inkomst van den eersten Koning der Belgen (21 July 1831), by welke gelegenheid, de maetschappy van *Philharmonie* (in 1813 opgerigt) de eere en het geluk had, den nieuwen Souverein het eerste feest aen te bieden. Het was eene regt *Blyde Inkomste*, by welke wy slechts kunnen vergelyken het hartelyk onthael, hetwelk de eerste Koningin

LOUISA-MARIA VAN ORLEANS, by hare intrede wedervoer (Oct. 1832). Korts daerna van de lastige nabuerschap des vyands ontslagen zynde (Dec. 1832), kon Antwerpen met onbeklemd gemoed het eene feest na het andere openen. Eerst en vooral vierden

wy de opening van de tweede sektie van dien nationalen spoorweg, die aen onzen doorvoerhandel eene nieuwe baen tot herstelling der oude betrekkingen met Keulen zou geven (3 Mei 1806). Daerna was de beurt aen de kunst, en begonnen wy te arbeiden aen de oprigting van Rubens standbeeld.

Verbeiden wy hier eene poos, om het gezamentlyke der opsieringen te bewonderen, door dewelke men, om zoo te zeggen, de stad in de eeuw van den vorst der Vlaemsche School had trachten terug te tooveren. Wy staen op de Meir: de roijale plaets van Antwerpen, prykt aen het oosteinde met eenen triumfboog van RUBENS vinding, en haer westeinde met die *Kunstbrug*, welke, naer men verhaelt, zekeren *djeck* zoo zeer in verrukking zou vervoerd hebben, dat hy ze wilde

FEESTEN VAN RUBENS. - 1840.
KUNSTBRUG OP DE MEIR.

koopen, om ze te Londen ten toon te stellen. Elders, op de Groote Markt, staet de praelboog de *Stad Antwerpen* voorstellende, en een andere op S. Jacobsmarkt herinnert aen de *Fransche Furie,* welke langs daer inbrak, om de stad te overrompelen, doch schandelyk werd afgeslagen. Verder op de Beurs en aen het Museum herinneren toepasselyke zinnebeelden aen handel en kunsten. Voor het overige het is RUBENS alleen niet dien men verheerlykt, maer de geheele Vlaemsche School, al de befaemde tydgenooten des grooten meesters. De Stad heeft dan ook de gelegenheid waergenomen, om eenige harer celebriteiten in het openbaer voor te brengen of hun aendenken te verlevendigen: GILBERT VAN SCHOONBEECK, CHRISTOFFEL PLANTYN en FRANCISCUS VAN STERBEECK hebben hun gedenkteeken, zoowel als QUINTEN MASSYS, OTTO VENIUS, TOON VAN DYCK, JAKOB JORDAENS, DAVID TENIERS en anderen. De geleerde schaer der Bollandisten is ook niet vergeten. Ziehier eenigen der opschriften door Mr GÉNARD meêgedeeld:

> zYT aLLe WeLkoM, WY VIeren De pLeCht Van rUBens. SoYez bIen VenUs, noUs CéLébrons Le DoUBLe JUbILé DU granD rUBens. appLaUDIte eXIMII nostrI petrI paULI rUBens bISSaeCULarI gLorIae. VEN, eXTrangero, aL JUbILeo DeL eXCeLentIsIMo pINTor rUBens. VenITe VoI pURe aD anVersa, stranIerI gIUbILare Con noI, poICHe festeggIaMo IL rUBens. CoMe TO antWerp CeLebrate WITH Us rUBens'S JUbILee-DaIJ.

Op het huis waer Van Dyck geboren is, ‘de Beirendans,’ oude Korenmerkt.

> sUb hoC teCto nasCItUr egregIUs rUBenII DIsCIpULUs antonIUs VAN DYCK.

Op eene andere plaets:

> Daer kunst en vrede schuylt,
> Moet twist en haet vergaen.
> 't is RUBENS feest! geen list,
> Geen tweedragt mag bestaen.
> Jonst baert konst

Tweedragt voed list
Door jonsten en konsten
Weêrhoud men den twist.

Jesuiëtenplein.

Op den Obelisk, 40 voet hoog, op 4 cartels in witten marmer, waerboven eene star, las men de volgende opschriften:

HERIBERTUS ROSWEYDUS OBIIT MDCXXIX
AET. LX.
JOANNES BOLLANDUS OBIIT MDCLXV
AET. LXIX.
GODEFRIDUS HENSCHENIUS OBIIT MDCLXXXI
AET. LXXXI.
DANIEL PAPEBROCHIUS OBIIT MDCCXIV
AET. LXXXVI.

Op den achterkant waerop het begin van het reuzenwerk, in 1643, tot het einde van 1773, van het zelve stond aengeduid:

ACTA
SANCTORUM
QUOTQUOT TOTO ORBE COLUNTUR ICNHOATA ANTVERPIAE
A° MDCXLIII
INTERRUPTA MDCCLXXIII.

Op den achter kant las men de vier vermaerde versen aen den geleerden Antwerpenaer Papenbroeck toegewyd; te weten:

QUOD ROSWEIDUS PRAEPARARAT QUOD BOLLANDUS INCHOARAT QUOD HENSCHENIUS FORMARAT PERFECIT PAPEBROCHIUS
MDCCIX.

Op den zykant, rechts, stonden de namen der andere medewerkers, Hagiographen:

COLLABORATORES. BAERTIUS. JANNINGIUS. SOLLERIUS. PINIUS. CUPERUS. TAEYENS. BOSCHIUS. STILTINGUS. LIMPENUS VELDIUS. SUYSKENUS. PERIERUS. STICKIUS. CLEUS. BYENS. BUEUS. GHESQUIERUS, HUBENUS.

Op de andere zyde las men de namen der drukkers van Antwerpen welke de 50 eerste deelen gedrukt hebben van het werk de *Acta sanctorum,* 1643-1770, te weten:

TYPOGRAPHI. J. MEURSIUS. M. CNOBART. H. THIEULLIER. P. JACOBS. P. ROBYNS. J. DU MOULIN. J.A. VAN GHERWEN. B.A. VANDER PLASSCHE. J.A. VANDER BEKEN.
MDCXLIII AD MDCCLXX.

Op het beeld van Jongelincx, op den Oever:

QUI STATUIS, ANIMAM, MIRABILIS, INDIDIT IPSIS, PHIDIAE ET ARTE POTENS, PRAXITELISVE FUIT

Daerby:

JACOBO JONGELINGO MONETAE PRAEFECTO REGIAE ANTVERPIAE VIXIT
ANN. LXXV. M. VI. D.X DEVIXIT ULT. MAII ANN. CI.□I□.CVI.

Op het S. Juliaens gasthuis.

HER JAN TUCLANT CANONIC & IKEN VAN DERLISCHT GHYSBRECHTS
WYF WAS STICHTEN SINTE JULYNS GHASTHUSE

Op het huis van Rubens.

HAC IN AEDE OBIIT RUBENS
XXX MAII. RUBENII ORTUS PENULTIMA DIE JUNII. ISABELLE
BRANDTIA PRIMA EI NUPTA. ELATA BRANDTIA HELENA FOURMENTIA
FIT IPSIUS UXOR VITA PIE ABSCEDIT
XXX MAIJ

Huidenvetterstraet.

Op het huis van Quinten Massys.

De gulde sim voorheen eenre loove
En was bewoond door Quinten Metsys
Met zynen wyfe, gy mogt het gelooven,
Alyt van Thuyl, hiervan is bewys.
1507.

Op het huis van Abraham Janssens, in de Korte Clarastraet:

Abraham Janssens kunstschilder
En Sara Goetkind, zyn vrouw
Woonden in dezen bouw.
1631.

Op het huis van Frans Floris:

Bloemstraet.

Frans de Vriendt, alias Floris, schilder,
En Clara Baudewyns, zyne wive,
Bebouwden deez' erf tot hunnen gerive.
1563.

Op het huis den Draeck:

Hier stierf Abraham van Meerle, plaetsnyder,
en Constantia Alewyns, zyn huysvrouw.
1657.

Op Jordaens' huis:

Hoogstraet.

Dit huys heet den Paternoster;
Hier woonde Jaeck Jordaens en van Oort's oudste dochter
zyn huysvrouw.

Op Isabella Brandts huis:

Hier woonde Isabella Brandt
Des griffiers dogter hoog geboren
Door Rubens in den echten band
Was zy de eerste uytverkoren.
1609.
Brandt in Liefde.

Op vader Fourments huis:

Oude borze.

Voorheen onder dees dak, schuylde een eerbaer maecht
De peerle van de stad. Zy had al wat behaeght.
Helena was haer naem, uyt Fourment's stam gesproten,
In Rubens tweeden band was zy in hecht gesloten.
1630.

Korte Clara straet.

Christiaen vanden Queeckborne. - Anthonis van Palermo, vermaerde schilders en kunstkampers, oude dekens der Ste Lucas Gilde, bewoonden 1562, de huyzingen, hoek vande Pruynenstraet ende Corte Clara straet. (S. 3, N° 158-159).

Dit zyn slechts eenigen der opschriften van 1840; want men kent de wooningen van meer andere kunstenaers uit RUBENS tyd; byvoorbeeld GEERAERD ZEGERS († 1651), woonde op de Meir, N° 48, regt over de Clarenstraet; HENDRIK VAN BALEN, de oude, († 1632), in de Lange Nieuwstraet, N° 78; GODGAF DEL MONT, (1644), in de Prinsenstraet, achter de kapelle van Gratie; CORNELIS SCHUT, in het *Gouden Leêrhuis*, te S. Willebrords; OTTO VAN VEEN, († 1629), op Sint-Jacobsmarkt en in de Otto-Veniusstraet; JAN VAN BOCHORST, in het Hopland; JAN FYT, in de Kloosterstraet; JAN WILDENS († 1653), in de Lange Nieuwstraet.

Intusschen had de kermis ook hare keerzyde, en vooreerst was het kapitale stuk van het feest, het bronzen standbeeld, niet gereed en had men zich met een plaesteren moeten behelpen; ten andere was het

weder zoo ongenadig, dat een groot gedeelte der decoratiën, door wind en regen zeer beschadigd werden. Eventwel kon de inhuldiging van het plaesteren model, den 15^n^ Augusty onder vry gunstige omstandigheden plaets grypen, alsook de drie uittogten van den Ommegang gedurende de Kermisweek. Men kan hem hier voor zien voorby ryden. Behalve de *Rubenswagen*, met de noodige wyzigingen naer dien van 1638

herschapen, bevonden zich by den stoet een Drukkers- en Munterswagen, op welke men dichtjes drukte en penningen sloeg ter eere van Mynheer

RUBENS en den stempelsnyder JONGHELINCX. Het bronzen standbeeld kwam eerst drie jaer later aen, en werd den 9^{n} Augusty 1843 's morgens vroeg gelukkiglyk op het voetstuk geheschen, hetwelk men op de Groenplaets bereid had; het Burgtplein, waer het model gestaen had, van zulk een monument gansch ongeschikt zynde bevonden. Een gedenkpenning van groot modul en een prachtalbum in folio, hebben het aendenken dezer feesten vereeuwigd, aen welke de Stad honderd duizend franks had te kost gelegd, daeronder de overname van het standbeeld en wat er van todden en vodden aen hing.

Behalve het toemaetje op de Rubensfeesten, vierden wy er in 1843 nog twee andere: een bezoek van VICTORIA, koningin van Engeland met het brusselsche Hof (19-20 September), en de vereeniging der Schelde met den Rhyn, door de voltooijing der spoorbaen (15-19 October). Van het eerste heeft Mr WAPPERS, destyds directeur der Akademie een regt koninklyk aendenken mogen behouden, hem door de britsche vorstin en haren gemael, prins ALBERT van Saksen-Koburg, vereerd. Wat aengaet

ZILVEREN VAES. - 1844[(1)].

de inhuldiging van den Rhynspoorweg, wylen THEODOOR VAN RYSWYCK bezong deze gebeurtenis in eene officiële *Ode*; byna te zelfder tyd dat hy den ontslapen WILLEM I eene *Hulde* bragt, welke zoowel van de onafhankelykheid als van de belangloosheid van onzen volksdichter getuigt; trouwens, wy hebben nooit geweten, dat onze vriend DOOR, die met het stamhuis van Oranje vry hoog liep, van hetzelve ooit iets hebbe genoten.

Hier moeten wy wederom verpoozen, en wel ten gevolge van eene leemte door verscheiden hardnekkig elkander opvolgende noodjaren veroorzaekt. Nochtans, schoon de schakel gebroken was, de hoop op betere tyden was steeds levendig, en wy willen er geen ander bewys van dan het ontwerp van een jaerlyksch Gemeentefeest, hetwelk gedurende die verpoozing op het Stadhuis ter tafel kwam. Gewigtig ontwerp, want voor de parochiekermissen, welke aen de hervormingen der Republiek ontsnapt waren, zou het eene kwestie van dood of leven zyn. Ook hebben wy aen dezelve in onze *Nieuwe Geschiedenis van Antwerpen* een paer bladzyden gewyd, welke wy hier

(1) GUSTAEF WAPPERS, geboren te Antwerpen in 1803, eerste professor der Akademie in 1832 en directeur derzelve in 1840, gaf in 1853 zyn ontslag en is zich sinds 1854 te Parys gaen vestigen.

willen inlasschen als eerstelingen van het ter perse liggende tweede deel. Zie hier wat wy in het V^{e} hoofdstuk zeggen:

'Nimmer hoorde men misschien luider gekrysch dan toen de Gemeenteraed het bestond de stadskermissen aen te roeren. Voorheen, dit is genoegzaen geweten, had elke parochie, elke kerk, elk klooster, elke kapelle haer jaerlyksch feest, en byna elke buert had deze plegtigheden tot voorwendsel genomen, om er zich een kermisfeestje uit te scheppen. Eenige moeten zeer oud zyn geweest, zooals degene van S. Norbertus en S. Jan, die met de kerkfeesten van S. Michielsabtdy en het Beggaerdenklooster samenliepen. Dan, het hinderlyke van zoo vele kermissen was reeds vroeger bekend: de lediggang en de geldverkwisting, aen welke zy gewenden, waren de bronnen van allerlei ongeregeldheden, welke PHILIPS II had getracht te beperken door het instellen eener provinciale kermis voor de dorpen (1589).

Kozyn de koster, zooals de groote FRITZ zynen geminden broeder JOZEF II schertsend noemde, was nog verder gegaen en had beproefd er met eenen slag door te kappen, door de oprigting eener algemeene landskermis, op den tweeden zondag na Paschen, weshalve niemand naer eene kermis in de buert gaen kon, zonder zyne eigene te verbeuren (1786). De pooging van den nieuwzieken keizer mislukte. Vrouwe de Republiek meende het ernstiger en dacht wel, dat zy de kermissen met de rest had weggerafeld, maer zy had abuis: de kermissen hadden zich onder het huiselyk dak verborgen, en juist in die droeve dagen, toen men de jakobynsche mommeryen van de Redegodin, van de Ouden en Jongen, enz. met den Walvisch voorop zag door de straten komen, werd er menig huisgezin gevonden, in hetwelk de geliefde parochiekermis by het omgaen der rystpapschotel in stilte herdacht werd[1]. Ook waren de tempels zoo ras niet heropend, of byna al de oude kermissen kwamen uit hare schuilhoeken te voorschyn. Eenigen echter waren door het lange vasten zoodanig uitgeput, dat zy op de plaets plat dood nedervielen, gelyk die arme S. Jannekenskermis van de Melk- en Eijermarkt; maer anderen, schoon hare tempels vernield of ontwyd waren, hielden het nog moedig vol[2]. Geen parochiefeest werd ondertusschen drukker gevierd dan dat van

(1) Uit een gebod van 18 Plairial jaer VI (6 Juny 1798) blykt, dat onze straetjongens het schandelyk bedelen van kermisgeld nog voort dreven. 'Il est également défendu, zegt art. 2, de mendier de l'argent aux passants, comme cela s'est aussi bassement et aussi vagabondamment *(sic)* pratiqué jusqu'à ce jour aux amusements publics connus sous le nom de Kermesse.' Onze Municipalen waren juist geen Akademisten; doch dezen keer hadden zy gelyk. Hun verbod was reeds in 1775 gedaen en is in 1848 en later nog vernieuwd geweest. (Zie VAN DEN BOGAERT, *Recueil d'ordonnances*, p. 628).

(2) Aldus heeft men tot in den jongsten tyd vóór de afschaffing der parochiekermissen op al onze straethoeken kunnen lezen: 'Met permissie der Ovrheyd. - Groot bal, gratis, Zondag en Maendag..... in de *Konynepyp*, ter gelegenheid van S. Joris kermis, enz.

S. Jacobs: daer was het drie dagen volop in al de straten met tenten en vlaggen en van daer ook kwamen de krachtigste protestatiën.

Men kan dan ook denken, hoe onze Burgemeester te moede was, toen hy op het Stadhuis eene petitie kreeg, waerby "de ondergeteekenden met den diepsten eerbied" dit en dat betoogden, om te bewyzen, dat het goed en oorboorlyk zou geweest zyn, de gemelde S. Jacobskermis van het ontworpen dekreet van afschaffing uit te zonderen en haer in haren vollen luister te handhaven, hetwelk doende, zou goed gedaen zyn, enz.

De kwestie was op zyn minste lastig, en indien het kauwetteren der vischleursters en marskramers, met dat van de tappers over het verbod van het willekeurig dansen in de herbergen (1839) eene populariteit niet hadden kunnen deeren, wie verzekerde, dat zy zou blyven pal staen, als zy eene gansche parochie zou op den hals krygen? Na langdurige beraedslagingen en rype overweging, besliste de Raed het pleit tegen de parochiekermissen: te rekenen van 1° January 1847 werden allen voor afgeschaft verklaerd, uitgenomen degene der twee buitenparochiën en de kleine kermis[(1)], welke laetste men aen haer zelve overliet, waerby zy echter niets van hare vrolykheid heeft verloren, getuige het jaerlyks immer digter bezet Burgtplein, waer eene regt vrye jaermarkt wordt gehouden, immers ieder stelt er zyne loods, tent en kraem naer eigen genoegen. Het eerste gemeentefeest zou nu, volgens dekreet, in Oogstmaend 1847 moeten zyn gevierd geworden; maer de hongerplaeg, de February-revolutie en een cholerabezoek stelden er drie jaren goede orde op, weshalve het slechts in 1850 kon plaets hebben.'

Lod. TORFS.

N.-B. Onze lezers zullen uit bovenstaenden artikel al het belang, en de geschiedkundige weerde beseffen, dat het *Feestalbum van Antwerpen*, door M^{r} LOD. TORFS geschreven, oplevert; dit stuk heeft ons dunkens geene andere aenbeveling noodig.

De Redaktie.

Geschiedenis van de Gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen, door Frans de Potter en Jan Broeckaert.

Bij iedereen, die in de historische studiën eenig belang stelt en vooral omtrent hetgeen onder betrek van geschiedkunde tot den eigen bodem behoort, waar hij dagelijks op heen- en omwandelt, niet onverschillig is, of die maar enkel naar ernstige, geest- en hartversterkende lezing omziet, zal gewis dit eerste deel van den aanzienlijken arbeid, dien de gunstig gekende schrijvers ter take hebben genomen, op het hartelijkst worden onthaald.

Inderdaad, terwijl het meerendeel onzer steden reeds op hunne afzonderlijke geschiedenis mochten wijzen, had niemand er tot heden aan gedacht, de algemeene

(1) Raedsbesluiten van 1 Aug. en 2 Dec. 1846. De twee hier bedoelde parochiën zyn degene van S. Willebrords en S. Laurys.

landshistorie met die onzer dorpen te volledigen, ofschoon sinds lang bewezen is, dat zonder deze de eigenlijke geschiedenis van België immer onvoltrokken blijft.

De beroemde geschiedschrijver en oudheidkundige RAEPZAET en na hem de geleerde heer Baron DE ST.-GENOIS vestigden het eerst van allen de aandacht der schrijvers op het hooge belang der plaatselijke monographies, een nog onbeploegd, maar rijke oogsten belovend veld. Wel verschenen er nu en dan enkele beschrijvingen onzer dorpen, welke door de minnaars van vaderlandsche studiën gretig werden gezocht; doch niemand scheen de zware taak op zich te durven nemen dit werk voor goed door te drijven.

Het Staatsbestuur, het echt nationale karakter en het hooge nut van dergelijken arbeid inziende, gelastte twee verdienstelijke belgische schrijvers met diens uitvoering voor het geheele rijk, en bracht te weeg dat de wetgeving eene bijzondere jaarlijksche toelage van vijf of zes duizend franken in hare begrooting stemde, met oogmerk om er de voltrekking van te verzekeren. De vier tot hiertoe verschenen deelen des werks van de heeren TARLIER en WAUTERS, gemeenten der provincie Braband behelzende, mogen inderdaad op den eersten rang onzer historische werken geplaatst worden en leveren ten overvloeden het bewijs op, van de wezenlijke waarde hunner uitgebreide onderneming. Edoch, niemand zal het ontkennen, en de onlangs nog in de kamer der Volksvertegenwoordigers plaats gehad hebbende beraadslagingen hebben het ook genoeg doen uitschijnen, het is volstrekt onmogelijk dat een werk over 2500 gemeenten, waartoe meer dan een Benedictijner geduld en jarenlange navorschingen vereischt worden, zonder grootere medewerking immer in zijn geheel tot stand kome. Het werk des heeren TARLIER en WAUTERS wordt ten andere in het Fransch geschreven en laat bijgevolg diegenen, welke niets dan vlaamsch spreken in de onmogelijkheid met de geschiedenis hunner gemeenten kennis te maken. Het is derhalve meer dan wenschelijk - en wij roepen daarop de bijzondere aandacht van den heer Minister van Binnenlandsche zaken - de algemeene beschrijving der Belgische gemeenten, en wel in de tale der ingezetenen, te doen bespoedigen. De verdeeling des werks bij provinciën of districten schijnt ons daartoe het beste middel, en werd in dien zin door bevoegde mannen herhaaldelijk voorgesteld.

In afwachting dat deze maatregel genomen worde, juichen wij de onderneming der heeren DE POTTER en BROECKAERT ten sterkste toe, den vurigen wensch uitdrukkende dat provincie en staatsbestuur hen in deze groote taak ondersteunen, ten aanzien van de veelvuldige moeijelijkheden en zware onkosten, waartoe hun arbeid onvermijdelijk aanleiding geeft.

Het eerste deel van de *Geschiedenis der gemeente van Oost-Vlaenderen*, de beschrijving bevattende van de gemeenten Destelbergen, Drongen, Gentbrugge, Ledeberg, Mariakerke, St.-Denijs-Westrens en Zwijnaarde, verdient ten volle deze ondersteuning en geeft ons de maat van de waarlijk uitgebreide kennissen der schrijvers, wien gewis niemand hunne plaats zal ontzeggen in de rei onzer verdienstelijke geleerden.

Bij het doorbladeren huns werks bevinden wij dat er niets in ontbreekt van hetgeen tot de volledigheid elker monographie behoort; het behelst inderdaad alles wat geschiedenis en overlevering, op echte bewijstukken gegrond, welke onder aan de bladzijden in grooten getalle worden medegedeeld, hun aan de hand gaven ons over iedere der beschrevene gemeenten den lezer onder het oog te worden gebracht: oorsprong en naamsbeteekenis van elk dorp, voor zooveel deze konden nagespoord worden, grootte, ligging en grondgesteldheid, waterbedeeling, voormalige heerlijkheden met opgave der adelijke familiën, die deze hebben bezeten, beschrijving

der leengoederen, oudere bestuurlijke en rechterlijke inrichting, belastingen, voorrechten, handvesten, oude en hedendaagsche bevolking, handel en nijverheid, godsdienstige en burgerlijke gestichten, kerkbeschrijving, oude schuttersgilden, kamers van rhetorika, muzieken zanggenootschappen, merkwaardige voorwerpen van natuur of kunst, historische feiten, plaatselijke overleveringen, oude volksgebruiken, sagas; alles in eene zuivere, onberispelijke taal voorgedragen en in eenen stijl vervat, die, te gelijk deftig en eenvoudig, zoowel den letterkundige als den gemeenen lezer voldoet en voor allen verstaanbaar is.

Met bijzondere belangstelling lazen wij onder Drongen de geschiedenis der beroemde voormalige abdij dier plaats, welke alleen een veertigtal bladzijden beslaat, en op zich zelve als een merkwaardig geheel kan beschouwd worden.

Het gansche werk - zoo wij op den omslag zien - zal 25 tot 30 boekdeelen uitmaken en opgevolgd worden door eene historische inleiding, topographische kaarten, enz., enz. Eechter maakt ieder deel op zich zelf een geheel uit.

Het tweede deel, dat in de maand Juni 1865 het licht zal zien, zal de monographies behelzen der gemeenten Evergem, Weusden, Loochristi, Melle, Oostakker, Sleidinge, Vinderhoute en Wondelgem.

De prijs der inteekening bedraagt fr. 4.50, op gewoon, en fr. 6.00 op zwaar papier (voor Gent), prijs dien men als zeer gering beschouwen zal, wanneer men zijne gedachten laat heengaan over de belangrijkheid des werks in zich zelf, dat, eenmaal voltrokken, waarlijk monumentaal zal mogen heeten, en aan de herkules-krachten, welke tot diens uitvoering worden gevorderd. Moge het ook den gelukkig nog jongen schrijveren, bij hunnen ijver en moed en onbetwistbare bekwaamheid, niet aan jaren en gezondheid ontbreken.

Levensschets van David Teniers, den jonge,
bekroond in den pryskamp door de regering der stad Antwerpen uitgeschreven, ter gelegenheid van het tweehonderdjarig bestaen der koninklyke Akademie van Schoone Kunsten.

In tenui labor: at tenuis non gloria.
VIRG.

Voor alles wat de kunst betreft, is België door alle eeuwen der kunstwording heen een bevoorregt land geweest. Terwyl elders het eene kunstvak zich als het ware ten nadeele der andere ontwikkelde, en in sommige landen groote schryvers, maer geene schilders, of wel schilders en geene uitstekende letterkundigen noch wetenschappelyke mannen zich opdeden, veropenbaerde zich in ons vaderland het menschelyk vernuft om zoo te zeggen gelyktydig onder al zyne veelvuldige zyden. In alles wat de edelheid des menschen kenschetst, is het vlaemsche volk groot geweest. Wy mogen het met fierheid herhalen, het gezond verstand en de deugden onzer vaderen ter eer. Zy zaeiden de kiemen dier gouden vruchten welke nog heden ten dage de trots, de roem der landzaten uitmaken. Tot zoo verre als in de duisternis der tyden de geschiedenis van onzen stam reikt, vinden wy geboekstaefd dat de Vlamingen een volk waren by welks handelingen steeds een meer dan gewoon gezond verstand op den voorgrond stond. Daerin lagen al de gronden onzer latere grootheid. Het gezond verstand maekte onze vaderen wars van vreemden dwang en laffe bastaerdy; leerde hun de vryheid voor allen en ieder als het edelste pand des levens beschouwen; deed hun de huiselyke deugden beminnen en naer weerde beoefenen; scherpte hunne zucht naer kennis en bezielde hen met den lust tot arbeid, waermede niet alleen de onafhankelykheid gewonnen, maer ook, en dat beseften zy, behouden wordt. België had dan ook de eer, de zon der beschaving over zyne landouwen te zien opgaen, toen het in 't overige van Europa nog duistere nacht was. Niet op eenen dag gewordt uit den jongeling een man; evenmin kan eene natie voor de kunst mondig worden gemaekt in ééne eeuw, die toch slechts een etmael is in het leven der volken. Alles in de wereld gehoorzaemt aen eeuwige wetten, waeraen zich geene afwyking laet bespeuren. Zonder kiemen en broeijen, schieten geene jonge loten uit en wassen er geene boomen. In 't leven der menschen, als in 't ryk der natuer, is 't een onophoudelyk gisten en zieden, botten en bloeijen. Niets komt in eens. Zoo bereidden de oorspronkelyke voorvaderlyke deugden den weelderigen kunstenbloei die België zoo hoog heeft verheven. Eene lange reeks van geslachten, trouw en hoû aen der vaderen overleveringen verknocht, onverbasterd en onverslaefd, elkaêr trapsgewyze in ontwikkeling overtreffende, ging de vestiging van den vlaemschen kunstroem vooraf. Eindelyk spatte het uit, dit sap van den geest en 't vernuft zooveler eeuwen, gelyk eene door honderd aderen onbemerkt, geheimzinnig gevormde bergwel. 't Was eene springfontein waerin men honderd stralen te gelyk zag, flonkerend dansend in den heerlyken lichtstroom waermeê de blyde zonne der beschaving haer overgoot.

Het ligt niet in het bestek van dit werk, breedvoerig te spreken over den luister van het voorgeslacht, een onderwerp welk niet ter loops kan worden behandeld. Wat voorgaet, dient slechts om eenmael te meer te herinneren hoe eigendommelyk alles was, wat door onze voorzaten op het kunstgebied werd voortgebracht, hoe het alles,

in de letteren als in de beeldende kunsten, den stempel droeg van het vlaemsch karakter, van vlaemsche zeden, van vlaemschen aerd.

In de schilderkunst vooral is die eigendommelykheid onloochenbaer en zoo scherp afgeteekend, dat men mag zeggen, by de vertegenwoordigers onzer school niets aen te treffen, welk zelfs maer den schyn zou hebben tot eenigerlei vreemde nabootsing over te hellen. De vlaemsche school bestaet geheel en al door zich zelve. Gedurende het gansche lange tydvak van haren bloei, aenvangende met de gebroeders Van Eyck en eindigende met Jan-Erasm Quellin, heeft zy geene van die kostbare eigenschappen verloochend. 't Was alsof de lange schaer groote meesters die haren onsterfelyken roem vestigden, hoofdzakelyk arbeidden in eenen gemeenschappelyken geest, ondanks de oneindige verscheidenheid hunner talenten. Tusschen Van Eyck en Quellin ligt een afstand die schier voor geene afmeting vatbaer is, een afstand zoo groot als de ruimte welke de Aerde van Venus scheidt. En nogtans bestaet er een verband tusschen die beide uitersten, een verband welk zoo zeer voor Van Eyck's grootheid, als voor de roemryke oorspronkelykheid der vlaemsche schole pleit. Met Van Eyck ontstond de eigenlyke vlaemsche schilderschool, en zoo groot was hare leefbaerheid, zoo heerlyk en degelyk de kleurenpracht van het palet hares stichters, dat niet alleen een legioen verdienstelyke kunstenaers er hunne penseelen in doopten, maer de verwantschapping zelfs bestaet tot by den laetsten grooten meester der vlaemsche school, Jan-Erasm Quellin[1].

Met Rubens, wel is waer, dringt in de vlaemsche kleur een nieuw licht, eene nieuwe kracht, eene versch geschapene schakering. Zyn genie verhoogde, verrykte de kleuren, zooals het in 't algemeen eene gansche omwenteling in alles wat de schilderkunst betrof, teweegbracht. Hy handhaefde echter de eigenaerdige vlaemsche kleur en teekende als het ware het karakter onzer school nog des te sterker af. Zyn werk was een werk van ontvoogding vooreerst, van ontwikkeling vervolgens, van hooge, uiterste volmaking, indien de volmaking kan bestaen, indien het mogelyk is dat het laetste woord der kunstontwikkeling gezegd worde.

't Is eene waerheid dat de kunst één is en dat, in eenen volstrekten zin, zy geene betrekkelykheid aenneemt. Zulks wil zeggen dat het byvoorbeeld onmogelyk zou zyn, een groot meester te wezen in deze of gene school, zonder dat ook voor alle andere te zyn. In andere woorden, dat men geen groot kunstenaer kan heeten voor België of eenig ander land, en ophouden dit te zyn, eens wanneer men de grenzen van dit ryk zou hebben overschreden.

Er bestaet echter een onderscheid, welk, onzes erachtens, niet mag voorbygezien worden en by kunstwaerdering in ernstige aendacht behoort te komen. Wy bedoelen het verschil van verdienste tusschen de onderscheidene scholen. 't Behoeft wel geen betoog, dat zy, hoe verdienstelyk elke op zich zelve dan ook moge wezen, niet op gelyken rang kunnen gesteld worden. Stellig kan de weerde eener school die van eene

(1) De regtveerdigheid vereischt dat wy hier eene byzondere melding maken van Willem-Ignatius Kerricx (1682-1745), zoon des beroemden beeldhouwers Willem Kerricx en Barbara Ogier, die voor sommige zyner schilderyen, even als Herreyns, kan gezegd worden tot de groote oude school van Rubens te behooren. *Suum cuique.* Men zie, onder anderen, over deze uitstekende meesters, de voortreffelyke levensschetsen van den heer TH. VAN LERIUS, in den kataloog van het Antwerpsch Museum.

andere over haer geheel overtreffen, zooals de letterkunde van het eene land de vergelyking met die van een ander niet kan doorstaen.

Hoe het hieromtrent gelegen is met de vlaemsche school, ten overstaen van andere schilderscholen, weten de kunstkenners het best.

De vlaemsche school heeft zich niet slechts naest de andere scholen eenen hoogen rang verworven, maer munt ook nog uit door hoedanigheden die deze, of wel niet, of in eenen minder volmaekten graed bezitten, en waerdoor zy haer onder vele opzigten overtreft. De vlaemsche schilderschool is er niet verre af, zelfs in den meest volstrekten zin, de eerste school der wereld te wezen.

Ongemaekte, ongekunstelde dichterlyke eenvoud, breedheid van opvatting, natuerlyke voorstelling, zuiver, helder licht, warmte en losse zwier zyn hare hoofdkenmerken. By de ontleding moge er al gewoonlyk iets, soms veel aen te merken vallen op de juistheid der teekening, in vergelyking met wat de groote meesters van andere landen voortbrachten; maer hoe onnavolgbaer, alles overtreffend aen uitdrukking en kracht, leven en beweging, licht en kleur, doet zich vooral sedert Rubens de vlaemsche schildering niet voor!

De groote vlaemsche meesters zyn dan ook schier dubbel groot te noemen, en niet gemakkelyk, voorwaer, wordt het tal van schitterende eigenschappen en uitstekende hoedanigheden verworven, die zy in zulke ruime mate bezitten. Hunne werken kunnen inderdaed niet genoegzaem bestudeerd worden; het gezigt kan er zich niet aen verzadigen, en zy vergelden den ervaren beschouwer door de veropenbaring van steeds nieuwe schoonheden. Zy zyn als zoovele prachtige natuergezigten die men gezien heeft en geheel waent te kennen, doch welke men by elke reize als met een nieuw gewaed getooid vindt, dat hunne oorspronkelyke schoonheid verhoogt.

Een dergenen wiens naem met immer onverdoofden luister in de geschiedenis der vlaemsche schilderschool aengeschreven staet, is David Teniers, de jonge. Zynen naem uitspreken, zelfs by het volk, is zyne schilderyen ten toon hangen. Hy is een der zeldzame bevoorregten die met Rubens eene door de eeuwen voortlevende populariteit blyven deelen. Terwyl zeer vele andere nogtans hoogst verdienstelyke meesters slechts door de kenners en de kunstenaren zelven zyn gekend, is er niemand in Nederland wien de naem van Teniers vreemd is en die 's mans werken niet heeft bewonderd. Teniers is een der eigenaerdigste en degelykste talenten welke de schilderkunst heeft opgeleverd, en een dergenen die het meest tot den roem en vooral tot de populariteit der vlaemsche school hebben bygedragen, zoo door de uitmuntendheid, in uitvoering en opvatting, als door de talrykheid zyner gewrochten. Hy zelf hield ze voor zoo menigvuldig, dat hy zegde geen gebouw te kennen groot genoeg om al zyne schilderyen, aen de wanden, ten toon te hangen. Deze meester is het, dien wy ons tot taek hebben gesteld in zynen levensloop na te gaen en in zyne werken te bestuderen. Vooraleer ons meer byzonder met zyne werken bezig te houden, zullen wy zyne eigenlyk gezegde levensbeschryving maken.

De levensloop van Teniers is overigens niet, als die van zoo vele andere groote mannen, in het duister gehuld, niet geheel of gedeeltelyk aen de wettige weetgierigheid van het nageslacht onttrokken. De naïeverige fierheid zyner tydgenoten heeft daerin voorzien en niets vergeten van wat voor de latere geslachten belangryk wezen kon. Nogtans beslaet Teniers' levensbeschryving weinig plaets in hunne werken. Eenige datums, eenige namen, eenige familiebyzonderheden, de vermelding van hem te beurt gevallene onderscheidingen, ziet daer alles. En hoe kon het anders? De schilder

van eene zoo aenzienlyke menigte puikstukken, waeraen nooit eene andere hand dan die des meesters arbeidde, kan wel geen zeer roerig leven hebben geleid. Hy moest noodwendig al zynen tyd aen den arbeid wyden en zelden ergens elders te vinden wezen dan in zyne werkplaets.

Velen levensbeschryveren en daeronder eenigen dergenen die in de laetste eeuw zich met Teniers bezig hielden, wordt teregt verweten dat zy aen zoovele verdichte en belachelyke verhalen ingang verleenden. Dit misbruik der openbare ligtgeloovigheid wordt inderdaed op eenen al te grooten voet gepleegd, dan dat het geene afkeuring zou verdienen. Doch men mag niet uit het oog verliezen, dat het voornamelyk de aen het bespottelyke grenzende nieuwsgierigheid van het publiek is, welke er grootendeels aenleiding toe geeft. In den regel is men op niets zoo gesteld als op het verhael der ongemeene, buitengewoone feiten die men veronderstelt dat het leven van alle groote of beroemde mannen kenschetsen; want dat een uitstekend kunstenaer, byvoorbeeld, ingetogen, als een eenvoudig huisvader, zonder andere wederweerdigheden dan de gewoone voor- en onspoeden aen des menschen leven verbonden, zyne loopbaen zou hebben volbracht, komt velen niet zoo ligt voor den geest. Van daer dan ook die tallooze menigte grootendeels zoutelooze anekdoten, waermede verreweg de meeste levensbeschryvingen van bekende mannen zyn gekruid. Zoovele schryvers toch laten zich meer aen de gunst van het publiek dan aen de belangen der waerheid gelegen. Voorzeker mag nu ook het uitwerksel dezer fabeltjes niet overdreven worden. Voor den ernstigen lezer zyn zy gewis heel onschadelyk en gansch geene aenbeveling voor het werk waerin zy voorkomen. Ook de latere geschiedschryvers hebben doorgaens geene moeite, hierin de waerheid van de verdichting te onderscheiden. Jammer echter, dat zy den smaek van het publiek helpen bederven.

Ieder kunstenaer - en dit vergeet men te ligt - schryft zyne eigene geschiedenis in de werken welke zyn vernuft voortbrengt. Daerin is het dat wy de groote mannen moeten bestuderen, daeruit dat het volk hen zou moeten leeren kennen. Immers is het daeraen dat zy hunne grootste schatten van geest en hart ten koste hebben gelegd. Welk een heerlyk en verheven boek zyns levens heeft David Teniers ons niet achtergelaten! Welk een boek, waervan iedere bladzyde eene schildery en elke schildery een meesterstuk is!

De levensbeschryvers *ex professo* twisten zeer ernstig over het vraegpunt of David Teniers al dan niet geadeld is geworden. Met allen eerbied voor de beoefenaers van eenen gewigtigen tak der geschiedkunde zy gezegd, dat men by het beschouwen der gewrochten onzes meesters nimmer zou vermoeden dat de beslechting dier kwestie het geringste belang opleveren kan. Men zou eerder geneigd wezen dit geschilpunt als eene aerdigheid te beschouwen.

Alles wat den gewoonen dagelykschen mensch betreft, wordt by den grooten kunstenaer gering en klein, behoudens datgene wat hy om de kunst mogt hebben geleden. De mensch die het geluk heeft een meesterstuk te scheppen, ziet zich als persoon om zoo te zeggen door zyn werk verdrongen en op den achtergrond gesteld. Hy wordt als het ware burgerlyk gedood door de grootheid van het kunstvoortbrengsel waeraen hy het aenschyn schonk. Hoe oud of nu ook wel de maker van zulk een meesterlyk standbeeld, van zulke verrukkende schildery mag geworden zyn? Leefde hy dertig of vyftig jaren, was hy gehuwd of ongehuwd?.... Waertoe die vraeg, tenzy om te betreuren, als hy maer de helft van den gewoonen levensloop eens menschen bereikte, dat hy niet voller van

dagen werd, en hem aldus de gelegenheid ontviel misschien een tweede meesterstuk te scheppen. Maer vermits hy één werk wrocht zooals honderd kunstenaers er in al hunne jaren te samen geen voortbrengen, mogen wy juichen: hy heeft geleefd! Wat maekt het overige?

Het vorengaende zegt genoeg in welken zin wy verstaen de levensbeschryving van eenen onzer grootste meesters te maken. Wy zullen stelselmatig bondig en beknopt zyn over het geheel en vooral een zeer sober gebruik maken van de niet geschiedkundig bewezene feiten. Wy beschouwen het, van 's schryvers wege, zoo zeer als een bewys van goeden smaek en eerbied voor het publiek, dan als eenen regel der geschiedkunde, by historische werken der verbeelding alle regt van tusschenkomst te ontzeggen of haer althans eene zeer ondergeschikte rol aen te wyzen.

De naer nieuwheid gretige lezer moge er al iets by verliezen, de waerheid zal er des te meer voordeel mede inleggen, en hare belangen gaen vooraf.

In 1558 werd poorter van Antwerpen Juliaen Tynier, zoon van Joachim van Ath. Dit wil zeggen dat in genoemd jaer het burgerschap dezer stad verleend werd aen eenen persoon met name Juliaen Tynier, die zoon was van eenen genaemden Joachim Tynier, herkomstig uit de stad Ath, in de provincie Henegauwen.

Hier plaetst zich eene opmerkensweerdige byzonderheid. In het jaer dat voornoemde Tynier burger van Antwerpen werd, leefde een geleerde waervan Foppens in zyne *Bibliotheca Belgica* het portret en de levensbeschryving geeft, en wiens naem was Joannes Taisnier[1]. Daerby was hy insgelyks afkomstig uit Ath. Volgens de byzonderheden die Foppens van hem geeft, moest hy een alweter zyn. Men oordeele: Joannes Taisnier was wysgeer, geneesheer, wiskundige, dichter en daerenboven muziekant. Als wiskundige bekleedde hy een leeraersstoel te Rome en te Ferrara; als muziekant was hy kapelmeester van Keizer Karel V. Wy zwygen van al de andere wyzen, waerop hy zich of nuttig of verdienstelyk maekte. Foppens' levensbeschryving van den geleerde komt overigens in de bylagen voor. Behoorde deze Joannes Taisnier tot de familie van onzen schilder? Het feit is ons niet gebleken, alhoewel de naem wel wezenlyk de stamnaem van Teniers is. Wat er ook van zy, en ondanks het stilzwygen dat David Teniers de jonge over zynen geleerden naemgenoot bewaert, in 't vertoogschrift dat hy den 10 january 1663 den koning toestuerde om den adelyken titel te bekomen, en waerin hy vry breedvoerig over zyne familie gewaegt, ondanks dit een en ander hebben wy het feit belangwekkend genoeg geacht om het hier niet stilzwygend voorby te gaen. Dit gezegd, keeren wy tot ons geschiedverhael terug.

Juliaen Tynier oefende te Antwerpen het beroep van kramer uit. Hy vestigde zich op *Onser Lieve Vrouwe Kerkhoff*, de tegenwoordige Handschoenmarkt, in het huis *den Schild van Ceulen,* gestaen tegenover de *Sydedoeken craemen* aldaer, eene onaenzienlyke wooning, thans n^{r} 11 en in gebruik by eenen blikslager, Mr Verschueren. Juliaen Tynier was tweemalen getrouwd geweest. Zyne eerste vrouw noemde zich Franchoyse Francqz. Uit dezen echt won hy dry zonen: Hans, Pieter en Jacob. De naem zyner tweede echtgenote, die hy den 4^{n} mei 1585 weduwe liet met zes eigene kinderen, was Johanna Van Maelbeke. In den stamboom der familie

(1) *Bibliotheca Belgica*, van Joannis Francisci Foppens. Bruxellis, per Petrum Foppens, Typographum en Bibliopolum. 1739. IIe D. Blz. 740.

Teniers, als bylage verder voorkomende, zal men omtrent deze kinderen meer byzonderheden vinden. Het waren vyf knapen en een meisje. Twee hunner, Juliaen, geboren in 1572, en David, die by zyns vaders afsterven nauwelyks vier jaren oud was, werden schilders. Wy moeten hier eene opmerking maken, betreffende de verschillende wyzen waerop de naem, die als Teniers beroemd gebleven is, in de wykboeken, de dooppapieren en trouwregisters der parochiën aengetroffen wordt. Aenvankelyk, zoo als men ziet, schreef men Tynier, dan weder Taisnier, Thesnier, Tenier en vervolgens Teniers, by welke laetste spelling wy ons zullen houden.

Juliaen Teniers, de eerste zoon van Johanna Van Maelbeke, werd meester schilder in 1594-1595. Hy trouwde den 25^{n} april 1595 in de Sint-Jakobskerk met Jufvrouw Suzanna Coignet en had daerby voor getuigen Michiel Coignet[1] en Cornelis Goris.

Juliaen's jongste broeder, David, werd meester schilder in 1606. 't Is hy die later onder den naem van David Teniers *den oude* beroemd is geworden. Hy werd den 12^{n} october 1608, in de Burgtkerk, in den echt vereenigd met Dymphna Cornelissen De Wilde, dochter van Cornelissen Hendrickx, bygenaemd Platvoet, kapitein en later admirael op de Schelde. Hare moeder heette Philippyne Dolyns.

Wy hebben hier David Teniers den oude niet te doen kennen. Hy was de voorganger zyns zoons en behandelde in de schildering het vak waerin deze hem later zoo verre moest overtreffen. De oude Teniers is een onzer goede meesters en werd onder de befaemdste schilders zyns tyds gerekend. Hy muntte uit in het schilderen van binnengezigten met figuren die gewoonlyk tooneelen uit het volksleven van in het huis of op de straet voorstelden, en arbeidde by uitzondering ook in het historische vak. Zyne schilderyen zyn overigens zeer talryk; in de meeste museums en voorname kabinetten van Europa treft men er aen. Het antwerpsch museum bezit geen enkel stuk van dezen meester. Daerentegen is er van hem in de St-Pauluskerk, te Antwerpen, eene schildery, voorstellende: *Christus in het Hofken van Oliveten.* Men telt in het museum van Weenen van hem 8 schilderyen en een tafereel door hem in vereeniging met Daniël Seghers geschilderd. De galery van Dresden bezit 7 stukken van Teniers den oude.

Teniers de oude schilderde in 1602 voor de vrye gulde van myn Heere Ste-Sebastiaen, te Sint-Nicolaes, een groot stuk met twee sluitende deuren, voorstellende de *Mytering van Sint-Nicolaes.*

Dit tafereel werd in de aen dien heilige te St-Nicolaes gewyde kerk boven het altaer geplaetst, waer het zich in 1665 nog bevond, zoo als blykt uit de bylagen. - By de afbraek van het altaer in laetstgenoemd jaer, werd het verplaetst en vervangen door eene *Kruisafdoening* van Pieter Thys, den oudere (1616-1677-79?). Sedert is het spoorloos verdwenen. ‘Men mag veronderstellen, zegt de heer Ad. Siret, in zyne *Annales*, dat deze schildery den weg zal ingegaen zyn van al de kunststukken welke by de fransche omwenteling uit onze kerken werden geroofd.’ Dit stuk werd den schilder 608 gulden betaeld.

Onlangs is te Sint-Nicolaes, in de archieven der aloude rederykkamer van die stad, de *Goudbloem*, eene rekening ontdekt[2] houdende aenwyzing van sommen aen David Teniers (den oude) betaeld, voor het schilderen der schermen van het tooneel dier gilde. Het stuk draegt voor

(1) Hoogst waerschynlyk de wiskundige van Albert en Isabella, Michiel Coignet, in 1623 overleden en in de Sint-Jacobskerk begraven. (Zie de *Graf- en Gedenkschriften* voor die kerk, bladz. 196.)

(2) Gevonden door den heer Hoornaert, secretaris van genoemde maetschappy.

opschrift: ‘Dit syn de parcelen verschoten voor het spel van Jericho, verthoocht op onse kermisse 1616.’ Men vindt er twee posten in betreffende Teniers, luidende als volgt:

‘Item aen de geschilderde delen(1) dienende tot allen spelen betaelt aen Davidt Teniers.... 2 pont vla.’

‘Item om die te halen tot Tems (Temsche) met schipvracht..... 10 stuyv.’

Wy melden dit laetste als eene kleine byzonderheid aengaende de soort van bestellingen welke Teniers onder meer andere van grooter gewigt en ernstiger kunstkarakter ontving.

Deze schilder, die in 1649 overleed, werd vader van zes kinderen. Zyn eerstgeborene was David Teniers, met wien wy ons, als den hoofdpersoon van dit werk, breedvoerig en uitsluitend gaen bezig houden; de vyf andere kinderen uit dit huwelyk waren een meisje, Anna, in 1612 geboren, en vier knapen, Johannes-Baptista, geboren in 1613, Juliaen, in 1616; Theodoor, in 1619, en Abraham, in 1629. Juliaen, Theodoor en Abraham werden alle dry schilders. In den reeds vermelden stamboom der familie wordt breedvoeriger over hen gewaegd.

David Teniers, de oudste zoon en het eerste kind van David Teniers den oude en Dymphna Cornelissen de Wilde, werd den 15^{n} december 1610 in de Sint-Jacobskerk te Antwerpen gedoopt; hy had voor peter zynen oom, den reeds gemelden schilder Juliaen Teniers, voor meter Maria Janssens.

Van Teniers zyne kinderjaren weten wy niets. Of hy al dan niet een grondig schoolonderwys genoot, vonden wy nergens vermeld. Wy zullen ons derhalve liefst onthouden daerover gissingen te maken. Het vraegpunt heeft hier overigens geen doorslaende belang. Het zou, wel is waer, tot een tweeledig onderzoekspunt kunnen leiden, dit van te weten tot hoeverre de eerste opvoeding van Teniers invloed zou hebben uitgeoefend op zyn schilderstalent en tot hoeverre het onderwys der jeugd zynen smaek zou hebben kunnen verfynen. Doch dit ware slechts een veld voor afgetrokkene bespiegelingen en elkaêr tegenstrydige meeningen openen, waerop al niet veel meer dan dorre vruchten zouden te oogsten zyn. Nogtans laet de maetschappelyke toestand van Teniers den oude vermoeden dat al zyne kinderen eene verzorgde opvoeding genoten.

Daerentegen is er een feit welk buiten allen kyf en zonder voorbehouding kan aengenomen worden, dit namelyk dat David Teniers al vroeg eene groote neiging voor de schilderkunst moet aen den dag gelegd hebben. De jeugdige rypheid van zyn talent strekt daervoor als een onwraekbaer bewys.

Dat des knapen voorliefde by zynen vader slechts aenmoediging kon vinden, behoeft wel mede geen betoog. De overeenstemming tusschen beider trant van schilderen zegt genoeg dat de jongeling zynen meester niet buiten het vaderlyke huis heeft moeten zoeken. De geschiedkundige navorschingen hebben tot hiertoe niet bewezen dat David Teniers de jonge andere meesters dan zynen vader zou hebben gehad, ten minste niet in den zin als gewoonlyk aen het woord meester wordt gehecht.

Geschiedschryvers hebben, zonder aenvoering van bewysgronden, beweerd dat Rubens en Adriaen de Brauwer Teniers onderwys in de schilderkunst zouden hebben

(1) Ten onregte heeft men aen de woorden *deelen* en *delen* eene zelfde beteekenis toegeschreven. Door delen werd eene byzondere soort van schilderwerk aengeduid. In het Museum van Antwerpen (n^{rs} 470-483), treft men daer eenige stalen van aen, in den kataloog vermeld onder den titel: “*Zes geschilderde en uitgesnedene figuren.*”

gegeven. Wat de Brauwer betreft, schynt het feit geheel en al uit de lucht te zyn gegrepen, ofschoon uit verscheidene stukken van Teniers blykt dat hy zeer veel werks maekte van dien meester, welken hy zelfs enkele reizen in zyne manier nagevolgd heeft. Voor het feit dat de Brauwer een meester van Teniers zou zyn geweest, bestaet echter nergens een spoor van afdoende bewys; integendeel wordt deze beweering, gelyk de heer Van Lerius[1] aenmerkt, klaerblykend wedersproken door de omstandigheid dat de Brauwer en David Teniers om zoo te zeggen gelyktydig in de Lucasgilde tot vrykunstenaers werden aenveerd, iets wat wel zeker niet zou geschied zyn, indien de eene een leerling van den andere ware geweest.

Waerschynlyker is 't dat David Teniers, hoezeer dan ook niet als eigenlyk gezegde leerling, van Rubens een betrekkelyk onderwys, of wil men, raedgevingen en aenwyzingen zou hebben ontvangen. Rubens toch was een huisvriend van de familie Teniers en had met den vader den vertrouwelyksten omgang. Hun die met de geschiedenis der vlaemsche schilderschool zyn bekend, is het geen geheim hoe vaderlyk en edelmoedig onze grootste meester de lessen zyner verhevene kunst ten beste gaf, voornamelyk aen jonge schilders. Wat mag men dan wel niet denken dat hy voor David Teniers zal hebben gedaen, den zoon zyns vriends? Ook houden wy het er voor dat als men, by het bewonderen van Teniers' prachtig koloriet, als het ware onvrywillig denkt dat Rubens hem de tooverdoos zyner verwen geopend en deze onweerdeerbare gunst den bevoorregte gedyd heeft, men iets zeer waers zou kunnen denken.

Teniers was 23 jaren oud toen hy in de Lucasgilde, als meesterszone, tot meester aengenomen werd. Men weet dat deze gilde eene groote maetschappy was, waervan, onder anderen, al de schilders verpligt waren deel te maken, eer het hun toegelaten was voor het publiek te werken. Zy moet reeds van in de XIVe eeuw hebben bestaen en werd, ten gevolge van de fransche omwenteling, in 1795 vernietigd.

Teniers schynt zyne loopbaen te hebben begonnen met het maken van kopyen naer groote meesters uit alle scholen. Zoo ryk aen eigene vinding en eigen schoon, als hy zich later deed kennen, zooveel talent bezat de jonge schilder in het nabootsen der voortbrengselen van andere meesters, onaengezien den trant waerin zy waren bearbeid. Van deze bekwaemheid moet hy vele bewyzen hebben gegeven, want men vond zyne kopyen, *pastiches* geheeten, in al de kunstkabinetten van Europa.

Misschien wel is het daeraen dat Teniers, voor een groot gedeelte, die diepgrondige kunstwetenschap was verschuldigd, welke in al zyne werken uitschynt. Die soort van ontleding toch moest hem, beter dan de bloote beschouwing, de schoonheden van uitstekende schilderyen ontdekken, en hem vertrouwd maken met de stelsels der meesters die hy voor models nam. Het behoeft niet gezegd hoeveel nut een waernemer als hy by dusdanige vergelykende studiën moest vinden.

Heeft Teniers Italië bezocht? Zag hy de heerlyke landschappen, beemden, boschplekken, dalen en valleijen die de Tiber van aen de Appenynen tot Ostia bewatert? Betrad hy den klassieken bodem van het kunst- en zonneland? Hoorde hy de historische wateren des Tibers tegen Rome's wallen aenklotsen, en luisterde hy, by de boorden des beroemden strooms, naer wat zyne golven aen eenen kunstenaer kunnen verhalen, uit de geschiedenis der stad van de Cesars en de Pauzen? Heeft hy uit

(1) *Catalogue du Musée d'Anvers*, 1857, blz. 261.

de italiaensche natuer eenen voorraed gloed mede gebracht, om hem later, in wys toegepaste maten, over de killere landschappen welke hy schilderen zou, uit te gieten; want de schilder mag niet slaefsch nabootsen: hy moet vertolken en de natuer die hy maelt eenen dampkring scheppen samengesteld uit het dichterlyke vuer dat hem in hoofd en harte brandt. Zonder dat maekt hy levenlooze beelden. Bewonderde Teniers de

DAVID TENIERS, II.

meesterstukken van Italië's groote schilders, verhoogd met al de pracht en overtogen met al de frischheid die de lucht van Italië hun als het ware verleent en welke zy in koudere klimaten eenigszins schynen te verliezen? Onderging hy, by het beschouwen van Rome's monumenten, dien weldadigen, geeststerkenden invloed dien het zigt van verhevene werken op den kunstenaer uitoefent?

't Is eene kwestie van gewigt, en daerom betreuren wy ook ten sterkste ze niet bepaeld te kunnen oplossen. Teniers heeft weinig gereisd en vermoedelyk bezocht hy Italië niet. Wy vonden althans nergens van eene dergelyke reize gewag gemaekt. Slechts weten wy dat David Teniers naer Engeland is gereisd, met lastgeving van den graef Fuensaldagne, er eene verzameling stukken van italiaensche meesters aen te koopen. Byzonderheden zyn ons nopens dit uitstapje niet bekend.

Vier jaren na zyne aenneming als meester schilder, in het zeven-en-twintigste jaer zyns levens, trad Teniers de jonge in den echt. Zyn huwelyk werd den 22^{n} july 1637 in de Sint-Jacobskerk te Antwerpen ingezegend. Hy trouwde met freule Anna Brueghel of Breughel, de dochter van den beroemden fluweelen Breughel en dezes tweede vrouw Catharina Van Marienborch. Den 4^{n} october 1620 was Anna Breughel in de Sint-Joriskerk te Antwerpen gedoopt. Zy had voor meter Johanna

De Man en voor peter den edelman Paulus Van Halmale, die het jeugdige echtpaer thans als getuige op zyde stond, gezamenlyk met David Teniers den oude en Petrus-Paulus Rubens, een der voogden van de zeventienjarige bruid.

De jonggehuwden betrokken het huis genaemd de *Meerminne*, gestaen in de Lange Nieuwstraet, tusschen het huis genaemd *het Conynken* en het huis geheeten *den Haze*, palende achter aen den hof der huizing van mejuffer Crabbe, thans genummerd 107 en bewoond door den koopman Hendrik Vander Schrieck. Dit huis, welk de beroemde fluweelen Breughel in 1604 had gekocht van Pieter Gerardi, wachtmeester, en dat hy lange jaren had bewoond, was door hem aen zyne dochter als bruidschat geschonken. De afstand van dit eigendom schynt echter, voor de nieuwe eigenaers, niet vry en onbelast te zyn geschied, want op den dag der ingenottreding zelven bepandden zy hunne wooning met twee renten, eene van 268 gulden, ten voordeele van Clara-Eugenia Breughel, en eene van 153 gulden, ten behoeve van Ambrosius Breughel.

Clara-Eugenia Breughel was eene dochter van den fluweelen Breughel en van Catharina van Marienborch. Ambrosius Breughel, de broeder van Clara-Eugenia, is de voortreffelyke bloemenschilder van dien naem.

In 1637 was David Teniers reeds een zeer gunstig gekend schilder, en dagelyks vergrootte zyn roem. In 1644-1645 werd hy tot deken der Lucasgilde benoemd. Toen, in 1647, Leopold-Willem van Oostenryk gouverneur-generael der Nederlanden werd, was onze kunstenaer een der beroemdste meesters zyner eeuw. In den aertshertog vond hy eenen magtigen beschermer en bewonderaer zyns talents. Hy ontving van hem aenzienlyke bestellingen, en de landvoogd droeg er veel toe by om David Teniers in het buitenland bekend te maken, door verscheidene zyner stukken naer vreemde hoven te zenden. Leopold-Willem benoemde Teniers tot zynen schilder en verhief hem tevens tot de weerdigheid van kamerdienaer (*ayuda de camera*). 'Van ghelyck (zegt C. De Bie[1], is hem vereert eene goude keten ende medalie van Z.H. aertshertog Leopold.'

Intusschen zag David Teniers zynen echt met een talryk kroost gezegend. Hy smaekte den benydbaren wellust den roem in de armen der liefde te genieten. Anna Breughel schonk hem in 1638 eenen zoon, die den 10^{n} july, in de Sint-Jacobskerk, over de doopvont werd gehouden door David Teniers den oude en Helena Fourment, de tweede vrouw van Rubens.

Van 1638 tot 1648 werden hem nog vier kinderen geboren, te weten:

Cornelia, den 7 january 1640 in de hoofdkerk gedoopt; zy had voor peter Paulus Happart; voor meter Dymphna Hendrickx De Wilde, de moeder van D. Teniers;

Anna-Maria, den 19^{n} january 1644 in de Sint-Jacobskerk gedoopt; de schilder Ambrosius Breughel, broeder der kraemvrouw, was peter en Anna-Maria Teniers, de zuster van D. Teniers, meter;

Clara, den 29^{n} january 1646 in laetstgenoemde kerk gedoopt; peter, Pieter Lauwereys; meter, Clara-Eugenia Breughel, zuster der jonge moeder;

Antoon, den 12^{n} juny 1648 in dezelfde kerk gedoopt; Jan Baes stond, namens Mgr. Antonius Triest, den kunstlievenden bisschop van Gent, als peter over dit kind, welk voor meter had Adriana Van der Pinten.

(1) C. De Bie, *Het gulden cabinet van de edel vry schilderconst.* Antwerpen, 1661.

Tusschen de jaren 1648 en 1652 ging Teniers zich te Brussel met der woon vestigen. Zyn ambt van hofschilder was waerschynlyk de voornaemste reden dezer verhuizing. Uit akten van notarissen, die als bylagen worden medegedeeld, kunnen wy opmaken dat Teniers te Brussel een huis bewoonde welk hy had doen bouwen op de plek waer zich eertyds had bevonden de stalling van het groot huis van Ravesteyn, by de Jodenstraet, in de Isabellastraet, tegenover de eerste Jodentrappen, aen de zyde van het hof.

In deze stad werd Anna Breughel nog moeder van twee kinderen, namelyk:

Justien-Leopold, den 5^{n} february 1653 in de Caudenbergkerk gedoopt; don Juan de Velasco, graef van Salazar, was peter over het kind namens den aertshertog Leopold-Willem, en Mevrouw Justina-Maria, gravin van Wassenbergh, meter;

Anna-Catharina, den 24^{n} february 1655 in genoemde kerk gedoopt; peter, Abraham Teniers, vaderlyke oom van het meisje; meter, Catharina Pontanus, namens Anna van Triest. - De heer Van Lerius, wien wy deze belangryke byzonderheden ontleenen, vermoedt dat hier kwestie is van Anna-Clara van Triest, de vrouw des schilders Ambrosius Breughel en schoonzuster van Teniers.

In de eerste dagen der maend mei van het jaer 1656, dus nauwelyks een jaer na de geboorte van haer laetste kind, overleed Anna Breughel. Zy was slechts 36 jaren oud en werd in de Caudenbergkerk begraven.

Reeds den 21^{n} october van hetzelfde jaer ging Teniers een tweede huwelyk aen met de dochter van den heer Andries De Fren, secretaris van den raed van Braband, en van vrouwe Anna Maria Montfort. De vroeg gestorvene Anna Breughel kon het niet hebben verdiend dat haer echtgenoot niet langer haren rouw hebbe gedragen. Teniers was toen nagenoeg 46 jaren oud. Mejuffer Isabella De Fren, zyne bruid, telde 32 jaren. De getuigen waren: Antoon de Fren, broeder der bruid, lid des raeds van Braband, Abraham Teniers, broeder en David Teniers, zoon des schilders. Isabella De Fren was den 11^{n} december 1624, in de Gudulakerk, te Brussel over de doopvont gehouden door den beroemden kanselier van Braband, Pieter Pecks, meer gekend onder den naem van Pecquius, en door Catharina Lintermans, namens de infante Isabella-Clara-Eugenia.

Uit dezen echt werden vier kinderen geboren: een jongen, den 6^{n} augustus 1657; een meisje, Maria-Isabella, den 30^{n} november 1660; een jongen, Lodewyk, den 17^{n} february 1662; een meisje, Anna-Maria, den 25^{n} mei 1663 gedoopt, allen in de Caudenbergkerk te Brussel. Eenige nadere byzonderheden aengaende deze kinderen vindt men in den stamboom vermeld.

Men verhaelt dat den eersten keer dat Lodewyk XIV schilderyen van Teniers zag, hy misachtend het hoofd omwendde en ze uit zyn paleis van Versailles deed verwyderen.[1]

Dit heeft vele andere vorsten niet wederhouden onzen schilder met gunstbewyzen te overladen; want Teniers werkte voor meer dan één koninklyk kabinet. Een tydgenoot des meesters[2] verhaelt dat deze by

(1) 'Indien deze vorst het uitschilderen dier goede lieden, welke lustig klinken en dansen, niet heeft kunnen lyden; zoo hy liever blauw gekleede mannen zag die te peerd door den rook en het stof van een kamp ylen, is de ziel van Lodewyk XIV geoordeeld.' (MERCIER, *L'an deux mille quatre cent quarante*, IIe D., Luik 1791.)

(2) C. DE BIE voormeld.

den koning van Spanje in zulk hoog aenzien stond, ‘door syn vermaerde const,’ dat Philips V in zyn hof eene galery liet aenleggen, waerin alleen stukken van Teniers werden opgenomen. Dezelfde geschiedschryver deelt mede dat het talent des kunstenaers ‘zoo behaeghelyck’ was aen de koningin van Zweden (Christina) ‘dat sy hem heeft begift met eene goude keten en eene goude medalie’ voorzien van haer portret.

Teniers arbeidde gedurende zeer langen tyd aen het nateekenen der italiaensche schilderyen, 246 in getal, welke aertshertog Leopold-Willem bezat. Deze kopyen werden op koper geëtst en in een album uitgegeven onder den titel van *Theatrum Pictorium.* Dit merkweerdig album verscheen eerst in 1660, vier jaren nadat de prins naer Weenen teruggeroepen en als gouverneur-generael dezer provinciën vervangen was door don Juan van Oostenryk, natuerlyken zoon des konings van Spanje.

De nieuwe gouverneur handhaefde Teniers in de weerdigheden hem door zynen voorganger opgedragen. Men mag zeggen dat onze schilder deze beide prinsen niet slechts onder zyne bewonderaers, maer ook onder zyne vrienden telde. Don Juan, die eenigen aenleg voor de schilderkunst schynt te hebben bezeten, zou, volgens C. De Bie, zelfs gedurende eenigen tyd les genomen hebben by Teniers. Het is ons - zulks zy in 't voorbygaen gezegd - niet bekend dat don Juan van Oostenryk het in de schilderkunst ooit verder hebbe gebracht dan het maken van 't portret van eenen der zonen van Teniers, welken hy, zegt meergenoemde schryver, ‘zich niet heeft ontsien selver uyt te trecken!....’

Sprekende over het gemak en de vlugheid waermede Teniers werkte, zegt Watelet, een lid der fransche Akademie[1], dat de schilder geenen dag noodig had om een zyner gewoone paneelen te voltooijen. Dit gezegde zal wel eene fransche overdrevenheid zyn, wanneer het naer de letter opgenomen wordt. In eenen eenigszins ruimeren zin verstaen, bevat het daerentegen waerheid, want Teniers was wel de handigste, rapste schilder van zynen tyd, al liet zich dit ook niet aen zyne schildering merken.

Zelden, of liever nooit, ging meer doorwrochtheid, fynere toets, grootere volmaektheid in alle deelen en zorgvuldigere inachtneming van alle byzonderheden, aen flinkere penseeling gepaerd. Voegen wy er by, dat Teniers' karakter volkomen berekend bleek te wezen voor zyn talent: hy is een der onvermoeibaerste werkers geweest die de vlaemsche school heeft geteld. Alles wat wy van hem weten, doet ons gelooven dat deze werkzaemheid minder voortsproot uit het anders zeer billyk, zeer natuerlyk verlangen om eer te doen aen de talryke bestellingen welke hem van heinde en verre toekwamen, als uit gemoedsaerd, aengeboren arbeidslust, liefde tot de kunst.

Teniers schilderde eenige portretten die niet beneden zyne faem bleven. Onder andere maekte hy de afbeeldsels van Ant. Triest, bisschop van Gent; van de twee te Brussel in ballingschap zynde zonen van Karel I, de hertogen van York en van Glocester: van den beroemden franschen veldheer Condé, die in 1652 by de Spanjaerden dienst genomen had en als opperbevelhebber der spaensche troepen te Brussel verblyf hield, enz.

Den 10^{n} january 1663 diende onze schilder by de hooge overheid een verzoekschrift in ter adeling zyner familie. Wy deelen den tekst van dit stuk verder mede. Zes of zeven jaren vroeger was eene dergelyke vraeg door hem gedaen geworden, doch in

(1) *Dictionnaire de la Peinture,* Parys 1792, L.F. Prault.

ruil van den betrachten adelyken titel vergde men van Teniers dat hy het schilderen niet meer als beroep zou uitgeoefend en ook geene schilderyen meer zou verkocht hebben (‘A charge néantmoins qu'il ne luy sera permis d'exercer l'art de sa dicte profession publiquement pour aucun gain ou sallaire, ainsy que sont acconstumez de faire ceux de ceste condition, à paine d'estre tenu pour desceu d'icelle grâce’). De weigering van Teniers om deze voorwaerde aen te nemen kon wel niet twyfelachtig zyn. Hoe zyn verzoekschrift van 1663 onthaeld, welke beschikking er op genomen werd, is ons niet met zekerheid bekend. Althans dit is zeker, dat de naem des grooten schilders nergens van eenen adelyken titel voorafgegaen of gevolgd aengetroffen wordt. Wel is waer rangschikt een hedendaegsch schryver[1] David Teniers onder de adelyke kunstenaren, doch slechts in hoedanigheid van schildermeester van Don Juan van Oostenryk. Hy maekt niet eens melding van het soort van adelyk wapen welk van voor de geboorte onzes schilders in de familie Teniers bestond, en waervan een geleerd oudheidkenner voor eenige jaren eene beschryving aentrof in een register der ryks-archieven[2]. Misschien vond de vraeg van Teniers in het bestaen van dit familiestuk grootendeels haren oorsprong.

Evenwel bestaen er zekere feiten, welke zouden doen veronderstellen dat aen Teniers adelbrieven uitgereikt zyn geworden, en dat de vergunning daertoe in Spanje zou gegeven zyn. Dit laetste zou tevens verklaren waerom in de adelsarchieven van Brussel van die adeling niets aengetroffen wordt.

Wy deelen verder den tekst eener thans voor de stadsarchieven aengekochte handveste mede, zynde een getuigschrift afgeleverd ten behoeve van een der kinderen van David Teniers, die eene reis in het buitenland wilde ondernemen. Dit stuk, gesteld in de fransche tale en onderteekend door den wapenkoning (*roy d'armes*) Flacchio, draegt de jaerteekening 1680. Er wordt in verklaerd dat de overleden koning (Philips IV) Teniers geadeld heeft.

Wat ons nu tot het vermoeden leidt, dat de adelbrieven in Spanje zouden kunnen gegeven zyn, is het volgende. De oudste zoon van David Teniers en Anna Breughel, de schilder David Teniers, die later met Anna-Maria Bonnarens, van Dendermonde, trouwde, deed op 23-jarigen ouderdom eene reis in Spanje. Hy moet daer voor zynen vader aen verscheidene schilderyen hebben gewerkt. Althans in de *Memorie van de pretensien die is hebbende in syn particulier d'heer David Teniers den Jongen* (dat is Teniers-Bonnarens) tot laste van *d'heer David Teniers den ouden* (den grooten David Teniers) *syn vader*, komen verschillende posten voor, waeruit blykt dat David Teniers naer Spanje gezonden was door zynen vader en hy zich in dat land bevond: te Madrid, den 30^{n} april, 6^{n} july, 20^{n} july, 25^{n} july 1661; den 30^{n} meert en 26^{n} september 1662; te Bilbao, den 22^{n} november 1662.

In den *Staet van goederen ten huwelycke gebracht door David Teniers* (-Bonnarens), opgemaekt den 23^{n} february 1672, leest men:

(1) X. HEUSCHLING, *la Noblesse artistique et lettrée*, blz. 19, Brussel, Weissenbruch 1863.

(2) De heer ridder LEO DE BURBURE, vermeld door den heer TH. VAN LERIUS, in zyne merkweerdige geschiedkundige navorschingen over Teniers. Door het wapen welk boven 't bewysschrift van den wapenkoning Flacchio (zie de bylagen) is geplaetst, wordt de ontdekking van den heer DE BURBURE volledig.

‘Item eene originele obligatie van Sr Alexander Thomas de Burvenich inwoonder alhier (te Brussel) waerby hy bekent schuldich te wesen aen den voorschreven comparant (Teniers-Bonnarens) *van geleent gelt*, 120 pattacons, deselve gepasseert *binnen Madrid*, voor den notaris Jan de la Torre ende getuyghen, op den 24^{n} mey 1662; maeckende in guldens de somme van 288 guldens.

Item eene andere originele obligatie van den heer Burvenich oock gepasseert *binnen Madrid* opten 9^{n} octobris 1662 enz. enz. behelsende de somme van 106 pattacons by den voors. heere comparant aen hem geleent, maeckende 254 guldens 8 st.’

Zoo als men ziet, is het feit der reize zeer goed bewezen. De vermelde stukken zyn in het bezit van den heer de Burbure. Wanneer men nu de mogelykheid aenneemt - en de zaek heeft niets gewaegds - dat de zoon van Teniers nog in Spanje was toen zyn vader het verzoekschrift ter adeling zyner familie indiende (10 january 1663), en men heeft reeds gezien dat hy den 22^{n} november 1662, dat is 48 dagen vroeger, er zich nog bevond, dan zou de gevolgtrekking, dat hy drager van de adelbrieven uit Spanje is teruggekeerd, wel niet heel onwaerschynlyk wezen. Eene andere opmerkelyke byzonderheid is de betiteling van ‘*edelman* van den trein der artillerie’ (zie de bylagen), aen eenen der zonen van Teniers, in ambtelyke stukken gegeven.

Er is nog een feit welk kan aengevoerd worden ter staving der veronderstelling dat de zoon van David Teniers zich op zyne reis met de zaek der adeling zou hebben bezig gehouden. De jongeling was namelyk gelast een uerwerk van tamelyk groote weerde (100 guldens) in Spanje ten geschenke te geven. Waerschynlyk zal de begiftigde een of ander hoveling zyn geweest, dien men aldus voor de oogmerken des schilders zal hebben trachten te winnen. Ziet hier den ons door M. de Burbure medegedeelden tekst van het memento dezer gift:

‘16 novembris 1663. Aen Monsieur Ambrosius Breugel, door order van Monsieur David Teniers, synen cosyn de somme van 100 guldens voor een horilogie by ditto Teniers in Spaigne geschonken..... 100 guldens.’

Wat er ook van zy, de zaek is nog niet volkomen opgelost, hoe zeer ook het verder voorkomend getuigschrift, by gebrek aen de kennis der adelbrieven zelven, als een voldingend bewys voor de adeling des schilders kan gelden. Onzenthalve hechten wy aen het feit niet zooveel belang, dat wy hieromtrent in verdere betoogingen zouden treden. Verschoonend verzoeken wy zelfs den lezer ons de reeds vry langwylige uitweidingen, over een alleszins ongewigtig punt, ten goede te willen houden.

Ofschoon uit Antwerpen verwyderd, bleef Teniers steeds een werkzaem belang stellen in de kunstbeweging zyner moederstad. Zoo zien wy hem, in 1663, met de dekens en ouderlingen der Lucasgilde, een verzoekschrift rigten aen den koning van Spanje, om te verkrygen dat te Antwerpen eene koninklyke Akademie der teekenkunst zou worden gesticht. Dank aen de ieverige bemoeijingen van Teniers en de medeonderteekenaers van het verzoekschrift, kwam de akademie dan ook kort daerna tot stand, met octrooi van Philips IV, gegeven te Madrid, den 6^{n} july 1663.(1)

(1) In de rekening van den deken Hendrik Peris, voorkomende in het rekenboek der dekens van de gilde, leest men betreffende de opening der akademie het volgende: ‘Eerstelyk soo is onze Academie begost den 26 october 1665 en is geeindigt den 6 meert 1666.
Daerna is de Academie wederom in den somer begost, den 23 mei en is opgehouden den 5 september, synde samen 23 dagen, te weten des morgens van de 5 ure tot ten 8 ure.’

Het mag als eene stellige daedzaek beschouwd worden, dat David Teniers, onder allen, de meeste tot de stichting der akademie bygedragen heeft. Als kunstenaer had hy niet alleenlyk in alles wat de kunst betreft den grootsten invloed; maer hy was ook de schilder van het hof, de vriend van den gouverneur-generael en leefde met de aenzienlyksten van den hove op den vertrouwelyksten voet. Het was om zoo te zeggen voldoende dat hy zynen naem onder het verzoekschrift stelde, om verzekerd te mogen wezen dat het gunstig zou worden ontvangen.

By alles wat Antwerpen voor zynen kunstroem aen Teniers is verschuldigd, mag het dus ook zynen grooten zoon nog erkentelyk wezen voor zyne krachtdadige medewerking tot het oprigten der Akademie. Gewis is de titel dien Teniers zich daerdoor op de dankbaerheid van het nageslacht heeft verworven, niet gering te noemen.

De grootste dienst dien men aen de kunst kan bewyzen, is meesterstukken, verdienstelyke werken voort te brengen. De grootste dienst daerna is tot de bevordering van het kunstonderwys by te dragen. Dit doel moeten Teniers en zyne ambtgenoten der gilde voornamelyk met de stichting der Akademie hebben beoogd. Rond het midden der zeventiende eeuw waren byna al onze groote meesters van het tooneel des levens verdwenen. Het kunstonderwys, welk tot dan toe uitsluitend in de werkhuizen der schilders en beeldhouwers was gegeven geworden, moest natuerlyk verflauwen en verslechten. Dit was ongetwyfeld eene der grootste redenen welke deden denken aen de stichting eener openbare kunstkweekschool, waermede men de studiën hoopte te bevorderen. 't Ware onregtveerdig, het vaderschap van dit denkbeeld uitsluitend aen David Teniers te willen toeschryven. Men moet veronderstellen dat de kunstbelangen een voorwerp waren der bestendige zorg van het bestuer der gilde, en zy stof leverden tot ernstige besprekingen in de zittingen der dekens en oudermans van de maetschappy. In den loop dier woordenwisselingen zal waerschynlyk meer dan eens gewezen zyn op het voorbeeld van Rome en Parys, waer toenmaels bereids Akademiën bestonden. Zoo zal het denkbeeld eindelyk tot een voornemen aengegroeid en dit laetste tot een plan uitgewerkt zyn geworden. In gezamenlyker naem werd door het gildebestuer dit plan voorgedragen en de hooge goedkeuring des konings van Spanje, alsmede zyne ondersteuning voor de uitvoering, verzocht. Teniers, de grootste vlaemsche schilder van zynen tyd, behoorde mede tot de onderteekenaers. Hoeveel gewigt men mag veronderstellen dat de naem des beroemden meesters aen het verzoekschrift zal hebben gegeven, toonden wy hier voren aen. Vervolgens zal hy zich voornamelyk hebben verdienstelyk gemaekt door de ondersteuning die hy der vraeg van de gilde zal hebben verworven by de raden der kroon. Eene eigenlyke afwyzing van het verzoekschrift der dekens was minder te duchten dan eene toestemming zonder belegging van genoegzame gelden ten behoeve der Akademie. Ware Teniers niet by de vragers geweest; hadde hy zynen veelvermogenden invloed niet gebruikt, dan zou misschien slechts eene eenvoudige toelating voor de stichting zonder of met eene geringe geldelyke begiftiging verkregen zyn. Daerentegen ging de koninklyke magtiging thans vergezeld van eene toekenning van hulpmiddelen welke niet alleenlyk

moesten veroorloven het onderwysgesticht op eenen behoorlyken voet in te rigten, maer waermede ook nog geruimen tyd in zyne behoeften kon worden voorzien. Wy gelooven dat het niet ongepast zal zyn hier den brief op te nemen, waermede de koning van Spanje het verzoek dat hem namens de Lucasgilde gedaen was, beantwoordde. Het stuk, opgesteld in de fransche tael, luidt als volgt:

'Sur la remontrance faicte à sa Majesté de la part de David Teniers et consorts, doyens et anciens de la confrairie de St-Luc en la ville d'Anvers, contenant, que pour cultiver et maintenir les sciences de peinture, statuaire et perspective, et l'imprimerie de livres, ilz auraient dessein d'ériger une Académie en la dite ville, semblable à celle de Rome et de Paris, mais comme ce dessein ne se pourrait effectuer sans encourir des frais à ce nécessaires, dont les remonstrants seraient dépourveus, ils ont très-humblement supplié sa Majesté qu'a l'exemple des six confrairies des guldes de la dite ville, son bon plaisir soit leur accorder de pouvoir affranchir certain nombre de personnes des charges ordinaires bourgeoises. Sa Majesté *ce que dessus consideré*, et eu sur ce l'advis du Lieutenant Gouverneur et Capitaine General des Pays-Bas et de Bourgogne, oys prealablement ceux du conseil privé, et du Magistrat d'Anvers, inclinant favorablement à la dite Erection a permis et permet par ceste aux suppliants d'establir la dite Academie, au dit Anvers avecq autorisation d'affranchir par provision huict personnes des charges ordinaires bourgeoises pour trouver un secours aux frais qui seront nécessaires, à condition neantmoins, que chacun des dictes huict personnes sera tenue de deservir la charge d'aumosnier, et aussy celle de Quartenier, dite Wyckmeestere, quant il seront a ce choisiz, ordonnant Sa Majesté a tous ceux qu'il appartiendra de se regler selon ce. Fait à Madrid, soubs le nom et cachet secret de Sa Majesté le 6 de Juillet 1663.

PHILIPPE.'

Gelyk men ziet, is in den brief van toestemming David Teniers alleen by name vermeld: '*Sur la remontrance faicte à Sa Majesté de la part de* DAVID TENIERS *et consorts.*' Deze byzonderheid geeft reeds te kennen hoeveel ontzag men aen het hof van Madrid voor den grooten meester had, en laet vermoeden dat Teniers niet zal verwaerloosd hebben ten gunste der aenvraeg persoonlyk al den invloed aen te wenden waerover hy beschikken kon.

Misschien zal men aenmerken dat in de toelating geen gewag wordt gemaekt van geldsommen die aen de vragers zouden zyn verleend. Deze toekenning ligt opgesloten in den volzin houdende dat de verzoekers zyn gemagtigd '*d'affranchir par provision huict personnes des charges ordinaires bourgeoises.*' Dergelyke ontslagingen werden in dien tyd tamelyk duer gekocht. Ten bewyze strekke dat de vrystellingen die de koning van Spanje der Sint-Lucasgilde had vergund te bewerkstelligen, haer de aenzienlyke som van 7200 gulden opbrachten. Zy werden gekocht door acht burgers, de heeren J.B. Van Breusegem, J.B. Geeraerts, J.C. De Bisthoven, J. Leemans, J. Wauters, J. Van Ceulen, N. De Vos en P. De Vivario. Ieder hunner betaelde zyne vrystelling van de *charges ordinaires bourgeoises* 900 gulden.

Naer aenleiding van wat voorgaet, kan men dus opmaken welk een groot aendeel David Teniers aen de stichting onzer Akademie heeft genomen, en hoe welverdiend

de hulde is welke het tegenwoordige geslacht hem brengt als stichter onzer teeken- en schilderschool.

Uittreksels van het rekenboek der Sint-Lucasgilde, tusschen de bylagen opgenomen, behelzen eenige wetensweerdige byzonderheden over de stappen door Teniers en zyne collegas voor het stichten der Akademie aengewend.

Dezen verdienstelyken mannen ter eer, zy het ons vergund hier te zeggen dat Antwerpens bloeijende Akademie, met hare talryke leerlingen, hare verdienstelyke en ieverige leeraers, wel een der schoonste tafereelen is die de voorlaetste eeuw ons oplevert; zy is eene der verhevenste openbaringen van dien krachtigen vlaemschen geest, die ons klein volk zoo groot heeft gemaekt in de geschiedenis der wereld, een onsterfelyk gedenkteeken van de magt en de zelfstandigheid der oude vlaemsche gemeenten, welke aen de latere eeuwen zoovele bewonderensweerdige voorbeelden hebben nagelaten van vryheidsliefde en kunstzin, op edele burgerdeugd gegrond. Immers is Antwerpen de stichting zyner Akademie, het denkbeeld harer oprigting geheel verschuldigd aen de poogingen en wyze voorzienigheid van byzondere persoonen, van burgers die voor het opmaken van hun ontwerp geene hoegenaemde ambtelyke tusschenkomst hadden afgewacht noch te raden waren gegaen. Het onafhankelyke vrye gemeenteleven, de gewoonte van feitelyk deel te nemen aen al de openbare zaken en een werkzaem belang te stellen in alles wat het stoffelyk en zedelyk welzyn van het gemeenebest betrof, had iederen burger geleerd zelf te denken, te oordeelen en te beslissen over de voorkomende aengelegenheden en ook te handelen waer het pas gaf. Met hoeveel vastberadenheid en doorzigt dit gebeurde, toont de geschiedenis onzer vrye gemeenten op schier elke bladzyde aen. Het volk dacht en redeneerde; er behoefde waerlyk wel niets meer; trouwens, het gedacht staet met de daed in dezelfde verhouding als het middel tot het doel.

Jammer maer dat de bloei der Akademie zoo kortstondig van duer is geweest, dat de tydsomstandigheden haer niet beter te stade zyn gekomen om die reeks van groote kunstenaers voort te planten die in België eens zoo talryk waren, dat zy, om zoo te zeggen, in de natie eene andere natie, eenen uitverkoren stam vormden, waerop heel de wereld met innig welgevallen en België met hoogmoed nederzag.

Voor hen die de groote mannen ook geerne als eenvoudige menschen kennen, in andere woorden, die schier met zoo veel belang den innerlyken als den uitwendigen mensch - wanneer wy het zoo mogen noemen - bestuderen, bestaet er, wat Teniers betreft, eene vry groote leemte. Byzondere karaktertrekken vinden wy by geen der gezaghebbende schryvers, die over hem handelen, van den schilder geboekstaefd. Zyne gewrochten kunnen ons al niet veel anders nopens zyn karakter leeren, dan dat hy een ongemeen geestig en spitsvondig man en een fyn geduldig waernemer der menschelyke handelingen was. 't Ware nutteloos te herhalen dat zy ons ook en vooral aentoonen hoe groot een schilder hy is geweest. Om dit te weten, by voorbeeld, behoeven wy niet te betreuren dat hy geene gedenkschriften achterliet. En gelukkiglyk ook, gelyk wy bereids zegden, vindt de grootste schat zich daer mede geborgen.

Wy vleijen ons te gelooven, en alles schynt die meening te bevestigen, niets haer in het geringste tegen te spreken, dat Teniers iemand van gelykmatigen, studielievenden en opgeruimden aerd was, een ordelyk man, hoofdzakelyk levende voor de kunst en voor zyn huisgezin en door beider trouwe genegenheid gelukkig. Men zal verder gewag gemaekt vinden van een feit welk, op zyne oude dagen, de huiselyke kalmte van Teniers jammerlyk is komen afbreuk doen.

Eigenaer geworden van het kasteel der *Dry Torens*, in de gemeente

Perck[1], naby Vilvoorde, maekte Teniers van dit landgoed, welk hy met zynen omtrek op eene prachtige schildery heeft afgemaeld, zyn geliefkoosd verblyf, en arbeidde er met denzelfden rusteloozen iever, hetzelfde onuitputbaer talent. Zyne bewonderaers volgden hem tot in zyne afzondering: 'Zyn huis werd een hof, alwaer de edellieden van 't land, de vreemdelingen en een groot getal kunstenaers hem hulde kwamen bewyzen, welke des te vleijender was omdat hy die maer aen zich zelve moest toeschryven[2].'

Van het kasteel van Teniers ziet men thans nog slechts de overblyfselen. Het is in eene boerdery herschapen. Koren en aerdappelen wassen op de plek waer eens de bloemenperken des schilders hunne schoonheid ten toon spreidden en de kasteelbewooners verkwikten met hunnen aengenamen geur. De ploeg klieft welligt den grond van het werkhuis waerin zoovele meesterstukken het aenzyn verkregen. Dat doet de tyd.

De gelukkige dagen die Teniers te Perck sleet, werden lang en bitter gestoord, door eenen twist, waerin hy zich gewikkeld zag met de kinderen uit zyn eerste huwelyk, ten gevolge zyner tweede echtverbindtenis en by gelegenheid der verdeeling van de moederlyke goederen. Wy zullen hier slechts kortelyk van deze zaek gewagen. In de afschriften der voornaemste regterlyke stukken welke wy als bylagen aen ons werk hebben toegevoegd, zal men deze aengelegenheid in al hare byzonderheden kunnen nagaen.

De kinderen die David Teniers bedoelde moeijelykheden berokkenden waren dry in getal.

Van de zeven kinderen, door Anna Breugel aen haren echtgenoot nagelaten, waren er vier overleden, te weten Anna-Maria, die in 1644 te Antwerpen werd geboren; Clara, geboren te Antwerpen in 1646; Antoon, te Antwerpen in 1648 geboren en die Minderbroeder stierf; Anna-Catharina, in 1655 te Brussel geboren.

De overblyvende kinderen waren:

1° David Teniers, in 1638 te Antwerpen geboren, en in verschillende notariële stukken aengeduid als 'edelman' van den trein der artillerie; hy trouwde den 4n Augustus 1671, in de collegiale Onze-Lieve-Vrouwekerk, te Dendermonde, met Anna-Maria Bonnarens, die later hertrouwd is met Alexander Van Goethem, greffier van het regtsgebied van Dendermonde.

2° Cornelia Teniers, in 1640 te Antwerpen geboren en op twee-en-twintigjarigen leeftyd in den echt getreden met den beroemden schilder Jan-Erasm Quellin, wien zy niet minder dan elf kinderen schonk. Deze echtverbindtenis was ingezegend te Perck. Quellin bewoonde met zyn gezin het vroeger door zynen schoonvader betrokken huis, de *Meerminne*, in de Lange Nieuwstraet, te Antwerpen. By akte van 26 january 1663 was dit huis door David Teniers als huwelyksgoed aen zyne dochter geschonken.

Het derde kind, eindelyk, welk den schilder met gezegeld papier achtervolgde, was Leopold, in 1653 te Brussel geboren, licentiaet in de regten en gemeentesecretaris van Vilvoorde.

(1) Perck ligt 15 kilometers van Brussel verwyderd. 't Is een dorp welk thans eene oppervlakte heeft van 781 hektaren. Er zyn 1218 inwooners en 218 huizen.

(2) *Nieuwen almanach der konstschilders*. Gent, by Gimbet, 1777, naer DESCAMPS.

Waerin de eischen der kinderen Teniers bestonden, behoort wel nauwelyks gezegd te worden. Dit erfenisgeschil, by gelegenheid van een tweede huwelyk, geleek aen alle andere zaken van den zelfden aerd. De kinderen beweerden dat hun van de goederen hunner moeder meer toekwam, dan de vader vermeende hun te moeten geven. Dit is de toedragt der zaek in twee woorden. Het verdient opmerking dat, zooals men uit de bylagen zal zien, jufvrouw Cornelia en haer man, Jan-Erasm Quellin, zich juist niet de handelbaersten toonden.

Den 2^{n} meert 1683 schreef David Teniers aengaende deze twistbepleiting eenen brief aen zynen zoon Leopold, den gemeentesecretaris van Vilvoorde. De authentieke kopy van dit stuk is in bezit van den heer ridder Leo de Burbure, die, met eene welwillendheid waerover wy hem niet erkentelyk genoeg kunnen zyn en wy hem hier openbaer onzen dank betuigen, ons toegelaten heeft er een afschrift van te nemen. 't Is mede aen de goedheid van den heer de Burbure dat wy de kennisneming zyn verschuldigd van verscheidene hier achter voorkomende stukken. De brief in kwestie laet oordeelen over de verkoeling die tusschen David Teniers en zyne kinderen bestond. Wy gelooven dat men niet zonder belangstelling dit schryven van den beroemden schilder zal lezen. Het is van den volgenden inhoud:

‘Sone Leopold,

UE. is bekent dat ick de goederen UE. compterende van wegens UE. moeder, in UE. handen heb gesteld, ende in alles UE. over dit voldaen, gelyck het blyckt by het goet dat ick voor UE. heb opgenomen by persoonen UE. bekent. Soo pretendere ick dat UE. sal onderteeckenen de rekeninghe die ick op hebbe gesonden van alles dat UE. van my hebt ontfangen, ende dat ick voor UE. heb verschoten, off dat ick voorders den weg van justicie sal ingaen. Ten anderen sal UE. my oock hebben t'ontslaen van dat ick ben respondent gebleven voor de acht honderd guldens die UE. hebt opgenomen van den heere Du Bois, als oock de vyf hondert guldens die gy hebt opgenomen van Monsieur de Hont, ende my te restitueren den intrest die ick voor UE. de goetheyt heb gehadt t'avanceren; want ick voldaen heb met UE. te geven dat UE. van moeders wegen competeerde ende ick nyet langer en wil respondent blyven. Ten anderen, al ist dat UE. dit naervolgend wel wete vuyt de copye die UE. hebt geligt van mynen staet van goederen, soo ist nochtans dat ick oock, als sorcgvuldighe vaeder, UE. laet weten ende bewyse, dat ick bevinde in den selven staet dat, door faute van goede oprekeninghe, UE. tsaemen met UE. broeder ende suster, hebt de somme van twee duysent guldens, min of meer (salvo iusto), gelyck het blyckt by de originele papieren, boven op saemen competentie. Soo pretendere ick dat UE. voor syne portie sult hebben, mits afcortinge te doen ende my in het geheel hierover te voldoen binnen eene maent oft by faute van dyen protestere ick ten hoochtsten van schaeden ende interesten. Ende en wille geenssints dit ongelyck doen aen my ende myne kinderen; dit alles is klaer blyckende in mynen staet ende soo UE. hier in soude twyfelen, sult by my onderschreven goede kennisse connen becomen. Ende onderteeckene dit alles te syn mynen wille.

D. TENIERS.

Actum, Brussel,

den 2^{n} Meert anno 1683.’

Toen Teniers dezen voor eenen vader zoo harden brief schreef, was hy 73 jaren oud! De plegtstatige begroeting: *Sone Leopold*, even als de overtollig herhaelde betiteling van *UEd.* toonen genoeg hoe verbolgen

de oude man moest wezen en welke diepe klove tusschen hem en zyne kinderen, ten gevolge hunner gedragingen, was ontstaen.

In alle geval, werd het jaer daerna, den 24n Mei 1684, tusschen Teniers en zyne onwillige kinderen (zooals ze genoemd worden in eenen notarisakt, zie bylagen) een vergelyk getroffen. Op welke voorwaerden deze overeenkomst tot stand kwam, kan men breedvoerig in de bylagen zien.

Herkreeg de schilder langs dien kant zyne gemoedrust en zynen vrede terug, eene nieuwe en zwaerdere beproeving stond hem te wachten. Tusschen het jaer 1686 en 1689 namelyk overleed zyne vrouw, Isabella de Fren, dus in het dry- of vier-en-zestigste jaer haers levens. Zy werd ter aerde besteld in de kerk van Perck op de choor. Teniers liet eenen zerk op haer graf plaetsen, met het volgende opschrift: ‘D.O.M. Vrouwe Isabella de Fren, dochter van wylen den Heere Secretaris de Fren, ende Huysvrouwe van den Heere David Teniers. Ora pro defunctis.’ De dagteekening van dit overlyden is ons niet nauwkeurig bekend. De schilder overleefde deshalve niet alleenlyk verscheidene zyner kinderen, maer ook zyn twee vrouwen. Hy zou echter Isabella de Fren spoedig in het graf volgen.

Den 25n april 1690, overleed hy te Brussel in den hoogen ouderdom van 80 jaren. Zyn lichaem werd (volgens het schynt) naer Perck overgevoerd en naest dat zyner tweede huisvrouw, in de koor der Sint-Nikolaeskerk, begraven. Het opschrift van den zerk, welk nog goed leesbaer is, werd niet volledig gemaekt, en slechts de naem zyner gade wyst de plaets aen waer het gebeente van den grooten kunstenaer rust.

't Is Descamps(1) die den 25en april 1690 als de dag van des meesters overlyden opgeeft. Sommigen hebben beweerd dat Teniers in 1685 zou gestorven zyn; anderen in 1692, 1694, enz. Uit onze bylagen zal men zien dat hy den 21n january 1689 nog leefde en dat hy den 11n october 1690 niet meer van deze wereld was, aen gezien zyne kinderen op dien dag een proces begonnen voor het deelen der vaderlyke nalatenschap.

Eindelyk vermeldt het rekenboek der St-Lucasgilde tusschen den 18n September 1689 en den 18 September 1690 - volkomen in overeenstemming met wat voorgaet - de kwyting der doodschuld van David Teniers, door zyne erfgenamen betaeld ter nakoming van artikel 39 van het gildereglement houdende: ‘XXXIX.... soe wie van de confrerie compt te sterven....., sullen de erfgenamen moeten betalen..... sesse guldens voor de doot schult....’

David Teniers heeft verscheidene leerlingen gehad die zich tot eenen meer- of minderen graed door hunne werken hebben doen kennen. Wy laten hier de namen van eenigen hunner volgen, zooals wy ze by verschillende schryvers hebben aengetroffen: Ferdinand van Abtshoven, Matthys Van Helmont, Frans Duchâtel, L. De Hont, Van Ertbout, Ryckaerts, Van Maas.

Zoo leefde en stierf een der grootste meesters van de vlaemsche school, haer meest karakterschetsende vertegenwoordiger.

Uit wat voortgaet zal men den man hebben leeren kennen, ook eenigszins in zyn huiselyk leven. Wy twyfelen niet of zyne levenswyze zal achting inboezemen voor zyn karakter en dankbaerheid voor de edele verknochtheid waermede hy zich aen de kunst heeft gewyd.

(1) *Vie des peintres.*

Wat zyne werken betreft, al de geslachten die zich gedurende de twee eeuwen welke sinds het leven des schilders zyn voorbygegaen, in Europa hebben opgevolgd, betaelden hem den regtmatigen tol hunner bewondering. Onze nakomelingschap zal hetzelfde doen. Teniers toch is wel een der grootste kunstenaers die ooit een palet hebben gehouden.

Wat men ook van hem te zien kryge, hetzy hy ons afzonderlyke toonbeelden maelt uit verschillende standen der samenleving of huiselyke tooneelen; hetzy hy ons lieden uit de volksklas aen den arbeid of in hunne uitspanningen voorstelt; hetzy hy ons boerenbruiloften ten beste geeft, binnengezigten of landschappen schildert, altyd en overal vinden wy de natuer en met haer geest en leven in zyne doeken terug. Kunstbeoordeelaers hebben den schilder verweten dat hy er zyn vak van maekte onedele of weinig verhevene onderwerpen te behandelen. Het verwyt is onverdiend en onregtveerdig. Teniers is een volksschilder geweest, en hy heeft ons met het eigenlyke volk, den werkenden stand uit de stad en van het land op eene wyze bekend gemaekt als het nog nooit een schilder vóór hem gedaen had, en na hem het geen meer vermogt. Gewis eene studie die zoo groot een meester als hy niet onweerdig was, ja, waeraen zich slechts een schilder van zyne gehalte met hoop op schitterend welgelukken wagen kon. Wel is waer, wanneer men byvoorbeeld eene landelyke bruiloft van Teniers beschouwt, of eenen feestdisch in eene hoeve, of landbouwers die de koelte genieten na eenen heeten dag, of dorpsverliefden op den akker of onder eenen breeden schoorsteenmantel, dan ziet men slechts dansende, zwelgende, rookende of vryende boeren. Dit is wel duidelyk zoo, doch bewyst volstrekt niets tegen de weerde der schilderyen van onzen meester. Evenals men geene heldenzangen behoort te schryven om een groot poëet te zyn en ook het dichten van herdersliedjes tot den weg der onsterfelykheid leiden kan, zoo ook kan een schilder in het afmalen der eenvoudigste handeling, hadde zy daerby slechts eene kolenbrandershut voor tooneel, een meesterstuk voortbrengen. De poëzy toch kan overal huizen. En hoeveel men er by het volk aentreft, heeft de groote Teniers ons bewezen. Zyne stukken vragen niet dat men zich bepale by een oppervlakkig beschouwen van het geheel, namelyk dat men alleen de dansende boeren en boerinnen, de tafel rondsom door de aenzitters ingenomen, het binnengezigt met één blik overschouwe. Neen, elke der door hem gemaelde groepen is vatbaer voor ontleding. Zy mogen zoowel van naby als op eenen afstand, zoo goed door kykglazen als met het bloote oog, worden gezien; want ieder beeld door Teniers' penseel geschapen heeft zyn eigenaerdig karakter, verschilt van de andere niet slechts door zyne manier van doen en laten, maer door zyn geheel eigendommelyk *ik*. Dit is het vooral wat den stukken van Teniers een zoo degelyk en duerzaem karakter verschaft en hun tevens eene zoo behagelyke dichterlykheid byzet. In al zyne stof steekt kracht, en alles in zyne schilderyen draegt in gelykmatige verhouding by tot het teweegbrengen van den indruk dien zy op den toeschouwer maken. Weinige schilders hebben het landschap zoo meesterlyk behandeld als Teniers. De doorschynendheid zyner luchten grenst aen het wonderdadige, evenals de zilverachtige lichttinteling, welke met oogstreelende schittering in zyne landschappen glanst. Het groen van boom en struik is zoo kersversch als bezaten de nevelen en de dauw, welke geen schilder zoo waessemig en ongemeen fyn als Teniers heeft weêrgegeven, inderdaed het vermogen om de verwen te bevochtigen. Regt merkweerdig is de speling dier blauwgryze toonen, welke de meester door de terugkaetsing

van het licht in de schaduw doet ontstaen. De reine helderheid in de schildering van Teniers strekt zich uit over het geheel der samenstelling, dat is zoowel in het middenpunt als ter regter en ter linker zyde. Aen dezen klaerhelderen hoofdtoon paert zich voor de achterplans, ter wisseling, een overgangstoon van doorzigtige lichte kleuren, by welke eindelyk nog een bruintintige doorschynende schaduwtoon komt, die de voornaemste warmte in de schildery brengt. Hy schilderde, zegt een bevoegd regter, alles met één beslag, altyd na de verschillende toonen op hunne plaets gesteld te hebben, daerna bezwaerde hy de lichten, en ten laetste zocht en maekte hy de schaduw. Het verdient opmerking, dat Teniers het als het ware versmaed heeft, uit te vinden en zyne inbeelding den vryen teugel te vieren. Zoo zyn de landschappen zyner doeken niet weelderig, overtollig ryk, zelfs niet eens sterk afgewisseld; het eene aen het andere vergeleken, worden zy schier eentoonig door hunne weinige verscheidenheid. Dit kwam omdat hy, wanneer wy het zoo mogen zeggen, slechts schilderde wat hy zag of gezien had, en voor ons land zyn zyne landschappen *waer*. In rykere beemden ware de vlaemsche landelyke poëzy alligt niet *vlaemsch* meer geweest; omgeven van eene weligere schepping, zouden onze veldbewooners daer misschien eenigerlei hun thans onbekenden invloed van hebben ondervonden, welke oorzaek zou kunnen geweest zyn dat zy zich op de eene of andere wyze anders voordeden dan thans geschiedde. En gelyk de dichter en de toonkundige weten dat een overbodige voet gansch een verzenstuk ontsiert, en eene misplaetste noot een muziekael gewrocht, zoo ook besefte Teniers, met dit kunstinstinkt den grooten kunstenaer eigen, dat de minste onnatuerlykheid de harmonie of het dichterlyke zyner samenstellingen wegnemen zou. Hy heeft zich daer wyselyk voor gehoed, hoe groot ook de bekoring moge geweest zyn welke sprak uit zyn heerlyk palet, dat hem ruimschoots alle middelen aen de hand gaf om de streken welke hy afmaelde, ryker te tooijen dan de natuer dit mogt hebben gedaen.

't Is eene gansch niet onbelangryke studie, in de stukken van Teniers zyne verschillende persoonen aendachtig gade te slaen en ze namelyk by eene zelfde handeling vergelykend te onderzoeken. Daeruit vooral spreekt de diepe zin welke ook in de schynbaer onbeduidendste samenstellingen des schilders ligt. Byvoorbeeld, aen eene boerenbruiloft, op een landelyk dansfeest, zou men by iederen anderen schilder dan Teniers mogen denken wel niet veel meer te zien te zullen krygen dan even vrolyke, even lustige menschen, wier grootste onderscheid van elkander in het geslacht of de kleeding bestaet. Geheel anders is het by onzen meester. Hy heeft niet vergeten dat het altoos dezelfde ziel is die het lichaem met zich omdraegt, onaengezien de plaets waer de mensch zich begeeft en de gelegenheid welke er hem heenlokt. En daer er nu in de wereld zoo min twee menschen gevonden worden die naer het uiterlyke volkomen aen elkander gelyken, als twee karakters welke gezegd kunnen worden dezelfde te zyn, zoo heeft Teniers van dit verschil tot dusverre rekening gehouden, dat hy ons in ieder figuer een karakterlyk beeld schonk. Voorwaer geene gemakkelyke taek, byzonder niet als die beeldryke schepping schier tot in het oneindige wordt voortgezet. Wy zeggen tot in het oneindige en houden de uitdrukking niet voor ongepast, gebezigd onder het oogpunt van wat de krachten van eenen enkelen mensch vermogen. Zóó beschouwd, is de vruchtbaerheid van Teniers een byna bovenmenschelyk iets, al bereikte hy ook den gezegenden ouderdom van tachtig jaren.

België bezit betrekkelyk weinige schilderyen van Teniers. Daer waer men zou vermeenen er in verhouding de meeste te zullen aentreffen, in het museum van Antwerpen namelyk, vindt men ter nauwernood vyf stukken, en wel niet eens stalen van de verschillende vakkenwelke Teniers heeft bearbeid. Immers heeft onze meester zich niet uitsluitend gehouden aen het schilderen der stukken voor welke hy het meest algemeen bekend is, maer zich ook aen schilderyen van meer omvang, en onder andere aen bybelsche voorstellingen, gewaegd en daerin echte meesterstukken geleverd. Als dusdanig verdienen de in 1740 aen Lodewyk XV toebehoorende *Zeven werken van bermhertigheid* vermeld te worden, een der puikste stukken die men zien kan en waerop de schilder de uitoefening der door het Evangelie aengeduide werken van barmhartigheid zeer afwisselend heeft voorgesteld; *De verloren zoon op eene brasparty* en *Petrus die zynen meester verloochent*, welke laetste een echt meesterstuk is. Deze dry schilderyen bevinden zich thans in het museum van den Louvre te Parys en zyn genummerd 513, 512 en 511. Nummer 512 is gedagteekend van 1644, nummer 511 van 1646. Betreffende de schildery van den *Verloren zoon*, moeten wy nogtans doen aenmerken dat zy het historische karakter mist. De schilder heeft aen de parabel van het Nieuwe Testament eene hedendaegsche toepassing gegeven, met namelyk de verloren zoon in de gedaente en kleeding eens jonkers van de XVIIe eeuw voor te stellen; zelfs hebben de wezenstrekken van den jongen verkwister - zonderling genoeg! - eene zekere overeenkomst met die des schilders. De schildery bestaet uit een tiental beelden, waeronder vier vrouwen. Twee muziekanten verlustigen het tafelgezelschap met eene toonkundige voordragt. Regts van den aenschouwer daegt een landschap op, in welks zyverschiet een zwynenhoeder vóór een varkenshok is gezeten terwyl twee zwynen zich ieverig aen den inhoud des drafbaks te goed doen. In hetzelfde museum zyn nog verscheidene stukken van Teniers voorhanden, zoo als een overheerlyk landschap met water, nummer 516, *Visschers die hunne netten ophalen*, nummer 520, *Twee valken die jagt maken op eenen reiger*, nummer 515, gedagteekend van 1652, een *Dorpsfeest* met de portretten van den schilder en zyne vrouw.

In het merkweerdig plaetwerk der galery van Palais-Royal, in 1786 te Parys uitgegeven[(1)], komen negen puikstukken van Teniers voor: *Een scheikundige in zyn laboratorium, Eene vrouw die de guitaer bespeelt, Een grysaerd die in eene herberg met vyf persoonen in gesprek is*, *De rookster*, dat is eene jonge boerenmeid die de pyp van eenen reeds bejaerden boer in den mond genomen heeft en daeruit rookwolken tracht te trekken; het tooneeltje grypt in eene herberg plaets en vormt wel een der frischste en bevalligste voorstellingen die men zien kan; *De spelers* ziet men, in eene druk bezochte herberg, met dobbelsteenen in den bak werpen; *De gazet*, nogmaels eene gelagkamer met eenige drinkers en rookers wien een jongeling het nieuwsblad brengt; vervolgens twee allerliefste herbergtooneelen, het eene plaets grypende in de drinkkamer, waerin men de herbergierster met eene schotel oesters uit den kelder ziet komen, terwyl het andere vóór de deur der herberg omgaet, alwaer boeren aen het kegelen zyn; eindelyk *Een herder,* die zyne schapen hoedt en onderwyl de schalmei bespeelt. In dit fraeije landschap, even als in de valkenjagt van de Louvre, waerover wy hooger spraken, heeft Teniers zich een zeer verdienstelyk dierenschilder getoond.

(1) *Galerie du Palais-Royal avec description par l'abbé de Fontenai*, *gravures de J. Couché*, *graveur du cabinet de S.A.R. le duc d'Orléans,* Parys, 1786.

Op de tentoonstelling van schilderyen en kunstvoorwerpen van overledene meesters in de maend augustus 1854 te Antwerpen gehouden[1], by gelegenheid van den vier honderdsten verjaerdag der aenstelling van de eerste dekens der *Sint-Lucasgilde*, kwamen eenige Teniersen voor, te weten: *Een jager die huiswaerts keert met zyne honden*, van den heer Geelhand de Labistrate, te Antwerpen, geteekend D. Teniers 1670 F.; *Een optogt tusschen de rotsen*, van den heer P.Th. Moons, te Antwerpen; *Een tandentrekker* en *rookers*, van den E. Weber, te Antwerpen; *Een binnengezigt*, van den heer ridder K. de Bosschaert, te Antwerpen; *Dorpelingen aen eene hoeve*, van den heer J. Pinson, te Antwerpen, enz.

Het koninklyk museum te Brussel bezit de volgende schilderyen van onzen meester: *De vyf zinnen*, (n^{r} 324); *De dorpsgeneesheer*, (n^{r} 325); *Een vlaemsch landschap* (n^{r} 326). Buiten een wachthuis met als soldaten gekleede apen, welk men niet stellig weet of het van Teniers is geschilderd, bezit dit museum nog een tafereel door David Teniers in vereeniging met Lucas Van Uden verveerdigd. Het stelt landlieden voor, die toebereidselen maken om ter markt te trekken.

De stad Mechelen heeft van Teniers 19 paneelen bezeten, voorstellende de pyniging der martelaers van Gorcum; elk stuk was van eenen bloemenkrans omringd, door eene onbekende hand geschilderd. Deze schilderyen werden tydens de fransche overheersching aengeslagen en verkocht. Wy hebben niet kunnen ontdekken waer zy mogen verbleven zyn. In de archieven te Mechelen is hier omtrent geene de minste aenwyzing voorhanden, en zelfs den heere Van Doren, archivist der aertsbisschoppelyke stad, is niets nopens het lot der genoemde 19 stukken bekend.

Engeland en Duitschland bezitten met Frankryk en Rusland de meeste schilderyen van Teniers, zoowel in de openbare museums als in de byzondere kabinetten. Puike stukken komen voornamelyk in de galery der koningin, Buckingham Palace, voor, en onder de aenzienlyke engelsche bezitters van Teniersen noemt men sir Robert Peel, lord Ellesmere, lord Ashburton, M.F. Baring en lord Overstone.

Het museum van Weenen is gekend als bezittende eenige der schoonste schilderyen van grooten omvang welke Teniers heeft voortgebragt, namelyk *Eene boerenbruiloft* (1668), *Eene* dito *kermis*, *De vogelschieting te Brussel* (1652), *Een sneeuwgezigt*, waerin Teniers met zyne zilveren toonen inderdaed wonderen van licht- en glansspiegeling heeft verrigt. Deze schildery is volgens hetzelfde stelsel en met hoofdzakelyk dezelfde middelen bewerkt als des schilders beruchte *Man in zyn hemd*, welke de graef van Vence (Provence) in zyn kabinet te Parys had. In laetstgenoemd stuk, eene visschery aen de zee voorstellende, zyn lucht en water helder en de man in zyn hemd natuerlyk grauw. Hoewel hier by de penseeling geen enkel van de gewoone in de schilderkunst aengewende kontrasten is gebruikt, doet deze schildery zich in al hare deelen zoo treffend en harmonisch voor, dat men nauwelyks kan gelooven dat in dit stuk eigenlyk geene verw van verschillende kleuren is gebruikt, dat de eene klaerte aen de andere tot grond dient. Het geheim bestaet hierin, dat de glans van den grond door eenen blauwen doorzigtigen toon verdoofd en de tweede uitkomende klaerte met eene gulden tint is verhoogd. Te Weenen bevinden zich ook eenige godsdienstige schilderyen van Teniers, waeronder *Abrahams offerande*, eene groote schildery, wier beelden prachtig zyn gemaeld, als modellen, doch niet voor de toestanden waerin zy zyn voorgesteld. Geschilderd is dit stuk uitmuntend, maer

(1) Ingerigt door de maetschappy van schoone kunsten, met medewerking van kunstliefhebbers.

onder het historisch oogpunt mag het mislukt worden genoemd. Abrahams zoon, Isaäk, draegt onder anderen verscheidene kleedingstukken die kennelyk aen de gewaden der latere eeuwen zyn ontleend, en namelyk eene soort van afgeslagene halve leersjes, op wier dragt men gewis in den bybelschen tyd wel niet bedacht zal zyn geweest. Deze schildery is gedagteekend van 1653. In het geheel telt de keizer- en koninklyke galery van Weenen 19 stukken van Teniers.

Munchen bezit van Teniers, onder 12 andere stukken, twee heerlyke en hoogst eigenaerdige geestige schilderyen, *Een apendisch* en *Een apen- en kattenconcerto* (nummers 194 en 195), benevens nog verscheidene tafereelen van boerenzeden: een drytal herbergen, een bruiloftsstoet, enz.

Te Dresden en Berlyn is David Teniers mede door onderscheidene uitmuntende stukken vertegenwoordigd. De koninklyke saksische galery telt meer dan twintig stukken van onzen meester, waeronder de prachtige schildery die *Scheveningen met een stuk der zee* voorstelt (n^{r} 968), een heerlyk *Heksentooneel* (n^{r} 1163), eene *Verzoeking van St-Antonius*, puike *Kermissen*, enz. De schilder schynt met voorliefde een onderwerp te hebben behandeld waerin hy het verstgaende realismus aen de ongerymdste fantazy naer hertelust paren kon, als deed hy zulks om gelegenheid te hebben nu en dan eens inbreuk te kunnen maken op zynen gewoonen trant van werken. Dit zoo dikwyls door hem verkozene onderwerp is de *Bekoring van Sint-Antonius.* Geen kabinet echter mag zich vleijen eene *Bekoring van Sint-Antonius* te bezitten welke by die uit het berlynsche museum halen kan. Zy spant de kroon boven allen: ‘Hier ziet men den armen heilige angstvol vóór zyn rotsaltaer knielen, waervan de hoeken gelyk fabelachtige dierfratzen uitsteken; nevens hem staet eene duivelsche brabandsche schoone met eenen gevulden wynroomer; allerlei woest duivelsvolk, onder de gedaente van geitenbokken, apen of zeevisschen, trekt heen en weêr aen zyn gewaed; anderen die het onzinnigst geraes maken, zingen, schreeuwen, krassen enz.; de een blaest op eene klarinet, die hy in den hollen neus zyns naekten schedels heeft gestoken. In de lucht gaet het op het avontuerlykst voort. Hier ziet men twee ridders, die op visschen ryden en met elkander een steekspel houden; de eene ridder is een vogel en heeft als pantser eene potaerden kruik aengetrokken en eenen kandelaer met brandende keers in plaets van eenen helm opgezet; hy spiest den anderen, een slach van samengetrokken vorsch, die gruwelyk schreeuwt en de armen omhoop slaegt, met eenen langen hopstaek in den hals. Allerhande gewormte vliegt en vecht nog alom. Er is eene geniale dolheid, eene geestryke uitzinnigheid in deze schildery, die moeijelyk zou kunnen geëvenaerd worden.’[(1)] Zy dagteekent van 1647 en komt in het Museum voor onder n^{r} 859.

Ook Spanje, en wel het Museum van Madrid, mag op het bezit van verscheidene meesterstukken onzes grooten schilders bogen. Onder anderen komt in genoemde galery een keurig tafereel voor, waerop is afgebeeld *Een landman die eene operatie aen het hoofd onderstaet.* Te samen zyn er in het *Real Museo de pintura* niet minder dan 49 schilderyen van Teniers.

(1) *Handbuch der Geschichte der Malerei*, door FRANZ KUGLER, Berlyn, Humblot, 1837.

In het paleis van Turyn bevinden zich een zestal goede gewrochten des meesters.

De galery der Ermitagie te Sint Petersburg bezit meer dan dertig schilderyen van Teniers, waervan de belangrykste het *Schuttersfeest te Antwerpen* is, een tafereel van 4 voet 3½ duim hoogte en 5 voet 11 duim breedte. De optogt is voorgesteld op de Groote Markt der stad, en de schildery bevat onder anderen de portretten van Teniers en zyne vrouw. Zy dagteekent van 1643. Deze schildery behoorde aen de Gilde van den Voetboog en werd verkocht in 't jaer 1750, met eene andere van Rubens, verbeeldende *Mars en Venus.* Geeraerd Hoet heeft ze 5000 gulden wisselgeld betaeld, met den last van eene schoone kopy naer de schildery van Rubens te leveren. Deze kopy werd geschilderd door den Hollander Schouman[(1)]. 'Geene galery ter wereld bezit op verre na zoovele *Kermissen* en *Dorpsfeesten* als die der Ermitagie, geene vooral prykt met zulke hoogst verdienstelyke werken. De liefhebber treft er verscheidene tafereelen in aen, welke slechts door de platen van Le Bas gekend zyn: ik zal onder andere een van 1643 gedagteekend *Wachthuis* vermelden, het grootste en schoonste van alle die de kunstenaer heeft geleverd; eenige schilderyen met een klein getal beelden verdienen op den eersten rang van Teniers' werken te worden gesteld: onder andere een *Landschap met visschers* en eene *Zeehaven*, beide in eenen behaeglyken zilverigen toon geschilderd en beide ook het verheven talent des meesters in dezen kunsttak veropenbarende[(2)].'

Holland bezit mede - doch meest in byzondere kabinetten - een groot getal Teniersen, en onder anderen, twee meesterstukken des schilders, de *Vette keuken*, in het museum van den Haeg, en de *Vyf zinnen*, te Dort.

Wat aengaet de pryzen waeraen de stukken van Teniers tegenwoordig worden verkocht, zullen wy ons bepalen te vermelden, om in geene vervelende cyferopgaven te vervallen, dat het paneeltje *Vlaemsche drinkers* (h. 0.37, b. 0.49), uit het Museum van Antwerpen, in de verkooping Schamp-Van Averschoot, te Gent, in 1840 voor 14,600 frs. toegewezen werd. In de veiling van het Elysée Bourbon, te Parys, in 1837, werden toegewezen: *Het ontbyt met hesp*, 24,500 franken; *de Negenmeimarkt*, *te Gent*, 15,900 franken; eene *Kermis*, 7,860 franken; *Het veldconcert*, 6050 franken. Een *Wachthuis* met 8 figuren werd in de verkooping Aguado, te Parys (meert 1843), 15,300 franken betaeld. In de veiling Bonnefons de la Vialle, in dezelfde stad, werd een *Dorpsdans*, voortkomende van het kabinet Casimir Perier, 10,400 franken, en een stuk getiteld *Maeijers*, 3650 franken verkocht.

Wy moeten er noodwendig van af zien in verdere byzonderheden te treden nopens de werken van Teniers, die inderdaed te talryk zyn om ook maer te mogen hopen er by mogelykheid de beste van te kunnen opnoemen. Zelfs in dit laetste geval zou men met geene tientallen te regte komen.

Na al de verkorte beschryvingen welke wy van verschillende stukken van David Teniers hebben gegeven, kunnen wy echter aen den lust niet wederstaen, hoewel beknopt, toch eenigszins breedvoeriger dan wy tot hiertoe deden, over een eenvoudig boerenstukje des meesters te spreken, om aen te toonen hoeveel diepzinnigheid ook in zyne schynbaer onbeduidendste werken steekt. Dit gedaen, gelooven wy het talent

(1) DESCAMPS, naer een vlaemsch boekje, gedrukt te Antwerpen, in bezit van den heer TH. VAN LERIUS.

(2) G.F. WAAGEN, *Manuel de l'histoire de la peinture*, vertaling der heeren HYMANS en PETIT, Brussel, Mucquardt, 1863.

des roemryken schilders nagenoeg onder al zyne zyden beschouwd en aen de vereischten der kunstschatting alleszins voldaen te zullen hebben.

't Is daegs na de bruiloft. Op de werf des landbouwers, wiens hoeve met de aenpalende schuer en stalling zich zindelyk en goed onderhouden, met rookenden schoorsteen op het achterplan, ter regter zyde, verheft, zyn tafel, stoelen en bank en ook eenige ydele vaten uitgezet. Een staketsel omsluit de werf, en langs de opening links heeft men uitzigt op eene watervlakte, waerachter eene boschachtige plek en hooger liggend heuvelig land. Een kromme maer toch flink opgeschoten wilgenboom overlommert de linkerhelft der werf die regts van de gebouwen der hoeve schaduwe krygt. Er is een gezelschap van zeventien persoonen byeen. Vóór het hoofdgebouw der hoeve staet de lage zware langwerpige tafel, en daer achter zit, met den rug naer het huis gekeerd, de bevallige jonge vrouw die gisteren nog een meisje was. Een gulle lach speelt om haren mond en verheldert haer droomerig gezigtje. Waeraen droomt zy? Ja, waeraen droome de jonge vrouwen? Met de linker hand zet zy een drinkglas neêr dat zy, waerschynlyk om eenen der gasten bescheid te doen, half heeft geledigd. Hare regterhand rust even op den linker schouder haers echtgenoots, een kort dik ventje, wiens hoofd op zyne regter schouder is gezakt en wiens uitgedoofde pyp vóór hem op de tafel ligt; zyne oogen zyn gesloten, en een glimlach vertrekt zyne lippen: men ziet het hem aen, dat hy zich in het paradys van Mahomet droomt. Links van de bruidsvrouw zit een jolige boerenkinkel, met den linker arm op de tafel geleund, dom en naer zyne meening veelbeduidend lachend den slapende te aenschouwen, iets wat door eenen in het deurgat staenden, zyne pyp aenstoppenden gast met meer uitdrukking geschiedt. Achter het jonge paer gaet eene grootmoeder, op haer krukje steunende, met goedig ernstig gelaet voorby. Aen de regter zyde zitten aen eene ledige als tafel dienende ton een man en eene vrouw, beide van in of by de vyftig; de man is een liefhebber van den drank, die in 't glas borrelt dat hy opgeheven houdt; de vrouw luistert, afgetrokken en zigtbaer aen andere dingen denkend, naer de aerdigheden die hy zegt. Naest haer slaept een genoodigde, het hoofd en de armen op den bodem van een ydel omgekeerd vat gevlyd, zynen roes uit. Aen hunne voeten is een afgeschoten vierkantig vyvertje, waerin een drytal eenden, onverschillig om wat rond haer gebeurt, over en wêer zwemmen, met al de stemmige deftigheid waervoor vogels van dat slach vatbaer zyn. Eindelyk, links, maken twee vrouwen en twee mannen eenen rondendans. De vrouwen zyn slanke boerendeernen; de geest der jongste, die wel de zuster der bruidsvrouw lykt, schynt elders bezig gehouden, en haer blik naer den inkoom der werf zou doen vermoeden dat zy iemand wachtende is; de andere meid springt en zwenkt als ware er haer aen de goede kringbeschryving van den dans heel wat gelegen; de mannen zyn een oud kereltje, welks zinnen niet naer den dans staen, maer dat toch de beenen goed rept, als hadde het ventje, nu het toch dansen moet, gezegd: ‘in Gods naem!’ en er dan maer op los gesprongen, en eindelyk een jonge kwast die er zyn hert zoo lustig aen ophaelt dat hy de schouders tot tegen de ooren steekt. De Orpheus van die maetsprongen staet op eene regt gezette ton en is een arme slokker, die, terwyl hy zyn ellendig muziek maekt, met een droevig lachje de bruidsvrouw aenstaert en zeker peinst over zyne eigene toekomst, de toekomst van

den rampzaligen rondreizenden muziekant! By het staketsel heeft een oude dorpsvader met eenen jongen boer een gesprek en onder den boom staet een gezond dorpspaertje een poosje te vryen(1).

Welke poëzy, welke werkelykheid en welke kontrasten in die enkele kleine schildery! Ieder van die zeventien persoonen, ofschoon allen op hetzelfde feest vereenigd en alleen daervoor byeengekomen, heeft zyne eigene wyze van *zyn*, zyn geheel scherp afgeteekend eigenaerdig voorkomen,

zyne byzondere gelaetsuitdrukking. Hen ziende, neemt men een kykje van de geheele kleine wereld welke zy vertegenwoordigen, heeft men eene verrukkelyke schets van het buitenleven naer de natuer. Wy zyn verzekerd dat zelfs degenen die nooit in de gelegenheid waren de beschrevene schildery of eene goede er naer verveerdigde plaet te zien, alleen by het lezen onzer korte beschryving er smaek zullen voor krygen en de weerde ervan beseffen.

Welnu, al de stukken van Teniers hebben eene dergelyke lieve dichterlyke legende; allen zyn zulke bly- of treurspelen of stille dramas, waerin zich het menschelyk leven onder zyne veelvuldige zyden, door eenen wysgeerigen schilder getoetst, zoo treffend terugkaetst, als een landschap in een helder meer. Daerby dingen zy als het ware onderling om den palm der verdienste; want onze schilder mag gezegd worden geene schilderyen te hebben verveerdigd die met den naem van *middelmatig* bestempeld hooren te worden. Ter nauwernood bespeurt men in de stukken welke hy op het laetste zyns levens verveerdigde, eenige handstrammigheid, het beven des penseels tusschen de onvaste vingers van den eerweerdigen grooten ouden meester. In deze doeken is zyne

(1) Deze schildery behoorde, in 1746, aen den abbé Majinville, lid van het fransche Parlement.

kleur ook eenigszins doover en zwarter. Dit daergelaten, is elk zyner gewrochten den naem des schilders weerdig, en onder deze verdienen de toonbeelden of typen, welke fantazyportretten zouden kunnen genoemd worden, zeker niet de laetste plaets. Van hoeveel geest of onverstand, neigingen, gewaerwordingen en hertstogten hy het gelaet zyner modellen den spiegel weet te maken, kan alleen gezien, niet beschreven worden. In zyne stukken ziet men de beweering eens schryvers(1) bewaerheid, dat elke spier des menschen, voor elken toestand hare eigene door ons nog niet nagespoorde physionomie heeft. Daernaer kan men afmeten welk vernuft en welke wysgeerige wetenschap er worden vereischt om het verhevene schouwtooneel, dat Teniers ons, in zyne honderde paneelen, van de wereld gegeven heeft, zóó te scheppen dat elke schildery, in hare toestanden en de gelaetstrekken harer beelden, het zegelmerk der waerheid draegt. En, wy herhalen het, dezelfde gelukkige voorstelling, verscheidenheid en afwisseling, dat zelfde fyne gevoel van onderscheiding is aen al de stukken van Teniers gemeen.

Voegt daer nu by de meesterlyke verdeeling welke hy in al zyne samenstellingen aenbrengt, het leven en de beweging welke er in heerschen, de onvergelykelyke wyze waarop de schilder licht en toon, gloed en kleur weet in te deelen, zyne keurige zorgelykheid, die zich zelfs tot het geringste bywerk, tot de ondergeschikste nevendeelen uitstrekt, en zegt of hy niet verdient door het vaderland als een zyner grootste kunstenaers geëerd te worden.

Ondanks de schitterende proeven door mannen van genie geleverd, behoort het in de letterkunde nog steeds tot het idealismus, zoo arm of liever ongeschikt is de ryke menschelyke tael wanneer het op schilderen aenkomt, eene aenschouwelyke beschryving te leveren by voorbeeld van het gelaet eens menschen in wiens binnenste het vuer der hartstogten woedt of wiens zielerust zich uit zyne trekken laet lezen. De natuerlyke afspiegeling kan door geene beschryving worden teruggegeven; ook de woordrykste moet zich by het aenwyzen der hoofdtrekken bepalen en het aen de verbeelding des lezers overlaten het ontbrekende aen te vullen.

En welke dichter gevoelt niet de onmagt van het woord by het aenschouwen der heerlykheden van de schepping, hetzy ze onder de koesterende zonnestralen tot een nieuw leven ontwaekt of dat ze in eenen zomernacht sluimert?

Hier ruimt de schryver voor den schilder, voor den grooten schilder plaets. Wy begroeten hem in Teniers. Hy maelde den mensch naer het leven, en de natuer naer haer beeld.

KONSTANTYN SIMILLION.

N.B. - Plaetsgebrek verhindert ons de vry talryke en gewigtige bylagen der bovenstaende levensschets hier mede te deelen. Zy zullen echter binnen zeer kort verschijnen in de uitgave welke op last van het stadsbestuer van deze levensschets wordt bereid en die eene wezentlyke prachtuitgave zal zyn.

De Redactie.

Kronyk.

(1) A. VAN LEE, *Schildersmodel*, Amsterdam.

ANTWERPEN. - Op 17 september heeft M. Van den Peereboom, minister van binnenlandsche zaken, de tentoonstelling van Schoone Kunsten bezocht; hy was vergezeld van M.A. Van Soest, bestuerder de afdeeling van Schoone Kunsten in het ministerie van binnenlandsche zaken. De heer minister heeft vier duizend franken ter beschikking der maetschappy gesteld.

- Op 12 September ll. is de jury, benoemd door M. den minister van binnenlandsche zaken, overgegaen tot de beoordeeling van den grooten pryskamp in beeldhouwkunde. De jury was samengesteld uit MM. Lebrun, de Keyser, Simonis, Jacquet, Jos. Geefs, Durlet, Devigne-Quyo, Fraikin, Jehote en Robert.

De uitslag der beoordeeling is geweest:

1e prys, M.J.F. Deckers, van Antwerpen; 2e prys, M.C. Carbon, van Gits. Eene eervolle melding is met gelyke verdiensten gegeven aen M.B. Palinck, van Borgerhout en M.L. Samain, van Nyvel. De dry eerstgemelden zyn leerlingen der koninklyke Akademie, van Antwerpen, de vierde van die van Brussel.

Eene openbare tentoonstelling der werken van de medekampers, heeft voor en na de beoordeeling plaets gehad, in de werkhuizen der Akademie, ingang langs den hof van het museum; zy werd door een talryk publiek en vele kunstliefhebbers bezocht. Sedert jaren is de pryskamp van beeldhouwkunde zoo merkweerdig niet geweest.

BRUSSEL. - De tentoonstelling van kartons, en van schilderyen, ingerigt door den *Cercle Artistique*, is op 7 september geopend. Benevens werken van Flandrin, Orsel, Perrin, Chenavard, Kaulbach, Bendeman, Schnorr, Neher, Steinle, Hess, Preller, Pixis, Muller, Ittenbach en vele anderen, zyn er werken van Delacroix, Courbet, Gerome, Troyon, Jules, Dupré, Corot. De heeren Guffens en Swerts zyn er door een aental hunner werken vertegenwoordigd.

Het besturend komiteit, had om den iever onder de jonge kunstenaers aen te moedigen, eenen pryskamp uitgeschreven voor een studiehoofd en een pryskamp voor een landschap, zeegezigt of dierenschildering. In den eersten pryskamp is de prys toegewezen aen M. Vandermeere, leerling der akademie van Brugge; eene eerste vereerende melding is verleend aen M. Pieter de Coster, van Brussel, en eene tweede aen M. Tydtgat, leerling der akademie van Gend. Voor het landschap werd de prys verdeeld tusschen M. Artau, van Spa, en M.H. Van der Hecht, van Brussel.

MECHELEN. - De tentoonstelling van christene kunstvoorwerpen is sedert eenige dagen open, en lokt een aental vreemdelingen uit van alle landen, zy is onder alle betrekkingen belangryk, en zal, wy zyn er zeker van, een groot nut stichten voor onze hedendaegsche dryvers, zilversmeders, goudborduerders, beeldhouwers, enz.

In den pryskamp voor een O.-L.-Vrouwebeeld hebben de heeren De Bock en Van Wint van Antwerpen den palm behaeld.

Wy zullen later breedvoerig op deze tentoonstelling terug komen.

MAESEYCK. - Op 5 september heeft men aldaer het gedenkteeken ingehuldigd der gebroeders Jan en Huibrecht van Eyck. Geheel de stad was prachtig versierd. Z.M. de koning woonde de plechtigheid by, alsook de heeren minister van binnenlandsche zaken; de generael Knoop, militaire kommandant van het hertogdom Limburg, namens Z.M. den koning der Nederlanden; de graef van Hompesch, buitegewoon kamerling van Willem III; de ridder Villebois, gouverneur van Nederlandsch Limburg; Vilain XIIII, staetsminister; de 'T Serclaes, gouverneur der provincie Limburg; generael de Clercq, bevelhebber der provincie; de burgemeesters van Maeseyck, Maestricht en Roermond, verders vele andere voorname persoonen.

Het gedenkteeken is uitgevoerd door M. Wiener, van Brussel; op het voorstuk leest men ter eere der vlaemsche schilders:

‘*Jean et Hubert van Eyck, nés à Maeseyck.*’

op den achterkant:

‘*Inauguré par S.M. Léopold I*er, *le 5 septembre 1864.*’

Koninglyke Maetschappy ter Aenmoediging der Schoone Konsten Antwerpen.
Dryjaerlyksche tentoonstelling
1864.

De opening der driejaarlijksche tentoonstelling, ingericht door de zorgen van het bestuur der Maatschappij ter Aanmoediging van Schoone Kunsten, waarvan wij de teekening van het diploma hierboven mededeelen, had plaats zonder openbare plechtigheid op 7 augustij; zij was om zoo te zeggen de voorbode der openbare feesten die eenige dagen later in de Scheldestad moesten plaats hebben.

Een aantal vreemde kunstenaren waren dien dag aanwezig, alsook ontelbare leden en inschrijvers, waartusschen men een groot getal nieuwe ingeschrevenen opmerkte.

Over het algemeen zijn de kunstenaren zeer te vreden over het plaatsen hunner werken, alsook de bevolking van Antwerpen over het wijs beleid van het bestuur dat M.J. Cuijlits sedert jaren tot voorzitter heeft.

De tentoonstelling is niet alleen onder alle opzichten hare voorgaande waardig, maar overtreft die van 1861 in kunstwaarde;

Over het algemeen bevat zij zeer goede en schoone tafereelen, beelden, platen, bronzen en teekeningen, die klaar bewijzen dat de kunstoefenaren over het algemeen ernstig werken, en die eenen wezentlijken vooruitgang aantoonen; zulks is onbetwistbaar, en zijn er hier nu geene buitengewoon schitterende werken, dan kan men dit enkel hieraan toeschrijven, dat meest al de gewrochten onzer voornaamste kunstenaren goed zijn, en de afstanden in de verschillende talenten minder groot zijn dan in vroegere jaren.

Wat men op de eersten oogslag bemerkt, is, dat het geschiedkundig vak minder behandeld wordt dan vroeger; op 579 schilders die werken tentoongesteld hebben, zijn er slechts 126, die onderwerpen aan de geschiedenis ontleend hebben welke te

samen-een tweehonderdtal uitmaken. Zij verdeelen zich als volgt: 71 Belgen, 3 Hollanders, 20 Duitschers, 30 Franschen, 1 Italiaan en 1 Zwitser.

De genre-tafereelen zijn integendeel drie honderd in getal, waartusschen zeer schoone, met oneindig veel geest en talent behandeld. De werken van 165 schilders zijn verdeeld als volgt: 92 Belgen, 14 Hollanders, 20 Duitschers, 35 Franschen, 1 Pool en 1 Zwitser.

Het getallandschappen is minder groot dan in vroegere jaren en zij vor-

men eene zeer goede afwisseling, even als de stadsgezichten, bloemen, fruiten, dieren enz. Deze verdeelen zich tusschen 288 schilders, 130 Belgen, 43 Hollanders, 75 Duitschers, 5 Engelschen, 34 Franschen, 2 Italianen en 1 Zwitser.

De zeegezichten zijn schaarsch, want daar zijn er slechts elf waarvan 3 Belgen, 5 Hollanders, 1 Engelschman en 2 Franschen.

De beeldhouwwerken zijn ook niet groot in getal; doch is dit vak goed vertegenwoordigd door 35 beeldhouwers: 28 Belgen, 2 Duitschers, 4 Franschen, 1 Italiaan.

Eenige bronswerken openen tot ons groot genoegen, voor ons als het ware eene afdeeling van kunstnijverheidswerken van de schoonste soort.

Bouwkundige teekeningen zijn schaarsch, behalve die der prijskampen door de Maatschappij uitgeschreven.

Onze plaatsnijders, zijn meest allen, alsook eenige vreemde, door schoone werken vertegenwoordigd.

De muurschildering heeft aan eenige schilders de gelegenheid gegeven teekeningen intezenden, waaronder zeer verdienstelijke; andere kunstenaars met groote werken gelast, hebben, onzes dunkens, ongelijk gehad niets te leveren, bij voorbeeld: M. Bellemans van zijne muurschildering der Augustijnenkerk; M. de Keijser van het Museum; MM. de Taije en Lagaije van hun werk der hoogeschool van Gent; M. Leijs van zijne zaal van 't Stadhuis; op die wijze zoû men reeds zich een gedacht kunnen vormen van de werken hun toevertrouwd. Het spijt ons insgelijks, dat eenige onzer beroemdstemannen geen hunner werken hebben gezonden, zoo als: Dyckmans Gallait, Wappers, Wiertz enz.; de antwerpsche bevolking is hun altijd te veel toegenegen geweest om hen thans gansch te verlaten.

Den dag der opening had de beoordeeling plaats der verschillende prijskampen door de maatschappij uitgeschreven. Voor de bouwkunde waren als rechters, voor de vreemde steden, benoemd: de heeren Balat, de Man, Rémont, Rudd, Payen en Partoes, welke laatste als voorzitter gekozen werd; voor de stad Antwerpen: de heeren Bourla, Durlet en Schadde. M. Alfred Geelhand vervulde het ambt van geheimschrijver.

De uitslag was als volgt:

Klassieke bouwkunde. De prijsvraag was eene *Akademie van schoone kunsten voor duizend leerlingen.* Werken van negen deelnemers zijn er aanvaard. De eerste prijs is toegekend aan het werk dat een *druivenblad* als kenteeken heeft, waarvan de inzender is M. Jozef Naert van Brugge; een accessit is toegekend aan het werk dat voor opschrift draagt: '*Le mérite des hommes*, *aussi bien que les fruits*, *a sa saison*,' waarvan de inzender is M.L. Blomme van Antwerpen.

Spitsbogige bouwkunde (stijl der XIIIe eeuw.) De prijsvraag was: *Museum van algemeene oudheden.* Vier mededingers hebben aan dezen prijskamp deel genomen. De eerste prijs is toegekend aan het werk dat voor kenteeken eenen zegel in ogivalen stijl, in rood lak heeft, en waarvan de uitvoerder M. van der Plaetsen van Brussel is.

Bouwkundige versiering. De prijsvraag was eene *zittingzaal voor eene kamer van koophandel in den stijl der vlaamsche kunstherbloeiing in de eerste helft van de XVII*^{e} *eeuw* (*1600 tot 1650.)* Er zijn vijf mededingers; aan dat met opschrift *Ik wil,* is de eerste prijs toegekend en dit heeft voor uitvoerder M.A. Mennestrier van Schaarbeek.

De prijs voor de beeldhouwkunde is niet toegewezen, daar er slechts één mededinger was, wiens werk zeer slecht is.

De benoemde rechters voor dezen prijskamp waren: Voor de vreemde steden, de heeren Simonis, de Vigne, Tuerlinckx, Buckens, Puijenbroeck en Fraikin; voor Antwerpen: de heeren J. Geefs, Ducaju en van Arendonck, M. Alfred Geelhand vervulde insgelijks hier het ambt van geheimschrijver.

Om 5 ure werd er even als vroeger de leden van de jurie en de prijswinnaars een banket aangeboden, dat werd bijgewoond door de rechters, alsook door de prijswinnaars; aan het nagerecht stelde de voorzitter der maatschappij M. Cuijlits een' heildronk in, aan Z.M. den koning, M. de Keijser aan de leden van de Juries, waarop M. Partoes in naam zijner kollegas zeer welwillend antwoordde.

Komen wij nu op de tentoonstelling terug. Deze heeft zoo als wij reeds zegden, niets van haren vroegeren luister verloren, integendeel niettegenstaande de tegenkantingen van eenige in Brussel verblijvende kunstenaren, die veel beter zouden doen eenige schoone kunstwerken te maken, dan de verdeeldheid te helpen zaaien, daar waar niets dan rust en eendracht noodig is. Vrede alleen, kan vruchtbaar zijn voor de kunsten, en met die overuiging gaan wij vreedzaam de bijzonderste werken aanstippen; want van de ongeveer twaalf honderd kunstgewrochten in den katalogus vermeld spreken, is onmogelijk.

In het geschiedkundig vak hebben wij vooreerst:

M.L. Alma Tadema: deze jeugdige kunstenaar, die sedert eenige jaren bewijzen van een ernstig talent aan den dag legde, ontving in de laatste tentoonstelling van Parijs een gouden eermetaal voor zijn tafereel de *Egyptenaren*, onder N° 31 tentoongesteld; wij waren voornemens onze lezers eene plaat mede te deelen van een van 's mans schilderwerken, doch hebben te vergeefs gewacht op zijne beloofde teekening. Een tweede tafereel overtreft als uitvoering kleur en teekening het eerste; alleen is de geschiedenis voor den gewonen toeschouwer een raadsel en men diende er eene beschrijving bijtevoegen. Ziehier hetgeen M. Alma Tadema heeft afgemaald: Fredegonda had in de Koor van de hoofdkerk van Rouanen den Bisschop Pretextat doen vermoorden, aan wien zij niet vergeven kon van Brunehild en Meroveus vereenigd te hebben. Daar de Bisschop niet onmiddelijk van zijne wonde stierf, ging zij hem bezoeken in het vertrek aan de koor der kerk grenzende, waar men hem geplaatst had, zij zeide op eene schijnheilige wijze: ‘Het is droevig voor ons, even als voor uw volk dat zulk een kwaad eenen eerbiedwaardigen persoon overkomen is. God gave dat men ons den dader aanwees die deze vreeselijke daad heeft durven begaan, opdat hij gestraft worde door eene pijniging in evenredigheid van zijn schelmstuk.’ - En wie heeft die slag geslagen, antwoordde de ouderling, dien deze komedie niet verschalkte, zoo het de hand niet is die koningen moordde, die dikmaals onschuldig bloed vergoot, en zoo veel kwaad aan het rijk berokkende?

Ziedaar de legende, die de schilder heeft voorgesteld, ontleend aan de merovingische vertellingen van Thierry. Het is een prachtig tafereel.

M^{m}. M. Aïla de la Penuela: deze schilderes heeft een vrouwenhoofd dat met veel frischheid geschilderd is, even als het prachtig portret door M. Amaury Duval tentoongesteld; beiden zijn te Parijs woonachtig.

M. John Angus: zijn onderwerp stelt den hertogvan Rothsay, vermoedelijken erfgenaam van den troon van Schotland, van honger omgekomen op het kasteel van den hertog van Albany, voor. Het is getrokken uit de geschiedenis van Schotland door W. Scott. Als kleur heeft dit werk hoedanigheden, maar het mist aan eigenaardigheid en kracht. *De landverhuizers*, tafereel van M. William Angus,

verkiezen wij als uitvoering boven dat van zijn' broeder ofschoon het wat droog van schildering is.

M. Lionel Baes, heeft twee tafereelen: een portret en eene grieksche

koopvrouw; beiden zijn niet zonder hoedanigheden; doch zeer jong als uitvoering.

M. Beaufaux, de jeugdige leeraar der teekenkunde naar het leven, bij de koninklijke akademie, heeft zijn tafereel tentoongesteld, voorstellende *het lichaam van den H. Stephanus, martelaar, door de christenen opgenomen.* Het is een der schoonste werken der tentoonstelling en geeft een bewijs van het wezenlijk talent van den kunstenaar; als teekening en zamenstel is het zeer wijs, als kleur zeer doelmatig, en heeft een godsdienstig karakter, noodzakelijk aan dergelijk ontwerp.

Wij wenschen er M. Beaufaux geluk over, het is een werk dat eene schoone toekomst doet verhopen, zoowel voor den jeugdigen leeraar, als voor de school waaraan hij geroepen is zijn talent te wijden.

M. Becker heeft een portret; M. Oscar Begas twee, waartusschen dat van M.P. von Cornelius, toehoorende aan het *Musée des Académiciens*, het andere is van Mme X. en is een der beste der tentoonstelling.

M. Eugène Bellangé, zoon van den beroemden franschen schilder, heeft niet minder dan vier tafereelen; deze zijn: *Een avond van het slagveld in Italiën; Stilstand der Zouaven; Keizerlyke wacht; De aanval, episode van Solferino*, en *De waak, episode van Magenta.* In al deze werken toont hij veel aanleg om de stappen zijns vaders te volgen, doch hij meer dan iemand, dient ernstig te studeren.

M.H. Bellangé, vader, toont ons wederom een zijner kunstjuweelen, *De beschouwing van het slagveld* is schoon; het stelt Napoleon I te paerd voor, en ofschoon zeer klein, is hij van eene grootscheid omgeven die indrukwekkend is, als men het werk van nabij beschouwt. Op het eerste gezicht schijnt het hoofd niet veel te zeggen aan den toeschouwer, maar van nabij wint het; het is eene dichterlijke wereld van licht. Het lichaam van den keizer, van weinig uitdrukking, schijnt gebukt onder het gewicht zijner zegepralen en ook een weinig onder de benevelde gedachten die zijne hersenen bevatten. Dit schoone werk van M. Bellangé herinnert ons de twee prachtige tafereelen die hij naar de tentoonstelling van 1861 zond: *De veldslag aan den Rhijn, 1795* en *Het gevecht in huizen van de Magenta.* Hetgeen hij thans gezonden heeft, is het vroegere waardig.

M. Ed. Bendemann, bestuurder der Akademie van Schoone Kunsten te Dusseldorp, dien wij in den katalogus aantreffen, heeft niets dan het prachtig portret van von Schadow, toehoorende aan het *Musée des Academiciens.*

M. Biard, van Parijs, heeft een tafereel dat het feest van het opperwezen in 1794 voorstelt; hetzelve is ontleend aan het werk: *Souvenir d'un sexagénaire, par A.V. Arnault.* Het is zeer schoon bijeengebracht; als zamenstelling heeft het waarde, doch het mist aan uitvoering en zamenhang van kleur.

M.G. Bohn, van Parijs, heeft eene H. Agnès; de uitvoering is zorgvuldig maar heeft den toon eener italiaansche studie en mist en godsdienstig karakter. *De dood van Archimedes* van M. Boks, van Antwerpen, bevat zeer goede hoedanigheden, eene meer ernstige studie zoû dezelven alsnog verhoogd hebben.

M.J.B. Budde, van Dusseldorp, laat ons eene H. Maagd met het kindeken Jezus zien, waar wij de aandacht op inroepen van degenen die zich met godsdienstige schildering bezig houden; als zulks is zijn werk dan ook goed.

M.F. Callebert, oud leerling der Akademie van Antwerpen, heeft een tafereel *de Martelie van den H. Sebastiaan* voorstellende; bij een aantal goede hoedanigheden,

moet M. Callebert nog ernstige studiën maken, indien hij in het vak van geschiedkundige en godsdienstige werken wil voortgaan.

M.A. Chauvin, bestuurder der Akademie van Luik, doet zich nog meer dan vroeger als diep denker kennen, door zijn tafereel de *wroeging van Kaïn;* men kan klaar opmerken dat M. Chauvin zijne eerste studiejaren in het geleerde Duitschland doorbracht.

M.J.M. Clevenbergh, van Aalst, heeft in zijn tafereel *de begrafenis van de H. Maagd* buitengewone goede hoedanigheden en belooft ons eenen schilder in het godsdienstig vak te meer; hij heeft nog twee andere tafereelen *Jeanne d'Arc in het gevang, daags voor hare onthoofding*, en *Collantes, spaansche schilder en kloosterling*.

M.P. Charles Comte, van Parijs, heeft een tafereel dat veel bijval geniet; het stelt voor *Elenora d'Este*, *weduwe van Frans van Lorreinen hertog van Guisne*, *die haren zoon Hendrik doet zweeren zijn' vader te wreken, onthoofd voor Orleans door Poltrot van Meré den 24 february 1563*. Eleonora is gelukkig van opvatting, natuurlijk en eenvoudig, doch de zoon mist uitdrukking en waarheid.

M. de Keijser, bestuurder der Akademie van Antwerpen, heeft vier tafereelen, waartusschen een portret, dat onder alle betrekkingen prachtig mag genoemd worden. Het is onbetwisbaar dat M. de Keijser buitengewone technische kunstkennissen bezit; men kan bijvoorbeeld Wappers een machtigere kolorist vinden, Wiertz een grootere zamensteller, en alle mogelijke vergelijkingen maken, men moet toch bekennen dat er weinigen zijn die de kunst onder al hare betrekkingen machtiger zijn dan de hedendaagsche bestuurder der akademie. *De uitvinding der teekenkunst* is uitvoerig en schoon geschilderd, doch onwaar als zamenstelling; men merkt algemeen op, dat men maar niet kan aannemen dat wanneer men de teekenkunst uitvond, er reeds zulke schoone kleederdrachten, kolommen, vazen, snaartuigen, enz. waren. Dit onderwerp eenvoudiger uitgevoerd, zou veel winnen in waarde. *Het hof van Laurens de Medicis*, schijnt ten deele geput aan de beroemde muurschildering van Paul de la Roche; onzes dunkens zoû deze schilderij eene prachtige gravuur uitmaken waarvoor zij wel zou kunnen bestemd zijn; ofschoon nu netjes uitgevoerd is dit werk niet op de hoogte van 's meesters talent, die geele toon vooral bevalt ons geenszins. *Margaretha in de Kerk*, is met veel zorg uitgevoerd, het wezen en de handen zijn meesterlijk en uitvoerig geschilderd, het zoû moeilijk zoo niet onmogelijk zijn zulks verder te drijven, doch de kerk schijnt eerder een kerker, en het stuk mist gansch in zamenstelling en opvatting van onderwerp. Dat is in 't geheel Grietje van Goethe niet.

M.E. de la Croix. - Van dezen beroemden franschen meester, overleden in 1863, hebben wij twee schetsen die voor de ingewijden in de kunst belang opleveren, en zeer nuttig zijn voor degenen die ernstig de studie ter herte nemen; want laat het ons ter loops zeggen, de tentoonstellingen leveren dat voordeel op voor den kunstenaar dat hij vergelijkingen maken kan, die hij te vergeefs elders zoeken zou. De maatschappij mag zich gelukkig achten deze werken te hebben bekomen, en heeft daardoor eenen wezenlijken dienst aan de kunst bewezen.

M.C. Dellacqua, heeft een tafereel *Turksche kooplieden* voorstellende dat met zeer veel zorg uitgevoerd is en de faam van dezen verdienstelijken schilder staande houd. Zijne studie *Eene grieksche vrouw* voorstellende, is nog al aardig van kleur en modelering maar mist als type; dat is geene grieksche vrouw, en is ook wellicht naar eene brusselsche geschilderd.

M.S. de Meester heeft een portret dat goed geschilderd is; over de gelijkenis kunnen wij niet oordeelen.

M.A. de Pinelli, van Parijs, heeft eene schilderij die veel bijval heeft; zij stelt *Bianca Capello* voor. Volgens de beschrijving verliet deze 's nachts het vaderlijk huis om zich te vervoegen bij den man dien zij lief had. 's Morgens bij hare terugkomst vond zij de deur gesloten, en gaf aan de pramingen van haren beminde toe, door hem te volgen; deze gebeurtenis had te Venetië plaats in 1565.

De uitvoering geeft een bewijs van een ernstig talent, dat wij hopen meermalen op onze tentoonstellingen te ontmoeten.

M.H. de Stoop, die over eenige maanden te Brugge overleed, heeft vier portretten, waartusschen men er zeer schoone aantreft.

M.L. de Taeije geeft ons een tamelijk groot tafereel te zien, dat voor oudheidskundige studiën zoo als: wapens, kleederdrachten enz. waarde heeft, doch als kleur niet gelukkig is. Het stelt volgens den katalogus *Rome of de overwinning gekenschetst door de zegepraal* voor. Het spijt ons, maar wij kunnen het werk van M. de Taeije niet heel schoon vinden, ofschoon er talent en onbetwistbaar talent aan toegewijd is, het doet ons te veel denken als kleur aan den slechten tijd der school van David.

M.A. de Vriendt, van Gent, heeft eene *H. Elisabeth* van Hongariën geschilderd, en M. Juliaan de Vriendt van Antwerpen, *de H. Magdalena begraven door de Engelen;* beide tafereelen hebben hoedanigheden als godsdienstige schildering, doch missen eigenaardigheid in opvatting en uitvoering.

M.A. de Wilde, heeft vier genre-tafereelen waartusschen een prachtig en goed geschilderd portret van Z.M. den Koning, dat wel een der beste der tentoonstelling mag genoemd worden.

M.A. de Winne, heeft niets in de tentoonstelling dan het portret van wijlen M.L. Roelandt, den befaamden bouwmeester van Gent, toehoorende aan het *Musée des Académiciens.*

M.J. Duval le Camus, van Parijs, heeft twee tafereelen gezonden waarvan de *H. Elisabeth van Hongariën hare goederen aan de armen uitdeelende*, dit werk bevat stellig hoedanigheden als zamenstelling, doch is zeer koud en flauw als kleur; ware dit onderwerp geschilderd met vlaamsche kleuren dan zou het een schoon tafereel kunnen uitmaken.

M.E. von Ender, van Weenen, heeft het *Ei van Christoffel Colombus* op een redelijk groot tafereel voorgesteld, doch dit is koud als kleur even als zijn tweede tafereel *Maria Stuart en Rizzio;* beide zijn goed geteekend.

M.V. Fassin, heeft een tafereel tentoongesteld, dat wij als onderwerp niet gelukkig vinden, doch is het meesterlijk geteekend en geschilderd, en doet veel eer aan de school van Luik.

M.P. Flandrin, wiens levensdraad reeds afgesneden, die zooveel meesterstukken uitvoerde en te weinig in ons midden gekend is, was een der bijzonderste Fransche schilders, een meester met buitengewone technische kennissen, waarvan zijne muurschilderingen te Parijs uitgevoerd, de schoonste bewijzen zijn.

't Is daar dat men zijne werken in al hunne grootschheid bewonderen kan, hier hebben wij slechts een staaltje van 's meesters talent. Het stelt een vrouwenhoofd droomend voor, dat zeer schoon is als uitvoering.

M.T. Gaillard, van Parijs, heeft vijf werken ingezonden, waartusschen eene *normandische type* die veel talent aanduidt.

M.P. Glaize, insgelijks van Parijs, heeft twee tafereelen die zeer veel talent aen den dag leggen, doch hij misgrijpt zich gansch in zijne ontwerpen aan den Bijbel te ontleen en daar hij weinig of niets van begrijpt; hij zou onzes dunkens veel beter doen genre-tafereelen te maken ofwel de grootsche bijbeltafereelen ernstiger te studeren, en ze dan ook zediger voortestellen.

M. Ittenbach, van Dusseldorp, heeft *de H Maagd met het kindje Jezus* voorgesteld, en dit is wel het meest godsdienstige werk der tentoonstelling. Het zou ons wezenlijk leed doen dat dit werk terug naar den meester moest gezonden worden, en dat het in Antwerpen geen aankooper vinden zou. Dit is wel geput aan de echte ware school der van Eijck's en Memelings; dat degenen die ten onzent godsdienstige tafereelen willen schilderen, de gelegenheid niet laten voorbijgaan aan deze bron te gaan putten, wat hun gewoonlijkontbreekt ligt daar in opgesloten, ziel, en godsdienstig gevoel.

M.P. Kremer heeft in zijn tafereel *Karel I, koning van Engeland en zijne familie het werkhuis van Antoon van Dijck bezoekende*, nogmaals doen zien, dat het hem noch aan moed noch werkzaamheid ontbreekt; meermalen hebben wij de aandacht van het staatsbestuur op dezen onvermoeibaren meester ingeroepen, hij is een der oudste der Antwerpsche school, en men diende hem dan niet altijd voorbij te loopen, wanneer er begunstigingen te doen zijn; ontelbare jongere schilders met minder talent, zijn sedert jaren met ridderorden vereerd, en men mocht eindelijk M. Kremer ook wel eens gedenken, wilde men rechtvaardig zijn. Wij hebben reeds vroeger van het tafereel van M. Kremer gesproken, het verdient eene plaats in het een of ander kunstkabinet.

M.D. Laugée, van Parijs, geeft ons in zijn tafereel *Eene Episode der poolsche oorlogen in 1863*, een droevig schouwspel te zien; men moet sidderen en beven bij het aanschouwen van zulke daadzaken, het hert bloedt, en men begrijpt moeilijk, daar waar men in vrede leeft, dat soortgelijke rampen, zulke menschenslachtingen nog beleefd worden. 'T is als teekening en schildering een der schoonste werken der tentoonstelling, doch weinig aangenaam om eene plaats in eene zaal te bekleeden.

M.M.M. Léon, van Amsterdam, heeft twee tafereelen breed geschilderd; zij stellen voor: *De ontknooping van de heilige wet* en een *Gebed.*

M.E. Levy, van Parijs, heeft een allerliefst studiekopje van een jong meisje uitgevoerd, en eene goede geschilderde maar schandalige Venus die hij veel beter gedaan had te Parijs te laten; soortgelijke tafereelen hooren hier niet te huis.

M.H. Leijs. Van dezen beroemden meester hebben wij niets nieuws in de tentoonstelling. Z.K.H. de hertog van Braband heeft het tafereel *de instelling der orde van het gulden vlies* afgestaan, om de bevolking de gelegenheid te geven dit heerlijk tafereel te zien. Dit werk is wel zeer veel besproken geworden, maar het zijn de slechtste vruchten niet waaraan de wespen knagen. Wij bepalen ons, onze lezers te verzenden naar de breedvoerige beschrijving in de *Vlaamsche School* verschenen in 1862 bladz. 70.

M.J. Lies: zijn werk dat wij over eenige weken met zooveel genoegen aankondigden, is wel wezenlijk een meesterstuk te meer van dezen meester, wat men ook zeggen moge! 't is veel schooner dan men het wel oppervlakkig schat. Over het algemeen is het gemakkelijk en niet gemaakt samengesteld, het is eenvoudig en waar, het hoofd der vrouw is edel en verheven van gevoel, alsook de jonge man, die scherp ziet en hoort naar den voetstap zijner vervolgers en den dolk trekt, om het leven van

zijnen grijzen vader, zijner vrouw en kinderen te verdedigen. De oude vader is allerschoonst als *type*, er is leven, beweging en dichterlijk

gevoel in. Dit tafereel heeft M. Lies *de bannelingen* geheeten, en wij beschouwen het als een zijner schoonste voortbrengselen.

M.W. Linnig, die een onzer goede koloristen is, heeft twee tafereelen ingezonden; zij stellen voor: *Karel I in het werkhuis van Antoon van Dijck* en *eene*

ONDER EN BOVEN, ALTIJD KOEK!
TAFEREEL VAN DAVID COL, AANGEKOCHT DOOR M. DEN MAJOOR MUSCAR.

geheime onderhandeling; beide hebben waerde als kleur doch laten als zamenstelling te wenschen over.

M.A. Marckelbach, die sedert eenige jaren op nieuw ernstig werkt, heeft drie tafereelen die hem op den eersten rang onzer schilders plaatsen. *Het laatste uur van Karel I* is een prachtig tafereel, even als: *de weduwe van Karel I*, waarvan wij dezer dagen eene goede steendrukplaat zagen, door M. Schubert geteekend.

Wij wenschen M. Marckelbach van harte geluk, met de stappen die hij voorwaarts in het vak van geschiedkundige schildering doet; wij hopen later meer breedvoerig over zijne werken te kunnen handelen.

M.J. Moerenhout, is zeker een onzer verdienstelijke malers; zijn tafereel *Albrecht Durer op de paardemarkt te Antwerpen in 1521*, bevat zeer schoone hoedanigheden als kleur en schildering, alleen de teekening van het gebouw in ogivalen stijl, laat iets te wenschen over.

M.A. Mouillard, van Parijs, heeft een onderwerp gekozen, dat hier te Antwerpen gebeurde in 1814; het is niet zonder verdienste als zamenstelling en schildering, maar het is niet ernstig genoeg behandeld; zoo zien wij bij voorbeeld den pastor van St.-Willebrords in 1814, gekleed als een hedendaagsche fransche pastor.

M.C. Muller, van Dusseldorp, heeft een tafereel ingezonden dat *het mirakel der rozen van de H. Elisabeth* voorstelt; het is eigenaardig als schildering, maar gelijkt

meer aan eene miniatuur als behandeling; men zou zeggen dat hij brand schildert. Dit werk is met veel geduld en talent uitgevoerd.

M.J. Neuhuys, geeft ons eene gebeurtenis uit de geschiedenis van Antwerpen ten jare 1568 te zien. Het stelt *de inwoners der stad op de vestingen gedurende den slag van Austruweel* voor. Als zamenstelling en teekening is het zeer schoon, en doet eene schoone toekomst voor dezen schilder verhopen; het schijnt ons nogtans wat veel gelakt als schildering of niet breed genoeg geborsteld.

M.J.M. Nisen, van Luik, heeft twee schoone en met veel talent uitgevoerde portretten geleverd; dat van den heer baron de Macar is zeer zorgvuldig gedaan, doch verkiezen wij dat van Mevrouw de D.... De portretten van M.E. Parez zijn ook niet zonder talent gemaakt.

M.F. Pauwels, dien wij stap voor stap gevolgd hebben en waarvan het tijdschrift *de Vlaemsche School*, al de werken aangeteekend heeft,

kunnen wij ditmaal niet met al het genoegen dat wij verlangden, geluk wenschen, over zijn laatste tafereel, niet omdat het zonder waarde is, maar omdat wij overtuigd zijn, dat des schilders talent te groot is, om hetzelve aan soortgelijke werken te verspillen; het geheel heeft eenen versierenden toon, die juist het tijdvak aangeeft, waaruit hij zijn ontwerp ontleend heeft. Dus dat het stuk wel met talent bearbeid is; men dient ook rekening te houden, dat het een besteld werk is, en dat gevolgelijk de kunstenaar zijne eigene opvattingen en gewaarwordingen niet heeft kunnen op het doek brengen. Wij durven dan ook luidop verklaren, dat geen ander kunstenaar dit ontwerp beter en met meer talent zou uitvoeren. *De erkenning door den doge van Genua van Lodewijk XIV te Versailles in 1685,* ziedaar het ontwerp aan M. Pauwels besteld en door hem meesterlijk uitgevoerd, ofschoon wij zijne twee vorige tafereelen verre boven deze verkiezen, en waarschijnlijk is de schilder ook desaangaande van ons gedacht.

De bijzonderste belgische kunstenaren, te Brussel woonachtig, hebben op 27 september ll. M. Pauwels een banket aangeboden.

M.H. Petri, heeft eene O.-L.-Vrouw waarvan de drapering zeer gelukkig is, er heerscht in de H. Maagd even als in het kindjen Jezus een oprecht godsdienstig gevoel. Goed geteekend doch wat droog van kleur.

M.J.B. Pigeon heeft eene fraaie malerij, die een der schoonste mansportretten der tentoonstelling verbeeldt.

M.A. Robert, heeft niets gezonden; alleen heeft men het portret van den schilder Madou tentoongesteld, toehoorende aan het *Musée des Académiciens,* even als het tafereel van Robert Fleury dat onze lezers sedert lang kennen.

M.T. Robert-Fleury zoon, heeft een romeinsch jong meisjen geschilderd, en bewijst daardoor veel aanleg. Het hoofd is bijzonder goed.

M.J. Rowys, heeft een tafereel gezonden dat *Nikolaas Zannekin het fransche leger verlatende na het te hebben afgespied verkleed in een vischverkooper (in 1327)* voorstelt. Wij zullen dit werk niet ontleden, daar dit onderwerp meermalen en beter uitgevoerd werd.

M.E. Rumfels, heeft een *H. Johannes-Baptista Herodes berispende over zijn gedrag met Herodias*, *vrouw van zijnen broeder*, geschilderd; hij verdient aangemoedigd te worden.

M.H. Schaefels, die zeker een der verdienstelijkste schilders is der hedendaagsche antwerpsche school, levert thans *Het landjuweel van 1561*, aangericht door Nikolaas Rocokx, Antoon van Straelen en Melchior Schetz; het zijn deze twee laatsten die men op het voorplan aantreft zich gereed makende om de uitgenoodigde rederijkers aan den inkoom van de stad te gaan afhalen.

Het tafereel is krachtig van kleur en misschien wel met wat te veel gemak uitgevoerd; het is een nadeel voor den heer Schaefels te veel te bezitten, wat meestal aan andere schilders ontbreekt. Dit tafereel is een der schoonste dat wij van M. Schaefels te zien kregen, en wij hopen hetzelve kortelings in plaat medetedeelen.

M.J.G. Schwartze, van Amsterdam, heeft een goed geschilderd tafereel dat den *H. Johannes Evangelist zijne openbaring schrijvende*, voorstelt.

M.J. Serres, heeft een allerliefst tafereeltjen: *De jeugd* verbeeldende.

M.H. Sinkel, heeft eene H. Anna, welke schildering van de school van Dusseldorp getuigt even als het tafereel van M. Petri waarvan wij hierboven gewaagden.

M.J. Stallaert, is zeer krachtig van kleur, en heeft veel voortgang gemaakt, even als M.P. van der Ouderaa, een der jongste schilders der tentoonstelling, maar niet de jongste in talent; zijn tafereel *De aankomst der kruisvaders voor het H. Graf te Jeruzalem*, bevat hoedanigheden die ons een wezenlijken meester in de kunst doen verhopen. Gedacht, zamenstelling en teekening zijn goed begrepen, alleen merkt men hier te veel de leiding van den heer bestuurder der Akademie, als schildering.

M.J. Van Imschoot, heeft eene episode uit de geschiedenis van Antwerpen, die goed is opgevat en waar vele goede hoedanigheden in opgesloten liggen. Het stelt *De Hollanders krijgsgevangen na de overgaaf van het kasteel* voor.

M. Joz. van Lerius, heeft als schilder een prachtig tafereel, als kleur is het bijna meesterlijk, maar als opvatting kunnen wij het maar niet goedkeuren. Wij zijn en blijven van het gedacht, dat de kunstenaar geroepen is, edele onderwerpen te behandelen en vooral alles stoffelijk en zedelijk zedig voortestellen, dat is eene plicht en voor een' leeraar der Akademie is die verplichting veel grooter dan voor een gewoon kunstenaar. Onzes dunkens is die *Zegepralende deugd* maar alles behalve juist uitgedrukt; het hemd van het arme meisjen is verhakkeld en verscheurd, dus er moet tegenstand geboden zijn, en de ridder is nog goed in zijne kleêren gewikkeld, dit schijnt ons onwaar en onmogelijk.

Het spijt ons dat M. van Lerius zooveel talent gebruikt heeft, om zulk naar drama voortestellen. Als kleur is het stuk een der krachtigste der tentoonstelling; het portret van M. van Hemelrijk is goed geschilen wel gelijkend.

M.P. van Schendel, heeft twee groote tafereelen die geenszins in zijn gewoon genre vallen, ofschoon beide lichteffekten zijn. Verders heeft hij eene *Markt te Amsterdam*, die wezenlijk schoon is, en de bewondering wekt der bezoekers van de tentoonstelling. M. Schendel vindt vele navolgers, maar geene komen hem nabij.

M.A. van IJsendijck, heeft een der beste tafereelen der tentoonstelling; breed geteekend en goed geschilderd; men ziet er de hand van een meester in, die met kennis en ondervinding arbeidt, en niet wacht op loftuitingen; dat tafereel getuigt van een werk slechts uit liefde tot de kunst uitgevoerd, en wij raden de stadsregering aan, dit tafereel aan te koopen voor een toekomend museum van werken van hedendaagsche meesters. M. van IJsendijck is een oud leerling der school van Antwerpen, die bij het nageslacht zal voortleven. Zijn tafereel verbeeldt *Judith de hulp des hemels inroepende, voor dat zij zich naar Holophernes begeeft.*

M.L. van IJsendijck, zoon, heeft ook twee tafereelen die veel beloven.

M.J. Verhas, heeft drie portretten waartusschen zeer gelijkende, doch hebben wij betere werken van hem gezien.

M.C. Verlat, heeft een tafereel dat recht ophef maakt en ook als schildering schoon is, maar dat nooit voor eene *Moeder Gods* kan doorgaan, dit is onmogelijk, ofschoon het zoo in den katalogus vermeld wordt. Het is zoodanig schoon, dat het ons waarlijk spijt dat M. Verlat daar geenen anderen naam aan heeft gegeven, en de lichtkransen boven de hoofden niet weg heeft gelaten, even als den lelietak die kwaad doet aan het geheel van zijn tafereel. Wat er ook van zij, 't is meesterlijk geschilderd en 't bewijst dat hij alle vakken met talent behandelen kan. In zulk een godsdienstig tafereel, moeten zielverrukking en geloof doorstralen. Zijn tweede tafereel herinnert ons den schilder van het meesterlijk stuk van 1861, dat de stad ongelijk had niet aan te koopen, omdat M. Verlat er wellicht geen beter voortbrengen zal

M.F. Vinck heeft een tafereel, dat het *Portret van Hendrik IV* voorstelt, het is aangenaam van toon, maar wij begrijpen de zamenstelling of het onderwerp niet wel.

M.E. Wauquière, heeft een zinnebeeldig tafereel dat hij *Polen in 1864* heeft geheeten; het is prachtig geschilderd, goed geteekend, in één woord het is meesterlijk behandeld, alleen moeten wij doen opmerken dat men het vele andere benamingen geven kan, dat wil zeggen, dat het voor het volk een raadsel zijn moet. En dit is ook het gelukkigste lot van alle zinnebeeldige voorstelling, die langs eenen anderen kant zooveel aan ware kunstwaarde verliest als men het zinnebeeld beter begrijpt.

M.C. Wauters, heeft twee tafereelen waarvan zijn *Rembrandt een plaat onderzoekende*, een goed tafereel is als kleur.

M.J.B. Wittkamp, heeft onzes dunkens veel te veel talent verspild aan zijne *Vrouw van Loth* die dan toch geen gelukkig tafereel uitmaakt. *De wonderkool* is nog al aardig, doch de kinderen schijnen ons al wat groot. Wij zouden veel liever van M. Wittkamp tafereelen zien, zoo als zijn *Nova Zembla* en andere vroegere werken; er is overdrijving in de keus zijner onderwerpen. De *wonderkool* staaft te meer onze hoogerstaande beschouwing over zinnebeeldige kunst.

M.A. Yvon, van Parijs, volledigt het schitterend deel dat de fransche schilders in de tentoonstelling voor het geschiedkundig vak genomen hebben. *De inneming van Magenta door het fransche leger* is schoon en met veel talent behandeld, dit werk is eene verkleining van hetzelfde tafereel toehoorende aan het museum van Versailles.

Hiermede sluiten wij de reeks van geschiedkundige tafereelen, om over te gaan tot het genre.

M.A.H. Bakkerkorf, van Leiden, heeft een tafereeltjen: *De bedankings-dronk* voorstellende, hetzelve is met veel zorg geteekend en zeer geestig van opvatting, misschien wat grijs van kleur, maar stellig een der puikste zoo niet het beste der kunststukjes in dit vak.

M^{w} M. Barsac, heeft als ontwerp *De Raadpleging*; als kleur zijn er hoedanigheden in, toch schijnt het ons nog zeer jong als behandeling.

M.N. Baudin, heeft een tafereel dat de algemeene bewondering opwekt en bijzonder van de vrouwen, en geen wonder; 't is zoo schoon zoo lief uitgevoerd, dat men het moeijelijk verder zou kunnen drijven; het stelt iets voor dat menig vrouwenhart moet getroffen hebben. *Einde van den rouw en terugkeer der begoocheling*, ziedaar het onderwerp door den schilder voorgesteld; de uitvoering tot in de minste kleinigheden, is zoo zorgvuldig gedaan, dat men te vergeefs de weêrga daarvan in onze hedendaegsche school zoeken zou.

Het is eene jonge schoone weduwe met eene harer vriendinnen, zij zit voor haren spiegel met kaptafel, de vriendin is bezig eene gekleurde bloem in heur haar te schikken, en men ziet duidelijk dat dat dit tooisel de weduwe nieuwe gelukkige dagen voorspelt en haar doet droomen van hare eerste jeugd. De kant die voor het tafeltje hangt onder den spiegel, de bloementuil, de hond, het voetkussen, de omlijsting van den spiegel, de blakers voor waskaarsen, even als al de overige zaalversieringen zijn zoo zorgvuldig en schoon afgewerkt als het immers mogelijk is, doch is het tafereel volgens den katalogus niet gansch voltooid. Onzes dunkens mag men als uitvoering M. Baudin nevens onzen beroemden Dijckmans plaatsen, jammerlijk laten beide talenten zoo weinig van hunne werken aan het dachlicht komen. Onbetwistbaar zal het nageslacht, meer dan hunne tijdgenoten, op beider namen roemen.

M. Boettcher, van Dusseldorp, heeft een der goede genre-tafereelen der tentoonsteling geleverd, en doet veel eer aan de Duitsche school. Het is een dorpszeden-tafereel in het zwarte woud 's avonds, en is grootsch van opvatting, goed van zamenstelling, teekening en kleur; het landschap op het achterplan is allerschoonst.

M.C. Boon heeft eene schilderij met vele goede hoedanigheden: *de gestoorde rust*, is niet zeer eigenaardig, niet nieuw, maar is nog al schoon van zamenstelling en kleur.

M.F. Boser, insgelijks van Dusseldorp, is minder schoon als in vroegere jaren. *Het spinnewiel en het melkmeisjen* is goed geteekend, doch laat veel te wenschen als schildering, en wel bijzonder als kleur.

M.H. Bource, heeft drie tafereelen die allen van vooruitgang getuigen. *De avond aan het zeestrand* is zeer schoon van opvatting zoowel als van uitvoering. *De kleine broeder* is zeer eenvoudig en lief behandeld, doch de achtergrond spreekt wat veel, het is wat schreeuwend van kleur, ware het wat stilder of flauwer van toon, het geheel zou er veel bij winnen. *Goeden avond Moeder*, is zeer lief en verraadt de echte geest der vlaamsche of hollandsche opvoeding. M. Bource, is een der beste koloristen die de Antwerpsche school onder de leiding van Gustaaf Wappers heeft opgeleverd.

M.L.G. Brillouin, van Parijs, heeft drie tafereelen: *De jachtwachter*, *De boekverkooper en de Jagersvereeniging.* Het laatste is niet gelukkig, de andere twee hebben zeer schoone hoedanigheden, doch deze schilder heeft betere werken uitgevoerd.

M.G. Brion, insgelijks van Parijs, heeft een tafereel dat met veel kracht geschilderd is.

M.H. Burgers, van Amsterdam, heeft drie tafereelen, waarvan zijn *Jodenkwartier* het eigenaardigste is; toch allen zijn wat roekeloos behandeld; deze schilder diende een weinig meer met zorg te arbeiden hij heeft te veel middelen om ze te verwaarloozen.

M.H. Campotosto, heeft een allerliefste tafereel, *de streelingen van een kind.* De klare en zuivere penseeling hebben dit werk niet alleen aangenaam gemaakt van toon, maar vormt er de waerde van als schildering.

M.T. Ceriez, van Yperen, heeft drie taferereeltjens, allen zijn gekozen uit het tijdvak van Lodewijk XV, zij zijn als onderwerp: *De nieuwsgierige, De liefhebbers* en *de muziekpartij*, allen zijn lief behandeld doch zouden wij veel liever M. Ceriez zien onderwerpen kiezen in het vlaamsche of nederlandsche leven, er zijn maar al te veel liefhebbers in het *genre Pompadour.*

M.C. Claes, die in 1861 met zijnen *Buiten-pastoor* zooveel bijval in de tentoonstelling genoot, heeft thans een nog al eigenaardig onderwerp, ofschoon wij zijnen *Buiten-pastoor* verkozen, is dit met veel talent uitgevoerd.

M.D. Col, die sedert eenige jaren wel de geestigste onzer genreschilders is, de bedorveling der Antwerpsche burgerij, heeft wederom drie eigenaardige tafereeltjens. *De genoegens van de jacht*, hebben het meeste bijval. Wij deelen het *Wintergezicht* in plaatsnede mede; eenige vinden dit gewoon, anderen eigenaardig; wij vinden het waar, als opvatting en uitvoering; 't is een van die tooneelen die wezenlijk gebeuren bij winterdagen en waarom dat ook niet eens teruggegeven? De kramers die gedurig *Onder en boven altijd koek* roepen, ziet men nog al eens dien uitslag hebben. Wij deelen het bladz. 193, in plaatsnêde mede.

M. Jos. Coomans, heeft twee allerliefste tafereelen die het huiselijk leven van oud Rome voorstellen; de ontwerpen zijn: *de eerste stap* en *de misdadiger,* beiden zijn

met veel zorg en talent uitgevoerd, tot in de minste kleinigheden; de versieringen der zalen, de meubelen zoowel

als de figuren zijn keurig schoon, alleen schijnen zij wat decoratief als schildering, 't is geene vlaamsche kleur, maar toch schoon. Degene die deze twee tafereelen zal bezitten, zal dezelven altijd met genoegen weêrzien, zij zullen eene schoone versiering in eene zaal uitmaken.

M.F. Crabeels heeft twee tafereeltjens die onzes dunkens met niet al te veel zorg afgewerkt zijn; wat breeder geschilderd, zou zijne *kermis* veel bij winnen. Het is wat veel getoetst en te weinig geschilderd, wellicht is het niet gansch voltooid, en dat hopen wij voor den schilder, want hij kan beter.

M.L. Dansaert heeft drie tafereelen die nog al geestig zijn, maar wij moeten hier ongeveer dezelve bemerking maken als voor M. Crabeels.

M.F. de Braekeleer is hetgeen hij altijd geweest is, eigenaardig en zeer zorgvuldig in zijne uitvoering, hij heeft even als Madou een' stempel die hem kenschetst in zijne werken. *De vaderlijke zegening* is allerliefst, en wij verkiezen dit als gedacht en opvatting boven zijne grootere zamenstelling *het eetmaal door eene rat gestoord.*

M.F. de Bruijcker. Deze verdienstelijke schilder heeft niet minder dan vijf tafereelen tentoongesteld, allen zijn verschillend van aard, en men mag het zeggen, zij zijn mede van de beste der tentoonstelling; het portret van M. Bourla uitgevoerd voor het *Musée des Académiciens* moet voor geen ander portret onder doen, als uitvoering en gelijkenis. *De opgelegde les* en *Reinaart de Vos* zijn allerliefste kabinetschilderijtjens, zoodanig dat wij er een van gekozen hebben, om daaraan in het kabinet onzer lezers eene plaats te geven.

Terwijl M. de majoor Muscar beide in zijn kabinet behoudt in schildering, zal men er een van bezitten in gravuur, onzes dunkens moet dit welkom zijn. Nu heeft M. de Bruijcker er nog twee andere, *het bezoek der grootouders*, dat als zamenstelling, uitvoering en koloriet schoon is, maar moet onder doen voor zijne *Werkster*; dit tafereel spant de kroon, van al wat deze schilder thans tentoonstelt, en daarmede wandelt hij ook op de weg van den beroemden Dijckmans, als uitvoering. Wij wenschen de Bruycker geluk met dit tafereel, wat men ook zegge, 't is schoon!

M.V. de Gronckel heeft eene *Vlinderjacht* tentoongesteld, dat krachvan kleur en zeer lief uitgevoerd is.

M.V. Delacroix, heeft twee tafereelen; *De vreugd van het huis* en *Aan den boord van het water* voorstellende, het eerste is schoon van zamenstelling; toch beide zijn met wat te veel geschitter van kleur uitgevoerd, dat wil zeggen met niet genoeg zamenhang van toon.

M.A. Delfosse levert een goed geschilderd portret, en een tafereel waarvan het ontwerp ontleend is aan den Giaour van lord Byron; ofschoon dit laatste onderwerp ons weinig bevalt, moeten wij bekennen, dat er ernstige goede hoedanigheden in opgesloten zijn, het ontbreekt M. Delfosse aan geen talent, hij was in de laatste jaren ook een der bijzonderste leerlingen der Akademie van Antwerpen.

M.A. Dillens, maakt gedurig nog vooruitgang als schilder; zijne *Weduwe* is een zeer gevoelvol tafereeltje met oneindig veel gemak uitgevoerd. *Het bad*, is minder gelukkig, en geen wonder, het valt ook geenszins in 's meesters genre; wij zien hem het liefst als hij zeeuwsche boeren of boerinnen voorstelt of zedetafereelen in Zeeland. Dit moeten daarom juist geene boeren of boerinnen zijn, getuigen daarvan zijn overheerlijk tafereel *Hoe ieder jaargetij zijne vermaken heeft.* Dit onderwerp is uitgedrukt door een jeugdig paar die schaatsrijden; dat hetzelve wezenlijk schoon is,

zou niemand durven betwisten; alleen schijnen ons de figuren wel wat groot voor het tafereel, dat ook slecht geplaatst is nevens het prachtig tafereel van M.C. Verlat.

M. Dubois d'Aische, heeft een tatereel geschilderd dat eenen winkel voorstelt, het is zeer gelijkend; maar als kleur is het te realistisch in dien slechten zin' waarvan de mode reeds sterk voorbij is.

M.H.J. Duwée, heeft een tafereel dat hij *Bravo* geheeten heeft, alsook een portret; het eerste begrijpen wij niet, het portret is nog al goed behandeld als schildering.

M.V. Eeckhout, heeft een met veel talent geschilderd tafereel, *de slaap* voorstellende; het is een portret van een jong meisjen, dat zeer wel is geteekend en gelukkig is van opvatting en zamenstelling, wij wenschen M. Eeckhout geluk met dit werk.

M.A. François, heeft volgens den katalogus een onderwerp uitgevoerd dat hij als volgt opgeeft: *De bekoring of een goede vond in slechte handen*, voor ons is dit niet zeer duidelijk maar het is met zorg geschilderd.

Mej. F. Geefs, is als naar gewoonte lief in hare uitvoering, haar ingezonden tafereel heeft zij eenvoudig *De brief* geheeten; het is met veel zorg gedaan; rijk krachtig van toon en kleur en zuiver van teekening.

M.G. Geefs, heeft *een huwelijks-aanvraag* als onderwerp gekozen, hetzelve is met veel zorg geschilderd, doch onbeduidend als gedacht.

M.F. Heilbuth, van Parijs heeft twee eigengenaardige tafereelen. Het eene is *De ontmoeting der kardinalen op den Berg Pincio te Rome* het is zeer geestig behandeld vooral de typen der knechten, maar gaat naar de *charge* over. Het andere is het rijtuig eens kardinalen binnen in gezien, het is van minderen omvang dan het eerste, en ook fijner van uitvoering

M.J. Heijermans, heeft het tafereel ingezonden waarvan wij reeds vroeger in de Vlaamsche school gewaagd hebben. Het stelt *een huisgezin* voor, gedurende een onweder; het is eenvoudig en fiksch samengesteld, indrukwekkend als uitvoering en aangenaam van kleur, wij verkiezen dit boven zijn ander tafereel dat eenen *leurder* voorstelt.

L. J Hotzapffel, van Parijs, heeft eene *processie* in Vlaanderen willen voorstellen; deze schilder mag zulks in Parijs voor eene processie in Vlaanderen doen doorgaan, maar hier te Antwerpen, is dat niet ernstig optenemen. Zijn tweede tafereel, *Een geheim in goede handen*, is eigenaardig en frisch van kleur doch is zoo overdreven, als zijne processie onwaar, hoewel die overdrevenheid hier weinig schaadt.

M.C. Hübner, is ten onzent reeds lang als een der voornaamste duitsche genre-schilders gekend, om te twijfelen of hij wederom een juweeeltjen gezonden heeft. Zijn tafereel *Het portret van de geliefde* voorstellende, verbeeldt twee lieve jonge meisjens die op een printje het afbeeldsel van eenen huzaar bewonderen.

Eenvoudig en waar uitgedrukt zoo als Hübner dat kan vormt het eene aangename kabinet schilderij.

M.J.B. Huijsmans, heeft twee groote tafereelen in de tentoonstelling; het eerste hoort aan het geschiedkunsdig gedeelte en dit verkiezen wij boven zijn tweede, nogtans zullen wij daarover hier niet meer uitweiden, aangezien wij het reeds breedvoerig gehandeld hebben verleden jaar, bladz. 105 der *Vlaamsche School.*

Het tweede is nieuw als opvatting en onbetwistbaar eigenaardig, met veel geduld en zorg uitgevoerd; het verbeelt eene Oostersche zaal in moorschen stijl gebouwd, gestoffeerd en versierd met alle soorten van gebruikelijke voorwerpen, waartusschen eene Europische dame, die

REINAART DE VOS,
TAFEREEL VAN F. DE BRUIJCKER, AANGEKOCHT DOOR M. DEN MAJOOR MUSCAR.

op haar verzoek haren hoepelrok en haar keurslijf laat zien, die de groote verwondering der aanwezigen opwekken. Ten onzent zijn deze kleederdrachten algemeen gekend, maar ginds moeten dergelijke voorwerpen bevreemdend zijn en dat heeft M. Huijsmans zeer klaar uitgedrukt en zeer zedig behandeld; het is eene aangename schilderij hoewel voor velen niet ernstig genoeg, doch iedere smaak heeft aanspraak op voldoening.

M.J. Israëls, de talentvolle amsterdamsche schilder, laat ons nogmaals een paneeltje zien. *Het eerste Zeebad* is allerliefst, en kan door hem alleen zoo uitgevoerd worden; ook geniet het een' algemeenen bijval en wekt het de bewondering op van alle ware kunstkenners.

M.P. Knarren, heeft een tafereel *De Wieg* geheeten; ons schijnt dit eene nabootsing van den beroemden schilder Willems; het mist dus aan eigenaardigheid doch bevat goede hoedanigheden, en belooft veel voor de uitvoering van latere oorspronkelijkheid.

M.D. Janin, insgelijks van Amsterdam. Ziedaar tafereelen die ons bewegen. *Het gebed voor den overledene*, is indrukwekkend; het meisje dat bij het aanbreken van den dag en bij het verbleekte licht der gewijde waskaars bidt, waarschijnlijk voor een' dierbaren doode, is uitmuntend van opvatting en uitvoering.

Een laatste oogslag op de lijkstatie, zal reeds menigen traan uitgelokt hebben; dit gevoelvol onderwerp is treffend even als de zonnestraal, die door de opgehevene gordijn op het daar hangende portret schijnt, hetwelk waarschijnlijk dat van den overledenen vader of vriend is.

Een derde tafereel, *de Schoenlapper*, vinden wij minder schoon, doch alle drie bewijzen dat M. Janin niet alleen schilder maar dichter is.

M.J. Leman, heeft voor onderwerp *De geneesheer ondanks zich zelven* gekozen; hetzelve is nog al geestig behandeld, met wezenlijk talent, doch niet genoeg bestudeerd; 't is jammer, met een weinig meer zorg was daarvan eene goede schilderij te maken.

M.J.B. Madou, heeft drie tafereelen die als naar gewoonte zuiver en schoon van teekening zijn; Zijne *plakkaarten* zijn allerliefst als opvatting en uitvoering; *De wedding* is insgelijks zeer schoon; doch zijn tafereel toebehoorende aan het *Musée des Académiciens* heeft voor ons de meeste hoedanigheden als schildering, en men mag het zeggen, 't is ook een der weinige meesterstukken die deze verzameling bevat.

M. Martens, van Antwerpen, is niet gelukkig met zijn *Oude jongman* zoomin als M. Wuijts met zijne *Javanezen*, die wij noch schoon noch aangenaam vinden.

M.P. Platteel heeft een tafereel in de tentoonstelling, hetzelve stelt *de Verleider* voor. Als zamenstelling en kleur is het goed en met veel zorg afgewerkt, alleen vinden wij het slaaplijf van den man te vurig van kleur en ofschoon het de harmonie van het geheel niet breekt, denken wij dat het werk er veel bij winnen zou, indien dit wat verminderd werd. Het meisje dat aan het wildkraam zit, is zeer lief als type, hare onnoozelheid is juist uitgedrukt; van den man kunnen wij het zelfde niet zeggen, maar wat de uitvoering van het wild aangaat dat is meesterlijk behandeld even als de voorwerpen die waarschijnlijk het lieve kind moeten aangeboden worden.

M.A. Plumot, schilder van talent, die misschien niet naar waarde aangemoedigd wordt, heeft twee tafereelen die schoon zijn, en eene plaats verdienen in een kabinet; vooral *De herderin en hare geiten* is allerliefst.

M.J. Ruijten, heeft drie tafereelen waarvan *De rampen van den oorlog* aangekocht is door M.E. Verhagen; Van *eene parochie-kermis in de XVII*e *eeuw*, hebben wij vroeger gesproken, maar de *Les op het ijs* is nieuw voor ons. M. Ruijten is zeker een onzer goede schilders en de drie onderwerpen, allen verschillend van aard, bewijzen ruimschoots het rijke en kleurige palet dat hij bezit.

Wij hopen wel eens de gelegenheid te hebben onze lezers een van des schilders werken in plaat medetedeelen.

M.A. Scifoni, van Parijs, heeft een schoon tafereel *De zeepbellen* voorstellende, en ofschoon niet nieuw van onderwerp, is het toch zeer eigenaardig behandeld.

M.A. Serrure, heeft veel vooruitgang gemaakt, en ofschoon wij in het geheel geen liefhebber zijn van het genre *Pompadour,* zoo moeten wij toch bekennen, dat zijne twee tafereelen schoon zijn.

M.L. Somers is zeker een onzer ernstige talenten, die tot heden te weinig naar waarde geschat is; zijne werken zijn nogtans wijs, en met zeer veel kunde uitgevoerd, misschien wel wat hard van schildering.

M. Ch. Soubre, leeraar aan de akademie van Luik, heeft een tafereel dat met kracht van kleur en met veel talent geschilderd is; het stelt voor: *Wildstroopers in het Ardenner St.-Jans woud.*

M.J. Starck, heeft twee tafereelen die maar weinig bijval genieten, even als dat van mejuffer L. Steffens, waarvan de figuren te lang zijn, ofschoon zij eene goede schilderes kan worden; haar werk belooft inderdaad veel voor de toekomst.

M. Jan Stobbaerts is een jong, niet gansch onverdienstelijk schilder, die misschien maar noodig heeft naar goeden raad te luisteren om iets te worden; het fijne, teêre of geestige is overigens niet zijn aard, maar zijne kleur is ongezocht. Hij moet leeren denken en zich vooral trachten van een plat realism af te wenden. Van zijne vier tafereeltjens is voorzeker de *Rust na den arbeid* het verdragelijkste. In zijne *Vertrouwelijkheid* is het gedacht der babbelzucht maar slecht uitgedrukt door eenen papegaai, die overigens grooter schijnt dan zijn kot; dat eeuwig onderwerp van het minnebriefjen bevalt ons ook niet.

M.L. Taeijmans, gaat vooruit; zijne drie tafereelen zijn allen om het schoonst als gedacht en schildering. *Het gebed* verkiezen wij nogtans op de twee anderen.

M. ten Kate, van Amsterdam, is en blijft een der beste nederlandsche koloristen; zijn tafereel is eigenaardig en getuigt van veel ondervinding of gemak in de penseelbehandeling.

M.J. van Regemorter, die reeds meer dan eene halve eeuw deel neemt aan de tentoonstellingen, schijnt jong op nieuw te worden. Zijn *Schoenmaker met zijne huisvrouw* is een zeer goed kabinetschilderijtje dat met zorg is uitgevoerd; de ouderdomsdeken der hedendaagsche school kan in zijn werk door menigen genre-schilder tot les genomen worden, vooral voor wat kleur betreft.

Het verwondert ons dat men nog nooit iets van dezen meester aangekocht heeft, daar er nogtans leden van het bestuur zijn die bijna bij iedere gelegenheid een hunner tafereelen voor de loting weten te plaatsen.

M. van Reuth, een ernstig en geleerd kunstenaar, biedt ons een tafereel: *de vier Getijden van het hart*, welk onderwerp voorzeker niet nieuw is, maar toch hier is uitgevoerd op eene wijze die boeit. Er zitten vele hoedanigheden van eerste waarde in dit stukjen, dat buitengewoon geschikt is om een stil familievertrek opteluisteren. Studie en poëzij versmelten zich gelukkiglijk, en hier manen wij den kunstenaar aan wel te willen beseffen, dat de ontleding een groot gevaar voor de synthesis der kunst

uitmaakt; dit meenen wij voor de toekomst, want in de *Vier Getijden* is het wel degelijk de poëzij die zegepraalt. M. van Reuth

werke voort en verlate zich veeleer, gelijk in zijn huidig tafereel, op de inspraak van zijn hart dan op de wijsbegeerte van zijnen geest.

M.H.A. van Trigt, heeft een tafereel dat *de Weezen* voorstelt, het is een der perels der tentoonstelling; ook is er geene schilderij meer geschikt, om door de gravuur in plaat te worden wedergeven. Goed geteekend, schoon geschilderd, en aangenaam van samenstelling, maakt het een prachtig kabinetstuk uit.

Het is ook voor ons het beste werk dat deze kunstenaar heeft voortgebracht; wij wenschen hem er van harte geluk mede, en hopen dat hij er zoo nog menigvuldige mag uitvoeren, tot verheffing der hedendaagsche school.

M.C. Venneman, vader en zoon, hebben beide twee tafereelen in den trant onzer oude meesters der ware vlaamsche school; zij zijn als naar gewoonte aangenaam van zamenstelling en kleur. *De spiritisten* van vader Venneman vooral ontmoeten veel bijval.

M.J. Wagner heeft drie tafereelen, die van eenen wezenlijken vooruitgang getuigen bij dezen kunstenaar. Zijn tafereel *Eene gelukkige moeder* is schoon, de twee anderen zijn iets minder, vooral n^{r} 1091, waarin het voetstuk in ogivalen stijl, dat slecht geteekend is, veel, zeer veel kwaad doet aan het goed geschilderd figuur, dat onzes dunkens een portret zijn moet.

M.B. Weiser heeft een tafereel van grooten omvang, dat *Eenen opgeraapten dans* voorstelt, en waaraan vele boerinnen deel nemen; 't is zeer aangenaam gegroepeerd, goed geteekend en onzes dunkens al te schoon geschilderd voor boerinnen. Zijn *rozenknopje*, ofschoon van minderen omvang, bevalt ons meer dan het eerste.

M.H. Wilhemi, van Dusseldorp, geeft ons *eene Kinderkamer* te zien die goed geteekend is; ook de zamenstelling is zeer bevallig. Als kleur hebben wij veel betere tafereelen ontmoet van de dusseldorpsche school, die overigens heerlijk vertegenwoordigd is in de huidige tentoonstelling.

M.F. Willems, geniet met zijn overheerlijk tafereel *Eene kraamvrouw* voorstellende, eenen buitengewonen bijval, maar die ook wel verdiend is. Het is even als dat van M. Baudin met de meeste zorg uitgevoerd en is een der perelen der tentoonstelling. De faam van M. Willems is te groot, dan dat wij meerdere loftuigingen over zijn werk zouden nederschrijven.

Hiermede denken wij ons overzicht der genreschilderingen te mogen sluiten. Wij hebben geenen keus gedaan, tusschen degene waarvan wij gesproken hebben; alleen zeggen wij aan hen die wij in hun eigen belang hebben overgeslagen, de werken van de heeren Baudin, de Bruijcker, Coomans, Col, Willems en anderen als voorbeeld te nemen, en dan zullen wij bij eene andere gelegenheid hen insgelijks moeten aanteekenen.

Nu gaan wij over de landschappen, zee- en stadsgezichten handelen, doch mogen de bloemen, vruchten en dieren niet vergeten.

G. Aerts, van Brussel, heeft een bloemenstuk ingezonden dat zeer verdienstelijk is. Er heerscht daarin eene kleurschakering en eene fijnheid van teekening, die den goeden smaak en het talent van dezen jongen kunstenaar te kennen geven.

A. Achenbach: deze beroemde duitsche landschapschilder heeft twee tafereelen ingezonden, *het zeestrand van Scheveningen*, dat zeer goed opgevat is, doch is de lucht wat zwaar van uitvoering. Het tweede is *een gezicht in Westfalen*, dat ons heel

natuurlijk en waar toeschijnt, en tot les kan dienen aen onze hedendaagsche landschapschilders; dit herinnert ons de schoonste tafereelen van Ruijsdael.

M.A. Arnz, van Dusseldorp, heeft een *gezicht in Westfalen* ingezonden, dat grootsch van opvatting is; het voorplan schijnt ons een weinig verward en niet klaar genoeg uitgedrukt. Zijn tweede tafereel, een zicht genomen te Nonnenwerth, Zevenbergen, aan de boorden van den Rijn, is minder aangenaam; dat alles schijnt meer wetenschappelijk dan kunstgevoelig van uitvoering.

M.A. Artz, van Amsterdam, heeft een tafereel: *bij den avond*; hetzelve is zeer waar en met veel talent uitgevoerd, het is aangekocht door M. Lodewijk Elskamp.

M.F. Bamberger, van Munchen, heeft rotsachtige boorden geschildert, genomen aan den zuidkant van Engeland, bij Hastings; dit tafereel is met veel gemak geschilderd, maar mist in het doorzicht.

M.L. Barnaba, van Parijs, heeft twee tafereelen. Het eerste is eene schipbreuk, waarvan zes manschappen gered zijn door den *Dauphin.* Het tweede is eene woelige zee. Beide zijn hard van toon en schildering doch bevatten goede hoedanigheden.

Mej. E. Beernaert, levert ons twee gezichten, een uit de omstreken van Antwerpen genomen, het andere in die van Luxemburg. Beide zijn met veel talent uitgevoerd; het spijt ons dat plaatsgebrek ons belet breedvoeriger te zijn: hetzelve moeten wij zeggen aan: M.N. Berchère, van Parijs; M.J.W. Bilders, van Amsterdam; M.E. Bodom, van Dusseldorp; M.A. Bohm, van Parijs, deze laatste heeft drie zeer schoone tafereelen ingezonden. Doch, uitgesteld is niet verloren.

M.F. Boulanger, zien wij altijd met genoegen weêr; hij maakt gedurig vorderingen. Zijne drie stadsgezichten van Gent zijn zeer schoon en breed geschilderd; het zijn tafereelen waarvan men in eene zaal zooveel genoegen smaakt als in een kunstkabinet; men heeft niet altijd hetzelfde onderwerp onder het oog en er is verandering en spel in.

M.R. Burnier, heeft drie tafereelen in de tentoonstelling; zijn landschap: *na het onweder*, maakt nog al ophef, doch is wat versierend van schildering; de andere twee zijn iets of wat meer als schilderij behandeld; het ontbreekt M. Burnier aan geen talent, maar hij schildert wat gemakkelijk; met een weinig meer zorg en bedachtzaamheid zullen zijne werken veel winnen.

M.J. Büttler, van Dusseldorf heeft eenen waterval tentoongesteld, die prachtig mag genoemd worden; op het eerste plan zijn wat veel kleinigheden, doch het geheel is een schoon tafereel.

M.G. en E.P. Cecchini, hebben ieder een tafereel dat nog al bijval heeft; beide zijn frisch en aangenaam van toon.

M.F. Charette, heeft vruchten geschilderd die niet zonder talent zijn voorgesteld, maar men mocht meer karakter verlangen.

M.P.J. Claijs, heeft twee zeegezichten, die met veel talent behandeld zijn, doch hier en daar wat vuil van toon. Zij verbeelden: *de Schelde in de omstreken van het eiland Walcheren* en *het Y te Amsterdam.*

Mej. C. Coomans, heeft een zicht uit *de Ardennen* dat met veel studie schijnt bewerkt te zijn, doch is het wat koud van toon.

M.P.L. Couturier, heeft een tafereel met pauwen en kiekens, dat nog al aardig is, doch verkiezen wij zijn binnenhof met hanen en kippen; deze schilderij schijnt onze oude meesters in dat vak na te komen.

M.F. Dawaille, heeft twee schoone gezichten; het eene is genomen in Holland, het andere in de omstreken van Brussel; beide zijn met veel gemak geschilderd en

bewijzen dat hij een' zeer goeden keus weet te doen, en dit is niet zonder belang voor een landschapschilder.

M.A. Dandoy, van Namen, heeft insgelijks twee tafereelen, maar deze missen eigenaardigheid; zijn *watermeulen* is goed van uitvoering;

zijn *zicht aan de boorden van de Maas*, geeft insgelijks veel aanleg te kennen om een goed schilder te worden.

M.E. de Baerdemaecker, schijnt nog jong, doch belooft veel in de toekomst; zijn tafereel wettigt zulk gedacht en verdient aangemoedigd te worden.

M.H. de Braekeleer, zoon, heeft drie tafereelen waartusschen twee in den aard van *realism* als dat van den heer graaf du Bois d'Aische.

Wij beschouwen dit hier nogtans niet als zoo erg nadeelig, aangezien M. de Braekeleer naar de natuur schildert, en hij heeft het middel gevonden om zijne studiën voor schilderijen te verkoopen. Daarentegen hopen wij niet, maar zijn er van verzekerd, dat de schilder na meer studie en ondervinding den weg waar hij thans in is, verlaten zal.

Zijne kapel in de St-Jacobskerk, is reeds een vooruitgang op de twee andere tafereelen, doch raden wij den schilder ernstig aan, zich meer en meer op het teekenen toeteleggen; 't is niet genoeg te kunnen schilderen en aardige tafereelen voort te brengen, men mag vooral de teekening niet verwaarloozen en dat doet onzes dunkens M. de Braekeleer.

M.H. de Cock, heeft een landzicht uit de omstreken van Brussel tentoongesteld dat als zamenstelling en keus nog al goed is, doch te zwart en te vuil van toon; hetzelve moeten wij ongeveer zeggen aan M.X. de Cock, en raden wij beiden aan het tafereel van Mej. E. de Guaita eens te bezien; deze schilderes heeft juist hetgeen hun ontbreekt: licht en aangenamen toon.

M.J.H.L. de Haas, heeft drie prachtige tafereelen die onder alle oogpunten een ernstig talent aanduiden. Het getal Dierenschilders is niet groot, voor eene zeer eenvoudige reden, dat het zeer moeilijk is in dit vak uitteblinken, en dat doet reeds M. de Haas; indien hij zoo voortgaat zal hij eenen schoonen rang kunnen winnen en eenmaal nevens Potter, Troyon of Verlat plaats namen.

M.F. de Marneffe, levert drie tafereelen waartusschen *De akker des Heeren* het meeste ophef maakt en den bijval verrechtvaardigt dien dit tafereel in de tentoonstelling van Londen bekwam.

M.R. de Meester, heeft insgelijks drie tafereelen die allen zeer goede hoedanigheden bevatten en een bewijs geven van goede natuurbeschouwing. Het zelfde moeten wij zeggen van de werken der heeren E. en H. de Pratere van Kortrijk.

M.L. Derickx, heeft een prachtig gezicht van het kasteel van M. Cogels van Deurne geschilderd. Het verbeeldt een' morgenstond, 't is eenvoudig maar waar van behandeling en met overleg geschilderd.

M.E. de Schampheleer, heeft niet minder dan vier tafereelen, allen zeer schoon, en wij mogen het zeggen, deze schilder maakt gedurig voortgang; zijn zicht uit de omstreken van 's Gravenhage is allerliefst.

M.E. de Vigne, heeft een gezicht uit Italiën; het stelt *Het klooster van Vico-Varo* voor. Deze schilder is reeds te lang bij onze lezers bekend, als een onzer bijzonderste landschapschilders, dan dat wij hier iets tot zijnen lof bijvoegen.

M.L. de Winter, heeft zoo als naar gewoonte *Een maanlicht* geschilderd; wanneer men zoo altijd het zelfde ziet van eenen schilder, dan wordt dit wezenlijk vervelend. Zoo lang wij de tentoonstelling volgen, heeft M. de Winter ons op een maanlicht vergast; wij willen het talent van dezen schilder niet betwisten, maar onzes dunkens zou hij goed doen, wat verandering in den keus zijner onderwerpen te brengen.

M.A. Eversen, van Amsterdam, laat ons een heerlijk stadsgezicht van Naarden zien. De Nederlanders, men moet het bekennen, munten in de tentoonstelling door hunne stadsgezichten uit.

M.F. Fourmois, heeft twee heerlijke tafereelen, die grootsch en met oneindig veel gemak behandeld zijn; mischien is hij hier en daar wel wat overdreven in zijne schaduwen en daardoor zijn sommige gedeelten hard van kleur. Het achterplan van zijn gezicht in Luxemburg is meesterlijk behandeld. Zulke stukken behouden M. Fourmois op den rang dien hij sedert jaren tusschen de landschapschilders ingenomen heeft.

M.A. Francia, die sedert jaren, even als M. Fourmois, zoo gunstig gekend is, heeft twee tafereelen en twee waterschilderingen waardig van de faam door zijne vroegere werken bekomen.

M.E. Fromentin, heeft *eene valkenjacht* tentoongesteld, die ons eene schets schijnt; dit stuk duidt veel gemak in de penseelbehandeling aan, maar is niet genoeg bestudeerd om in eene tentoonstelling van Antwerpen te prijken.

M.L. Fuchs, die sedert eenigen tijd Amsterdam bewoont, heeft daar toch gelegenheid gevonden om twee gezichten, te Antwerpen aan de Schelde genomen, uittevoeren; zijne schuitjes vooral zijn netjes en keurig uitgevoerd.

M.J. Geeraerts, geeft een tafereel te zien dat *de Beurs van Antwerpen* voorstelt, na den brand van 1858. Onzes dunkens zou de stadsregering dit werk wel mogen aankoopen, daar het zeer juist en met veel talent is weêrgegeven en eene herinnering daarstelt die ofschoon droevig, wel mag bewaard worden voor de geschiedenis.

M.L. Hanedoes, geeft met zijn zicht in de heide, een bewijs van talent en van eenen opmerkzamen geest, alsook als kolorist. Het is een der goede landschappen der tentoonstelling dat meesterlijk behandeld is.

M.H. Hanoteau, van Parijs, heeft een tafereel gezonden, dat ofschoon nog al waar, droevig is van toon, en dat eene kat bevat die niet in evenredigheid der andere voorwerpen is.

M.G. Jabin, van Hartzburg, heeft eenen prachtigen waterval geschilderd; ongelukkiglijk moeten wij er bij voegen, dat deze zoo verdienstelijke schilder reeds het tijdelijke met het eeuwige verwisseld heeft.

M. Jacob Jacobs, heeft vier tafereelen die hem op de hoogte houden van zijne reeds lang bekomene faam; een zijner tafereelen is als naar gewoonte aangekocht voor de trekking.

M.F. Keelhof, die eenen algemeenen bijval geniet, heeft zich overtroffen door zijn zicht in Limburg genomen; dat is een tafereel vol schoone hoedanigheden voor eenen landschapschilder, dien men ook tusschen onze beste meesters in dit vak rangschikken mag.

M.J. Kindermans, levert drie schoone tafereelen waartusschen zijn *Zonnelicht in de heide van Ardennen,* het meeste en de beste hoedanigheden bevat, en ook een meesterstuk mag heeten.

M.L.J. Kleijn, van 's Gravenhage, heeft een wintergezicht gemaald, zooals men maar moeilijk beter doen zou; het tweede zicht in Holland genomen, hebben wij niet ontmoet.

M.E. Koster, van Haarlem, heeft even als M. Kleijn twee tafereelen ingezonden; het eerste is ontleend aan het gedicht van Tollens *de overwintering van Nova-Zembla* en stelt het vertrek voor; zijn tweede bevalt ons meer: het verbeeldt de *Teems te Londen*, en is goed geteekend en krachtig van kleur.

M.Th. Kotsch, heeft drie landschappen, allen zeer verschillend van opvatting en zamenstelling; *de morgen na den brand*, is goed geschilderd, doch alle drie zijne tafereelen missen in zamenhang als kleur, hij hecht te veel prijs aan de uitvoering der kleinigheden.

M.J. Kruseman, heeft *eenen morgenstond aan het strand te Sche-*

veningen, dat waarlijk schoon is. De stukken van M. Kruseman van Elten getuigen insgelijks van veel gemak van schildering: zijn *Hollandsch bosch* is vooral breed en goed behandeld, de boomen zijn met veel kennis geschilderd.

M.F. Lamorinière, heeft een gezicht genomen in de omstreken van Schilde, prachtig schoon, doch misschien wel wat te veel realistisch; zijn tweede tafereel is vol dichterlijk gevoel en houdt M. Lamorinière niet op de hoogte van zijn bekend talent, maar doet hem voor ons nog klimmen.

M.A. Lapito, van Parijs, heeft twee tafereelen die getuigen van eene te veel konventionele schildering; hij diende meer de natuur te raadplegen.

M.P. Lauters, die sedert jaren een der voornaamste belgische landschapschilders is, heeft *een bosch* ingezonden, dat prachtig is uitgevoerd.

M.A. Leu, van Dusseldorp, geeft ons een *zeestrand* te zien uit de omstreken van Napels, dat meesterlijk van uitvoering is en bijzonder breed geschilderd; iets hetgeen velen zijner Duitsche landgenoten ontbreekt.

M.H. Marcette, heeft drie tafereelen ingezonden, die niet zonder waarde zijn; ook ziet men dat hij te midden der schoone zichten van Spa leeft; allen zijn met veel zorg geschilderd.

M.J. Masmiens, heeft twee binnengezichten van kerken, die met veel zorg en talent zijn uitgevoerd; ook komt hij gelukkiglijk dit vak opbeuren, dat zeer weinig of om zoo te zeggen, niet ernstig in België behandeld wordt.

M.R. Mols, heeft twee groote landschappen waarin ervaring en vooral zamenstelling ontbreekt; beide zijn te hard en te zwart als kleur.

M.A. Morel-Fatio, van Parijs, levert twee zeegezichten waarvan wij ongeveer het zelfde moeten zeggen als van de werken van M. Mols, behalve dat deze niet zoo zwart zijn.

M.C. Morgensteen, heeft twee tafereelen waartusschen *een maneschijn*, waarvan de lucht de schoonste der tentoonstelling is, en met het meeste talent is uitgevoerd.

M.M. Muller, van Dusseldorp, heeft zeer veel bijval; zijne twee *zichten in Noorwegen*, zijn goed geschilderd en zeer doelmatig zamengesteld.

M.J. Questiaux, heeft vier tafereelen die allen van eenen wezenlijken vooruitgang getuigen; zijn *inkoom eener hoeve na het onweder*, is met veel waarheid en zeer veel zorg uitgevoerd.

M.J. Quinaux, levert ons een zicht uit de omstreken van Dinant, dat ons zeer waar toeschijnt, doch onzes dunkens niet breed genoeg geschilderd is.

M.H. Robbe, heeft drie bloemstukken waartusschen een met vruchten en juweelen; de bloemen zijn met veel zorg geteekend en geschilderd, krachtig van kleur, doch zijne vruchten zijn wat hard.

M.F. Roffiaen, laat ons twee kempische landschappen zien, en M.W. Roelofs eenen *herfstdag*, tafereel dat zeer veel bijval heeft en dit ook wel verdient.

M.L. Schaefels, heeft voor de eerste maal een tafereel met *doode natuur en vruchten* ingezonden, ofschoon hij reeds lang gekend was als een bekwaam kunstenaar in dat vak, getuige daarvan de klas van bloem- en fruitschildering bij de koninklijke akademie van Antwerpen, door hem ingericht en waardoor hij eenen grooten dienst heeft bewezen aan deze school. Door dit tafereel bewijst M.L. Schaefels dat hij de oude meesters ernstig bestudeert en tot leidraad neemt; wij wenschen hem geluk met zijnen eersteling en hopen hem nog in latere tentoonstellingen aan te treffen.

M.A. Schelfhout, uit 's Gravenhage, heeft twee prachtige tafereelen; zijn zicht aan de Maas bij Dordrecht is uitvoerig en met veel talent behandeld.

M.J.W. Schirmer, die reeds overleden is, en bestuurder was der akademie van Karlsruhe, is vertegenwoordigd door een tafereel, een *Woud in Italië* voorstellende, en acht schetsen waarvan de ontwerpen ontleend zijn aan den bijbel; verders heeft men van den zelfden meester nog acht teekeningen met kool en chineschen inkt.

M.A. Schreyer, heeft een tafereel dat naar en indrukwekkend is; het stelt paarden voor die eenen brand ontloopen, en men moet bekennen dat het een der prachtigste in dien aard is, dat de tentoonstelling bevat.

M.A. Sodar, heeft drie tafereelen die allen met de meeste zorg zijn uitgevoerd; men kan duidelijk opmerken dat deze kunstenaar met liefde voor de kunst arbeidt. Zijn *verlaten molen* uit de omstreken van Dinant is voortreffelijk schoon.

M.C. Springer, van Amsterdam, heeft twee stadsgezichten die men welligt de prachtigste der tentoonstelling noemen mag, vooral zijn zicht van *het stadhuis en de markt van Naarden*; deze meester alsook de heeren Weissenbruch en Vertin behouden de aloude faam der nederlandsche meesters van vroegere dagen, ook is er geen land als Holland dat eigenaardigere tafereelen in dien aard kan opleveren.

M. Tetar, van Elven, heeft twee tafereelen die met veel gemak uitgevoerd zijn, maar niet natuurlijk genoeg; indien deze schilder de natuur wat meer tot leidraad nam, dan zou hij zeker meesterstukken voortbrengen.

M.C. Troyon, van Parijs, is onzes dunkens minder schoon dan naar gewoonte. M. Ch. Tschaggeny is integendeel allerschoonst, zijne paarden vooral zijn meesterlijk geteekend en geschilderd. Evenook de schapen van M. Ed. Tschaggeny, die insgelijks met de meeste zorg zijn uitgevoerd.

M.J.E. van Borselen, heeft twee tafereelen; *in 't bosch bij Scheveningen* vooral is frisch en aangenaam van toon en doet hem tusschen de goede nederlandsche landschapschilders rangschikken.

M.E. van den Bosch, heeft een bloemstuk dat niet zonder hoedanigheden is, maar hij dient de natuur meer van nabij te zien.

M.J. van de Sande-Bakhuijzen, heeft een tafereel, *een zicht in de duinen gedurende het onweder* voorstellende; hetzelve is niet zonder talent afgewerkt maar heeft zwarte, harde toonen die zijn werk geen goed doen; er is ook gemis aan harmonie van kleur in.

M.G. van Edom, heeft een half dozijn tafereelen, doode natuur, bloemen en vruchten, die met veel zorg zijn geschilderd; ook verdient deze nog jonge kunstenaar aangemoedigd te worden.

M.A. van Everdingen, heeft drie tafereelen waartusschen zijn *Morgenstond in de maand September* de schoonste is, en met de meeste zorg is uitgevoerd.

M.E. van de Woestijne heeft een gezicht der collegiale kerk van St. Gummarus te Lier, dat voor eenen liefhebber vooral goede hoedanigheden bevat.

M.L. van Kuijck, prijkt wederom met eenen stal die ditmaal alles overtreft wat wij tot heden van M. van Kuijck te zien kregen. Dat is hier wel echte Vlaamsche School. Men zou even als voor het tafereel van M. Lies goed doen zoo iets aantekoopen, wil men vroeg of laat eene verzameling maken van werken der hedendaagsche school. Wij hopen

dat M. van Kuijck nog menig puikwerk in dien aard mag voortbrengen, doch wij twijfelen of hij het beter doen zal. Want het is onbetwistbaar een meesterstuk, een der puikste tafereelen der tentoonstelling.

M.J.B. van Moer, heeft een gezicht van Venetië dat niet alleen veel effekt maakt, maar keurig uitgevoerd is.

M.V. Vervloet, heeft drie gezichten van Rome, die niet zonder schoone hoedanigheden zijn; het zelfde moeten wij zeggen van mejuffer A. Vervloet die met veel zorg *vogelen*, *bloemen* en *vruchten* schildert.

M.L. Victor heeft drie tafereelen, waartusschen zijn gezicht der *Overblijfselen der abdij van Villers* het schoonste is.

Wij zullen nu overgaan met eenige der bijzonderste beeldhouwwerken aan te teekenen, maar eerst en vooral spreken wij van de talentvolle bronswerken van M. Bogaerts.

M.A. Bogaerts, heeft zes verschillende bronswerken die allen om het schoonste zijn en voor geene vreemden moeten onderdoen; *het balkon* in vlaamschen stijl is een prachtig gestel voor een uurwerk en dat als uitvoering schoon maar vooral merkwaardig is voor zijne eigenaardigheid, ook zijn wij voornemens dit werk in plaat te doen snijden. *De vaas* in griekschen stijl is schoon van vorm en lijnen, even als zijn stel kandelaren; de overige beeldjes en groepjes, welke laatste voor uurwerkgestel geschikt, zijn zeer schoon, en verdienen allen eene plaats in de zalen onzer welhebbende stad en onzer landgenoten. Blijft nu aftewachten of zij de belangrijke ondernemingen van M. Bogaerts zullen weten aantemoedigen; met genoegen hebben wij gezien dat het bestuur het eerste stuk voor de verloting heeft aangekocht.

M.B. Frison heeft insgelijks een beeldje in brons, dat met veel zorg is uitgevoerd, doch is minder geschikt om plaats te vinden in huisgezinnen, daar het ontwerp volgens ons niet gelukkig is.

M.H. Jacquemard, van Parijs, heeft een ruiterstandbeeld in brons, *de oppergeneraal van het Italiaansche leger in 1796* voorstellende; het paard is niet schoon van vorm, maar de ruiter is meesterlijk uitgevoerd.

M. ridder G. Benzoni, van Rome, met wien men in Antwerpen kennis gemaakt heeft tijdens de kunstfeesten van 1861, heeft een borstbeeld tentoongesteld in wit marmer van Z.H. Pius IX; de uitvoering is nog al zorgvuldig, wat de gelijkenis aangaat daar kan men maar moeilijk over oordeelen daar er zooveel verschillende portretten van den Paus verkocht worden.

M.J.F. Bollinckx, heeft een zeer lief studiekopje in wit marmer ingezonden; het stelt volgens den katologus *Hebe* voor.

M.M. Breuer, heeft het portret van M. Mertens, onzen verdiendienstelijken stadsbibliothekaris in plaaster tentoongesteld, alsook eene *Mater Dolorosa* in wit marmer met zeer veel zorg uitgevoerd, ofschoon ons de tranen wat groot schijnen.

M.F. Brugger, van Munchen, heeft een marmeren standbeeld ingezonden dat goede hoedanigheden bevat, bijzonder als gedacht.

M. Carrier-Bellense, van Parijs, heeft vier werken in gebakken aarde, waartusschen twee portretten; het eene hoort toe aan M. Florent Joostens, den bekwamen liefhebber-lichtteekenaar, en is zeer gelijkend, ook de kleur der aarde geeft al den werken van M. Carrier een eigenaardig karakter.

M.J. de Braekeleer, heeft twee werken ingezonden; beide zijn in wit marmer uitgevoerd, het eene stelt *Mozes op den Nijl drijvende* voor, het andere is een schoone groep die de *Moederlijke liefde* verbeeldt, en onder alle betrekkingen schoon mag genoemd worden.

M.F. Deckers, heeft een plaasteren borstbeeld *Judith* voorstellende, dat met de meeste zorg uitgevoerd is.

M. Jos. de Cuijper heeft eenen groep in plaaster ingezonden; *Negers die aan het vechten zijn*, het gedacht is zeer eigenaardig en onzes dunkens zou dit op eene kleinere schaal uitgevoerd, zeer geschikt zijn om in brons gegoten te worden.

M. Eug. de Plijn, heeft een allerliefst gedacht in plaaster uitgedrukt; het stelt *den uitgang der kerk* voor, en is onder alle betrekkingen schoon; jammer maar dat men zulke talenten niet weet aan te moedigen.

M.F. de Vriendt, heeft een model van standbeeld geleverd, *Guttenberg* voorstellende; het is zeer goed behandeld en verdient eene plaats in het een of ander openbaar gebouw.

M.E. Tiers, heeft een zeer lief beeldje eenen *napolitaanschen visscher* voorstellende.

M.J. Geefs, heeft een marmer beeldje dat schoon is, maar te veel schijnt op den koop gemaakt te zijn; deze meester kan meer en beter, getuige daarvan zijn *Ruiterstandbeeld van Z.M. den koning.*

M.T. Geefs, heeft een marmeren beeld dat buitengewoon schoon is opgevat en zeer zedig is uitgevoerd, *De opwekking van de liefde* voorstellende.

M.J.J. Halleux, heeft een zeer schoon plaasteren standbeeld *de liefde van de faam* dat zoo schoon van lijnen als grootsch behandeld is, van den zelfden beeldhouwer hebben wij nog een borstbeeld in wit marmer te zien.

M.J. Lathouwers, heeft een plaasteren borstbeeld van *J. van Vondel* dat zeer gelijkend is.

M.M. Mattheijs en van Dievoort, hebben eenen gedenksteen met ornementen uitgevoerd, het *twee honderdjarig jubelfeest der akademie* herinnerende. De ornementen zijn met veel talent uitgevoerd.

M.L. Mortelmans, heeft het model tentoongesteld van het basrelief *de martelingen van de H. Apolonia* voorstellende, bestemd voor de kerk van Boisschot, alsook eenen plaasteren groep *de broederlijke liefde* voorstellende.

M.H. Pickery, heeft eenen plaasteren groep die grootsch behandeld is en ons zeer geschikt schijnt om in eenen hof geplaatst te worden.

M.J. Ramus, heeft twee werken in marmer uitgevoerd die onzes dunkens niet genoeg bestudeerd zijn.

M.A. Saeijens, heeft een beeld in plaaster *de Liefde op de reis; de H. Moeder Gods met het kindje Jezus*; dit laatste mist in godsdienstig gevoel. *De vertroosting*, in wit marmer uitgevoerd, is beter.

M.M. van Brussel, heeft een beeldje in marmer dat onzes dunkens niet gansch voltooid is; in alle geval is de eene arm veel te dik tegen den anderen.

M.A. van den Kerckhove, heeft een zeer lief borstbeeldje, *den opschik* voorstellende, hetzelve is aangekocht door M.A. Cornelis-Lijsen.

M.L. van den Kerckhove, heeft eene *O.-L.-Vrouw*, zonder godsdienstig karakter, en een alderliefste kopje met de meeste zorg uitgevoerd, den *zomer* voorstellende.

M.G. van der Linden, heeft een O.-L.-Vrouwen beeldje in plaaster dat zeer godsdienstig behandeld is, het eenigste dat wij ontmoet hebben tusschen de beeldhouwwerken. Zijne geit met twee kinderen, *den strijd* geheeten, is zeer geschikt

om in eenen hof geplaatst te worden. *Zijn en schijnen*, begrijpen wij niet, ofschoon het zeer goed behandeld is.

Van wijlen M. van Hool zijn vier werken in hout voorhanden die goed bearbeid zijn.

M.C. van Oemberg, heeft een portret van *Z.M. den koning* tentoongesteld dat ons hoegenaamd niet ernstig schijnt, de kunstenaar heeft zich zeker vergist als hij dat zoo heeft opgegeven; te meer daar hij meer en beter kan; dat getuige zijn standbeeld den beeldhouwer *F. Duquesnoij* voorstellende, dat zeer schoon en vol goede hoedanigheden is.

Nu blijft er ons nog te spreken over de plaatsnijders en de teekeningen; plaatsgebrek dwingt ons echter dat tot later te verschuiven; wij zullen ons slechts bepalen over de bijzonderste teekeningen (kartons) te spreken.

M. Ed. Dujardin, heeft twee teekeningen den *H. Petrus en Paulus,* die als karakter nog al goed zijn, doch de drapeeringen zijn te kleintjes behandeld voor eene monumentale schildering. De apostelen van M.G. Guffens die er nevens geplaatst zijn, zijn veel grootscher van teekening, het zijn: *De H.H. Bartholomeus*, *Jacobus* en *Philippus*; van dezen verdienstelijken schilder die met M.J. Swerts het vak van muurschildering in België danig opgebeurd heeft zijn er twee teekeningen in uitvoering in de kerk den H. Georgius toegewijd, te Antwerpen. Zij stellen voor: *Het gebed op den berg* en *De dooping van Christus in de woestijn;* beide zijn grootsch opgevat en goed geteekend; eene dezer zullen wij kortelings in plaatsnede mededeelen.

M. Ed. Mareels, geeft ons eene teekening, waarschijnlijk voor een basrelief bestemd; zij stelt *Christus na de veroordeeling* voor; de zamenstelling is zeer wijs en zeer godsdienstig van gevoel, hetgeen vooral noodig is in dergelijke werken.

M.J. Swerts, heeft ook eene teekening van een paneel der muurschilderingen van St-Georgius kerk die de *H. Familie* voorstelt; wij zullen deze met die van M. Guffens kortelings onzen lezers aanbieden.

Hiermede sluiten wij het overzicht der tentoonstelling van dit jaar, alleen moeten wij ons spijt uitdrukken, dat de kunstenaren niet meer gebruik maken, van onzen welwillenden en belangloozen dienst hun meermalen aangeboden, van hunne werken te laten in plaat snijden, indien zij dezelve teekenden; op die wijze zou men een veel beter gedacht over hunne werken vormen, als door drooge, koude en meestal kleurlooze beschrijvingen; zij vergeten gedurig de voorbeelden onzer voorvaderen te volgen, die zeer goed begrepen van welk belang het was, de uitgave hunner voortbrengselen in plaat te laten verschijnen, en nogtans hadden zij het zoo gemakkelijk niet, als onze hedendaagsche kunstbeoefenaren; ook spaarden zij geene moeite; de grootste meesters vervaardigden sterkwaterplaten waaraan zij een groot deel van hunnen hedendaagschen roem en grootheid verschuldigd zijn. In afwachting dan, dat de kunstenaren meer en beter hunne eigene belangen begrijpen, blijven wij ten hunnen dienst wanneer wij eenig nut ten voordeele van het goede en het schoone kunnen te weeg brengen.

X.Y.Z.

Wij laten hier de volledige lijst volgen der kunststukken door de besturende kommissie voor de verloting aangekocht:

Num.	**Onderwerp.**	**Kunstenaars.**
30	Fredegonda en Pretextat	L. Alma Tadema.

77	Balkon met beelden (brons)	A. Bogaerts.
84	Oevers der Seine	A. Bohn.
101	Het klein broertje	H. Bource.
158	De Schelde bij Walcheren	P.J. Claijs.
176	De Korenraapster	T.S. Cool.
247	Weiland in Holland	J.H.L. de Haas.
251	Vee	A. de Keijzer.
267	Gezicht bij Antwerpen	A. de Lathouwer.
273	Jonge vrouwen luisterend naar het lezen van eenen brief	E. Delfosse.
275	Aandenken uit Triëst	C. Dell'Aqua.
288	Op het land	H. de Nobele.
314	Morgenstond (landgoed van M. Cogels te Deurne).	L. Derickt.
352	De invaart der haven (maneschijn).	L. de Winter.
395	Het paleis der koningin van Cyprië (Venetie)	A. Francia.
420	Het ontwaken	T. Gerard.
459	De verlatene hut	H. Hanoteau.
468	Gezicht bij Lochem	G. Heerebaert.
481	De marktkramer	J.H. Heijermans.
483	Gezicht bij Lille (in de Kempen)	J. Heijmans.
503	Gezicht op de Baltische zee	J. Jacobs.
515	Vertrek naar de weide	J. Janssens.
528	Herfstmorgen	T. Keelhoff.
540	De wieg	P. Knarren.
547	Morgen na den brand	Th. Kotsch.
561	Herfstavond	T. Lamorinière.
568	De pachtershond	F. Lautenberger.
653	Het mirakel der Rozen van St.-Elisabeth	C. Muller.
662	Inwoners van Antwerpen het gevecht van Austruweel (1567) van op	J. Neuhuijs.

	de wallen der stad nastarende	
673	Nieuwjaarsbezoek bij den pastor	B. Nordenberg.
741	Een vijver	A. Riancho.
789	De wederkomst uit het veld	C. Ronot.
794	St.-Jan Baptist bij Herodes	E. Rumfels.
812	Dood wild en fruit	L. Schaefels.
876	Ardenner wildstroopers	C. Soubre.
882	Turksche woning	J. Starck.
883	Een beekje in het bosch	J.G. Steffens.
885	De blinde burgvrouw	L. Steffens.
889	De afwachting	J. Stevens.
894	Na den arbeid	J. Stobbaerts.
946	Een bosch bij Scheveningen	J.W. van Borselen.
953	Bloemen	E. van den Bosch.
960	De heilige Maagd (borstbeeld in marmer)	L. van de Kerkhoven.
980	Dag der jacht	G. van Edom.
999	Gezicht bij Haarlem	B. van Hove.
1004	Een stalgezicht bij Antwerpen	L. van Kuijck.
1014	Aandenken van Fontainebleau	J. van Luppen.
1033	De weezen	H. van Trigt.
1042	Weide	R. Venneman.
1067	Eene ebbe in Normandië	J. Veijrassat.
1077	Gezicht in Oberland	J. Vogel.
1098	Rembrandt	Ch. Wouters.

Kunstwerken aangekocht door bijzondere persoonen.

23	Zeestand te Scheveningen	A. Achenbach.
36	Gezicht in Westfalen	A. Arnz.

38	Bij de avond. Landschap	A. Artz.
68	Gezicht bij Kleef	A. Biester.
69	Aandenken der omstreken van Kleef	A. Biester.
96	Melkmeisje	F. Boser.
147	Zeegezicht bij Boulogne	E.P. Cecchini.
168	Jachtvermaken	D. Col.
207	De Vertrouweling	H. Dauriac.
208	Bij eene venster	H. Dauriac.
217	Binnengezicht van S. Jacobskerk	H. de Braekeleer.
222	Mozes op den Nijl in marmer	J. de Braekeleer.
249	Dood wild	J.J. Heijder.
323	Boorden der Seine	E. de Schampheleer.
346	Magdalena door de Engelen begraven	J. de Vriendt.
347	Portret van den Koning der Belgen	A. de Wilde.
359	De Lente (bloemen in knop)	Adelheid Dietrich.
360	De Zomer (ontbloeide bloemen)	Adelheid Dietrich.
363	De Weduwe	A. Dillens.
394	Gezicht van sluisen te Luxemburg.	F. Fourmois.
417	Dood wild	F. Geerts.
422	De kleine Moeder	T.H. Gérard.
456	Ellende	Hanneton.
492	Het portret van den beminde	C. Hübner.
533	Weide op de boorden der Semoij	J. Kindermans.
552	Morgengezicht op het zeestrand van Scheveningen	J. Krusemans.

581	Een muziekaal morgenfeest	A. Le Leutx.
590	Hoofd van een jong meisje	E. Levij.
598	Gezicht in Zwitzerland	J. Lindlar.
610	De plakkaarten	J. Madou.
642	Gezicht bij Antwerpen	R. Mols.
679	De waterstroom, afgew. door M. Huijsmans	E. Noterman.
682	Meer van Come	E. Nijhoff.
683	Herinnering aan Zwitzerland	E. Nijhoff.
811	Beurs van Antwerpen landjuweel (1561)	H. Schaefels.
819	Gezicht op de Maas bij Dordrecht	A. Schelfhout.
820	Na zonnenondergang	A. Schelfhout.
841	De gebuur	J. Schmidt-Crans.
865	St-Anna met het kind Maria	H. Sinkel.
881	Laatste toevlucht eener arme verlatene moeder	J. Starck.
903	Binnengez. van een weezengesticht in Italië	J. Stroebel.
913	Gezicht in Holland	J. Tavenraat.
938	Eene drenkplaats	Tschaggenij.
959	De opschik borstbeeld in marmer)	A. van de Kerkhoven.
979	Dood wild	G. van Edom.
1028	Eene markt te Amsterdam	P. van Schendel.
1057	Gezicht in Holland	P. Vertin.
1058	Idem	P. Vertin.
1060	Gezicht bij Haarlem.	S.L. Verveer.
1065	Vogelen	A. Vervloet.
1083	De Watzman. Beijeren	E. von Raven.
1108	Hollandsch landschap	J.H. Weissenbruch.
1110	De kinderkamer	H Wilhelmi.
1124	De verovering van het dorp Magenta	A. Yvon.

Kronyk.

ANTWERPEN. - Verleden jaer deelden wy in de *Vlaemsche School*, bladz. 53, eene verhandeling over *de kroft van Ste-Walburgis* mede, van den heer F.H. Mertens; thans vernemen wy door de verschillende dagbladen dat deze geleerde nieuwe bewyzen levert tot staving van zyn gedacht dat dit onderaerds gebouw reeds van de VIIe eeuw dagteekent en onder de koor der kerk gelegen was.

- Voor het museum van werken van oude meesters heeft men twee schilderyen aengekocht, de eene verbeeldt het *Allerheiligste* omringd door engelhoofdjes en geplaetst op een altaer versierd met allerkeurigste bloempjes en vruchtjes, uitgevoerd door den vermaerden Nicolaes Van Verendael. De tweede is een *blazoen*, dat in 1618 aen onze St-Lucasgilde den eersten prys van het schilderen deed verdienen, in den wedstryd geopend door de Rederykkamer *de Olyftak.* De figuertjes van dit kunststuk zyn met eene byzondere fynheid van penseel uitgevoerd door Frans Francken, den jonge, Sebastiaen Francx en Hendrik van Balen, den oude. De bloemenkransen die het tafereel omringen, zyn het werk van Jan Breughel, den fluweelen, en strekt den meester tot eer.

- *Een gezicht van Antwerpen*, omtrent de Burgtkerk, door Peeter Bout geschilderd, is aengekocht geworden van het oudheidkundig museum in het Steen.

- Verschenen by de uitgevers J.P. Van Dieren en C^{o}, te Antwerpen, en verkrygbaer by de wed. Jos. Van Ishoven, Markgravestraet: *Leergang der Nederduitsche taal volgens de spraakleer van J. van Beers en de Nederduitsche spraakkunst van J.J.M. van Langendonck,* door P. WYNEN-BIERQUE, een schoon boekdeeltje van ongeveer 170 bladz. en zeer dienstig voor de jeugd, waer wij de aendacht der onderwijzers en onderwijzeressen op inroepen.

- M. Gom. Ryssens heeft hier eene tweede uitgaef laten verschynen, van het schoone lied *Vergeet my niet* en te Amsterdam *Herinnering aen de Jeugd.* Het muziek bevat een zeer schoone melodie en zal naest de andere stukjes van den toonzetter, mogen plaets nemen.

- Plaetsgebrek heeft ons vroeger belet van de belangryke hulde aan M. De Beucker gedaen in de maand augustij ll. te spreken. Thans is er ter drukkery van J.H. Van der Wielen, te Antwerpen verschenen: *Verslag der plegtigheid ter eere van den achtbaren bestierder van het Antwerpsch Kruidkundig Genootschap l. J. De Beucker*, *op 15 oogstmaend 1864.* Dit boekje bevat de redevoeringen en gedichten, uitgesproken ter gelegenheid der overgave van het geschenk bestaende in een zonnemikroskoop.

- De beeldhouwers de Bock en van Wint, hebben eene groep op een verheven voetstuk in hout uitgevoerd de H. Dryvuldigheid voorstellende voor de kerk den H. Andreas toegeweid, waer het op 16 october voor de eerste mael geplaetst was.

BRUSSEL. - Verleden jaer heeft de *Association internationale pour le progrès des sciences sociales* een pryskamp geopend over de volgende kwestie: *de la moralité dans l'art et la littérature.* Er waren veertien memoriën ingezonden uit Frankryk, Duitschland en België. De jury was samengesteld uit MM. Wagenen, de Lavelye, Jules Simon, Foucher de Careil en Ulbach. De eerste prijs is niet toegewezen, maar wel de tweede en dry eervolle meldingen. M. Olivier, van Doornik, heeft den tweeden prys behaeld.

De jonge prins, de vlinder en de bie.
Den heere Désiré Van Spilbeeck.

(Fabel.)

Vrij wandelde eens een jonge prins
Bij 't mooije zomerweêr,
Natuur lokt hem naar stiller oord:
Hij minde veld en meer.

Daar vloog een vlinder aan zijn zij,
Zoo vlug als schittrend schoon;
Hij fladderde om het bloemgewas,
En spreidde glans ten toon.

Een bietjen gonsde er op dien stond,
Beladen met zijn aas;
De vlinder sprak het diertjen aan:
'Hoe zijt gij toch zoo dwaas?

Waarom die zware honingsvracht?
Waartoe die zorg en vlijt?
Ik vlieg in 't rond, en zoek vermaak,
Voor 't zwoegen is er tijd.

Kom, kom, mejuffer, werp dien last
En zet u hier wat neêr!
Wij speelen vrij en vrolijk saâm.
Denk aan geen werken meer.

- Wat zegt gij vlinder, sprak de bie,
De luiheid kende ik nooit,
Ik leerde van mijn kindsheid af
Dat werken zegen strooit.

'k Verfoei het zorgelooze dier
Omdat ellende hem wacht.
Wee hem die al zijn tijd verspilt
Aan beuzeling en pracht.'

De prins werd door die taal geraakt
En zei, ‘mijn goede bij,
Indien ik eenmaal koning word',
Geen pracht noch luijaardij;

Want dikwerf zijn zij oorzaak dat
Er rijken gansch vergaan.
Heil 't land waar nijverheid en deugd
In eer en achting staan!’

L.F. DAVID.

Aeltre 1863.

Eenheid van spelling.

Het Staatsblad heeft een zeer belangrijk koninklijk besluit afgekondigd; het regelt de spelling der vlaamsche taal volgens de Commissie van het algemeen nederlandsch woordenboek.

Verscheide letterkundigen hadden reeds die spelling aangenomen om tot eene eenheid te geraken met de nederlandsche schrijvers, welke ook in eenige punten hebben toegegeven. Het staatsbestuur neemt nu ook deze schrijfwijze aan voor het onderwijs in bestuurlijke zaken, wetten en besluiten en welhaast zullen de dagbladen in die spelling verschijnen.

Het tijdschrift de *Vlaemsche School*, zal te dezer gelegenheid, met het jaar 1865 eene nieuwe serie beginnen en voortaan éene en dezelfde spelling volgen.

Wij wenschen M. den Minister Alph. Vandenpeereboom geluk met zijn besluit, dat wij hier laten volgen zoo als het in de *Moniteur* is verschenen:

Ministeriën van Binnenlandsche Zaken en Justicie.

‘LEOPOLD, koning der Belgen,

Aan alle tegenwoordige en toekomende, HEIL.

Gezien ons besluit van 25 Januarij 1864, waarbij eene Commissie wordt ingesteld gelast met de waarde te onderzoeken van de wijzigingen toegebracht aan het stelsel van vlaamsche spelling, en de meest geschikte middelen optezoeken om tot de eenvormigheid te geraken;

Gezien het verslag en de conclusiën van voornoemde Commissie, strekkende tot de aanneming van een spellingstelsel, gelijkvormig aan het stelsel, hetwelk zal nagevolgd worden voor het opstellen van het groot taalkundig woordenboek der nederlandsche spraak, aan eene internationale Commissie toevertrouwd;

Op voorstel onzer Ministers van Binnenlandsche Zaken en Justicie

Hebben wij besloten en besluiten:

ART. 1. De genomen conclusiën en de regelen bepaald door de Commissie, ingesteld door ons besluit van 25 Januarij, zijn zoo als ze in het hierbijgevoegde stuk zijn vervat, aangenomen voor het onderwijs der vlaamsche taal in de scholen en atheneums van den Staat, voor de bestuurlijke briefwisseling, voor de vlaamsche vertaling der wetten en besluiten en in 't algemeen voor alle openbare akten, voortspruitende uit wettig ingerichte autoriteiten.

Art. 2. Onze ministers van Binnenlandsche zaken en Justicie zijn,

ieder voor wat hem betreft, met de uitvoering van het tegenwoordige besluit gelast.

Gegeven te Laeken, 21 November 1864.

LEOPOLD.

Door den Koning:

De Minister van Binnenlandsche zaken,

ALP. VANDENPEEREBOOM.

De Minister van Justicie,

VICTOR TESCH.'

Annexe.
Spelling der Nederduitsche Taal.
Regels door de koninklijke commissie aangenomen.

De commissie, bij koninklijk besluit van 25 Januarij laatsleden gelast met het onderzoeken der verschillende wijzigingen welke het spellingstelsel van het in 1841 te Gent gehouden Taalcongres heeft ondergaan, en tevens met het beramen van middelen om tot wenschelijke eenparigheid te geraken, aanvaardt de volgende regels, die insgelijks door de Redactie van het aanstaande nederlandsch woordenboek zullen worden in acht genomen.

1. De verlenging der *a* en *u* in gesloten lettergrepen geschiedt door verdubbeling (*taak*, *taal*, *bestuur*, *muur.*)

2. De dubbele *e* en *o* worden gebruikt in opene lettergrepen, wanneer de *e* en *o* scherp lang zijn, alsook in de geklemtoonde basterduitgangen *eeren* (*regeeren) - eel - eelen*, *eele*, (*houweel*, *houweelen*, *officiëel*, *officiëele*) en *ees-eezen* (*Portugees, Portugeezen).*

3. Het lertterteeken *ij* word met twee stippen geschreven, behalve in woorden van griekschen oorsprong en in eigennamen met de klanken *ey*, *uy*, *aey*, *oy*, *oey*, *ooy*, waarin men de *y* moet gebruiken *(Egypte*, *Cyrus*, *tyran*, *Huygens*, *de Keyser).*

4. Men schrijft met enkele *i* zoowel *wij vleien*, *kruien*, *draaien*, *groeien*, *tooien* als ik *vlei*, *krui*, *draai*, *groei*, *tooi.*

5. De geaspireerde keelklank, die zich voor eene *t* bevindt, wordt, zonder op de afleiding te letten, door *ch* voorgesteld (*kracht*, *macht, gezicht*, *gewicht, bracht*), behalve in de regelmatige vervoeging der werkwoorden wier stam op eene *g* eindigt *(vliegen*, *hij vliegt*, *gij vloogt*, *wiegen*, *hy wiegt)*, en in de zelfstandige naamwoorden door achtervoeging van *te* gevormd van bijvoegelijke naamwoorden op *g (hoog*, *hoogte*, *menig*, *menigte.*

6. De *ch* is voldoende in *lachen*, *kachel*, *lichaam*, enz.

7. Op grond der uitspraak verwisselt men in *koninklijk*, *koninkrijk, jonkheid*, enz. de oorspronkelijke *g* met *k.*

8. Achter eenen langen klank of tweeklank, gebruikt men de *s* enkel (*ruischen*, *wasem*, *bloesem, Pruisen*, *Rijsel);*

9. Het woord *samen* wordt met *s* geschreven in samenstellingen, die er mede beginnen *(samenspraak*, *samenzwering)*, alsook wanneer het alleen staat, behalve in *te zamen.*

10. Men schrijft *ontvangen*, *ontvonken*, enz. met eene *v* en niet met eene *f.*

11. Ter voorkoming van eene verkeerde uitspraak, schrijft men *heuglijk*, *ontzaglijk*, *onverdraaglijk, bijvoeglijk*, zonder ingeschoven *e* achter de *g*.

12 Men schrijft *adellijk*, *middellijk*, *onmiddellijk*, *teugelloos*, enz. met dubbele *l*, maar *hemeling*, *heuveling*, *edeling*, met eene enkele *l.*

13. Men schrijft naar verkiezing *eigentlijk*, *opentlijk*, *wezentlijk* of *eigenlijk*, *openlijk*, *wezenlijk*, met of zonder ingeschoven *t.*

14. Men schrijft *alleszins*, *anderszins*, *eenigszins*, *geenszins, veelszins*, en niet *allezins*, *anderzins*, *eenigzins, geenzins, veelzins.*

15. De verkleiningsuitgangen *je* en *ken* worden, de eerste zonder, de tweede met eene eind *n* gespeld.

16. Men schrijft *doorgaans*, *volgens*, *wetens*, *willens*, *nopens*, *thans* en *althans* en niet *doorgaands*, *volgends*, *wetends*, *willends*, *nopends*, *thands* en *althands*.

Men schrijft naar verkiezing drie of drij, bie of bij, iever of ijver.

Aldus vastgesteld in zitting van 7 September 1864.

De Voorzitter, J. DAVID.

De secretaris, DÉSIRÉ DELCROIX.

De ondervoorzitter, F. RENS.

De leden, H. CONSCIENCE.

J.-M. DAUTZENBERG.

J.-F.-J. HEREMANS.

C. STALLAERT.

J. VAN BEERS.

Gezien en goedgekeurd om bij ons besluit van 21 November 1864 gevoegd te zijn.

LEOPOLD.

Voor den Koning:

De Minister van Binnenlandsche zaken,

ALP. VANDENPEEREBOOM.

De Minister van Justicie,

VICTOR TESCH.

Aen mijnen neef en kunstvriend den heere L. Cosyn de Buck, Letterkundige te Mariakerke.

ô Waarde neef en vriend, voor wiens verheven zangen,
Mijn oog zoo vaak een traan van meêgevoel ontvloeit,
Gij, in wiens eedle borst en deugd en kunstmin gloeit;
Die aan uw' boezem nog een brave vrouw moogt prangen,
Uw liefde en achting waard, de moeder van een kroost
Dat gij zoo teder mint, en U zoo streelend koost;
Die in uw stille woon moogt 't waar genoegen smaken,
In vrede en poëzij uw levensdagen slijt,
Door uw gevoelig lied der vreemde taal bestrijdt,

En liefde tot de kunst in aller hart doet blaken; -
Gij ook, ô duurbre vriend, gij deedt in mijne ziel
Het sprankje dichtervuur, dat er in nederviel,

Door uw zoo krachtig woord en kunstgewrocht ontvonken;
Gij leidet mijne schreên langs de enge letterbaan,
En deedt mij al het schoon der moedertaal verstaan,
Die gulden spraak, door God den sterveling geschonken,
Die gij met warm gevoel, vol ijverzucht en vlijt
Bezingt, waaraan gij gansch uw leven hebt gewijd.

Oh! hoe roerend klinkt het lied
Dat uw kunstrijk hert ontvliedt!....
't Welt een traan op in mijne oogen,
Of het troost mij wen 't verdriet
Schichten in mijn boezem schiet: -
Oh! dan kan het tranen droogen!

Welk gevoel ligt er niet in
d' Hulde aan Neêrlands zanggodin,
De eedle Doolaeghe eens gezonden!
Ook heeft de achtbre kunstvriendin
Zulk een blijk van broedermin
Rijk aan poëzij gevonden....

Wees gelukkig vriend, en streef
Op het kunstpad voort, en leef
Lang tot vreugd van vrienden, magen;
Ook verschoon, ô waarde neef,
't Lied dat ik zoo kunstloos schreef
En thans waag U op te dragen.

AUGUST COSYN.

Somerghem, 1864.

Bronswerk van M.A. Bogaerts.

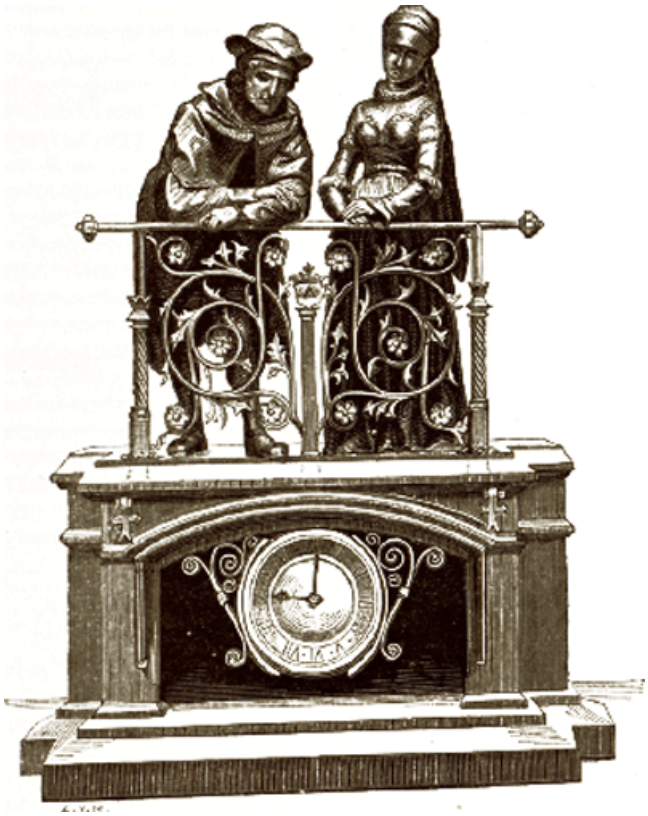

Getrouw aan onze belofte, bladz. 202 gedaan, deelen wij reeds het werk van M.A. Bogaerts mede, aangekocht tijdens de tentoonstelling van Antwerpen en bij de verloting te beurt gevallen aan M.A. Blyckaert.

De volgende tafereelen zijn nog aangekocht geworden sedert het verschijnen van onze laatste aflevering.

Door de besturende kommissie der maatschappij:

461	Zicht genomen in Oberland	A. Hansch.
748	Bloemen	H. Robbe.
1001	De Hollanders krijgsgevangen na de overgaaf van het kasteel van Antwerpen	J. Van Imschoot.
1024	De vier getijden van het hart	E. Van Reuth.
1075	Het afbeeldsel van Hendrik IV	F. Vinck.

Door bijzondere persoonen:

86	De dood van Archimedes	E.V. Boks.

114	Een boekliefhebber	L. Brillouin.
178	Het portret	A. Coomans.
180	De plichtige	Josef Coomans.
275	Aandenken uit Triëst	C. Dell'Aqua.
400	Non van het order der H. Elisabeth	C.E. Francois.
469	Een landschap	G. Heerebaart.
499	De H. Maagd met hel kind Jesus	F. Ittenbach.
509	De berouwvolle zondares, balsem op de wonden van Jesus strooijende	G. Jäger.
533	Weide op de boorden der Semoij	J. Kindermans.
551	Het kaartenhuisje	H. Kretzschmer.
635	Het bosch te 's Hage	E.P. Mirani.
636	Een bosch in Gelderland	E.P. Mirani.
934	Het gebed	P.S. Toussaint.
936	De H. Familie zich naar Jerusalem begevende, om deel aan de Paaschfeesten te nemen	W. Trellenkamp.

De trekking heeft plaats gehad op 7 November ll.; de heeren J. Bauclercq en F. De Wolf, inschrijvers van de maatschappij, hebben de nummers nagezien en het ambt van bewakers der uitoefeningen waargenomen.

M. Ed. Terbruggen heeft, namens de besturende commissie, verslag gedaan der inkomsten en uitgaven alsook over den algemeenen uitslag, die zeer voldoende is.

Rechtsgeding over een kunstwerk in de XVIe eeuw.

De gedingen over kunstwerken kwamen zeer zeldzaam vóór den Raad van Vlaanderen. Soortgelijke zaken werden gewoonlijk gewezen of door de schepenen, of door de rechters-scheidsmannen onzer vrije gemeenten, zoo als de andere geschillen die oprezen tusschen de ambachten of stedelijke gilden; die geschillen werden slechts onderworpen aan de beslissing van het landelijk gerecht zetelende als hof van beroep, en zeer dikwijls, uit vrees van eene lange en veel kostende bepleiting, deinsden de pleiters voor dit beroep terug. Wanneer de twisten daar eerst onderzocht werden, was sedert 1530 het beroep der vonnissen den hoogen raad van Mechelen voorbehouden, en hier mocht men van de gerechtelijke wisselvalligheden zeker niets meerder verwachten.

Rijke gilden pleten gedurende langen tijd hunne geschillen vóór de schepenenbank van Gent en den raad van Vlaanderen. De dekens en de gilden handelden in naam hunner aangehoorigen; hierdoor leden allen, alhoewel tegen dank. Het groot gedeelte der ambachten, die door neering-afgunst, door twistgeest of verwaand gevoel, de verschillende trappen of hoven der gerechtelijke haarklieverij wilden beproeven, lieten er hun beste deel ten buit. Eenige staken zich vol schuld, andere gingen er gansch door ten onder. Vele oorkonden kunnen het bewijzen, en meerdere souvereine bevelen moesten aan zulke rechtsgedingen een einde stellen.

Het was dus niet zonder aarzelen en vreezen dat een poorter, de leider eener neering, of het lid eener gilde er toe overging om zich alleen in den doolhof van het hoog gerecht te wagen. Gewis op den duur zegepraalde het recht, en het hof van Vlaanderen was met reden beroemd voor zijne onpartijdige vonnissen, maar hoe zwaar wogen de opofferingen, en hoe groot was soms de teleurstelling! Het meest van den tijd, na eenen hevigen kamp, na vele onnoodige woorden en schriften, onderzoeken en onophoudelijke beantwoording, mislukte toch het geding, of men won het slechts na een langdurig wachten.

Nochtans beklagen wij niet te veel de neeringen van den *goeden ouden tijd*, de hedendaagsche nijveraars zijn in sommige landen niet beter behandeld. Den 30 September 1785 spanden de meesters schoenmakers van Mecklemburg-Schwerin een proces in tegen het magistraat der handelsstad Rostock, om dat deze laatste verboden hadden, ter jaarmarkt hunner stad, schoenen te verkoopen, gemaakt *extra muros*. Dit geding duurde 78 jaar, en de schoenmakers aanleggers, allen intusschen tijd gestorven, behaalden bij vonnis van 22 Junij 1863 eene volkomene overwinning tegen het willekeurig verbod van 1785. Ja, in het *toekomende* is aan het stadsbestuur van Rostock het recht ontzegd, op boete van 500 thalers voor elke overtreding, zich te beroepen op een eeuwenoud voorrecht, op een *voorrecht afgeschaft* zoo als vele andere plaatselijke keuren.

Bij het doorbladeren der talrijke vonnissen, overgeschreven in de registers die nog bewaard worden op de archieven van den ouden hofraad van Vlaanderen, aanvangende in 1369 met het verhoor der afgevaardigden der graven, en die eindigen met het vernietigen der landelijke raden in 1795, vindt men maar weinige gedingen door schilders of beeldhouwers aangelegd.

Nochtans, tusschen de vonnissen en de voorbereidende schriftelijke verslagen der XVIe eeuw, viel er mij één in de hand dat onder het opzicht van kunst heel belangrijk is, en dat uitgewezen werd door een lang en breedvoerig vonnis.

De schepenen van Gent waren de verweerders, en het werk, oorzaak van den twist, was het gewrocht van eenen der meest beroemde schilders van dien tijd. De schilderij versiert nog hedendaags het gentsche museum.

Dit proces, *dat maar zeven jaren duurde*, werd vóór het hof van Vlaanderen opgeroepen, omdat het gentsche stadsbestuur hier geen rechter kon zijn in zijne eigene zaak. De schilderij stelt het *laatste oordeel* voor, en van 1589 tot 1794 versierde zij, op het stadhuis van Gent, de vergaderzaal der schepenen van der keure; zij hing boven de gerechtsbank dier magistraten.

Eene lijst te Gent gedrukt ten jare 1771, bij Pieter Goesin, en getiteld: *Description des plus fameux tableaux que l'on trouve dans les églises et autres édifices de la ville de Gand*, behelst de volgende aanteekening: COLLÈGE DE LA KEURE, *le Jugement dernier*, CHEF-D'OEUVRE DE FRANS FLORIS. In den inventaris, opgemaakt te Gent in 1777 bij bevel van Maria-Theresa, van al de schilderijen eigendom der geestelijke of wereldlijke doode-hand, ten einde in het vervolg den verkoop dier kunststukken

te beletten, werd het *laatste Oordeel* als het werk van Raphaël van Coxcie opgegeven, door den schilder Ph. Spruyt, leermeester ter academie en leerling van Antoon-Raphaël Mengs.

De zelfde inventaris van 1777 vermeldt ook, in de kapel der schepenen van der keure, eene copij op doek van de *aanbidding van het Lam*, door de gebroeders Van Eyck. Die kopij, welke Ph. Spruyt geloofde insgelijks geschilderd te zijn door Raphaël van Coxcie, werd, omtrent 1820, naar Engeland overgevoerd: zij was onder het fransche gemeene-

best (1796) openbaar geveild. Men heeft die copij langen tijd verward met die, welke Michiel van Coxcie op paneel naschilderde voor Philips II.

J.B. Descamps, in zijn werk *Voyage pittoresque dans la Flandre et le Brabant*, spreekt noch van de *aanbidding van het Lam*, noch van het *laatste Oordeel*, gedurende zijn bezoek op het stadhuis van Gent. Het is waar, in heel het verhaal zijner reis door Vlaanderen en Braband maakt hij nergens melding van eene schilderij door Raphaël van Coxcie, ter nauwer nood noemt hij twee schilderijen van Michiel van Coxcie, in Sinter Goelen kerk te Brussel. Van zijne werken te Mechelen en te Antwerpen, die nochtans heel merkwaardig zijn, daarvan maakt hij geen gewag.

In April 1825 verplaatste men die schilderij het *laatste Oordeel* van het stadhuis van Gent naar het museum dier zelfde stad; en in de catalogus met uitlegging en toelichting, door den schilder-drukker P.-Fr. Goesin-Verhaeghe uitgegeven, komt die schilderij voor onder n° 13 als het werk van Raphaël van Coxcie. Dit boeksken werd in 1836 heruitgegeven door Pieter Van Huffel, bestuurder des museums: het *laatste Oordeel* werd aangeteekend onder n° 21, en opgegeven als het werk van *Michiel van Coxcie*, bygenaamd de *Vlaamsche Raphaël*. By de latere herdrukkingen, in 1853 en 1861, werden er geene veranderingen gedaan aan die catalogus en het *laatste Oordeel* behield zyne vroegere aanduiding.

In een werk: *Revue des musées de Gand et de Bruges*, geschreven in 1846, door Karel Robert, onder den leugen-naam van Anatole de Montaiglon, en uitgegeven in den *Moniteur des arts*, meldt hij het *laatste Oordeel* uit het museum van Gent, als eene merkwaardige en kunstvolle schilderij. De kunstkenner neemt die schilderij voor een werk van *Michiel van Coxcie* en vergelykt ze op eene niet onvoordeelige wijze met de meestberoemde schilderijen der XVIe eeuw het *laatste Oordeel* verbeeldende.

Nu moet alle verkeerde toewijzing ophouden. De echte naam des meesters dier schilderij is gekend, zoo als men nog kortelings den naam des kunstenaars Jan Bellegambe van Dowai ontdekte, als de schilder der overschoone altaartafel in de abtdij van Anchin[1], en zoo als men later nog zal leeren kennen de ware meesters van zoo vele naamlooze kunstwerken, door onze hedendaagsche kenners met den eenen of anderen naam bestempeld. De catalogus van het gentsche museum zal dus zijn *laatste Oordeel* moeten herdoopen, en die schoone godsdienstige schilderij als het werk van RAPHAEL VAN COXCIE erkennen, die ze te Gent en voor de stad Gent schilderde in 1588 en 1589.

Die opgave is zeker en berust op wettelijke oorkonden. Ten tijde der zoo onheilvolle godsdienstberoerten in de XVIe eeuw, 1566-1567 en 1578-1584, verbrijzelden en vernietigden de wrokzuchtige beeldstormers een onnoembaar getal kunstwerken te Gent, te Antwerpen en in de overige steden en dorpen van Vlaanderen. De kerken en kapellen, de abdijen en kloosters werden bestormd, de woedende menigte greep de priestersgewaden, de geschilderde missalen, de heilige vaten, de schilderijen en beelden die de kerken en kloosters versierden, scheurde, brak, hakte dit alles van een en wierp de stukken in het vuur. In de cathedralekerk van St.-Baafs te Gent, in St.-Nicolaas, St-Michiel, St.-Jacobs, Sinte Verle, in de bidplaatsen der St.-Pietersabdy,

1 Jean Bellegambe, de Douai, le peintre du tableau polyptyque d'Anchin, par ALPHONSE WAUTERS, archiviste de la ville de Bruxelles. - 1862.

der Minderbroeders, der Augustijnen, der Carmelieten en Predikheeren begingen de beeldstormers, als uitzinnigen, alle slach van ongehoorde buitensporigheden.

Die woeste benden ontzagen geenzins de graven en sloegen de schoonste grafzuilen aan stukken, zoo als die van Isabella van Oostenrijk, koningin van Denemark, in de bidplaats van St.-Pieters, het graf van Huibrecht van Eyck, in de onderkerk van St.-Baafs; zij verbrijzelden onmeedoogend al wat hun onder de hand viel.

De plundering en de schending der christelijke gebouwen geschiedden met zulk eene razernij, dat, volgens het zeggen van den schepenen chronijkschrijver Justus Billet, zelfs de kinderen, die opgroeiende beeldstormers, zich niet konden verzaden in het afbreken en neêrhouwen.

De wereldlijke gebouwen, de burgerlijke gestichten en wooningen der poorters, waar men schilderijen of beelden vond, werden ook verwoest. Elk heiligenbeeld, elke godsdienstelijke afbeelding, elk christelijk zinnebeeld was onvermijdelijk veroordeeld en overal, waar men het kon bemeesteren, verbrijzeld.

Men heeft dus maar met de grootste moeite en voorzichtigheid in onze vlaamsche gewesten die kunststukken der middeneeuwen, welke wij nog overig hebben, van het verderf der beeldstormers kunnen redden.

Het stadhuis van Gent, waar de hoofden der hervormers van 1578 tot 1584, als meesters zetelden, onderging een dergelijk lot. De schepenenkapel en hunne vergaderzaal waren met schilderijen versierd en van alle die tafereelen vindt men bijna niets meer bij het einde der XVIe eeuw. Sommigen werden verscheurd, sommigen gestolen, en andere wellicht uit het vaderland weggevoerd.

Het verlies van zoovele oude kunstwerken, van zoovele christelijke gedenkteekens, werd pijnelijk betreurd in eene stad in welke de kunstsmaak en het geloof sedert onheugelijke tijden levendig bloeiden. Het schrikbewind der hervormden had de katholijke meerderheid van inwoonders gedwongen den nek te buigen onder het juk. Maar zoo haast Gent, in September 1584, zich den prins van Parma had overgegeven, en dat die ongelukkige en hard beproefde stad, onder de gehoorzaamheid harer wettige vorsten eenige rust en zekerheid genoot, kwamen de inwooners met verdubbelden iever tot het geloof hunner vaderen, tot hunne vroegere gedachten en streving terug.

De godsdienstplechtigheden, sedert lang gestaakt, werden op nieuw heringericht in al de kerken en kapellen. In October en November van het jaar 1584 kwam de aartsbisschop van Mechelen naar Gent en herwijde de kerken van Sint-Baafs, Sint-Michiel, Sint-Nikolaas, de kapel der schepenen van der keure en de bidplaats van Sint-Pieters abdij. Het nieuw gekozene magistraat schonk geldelijke toelagen tot herstel van kerken, van predikstoelen, van orgels, van gestoelten en verdere kerkversieringen. De terugkeer tot het catholicismus was algemeen. In de gemeente-rekenboeken van dien tijd vindt men nauwkeuriglijk aangeteekend, onder titel van *gewoone en buitengewoone aalmoezen, giften en onvoorziene uitgaven*, het bedrag der gelden door de schepenbank gestemd en toegestaan. De zondagscholen, de scholen voor arme weezen, de latijnsche scholen der PP. Jesuiten en de predikanten met het geestelijk onderwijs gelast, kregen een groot deel dier hulpgelden. De gentsche schepenen waren tot hunne vroegere gewoontens terug gekomen; zoo als voorheen werden het kapittel en de voorzangers der hoofdkerk aanzocht, vóór de jaarlijksche herkiezing der wethouders, in de schepenenkapel de Mis des H. Geesten te zingen, ‘om van den Hemel aftesmeeken den keus van bekwame, wijze en voorzichtige wethouders.’ Op den gewoonen dag ging de algemeene processie der zeven parochien van Gend uit;

de hooge geestelijken en de stedelijke overheden woonden die plechtigheid bij, en sedert vijftig jaren, zegt de chronijkschrijver B. De Jonghe, waren de straten van Gent, bij het uitgaan der processie zoo luisterlijk niet versierd geweest; al die godsdienstplechtigheden waren sedert het begin der beroerten opgeschorst.

Van den anderen kant herkreeg het oude staatkundig bewind al zijne macht en invloed; de Prins van Parma, Alexander Farnese, de bevrediger van Vlaanderen, werd met aandrang verzocht zijne zegepralende intrede te doen in Gent, men wilde hem inhalen en feesten zoo als men te doen plagt in de voorspoedigste tijden onzer vorstelijke graven, en die luisterlijke ontvangst werd vastgesteld op den 1^{n} December 1584. Doch die feestviering kon op den gestelden dag geene plaats hebben, staatsen oorlogsbelangen verhinderden zulks gedurende drij opvolgende jaren.

Eerst den 9^{n} Augustus 1587 deed Alexander Farnese, bijna onvoorziens, zijne intrede in Vlaandrens hoofdstad. De wethouders, de geestelijken en de overige burgers heetten hem hartelijk welkom, maar zij konden hem niet met al de toebereidsels in 1584 gemaakt, zegepralend inhalen; al die versieringen werden in 1587 niet gebruikt. De schilder Lieven van der Schelde vervaardigde in 1586 en droeg den gentschen wethouderen op de: *Recueil des représentations décoratives, théâtres*, *pyramides et arcs de triomphe à élever dans la cité gantoise pour la Joyeuse Entrée d'Alexandre Farnèse.* Voor die verzameling, samengesteld uit kleine schilderingen met goud en zilver opgesierd, kreeg de kunstenaar 70 gouden carolusguldens. Dit album is nu in de verzameling Goetghebuer.

Met dit gevoel van herstel bezield, en onder den invloed des terugkeers tot het oude staatsbeheer, poogden de wethouders alle overblijfsels der verwoesting, door de hervormers aangericht, uit de vergaderzaal der schepenen te doen verdwijnen. De kamer der schepenen van der keure, waar die wethouders, ten zelfden tijde het ambt van bestuurders en het ambt van rechters uitoefende, zich vergaderden om te beraadslagen en om vonnis te strijken, was vroeger versierd met talrijke kunstwerken. Men vond er onder andere een *kruising van Christus*, gebeeldhouwd door Jan de Crop, naar eene schets van Cornelis van der Goes, en door dien laatsten ten jare 1493 afgezet of verlicht; dan nog eene schilderij van grooten omtrek, verbeeldende het *laatste Oordeel*, vervaardigd door Cornelis van der Goes, in 1494-1497. Het halfverheven snijwerk van Jan de Crop was fel gehavend gedurende de godsdienstberoerten, doch kon het nog hersteld worden, en dit gebeurde in 1592 door den brugschen schilder Geeraard Pieters; die herstelling kostte 48 gouden guldens.

Meester Geeraard Pieters bewoonde Gent en had zich lid gemaakt der gilde van beeldende kunsten in 1590; hij werd onder-deken benoemd in 1599; en ettelijke jaren nadien, in 1609, schilderde G. Pieters voor de schepenkamer een geschiedkundelijk herinnerings-tafereel.

De groote schilderij van C. van der Goes was door de volksmuiters of gestolen of vernietigd; in 1586 besloot men dit werk door eene dergelijke voorstelling te vervangen; dit is: door het voorzeggings-tafereel van het *laatste Oordeel.*

Doch op dit ongelukkig tijdstip telde Gent onder zijne inwooners niet één kunstenaar-schilder aan wien de wethouders zulk een werk konden toevertrouwen. Lucas de Heere en Benjamin Sammeling, beide uitstekende leerlingen van Frans Floris, en dan nog Karel van Mander, Lucas en Frans Hoorenbault, zijn de eenige gentsche schilders van dien tijd, of daaromtrent, wier befaamdheid van talent tot ons

is overgekomen. Maar de Heere stierf in 1584, en Sammeling schilderde hoofdzakelijk niets dan portretten.

Van Mander, arm van zijne reis in Italiën teruggekeerd, had het land weêr verlaten en woonde te Haarlem sedert 1583; hij overleed in Holland in 1606. De Hoorenbaulten waren landmeters en oordschilders.

De godsdiensttwisten, de burgeroorlog en de ellende die er het gevolg van zijn, hadden al de leerlingen der schilderschool door Lucas de Heere te Gent ingericht, omtrent het midden der XVIe eeuw, na zijne eerste reis in Frankrijk en Engeland, verjaagd en verstrooid. En ter uitzondering van hunnen medeleerling Karel van Mander, schilder, dichter en levensbeschrijver, zijn zij allen slechts bij name gekend. Gedurende de gansche XVIe eeuw vindt men te Gent in de stadsrekeningen, die onuitputtelijke bron onzer land- en kunstgeschiedenis, geene enkele bestelling van schilderijen dan het *laatste Oordeel;* zelfs maken zij weinig melding van beeldwerk besteld door onze schepenen. Heel dit tijdperk was allernadeeligst voor de kunstwerken. Iederen dag waren de gentsche kunstenaars gedwongen eene stad te verlaten waar zij hun bedrijf noch met vrede noch met vrucht konden beieveren. Reeds sedert 1519 vonden de wethouders van Gent in hunne stad zoo weinig keus van schilders en beeldhouwers, dat de geheimschrijver der schepenen van der keure, Jacobus van Melle, gedwongen was naar Aalst en naar Dendermonde te gaan om daar eenige kunstenaars te vinden aan wien hij de vervaardiging kon toevertrouwen der zegebogen en zinnebeelden welke moesten dienen voor de luisterlijke intrede des jongen konings Karel, die korts nadien de keizerskroon op zijn hoofd zou dragen.

Van *ambtswegen bestelde schilderingen* kunnen wij slechts aanstippen de in 1538 aan Lieven de Witte door de gemeente gedane bestelling van den stadsstandaard, en van de geblazoende vaan der kamer van Rhetorika: *de Fonteine der Heilige Drijvuldigheid,* ter gelegenheid des tooneelstrijds van 1539, waaraan al de tooneelmaatschappijen der Nederlanden verzocht werden deel te nemen, en dit met het doel ‘om den handel welke in Gent veel vervallen was, heroptebeuren;’ dan nog tijdens de *Blijde-Inkomsten* van keizer Karel en zijnen zoon Philips in 1549, de pareerschilderingen door Frans van de Velde, schilder en beeldhouwer; hierbij ook de *grafelijke inkomst* van Frans van Frankrijk, hertog van Alençon en Anjou, in 1582, vervaardigd door de schilders Lucas de Heere, Lieven van der Schelde en Lieven Louis; de overluisterlijke toebereidselen voor den zegepralenden inhaal van Alexander Farnese, in November 1584: de zegebogen en de schitterende versieringen der straten en merkten waren geschilderd door Benjamin Sammeling, Arnold van Wynendaele, Lieven van der Schelde, Daniël Raverick, Lucas en Frans Hoorenbault. Jooris van der Riviere moest in 1571 een tafereel schilderen, verbeeldende de *Maagd van Gent* en *den Leeuw van Vlaandren*, voor de schepenen afgevaardigd naar Yperen. Dit schild was bestemd om naast de schilden der andere Leden van Vlaandren: Yperen, Brugge en het Vrije, geplaatst te worden. In 1590 vervaardigde op doek Frans Horenbault, de schilder ingenieur, voor de wethouders een heel uitgestrekt plaatselijk plan der stad Gent, en in 1581 maakte hij de landkaart op van het oude Vlaandren onder keizer Otho, omtrent het einde der X^{e} eeuw.

Voor het *beeldhouwwerk* moet men ook melding maken van de bouwkundelijke versiering des gevels en der kapel des stadhuizes, gekapt in 1518-1535, en door de steenhouwers Laurens de Vadder, Walter Soetemans, Lodewijk de Ronne, en door de beeldsnijders Antoon Pauwels, Daniël Ruutaert, Bartholomeus Portant, Jaak Rym en Jan de

Heere. Dezelfde Jan de Heere sneed ook in hout, voor de schepenen-gerechtzaal, het beeld der *Gerechtigheid* met al hare kenmerken; Jooris van der Riviere schilderde dit beeld op, en in 1584 werd het door Jan Schoorman hersteld. Op kosten der gentsche gemeente vervaardigde Jaak van der Hoochstrate in 1589 twee beelden: de *Heilige Maagd* en de patroon der PP. Capucienen, die in 1584 door toedoen des prinsen van Parma te Gent waren aangekomen; die twee beelden waren bestemd voor de bidplaats dier kloosterlingen.

Wij weten dat oudtijds de kunstenaars, de meesters die een werkhuis of school hadden, van het staatsbestuur, van de geestelijke en burgerlijke corporatiën alle bestellingen en ondernemingen aannamen, zoo wel alle slach van kunstgewrochten, als elk overig gewoon werk, hoe onbelangrijk het was of niet. Vele aanteekeningen op de schepensrekenboeken betoonen zulks, en menig betalingbewijs doet ons zien dat zij dikwijls die werken zelf uitvoerden; doch andere malen lieten zij het aan leerlingen over. Wij laten de namen volgen der schilders en beeldhouwers die gedurende de XVIe eeuw door de wethouders met de gemeentewerken belast werden, alhoewel de opsomming dier werken overbodig zou wezen: Jan en Lieven de Scoenere, Jooris van der Riviere, Lieven Louis, Lancelot Blondeel, van Brugge, schilders van godsdienstelijke tafereelen; Daniël Louis, Jaak Gheerolf, glasschilders, Lieven de Witte, Arnold de Winne, die versieringen en wapens schilderden; Frans van de Velde, schilder en beeldhouwer; Geeraard, Eligius, Frans, Lucas en Jaak Hoorenbault, landmeters, ingenieurs en plaatsafteekenaars; Lieven en Jan van Male, Lucas de Heere, Benjamin Sammeling, Geeraard Pieters en Pieter Pieters, zijn zoon, geschiedkundige schilders; Lieven van der Schelde, wapen- en kleinschilder; Arnold van Wynendaele, wapenschilder en van gedenkteekenlijke gezichten, Jan de Smytere, Hendrik van de Velde, Antoon Pauwels, Jaak Rym, Bartholomeeus Portant, Daniël Ruutaert, Jan de Heere, Jaak van der Hoochstrate, Jan Schoorman en Lucas Breydel, beeldhouwers of beeldsnijders.

Vele der hooger genoemde kunstenaren hebben eene waardigheid bekleed in de gilde der beeldende kunsten te Gent, of wel voor dat die gilde uiteen ging of wel na dat zij door de keizers-brieven hersteld werd. Arnold van Wynendaele droeg den titel van stadsschilder van Gent; hij stierf den 16 December 1592. De heer Goetghebuer, bouwkundige, bezit van A. van Wynendaele eene oorspronkelijke verzameling van afbeeldsels der graven en gravinnen van Vlaanderen, die begraven zijn in de oude bidplaats der abdij van St-Pieters te Gent, alsnog eenige afteekeningen van geestelijke gestichten, welke gedurende de beroerten van 1566 en 1578 verwoest zijn. De bewerking dier waterschilderingen is heel belangrijk, doch nagenoeg heel middelmatig onder het kunstelijk oogpunt. Lancelot Blondeel, die met Jan Schoreel, schilder van Utrecht, in 1550 te Gent *de Aanbidding van het Lam*, der van Eycken, opkuischte, teekende en schilderde voor het magistraat de patroonen der sluizen en andere waterwerken van Damme. De schilder-beeldhouwer Frans van de Velde ging de teekening nemen der vermaardste sluizen van Holland, Friesland, enz., ten einde met die teekening eenige aanduidingen te geven, ter vervaardiging der sluizen van de vaart gedolven naar het Sas van Gent. De stadsgenoten Marc van Vaernewyck, Karel van Mander en Karel Utenhoven gewagen met veel lof van de portretten van Benjamin Sammeling en der geschiedkundelijke werken van Lucas de Heere. De eenige schilderij die wij te Gent van Lucas de Heere bezitten, verbeelt *Salomo de*

koningin van Saba onthalende. De Heere schilderde dit tafelreel in zijne jongelingsjaren, en teekende *Lucas Derus*, *inv. et fecit 1559.* Dit werk verrechtvaardigt nog den lof niet hem door zijne tijdgenoten gegeven; nochtans laat die schilderij zulks verhopen, en wij moeten denken dat hij dus in het vervolg betere werken voortbracht, dewijl hij te Gent eene schilderschool inrichtte.

Keizer Karel, na den oproer der Gentenaren, in 1539-1540, onder voorwendsel van de gentsche neeringen en ambachten herinterichten, wierp de gansche oorspronkelijke instelling omver. Hij verminderde het getal der ambachten van 53 op 21, en rangschikte de meest verschillende neeringen in hetzelfde ambacht bij elkander.

Krachtens de keizers-toelatingsbrieven, maakten de schilders, beeldhouwers, glazenmakers en goudslagers deel van het tiende ambacht, even als de merceniers, de gordelmakers en hoedemakers, en later ook nog de borduurders en de wassmelters.

Tot in 1574, bij gebrek van kunstenaars te Gent verblijvende, had de eigenlijke gilde van beeldende kunsten zich niet kunnen herstellen. Met Kersmis 1578 gelukte het haar zich op nieuw interichten, doch bij de volgende godsdienstelijke en staatskundelijke beroerten van 1578 ging die gilde weêr uit een. Eindelijk in 1584-1585 vergaderde de gilde op nieuw, hebbende als deken Lieven van der Schelde, die reeds vroeger in 1574 met Benjamin Sammeling als onderdeken was gekozen geweest. Lieven van der Schelde was een uitstekende miniatuurschilder en bekwame geslachtskundige. Hij schilderde in 1579 het *Wapenboek* van al de schepenen, raadsheeren, geheimschrijvers, dekens en edelen der stad Gent. Voor dit Wapenboek betaalde hem de gemeente 25 ponden groote, of 150 gouden carolusguldens.

Zoo was het, onder het kunstelijk opzicht beschouwd, met der stad Gent gelegen, gedurende dit onheilvol en dor tijdperk.

In de naburige gewesten en steden: Antwerpen, Brugge, Brussel en Mechelen, was het getal van uitstekende schilders, die groote tafereelen maalden, ook zeer verminderd, sommigen waren gestorven, anderen hadden het land verlaten. Bernard van Orley stierf te Brussel in 1541, Frans Floris (Devriendt) te Antwerpen in 1570; Pieter Pourbus, te Brussel in 1583: Frans Pourbus, te Antwerpen in 1580. En nochtans, daar er te Gent in 1587 geen enkele kunstenaar was, bekwaam om het groote tafereel, dat de wethouders van zin waren te laten malen, met uitstekenheid te schilderen, moesten zij wel elders gaan zoeken. De keus der gentsche schepenen viel op *Raphaël van Coxcie*, toen ten tijde in Brussel zeer beroemd; een befaamde schilder zijnde, werden zijne werken zeer gezocht.

Heer Jaak de Blaesere, als opperhoofd der stad, in zijne hoedanigheid van eersten schepenen van der keure, en heer Antoon Schoorman, zijn raadsheer-pensionnaris, werden naar Brussel, waarheen zij ook voor stadsbelangen afreisden, tot den kunstenaar afgevaardigd. Die ambstheeren spraken met meester van Coxcie in de maand Mei 1588, en kwamen welhaast met hem overeen over het onderwerp, de voorwaarden van uitvoering en de belooning des werks. De schilder was den 9 Junij 1588 te Gent en onderteekende er onverwijld met der schepenen geheimschrijver, Joos van de Kerckhove, handelende in naam der wethouders, de overeenkomst, waardoor van Coxcie zich verbond, seffens, en te Gent, zelven, het verlangde tafereel te beginnen en af te schilderen. De schilderij moest de beschrijving des *laatsten Oordeels* uit het boek der Veropenbaring voorstellen, en van dezelve grootte zijn als die welke Corn. van der Goes vroeger had vervaardigd. Ter gelegenheid dier voorwaardenonderteekening, werd Raphaël van Coxcie van stadswegen beschonken met

een stuk Rhijnwijn, ter weerde van 10 pond groote: 60 gouden carolusguldens. Men besprak dat het *laatste Oordeel* elf voet hoog en veertien voet breed zou wezen. De schepenen van Gent waren gehouden: den schilder te bezorgen het panneel in eiken hout, geheel bereid ter schildering, hem ook het vergulden des lijsten (zwart met gouden snijwerk) te betalen, en die inlijsting met deuren of luiken te bekostigen. Geen prijs of betaling werd op voorhand vastgesteld. Het werk zou geschat worden door de schepenen van Gent, en zoo er verschil was tusschen hunne denkwijze en die des schilders, zou men hem het bedrag betalen door andere schatters opgegeven. Eindelijk, dewijl de schilder, gedurende den tijd dat hij aan dit tafereel werkte, te Gent moest verblijven, beloofde men hem schadeloos te stellen voor zijne woonverplaatsing en zijn verblijf te Gent.

Het oorspronkelijk verdrag ging verloren, en nergens is het nog terug gevonden, doch al die voorwaarden kan men duidelijk nagaan in de verschillende handschriftelijke aanteekeningen van de te Gent betaalde rekeningen van Junij 1588 tot Julij 1598. Laat ons die betalingen zien, zij zullen ons leiden tot dit *zonderling proces* tusschen Raphaël van Coxcie, aanlegger, en het gemeente bestuur van Gent, verweerder, hetwelk voor het hof van Vlaandren tot *weerdeering* kwam.

In 1588-1589 (schependienstjaar van den 15 Mei 1588 tot 15 Mei 1589) is er betaald aan Jan Marchille, wijnkoopman, *tien ponden groote* voor levering van een aam Rhijnwijn, stadsgeschenk aan Mr Raphaël van Coxcie, schilder, op den dag dat die laatste zich verbond voor de kamer der schepenen van der keure een tafereel te schilderen vertoonende het *laatste Oordeel.*

Er is ook toegekend en betaald aan Joos Maelront, timmerman, *twaalf ponden groote* voor een paneel in eikenplanken goed droog, zijnde met bijwerk gemeten elf voet hoog en veertien breed, met inlijst gesloten bij vorm van kas. Op dit panneel moest het *laatste Oordeel* afgemaald worden, bestemd voor de kamer der schepenen van der keure. Dit alles gemaakt door Joos Maelront, zoo als het bedongen was den 18 Mei 1588, tusschen de schepenen en den timmerman.

Item aan Jan Winne, schilder, *drij ponden groote* om het bovengemelde panneel wit geverwd en gepuimd te hebben.

Men betaalde aan meester Raphaël van Coxcie, *scildere ende conterfeytere*, *vyftig ponden groote,* op rekening des bedrags dat hem zou toegestaan worden, voor het vervaardigen van zijne schilderij, krachtens de verbindtenis door hem aangegaan, den 9 Junij 1588, en onderteekend door Joos van de Kerchove, eersten geheimschrijver der schepenen.

Item aan denzelfden, *tien ponden groote* in terugbetaling eener dergelijke somme door hem voorschoten voor het goud der lijstversiering.

De timmerman Maelront ontving nog twee ponden en eenen schelling grooten, voor levering van eenige andere dingen aan die schilderij gebezigd.

Van in de maand Julij 1589 was de schilderij af en geplaatst in de schepenenkamer; doch dewijl de gentsche wethouders die schilderij niet ter voldoening des kunstenaars geschat hadden, besloten zij, om den schilder alle reden van beklag, misrekening en misschatting te ontzeggen, zich te beroepen op de eindvoorwaarde der overeenkomst, bepalende de waardering des werks door van wederzijds genoemde scheidsmannen. Jan Martens, gezworene stadsbode, werd naar Antwerpen gestuurd met geslotene brieven, die moesten besteld worden aan den schilder Ambrosius Franck, en korts

daarop kwamen vier vrij-meesters der antwerpsche St.-Lucasgilde te Gent bijeen om het *laatste Oordeel*, door Raphaël van Coxcie, te keuren en te schatten. De scheidsmannen waren wel bekende kunstenaars, twee derzelven waren met recht beroemde schilders.

Marten de Vos, ouddeken der St.-Lucasgilde van Antwerpen, in 1572, de uitmuntende leerling van Frans Floris, de volgeling van Tintoretto, en die verschillende vakken der schilderkunst meesterlijk beoefende; *Ambrosius Franck*, de oude, schilder van godsdienstelijke tafereelen, leerling van Marten de Vos: deken der Antwerpsche gilde in 1582, hij werd door zijne kunstgenoten hooggeschat; *Gillis Mostaert*, tweelingbroeder van Frans Mostaert en leerling van Jan Mandyn: hij schilderde met geest en kunde kleine figuren, boertige en drollige onderwerpen; *Bernaard de Rijcke* van Kortrijk, geschiedenisschilder, die ons eenige godsdienstelijke tafereelen heeft nagelaten, gemollig en bevallig geschilderd: hij was sedert 1561 in den *Liggere* der Antwerpsche St-Lucasgilde aangeteekend geworden.

De twee eersten waren de scheidsmannen door de wethouders van Gent aangeduid.

Die vier schatters begonnen onmiddelijk hunne netelachtige taak, waarvoor zij door de beide belanghebbende werden beroepen; het beloop der somme door de stad Gent aan van Coxcie, voor zijne schilderij te betalen, werd bepaald op *veertien honderd gouden carolusguldens* (233 □ 6 s. 8 d. gr.) Die prijs, voor den tijd zeer aanzienlijk, geeft een hoog gedacht der kunstwaardering dier vrijmeesters-rechters.

Het bedrag der schatting werd aan den schilder afbetaald, als werkloon en vergelding.

De stadsrekeningen melden nog eene betaling van 12 □ 1 s. 8 d. gr. aan Karel van Cuelne, wijnkoopman in de herberg *het Paradijs*, voor verteer bij hem gemaakt, in Julij 1589, door de Antwerpsche schilders, die naar Gent gekomen waren om de schilderij het *laatste Oordeel* van M. Raphaël van Coxcie te keuren.

Eene andere aanteekening doet ons nog kennen dat er door het magistraat betaald is aan de schatters, voor vergelding, verblijf en reis, het gezamentlijke bedrag van 12 □ 8 s. 4 d. gr. dat is 117 gouden carolusguldens, hetgeen maakt voor ieder ongeveer 28 gulden.

Bij het sluiten der gemeenterekeningen van 1589-1590 deden de koninklijke afgevaardigden, onder het nazien der gedane uitgaven, eenige opmerkingen over die twee laatste betalingen. Doch zij namen ze voorloopig aan, maar bevolen van te onderzoeken wie de onkosten dier waardering moest dragen. Nu, in het vervolg werd er van die voorbehouding geen gewag meer gemaakt, het betaalde geld bleef ten laste der stad, welke toch die voorwaarde in de verbintenis had doen opnemen.

De gemeenterekenaar wijst hier den oorsprong aan van den twist die tusschen Raphaël van Coxcie en het magistraat oprees. De kunstenaar had in 1588-1589 eene somme van 50 □ gr. (300 carolusguldens) ontvangen, op rekening zijns werks, volgens schatting, en, natuurlijk, met beding dit geld op de hoofdsom aftehouden. Toen in 1589-1590 Raphaël van Coxcie het geheele bedrag van 1400 gouden guldens ontving, weigerde hij die 300 guldens, reeds op voorhand betaald, te laten afhouden, omdat de stad Gent, zegde hij, de verbindtenissen die hare afgevaardigden met hem hadden gesloten, niet allen nakwam. Uit die oorzaak hadden de commissarissen-nazienders dit bedrag van 50 guldens op de *buitengewoone inkomsten* van 1590-1591 doen brengen. De gemeente-ontvanger vroeg dan om dit beloop weder bij de *buitengewoone uitgaven* te

MUSEUM VAN GENT.

HET LAATSTE OORDEEL, TAFEREEL VAN RAPHAEL VAN COXCIE, TEEKENING VAN C.T. FELT.

zetten op de rekening van 1591-1592; de commissarissen stonden zulks toe, na vooraf gehoord te hebben de uitleggingen van de schepenen, en de herhaalde weigering door Raphaël van Coxcie gedaan om die somme terug te geven. De kunstenaar hield zich altoos als schuldeischer van de stad Gent, en zijne vordering door de schepenen betwist, was reeds sedert een jaar vóór het hof van Vlaanderen gebracht. In 1593-1594 werden die 300 guldens nog eens bij de *ontvangsten* geboekt, door den ontvanger Bartholomeeus de Backer. Men mag dus veronderstellen dat dit bedrag, op nader aandringen en onder alle voorbehoud als na rechte, door den mechelschen kunstenaar werd terugbetaald.

Men ziet hieruit dat hij den stadsrentmeester nog al dol aandeed.

Tot in 1594 kostte het *laatste Oordeel* aan de stad Gent, volgens de betalingen gedaan aan Raphaël van Coxcie, Jan Marchille, Karel van Cuelne, Joos Maelront, Jan Winne, Jan Martens en aan de schildersschatters, achtien-honderd acht-en-veertig gouden guldens (307 □ 19 s. 8 d. gr.), en het proces voorderde immer voor het hof van Vlaanderen, en die wederzijdsche beantwoordingen en wederleggingen, zoo als men denken kan, veroorzaakten nog vele onkosten. Wat eischte nu Raphaël van Coxcie? En wat moeijelijkheden wierpen van den tegenkant de schepenen van Gent op? Moest de kunstenaar niet voldaan zijn met de belooning en giften die hem de stad Gent zoo ruimschoots had laten betalen? En mochten de schepenen niet fier zijn met het meesterstuk dat hunne vergaderzaal versierde? Welnu, de eischen van den aanlegger en de tegenwerpingen van de verweerders kennen wij door het vonnis dat het hof van Vlaanderen uitsprak den 12 Julij 1597, dus zeven jaar nadat het proces voor zijne vierschaar werd opgeroepen Dit vonnis, zoo als alle dergelijke stukken van dien tijd, is lang en verward van opstel.

Luidens de verbindtenis, den 9 Junij 1588 door den gemeentegeheimschrijver Joos van de Kerchove aangenomen, moest de prijs der schilderij slechts door schatters worden bepaald, wanneer de kunstenaar dacht benadeeld te zijn door de waardering des stedelijken magistraats. Maar, behalve het geschenk in wijn, het betalen van paneel, lijst, vergulden, enz., dat de stad had bekostigd, wilde zij aan Raphaël van Coxcie nog *duizend Carolusguldens* betalen, en hij weigerde glad af. Hoeveel eischte hij dan? Diensaangaande hebben wij geene bewijsstukken; nochtans was het maar ten gevolge zijner weigering en vorderingen dat men besloot de schilderij door scheidsmannen te laten keuren.

De schatting van *veertien honderd gouden guldens* was bijna eens zooveel dan de waarde door de gemeente-bestuurders opgegeven; en toch, alhoewel hun die prijs overdreven scheen, betaalden zij den kunstenaar die som ten vollen uit. Doch was M^{er} van Coxcie met dien hoogen prijs niet te vrede. Hij wilde de betaling niet aanvaarden dan onder voorbehoud van verdere eischen. Die eischen werden door de schepenen niet aangenomen, en de schilder van het *laatste Oordeel* beriep zich op de tusschenkomst der bevoegde rechters. Laat ons stap voor stap de verschillende aangelegenheden van dit proces nagaan, zoo als ze voorkomen in het vonnis van 12 Julij 1597.

De uitgebreidheid des vonnis doet ons na wensch al de eischen en heel de verdediging des aanleggers kennen; zoo ook de opmerkingen, de ontkenningen der schepenen-verweerders, en dan nog den uitslag van dit zevenjarig geding, in schijn ten minsten zoo eenvoudig.

Ontevrede met der schepenen waardering, weinig voldaan over de belooning hem door de schatters toegekend, alhoewel die belooning, ten aanzien des geldelijken toestands der gemeente Gent, zeer breedgevig was, vroeg Raphaël van Coxcie nog daarenboven de vervulling der beloften hem toegezegd buiten de overeengekomene verbintenis met het magistraat. Hij beweerde dat de Heeren Geeraart de Blaesere en Antoon Schoorman hem, als geschenk voor zijne vrouw, honderd gouden guldens beloofd hadden, en dat de stad Gent hem die som nog moest uitbetalen, boven den geschatten prijs en niettegestaande al de giften hem gedaan gedurende den tijd dat hij aan zijne schilderij arbeidde. Hij beweerde bovendien dat zijn werk hooger ware geschat geweest, indien het magistraat aan de schatters niet gezegd hadde, dat zij al de voordeelen, die de schilder reeds had genoten, bij den prijs der waardering moesten in achtnemen; die aanbeveling, zegde hij, hadden de scheidsmannen in het oog gehouden en hunne schatting in evenredigheid opgemaakt. De ware prijs der schilderij was dus ongeveer zoo veel lager geschat als de genotene voordeelen bedroegen. Gevolgentlijk vroeg Raphaël van Coxcie, dat de schepenen van Gent hem vergoedden, aan den prijs dien men op den dag der schatting gerekend had: 1° het vat Rhijnwijn; 2° zijne onkosten gedurende zijn verblijf te Gent, van den dag af dat hij in de stad was aangekomen, tot op den dag wanneer hem de gewaardeerde prijs was uitbetaald; 3° de honderd Carolusguldens aan zijne echtgenote beloofd. Dewijl de schepenen zulks weigerden, vergde de kunstenaar dat zij daartoe zouden in recht veroordeeld worden.

De schepenen-verweerders loochenden geenszins den kunstenaar de schilderij het *laatste Oordeel* te hebben besteld, en te meer zonder met hem over den te betalenen prijs te zijn overeengekomen. Zij hadden zich enkel verplicht den schilder na gelang de waarde des werks te betalen, of wel zoo men niet in der minne elkander verstond, volgens prijswaardeering van schilders, die het werk zouden schatten, de kosten der schatting door beide partijen te dragen. Tot zoo ver ging de macht der afgevaardigden van de gemeente, en zij mochten geene verdere verplichtingen onderteekenen. En Heeren de Blaesere en Schoorman loochenden opentlijk de belofte van honderd guldens, die men beweerde door hen gedaan te zijn.

Ter meerdere verzekering had het magistraat van Gent een onderzoek doen doen, en kon dus met gewisheid verklaren dat de beweerde belofte nooit den schilder was besproken; en bijgevolg hadden de schatters ze niet kunnen in aanmerking nemen. Ten andere, de immer verschillende wijzen waarop van Coxcie die belofte als hem gedaan beweerde, bewaarheidde der schepenen verklaring. Hij draaide tot drijmaal toe zijne beweering. Eerst zou Heer de Blaesere toen deze te Brussel was, en vóór dat de schilder de eerste maal naar Gent was gekomen aan van Coxcie beloofd hebben, dat men des kunstenaars echtgenote een hoofdeksel ter waarde van honderd gouden kroonen zou schenken; dan, ziende dat hij met dit zeggen zich verklapt had, beriep hij op zich eene tweede belofte, van twee honderd gouden guldens welke hij staande hield aan hem en zijne vrouw te zijn gedaan geweest in bijzijn van den abt van Drongen; maar de abt loochende het, en de schilder liet die beweering weêr varen. Doch van Coxcie beproefde nog eene derde maal zijne gezegdens te bewijzen: hij verklaarde dat men hem te Antwerpen eene som van honderd Carolusguldens beloofd had. Die laatste verklaring, zoo als de twee vorige, ontsproot, volgens beweering des gentschen magistraats, uit dezelfde inbeeldelijke bron.

De verweerders nochtans bekenden dat de opper-schepene Geeraard de Blaesere, en de raadsheer-pensionaris Antoon Schoorman van Brussel naar Antwerpen waren

gereisd, korts na het inbediening komen der gekozene schepenen (in Mei 1589), dat zij daar in gesprek waren ge-

weest met de meester-schilders Marten de Vos en Ambrosius Franck, dat zij aan die laatsten geklaagd hadden over de onredelijke eischen van Raphaël van Coxcie, die, niet tegenstaande al de bekomene voordeelen, stijfhoofdig weigerde het aanbod van duizend gouden guldens als voldoende te beschouwen. Heeren de Blaesere en Schoorman zegden hun dat zij hoopten, in geval van Coxcie hun aanbod aanvaarde, of, zoo hij bleef, weigeren, indien de schilderij billijk geschat werd, dat het gentsche stadsbestuur des schilders echtgenote wel een geschenk zoude doen van 50, 60, 70, ja zelfs van 100 Carolusguldens. Dit gezegde, verklaarden de verweerders, hadden zij in hun gesprek geuit, maar niet in bijzijn des schilders, en zonder inzicht daardoor eenige verplichting op zich te nemen; kortom zonder stellige belofte, zonder dat die woorden als eene verbindtenis waren genomen *en bij gevolg konnen zij in recht daar toe niet gedwongen worden.* En dus, dewijl de schilder van het *laatste Oordeel* het aanbod der schepenen niet had aanvaard, dewijl de verweerders van gedacht waren dat de prijs der schilderij veel te hoog was opgegeven, kon van Coxcie de honderd gulden niet eischen, evenmin de onkosten van een langer verblijf na den dag waarop zijn werk geplaatst was geweest in de schepenenzaal, of na den dag dat het bedrag der geschatte waarde was afbetaald.

Wat nu de beweering der schatters betreft, die verklaarden in hunne waardering te hebben verondersteld dat die honderd guldens nog aan van Coxcie zouden betaald zijn boven den prijs hunner schatting, die bekentenis werd te laat gedaan; men was er dus niet aan gehouden zulks aan te nemen, men kon zich maar bepalen bij hunne geschrevene schatting, welke zij eigenhandig onderteekend hadden. De verweerders hielden staan dat de scheidsmannen in dit stuk de juiste waarde der schilderij op veertien honderd Carolusguldens hadden genomen, zonder melding van die veronderstelde honderd guldens. Zij mochten dus naderhand hunne schatting noch verhoogen noch verminderen, evenmin als een rechter zijn gegeven vonnis mag wijzigen. En te meer, indien zij die 100 guldens in de schatting niet hadden begrepen, hadden zij niet nagelaten zulks in hun schrift te melden. Wat hunne opwerping betreft zeggende dat zij aan het magistraat over die 100 guldens gesproken hadden, dit was alleenlijk waar in dezen zin: een der scheidsmannen op het vertrek staande, en goed ontbeten hebbende, had er zoo eenige woorden over gerept, na dat hij gedurende vier volle dagen door Raphaël van Coxcie gepraamd was om den kunstenaar door die verklaring ter hulp te komen. Die scheidsman had geenszins gesproken van *de belofte van 100 guldens* zoo als het de vier andere schatters in eene door hun vieren ondergetekende verklaring den 14 Augustus 1589 opgaven, hij had alleenlijk gesproken van 25 □ gr. (150 Carolusguldens) Hij sprak dus zichzelven tegen en vergat zeker ‘quod mendacem oporteat esse memorem’ de leugenaar hoeft een goed geheugen te hebben.’ De verklaring van 14 Aug. 1589 was niet door de schilders-schatters onder eed opgesteld en dus moest hunne vroegere getuigenis den aanleggere ten nadeele toegepast worden. Want, in de opsomming der voordeelen, welke zij zegden hun door de schepenen te zijn aangeduid, ten einde er eenige rekening van te houden in de prijsvoordering der schilderij, hadden zij op de belofte der honderd guldens noch gedoeld, noch zulks herinnerd. Zij dachten er zelf niet aan, om rede dat die belofte nooit was gedaan geweest; bij gevolg kon zij bij hun geenszins in aanmerking zijn gekomen.

Indien de scheidsmannen, tot een zeker punt, eenigerwijze in hunne schatting eene dergelijke belofte in 't zicht hadden, ware het hunne plicht geweest dit opentlijk te

doen kennen, hetzij in hun geschreven verslag, het zij mondelings, in hun gesprek met de schepenen. En dewijl zij zulks niet deden, kon hunne latere verklaring den aanleggere niet baten.

Het gentsche bestuur wilde zich het recht voorbehouden de onredelijke overhooge schatting van Julij 1589 niet te erkennen, of wel er de vernietiging van te vragen, of wel die tot *arbitrium boni viri* over te geven, of wel nog het betwiste bedrag terug te eischen. Zij wilden eigentlijk het Hof doen verstaan waarom M^{er}. Raphaël van Coxcie's eischen zoo ver gingen. Hij dacht juist wel niet recht te hebben, maar hij was arm en had geld noodig ten gevolge zijner verkwistingen, zijnen drift tot het spel en zijn ongeregeld leven.

De schepenen eindigden dus met te vragen dat de eischen des aanleggers werden geweigerd, en als ongegrond van de hand gewezen. M^{er}. Raphaël van Coxcie deed door zijnen gevolmachtigden antwoorden dat de twist alleenlijk rolde op de belofte die hem van wegens de schepenen door den heer G. de Blasere, het hoofd des bestuurs, gedaan was. Dit was het eenige geschilpunt, door hunne antwoorden reeds genoegzaam uitgewezen dat zij het ten zijnen voordeele aannamen, met de bekentenis dat het in de schatting der scheidsmannen in aanmerking was genomen.

De schilder van het *laatste Oordeel* ter zijde latende, dat de verweerders de belofte van 100 g. bekenden besproken te zijn, maar niet in zijn bijzijn, en derhalve voor hun van geene verplichting was, wilde onder eed bevestigen, dat die belofte hem reeds vroeger en herhaalde malen gedaan was door den raad-pensionnaris Ant. Schoorman, en dat die belofte zelfs vermeerderd was tot *100 gouden kroonen.*

De pleiters bleven dus hunne wederzijdsche gezegdens, antwoorden en gevolgtrekkingen staande houden, en vroegen dat de tegenpartij werde veroordeeld.

Het Hof van Vlaanderen deed uitspraak ten voordeele van den kunstenaar. Het Hof, na rijpe overweging, na onderzoek der voorgelegde stukken en vooral van de verklaring en schatting, de rechter-verslagdoener gehoord zijnde, verwierp de burgerlijke verweering der schepenen van Gent, veroordeelde hun tot het opleggen en betalen aan Mr Raphaël van Coxcie der 100 gouden guldens als vrijwillig geschenk aan deszelfs echtgenoot, van hem schadeloos te stellen voor zijn verblijf te Gent, tot het dragen der proceskosten, tot de onkosten der burgerlijke verweering, en tot eene boete van drij Carolusguldens voor den Vorst.

Door *dit merkweerdig vonnis*, den 12 Julij 1597 geveld, verkreeg Mr Raphael van Coxcie al wat hij gevraagd had, alle zijne eischen werden gerechtigd en wettig verklaard: zijn zegepraal was volkomen.

In 1597-1598, weinigen tijd na de uitspraak van het bovengemelde vonnis door het landgerecht, zien wij in de schepenensrekeningen de gevolgen en de uitkomst dier tusschenkomst. Maar, zoo de uitslag dezes gedings de schepenen hadde verstomd, zoo zijn wij, na die hardnekkige verweering, niet minder verwonderd over de wijze waarop het eindigen dier zaak gemeld wordt.

De stadskas betaalde onmiddelijk de boet en de onkosten volgens schatting van het gerecht. De schepenen en hun hoofdman, Ant. Triest, opvolger van den in 1592 overledenen Geeraert de Blasere, betuigden door een geschenk in wijn hunnen dank aan den raadsheer Stalins, voor de diensten die hij hun in die zaak bewezen had, en zelfs gebaarden zij zich heel welwillend jegens den kunstenaar. Zij kozen onder hun afgeveerdigden uit, en de schilder werd verzocht tot eene bijeenkomst in eene der zalen van de kastelnij van het stadhuis, waar de schepenen gewoonlijk hunne vreemde gasten onthaalden.

Dáár, bij eene gulhartige maaltijd, waar de wijn niet gespaard werd, volgens de *te betalene rekening* tot 25 gouden guldens beloopende, werden ten slotte al de vorderingen van Mr Raphaël van Coxcie geregeld en voldaan. Mocht hij nu nog bars zijn, dewijl men hem zoo eerlijk beschonk, en dat de verliezende, gedwongen alle zijne eischen te volbrengen, zoo gewillig de boet betaalde en het gevelde vonnis van zelf uitvoerde?

Nu, de belofte, door Mr Raphaël van Coxcie staande gehouden als hem gedaan tezijn, was niet onwaarschijnlijk en ook des tijds veel in gebruik. Dit slach van bijhoorige giften voor de echtgenoten der kunstenaren die overeenkomsten aangingen, werden in de XVIe en XVIIe eeuwen dikwijls onder de voorwaarden van dergelijke verbintenissen opgenomen; doch in de overeenkomsten der XIVe en XVe eeuwen hebben wij zulke giften niet aangetroffen.

Men kan gemakkelijk van die gegevene geschenken eenige voorbeelden aanhalen, doch zullen wij er slechts twee voorbrengen, zy komen hier van pas. - Onmiddelijk na de inneming van Antwerpen door den prins van Parma, besloten de dekens des broederschaps van Onzer-Lieve-Vrouwekapel, het beeld der H. Maagd, hetwelk gedurende de beeldstormerij was versteken geweest, weder op haren vorigen altaar te plaatsen. Den 13 November 1585 bestelden zij aan Mr Raphaël van Coxcie de kunstschildering der altaartafel. De kunstenaar verstond zich, voor wat het bouwkundelijke doorzicht zijner schildering betrof, met den schilder Jan de Vries, die ook dikwijls met Michiel van Coxcie werkte, en onder andere aan zijn tafereel: *de Besnijdenis.* Den 17 April 1601 willende die dekens met de versiering des altaars, ter verheerlijking der H. Moeder Gods opgericht, voortgaan, wendden zij zich nogmaals tot M^{r} van Coxcie en sloten met hem een contrakt waardoor hij zich verbond op de luiken der altaartafel in 't grouw te schilderen, op de buitenzijde *de Boodschap van Maria* en op de binnenkanten *de Geboorte* en *de Besnijdenis O.-H.* De schilder beloofde geene dan de beste verwen te gebruiken, de schetsen aan de goedkeuring der dekens over te leggen, en de grouwschildering zoo goed als zyn talent het hem toeliet te bewerken. De prijs werd bepaald op *vijf honderd guldens* en *een hoofdhulsel voor zijne vrouw;* men besprak ook dat in geval de schildering niet aan de belofte des kunstenaars voldeed, de somme zou verminderd worden, en de schilderijen geschat volgens weerde. De luiken werden den schilder naar Brussel opgezonden, op kosten des broederschaps, en bij de voltoeijing der grouwschildering ontving de schilder het volle bedrag des bespreks, alsook het bijgeschenk voor zijne gade.

De overeenkomst van 1601 en die van Raphaël van Coxcie met Jan de Vries zijn gedrukt geworden tusschen de bijvoegsels der geschiedkundelijke verhandeling van het antwerpsche broederschap in 1850 door den Eerw. Heer Hoefnaegels uitgegeven.

In 1678, ter gelegenheid van den 200jarigen jubilé der instelling van het broederschap, werd de houten altaartafel en de schildering vervangen door eenen altaar in wit marmer, met ronde pilaren, plat beeldwerk en beelden. Dit altaar werd gesneden door Artus Quellin en Pieter Verbrugghe, en kostte, toen hij in 1700 heel afgewerkt was, ongeveer 18,000 brabandsche guldens. De schilderij en de grouwschildering van Raphaël van Coxcie werd aan de beide beeldhouwers overgelaten op afkorting van een deel van den kostprijs. Men weet niet wat er verder van die kunstukken is geworden.

Het tweede voorbeeld heeft betrek op eenen der meest befaamde leerlingen van Raphaël van Coxcie.

Meester Gasper De Craeyer, toen te Brussel woonachtig, sloot den 22 November 1657, eene overeenkomst met de kanoniken-bestuurders der hoofdkerk van Gent en verbond zich te schilderen voor den altaar van Sint Jan-Baptista, naar eene schets door de gezegde kanoniken aangenomen, *de Onthoofding van St.-Jan.* De kanoniken zouden hem hiervoor betalen *600 brabandsche guldens* en gaven hem nog bovendit de schilderij van Marten De Vos, *St.-Jan de Voorlooper* verbeeldende, welke den altaar der St.-Jan-Baptistakapel versierde. Zij beloofden ook den kunstenaar hem met eene gift van *vijf zilveren souvereinen* genaamd patagons, te beschenken *om daarmede een paar handschoenen voor zijne echtgenote te koopen*, voor zoo veel de *St.-Jans Onthoofding* met de meest mogelijke kunst was geschilderd en ter maand Mei 1658 afgewerkt. De *St.-Jans Onthoofding* is een der beste schilderijen van Gasper De Craeyer; zij versiert den altaar des H. Geestes in de hoofdkerk van Gent. Die overeenkomst van 1657, in het *Liber contractuum* van het kapittel van St.-Baafs geboekt, is door den heer Kervyn-de Volkaersbeke gedrukt in zijn belangvolle werk *les Églises de Gand 185*7.

De opsomming van al de betalingen door de schepenen van Gent gedaan voor de schilderij het *laatste Oordeel*, door Raphaël van Coxcie, doet zien dat die schilderij gekost heeft 345 □ 12 sc. groote of 2085½ gouden Carolusguldens. In den bekrompen toestand waarin de gentsche stadskas toen verkeerde, hebbende daar en boven nog in vele uitgaven te voorzien, in een oogenblik van staatskundelijke moeijelijkheden en duren tijd, te midden van menige vorderingen tot herstel van geledene schade, zou men moeijelijk kunnen begrijpen dat zij zulk groot geld voor prachtschildering verkwistten; indien men den gentschen schepenen geen verhevener gedacht, geen grootscher inzicht kon toekennen, dan alleenlijk de versiering van de vergaderzaal der schepenenbank. Het afgemaalde tafereel duidt overigens genoeg aan welk doel zij hier beoogden; en in ons land was zulk godsdienstelijk begrip bij den schepenen onzer steden van ouds vast ingeworteld. De gentsche schepenen van 1588 sloegen hetzelve pad in als hunne voorgangers, die *Christus aan het kruis* aan Jan de Crop en het *laatste Oordeel* aan Cornelis vander Goes besteld hadden. Hetzelfde had het magistraat van Brugge insgelijks gedaan in 1524 en 1551: een *laatste Oordeel* door Jan Prevost geschilderd, werd in 1525 in de schepenzaal geplaatst, en een *laatste Oordeel* van den schilder Pieter Pourbus versierde in 1551 de vergaderzaal van het schependom van het Brugsche Vrije. Die beide hooggeschatte schilderijen verrijken hedendaagsch het museum der teekenakademie van Brugge. Eenige jaren later zag men in de rechtszaal ten stadhuize van Mechelen een *laatste Oordeel*, men weet niet door wie geschilderd, en vóór die schilderij hoorden de plichtigen het vonnis, door de schepenenbank uitgesproken, aflezen.

Wij noemen hier alleenelijk ter herinnering de andere vlaamsche kunstenaars die in de XVIe eeuw het schriftuurlijke tafereel het *laatste Oordeel* schilderden. Beernaard van Orley, twee maal, Frans Floris, Lucas de Heere, Bartholomeeus Spranger, Gaspar Heuvick, waarschijnelijk, voor het meerendeel, met het zelfde inzicht en tot het zelfde doel.

Michiel van Coxcie behandelde nooit dit onderwerp, maar in 1581 schilderde hij voor de schepenskamer van Mechelen *Christus aan het kruis:* boven in de wolken zag men God den Vader, bezijdens het kruis, de heilige Maagd en Sint Jan, aan den voet des kruizes Magdalena. Rondom de afbeeldsel der gemeenteraadsheeren die

voor de schilderij, met vrijwillige giften bekostigd, aan den schilder drie honderd gouden guldens betaald hadden.

Men vindt in de rekeningen der stad en ambacht Assenede, 1642, eene aanteekening van een met dergelijk doel, voor de raadkamer op het gemeentehuis, geschilderd tafereel, door den kunstenaar Nicolaas de Liemaecker, bijgenaamd Roose, van Gent, vervaardigd. De bewoording dier aanteekening toont, voor wat de schepenen van Assenede betreft, uitdrukkelijk het verhevene inzicht aan, hetwelk wij bij de schepenen van Gent, Brugge en Mechelen in de XVIe eeuw veronderstelden.

De voorstelling op die schilderij afgemaald, zegt de rekeninghouder, ‘is opzettelijk gekozen, *tot eene waerschouwynghe ofte exemple dat leecke of slechte menschen niet lichtveerdelick geenen quaden eet en souden doen.*’ Dit tafereel verbeelde dus de bestraffing van het schelmstuk door valschen eed bedreven.

Die schilderij is betaald 12 □ grooten aan Nicolaas de Liemaecker, de waardige medestrever der meesters van zijnen tijd. Hetzelfde onderwerp is hem besteld geweest voor het gemeentehuis van het dorp Wachtebeke, in het ambacht Assenede.

Na al de toevallen en omstandigheden te hebben gemeld die de bestelling, de uitvoering en de betaling der gentsche schilderij van M^{er} Raphaël van Coxcie, betreffen, zullen wij in 't kort de schilderij zelve, onder zoo menig opzicht allerbelangrijkst, beschrijven en uitleggen.

De samenstelling van het *laatste Oordeel*, waarop vijftien of zestien afzonderlijke figuurhoopen afgebeeld zijn, verschilt weinig in zijne bijzondere gedeelten van de gewoonelijke schikking en opvatting door het grootste getal der oude meesters gevolgd, die hetzelfde onderwerp uit het boek der veropenbaring gemaald hebben. Het bovenste plan is bijna hetzelfde als dat der beroemde fresco van Raphaël Urbino: *De betwisting des H. Sacraments*, in de zalen des Vatikaans. De schikkingen der tusschenplans, waar de mechelsche kunstenaar hoopsgewijze een overgroot getal verrezenen geplaatst heeft, getuigen, zoo wel als de helsche tafereelen op het voorplan, dat de schilder met diepe studie en volledig begrip de geheimlijke duivelsche voorstellingen afteekende. In de afschildering geeft Raphaël van Coxcie bewijzen van een wel gevormd en gegrond talent. Meer dan eenen kenner aanzagen zijne schilderij voor eene van Frans Floris of voor eene van Michiel van Coxcie. In zijne academische figuren, waarin hij misschien wat te veel zijne kennis van het gebeentenstelsel laat doorschijnen, is zijne teekening of kloek of lief, maar toch meest altoos zuiver en feilloos. En zijn er al eenige onnauwkeurig geteekende wezens tusschen die tallooze menschengedaanten, tusschen al die koppen in alle houdingen met de veelsoortigste uitdrukkingen afgemaald, niemand mag zich daarover verwonderen. De verrezenen in beide geslachten en gestalten, van de levensgrootte af tot de kleinste dwergvormen toe, komen ter schilderij op alle de plans, in alle houdingen en wezenstrekken voor. Vele groepen van het voorplan zijn wonder wel opgevat en zamengebracht; zij getuigen van des meesters gegronde lichaam-kennis, en duiden klaar aan waar hij zijne wijze van teekenen en schilderen had aangeleerd. Michiel van Coxcie liet graag in zijne teekening van het naakte zijne diepe kennis des menschenlichaams doorschijnen; dit was het gevolg der bewondering die bij het zien der werken van Buonarotti en van Sanzio in zijn geest ontstaan was. De bijbeltafereelen der muurschilderingen in de *Logien* en in de Sixtuskapel hadden den vlaamschen kunstenaar verlokt, en verschaften hem uitmuntende voorbeelden ter studie der klassische teekening. Die studiën oefenden voor zijne latere bekwaamheid

eenen grooten invloed op hem uit, alsook op zijnen zoon Raphaël, dien hij zelf in de kunst opleed.

In het opperplan der schilderij zit de Verlosser in de wolken op den regenboog, aan zijne rechte hand de Moeder-maagd, aan zijne linker hand Sint Jan-Baptist, zijnen voorlooper hier op aarde. Christus is omringd door een overgroot getal engelen en te midden van eenen krans van cherubinen en seraphinen. Hij heeft zijnen rechten arm uitgesteken, in de houding van een opperrechter, en spreekt het onherroepelijk vonnis uit dat voor eeuwig de uitverkorenen van de verworpelingen afscheidt. Maria en Sint Jan smeeken zijne genade af voor het menschdom dat hij met zijn bloed vrij gekocht heeft. Rechts (der schilderij) komen eenige engelen met het kruis, het teeken der verlossing, links zijn er andere die de kroonen der martelaren opsteken. In het midden, onder de voornaamste hoop figuren, staan twee engelen, de eene houdt het boek der geboden van het Oude Verbond en van de Nieuwe Wet open, de andere het boek des levens, waarin al de daden der stervelingen zijn aangeteekend.

Langs weêrkanten der hoofdfiguren zitten de gelukzaligen, veropenbaarders en voorzeggers der Oude Wet, apostelen, evangelisten, heilige vaders, de kerk Jesu Christi of de Nieuwe Wet verbeeldende.

Sommigen dier heiligen zijn met hunne zinnebeeldige kenteekenen aangeduid: Moses met de tafelen der wet; Sint Pieter met de sleutels, Sint Paulus met het zweerd, de Evangelisten met hun evangelieboek.

De tusschenruimte, of het middenplan is vervuld met vele hoopen verrezenen van beide geslachten, die bij het hooren der trompet uit het graf opstaan en ten oordeel komen. De rechtveerdigen worden door de aartsengelen opgenomen en in het zalig verblijf voor den troon des rechters opgevoerd. De verworpelingen worden door St-Michiel met zijn vlammend zweerd naar den afgrond gedreven; de duivels grijpen ze met ijzeren haken aan en werpen ze in 't vuur. Zij tuimelen en wemelen te midden der vlammen tusschen het helsch gespuis, afgevallen engelen met de afgrijselijkste en zonderlingste lichaamvormen. Dit tafereel beslaat de helft van het eerste plan, naar de linkerzijde. In het midden van dit plan, waar de uitverkorenen van de verdoemden worden gescheiden, is de eerste verworpeling, welke een duivel in zijne slangenkronkels vasthoudt, en die, te vergeefs den hemel aanroepende, zijne onnoozelheid of een te laat leedwezen wil betuigen. Verder een gehoornde duivel met geile wezenstrekken, die in zijne armen eene albastwitte vrouw wegsleept, hem door twee andere duivels betwist, een dier helsche geesten heeft heur bij het hair en trek ze naar zich! Onder die hoop ziet men een niet min aandoenlijk tafereel: eene jonge schoone vrouw, met eene kroon van diamanten en peerlen op het hoofd, is door duivels met slangenlijven en drakenkoppen omslingerd, haar wezen drukt den angst uit, den afkeer en de pijn die zij uitstaat in die slijmachtige kronkels welke haar doen verstikken. In hare linkerhand houdt zij eenen spiegel waarin hare vroegere schoonheid wordt weêrkaatst: zij is er versierd met de kroon met kostelijke gesteenten bezet en eenen spaanschen pijpkraag aan den hals. Het is zeker niet zonder inzicht dat de schilder die schoone juffer in de hel plaatst en ze zoo zichtbaar aanwijst. Lenaard da Vinci, Raphaël Urbino en andere italiaansche meesters hebben soortgelijken persoonlijken wrok uitgevoerd. Michiel van Coxcie heeft zulks in de beschrijving zijner kunstreizen aangehaald en waarschijnelijk in zijne gesprekken in 't werkhuis dikwijls verteld, en derhalven is het natuurlijk dat zijn zoon Raphaël die kunst-kwaadaardigheid heeft nagevolgd.

Op een *laatste Oordeel*, door Hendrik Herregouts in 1685 geschilderd, en welk groot stuk nu nog in de St.-Annakerk te Brugge te zien is, staat hetzelfde tafereel der vrouw met den spiegel van Raphaël van Coxcie. Het bovengedeelte der zamenstelling en meer andere helsche bijzonderheden der schilderij van Herregouts zijn herinneringen aan de bewerking der gentsche schilderij.

Op het eerste plan, der onderverdeeling, ter regterzijde van R. van Coxcie's werk, staan eenige hoopen uitverkorenen, en bijzonder akademische levensgrootte figuren, met veel kunst en nauwkeurigheid geteekend. In de onderverdeeling der linkerzijde, ziet men tusschen de verdoemden, en, om zoo te zeggen, buiten den omvang, te midden der vlammen welke uit de geborstene aarde opschieten, een zeer opzichtelijke kop, glimlachend, en die zienlijk afsteekt tegen de andere gezichten door pijn en schrik betrokken. Dit hoofd is klaarblijkelijk het afbeeldsel des schilders, en daarbij ook eene italiaansche navolging. In vele muurschilderingen van Sanzio, in de *School van Athene*, de *Twist over het Heilig Sacrament*, fresco-tafereelen van het pauselijk paleis, ziet men ook dergelijke bijzonderheid. Michiel van Coxcie maalde zijn eigen afbeeldsel in verscheidene zijner schilderijen, en vooral in de *Besnijdenis.* Raphaël van Coxcie volgde het ouderlijk voorbeeld en de overlevering van den italiaanschen schilder, dien hij van jongs af als leider en voorbeeld geleerd had na te volgen. Eenige andere vlaamsche schilders hebben insgelijks sommige van hunne voorgestelde figuren met eigene wezenstrekken afgemaald. Frans Floris heeft zijn portret gezet in zijn *laatste Oordeel*, onder de rechtvaardigen die uit het graf opstaan. Marten de Vos heeft zich zelven en zijne vrouw uitgeschilderd in zijn tafereel *St.-Lucas.* De Evangelist is de schilder Marten de Vos, en de moeder Gods is de vrouw des kunstenaars.

In het *laatste Oordeel* door Raphaël van Coxcie is het Woord, zoon Gods, met eenen lichtkrans omstraald veel breeder dan die der H. Maagd en van St.-Jan; die krans is zoo sterk als de stralen der zon in eenen blauwen hemel. De mantel van Jesus-Christus is roos met purper overglansd.

De H. Maagd heeft licht bruin hair, en het aanzicht is zoet, lief, zoo als al de Lieve Vrouwen der romeinsche school; haar kleed is roodachtig met purperglans, een blauw grijsachtige mantel bedekt haar hoofd. Sint Jan-Baptista draagt een rok van schaapsvel en een rooden mantel.

De beide rijën gelukzaligen en heiligen der Oude en Nieuwe Wet dragen kleedsels van alle kleuren, en 's meesters verwen zijn zoo kunstig gelegd dat zij den bijzonderen middenhoop ten vollen oplossen.

De kunstenaar heeft zijne ingevingen geput in de schoone bijbelsche tafereelen van Raphaël Urbino, vooral tot de kleeding der drij bovenste groepen; al die kleedingen zijn met geschaduwde kleuren, met min of meer schitterende tinten, geglansd, na gelang van de schikking der figuren. Niets schokkend of schreeuwend, alles is overlegd, juist begrepen en behoorlijk van kleur en toon; de figuren van ter zijde bij een vergaard doen den middenfiguurhoop uitkomen en belemmeren hem niet. De omstandige dingen brengen behoorlijk ieder het zijne bij tot voltrekking des geheelen, en daaruit ontstaat eene smaakvolle overeenstemming de gansche schilderij door. Over het algemeen is de doorzichtkunde wel in acht genomen, voor zooveel als het de schikking en de zamenstel des onderwerps het toeliet. Nochtans bespreekt men de lijfgestalte van eenige figuren op het voorplan. De gestalten en de uitdrukkingen zijn heel afwisselend, er zijn geen twee houdingen, geene twee

gestalten, geene twee gezichten of uitdrukkingen die elkander gelijken. Op het onderplan zijn het meest naakte lichamen; doch de figuren op het bovenplan: Christus, de H. Maagd, de Propheten en de Kerkvaders, bewijzen dat de kunstenaar in dit vak ook ervaren was; de plooing der kleederen is onberispelijk.

In die schilderij gaf Raphaël van Coxcie om zoo te zeggen bewijzen van zijne volle kunde; zijn stijl en schilderwijze zijn het gevolg, het uitwerksel van het kunstonderricht dat hij genoot, zoo uit de vlaamsche, als uit de italiaansche school. Nevens de fijne beelden der romeinsche school staan er struische mannelijke figuren, in den afgemaalden krachtvollen aard zooals Gasper de Craeyer, zijn leerling, ze later in zijn werkhuis, en misschien wel door zijne raadgevingen, teekende. De meester werkte wel gansch naar de italiaansche doenwijze, doch de omgang met zijne kunstgenoten liet hem ook de krachtigere vlaamsche schilderwijze naar waarde schatten.

Er zijn zeker op die groote schilderij eenige dingen af te wijzen, doch dit belet niet dat het een meestergewrocht is, en waarschijnlijk het uitstekendst van Raphaël van Coxcie. En wat dit stuk nog belangrijker maakt, het is de eenigste *met zekerheid herkende* schilderij diens meesters in België. Noch in het museum van Antwerpen, noch in dat van Brussel, noch in eenige andere stad waar de kunstenaar opvolgend verbleef, hebben wij een werk van Raphaël van Coxcie aangetroffen. Men toont altoos schilderijen van Michel van Coxcie; zou er dus, vragen wij ons, nergens geene valsche naamaanduiding plaats grijpen, zoo als dit voor die schilderij te Gent gebeurde?

De kunstelijke en rechterlijke ophelderingen uit het vonnisboek van het oude Hof van Vlaanderen, uit de handschriften der stadsrekeningen van Gent, uit de geschiedelijke oorkonde van het broederschap van Onze-Lieve-Vrouw te Antwerpen, zijn niet de eenigste aanwijzingen die wij nopens Raphaël van Coxcie bezitten. De stadsrekenboeken van Mechelen leveren ook hun aandeel in die opzoekingen. Wij zien in 1570 dat het bestuur der geboortestad des kunstenaars hem eenige kleine schilderijen bestelde, bestemd om geschonken te worden aan don Juan de Issonza, *proveedor* der galijen van Philips II, en ook nog aan eenige andere opperbevelhebbers des spaanschen legers. De prijs dier tafereelen in 1572 afgeleverd, werd met gedeeltens afbetaald, en het volle bedrag dier betalingen beloopt, volgens de uitgavenrekening van 1574-1575, tot 207½ □ grooten vlaamsch (1245 gouden Carolusguldens). Het is spijtig dat noch het getal, noch de voorstellingen dier schilderijen op die mechelsche boeken aangeduid zijn. Heer Wasteel, stadspensionaris, deed den schilder die bestelling in naam der schepenen. Behalven die 270½ □ *g.* had men nog van stadswegen in 1571 aan den schilder betaald *36* □ *g.* ter vereffening, schijnt het, van eene andere schilderij, welke niet bij die, in 1572 afgeleverd, mag gerekend worden.

Waarom begiftigde het mechelsche schependom dien spaanschen opperhooftmannen en dien in 't bijzonder genaamde krijgstuigmeester don Juan de Issonza. Heeft dit eenig betrek met de omstandigheden die de plundering van Mechelen in 1572 voorafgingen? De rekeninghouder rept er geen woord van, en de plaatselijke geschiedenis leert er ons niets over. Wij weten dat een zekere Castillaan Juan de Isoncha (of Issonza) in de moordpooging was ingewikkeld welke Juan Jauregui in 1582 op Willem den zwijger pleegde: Isoncha overhandigde aan Gaspard d'Anastro, zijn landgenoot, en de meester van Jauregui, de beloften van Philips II. Het is nu wel mogelijk dat die dezelfde persoon is van 1572.

In de tijdboeken van Azevedo leest men, jaar 1572, dat don Frederic,

zoon des hertogs van Alva, een groote liefhebber van kunstschilderingen, uit Mechelen en andere steden der Nederlanden vele schilderijen wegnam, en vooral oude. Het is nu te denken dat de spaansche bevelhebbers, zoo als hun opperhoofd, ook liefhebbers waren, en dat, in de staatkundelijke netelachtige omstandigheden van dit tijdstip, het mechelsche schependom zich de welwillendheid dier hoofdmannen zochten te verwerven met hun die kunstwerken, waarvoor zij eene zoo groote geneigdheid toonden, als gift te schenken. De tijden waren heel geschikt tot het uitvoeren dier kunststukken, de binnenlandsche oorlogen verwoesten en verarmden het vaderland, en al de werken onzer schilders en beeldhouwers waren het goud aen den willekeur des vreemdelings prijs gegeven. Een die ook bij uitstek gekend is door het opkoopen in onze steden van schilderijen van vlaamsche meesters, is de aartshertog Mathias, opperbestuurder der Nederlanden, in name der Staten.

Wij lezen in Karel van Mander dat cardinaal Perrenot de Granvelle vele schilderijen van Michiel van Coxcie voor zijnen vorst aankocht. Koning Philip was ingenomen voor de raphaëlsche schilderwijze van Michiel van Coxcie. Men weet ook dat die koning het meesterstuk der van Eycken de *Aanbidding van het Lam* in de hoofdkerk van Gent door dien kunstenaar deed naschilderen; hij betaalde hem koninklijk en benoemde hem als zijnen schilder.

Al de bijzonderheden die wij hier ter gelegenheid van het *laatste Oordeel* nopens Raphaël van Coxcie bijeen brachten zijn belangrijk voor de geschiedenis der belgische kunst, en ontsluijeren gedeeltelijk het bedokene der levensgeschiedenis van dien kunstenaar. Is het te verwonderen dat wij zoo vele moeijelijkheden ontmoeten, wanneer wij met behulp van eenige zeldzame en onvolledige aanteekeningen, uit oude oorkonden opgeraapt, het bestaan of de zelfwezenheid van zekere schilders der middeleeuwen moeten bewijzen, als wij dagelijks bij ondervinding zien dat de levensbeschrijvers der latere eeuwen zoo weinig of zoo slecht ingelicht waren over kunstenaren en werken uit tijdperken die toch hunnen leeftijd nabij waren. Zij misleiden ons immer en immer met slaafs gevolgde en onnauwkeurige aanhalingen, met ongerijmdheden die zij, zonder nazoek, uit vroegere schriftstellers naschrijven. Dit is zoo met Raphaël van Coxcie gegaan, in meest al de levens- of kunst beschrijvingen die gedrukt zijn sedert het begin der XVIe eeuw.

Karel van Mander, de oudste levensbeschrijver der vlaamsche schilders, hij die over het algemeen als de nauwkeurigste gehouden wordt, heeft niet de minste aanhaling te boeken gehad over zijnen kunst- en tijdgenoot Raphaël van Coxcie, in het werk: *de levens der nederlandsche schilders;* hij spreekt er niet van, zelfs niet op de weinige bladzijden waar hij zich met Michiel van Coxcie bezig houdt. De afschrijvers van K. van Mander, en zij die het werk voortschreven, blijven stilzwijgend over eenen kunstenaar wiens werken weinig of niet beneden die van Michiel van Coxcie mogen geschat worden. Noch André Félibien, noch Florens Lecomte, noch de Piles, noch G. Mensaert, noch J.-B. Descamps, niet een enkele spreekt over Raphaël van Coxcie. Alfred Michiels, die in *Histoire de la peinture flamande* gedurende een geheel hoofdstuk in 't bijzonder over Michiel van Coxcie spreekt, en 77 van zijne werken opnoemt, gewaagt van twee zonen diens meesters, Raphaël en Michiel, en den laatsten alleen duidt hij aan als schilder.

Die vergetelheid van Raphiël van Coxcie, den oudsten der twee gebroeders, den meester van Michiel, en daarbij den bekwaamsten der twee schilders, is ten minsten

zonderling. Cornelius de Bie, Arnold Houbraken, N. Alexander, baron van Ertborn, Bolkama, de gebroeders Immerseel en Ad. Siret, in hunne werken over de kunst, begaan dezelfde misgreep niet, maar gewagen van Raphaël van Coxcie. Men vindt hem ook, als uit adelijken bloede gesproten, in de *Nobiliaire des Pays-Bas*, door M. de Vegiano, heer van Hovel.

Doch zekere schrijvers zijn noch verder gegaan, niet alleen hebben zij in hunne levensbeschrijvingen van Raphaël van Coxcie niet gesproken, maar zij hebben zijne wezenlijkheid geloochend, of wel zij houden staan dat hij dezelfde is als Michiel van Coxcie; nogthans was voor hun reeds allen twijfel of misgissing onmogelijk. Een dier schrijvers, M. Christiaan Kramm, bestuurder der schilderschool te Utrecht, in zijne belangvolle uitgaven over de hollandsche en vlaamsche schilders, beeldhouwers, plaatstekers en bouwkundigen, blijft hardnekkig bij die dwaling. Op die bladzijden waar hij spreekt van Michiel van Coxcie, den ouden, van Michiel van Coxcie, den jongeren, of Michielszoon, en van eenen derden Michiel van Coxcie, hunnen tijdgenoot, van zijn uitvindsel, tracht hij ons te overtuigen dat Raphaël van Coxcie nooit heeft bestaan; ten dien einde wendt hij alle mogelijke veronderstellingen en afleidingen aan, op voorhand bestreden en verworpen door kundige schrijvers. Wij beroepen ons, onder anderen, op den heer Visschers, pastoor te Antwerpen, in zijn werk *Iets over Jacob Jonghelinck*, *metaalgieter en plaatsnijder*, 1853; Mijnheer Neefs-Dutrieux, van Mechelen, onder den verdoken naam van Seffen, in het Tijdschrift *de Vlaamsche School*, in 1856; op de heeren J. de Laet en Th. van Lerius in, den katalogus van het museum van Antwerpen, 1849 en 1857. De heer Ad. Siret, in zijn *Nouveau Dictionnaire historique des peintres de toutes les écoles*, 1862-1865, heeft de misgrepen des heeren Kramm's weêrlegd, en eenige onnauwkeurigheden in zijn eigen woordenboek van 1848 te recht gewezen.

In de oogen des heeren Kramm's is onze *Raphaël van Coxcie* niemand anders dan *Michiel van Coxcie*, bijgenaamd de *Vlaamsche Raphaël*, uit hoofde zijner raphaëlsche navolging, die men overal in zijne schilderijen, muurschilderingen en tapijtteekeningen kan bespeuren. Nochtans moet men nu voorzeker weten dat Michiel van Coxcie, de vader was van Raphaël van Coxcie en de leerling van Beernaart van Orley, de eenigste vlaamsche kunstenaar die leerling is geweest van Raphaël Sanzio.

Michiel van Coxcie, door zijn kunstonderricht en het zien der italiaansche schilderwijs zijns meesters, was reeds gansch gesteld om den invloed der romeinsche school te ondergaan, toen hij naar de hoofdstad der kunsten vertrok, waar zijn verblijf in 1532 bestatigd is. De schrijvers die geloofd hebben dat hij leerling is geweest van Raphaël Sanzio, in 1520 gestorven, zijn mis. Doch de werken van dien grooten schilder en de muurschilderingen van Michaël-Angelo Buonoratti waren voor hem meesterstukken welke hij met geestdrift bestudeerde. Bellori, Baldinucci en, na hun, de priester Lanzi (*Histoire de la peinture en Italie*) zetten Michiel van Coxcie, dien zij *Michele Cockier* of *Coxier* noemen tusschen de navolgers, en geenszins tusschen de leerlingen van Raphaël Sanzio d'Urbino.

Raphaël van Coxcie is gesproten uit het huwelijk van Michiel van Coxcie met Ida van Hasselt, zij waren in Italiën getrouwd, doch de echtgenoote kwam met haren man uit Rome naar Mechelen in 1539. Michiel van Coxcie werd daar den 11 november van dit jaar, op den naamboek der vrijmeestersschilders der St.-Lucasgilde opgeschreven.

Dus zijn *Michiel van Coxcie* en *Raphaël van Coxcie* zoo min *een en dezelfde schilder*, als dat er in de *zestiende eeuw twee schilders Raphaël van Coxcie genaamd* zouden bestaan hebben, volgens eene laatste veronderstelling der vindingrijke

inbeelding des H. Christiaan Kramm's. Al die veronderstellingen dus, met zoovele moeitens door den hollandschen

schrijver opgezet, en staande gehouden tegenover de bewijzen die reeds het heel stelsel van in den grond door ondermijnden, vallen te gelijk in duigen voor de onbetwistbare zekerheid der bekende geschiedkundige daadzaken, uit de gentsche oorkonden opgezocht, en die oorkonden zijn echt en onafwijsbaar.

De waarschijnelijkste opgaven, die welke als de zekerste aanzien worden, melden dat Raphaël van Coxcie in 1540 te Mechelen geboren is; hij genoot het kunstonderricht in het werkhuis zijns vaders, wiens stijl en schilderwijze hij gansch overnam. Hij werd bij het einde zijner leerjaren, als zoon eens vrymeesters het recht hebbende, op het naamboek der gilden der beeldende kunsten te Mechelen ingeschreven. Later woonden beiden Michiel en Raphaël van Coxcie gedurende langen tijd te Antwerpen.

Michiel van Coxcie gaf over de doopvont aan zijnen eerstgeborenen, aan de spruit zijner eerste liefde in Italien, den voornaam van den uitstekenden meester der romeinsche school, voornaam dien hij zelf van zijne tijdgenoten en zijne nakomelingen moest bekomen, als eenen eervollen kenmerkenden bijnaam. Onder den invloed zijner moeder, italiaansch van geboorte en neiging, die in de ziel van haar kind den ingeborenen aanleg tot kunst deed ontkiemen, putte Raphaël van Coxcie uit het ondericht zijns vaders, die hoofdkenmerkende hoedanigheden dier beroemde school, hoedanigheden die men in zijne werken bijna in zoo hooge mate, als in de tafereelen van Michiel van Coxcie aantreft. De schrijvers die van de beide Mechelsche kunstenaren spreken, zeggen dat Michiel van Coxcie betere schilder was dan Raphaël van Coxcie; nogthans, niettegenstaande die denkwijze, welke allengskens als overlevering aangenomen, doch meestal zonder verdere onderzoek of naspeuring voorgezet en ingegriefd werd, misgissen de kenners zich immers over de werken dier schilders, welke niet zichtbaar onderteekend zijn; zij nemen de schilderijen van den eenen voor die van den anderen, zoo als het gebeurde voor het tafereel eertijds op de schepenskamer van Gent geplaatst.

Michiel van Coxcie, die den 5 Maart 1592, in den ouderdom van 93 jaar te Mechelen overleed, zag met voldoening dat zijn zoon de loopbaan, welke hij hem deed inslaan, met eere doorliep, en ieverigen aanklever was van den raphaëlschen stijl. En toch had de geestdriftige bewondering van Michiel van Coxcie voor de romeinsche schilderschool, noch het gansch italiaansche kunstonderricht dat hij zijnen zoon gaf, in Raphaël van Coxcie het nationaal gevoel niet verdoofd, noch zijn kunstoordeel misleid.

Toen deze later Gaspar de Craeyer, den toekomenden medestrever van Rubens en van Dyck, in zijn werkhuis toeliet, verhinderde hij geenszins de strekking en de doenwijze zijns leerlings. Hij liet den bekwamen kunstenaar den weg volgen dien hij zich wilde banen. Gaspar de Craeyer, ruilde zijne vlaamsche kleuren niet tegen de kleuren der italiaansche school, zoo als velen zijner tijdgenoten het deden; hij verwierf zich tusschen hun allen eenen persoonlijken kunstnaam, eene bijzondere en eigene doenwijze, die hem, en om zoo te zeggen lijnrecht tegenover Raphaël van Coxcie zettede. Het is uit hoofde van dit verschil in stijl, teekening en kleur tusschen den meester en den leerling, dat men betwijfeld heeft of Gaspar de Craeyer wel bij Raphaël van Coxcie als leerling verbleven heeft. Doch dit feit is aangehaald door Corn. De Bie, Arn. Houbraken, Alexander, Van Ertborn, Balkama, de gebroeders Immerzeel, Siret.

Gaspar de Craeyer werd als vrijmeesterschilder te Brussel aangenomen den 3 November 1607, op den ouderdom van 25 jaar; hij was deken der gilde in 1614-1615

en 1615-1616. De *Ligger* der brusselsche gilde geeft zijne leerlingen op van 1610 tot 1658. Hij bekwam het gilden recht te Gent in 1664, waar hij zijn werkhuis en school vestigde. Sints Lucas de Heere, had de stad Gent geene schilderschool meer bezeten. Gaspar de Craeyer stierf daar den 27 januarij 1669.

Raphaël van Coxcie heeft gewoond te Mechelen, waar zijn verblijf in den burgerlijken stand aangeduid wordt tot in 1573; te Antwerpen, waar hij voor de derde maal trouwde en in 1585 op de Sint Lucasgilde was ingeschreven; te Brussel, waar hij verbleef van in 1586 tot 1616, het jaar zijns overlijdens. Dit jaartal is aangeteekend op een der rekeningen van het broederschap van O.-L.-V. te Antwerpen. Wij kunnen niet het juiste jaar opgeven wanneer hij te Brussel in de gilde der schilders en glazenmakers werd ingeschreven, maar in 1606 vinden wij in den *Ligger* de inschrijving van een zijner leerjongens, Wouter Janssens van Rethy, onbekend. Raphaël van Coxcie had zijne woonst dicht by de kapel der gilde van de brusselsche boogschutters.

Zoo als het in de middeleeuwen dikwijls gebeurde dat de schilders voor groote en van 's overheidswegen bestelde schilderijen buiten de plaats hunner huisvesting verbleven, zoo kwam het dat Michiel van Coxcie en Raphaël van Coxcie in Gent woonden: de eerste van 1557 tot 1559, toen hij voor Philips II de schilderij der gebroeders van Eyck, *de Aanbidding van het Lam Gods* naschilderde; de tweede van in Juni 1588 tot in Juli 1589, zoo lang hij daar aan het tafereel het *laatste Oordeel* voor de schepenskamer werkte.

Michiel van Coxcie liet zich te Antwerpen in 1578 in de bus der Sint Lucasgilde inschrijven, een duidelijk bewijs dat hij alsdan reeds lid was dier gilde; hij bewoonde in 1584 te Antwerpen een huis staande nevens de Sint Michielsabdy, en aan dit klooster toebehoorend.

In 1566-1567 was Raphaël van Coxcie te Mechelen gehuisvest. Beiden vader en zoon, bezaten daar rijk versierde huizingen. De zekerheid dat hij in 1566-1567 te Mechelen woonde, blijkt uit een belangrijk feit, welks ontdekking wij verschuldigd zijn aan de aanhoudende en ijverige navorschingen en opzoekingen van Ridder Leo de Burbure, archivarius der hoofdkerk van Antwerpen. Dit feit toont ons hoe hoog Raphaël van Coxie geacht werd en wat vertrouwen hy het kapittel had ingeboezemd. Den 1 October van het jaar 1566, weinigen tijd na de eerste verwoestingen der beeldstormerij, welke aldaar den 20 augustus van dit jaar hare vernielingswoede had aangevangen, verzochten de kapitelkanoniken den mechelschen kunstenaar de belangrijken kapitel-papieren bij hem te Mechelen te willen bewaren, omdat ze niemand te Antwerpen durfde bergen. Raphaël van Coxcie voldeed aan hun verlangen, en eenige dagen later, den 16 October 1566, werden de papieren der vereenigde kapelanen bij hem insgelijks geborgen, even als die van het kapittel. Al die papieren werden in vaten gekuipt opdat ze zonder argwaan zouden kunnen vervoerd worden. Hij borg de hem toevertrouwde panden tot in Mei 1567, en bij de teruggave betuigden hem de kanoniken van Antwerpen hunne erkentlijkheid door eene gifte van 6 schellingen grooten, die zij zijne echtgenote gaven. Zulke mildheid schijnt ons hedendaagsch maar gering, doch in 1567, in die tijden van beroerten, was zulks denkelijk niet te verachten.

Het bergen der papieren van het antwerpsch kapittel bij Raphaël van Coxcie, gedurende de eerste buitensporigheden der beeldstormers, was zulk een eervolle bewijs ten voordeele des schilders, dat het de aantijgingen, waarmede de pleitbezorger van het gentsche schependom, de

eisschen des schilders voor het hof van Vlaanderen poogde op te helderen en te weêrleggen, van alle waarschijnlijkheid ontbloot. Voor het overige, men weet dat de gerechtelijke lieftalligheden niet altoos Evangelie zijn. Voorheen zoo wel als nu, en nog met minder omwegen, was het ook gebruikelijk zijnen tegenstrever te bemorsen 'ten nutte der zaak.' Het is niet aanneemelijk dat de kanoniken van Antwerpen zoo groot een vertrouwen in Raphaël van Coxcie zouden gehad hebben, indien zij wisten dat hij *tuischer was, verkwister en in schulden stak.*

Raphaël van Coxcie was de oudste der kinderen van Michiel van Coxcie, en de eenige dien hij bij Ida van Hasselt gewon. Na het overlijden zijner eerste vrouw, wier stervensjaar niet gekend is, trouwde Michiel van Coxcie voor de tweede maal in 1569 met Johanna van Schelle; deze overleefde hem, en had hem drij kinders gebaard, twee zonen: Michiel en Coenraet en eene dochter Anna.

Michiel alleen, van de zonen uit het tweeden bed, werd schilder. Bij het afsterven zijner moeder, die hertrouwd was met Ph. van Roy, was hij de kunstbaan reeds ingeslaan onder de leiding zijns halven broeders Raphaël van Coxcie. Hij moet in zijne leerjaren, en waarschijnlijk met de medewerking zijns meesters, in 1607 *Antonius Temtatie* geschilderd hebben; dit tafereel was besteld als altaarstuk van de gilde der Tuiniers, in de collegiale kerk van O.L.V. te Mechelen.

Die Michiel van Coxcie huwde.... Sielevoorts, die hem twee zonen gaf: Mattheus, gestorven in den ouderdom van 25 jaren, vóór 1638; Michiel, die zijns vaders loopbaan volgde. De aanteekeningen die men over zijne werken heeft zijn heel onbepaald.

Het is niet min moeijelijk en onzeker de afkomst te bepalen van twee andere van Coxcies, beide schilders: *Jan-Michiel van Coxcie* en *Jan-Antoon van Coxcie.* In het werk, *Provinciestad en district van Mechelen*, *opgeheldert in hare kercken, kloosters*, *kapellen*, *gilden*, *enz.* te Brussel in 1770 gedrukt, zijn twee schilderijen aangeduid: een *heilige Franciscus Xaverius* in de kerk der Jesuiten, eene *heilige Ursula en hare maagden*, in de kapel der Urselinnen, te Mechelen. Die schilderijen zijn daar gezegd het werk te zijn vàn *Jan-Michiel van Coxcie.*

De levensbeschrijvers melden nog eenen *Jan-Antoon van Coxcie*, schilder van Frederik I, koning van Pruissen. Hij schilderde in 1708 voor de kapel van Charlottenburg, en in het begin der XVII^{de} eeuw verbleef hij in Holland, waar, naar het zeggen van Balkama, de dichters Fectoma en Halma zijnen lof bezongen. Men kent niets zekers noch nopens zijn geboortejaar, noch nopens zijnen sterfdag.

Raphaël van Coxcie huwde drijmaal: 1° met Johanna van Bekercke, dochter van heer Jan van Bekercke of Bevekercke, raadpensionaris der stad Middelburg in Zeeland; zij leefde nog te Mechelen in 1573. 2° Met Elisabeth of Isabella Couthals, dochter van heer Jan Couthals, metaalgieter te Mechelen; zij stierf in 1582. 3° Met Anna Jonghelinck, dochter van heer Jaek Jonghelinck, den bekwamen beeldhouwer, geelgieter en zegelsnijder, die het bewonderenswaardig praalgraf in verguld koper met smalt, van Karel den Stouten, te Brugge, gewrocht heeft.

Hij won uit zijn eerste huwelijk twee kinderen, *Jan* en *Cornelis.* Jan van Coxcie werd een wetgeleerde en stierf den 16 Oogst 1608. Cornelis van Coxcie was in 1624 kwartier-meester van den prins en palsgraaf van Nieuwburg. Uit zijn tweede huwelijk bleef hem een zoon, *Karel*; al wat men weet nopens dien Karel, is alleenlijk dat hij in 1593, den 24 September nog minderjarig was. Uit zijn derde huwelijk is

voortgesproten, en te Antwerpen geboren en gedoopt in de hoofdkerk, den 20 Januraij 1585, een zoon wien hij den doopnaam van *Raphaël* gaf, als het erfelijk kunstteeken dat Michiel van Coxcie begeerd had onder zijne nakomelingen te vereeuwigen. Doch werd nu de vervulling dezes verlangens gestaakt: de jonge Raphaël van Coxcie, zoo als zijne halve broeders Jan, Cornelis en Karel, had hoegenaamd geenen trek voor de kunst. Hij trad in het leger en stierf op het einde van 1637 als hopman eener kompanie paardenvolk in dienst van Philip IV; hij was getrouwd met Martha van Mellelo. Pastor Visschers, *iets over Jaek Jonghelinck*, spreekt nog van eenen zoon van Raphaël van Coxcie, met name Willem, die, naar hij zegt, trouwde met Catharina van Bergaigne, in 1572. Die Willem van Coxcie zou dus geboren zijn uit Johanna van Bekercke, Raphaël's eerste vrouw? Het is toch waarschijnlijker dat hij aan eenen zijtak der familie van Coxcie toehoort.

Het *Nobiliaire des Pays-Bas* geeft eene geheele lijst afstammelingen van Jan van Coxcie, Raphaël's oudsten zoon. Wij zien onder hun: burgemeesters, schepenen, raadsheeren, ridders, baronnen, graven, maar niet eenen enkelen kunstenaar!... De afstammelingen van Cornelis, Karel en Raphaël II worden nergens opgegeven.

De van Coxcie's waren van edelen huize. Hunne wapenen zijn op verschillende wijzen beschreven. In den geslachtboek opgemaakt in 1685 door den wapenkoning Jan de Launay, en gewyzigd in den *Nobiliaire des Pays-Bas* door M. de Vegiano, worden ze beschreven: *Van sabel met twelf blokken van goud*, *geplaatst 5.4.3*, *het hoofd van goud met den keizerlijken arend*, in plaats *van zilver met zeven liggende blokken van keel 3.3.1*, *het hoofd van goud*, *met den dubbelen wassenden en ontploeijenden arend van sabel*, volgens den *Nobiliaire.* Andere willen hebben dat die wapens zijn: *van goud met de faas van keel en het hoofd eenen dubbelen wassenden adelaar van sabel, in het punt tien blokken van het zelfde 4.3.2.1.* De geslachtkundigen kunnen nu tusschen die drij schilden kiezen.

Raphaël van Coxcie 's eerste echtgenoote was ook van edele afkomst. Haar vader, heer Jan van Bekercke of Bevekercke, droeg: *van azuur met de halve maan van zilver*, *vergezeld van drij sterren van goud.*

Jaek Jonghelinck, vader der derde vrouw van Raphaël van Coxcie, had als wapen: *een schild van zilver met de faas van sabel*, *beladen met drij sterren van zes stralen van goud.*

EDM. DE BUSSCHER,

lid der koninklijke akademie van Brussel.

Gedenkteeken in de St. Jacobskerk te Antwerpen.

De schoone plaat die wij op de volgende bladzijde mededeelen, stelt het gedenkteeken der familie Tucher voor, dat zoo als vele anderen onder de fransche republiek verminkt werd; de kwartieren der edele persoonen werden later vervangen door de zorgen van het kerkfabriek, door degenen welke thans een der zalen van het oudheidskundig museum in het Steen versieren. Twee jaren geleden heeft een der bloedverwanten, in Duitschland woonachtig, het geheel doen herstellen in zijnen oorspronkelijken staat, zoo als de plaat het voorstelt, geteekend en gesneden door M.J. Gons.

NOBLE SEIG.r
IEAN ANTHOINE TUCHER, ESPOUSA DAME
MARIE SUSANNE DE CORDES, DUQUEL MARIAGE
SONT PROVENUE DEUX ENFANS FILS ET FILLE
QUI TOUT DEUX SONT MORT SANS POSTERITEZ
ET SONT TOUS ENTERRÉ
DANS CETTE CHAPELLE DE S. ANTHOINE
DANS LA SEPULTURE DE LEURS ANCESTRES

Schild en Vrind!

Het onrecht dreigde 't heilig erf te schenden:
reeds hield de Dwinglandij den band gereed,
door vuige zoons en laf verhuurde benden,
voor Vlaandrens pas ontvoogde volk gesmeed!
De Burger, kloek van ziel, liet 't onweêr dagen:
hij zuchtte, en riep Gods heil op vrouw en kind;
hij wist, dat 't uur der redding dra zoû slagen,
en sloot zijn leed in 't wachtwoord SCHILD en VRIND!

De kelk was boordevol; 't geduld liep over:
de Vlaming vond geen hoop meer in den nood.
Hij greep zijn GOEDENDAG, et zwoer den roover
te smachten in zijn bloed; en ‘vrij of dood!’
ontvloog het uit zijn borst, die beefde en trilde
bij 't fier gevoel, waardoor men helden vindt....
Men was het eens in neringe en in gilde:
't zoû morgen weêrwraak zijn bij 't SCHILD en VRIND!

't Is nacht en ijslijk stil: de vrijheidswurgers -
die 't nest ontvluchten - staan voor Brugges poort.
‘Wie daar?’ Zoo klonk 't geroep van duizend burgers,
en 's vreemdlings taal werd door de knods gesmoord!....
Noch krijgsmacht noch gekerm kon 't volk bedaren:

het sloeg, vernielde en worstelde, als ontzind!
De strijd geleek een zee, die met haar baren
ten wolken dreef de strafleus SCHILD en VRIND!

En weêr wordt 't Vlaamsche volk met hoon beladen:
men krenkt zijne eer, zijn zeden en zijn spraak.
Het buigt den nek bij 't smaadwerk van de kwaden,
en schijnt ontzield door 't spuwen van den draak!
Betrouwt het niet: het wacht naar beetre stonden,
en waakt in rouw op 't pand zoo teêr bemind....
O! tergt het langer niet, maar heelt zijn wonden:
want, wijl het lijdt, het denkt aan SCHILD en VRIND!..

KAREL VERSNAEYEN.

I.
Wat omgaat in de herten.

Wat omgaat in de harten
En weet de wereld niet,
Daar strijd en kampt de vreugde
Met weenzucht en verdriet.

Wat omgaat in de harten
Spreekt steeds uit 't wezen niet;
Want hen omhuld een sluier
Waardoor geen lichtstraal schiet.

Wat omgaat in de harten
Vertelt de wind ons niet,
Noch 't vooglijn in de boomen,
Nocht 't golfjen van den vliet.

Wat omgaat in de harten
Breekt levens soms als riet,
Waardoor de nachtwind buldert, -
En graven spreken niet.

II.

Marie.

Marie, mocht gij nooit ontwaken
Uit uwen droom van zestien jaar,
Zoo rijk aan idealen, rozen,
En peerelen, zoo rein, zoo klaar.

In 't blad geritsel hoort ge stemmen,
De bloemen en de vogels kind,
Vertellen u van eeuw'ge lente,
Van al het schoone dat gij mint.

In uwe ziel wekt d'avondsterre
Een' vrome beê. - O zachte glans,
Waardoor die blanke ziel nog alles
Beschouwt in eenen stralenkrans.

De menschheid is voor u vol adel,
Vol grootheid nog en poëzie,
Vol deugd, vertrouwen, rijk aan liefde,
Gelijk uw hertjen is, Marie.

O mocht, o mocht gij nooit ontwaken
Uit uwen droom van zestien jaar;
Lach steeds de hemel van uw leven
Als thans u toe, zoo blauw, zoo klaar!

III.
Eene herrinering.

Ik heb in vroeger dagen
Een bloemekijn ontmoet,
Dat allen graeg bezagen;
Het was zoo lief als goed.

Het bloeide en bloosde teder.
Ik dacht: de minste wind;
Verbreekt het stervend neder;
- Arm bloemken, hemelsch kind

Het minde weî en velden;
Het zag de vogels na,
Die door den hemel snelden,
En zeî dan: ‘vriend weldra!’

En zag me dan in d'oogen:
Ik had haar wel verstaan:
Zij had zich niet bedrogen
En is vroeg weggegaan.

Ik droeg met stille smerte
Uit vroeger jaargetij
Een' dorre roos aan 't herte;
- Eens plok zij die voor mij.

IV.

Licht.

Hoe meer uw blik te zomernacht,
Het diep azuur doordwaalt,
Hoe meerder licht en sterrenglans
Op u ter nederstraalt.

Hoe dieper ik heur teeder hart
In stilte heb doorgrond,
Hoe reiner adel, liefde en licht.
Ik in dit harte vond.

De lucht is diep, de zee is diep!
Vol schoonheid die ontroerd;
Maar ach, wat is die luister bleek
Bij 't beeld dat mij vervoert!

Dat, op den bodem van mijn ziel
Met stralen gepenseeld,
In ieder starreken weêrkaatst,
In ieder golfjen speelt.

C. VERHULST.

Contich.

Schelde vry

Bovenstaande plaat stelt het beeld voor dat tijdens de feesten, ingericht door de kamer van koophandel van Antwerpen, op 1 en 2 Augus ti 1863, op een der stoombooten prijkte; hetzelve werd uitgevoerd door M. Jos. Geefs, leeraar aan de koninklijke Akademie van bovengemelde stad. Zie bladz. 9 van dezen jaargang en bladz. 112, 1863.

Kronijk.

ANTWERPEN. - De groothertog van Saksen Weimar, een ware beschermer en aanmoediger van schoone kunsten, heeft de heeren G. Guffens en J. Swerts officier,

en M.A. van Soust de Borckenfeld, ridder der orde van de Witte Valk benoemd; wij wenschen deze heeren van herte geluk over de nieuwe eervolle onderscheiding die hun te beurt gevallen is.

- M.J.B. Huysmans heeft op 27 november een nieuw en prachtig tafereel ten toon gesteld, in het Verbond van kunsten, letteren en wetenschappen; het stelde de toebereidsels voor eener verplijfplaats of kampement, bij de nadering der puinhoopen van Balbeck (Syrië).

- Op 31 October ll. ten 8 ure 's avonds, heeft in het lokaal der Sodaliteit de openingszitting plaats gehad, van het Comiteit der volksvoorlezingen. M.F. Van de Leemput, voorzitter, deed het doel dezer instelling kennen. Sedert dien hebben er reeds verschillende zittingen plaats gehad, die gedurig goed bezocht werden. M.G. Van de Velde sprak van *de Openbare gezondheid;* het spijt ons zijne voordrachten niet te kunnen mededeelen, te meer dat zij gedurig in het geheugen van iederen werkman dienden geplaast te worden. M. Mees sprak over de *Rechten en plichten der familie.* M. Sleeckx sprak met oneindig veel talent over *de plichten der werklieden jegens hun huisgezin*; M. Backx over *de Vaderlandsche geschiedenis.*

Wij juichen de instelling der volksvoordrachten zeer toe, zoo lang zij buiten alle godsdienstige twisten blijven en niets dan het zedelijke en stoffelijk welzijn van den werkman en het volk voor doel hebben.

- M.R. Orban heeft eenen prachtigen mantel in goud geborduurd voor het feest dat op 8 december in de Augustijnenkerk ter gelegenheid van het 350 jarig jubelfeest der instelling van het broederschap van O.L. Vrouw Onbevlekte Ontvangenis plaats had. Dezen schoonen mantel is een geschenk van den weledelen heer Baron Osy de Wychem, hoofdman en jubilaris des broederschaps.

- In het koninklyk paleis is eene tentoonstelling ingericht van kunstvoorwerpen waarvan de opbrengst bestemd is voor de voltoeijing der muurschilderingen der nieuwe kapel in bovengemelde Augustijnenkerk begonnen door M. Jos Bellemans. Het bestuur is samengesteld uit den weledelen Heer Baron Osy, voorzitter; M.J. Dyckmans, kunstschilder, ondervoorzitter; en L. Delgeur, secretaris. Tusschen de voorwerpen prijkt een schoon tafereel, *de Morgenster* door M.G. Guffens.

- Op 14 december had in de St.-Antoniuskerk eene plechtigheid plaats ingericht door M.J. de Cuyper. Het was vijf-en-twintig jaren geleden dat M. Mattheus van Brée, bestuurder en leeraar der Akademie, gestorven was.

Eene commissie bestaande uit: MM. de Keyser, Jos. Geefs, P. Kremer, F. Mols, P.J. Van Rooy, P.J. de Cuyper, Leonard de Cuyper, Willem Geefs, van Ysendyck, van Schendel en Riquié (van Parijs), had zich gevormd, om die plechtigheid te vieren.

Een aantal leerlingen en vrienden van den meester woonden den

dienst bij. Vele vreemde kunstenaars waren aanwezig. Na den dienst is men naar de Akademie terug gekeerd, alwaar vóór het beeld van Van Brée[1], gedeeltelijk eene gift der familie de Cuyper, M. de Keyser, door eenige welgepaste woorden, zijnen voorganger, als bestuurder der Akademie, herdacht.

- M.A. Snieders, zal kortelings het genoegen hebben eene fransche vertaling van zijn werk *de Wolfjager*, *de Kempen in de XVI*e *eeuw,* te zien verschijnen, dank aan den gunstig gekenden letterkundige G. Lebrocquy.

- Aangekondigd bij M. Donné, Heiliggeeststraat: *Bibliotheek van oorspronkelijke tooneelstukken.* Jaarlijks zullen er 36 vel druks verschijnen, aan 6 fr. per inschrijving.

- De *Nederduitsche Bond* heeft een verzoekschrift gezonden aan de leden van den provincialen raad om bij dezen aan te dringen, dat in de aanstaande zitting, er zou acht gegeven worden opdat de candidaat voor het hof van beroep een lid zijn zou, welke den Vlaming in zijne taal zou aanhooren en medewerken om hem eenmaal in zijne eigene taal te doen vonnissen. Plaatsgebrek verhindert ons dit stuk mede te deelen.

- M.J. De Geyter heeft bij J.E. Buschmann laten verschijnen: *Drie menschen van in de wieg tot in het graf*, een epos uit onzen tijd; eerste en tweede boek. Prijs 3 fr.

- Bij M.L. Dela Montagne, Reinderstraat, 39, is verschenen: *Antwerpsche Zak-Almanak voor algemeen nut voor 1865.*

Daar dit nuttig boekje eene noodzakelijkheid geworden is voor ieder huisgezin in Antwerpen, zal het voldoende zijn de verschijning er van aantekondigen, om als naar gewoonte een groot debiet te hebben.

- De plaats van leeraar van geschiedenis, oudheidskunde en kleedij, bij de koninklijke Akademie van beeldende kunsten staat open. De persoonen die verlangen zich op den rang te plaatsen, moeten hunne vraag ten bureele der Akademie indienen voor 1 februarij 1865.

- In de werkhuizen der heeren Numan en Van de Velde is een prachtig *antipendium* vervaardigd voor de parochiale kerk van Berchem. Het diende voor de eerste maal op 25 december ter gelegenheid der eerste plechtige mis gecelebreerd door M. Th. Solvyns.

Het huis Numan en Van de Velde blijft zich gedurig door de uitvoering van schoon en goed kerkwerk onderscheiden.

BRUSSEL. De zoo lang verwachtte leeuwen zijn eindelyk, sedert eenige dagen, bij de kolom van het kongres geplaatst; zij zijn meesterlijk behandeld en strekken M. Simonis tot eer, wekken ieders bewondering op en worden door de bevoegste mannen geprezen. Spijtig is het, dat zij door hunne reusachtige groote, hunne fiere en zoo levendige houding, het monument verpletten en bijzonderlijk de vier zittende en rustende matroonen, de vrijheden onzer Grondwet verbeeldende. Die omstandigheid was voorzien en is zelfs de oorzaak geweest van de vertraging die de plaatsing der leeuwen onderstaan heeft.

Eene commissie, door het staatsbestuur samengesteld, werd gelast om te onderzoeken of de leeuwen daar wel op hunne plaats zijn zouden.

De commissie, nadat zij de zaak onderzocht had, uitte het gevoelen, dat het beter was de leeuwen elk op een afzonderlijk voetstuk nevens de kolom te plaatsen. De commisssie van monumenten, op hare beurt geraadpleegd, verklaarde, dat de leeuwen

(1) Zie bladz. 137, 6o Jaar 1860.

noch voor, noch nevens de kolom goed geplaatst zouden zijn. In de tegenwoordigheid van zulke tegenstrijdige meeningen, liet men de leeuwen voorloopig in de gieterij, in afwachting dat men voor hen eene gevoeglijke plaats zou vinden.

Intusschen werd M. Simonis zelve lid der commissie van monumenten genoemd, en deze kwam welhaast op hare eerste beslissing terug; een nieuw verslag werd op gemaakt en aan den minister verzonden, om de plaats die de leeuwen nu bekleeden als de eenige goede aan te duiden, en dezelve aan te prijzen. *Errare humanum est*, zegt de correspondent van het *Handelsblad* van Antwerpen.

- Op 31 dezer maand eindigt het derde tijdvak voor den vijfjaarlijkschen prijs van vlaamsche letterkunde.

De letterkundigen, welke zich in de vereischte voorwaarden bevinden om naar dien prijs mede te dingen, worden aanzocht aan het departement van binnenlandsche zaken een afdruksel te zenden van elk hunner werken, die gedurende gezegde tijdvakken verschenen zijn.

Voor den vijfjaarlijkschen prijs worden geene handschriften aangenomen.

- *Koninklijke Akademie van België. Prijskampen voor 1866. - Eerste prijskamp.* - Onder het dubbel opzicht van wetenschap en kunst de voornaamste leerwijzen der teekenkunde ontleden en beoordeelen, die sedert de oudheid tot op onze dagen in gebruik zijn geweest; de waarde van ieder derzelve nagaan en er den invloed van vaststellen.

Tweede Prijskamp. - Rubens als bouwmeester beoordeeld. - De steden Antwerpen en Brussel bezitten verscheidene gebouwen, waarvan men het plan aan Rubens toeschrijft. Is de overlevering, ten dien opzichte aanvaard, wel echt, of moet men den bouwstijl, welke in die gebouwen den boventoon heeft, maar toeschrijven aan den invloed, uitgeoeffend door den raad, door de stelsels en door de werken van den grooten vlaamschen meester? Men vraagt een grondig onderzoek dier twee veronderstellingen.

De voorwaarden van den prijskamp zijn dezelfde als die voor het programma van 1865.

- In eene der laatste zittingen van den gemeenteraad, heeft men den wensch uitgedrukt, een gedenkteeken op te richten aan Marnix van Sint-Aldegonde, den opsteller van het berucht *compromis der edelen.*

- Onder den titel van *Fêtes et saints du calendrier*, is er eene prachtige plaat verschenen al de heiligen voorstellende voor iederen dag van het jaar; zij is geteekend door M.V. De Doncker en gesneden in hout door M. Vermorcken, beiden kunstenaren van een onbetwistbaar talent.

Deze plaat is verkrijgbaar aan den geringen prijs van een frank en prachtexemplaren aan fr. 2.50 zoo als men op den omslag van ons blad bij de aankondigingen zien kan.

- M. Partoes, de zoo gunstig gekende bouwkundige, heeft op 1 december ll. ter gelegenheid zijner benoeming van effectief lid van het akademisch korps der koninglijke Akademie van Schoone-Kunsten te Antwerpen, een groot banket aan zijne vrienden en de voornaamste bouwkundigen, schilders en beeldhouwers aangeboden; onder de dischgenooten bevonden zich de heeren: N. de Keyser, baron Leys, Ferd. de Braeckeleer, Madou, Bourla, Balat, Joseph en Willem Geefs, Simonis, Portaels, Eug. Verboeckhoven. Verscheidene hooggeplaatste ambtenaars woonden insgelijks dit feestmaal bij.

- Het gedenkteeken der graven Egmont en Hoorn, door M. Fraikin vervaardigd, en in de werkhuizen der *Compagnie des Bronzes* gegoten, is op 16 december ingehuldigd.

De kunstenaar heeft voor onderwerp van zijne groep het oogenblik

gekozen, waarop de graven Egmont en Hoorn, de helden van Grevelingen en Sin-Quintyn, zich naar het schavot begeven. Men weet dat zij door Alva, ingevolge de bevelen van Philips II, ter dood veroordeeld en gehalsrecht werden op 5 junij 1568, op de plaats zelve waar het gedenkteeken is opgerigt.

M. Fraikin, aan de geschiedkundige overleveringen getrouw blijvende, heeft Egmont vertoond, eenen zakdoek in de hand houdende en zijne wapenbroeders, die hij op zijnen weg ontmoette, groetende; hij droeg eenen met pluimen versierden hoed, een wambuis, waarvan hij zelve den kraag afgesneden had, alvorens de gevangenis te verlaten en was overdekt met een karmozijnen kleed, waarover hij zijnen mantel geworpen had.

Die mantel rijst van Egmont's schouders en de kunstenaar is er alzoo in gelukt eene groote moeijelykheid, voortkomende uit de ruimte die de verwijdering der beenen veroorzaakten, te overwinnen.

Volgens dezelfde overleveringen hield graaf Hoorn een milaneeschen vouwhoed in de hand, dien hij hevig klemde. De uitdrukking zijns gelaats en de gansche houding dier heerlijke figuur verraden de ingehouden woede welke den edelen man beheerschte, wanneer hij zag, dat men hem naar het schavot geleidde, tot belooning der diensten die hij zijn vaderland had bewezen. In de houding van Egmont is meer kalmte en gelatenheid, maar ook minder fierheid dan in degene van Hoorn.

De beide figuren van Egmont en Hoorn in ééne groep verbeelden, is zonder twyfel eene *licence*, want Hoorn werd een uur na Egmont ter dood gebracht, maar de familie-banden even als de daden huns levens, en bovenal hunner dood, hebben die beide slachtoffers van Philips II onafscheidbaar gemaakt in het gedacht van een gedenkteeken hunner aandenken toegewijd.

Twee beelden versieren het voetstuk om daardoor de beschrijvende *bas-reliefs* te vervangen; zij verbeelden, onder de trekken der overwinnaars en hunner gedenkwaerdige slagvelden, de verpersoonlijking van den militairen roem dier helden, martelaars der dwingelandij. Om die reden heeft de kunstenaar voor het eene beeld de kleederdracht gekozen der lichte ruiterij, waarover Egmont het bevel voerde, en voor het andere, dat der zware ruiterij, aan wiens hoofd Hoorn geplaatst stond.

Wij hopen in het jaar 1865 dit prachtig werk van M. Fraikin medetedeelen.

- M. Karel Wiener, broeder en leerling der graveerders, MM. Leopold et Jacob Wiener, is tot algemeenen graveerder der portugeesche munt benoemd; nieuw bewijs der verdiensten onzer kunstenaars en der achting, die hun talent in den vreemde geniet.

BRUGGE. Op 4 december II., heeft in het lokaal *Duc de Brabant* het inhuldigingsfeest van M. Boutens, advokaat, als voorzitter van den *Vlaamschen Broederbond*, plaats gehad. Rond 6 ure werd de voorzitter in de zaal ontvangen, die voor de plechtigheid zeer schoon versierd was, en waar op het einde der zaal het nationaal vaandel prijkte, boven het welk de volgende schoone spreuk van Van Duyse te lezen was: '*De taal is als de vlag der onderscheidene volken: wie geene taal bezit, bezit geen vaderland.*'

M. Emil Moyson, stichter van den *Bond*, verwelkomde M. Boutens. In eene treffende en roerende taal begroette hij hem met eene schoone redevoering, waarop de voorzitter met welgepaste en hertelijke woorden antwoordde. Vervolgens werd een dichtstuk gelezen, door M. Van den Abeele, den heere Boutens opgedragen. Andere welkomstredevoeringen en dichten werden nog uitgesproken en afgelezen

door MM. Ardou, Gustaaf Jonas, enz. Lang zal dit feest in het geheugen der vlamingen van Brugge voortleven.

M.C. Serrure, advokaat van Gent, en M. Karel Versnaeyen hebben eene belangrijke ontdekking gedaan, van aard om licht te werpen over de zoo lang betwistte geboorteplaats van den beroemden vlaamschen dichter Jacob Van Maerlant. Op het archief van het Brugsche Vrije legden zij de hand op eene oude oorkonde, voortkomende uit de abdij van Sint-Andries, waaruit blijkt dat er in de gemeente Zuijenkerke (tusschen Blankenberghe en Damme) ten jare 1260 eene wijk bestond die Maerlant heete *(in Suenkerca*, *in Marlant)*. De dichter zal aldaar mogelijk het eerste licht gezien hebben, aangezien in de XIIIe eeuw veel onadelijke persoonen hunnen naam aan hunne geboorteplaats ontleenden, zoo als het geschiede met Jan Van Boendale, de klerk van de stad Antwerpen een der voornaamste nederlandsche schrijvers uit de XVIe eeuw.

Wij zullen in het volgende jaar een belangrijk werk desaangaande mededeelen.

- De *Klauwaarts vereeniging* heeft in de drukkerij van M.E. Gailliard, eenen volksalmanak laten verschijnen voor 1865. Dit boekje heeft voor titel: *Schild en vrind!* Het bevat: de voornaamste artikelen onzer grondwet: de namen der leden der koninklijke familie; een Almanak; geschiedkundige herrinneringen voor al de dagen van het jaar; een gedicht, *schild en vrind!* door M. Karel Versnaeyen dat wij bl. 222 mededeelen.

Verders letterkundige bijdragen, novellen, gedichten, liederen, enz., door de heeren K. Versnaeyen; F. van den Berghe; Jan Ferguut; Em. Hiel; Mev. Courtmans.

Wij wenschen de *Klauwaartsvereeniging* van Brugge geluk met haren eersteling, en hopen dat zij het volgende jaar met denzelfden moed bezield, haar ondernomen werk zal voortzetten; doch daarvoor dient er ook ondersteuning van het vlaamsch lezend publiek en daarom ook, hopen wij, dat menig een 25 centiemen zal willen wagen om dit boekje aantekoopen.

DIXMUDE. De letterkundige maatschappij *Nu morgen niet*, aldaar, heeft een prachtig muziekfeest gegeven op Ste.-Barbara dag. Het is ons een waar genoegen te zien dat deze maatschappij gedurig in groei en bloei toeneemt.

GENT. Wij treffen in eenen der laatste afleveringen van den *Messager des sciences historiques* de volgende nota aan, van M.A. Van Lokeren, oud-schepene van Gent, over den bouwmeester der St.-Pieterskerk aldaar:

‘Wij hebben in een der talrijke handschriften der oude abdij van St.-Pieters de melding gevonden van een kontrakt, den 14 december 1644 gesloten voor het bouwen van den nieuwen toren dier kerk, met meester Lieven van der Gracht, “ten pensioene van dezen klooster.”

In de gedachte dat die meester wel de onbekende bouwmeester van dit grootsche gebouw zou kunnen zijn, hadden wij vele opzoekingen gedaan, maar welke tot hiertoe vruchteloos bleven, om die overeenkomst terug te vinden, welke eenig licht over dit vraagstuk zou hebben kunnen spreiden, wanneer, over eenige dagen, bij het doorbladeren der algemeene rekeningen dier abdij, wij de kans hadden de oogen te slaan op het artikel eener rekening van 1627, die den geheimzinnigen sluier oplicht, welke reeds van over twee eeuwen den naam bedekt heeft van den beroemden kunstenaar die dit schoon gebouw heeft opgevat in de zwierigste vormen der grieksche kunst. Haasten wij ons te zeggen, dat men op bladz. 138 van gezegde rekening leest:

Item, betaelt aen Mr *Pieter Huyssens*, *ingenieur van het maecken van de nieuwe kercke* over reysghelt ter cause van dien, me voyagien by hem ghedaen in de affairen van den voorschreven kercke, blyckende by seven quitantien, de somme van 47 ponden 6 schell. 8 gr.'

Eindelijk weet men nu, dat Pieter Huyssens de bouwmeester-ingenieur van dien tempel is; men moet dus hulde bewijzen aan zijn uitstekend talent in een zijner schoonste werken. Indien de naam van dien kunstenaar zeer gunstig in de geschiedenis der kunst bekend is, was men echter geheel onbewust, dat men de St.-Pieterskerk aan zijn genie verschuldigd was.

Pieter Huyssens of Huussens is geboren te Brugge in 1577; hij stierf den 6 junij 1637; zijn vader was metsersbaas in die stad. Vele kerken werden naar zijne plannen opgericht te Maastricht, Namen, Brussel en Antwerpen, alwaar hij naar het ontwerp van Rubens, den gevel der Jesuïetenkerk bouwde.

- Bij M.W. Rogghé is verschenen *Volksalmanak* voor 1865, uitgaven van het *Willemfonds*, met bijdragen van MM. Heremans, Van Hoorde, Virginie en Rosalie Loveling, Hoffmann von Fallersleben, Hiel, de Pauw, Ronsse en anderen.

- In het stedelijk archief is een aanzienlijk getal bescheeden gerangschikt, die tot hiertoe noch gerangschikt, noch aangeboekt waren. De meeste dezer stukken behooren tot het tijdvak der fransche omwenteling of des keizerrijks.

De archivaris heeft den *Inventaire annalique des chartes du dépôt communal*, waarvan M. Van Duyse gedurende zijn leven 3 afleveringen had laten verschijnen, voortgezet. Deze belangrijke inventaris, volledig gemaakt door de ontleding der later ontdekte of aangekochte stukken, zal geëindigd worden met algemeene tafels, tot vergemakkelijking der opzoekingen,

Verders is het archief vermeerderd met twee registers van de neering der *droochscheerders;* de schepenen-verordeningen van 1392 voor de *Fruiteniers;* het reglement voor de *tapytwevers*, van 1350; de resolutie-boeken der aanvaerdingen van leden in de *St.-Gillisgilde* of der *Vynckenaers* (drijvers) van de XVIIe en XVIIIe eeuwen; het naamregister van de *Muldersnering*, der XVIIe eeuw, een register der *Garentwynders*, van 1791-1793, en andere eigenaardige bescheeden.

- Bij den Heer J.B.D. Hemelsoet, boekdrukker en verkooper, bij St-Baafskerk, is van de pers gekomen een zeer belangrijk werkje, getiteld: *Getrouw Verhaal der Marteldood van de Heeren van Audenaarde*, *ten tijde der Beeldstormerij, naar gelijktijdige schrijvers, door* J.J. DE SMET, *Kanonik-Penitencier der hoofdkerk van den H. Bavo.* - De geleerde schrijver verhaalt naar eventijdige schrijvers deze tot nu toe zoo weinig gekende marteldood van verscheidene geestelijken en wethouders van Audenaarde, en beschrijft de overige geweldenarijen in den jare 1575 door de boschgeuzen in deze stad gepleegd.

Dit verhaal is dus geschikt om een nieuw licht op den geest der hervormers van de XVIe eeuw te werpen. Opgesteld in een vloeijenden en echt-vlaamschen trant, zal dit gewrocht ongetwijfeld veel bijval vinden bij de geschiedkundige en taalminnende Vlamingen en van hen gretig gelezen worden. - De heer J.B.D. Hemelsoet, reeds zoo gunstig om zijne steendrukken gekend, heeft dit werkje met vijf portretten der geestelijke martelaars versierd, waarvan de uitvoering allerfraeist en treffend is.

LEUVEN. - Voor de vijfde maal heeft de leuvensche rederijkkamer *het Kerssouwken* eenen almanak uitgegeven, waerin stukjes, door hare leden vervaardigd,

opgenomen zijn geworden. Den werklust harer leden prikkelen en aldus iets bijbrengen tot den aangroei der vlaamsche beweging, ziedaar het doel dat de maatschappij door deze uitgave beoogt. Wij hopen dat hare zuivere vaderlandsche pogingen gelukken mogen!

De prijs is 50 centiemen het exemplaar.

LIER. - Wij lezen in het verslag dier stad: 'De school van teekenen bouwkunde heeft nooit een zoo groot getal leerlingen geteld als tijdens het schooljaar 1863-64. Dit getal beloopt tot 340, waarvan 48 de lessen van bouwkunde volgen; 71 zijn vreemd aan Lier en behooren aan de gemeenten van het kanton, Duffel, Heijst-op-den-Bergh, Contich, Wilrijk en Santhoven. De bestuurder M. Tielemans is, ter oorzake van zijnen hoogen ouderdom, vervangen door M.J.B. De Weert.'

Buitenland.

AMSTERDAM. *De Hollandsche Maatschappij van Fraije Kunsten en Wetenschappen* heeft op 16 september 1864 in hare jaarlijksche algemeene vergadering, als nieuwe prijsvraag om te beantwoorden voor 1 januarij 1866 uitgeschreven:

Als proeve van poëzij: Een oorspronkelijk blijspel.

Voorts werd herinnerd aan de in 1863 uitgeschreven prijsvraag:

Uit het vak der geschiedenis: 'Welken invloed heeft de omwenteling van 1813 op den staatkundigen en maatschappelijken toestand van Nederland gehad?' waarvan het antwoord vóór 1 januarij 1865 moet worden ingezonden.

De maatschappij looft haar gouden eermetaal, ter waarde van 300 gulden, uit, voor het voldoende en best gekeurde antwoord, en, in geval van bekrooning, een zilveren eermetaal van gelijke groote en stempel van het daaraan meest nabijkomende.

Alle stukken, welke naar den prijs dingen, moeten leesbaar en nauwkeurig, doch met eene andere hand dan die des opstellers, geschreven zijn, zoowel wat den tekst en de aanteekeningen, als wat de verbeteringen en veranderingen aangaat. - De stukken moeten met eene zinspreuk en niet met den naam des schrijvers onderteekend zijn; maar in een bijgevoegd *verzegeld* briefje, hetwelk dezelfde zinspreuk tot opschrift heeft, behooren de voor- en toenamen en woonplaats des schrijvers vermeld te worden.

De naambriefjes tot de stukken, welke der bekrooning niet waardig geoordeeld worden, worden in tegenwoordigheid der leden, op de algemeene vergadering, ongeopend verbrand.

De schrijvers, die naar den prijs dingen, en zich vóór de uitwijzing op eenigerlei wijze als zoodanig bij beoordeelaren hebben doen kennen, zijn van den prijs, al hadden zij dien werkelijk verdiend, verstoken.

De schrijvers behouden den eigendom van de bekroonde antwoorden onder voorwaarden, dat zij die stukken niet door den druk gemeen maken vóór de uitgave door de maatschappij. - Is deze binnen het jaar na de bekrooning niet geschied, dan verkrijgt de auteur onvoorwaardelijk recht tot de uitgave.

De antwoorden kunnen ook in het latijn, engelsch, fransch of hoogduitsch (dit laatste eventwel met italiaensche letters) geschreven zijn indien de aard van het onderwerp daartegen geen bezwaar oplevert, en moeten *vrachtvrij* vóór den bepaalden tijd, ingezonden worden aan den algemeenen sekretaris der maatschappij, M.L.G. Greeve, te Rotterdam.

Taal- en letterlievend studentengenootschap *Met tijd en vlijt*, te Leuven.

Bij het intreden van het negen-en-twintigste jaar zijns bestaans, hield het *Taal- en letterlievend studenten genootschap* op 18 December laatsleden zijne jaarlijksche plechtige zitting in de promotiezaal ter Halle aldaar. De zaal was opgepropt met volk, een zeer groot getal geestelijken, studenten, burgers, oude en nieuwe leden waren al vroeg aanwezig; van verschillende deelen des lands waren er letterkundigen en kunstbeoefenaren toegekomen, anderen hadden hunne afwezigheid bij brieve verontschuldigd; en geen wonder! er moest eene buitengewoone plechtigheid plaats hebben: men vierde het jubelfeest van den zeer Eerwaarden hoogleeraar David, voorzitter van *Met Tijd en Vlijt*, die sinds vijf-en-twintig jaren dit vlaamsch genootschap op eene hoogte weet te houden door weinige letterkundige kringen bereikt. Men bemerkte onder de aanwezigen den hoog Eerw. heer de Ram, rector magnificus, Eere Voorzitter; de heeren Schollaert lid der kamer van Volksvertegenwoordigers; doct. Heylen, lid van de bestendige deputatie der provincie Antwerpen; Em. Van Straelen, stichter van het genootschap; d^{r}. J. Nolet de Brauwere van Steeland; C. Serrure, advocaat; A. en J.B. Hoofs; L. Delgeur, oudsheidkundige; J. de Beucker; P. Rombauts, missionnaris; L. van Rijswijk: Des. van Spilbeeck, enz. De heeren J. Lambrechts en Fred. De Laat, sekretarissen waren gelast met den algemeen geachten voorzitter ten zijnen huize te gaan afhalen. Onnoodig te zeggen dat hij, bij zijne intrede in de zaal, met algemeene toejuichingen ontvangen

werd, en dat ieder zich haastte om den eerbiedwaardigen man geluk te wenschen.

Om ruim 10 uren beklom M. David het spreekgestoelte en hield naar 't bestaande gebruik eene lezing van een onuitgegeven stuk dat eene peerel meer zijn zal door hem aan de letterkroon onzes vaderlands gehecht. Het was eene reisbeschrijving uit de bergachtige streken van Zwitserland; menigmaal werd zijne lezing door toejuichingen onderbroken. Daarna beklom de zeer Eerw. heer P. Du Bois, 1ste ondervoorzitter het spreekgestoelte en hield de volgen de belangrijke redevoering over de nederlandsche taal in Vlaamsch België:

Mijne Heeren,

Wij hebben den dag bereikt, die in den schoot onzes- taal en letterlievenden Studentengenootschaps verlangd was om zijne gevoelens van hoogachting, van erkentenis, van liefde te betuigen aan zijn bestendigen voorzitter sedert vijf-en-twintig jaren, den Zeer Eerw. Heer leeraar David; om hem het geluk uittespreken dat het geniet, meer en meer te mogen bloeien onder het wijs bestier en hoog gezag zijns zoo geeerbiedigden Voorzitters; waarbij het genootschap nog zijn geluk uitspreekt door mijnen mond, zijns Voorzitters hoogst vereerend en aanmoedigend, in het nederlandsch lettergebied gezagvolle woord heden te hebben mogen hooren, zijne lezing doende, die eene voorbeeldelijk geschrevene bladzijde meer beslaat in de Nederlandsche Letterkunde.

M.H. Wij vieren heden de zaak zelve, waar wij ons voor vrienden van uitgeven als taal- en letterlievend Genootschap, in een feest, dat wij niet genoeg naar wensch onzer vlaamsche herten zullen kunnen vieren, voor den man, die er onder ons de levende Vertegenwoordiging van is.

Nu zou ik willen eene bevoegde stem kunnen zijn om de zaak onzes gevierden Voorzitters, *de vlaamsche*, *nederlandsche taal en letteren* voor te stellen, gelijk zij dient gekend en in acht genomen te worden van het belgisch volk, als eene zaak die aan zijn wezen en leven behoort als volk; hoe eene onvaderlandsche streving, welke zich heeft weten optedringen, die zaak der meerderheid vreemd en onbekend pooge te maken.

‘Het belang der kwestie kan aan niemand ontsnappen; zij houdt aan wat er in ons wezen innig is, de vorming en de uiting der gedachte; zij raakt aan de gewichtigste belangen der zedelijke en stoffelijke orde waarvan de spraak het wezentlijk werktuig is; onder dat dubbel opzicht bevat zij tevens en den mensch en het volk, de menschelijke waardigheid, en het nationaal karakter.

De moedertaal, de taal in welke de mensch zich van zijne jongste jaren gewend heeft een lichaam aan zijne gevoelens en zijne gedachten te geven, dat is, aan alles wat het leven der ziel uitmaakt, is daardoor zelf onafscheidbaar van de ziel; zij versmelt zich met haar, *zij is gansch de mensch*, zoo de mensch voornamelijk door de ziel bestaat.’

Zulke treffende gezegden draagt de geleerde heer procureur-generaal Leclercq voor in zijne reeds veel besprokene akademische redevoering, geschreven om te bewijzen dat wij vlaamsche Belgen recht noch belang hebben, om onze nederlandsche taal te spreken.

De taal is gansch de mensch. De taal is gansch het volk. Daarin zijn het eens wijsgeeren, geschied-, taal- en staatkundigen aller volkeren, te saam met velen van die, welke door hunne hardnekkige pooging ter taalverzwelging in vlaamsch België er hunne overtuiging van schijnen te bewijzen.

De taal is een wezen eigen aan een volk; een bestanddeel voor zijn maatschappelijk leven; het natuurlijk werktuig zijner opvoeding; zijn eigen woord; de tolk zijner ingeboren eigenschappen; de stem, de adem zijns levens, zijn stoffelijk leven; gelijk zijne kunst, zijne nijverheid en handel bezielend en hem eigen makend, zijne zedelijke macht daarstellend, welke niet wordt verbroken dan met zijne taal zelve; ja, de eigene stem van zijn bestaan het ten strijde roepende, wanneer de ondergang naakt, en zegepralend bij Kortrijk met *Vlaanderen den Leeuw.*

Dat bestaan biedt ons de geschiedenis, in de oudheid gelijk op heden bij alle volk dat zijne eigenwaarde kent en wil.

'De talen zijn de meest vasthoudende band der volkeren; hij wederstaan aan het schenden des tijds en aan het zwaard des veroveraars.'

'De spraak is de getrouwe spiegel des vernufts der volkeren, de uitdrukking van hunnen eigenaart; de openbaring huns innigen levens. Eene der grondstoffen der vaderlandsliefde in de oudheid was de liefde voor de moedertaal.' CANTU. *Weereldgeschiedenis*, B. I, 46, III, en B. VIII, 46, XIX. Een geschiedschrijver onzer dagen maakt de volgende bemerking, waar hij de Romeinen ten dage des vervals hunnen Republiek bevindt aan het Grieksch leeren en spreken tot in het huiselijk leven. 'La langue, l'élément le plus positif, le signe le plus constant, le témoignage le plus irrécusable de la nationalité, quand la langue a disparu, on peut dire que la nationalité n'est plus.' FRANZ DE CHAMPAGNY, *Les Césars*, t. II, 53.

Hieruit koomt dat alle volk hetwelk bezield is met den veroveringsgeest, die grootste sterke voor den wederstand en het behoud door natuurlijke ingeving ziet en die bijzonderlijk poogt te vernietigen; terwijl 'het vaderlandsche gevoel - zegt de wijsgeer Gioberti - in rechtstreeksche overeenkomst is met het beoefenen en in eere houden der taal.'

De geschiedenis bewijst, het is meest altijd door inbreuk aan de taal dat de dwinglandij binnentreedt bij een volk. Bemerkt Vrankrijks oudste en jongste poogingen tegen Vlaanderen altijd hoofdzakelijk gericht, en ongelukkiglijk te wel geholpen door onvlaamsche Vlamingen, tegen onze taal. O, Vrankrijk heeft sedert zijn bestaan geenen zegepraal behaald over de Nederlanden, gelijk dien het thans toejuicht in het sedert of door het jaar 30 kunnen opdringen zijner taal aan het Belgisch volk!

Edoch, M.H., wij hebben ook iets toe te juichen. De toestand is beter dan hij geweest is, dank eenigen vernuftigen en moedigen mannen, welke wij heden in de eerbiedwaardigste vertegenwoordiging hunnen groeten. Wij zijn niet juist in den toestand meer in den welken de vrome heer Emm. Van Straelen - die na onzen Zeer Eerw. voorzitter eene onvergetelijke plaats bezit in het bestaan van *Tijd en Vlijt* - met zijne hoogeerbare vrienden 'den grondslag legden van dit gesticht, dat bestemd was om moedige mannen op te kweeken, die de verdrukte nationaliteit van een groot gedeelte van België zouden ter hulp komen.'

'In dien tijd wist men nauwelijks van vlaamsch of van vlaamsche letteren te spreken, en zij die zich ophielden met dezelfde te beoefenen wierden als onnoozelen met medelijden aangezien, of erger nog, met den vinger der spotlust achterna gewezen.[(1)].'

(1) *Verslag van 1843-44*, door den heer VAN STRAELEN.

Mocht thans, MM. HH. gelijk de moedige verslaggever het dan reeds

meende te zien, de natie ‘beginnen te verstaan, dat zij te lang den vreemde tot speeltuig gediend heeft, en dat een volk, hetwelk zijne taal voor eene vreemde verruilt, haast met het verlies zijner moederspraak, ook het kenmerk van zijn eigenaardig bestaan moet missen.’ (VAN STRAELEN, ibid.)

De mismoedigde en onderdrukkende toestand haar geschapen, heeft het leven onzer taal niet kunnen onderdrukken noch mismoedigen; maar zij is aan het bloeien gegaan, aan het schitteren boven de verachting waaronder men haar dacht te vergruizen.

Een bijzonder volksongeluk is ons ten deel gevallen. Onze taal, de machtige taal der vlaamsche en brabantsche volksgemeenten kan nooit in de gunst geraken van één onzer hoogere Landsbestieren. Vorst noch hooge adel is hier ooit des volks taal toegenegen geweest. Deze moest en kon bij het volk, Graven van Vlaanderen, Boergonje, Spanje, Oostenrijk, de *vrijheidsbrengende* baïonnetten van Dumouriez, en Napoleon overleven als *nationale taal*, om in den haat ingewikkeld te worden tegen het regeerings-stelsel van Willem, en verschopt te worden onder den naam van hollandsch, door eene taalliefde die wilde en moest fransch spreken, en fransch alléén spreken in gansch het vaderland. De taal van vlaamsch België was de overwonnene, de verstootelinge; mogt geen deel nemen aan het nieuwe staatsleven dat Belgiën zich schiep; de vrijzinnigste grondwet van Europa bestond als geene waarheid in hare artikels: *De Belgen zijn gelijk voor de wet*, en, *het gebruik der talen is vrij.* Zij zou zoo hebben kunnen leeren hoe weinig men zou moeten aanzien om haar te schenden en het fransch stelsel van alleen meesterschap des staats in te voeren; hoe moeilijk men haren zin zou verdedigen na hare grondrechten te hebben met de voeten laten treden.

Doch, hoor! het vlaamsch was hierom niet dood: het dorst zich den Lande nog aanstonds, levend en zegepralend, ten spijt van velen, aanzeggen bij den dichtrenstrijd voor '*s Lands onafhankelijkheid* ten jare 1834 door de bekroonde vlaamsche zonen, Ledeganck en Blieck. Van Ledeganck's snaren ruischte het wrekend vers:

> ‘'k Zal in der vaadren taal het vaderland bezingen!’
> Mijne Heeren!

De Letteren zijn, de Letterkunde is de ontwikkeling, de bloei der taal, het vernuft des volks dat zijne gedachten, zijne gevoelens, zijne werkzaamheid, zijn leven in spraak en in schrift uitdrukt door zijne verlichte geesten; zij is de arbeid aan den vorm, het kunstwerk aan de taal; en - Eer, onsterfelijke Eer aan die den rijkdom eener taal weten optehalen, haar weten op te luisteren, haar als een schitterenden uitdrukkingsvorm kunnen helpen maken voor een volk, en door dien hunne medeburgers eene eerlijke plaats doen nemen als volk bij de geletterde, beschaafde, vernuftige volkeren!

Ons verweet men geene taal, geene letterkundige taal te bezitten; en ondertusschen waren er mannen, zielen in welke de gedachte leefde, de taal huns vaderlands, en door haar hun volk uit de verguizing hier op te beuren; en zij konden hunne edele gedachte uitvoeren. Hun was het onderdrukte vlaamsch levensgevoel des volks in het edelvoelend hert saamgevloeid, en het ontwaakte er krachtig. Benevens den onvergetelijken Willems zal vlaamsch België, ja, geheel Nederland altijd met eerbied en met diepe dankbaarheid, als van eenen vader zijner hier herlevende taal en letteren, den naam uitspreken van David.

Hen volgde, om hen schaarde zich een heir van met vernuft en moed begaafde zielen. Voor die, welke de arbeid des strijds, de mismoedigheid, de onverbiddelijke dood ons voor den tijd ontrukte, zijn andere opgestaan.

Hier werd over acht-en-twintig jaren ons genootschap *met Tijd en Vlijt* gesticht. Aan de katholieke en vaderlandsche Hoogeschool mocht de taal des katholieken vlaamschen volks eene schuilplaats vinden, en er zich tot een wapen vormen voor volksbeschaving, voor waarheid, vrijheid en recht, voor godsdienst en voor vaderland, onder de hooge bescherming eens hoog eerw. wijzen, geleerden en echt vaderlandschen *Rector magnifcus.* Het dietsche land kent *Tijd en Vlijt* voornamelijk door zijn roemweerdigen bestendigen voorzitter, alsook door zijne reeds verschenene taal- en letterkundige werkzaamheden gelijk door zijn ieverig deelnemen aan de vaderlandsche taalbeweging. Vlaamsch België koomt ons nog jongst te groeten door zijne toejuichingen voor het welgesproken en moedig woord onzes jeugdigen en reeds schitterenden redenaar aan den Landdag van Antwerpen, onzen tweeden-ondervoorzitter, den heer Max Bausart.

Vlaamsche genootschappen kwamen overal tot stand, in welke het letterkundig en vlaamsch leven samenvloeide, en van waar het in bezielende stralen over vlaamsch België uitvloeide; vlaamsche stemmen verhieven zich op den vlaamschen grond; wij hoorden rond David en Willems, Ledeganck, van Duyse, Door van Rijswijck, de Laet, Conscience; de Vlamingen stelden hunne taal daar in eene gezuiverde spelling; en, welke taallievende Vlaming herdenkt niet met erkentenis onzen gevierden voorzitter, wiens taalgeleerdheid en taaliever ons eene weerdige spelling hielpen bekomen; terwijl hij in zijn moedig tijdschrift: *de Middelaar* onzer herlevende letterkunde den goeden weg aanwees?

De beweging bestond door allerhande tegenkantingen verhinderd, doch bezweek niet. Onze taal- en letterkunde, uit de middeleeuwen glanzend opdagende, zich in Noord-Nederland verheffende door den grooten Vondel, en daar in het begin onzer eeuw Europa verbazende door Bilderdijk, Helmers, Tollens, vander Palm, enz., haalden een nieuw leven op in Zuid-Nederland en namen eerlijk hare plaats in benevens hare zusters in Europa. De Vlaming op den dag van heden neemt in handen het nieuw verschijnend *Nederlandsch Woordenboek*, den grootsten taalarbeid onzer eeuw, met medewerking onzes gevierden voorzitters; de schriften van Willems, Ledeganck, van Duyse, Snellaert, Serrure, der beide Snieders, des jongen en reeds verdienstelijken geschiedschrijvers van Ruckelingen; de geleerde vertalingen des Zeer Eerw. leeraars Ubaghs, het *Nieuwe Testament* des uitstekenden hoogleeraars Beelen; de in alle talen Europa's gelezen werken van Conscience; den aanzienlijken taalarbeid en schriften en vaderlandsche historie onzes gevierden voorzitters, en hij de Vlaming neemt de fiere houding onzes diep betreurden dichters in zijne verontwaardiging om den hoon onzen volksstam toegesmeten:

> ‘Hij toonde zijn gewrocht den Waal,
> En vroeg hem, na dat Zuid en Noorden
> Die toonen met verrukking hoorden,
> Spreek, hebben wij een taal?’
> *Ledeganck.*

Edoch van die taal, van dat erfgoed met zoo veel zorg en liefde bearbeid en vruchtbaar gemaakt en bloeiend, wordt het volk afgetrokken; het wordt afgeleid van de onuitputbare bron der eigene gedachten, gelijk *Cantu* de volkstaal noemt. Voor zijn eigen, het hem door de Voorzienigheid geschonken en zoo wel bevoegd werktuig, is men bij den gebuur een werktuig gaan ontleenen, waarvan het groot gedeelte

zich niet, de overigen zich met moeite kunnen aan gewennen, om in vernederende en onderdrukkende afhankelijkheid zijne opvoeding en onderwijzing te bekomen, zijn volksleven voort te zetten. Eene ontzaglijke beweging uit het Zuiden, ten haar gunstigen dagen door machtigen invloed voort gedreven is over Vlaamsch België gekomen, daar onderwijs, opvoeding, zeden, drukpers, gerecht, bestier, openbaar leven beheerschend; het eerste volksrecht en zijn eigendom miskennend, als eene machtige verovering alle volks eigenwezen in een ander insmeltend; den Vlaming als Vlaming voor geen deelnemend lid toelatend in de belgische maatschappij, dan om staatsbelastingen te betalen; de waarde naar de welke de Belg te streven heeft schijnend voor te stellen in te verdienen door de vreemdeling gegroet te worden als: *notre frère par la langue!*

Zie, wanneer ik den toestand beschouw van Vlaamsch België, met zijne door de grondwet ingehuldigde *vrijheid* en *gelijkheid* en *macht uit het volk*, dan ben ik genegen om naar het woordenboek te gaan van het Doctrinarism, en er eene Cavoursche uitdrukking uit te halen, zooals: '*De vrije taal in den vrijen staat.*'

Tegen die België uit België roovende beweging - om naar Justus Lipsius te spreken - is een wederstand geboren van eenige trouwgeblevene vaderlanders. Men heeft er den naam aan gegeven van Vlaamsche Beweging, met het ergerlijke dat men aan eene volsbeweging zooal toeschrijft; bij Procureur-Generaal Leclercq heet zij *drift en dwaling;* bij Procureur-Generaal De Bavay heet zij *woelgeest.* Zij is eenvoudiglijk een natuurlijk verweeren voor ons behoud, tegenover die, voor welke rechtsverdediging aanval heet; twistzoekers heeten, woelgeesten, vreemdzuchtigen die niet gaarne hun recht en goed zien rooven.

Het was eerst na - gelijk een vlaamsche volksvriend des tijds zich uitdrukte - tien jaren spottens[1], dat een groot gedeelte des vlaamschen volks de oogen opende en begon smeekschriften in te dienen, opdat er zou recht gedaan worde aan de dietschsprekende bevolking van België. Middelerwijl was het dierbaar en verwaarloosd pand onzer vaderen als door de Voorzienigheid bevolen gebleven aan de getrouwheid van onzen David met zijne weinige taalvrienden, om het door vernuft en arbeid zijner bestemming waardig gemaakt, den volke aan te bieden.

Stof en natuur onzer beweging werden later, voor den strijd en voor de geschiedenis geboekt in merkwaardige werkzaamheden aan welke onze voorzitter een aanzienlijk deel nam en welke uitgegeven zijn door de eerbare vlaamsche Commissie, aangesteld door het staatsbestuur, en door dit niet beantwoord.

Hoe voorzichtig, ootmoedig, en rechtzinnig deze Beweging zich heeft voortgezet, en hoe bezorgd om alle stoornis des vredes of der tevredenheid van broeders, en allen schok te vermijden, is bewezen door dat zij niets heeft bekomen dan fransche woorden van *sympathie* en *haute sollicitude*, bij eenige andere dingen, die soms kunnen doen zwijgen of schijnen het recht te koopen van mogen voort te verachten; terwijl de vlaamsche Beweging zich den Lande uit eigene volkskracht en innige taalswaarde heeft bevolen, als eene hoop en eene redding, door de gewrochten van waardige mannen, gelijk wij heden eenen der grootsten hunner vieren.

Ondertusschen de Beweging sterft niet af, want het volk bemint en spreekt nog zijne taal; de Beweging kan niet afsterven, of het volk zou zijn eigen volkzijn moeten afzeggen, en daarvoor leeft er nog te diep een gevoel van eigenwaarde in den afstammeling des vlaamschen burgers. De Beweging verzet zich meer en meer tegen

(1) *Dérision.* P. DE DECKER. Du pétitionnement en faveur de la langue flamande.

het indringen des verzwelgenden vloeds; zij dringt er ja doorhenen, door het volk gedreven op het stadhuis en in de provincieraadzaal van Antwerpen, doet zich van de wetgevers erkennen door de machtige stem van Vlaanderen, den heer de Baets - welken er, eene keus van twee vlaamsche zustersteden uit iever voor heerschende landbazen, tegen Godsdienst, volksvrijheid en taal; tegen het Vlaanderen waar zij de roemrijke hoofdsteden eens van waren, op het noodvol oogenblik vermogt heeft alleen te kunnen laten voor alle hoofdbelangen; - de beweging gaat de taal aanzeggen des volks en dezer recht bevestigen op het spreekgestoelte der wetgevende kamers door den onverschrokken mond des echten volksvertegenwoordigers: welken de derde Zusterstad naar Brussel zond. Den naam der vaderlandsche stad en den eerbaren naam haars waardigen vertegenwoordigers hebt gij reeds allen dankbaar genoemd.

Nu Mijne Heeren! de zaak is, onze taal die hare waarde heeft doen uitschijnen door een bloeiend herlevende letterkunde hier te lande, die haar recht heeft en van de natuur en van 's lands Grondwet, als eigendom des volks, in haar recht, hersteld te krijgen om ons te dienen waarvoor eene taal aan een volk is gegeven, om als onze volkstaal gebruikt te worden.

En dan, wanneer de vaderlandsche beweging haar einde zou bekomen hebben, wat zou er dan gedaan zijn voor het zedelijk en stoffelijk welzijn des volks? wat zou er gedaan zijn voor het Vaderland?

Veel, M.H. in allen opzichte, het zou de verdeeldheid, de scheiding kunnen wegnemen tusschen een begunstigden stand aan welken *fransch kunnen* alleen alle verstand en bekwaamheid toekent, en alle voordeel der maatschappij: het zou kunnen des volks èén- en gelijkheid, ware gemeenschap herstellen, welke nu gebroken zijn door de spraak. Het zou het onderwijs des volks verbeteren met aan de kinderen des volks de eerste, de noodige en nuttige kennissen te leeren in de taal van vader en moeder, de taal welke met den geest zelven in des menschen wezen is ontwaakt, en hetzelfde is met de eerste gewaarwordingen en de eerste gedachten; welke de dingen verstaanbaar zegt; als een hun eigen klank voor hen duidelijk is, en - hetwelk thans belemmerd is - grondige kennis, wetenschap, vaderlandsch gevoel, Poëzij, welsprekendheid zou kunnen worden in plaats eener thans algemeene en dikwerf belachelijke, altijd onderdrukkende navolging des vreemden.

Het zou een tegenwerken zijn tegen de door de *fransche school* ingebrachte fransche begrippen, denkbeelden, huiselijke en maatschappelijke en burgerlijke zeden; tegen het fransch boek en nieuwsblad, waarin men dikwerf het averechtsche leest van wat men meent te lezen - want bij ons is de toestand wel treffend beschreven door den eerw. Pater Gratry. ‘Meest allen kunnen op onze dagen lezen, doch bijna niemand is in staat van te verstaan wat hij leest ‘Het zou het volk tot de hem duidelijke lezing terug brengen met eene min als nu gemakkelijke misleiding voor zijne beste belangen; het zou den onsmaak doen verdwijnen voor het openbaar vlaamsch woord en voor alles wat nog eigenlandsch is het zou leeren op te houden de zoo treffelijke en duidelijke van onzen David voor eene plompe volkstaal te schelden of een onverstaan nieuw vlaamsch.

Waar, bij vrije volkeren, moet men eerst eene vreemde taal leeren

en door deze dan alleen, in al zijne kennissen, ja, kunsten en beroepen bekwaam worden? terwijl men eene taal bezit, door welke men zekerder, grondiger en haastiger kan leeren? Doch waar treft men ook een staatsprogram aan dat als uit bijzonder inzicht voor ons land schijnt opgesteld te zijn?

Uit het hooger onderwijs is onze taal gebannen en daardoor uit den bovenluchtkring der maatschappij, van waar men het volk beheerscht en geleidt. Onze taal, welke om eigenschap, rijkdom, buigzaamheid, gelijk de grieksche taal het niet beter was, geschikt is om eene taal te zijn der wetenschappen, en om voor het vlaamsch volk ook wetenschap te spreken en te schrijven, zij is der persoonlijke genegenheid overgelaten; genegenheid die, hoop ik, in ons taal- en letterlievend genootschap vaderlandsliefde zijnde, en levende, aan den schoot der wetenschap onder geleide eens Davids, door oefenen en gebruiken der taal in spraak en schrift, zal willen meer en meer bewijzen geven hoe onze taal bevoegd is om daarover te spreken en te schrijven; hoe zij het lot van verstootelinge niet verdient; eene taal der geleerdheid kan zijn; de plaats verdient te veroveren waar de taal eens volks recht toe heeft.

MM. HH., wij hebben als volk geen openbaar leven aan ons eigen, onze staat is fransch; de taal des staats is niet de taal des volks, wiens stem, wiens openbaar woord als zijn leven schijnt dat des vreemden te zijn, en het wordt. Het openbaar woord, de vrije en wezenlijk geoefende welsprekenheid, het leven, het voertuig der gedachte, de verhandelaar van de volksbelangen, de verspreider des lichts is een vreemde, en deze spreidt met den uitwendigen zweem het vreemde leven in de aderen, dat niets meer goed vindt dan vreemde gedachten, vreemde wendingen, vreemden smaak, en reeds zijn eigen meesterschap en leven schijnt verzaakt te hebben. Zoo hebben wij de eer als vreemdelingen te leven, te reizen en te handelen in ons eigen land; wetten te hebben - gelijk men zegde tegen het in het neêrlandsch afkondigen der wetten onder Willem - welke schijnen te honen als zij spreken en men haar wil gehoorzamen. Zoo staan wij voor de rechtbanken, gelijk de heer De Decker in zijn merkwaardig schrijven van 1840 over onze zaak zegt: ‘het kan zijn dat het openbaar ministerie gelijk beeft’ doch zou het dan het geval niet zijn te zeggen: ‘*summums jus*, *summa injuria.*’

MM. HH., de tegenstrevers onzer taal komen nu met allerhande gewichtige reden voor den dag, welke voor hen niet golden, wanneer men ten hunnen opzichte niet onrechtvaardig was. Men spreekt van de eenheid des volks. Belgiën om te bestaan, moet op de eenheid steunen, en die eenheid, om duurzaam te zijn en wezentlijk, berust op de rechtvaardigheid, op een gelijken eerbied voor al de rechten; op een volmaakt evenwicht aller belangen; de eenheid vloeit vooral voort uit de eenheid des gevoelens en des geestes, en het is ons niet bewezen dat om de eenheid van de talen in gebruik hier te lande de eene noodzakelijk moete overweldigend, de andere de onverdrukte zijn; en dat dus het volk verdeeld moet tusschen eenen stam *bestierders* en eenen stam *bestierden.*

Behalve de verhevene pleitdooien der HH. De Gerlache, enz., voor de toen zoo heilige rechten der volkstaal in het jaar 1829 en -30, zouden wij, de, geloof ik, rechtzinnige gedachte onzer landbroeders mogen inroepen ‘que deviendrait le principe d'une égalité parfaite, qu'on ne viole jamais en vain, si le nord s'arrogeait le droit exorbitant d'imposer son idiôme au midi, ou si, en sens inverse, le midi élevait la prétention insoutenable et ridicule de dominer le nord.’

(DUFRESNE. *Quelques idées sur l'usage obligé de la langue dite nationale au royaume des Pays-Bas).*

Ondertusschen, indien het vlaamsch volk zijn recht wil kennen, een gekend recht is een veroverd recht, hoe men het in bezit krijgen ervan verhindere en moeilijk make; voornamelijk als het een van die natuurlijke rechten is welke als het merg daarstellen des maatschappelijken lichaams. De poogingen daartegen aangewend zijn zoo vruchteloos als onrechtvaardig en onredelijk, omdat eene taal niet sterft dan met haar volk. De scheidsmuur der volkstalen is wel eene weldaad der Voorzienigheid voor het menschdom tegen de algemeene onderdrukking. In de velden van Sennaar zie ik de taalverwarring, voor die stond als eene straf, doch een hoogst zedelijk en maatschappelijk doelwit hebbend: ware het slechts, gelijk de geleerde Kard. Wiseman schrijft, 'de uitdeeling der geestvermogens onder de volkeren.' *(Discours sur les rapports de la science et de la Religion révelée..* IIe Discours). Ware het slechts om het verderf te beletten door mengeling van vreemde zeden, gelijk er zoo vurig op aangedrongen wordt in de H. Schrift. IIe B. Esdras XIII, 24, en gelijk onze taal bewijst, welke nu de eeuwen door de Sineesche muur is geweest om ons volksbestaan te bevrijden tegen vreemde inslokking, even als voorbehoud van godsdienst en van zeden, hoe zorgeloos men hem hebbe laten instorten, en hoe ieverig men er de overblijfsels pooge van uitteroeien.

Ja, M.H., wij mogen tot het Vaderland zeggen: de Vlaamsche Beweging hebt gij niet te vreezen, maar wel hare vijanden. Wij hebben 39, 48 en 57 gehad, en de vlaamsche beweging was voor de orde, het behoud, voor Grondwet, Land en Vorst; zij is en blijft de vertegenwoordiging des Vaderlands in Vlaamsch België, gelijk geheel onze rampvolle geschiedenis niets anders is dan de wederstand des werk- en vrijheidminnenden vaderlandschen volksstams tegen oproer en verraad, immer aangestookt en betaald door Vrankrijk.

Niet te min heeft onze vaderlandsche taalzaak, welke van meer dan ééne zijde raakt aan de groote en algemeen lijdende zaak der vrijheid, des eigendoms en des rechts, en te samen met ons vrijheid- en godsdienstlievend vlaamsch Land, zoo min als in 92 in de gunst staat onzer nieuwerwetsche vrijheid- en beschavingstichters, nog eene noodlottige gelijkenis met de algemeene bestredene zaak bij dezer te vredezuchtige vrienden. Onze taalzaak wordt voor niet ernstig genoeg aangezien van die er wezentlijk belang in hebben; boven haar wordt de omzichtigheid geplaatst om, door een willen wat reden, natuur, recht en grondwet willen, geene bijzondere belangen te kwetsen, en geene strevingen tegen te werken, welke misschien alle voorstaanders van het Fransch bij zich zelve nog niet willen bekennen: zij wordt verlaten, onze taalzaak, en ten verderve des lands geleverd. Wie zich als een wachter des Vaderlands op den instortenden muur aan 't noodroepen zet, is een vervelende ruststoorder; heeft de eer te verwachten eene nuttelooze Kassandra geweest te zijn, bij het geluk, het Vaderland met eigene handen zijn graf te zien delven.

Toch neen, ik zie een jonge vlaamsch geslacht, dat een wezenlijk vaderland wil; dat waarheid wil en recht; geene vrijheid in eene grondwet geschreven en met der daad niet bestaande. Een dietsch geslacht dat de eenigst sterke vesting opgebouwd wil des vaderlands; dat op een waar vaderlandsch volksbestaan eene wettige aanspraak zal maken, welke zal aangehoord worden van al de vrienden des rechts, en voorzeker van onze broeders de Walen zoowel eens geholpen door ons. 'Zij willen wat wij willen: recht; naast elkander in een staathuis-

houden; vrij en gelukkig, in gelijkheid van rechten, als broeders.... Zoo gaat de afgrond - zegt de heer Coremans in den Nederduitschen Bond - wederom toe die achter de verfransching open is.' Ik zeg: Het vaderland is wederom ons vaderland als het wederom in *Vlaanderen Vlaamsch* is.

Ik overtel het vaderlandsch leger; denk het verstand na van des volks belangen dat het door zijne aanleiders reeds heeft aan den dag gelegd; ik hoop op de ondersteuning, welke onze macht moet uitmaken, onzer taalbroeders uit alle dietsche gewesten, ik tel het leger hier aan deze Hoogeschool, de hooge school van waerheid, vrijheid en recht in ons vaderland reeds gegroeid en immer talrijker groeiend, en mij dunkt eene stem te hooren tot het vaderland: Leer uwe taal, oefen haar, wil haar onderwezen en geleerd, in uwe scholen welke gij zoo duur betaalt; wil de rechten uwer taal, wil wat uw David wil! na gij eeuwen lang u verweerd hebt, wil u zelf niet vernietigen met u fransch te maken! O ik zou willen de stem hebben van onzen Conscience aan eenen merkwaerdigen dag van op het stadhuis van het verfranschte Brussel ons toeroepend: 'Vooruit.. voor het recht en voor het goede! het is voor moedertaal, voor godsdienst en voor vaderland!'

Zeer eerwaerde heer David, laat mij in name van uw taal- en letterlievend genootschap een woord van dank uitspreken voor de Heeren vrienden, vlaamsche schrijvers en letterkundigen, taalopbeurders en taalvoorstanders hiertoegekomen om deel te nemen aan onze eerbetuiging voor u, en om ons aantemoedigen door hunne vereerende deelneming; terwijl ik bij de schoonste stonden tel eens levens gedurend welk ik altijd met warm gevoel de taal bemind heb door u geleerd, geschreven, en verheven, deze stond aan welke ik hier eene stem mag zijn voor uw genootschap om u de erkentenis uittespreken van gansch zijn vijf en twintigjarig vlaamsch leven, aan den schoot van deze Hoogeschool, onder uw bestendig en zoo geëerd voorzittersschap.

Zie, zeer eerwaarde heer David, zoo dierbaar hebt gij u gemaakt door uwen taalarbeid; zooveel heeft uw vaderlandsche taalarbeid kunnen stichten, dat vlaamsche studenten der Hoogeschool slechts hadden aan te kondigen, zij gingen u hunnen dank betuigen, of gansch het geslacht sedert acht en twintig jaar zich hier opvolgend in *Tijd en vlijt* heeft, met uitmuntendste Nederlanders, op den roep der jongeren geantwoord; en een uitgelezen dietsche kring is hier om met ons uw feest te vieren; als om de deelneming te vertegenwoordigen door geheel het taallievend Nederland genomen aan onze eerbetuiging, die ootmoedig is, doch vlaamsch, dat is, rechtzinnig; met dewelke onze eerbied en erkentenis, waar van wij u in ons geschenk het durend zinnebeeld verzoeken te aanvaerden; met dewelke ons vlaamsch hert u wordt aangeboden.

Herhaalde malen werd spreker door toejuichingen onderbroken, en een algemeen geroep *leve David*, verdoofde de laatste woorden van sprekers stem.

Hierna overhandigden M.M. Bausart, 2e ondervoorzitter, den zeer eerw. voorzitter een geschenk bestaande in eene in zilver gedreven boek, gedeeltelijk verguld, dienende voor inktpot en ander schrijfgerief. Hij zegde: 'In name, van het *Studenten-genootschap*, bied ik onzen geachten voorzitter dit geschenk aan, als een blijk van ons aller erkentenis en voornamelijk van ons aller liefde.' En eene nieuwe en donderende toejuiching komt die woorden bekrachtigen. M. David zichtbaar aangedaan bedankten in de volgende welgevoelde hertelijke woorden de studenten leden van het genootschap voor hun blijk van voortdurende toegenegenheid en

moedigde hun tevens aan, voort te werken voor hunne schoone moedertaal. ‘Ik aanvaard, zegde hij, uw prachtig geschenk, met eene van aandoening bevende stem, niet als een blijk uwer erkentenis, als dusdanig heb ik het niet verdiend, maar ik aanveerd het met vreugde als een blijk uwer liefde en als dusdanig zal het mij steeds den schoonen dag van heden herinneren.’

Een donder van toejuichingen begroette sprekers woorden.

Verders beloofde hij hun dat hij geene moeite sparen zou, om het zijne bijtedragen tot de vooruitgang en verheerlijking van het genootschap.

M. Max Bausart, droeg daarna het volgende gedicht voor:

Aan J. David

bij de 25ste verjaring zijns voorzitterschaps van het studentengenootschap

Met tijd en vlijt.

'T is droevig wanneer men het land zijner vaderen
Ziet bukken, verplet onder 's vreemdelings voet,
Maar droeviger is het, wanneer door dat bukken
Het stervende land zijn' verbastering boet.

En dat, o mijn broeders, was 't lot van ons Vlaanderen,
Een maget gelijk, die ontzield en verkracht,
Wanhopig het hoofd op den boezem laat vallen
En moedeloos weent.... maar geen redding verwacht.

Maar schoon is het ook wen een dondrende stemme,
Door dwingelandij noch verbastring verdrukt,
Dan eensklaps den strijdkreet der vaadren doet galmen
En 't stervende volk uit zijn' sluimering rukt.

Die stem, o mijn broeders, die klonk in ons Vlaandren;
Herinnerde Vlaanderens vorige lot.
Die stem, was de stemme van Willems, van David,
De stem onzer vaadren, de stemme van God.

En jaren lang klonken die wrekende stemmen
En ‘Vlaandren den leeuw!’ dreunde in Vlaanderen rond,
En overal klonk weèr de taal onzer vaderen;
En weêr leefde Vlaandren op Vlaanderens grond!

Ze klonken dan juichend en dan weêr eens weenend;
De Leeljaart verbleekte, de Klauwaart sprong recht,
En Leeljaart en Klauwaart bereidden hun wapens
Voor 't leevren van 't laatste beslissend gevecht.

Eens zweeg er een stemme, maar de andre bleef klinken,
Z' hief weenend maar plechtig een lijkgezang aan,
Want Willems was vroom als een Vlaming gevallen,
En, stond hij alleen thans, toch David bleef staan.

En steeds hief hij 't vaandel van Vlaandren in d'hoogte,
't Stond rustig en vast in zijn moedige hand;
En steeds bleef hij trouw aan de leus onzer vaderen:
Aan GOD EN VADERLAND.

Hoort gij den vlaamschen leeuw niet brieschen?
Hoort gij den vlaamschen strijdkreet niet?
Ziet ginds dan naar dat talloos leger,
'T is 't vlaamsche leger, dat ge ziet!

'T is 't vlaamsche heir dat post komt vatten
Rondom de vlaamsche leeuwenvaan,
Om straks een' doodelijke wonde
Den vijand in het hert te slaan.

En ziet, aan 't hoofd der dappre drommen,
Daar staat een' bende fier en koen,
'T zijn jongelingen, - neen? 't zijn helden
Die reuzendaden zullen doen.

Ze staan daar pal en onverschrokken;
Ze wachten; haast begint de strijd;
Dan zal voorop hun vaandel wapperen,
'T is 't vaandel van ons TIJD EN VLIJT!

Wie is hij, die de vrome knapen
Het zegepralend zwaard omgordt?
Ziet hoe zijn woord hun oog doet vonkelen
En moed in 't gloeiend hart hun stort.

Hoort hoe zijn stem, in vlaamsche woorden,
Hun spreekt van godsdienst, deugd en eer,
Van de onbevlekte faam der vaderen,
Van 't schoone Vlaandren van weleer.

En ziet hoe allen naar hem luistren,
Hoe elk voor hem het voorhoofd nijgt;
En hoort hoe thans uit alle borsten
‘Hij leve lang!’ ten hemel stijgt.

'T is hij, die eens aan Willems zijde
Het strijdzwaard uit de scheede toog,
'T is David die voor 't stervend Vlaanderen
Met Willems eens ten strijde vloog.

Maar stil.... daar is de strijd begonnen....
Zal Vlaandren weêr de zegekroon
Zich om de slapen mogen vlechten
Zijn kracht en dapperheid ten loon?

Of zal het machtloos en ontzenuwd
Ten gronde storten en misschien
Ten grave dalen om dan nimmer
Zijn voorge grootheid weer te zien?

Neen, neen, ons Vlaandren zal niet vallen!

'T kan wanklen, ja; maar vallen, neen!
'K hoor reeds de zegeliedren dreunen,
En ginds vlucht reeds de Leeljaart heen.

Hoezee! Hoezee! o vlaamsche mannen
Ge zijt uw' dappre vadren waard!
Hoezee! Hoezee! U is, o Vlaanderen,
Een schittrend lot nog voorbewaard!

Nog zal des Leeljaarts hand u treffen,
Nog meenge wond in 't hart u slaan;
Doch vrees niet, want steeds zal er rond u
Een leger vlaamsche helden staan.

Juich Vlaandren, bakermat der helden,
Weer vrij en vrank! Reeds vlecht de Faam
Een' nieuwe kroon u rond de slapen,
En op die kroon prijkt Davids naam.

Blijf lang in ons midden nog, moedige strijder,
'T gevecht is niet uit; misschien komt nog de tijd
Dat Vlaandren zijn' zonen op nieuw moet vergaren,
Met u dan aan hoofd van de dappere scharen
Zal 't vaandel staan van TIJD EN VLIJT.

Blijf lang in ons midden nog, moedige strijder,
Wie weet wat de toekomst ons reeds heeft bereid?
Misschien dat ge ons nogmaals moet wapenen geven
Om weêr te overwinnen of moedig te sneven
Voor 't vaandel van ons TIJD EN VLIJT.

Blijf lang in ons midden nog, moedige strijder,
Zoo lang hebt ge ons reeds, naar de zege geleid
Dat thans onze namen aaneen zijn verbonden,
Daar steeds op ons vaandel die namen ook stonden
Van DAVID en van TIJD EN VLIJT!

M.J. Lambrechts, secretaris, gaf lezing van den volgenden brief door den geleerden heer de Vries, leeraar aan de hoogeschool van Leiden, toegezonden.

‘*Mijne Heeren*, *medeleden en begunstigers van het genootschap*

MET TIJD EN VLIJT,

‘Het is een schoon feest, dat gij heden viert. Eene openlijke en welverdiende hulde van eerbied en erkentelijkheid aan den man, die 25 jaren lang het voorzitterschap in dit genootschap bekleedde; die meer dan het vierde eener eeuw een sieraad was uwer Hoogeschool; die met onvermoeide vlijt, door leer en voorbeeld, zijn leven wijdde aan den opbouw der vaderlandsche taal en letteren; den man, wiens diepe geleerdheid en smaakvol talent aan zijnen naam voor altijd eene eereplaats verzekeren in de rij der achtbare namen, waar Vlaamsch België, waar onze gansche Nederlandsche stam, roem op draagt.

‘Gij, medeleden van *Tijd en Vlijt*, die meer bijzonder door dure verplichtingen aan professor David verbonden zijt, die door zijnen persoonlijken omgang, zijne leiding en zijn onderwijs tot echte zonen van het Dietsche vaderland zijt opgekweekt, gij hebt u vereenigd om uwen waardigen voorzitter op de plechtige wijze in het openbaar eene luisterrijke hulde te bereiden. De geheele Hoogeschool van Leuven, het geheele Vlaamsche België, heeft uw denkbeeld toegejuicht en zich vol geestdrift bij u aangesloten. Maar de deelneming in uwe feestviering wordt niet door de staatsgrenzen van België bepaald. Ook daarbuiten, bij uwe broeders in het Noorden, heeft zij weêrklank gevonden. Hoe zou ik wenschen in uw midden tegenwoordig te kunnen zijn. Ware het mij mogelijk geweest aan dien wensch te voldoen, ik zou uwe vereerende uitnoodiging niet hebben afgewacht, ik zou uit eigene beweging zijn gekomen. Maar nu redenen, die buiten mijne macht liggen, mij noodzaken van dat genoegen af te zien, nu wil ik toch in de gedachten deel nemen aan uw feest; nu wil ik u toch verlof vragen een enkel woord uit de verte tot u te spreken. Want het is mij eene behoefte u toe te roepen, dat de naam van uwen voorzitter ook in Noord Nederland in eere wordt gehouden door allen, wier hart klopt voor de taal en letteren des vaderlands. Wij, uwe stamgenooten en taalbroeders, wij kennen en waardeeren de treffelijke diensten, door hem aan de zaak van geheel Nederland bewezen. Wij verheugen ons in de gelegenheid om hem, in vereeniging met u, onze hulde en onzen dank te betoonen; wij uiten met u den wensch, dat hij lang voor ons allen moge gespaard blijven, als de steun en de ziel van uw genootschap, als de roem der Leuvensche Hoogeschool, als een edel voorbeeld ter navolging voor ieder, die zich met geestdrift toewijdt aan de vaderlandsche zaak.

‘Hoogeerwaarde David, ontvang uit mijnen naam de warme en oprechte verzekering van deze gevoelens. Ik acht het een voorrecht de gelegenheid te vinden, om u openlijk, in het midden van talrijke vrienden en vereerders, te betuigen op hoe hoogen prijs ik uwe vriendschap stel; u te danken voor al de blijken van welwillendheid, die ik van u genieten mocht. Door het gemeenschappelijk trachten naar hetzelfde vaderlandsche doel, mocht ik uwe toegenegenheid verwerven; geen verschil van denkwijze in zaken van Kerk en Staat verkoelde uwe hartelijke gezindheid jegens den jongen vriend, die er eene eer in stelde in ijver voor wetenschap en letteren uw voorbeeld na te streven, en geene aanleiding ongebruikt liet om u zijnen eerbied en zijne gehechtheid te bewijzen. De aanleiding, die de feestdag van heden mij biedt, wil ik vooral niet laten voorbijgaan! Van harte wil ik u dank zeggen voor uwe gulle en oprechte vriendschap. Ik wil het vaste vertrouwen uitspreken, dat die zelfde band

ons steeds zal blijven verbinden. Ik wil met hen, die hier vergaderd zijn om uw feest te vieren, instemmen in den jubel, u ter eere aangeheven.

'En gij, jongere medeleden van *Tijd en Vlijt*, ontvangt mijnen dank voor het eerbewijs, door u aan onzen David toegebracht. Gij hebt daardoor getoond, hoe gij prijs stelt op den roem der Leuvensche Hoogeschool; maar vooral hoe gij met warmte bezield zijt voor de vlaamsche taal, die de taal van geheel Nederland is.

'Want een feest ter eere van onzen David is een feest ter eere der Nederlandsche taal. Als leeraar en als schrijver heeft hij steeds krachtig voor haar geijverd, haren luister bevorderd, liefde en zin voor haar opgewekt in het jeugdig geslacht. Waar hare schoonheden miskend of hare rechten verkracht werden, heeft hij steeds moedig voor haar gekampt; gekampt, niet met die felheid en bitterheid waaruit niets goeds geboren wordt, maar met kalmte, met waardigheid en in dien geest der liefde, die den felsten en bittersten tegenstand overwint. Ziet, juist daardoor heeft hij zooveel goeds gesticht voor de taal en letteren van Nederland, omdat hij, door vereenigde gaven van hoofd en hart, den juisten toon wist te treffen die het goede ingang doet vinden. Zijn voorbeeld blijve u altijd voor oogen! Eene edele eerzucht beziele u, om voor de dierbaarste volkspanden te blijven waken, gelijk uw waardige voorzitter altijd gedaan heeft. Als uw kring aan zijne leus altijd getrouw blijft en op het voetspoor van zijnen leidsman moedig voorwaarts streeft, dan is het recht der vlaamsche taal in België in de toekomst verzekerd; want die toekomst berust in u, jongeren van dagen.

'Met tijd en met vlijt zult gij eenmaal de overwinning behalen; want elke goede zaak moet eindelijk zegevieren, en de vlaamsche zaak is eene goede zaak bij uitnemendheid. Daarom op dezen blijden dag de belofte vernieuwd, dat gij wilt leven en sterven voor de vlaamsche, voor de nederlandsche taal! Daarom, nu gij bijeen zijt gekomen om uwen achtbaren voorzitter te vereeren, hem de verzekering aangeboden dat gij hem uwe hulde wilt bewijzen, niet alleen met woorden, maar ook met daden; niet alleen door het voorbijgaand feestgedruisch van dezen dag, maar, uw leven lang, door volhardende inspanning en algeheele toewijding aan de heilige zaak onzer nationaliteit!

'Dat zal de waardigste vereering zijn, die gij uwen voorzitter brengen kunt. Zoo zult gij aan den arbeid van zijn leven de schoonste kroon opzetten, want zijn geest zal in u blijven voortleven. 'De taal is de ziel der natie, zij is de natie zelve.' Leeft dan voor Nederlands taal, zoo zult gij leven voor Nederland, en de duurzame verbroedering van Zuid en Noord zal ons sterk maken, want 'eendracht' - zoo luidt uwe en onze spreuk - 'eendracht maakt macht.'

M.J. Lambrechts, secretaris, gaf lezing van het verslag over den toestand en de werkzaamheden van het afgeloopene jaar, dit niet onbelangrijk stuk is reeds in druk verschenen en aan de leden t' huis gezonden, plaatsgebrek belet ons het hier medetedeelen.

Om 1 uur werd de zitting geheven om 's avonds wat minder plechtig, maar niet minder schoon en hertroerender te herbeginnen.

In de volgende jaargang 1865 zullen wij het verslag van het feestmaal mededeelen met eene volledige levensschets van den alom geachten en geëerbiedigden schranderen verdediger onzer moedertaal.